CORDA SERATA FERO
George Lockhart of Carnwath

Tr. R. B244L

AVGVSTISSIMO REGI

JACOBO PRIMO,

Britanniarum Monarchæ inclyto,

Euphormio S. D.

Non peccavi in virtutem tuam, invictissime Rex, dum terrarum scelus libello hoc acerbe ultus sum. In homines enim erupit hic impetus, non in Deos: quos etiam laudare pertimui, ne aut quæsisse curiosius crederer, aut sacrilegus dubitasse. Cæteros suscepi indignante stimulo perfodiendos. Et prope neminem esse dolui, cui in hanc diem prodeunti non astiterit Genita Mana, illa ad quam suscipiebatur votum, ne quis nasceretur domi probus. Quæ etiam timeo ne adfuerit hujus libri cunabulis, & ne ipse nihilo sit melior, quam quos arguit. Adoravi jam ante tamen genium tuum, ut crediderunt aliqui, non indigno plane donario, & erigitur etiamnum animus meus ad hæc studia felicius, quoniam vatici-

562581

EVPHORMIONIS
Lusinini sive
IOANNIS BARCLAII
SATYRICON
partes quinqu
cum Cla
Accessit
Conspiratio Anglicana.
Lugd. Batavorum, Apud Elzevirios.
A°. clɔ Iɔc xxxvii.

nantur sibi, hac Majestatem tuam velut in transitu libaturam.

Facundum faciebat amor.

Cujus utinam amoris mei pramium mihi illud dii ferant, ut deterso adulationum fuco intelligas, quam non fortunam in te tuam, sed te in fortuna tua veneror: cui cum infinitis nominibus omnia, tum etiam Musarum gratia debeo. Tu illas tam familiariter in secretum admittis, ut hoc studiorum temperamento jam minus Martem Gradivum refugiant. Tu I. Gordonium, hominem qui juxta literas & virtutem colit, noluisti in alio quam in tuo orbe vivere. Tu eximio hominum delectu, memoriam ad ea tempora nostram excitas, quibus Regum animi non quam late, sed quibus imperarent, solicitabantur. Ego vero, Rex Augustissime, sive ensem in stylos dividi, sive stylos in gladium porrigi jubes, prasto sum. Sive qua me fortuna sacrario tuo inducet, sive qua in aliis constituet terris, pergam Hephastionem cum Cratero confundere, ut Iacobum, ut Regem pari auspicio à me cultum saltem intelligant, qui me Iacobo, qui Regi omnia debere, omnia vovisse intelligunt. Vale Rex Potentissime, & ab omni Satyra morsu non fortuna, quam ingenio, non imperio quã virtute securior.

CLAVIS

CLAVIS

Nomina ignota passim in Euphormione occurrentia reserans & exponens.

A *Cignii*, sive *Acigniani*, Jesuitæ.
Adriana, ———
Ægorus, Comes Egmondanus, seu Hornanus, Bruxellis decollatus.
Aelpis, ———
Alexandria, Barleduc Lotharingiæ, seu Galliæ.
Albagon, Albanus, seu Dux de Alba.
Ambrax, ———
Amphiraus, Regis Angliæ Secretarius.
Anemon, Monsieur de Bonville, qui legatos recipit.
Aquilius, Rudolphus Imperator.
Archoropus, forte est Brandeburgicus.
Arete, ———
Argyrostratus, Ambrosius Spinola, propter sumptus belli nimios.

B *Asilius*, Jesuitarum fautor, Forte VVilleron.
Basilium, Aurelia; sive potius Lutetia Parisiorum, quod ibi sedes Regia. Atque hinc

Basiliani, Parisienses, vel Aurelianenses.
Boethia, Germania.
Brutus, ——

C*Allion*, Dux Lotharingiæ Guisius.
Casina, uxor Comitis de Morot, deliciæ seu concubina Regis; Item Hollandia, à caseis.
Catharinus, Puritanus, Minister quidam Sectæ Puritanæ in Anglia.
Charridotus, Richardotus; Præses Cõsilii apud Albertum Austriacum, seu Consilii Regii Senatus in Belgio, cujus precibus & suadela Batavi potissimum permoti Inducias duodecẽnales pepigere.
Chryaus, ——
Cæsar, ——
Clessandritus, Britanniæ Rex.
Cleostrata, la Marquise de Vernandi, amica seu concubina Henrici IV. Regis Galliæ.
Cursor, la Varene, seu Varennes, equorum cursoriorum magister, totius Galliæ præcipuus, Henrici IV. Leno.

D*Elphium*, seu *Delphinum*, Mussipontium Academia Galliæ: sive, illustris Schola Jesuitarum, Academia Ponti-Mussana. Pont à Mousson.

Despo-

Despotikyrius, servus heri sui dominus, Dux de Lerme, Hispaniæ Thesaurarius.

Doromisus, osor munerum. Forte hoc nomine designatur Rhoni Dux de Rosinas, seu Juliacensis, Galliæ Thesaurarius.

E*Leutheria*, Francia, Gallia.

Euphormio, Johannes Barclaius, auctor Satyrici.

Eutychia, Monachatus.

F*ibullius*, Callionis sive Guisii amicus.

Figulus, Potier.

Fortuna templum, Larsenal, sive Armamentarium Regium.

G*ephyrius*, Pontifex.

Geragathus, Dominus Villeroy.

Glykire, ———

H*Ebraus*, Judæus *Mersel* vel *VVenzel oder Senc*, quem alii dictum volunt Philippum Lang.

Hieromerimna, ———

Hippophilus, & *Hippoplutus*, Philippus II. Potentissimus Rex Hispaniæ. Idem *Liphippus*.

Hypogaa, Sagæ nomen.

I*Aniculiarius*, Petrus Janinus, Præses in Senatu, & à consiliis Gallo.

Icoleon, Belgium confœderatum. à leonina fortitudine.

Ilium in parte	prima	Ostenda.
	secunda	Lut. Paris.

Iulianus, ——

Iuno, Regina Galliæ.

L*Abetrus*, Albertus Archidux Austriæ.

Lapicia, ——

Leucus, Jehan Ney, vel Cotton Confessionarius Regis.

Leucomus, ——

Liphippus, Philippus III. Hispan. Rex. Idem *Hippophilus*.

Lisipus, Lipsius. Idem *Neopalaus*.

Longinus, Nicolaus Brulartus, Galliæ Cancellarius, ita dictus, quod res suas lente expediat: Tentulus, Belli Curius.

Lucretius, ——

Lusinia, Lotharingia, alias Scotia; & melius; Patria auctoris. Hinc *Lusinini*, Scoti.

M*Auritius*, ——

Marcia, Venetiæ; à Marco Euangelista

gelista patrono ita dictæ.
Melandria, Hispania; & *Melandri*, Hispani.

N *Eapolitanus*, Monsieur de Neuf-Ville, Ville-roy, Secretarius.
Nearius, Mauritius, Comes Nassovius, Princeps Aurangiæ.
Neopalaus, Lipsius.
Nysaus, Bacchus.

O *Lympio*, Comes de Morot.

P *Edea*, Infanta Isabella, Alberti Archiducis conjux.
Pedo, ——
Penia, ——
Percas, Monsieur d'Arguien (alias Arquien) de Mets, Gubernator Metensis.
Philosophi, Monachi.
Philotimia, ——
Poimenarchus, Cardinalis aut Episcopus.
Protagon, Henricus IV. Rex Galliæ.

S *Colymorrhodia*, Britannia, Anglia & Scotia, Magna Britannia.
Sibronius, Brisonius, Præses Parlamenti.

Sophagon, ——

Straton, ——

T *Essaranactus*, Jacobus I. Magnæ Britanniæ Rex.

Thebani, Germani, Teutones,

Themistius, Jurisconsultus quidam; vel P. Gregorius, Jurisconsultus Ponti-Mussanus: vel Gulielmus Barclaius, Pater nostri auctoris, Professor Regius in Ponti-Mussana Academia: qui scriptis gravissimis de Regno & Regis institutione, de potestate Pontificis adversus Bellarminum, admodum inclaruit, & superiore tempore Ducis Lotharingiæ consiliarius fuit.

Theophrastus, Perronius Cardinalis Ebroicensis, cujus solicitudine in Gallia plures Scoti celebri nomine bonas artes professi sunt, quam in ipsa Scotia foventur & aluntur à Rege.

Torrentius, Pricat, alias Brulard, Cancellarius alter, à cognomine sic dictus.

Trisartitus, Georgius Dux Leuchtenbergius, Lantgravius.

V *Erona*, ——

Vanarra, Navarra,

Vocula, ——

EVPHOR-

EVPHORMIONIS LVSININI SATYRICON.

PARS I.

SI nomen à me quæris, Euphormio sum: si patriam, Lusinia est: ubi nullæ unquam nubes cœlum asperant, nulla bruma segetes extinguit, nulli æstus adurunt: sed puro incorruptoque aëris tractu liquidi ac pellucidi fontes campos alluunt, patentesque hinc inde plagæ, & amœna, seu salubritate montium, seu planitierum æquabilitate, regio homines alit genio loci & fortuna sua dignos. Non illic in honore supellex curiosa, non gemmæ, non imperium, non opes: non ea omnia quibus impotens hominum libido pretium fecit. Vt quisque ad virtutis studium maxime incensus est, ita promptissime veris suffragiis ad magistratum evectus, æmulos vitæ omnes, neminem dignitatis accendit. Illinc ego devolutus in hunc terrarum orbem. O dolor! quæ non vidi, quæ non passus sum, indigna, Dii boni, & quæ cœlo teste fiant, & quæ posterorum memoriæ relinquantur; nisi ut in amentia & scelere nepotes progredi nolint, saltem paternis vitiis contenti. Date veniam, ô depravati orbis incolæ, si justis querelis detonat animus incitatus atrocibus injuriis. Quid aspici-

aſpicitis, Heri? quid hoc minarum eſt? jam non ego veſter ſum: jam liberalis animus ad originis ingenuæ decora provocavit: & ingentes literæ, quas fronti meæ applicuiſtis, injuriæ me admonent, non obſequii. Etiam judiciorum nomen invocat crudelitas veſtra? etiam tribunalium in me majeſtatem implorat? Tandem aliquid inveni, quod à vobis imperatum eſſe gauderem. Quid indigeſto per acervos auro, quid avaris fertilium annorum curis confiditis? exuam patriæ meæ candidos mores, & in oculis judicum ſacramento, & nuncupatis votis impietati nomen dabo. Non hoc ſaltem ducent nefas, ut quibus terris virtus eſt in vinculis, ibi quoque ſcelus ſerviat? Iam nunc vindiciis ſecundum libertatem datis utor; jam quod tergum crudeli ſupplicio laceraſtis, vindicabit atrocior ſtylus, & effinget veſtros mores velut in tabula, ad cujus deinde conſpectum ipſe horreat. Denique ſi ſapere decreviſtis, vobis ſcribo: ſi furere perſeveratis, ſaltem volo Luſinini mei ſciant devitare impuras terras: ut quicunque aditus regiones veſtras aperit, ſeu queſtuum meorum veluti prærupto obice laſſet tranſeuntes, ſeu lachrymarum torrentibus inundetur. Ego Curtius crudelitatis veſtræ hiatus impleverim; Ego Sphingem, ego Pœnam, ego Hydrum expertus ſim, tam felici exitio, ut territi gentiles in hæc amplius portenta non incurrant. Magis offendit graveolentia inſuetos inſalubribus cænoſiſque paludibus, nec tam acriter mordent ea mala quibus in lucem prodeuntes ſtipamur, tanquam naturali ſatellitio, quam quæ florentem intactamque vitam affligunt: Et ego vim doloris acrius percipio, & deploro dolentius,

quem

quem non ante calamitas perculit, quam adolescerent gentilia bona, quæ mecum pœne nata non antequam patriam exui: à qua quis discessus meus fuerit, quæ me inde rationes deturbarint, nihil dico: ferat hanc veniam inexperta juventus atque præceps; nec id lachrymarum exordium consumat iræ meæ impetum, quæque in aliorum mores jam diu tela libro, in meam amentiam retorqueat. Nam ut has primum terras attigi, & frequenti oppido exceptus sum, in forum me contuli: ratus nunquam defuturos, qui in celeberrimo humanæ gentis loco, ubi etiam multi hæreditario jure sapere jubebantur, erranti per ignotam urbem aperirent hospitalitios lares; cum subito ingens circa me hominum turba confluxit, modo novitati cultus illudens, interdum etiam, quoniam erat ex tenuissima carbaso vestis, populari mussitatione stupescens. Aderat eleganti juvenis vultu, cujus mirabile in comis artificium Æthiopico pœne gyro cincinnos confuderat. Hic ansatam superbe dexteram subducta veste retegit, & me, quis essem, & qua caussa venissem, districte interrogat. Tum ego, Peregrinum, inquam, esse satis prodit, quod in tanta solitarius frequentia expecto benignitatem hospitii, quod & nauseantem ex mari ventriculum opportuna tranquillitate levet, & illuviem itinere contractam diluat. Viæ causa, mos humani ingenii. ea scire concupivi, quæ à meis finibus abesse natura voluisset. Quibus ille auditis, humanissime in paternam domum invitat; simulque dextera ad opulentissimas ædes trahit, ubi strata triclinia, cibique capaces invidiæ, expectabant convivarum aut negotia, ut ferebant, aut dissipatorum manus.
Igitur

Igitur securus hospitii meo duci gratias ago, ignarus impendentis sævitiæ, & ad novas spes credulus: quæ ideo magis placebant, quoniam externa nescio quo fuco se adornant, & plerumque notis patriæ rebus beatiora videntur. Tum in urbem etiam levato nonnihil corpore proruo, cœnæque moras, dato puero qui perlustrandæ urbi dux esset, ingenti lætitia fallo. Ille me in publicas primum porticus, in fana deinde ac theatrum perducit; postremo in amplissimam domum. ubi nihil magis timui, quam ne postes antiquitate corrupti cervices affligerent. Capacissimam sedem adolescentes aliquot per sedilia sparsi, magis strepitu, quam corporibus implebant, & si quando intermittebatur tumultus, audiebant declamantem ex eminenti loco senem, qui Romana jura interpretari dicebatur. Agebat autem de libertis ex lege Iunia Norbana Latinis, ac præterea de Dedititiis, quorum iniquissimā conditionem ne quidem severior antiquitas tulit. Verum hæc, inquiebat, omnia sic in desuetudinem abierunt, ut relictis tantum nominibus, jam qui illi fuerint, jam quibus legibus vixerint, disceptemus. Sed ignari non estis, Adolescentes, mutata hominum mente, plerumq; velut tacitis abrogata suffragiis quæ majores nostri tanquam mansuris legibus commendabant. Hinc editus abrogatarum legum liber, præclarus hercule, si non eas leges omitteret, quas in eo primas esse oportuit. Non vero volumen erroris tam manifesti reum; & nisi haberet triste mortalitas privilegium, ut liceat aliquando peccare, librum mea sententia ad oleum piperque dimitterem. Etenim plurimas Iuris partes muta jam omnium voluntate deletas

ita præteriit, ac si illæ hodie in antiquo suo regno consisterent. Si nisi exemplo non creditis, ecce legem olim sanctissime habitam: *Honeste vivere, alterum non lædere, jus suum cuique tribuere*; quam nunc prorsus moribus hominum sublatam indignor inter antiquatas in eo codice non referri.

Erat adhuc in loquentis ore dictio, cum effluentis mensura sabuli, ac elati præterea æris sonus, strepentibus subinde auditoribus, tantum hominem de suggesto non depulit. Ego vero perlustrata iterum urbe, cum me, utpote inusitatis indutum vestibus, puerorum agmina stiparent, in hospitium meum redeo, & quæcunque tota luce perspexeram obfirmandæ curiosus memoriæ diligenti cogitatione digero. Sed posteaquam convivas destinatum ad epulas tempus collegit, passimque discubuimus, clam sugillantibus universis meos gestus, & peregrini oris lineamenta, confusus egensq; consilii, non agnoscebam amplius aviditatem stomachi, tributum reparantis quod irato mari exolveram. Statimq; crudelior fortuna desæviit, postquam non gratuitam nobis mensam liberalitate poni, sed mihi pro hospitio diversorium contigisse non sine magno horrore audivi. Nam ad patrium morem nec auro corpus in viam præceps tardaveram, nec in cibos pretium quæsieram quos gentis nostræ benignitas vendere nescit. Igitur inexspectatis moribus delusus, cœpi tum primum execrari harum regionum vilissimum genium, & sic tacitus mecum loqui. Pisces à fontibus ad mare non inveniunt qui vivendi vectigal extorquẽt. Natura ubique pabulum feris posuit; & quamvis hirundines utrumque solem metiuntur, esca

esca nunquam errantibus deest. Ergo soli homines non impune implebunt exhaustas jejunio vires? ergo in belluas pontus erit clementior, quam civilis ratio in mortales in eandem genitos sortem? nisi forte pretiosior aqua est in miliario quam in fonte, aut animantibus reliquis aliquid supra hominem natura debebat. O sordidum genus, barbarumque facinus! O feriores homines quā humanā olim Androdus feram invenit! Nec contentus hac objurgatione, palam excusare imprudentiam meam cœpi quod nummis destitutus cauponam intrassem, & totum in gentilitios mores transferre peccatum; Nam in vestris, inquam, moribus non minus quam in regione hospes id primum rogo, ut innocentibus erroribus venia detur. Quod hic religiosum est, alibi profanum esse nihil prohibet. Nempe quælibet regio non magis suo aëre aut terminis, quam suis moribus definitur: neque aliquid peccavi, nisi existimatis omnes homines sub eodem cœlo nasci debere. Quamquam facio his excusationibus injuriam humanitati vestræ: à vobis nihil durum timeo. Severitatem, ut audio, his annis depulit de summa sede Clementia.

Videbam durare nemini risu erūpente constantiam, ut etiam miserrimam adhuc loquentis vocem cachinni petulantia confunderent; cum instaret precipue supra suam artem improbus caupo, detractamq; mihi vestem auferre pugnaret, ut (ne sine joco facinus iret) expeditus onere supervacuo, inquit, liberius revoles in amœnissimas terras, quarum nobis etiam pœne desiderium tua prædicatio admovit. Cohorrui ad hæc dicta, & Gallico gelu frigidior metus etiam intimum calorē tentavit.

Sic ubi terra parens, Clymenae torrida partu,
In Phaethontaam mittebat vota ruinam:
Aspiciens juvenis nebulas ignescere, Olympumq;
Errantem sensisse diem; ceu saxea moles
Hæsit, & ignipedi permansit fræna jugali.
Non magis heu vivus, quam cum pia turba cadentem
Condidit Eridano, tumulumq; cacumine texit.

Trahebat interim vestem epularum suarum pretium, & fœdam avaritiam risu crudelissimo cumulabat. Et, Hoc est, cogitabam, quod promiserat liberalis vultus filii sui, & indigna fœdissimis moribus vestis? hoccine quod mihi adulabar etiam infimam conditionem in his terris aspirare ad virtutis nobilitatem? Iamjam callidum illustrium vestium intelligo munus: ut humilem animorum fæcem illustri fuco velent, & quod maximum debuerat esse familiarum discrimen, confundant atque permisceant. Ita profundissimum cœnum vestit fragilis indigna fronde cespes; ita fumum nives induunt, nec ipsis anguibus pulchrum veneni tegmen, versicolore tergo, & squamis fulgentibus deest. Misertum est querelarum mearum aliquod proprium numen, aut ut verius dicam, me pejus afflixit, & injecit mentem Callioni splendidissimo homini (is negotiorum causa illo die in urbem venerat) ut me sibi exiguo ære addiceret. Qui postquam interrogavit, an ejus augere familiam vellem, quid facerem, nisi ut me omni libertatis dispendio eriperem ab instanti peste, & grassatore urbano? Discesserat in patriam navis, quæ me vexerat: longa erat redituro & inextricabilis via, per ambages, ac deserta, & extremum mundi limitem. Quæ omnia ut diligenti solicitudine vincam,

vincam, qui me illuc sumptus deducerent, si vix unius horæ diversitorem vestis absolveret. Igitur conditionem nihil cunctatus accepi, & qui modo comes assederam, consurgo de mensa ad obsequium, turgentesque oculos furtiva manu exfrico. Puduit Solem diutius hæc videre, & servitutem meam libera solutaque nocte occuluit: quæ cum radiis lunaribus illustris non omnino viæ discrimina confunderet, statim cursoriis equis contendimus in Callionis munitissimam arcem: cum mihi, exultantibus cæteris, non tam viderer in equum, quam in Salaminiam damnatus ascendere. Muris superbe eminentibus creberrimæ turres, pinnæq; ad splendorem compositæ adornaverant domum: fossæque non latitudine magis notabiles, quam stagnantibus aquis, prodigiosæ molis piscem alebant. Ædificium partim nobile antiquitatis vestigiis, partim recenti artificio elegans. Nihil Callion aut ad famam videbatur aut ad luxum omisisse.

Sed quod reliquum noctis fuit, cum non per somnum transigerem, & nunc intimis singultibus, nunc excitato per dolorem acerbo inanique risu, mihi desertæ patriæ imprudentiam imputarem, conservis amentiæ speciem feci. Crudeles ac fœdæ animæ, quas ultra Persicum scelus euntes jam non virilibus nervis fraudare naturam, sed animos exsecare delectat, rem ad dominum detulerunt: cumque, proh facinus, placuissent auditi, figmentis etiam onerant calamitatem meam, & imponunt gemitibus lachrymisque, ac risui meditatas voces affingunt. Hic Callion flagitioso digito superiorem explicans barbam, Bene est, inquit; erit illi felix & vegeta servitus: & si vestis non mentietur valetu-

valetudinem, ne queratur vitium mentis: juventute peracta læto etiam & viridi senio stabit. Vos tantum in insaniam impellite præcipitantem, & in Quirinalium Mystam attollite. Accipiunt imperium lubentibus animis, & in me confestim toti telis ac machinis angustum profundunt omnem malitiam, quam ex sentina aulica impuris animis hauserant. Tribus mediastinis datur negotium, qui me, tum primum in somnum labentem, postquam decoctum tota nocte dolorem prima lux sopiverat, supposito petulanter fumo excitant: neque tardus urgentibus parebam, cum animadverto laqueis impeditos pedes ægrius procedere, nec aliud festinatione profici, quam ut laxiora vincula arctius in nodum jungerentur. Tum fœdissimus mortalium Pedo, maligno risu dexteram, tanquam salutaret, porrigit. mihi vero jam non erat integrum, aut sapere, aut decipi nolle: manum itaque trado, &, Rogo, inquam, mi contubernalis, quid injicitis vincula jam etiam parum libero sine compedibus atq; nodis? Dum hoc blandius pronuncio, interim dexteram meam religaverat ad thorum, omnique convicio male sanas ingenii reliquias cum sociis expugnare certabat. Itaque modo sinum gelida perfundunt, modo acuminibus latera perfodiunt, nunc etiam titillationibus importunos risus excitant; ut jam mihi malorum minimum servitus esset. His officiis longissimum diem, mihique instar æternitatis stantem, exigunt, & ad affectionem hilares, ipso risu, ipsaque lætitia me improbe oppugnant: sic ut ad plectra atque fides quondam Attica munimenta conciderunt.

Me autem cum sub noctem jejuni cerebro spiritus

ſpiritus deficerent, nec tam in amentiam deflecterem quam in mortem, copioſus cibus ditibus allatus ſportulis, & qui me ad veſcendum hortaretur relictus eſt Percas. Erat vir mitiori ingenio, naturamque ſuam parum in ſcelera detorquens, niſi ſi plurimum expediebat. Ille me ut conſalutavit, thoroque meo reclinis remiſit vincula, & oppeſſulatas fores diligentius munilt, cœpit uberius flere: necdum tamen ſynceritatis fecerat fidem, novoque cogitabam ludibrio ſuſpectas ſævire blanditias; cum prehenſam manum tenerius concutiens, Noſti me, inquit, Euphormio? Ego ſum qui heri domino Callioni perſuaſi, ut te in familiam admitteret. Itane? inquam. tu quidem habes triſtiſſimi beneficii reum. Sed quid in dominum omni ponto ac tempeſtate feriorem admiſi? aut quid deliqui tam atroci ſupplicio dignum? O ſi liberum ſaltem moriendi permittat arbitrium, aut quod annis pluribus ferre poſſim in atrocitatem dieculæ inhumana miſeratione componat. Illachrymatus eſt Percas, & digitos articulis innectens, demiſit ad umbilicum inverſas cum lacertis manus: cumque aliquantum defleſſet meam miſeriam, ac multis gemitibus interpolaret orationem; tandem veluti collecto ſpiritu animoſius inſurgens; Euphormio, inquit, & tu ſervus es, & ego. Quo tu jam loco es, poſſum deinde præceps agi, ſi herus annuerit; in ſervitute precario ſumus felices. Si mihi credis, propulſabimus communibus conſiliis fortunæ injuriam. Memento Pyladis & Oreſtis fidem Tomos etiam evaſiſſe & Dianæ crudelitatem, & Thebis cohortem amantium multis inexpugnabilem annis laurum ſæpius quam apium decerpſiſſe. Nec mirere, quod

arcanas

arcanas cogitationes effundo confidentius in sinum tuum: non videris mihi ignotus, tanto fortitudinis & constantiæ experimento. Te mihi primum conciliavit frons liberalis, & verecundi oris modestia; deinde servitus conjunxit; ad extremum ipsa miseria acrius commendavit. Secundum hæc jusjurandum adjecit, & omnia quibus fidem orationi quæreret. Ego vero etiam ad sperandum tardior, quam si Aristodemus aliquis victoriam nunciaturus indigno vultu procederet, tamen allevari paullatim sinebam animum meum, sic ut aliquantulum reviviscеret salutis jamdiu sepulta cogitatio.

Nutat ut ingenti puppis circumdata ponto,
Quam tumidus nigro murmure ventus agit,
Humida cum pictos lacerarunt æquora divos,
Nec semel intrepidos insiluere viros;
Quassaq; cæruleum passim intromittere montem
Occœpit picis tegmine nuda ratis:
Sic secura feri stant promontoria ponti,
Aut procul è speculis cōmoda surgit humus.
Iam prope non meminit peritura nauta carinæ,
Quodque videt credit jam tenuisse solum.

Tum ego amplexibus hominem arctius alligo, & non contubernalem meum, sed numen, sed genium ac tutelarem Deum appello. Et, Tune, ajebam, solus es in hoc terrarum orbe, cujus spiritus nondum vitiorum contagione spurcatus sit? tune solitarius homo inter tot millia hominum specie ficta? Silere me jussit Percas, & potius quod à re videretur in medium consulere. Mihi autem nullum erat remedium potius fuga, in quam jam animum intendebā, ratus socio tam detestabilis servitii pertæso nihil hactenus præter authorem ad

ejusmodi

ejusmodi consilium defuisse. At ille tristius supercilium contraxit, &, Nescis, inquit, quibus te cruciatibus involvis. Iam huc illuc discurrent asseclarum turbæ; jam in aditu ac limine urbium stabit imago nostra, & custodia inexorabilis; quam ut mendaciis possimus fallere, vultu certe & fronte deprehendemur. Noli ad credulam spei perplexæ auram antennas solvere: Cum Stratonico dixerim, ex omnibus navigiis tutissima esse, quæ in terram nauta subduxit. Nescis apud quem servias. Callion est, non istius modo vicinii quod incolit potentissimus, sed etiam gratiosissimus apud Principem, à quo nummariam olim nobilitatem accepit. Neque hæc fugiendi audacia per tantum gentis ocium expediri, aut facile inulta esse potest. Is enim hodie Princeps est qui REQVIEM non tantum orbis sui medio, sed & Metis indulsit. Inhorrui è nova spe dejectus, &, Quæ, dicebam, igitur securitati via propior, quam ut laqueo jugulum frangam, si servienti mors lentior destinatur, fugitivo crudelior? Vetuit Percas desperare, & cum dolori medicinam faceret mitium verborum fomentis, cœpi diligentius percunctari de regione ac moribus hominum, & præcipue de Callione nostro. Tum ille; Primum, inquit, te scire oportet, nihil tam sanctum esse quod non corrumpat diuturnitas temporis, multaque probe à majoribus instituta uno senectutis vitio deflexisse in turpissimos ritus. Ferunt olim nobilitatem à plebe non aliter quam virtutis nota discriminatam. Hinc Magnates constituti, hinc honores & cultus in ipsos delati ab iis qui ad tam sanctum splendorem obstupescebant. Hoc priscis temporibus unicũ remedium erat emergendi

gendi è latebris vulgi, cum omnes initio pares esse natura jussisset. Si quis ingenio & prudentia pacaverat incitatæ multitudinis violentiam, si quis exteris gentibus suasisset aut societatem si integræ, aut servitutem si nonnihil attritis rebus affligebantur, illi statim meritæ nobilitatis insignia publici consensus deferebant. Illum disciplina militaris, illum machinarum peritia, virtus omnes provehebat. Inde etiam filiis nobilium honor habitus, primum à paternis clientibus, deinde ab omnibus qui inesse in iis semina paternæ claritudinis arbitrabantur. Sed jam Homericis temporibus non erat novum, filios degenerare à paternis institutis. Cum abundarent opes in illustribus familiis, & luxuriantes copias avita industria peperisset, obstupuerunt paulatim virtutis stimuli, & aliquid remiserunt nepotes de paterna contentione ad gloriam: donec vertentibus aliquot seculis, vix aliud ad commendationem habuerunt, quam inanem prope fugitivam authorum suorum memoriam. Sed neque te secretiori veritatis parte fraudabo. Raræ sunt hac ætate primæ illius & synceræ nobilitatis reliquiæ. Dominorum ac bellorum vices, & adeo ipsa fors quæ familias extulerat, eas plerumque aut depressit, aut extinxit; Nascuntur in dies cognomina, & statim primo ætatis die transcribuntur in senium:

—— *qualesque [illegible] nunc sydera sylva*
A prima venere die.

Quotusquisque est, quem avi sui non pudeat? cui non est prope sutrina vel pedum? pace tua dixero, sæpe de sterquilinio surgunt, & vix dum lotis manibus rerum publicarum negotia tractant. Rara sunt & valde incerta vestigia,

quæ

quæ ducant ad venerabiles antiquitatis ſtirpes. Pleroſque intruſit vel in familias caſus vel error in cognomina: & ſi bene rationem ponis, virtutis jam opus agunt nummi. Vt quiſque ad decies centena pervenit, faciliſſime de plebis tabula nomen ſuum eruit, & vel emptis faſcibus colitur, vel indigno conjugio ſuperbit, & illuſtrem ſanguinem fœda ruſticitate maculat. Iam hic noſter Callion, ſi ſcires quibus initiis extruxit tantæ potentiæ faſtigium. Pudet me miſerarum dignitatum, quæ tam fœda mercede veneunt. Parentem habuit æterna majorum vilitate, pœne etiam extra viciniam ſuam notum; qui prima ætatis elementa in anſerum cuſtodia poſuit, deinde ſebaceis componendis ſuſtentavit jejunæ vitæ ſupplicium, credo, ne periret veſtis olidæ pinguis ſqualor. Poſtea vertentibus fortunam ſortibus, ipſa armenta, paſtoreſque cum gregibus mercantem, & jam ægre ſua prædia numerantem ſtupebant amici, pæne in vindictam erumpente vicinia. Nec enim aberat expilatæ hæreditatis ſuſpicio, cum plurimum in domo felicis ac nummati ſenis egiſſet. Vxorem olim duxerat:

Sed & hæc de plebe, ſuoque
Æqua viro fuerat.

ac filium ſuſtulerat, qui Callionem præcedebat totis quatuor luſtris. Quem ut mediocriter eruditum ſchola dimiſit, ſtatim venerabili pallio circumductum ſedere inter Pontifices juſſit: & in Antiſtitem ingenti pecunia evexit. O numen cœliteſque, quam eſt difficile male partis bene uti? Licere Antiſtes credidit quod emerat vendere, & veluti licitatione facta aureis gradibus deſcendit de faſtigio ſanctiſſimæ dignitatis. Ac inter illos dies pulmonum dolore

lore & cruenta tussi consumptus est. Bene a-ctum videbatur cum Callione. Immensa vis e-rat pecuniæ, preciosissima supellex, ædes quæ bonam fortunam cum comitatu caperent, denique infamis mercimonii splendidus & ele-gans quæstus. Quid quæris? felix Callioni ac lætum funus contigisse non erat qui non præ-dicaret; quod etiam in patre geminatum vix tantæ felicitatis capacem omnibus bonis pro-pe obruit.

Efferuntur, pater & filius, pompa supra con-ditionem, pudendosque natales, &, quod pa-lam derisere coæquales defuncto seni, menda-cibus titulis scutatisque insignibus non caruit ludicræ terminus scenæ. Ipse Callion sensim in aulam intrusus est, multoque auro lubricum regiæ iter stravit. Elegans illi ingenium, manus prompta; animus ut publice communis ac fa-cilis, ita secretis abditisque prudentiæ artibus munitissimus: ut ab aliis nec timeatur ut cau-tus, & subornatas ad fallendum adulationes ipse naturali bono vitet. Quid hic aulicas ar-tes, quid ingenii calliditatem explicem, qua etiam paulo ante dominii sui favorem extor-sit? Etenim cum sermones maledici Principis gratiam avertissent, tanto astu fortunæ fu-gam celavit, ut nec ipse videretur sensisse. Nam assiduus in regia, quamvis occultis ludibriis quotidie sæviebat infensus Princeps, tamen fe-rendi constantia iræ pertinaciam vicit.

Non tuli diutius tam magnifice de Callione declamantem; &, Non, inquam, meministi, hominem illum, quem vis à Gratiis fictum, in-tolerabili sævitia facere, ut paterna in eo vitia desideremus? Tum ille: Ne erres Euphormio, non ingenii aut naturæ, sed conditionis &

temporum vitio peccat. Modestus sua sponte animus, inclinatione seculi rapitur in solutiora consilia. Quoniam non est tutum, æquabilium morum integritatem afferre inter proceres; quæ vel reliquorum vitam notet, velut insolens & multis jam extensa seculis notetur. Quocunque inter illos, velato etiam capite, produceris: syncera vaticinatione dices, non quod olim Citharœdus, cauponam esse, sed larvam, prodigium, scelus, perfidiam, nefas. Majorum virtus nihil ultra timuit, quam ne cœlum rueret: præsentis autem ævi impietas, nisi prorsus desipuit, nihil amplius horret, quam hiatum dedignantis terræ sui oneris improbitatem. Omnium ætatum crimina, omnium immanitas scelerum in hæc tempora confluxit. Nunquam effusior libido, ambitus amentior, nunquam denique se latius effudit maledicendi licentia. Non impudens calumnia, non arena crudelis, nisi hæc tenebris, illa nomine dissimulata cessavit.

Dum hæc proloqueretur, interim perditi lixæ applicuerant se ad laxiorem ostii rimam, & quoniam erat ejusmodi murmur nostrum; quod etiam attentissimas aures falleret, continebant diligentissime spiritum, qui in nequissimo Pedone diutius collectus, tandem cum aspera sonoraque tussi seipsum vehementius excussit. Perturbatus igitur Percas, qui rem altius erat exorsus quam ut paucis totam contexeret, compendiosa me doctrina præcipitanti ruinæ subtraxit. Magna, inquit, est sapientia interdum decedere, vel per speciem, de recto sapientiæ cursu: tibi vero etiam necessitatem fortuna imponit. Finge ad tempus amentiam; prudentior, cum voles, recesseris de

concepto

concepto per simulationem morbo. Illud enim Callion his tormentis, & omni scelerum subtilitate molitur, ut per insomnium & contumelias in insaniam transeas; illinc assiduos sibi jocos, & domesticum ludibrium sperans. Tu eversæ mentis vitium callide simula, & ut consentias in artem miserrimam, indignanti animo promitte salutem. Multis profuit, commento versatili omnem speciem induisse. Non Paridi nocuit Idæum pascuum, & Deos Ægyptus humilibus formis abscondit.

Nec magnum ambigui fregerunt Canea sexus.

Tum ne communicati consilii aliis suspicionem faceret, dimovet ocius claustra, admissamque familiam gaudere jubet: excidisse de mente Euphormionem, & per mille inanium rerum species quæsitam sibi ridendi voluptatem. Mox illi circumsistere thorum frequentes, & quærere fidem dictorum Percantis, cum supercilium sustuli, & veluti longa cogitatione defixus, agitare dixi quem ex iis ærario, quem supellectili præficerem; proclamantibus illis, vocem altius sustuli, & in crastinum abire jussi: noctem deliberanti pro consilio fore. Adjuvit rem Percas, & cum se thalamo meo præfectum jucunda asseveratione diceret, omnes velut per officium extra cubiculum deducit.

Mihi vero casus meos tota nocte reputanti, jam minor quam antea solicitudo & anxietas animum perfodiebat. Est enim, ubi ingenti malo fessi atque victi non disputamus amplius cum miseriis nostris: tristis illa quidem & solitaria voluptas; sed quæ non minus animos permulceat, quam arridentis fortunæ irrequietus & exultans impetus. Deinde in lachrymas effusus majorem doloris partem consumpsi, &

folicitavi animum ut cum fortunæ violenti
prudentia magis quam questibus & lament
certaret. Igitur tanquam ex Spartano Cotho
ne miserias haurirem, illas erectior animu
mitiori specie tegebat, & quodam modo fast
diosum colorem celabat, sic tamen ut, abject
spe, hoc me unum solaretur, quod ad me
miserias nihil jam Dii possent addere.

Excedit penitus corda latentia,
Et semper vigili spes stimulo furit.
Spem de sollicitis tollite mentibus,
O quos implacidis juvat
In fatis animi quies.
Si non arboreis obvia fœtibus,
Si non ora forent obvia fontibus,
Qui cursu refugo decipiunt sitim,
Pars de Tantaleis malis,
O pars quanta recederet?
Spes implet tumidum naufragiis mare,
Spes captis onerat retia piscibus.
Hac Bellona ferox usa satellite.
Mortalem quoties solo
Fudit prodiga sanguinem:
Stat cursus rapidi lentior ætheris,
Cum longos animum spes trahit in dies.
Non est ponderibus victa necessitas:
Quod speras onus excuti,
Hoc hoc sævius opprimet.

Nec expectata luce erupi è strato, & ad C
sionem admissus peto, ut dissolvat nomen
mihi in mille sestertium tenebatur. cum ri
ret Pedo, insilui in oculos, & non perfun
rie cædere cœpi, tutamque vindictam, om
bus pœne spiritum risu excludentibus, e
cens, Funestum, inquam, mancipium, eti
ultro me lacessis, qui meo beneficio vivis
pe

pergis maledicere, exigam à te animam, quam nuper in prælio cum Arachosis mea virtute sum largitus. Igitur Callionem ambiens, & caute dispensans amentiam meam, intra brevissimum tempus in potentissimum familiæ evasi: utique postquam illi supplice & assiduo cultu persuasi, solum esse quem excisa ratione adorarem, veluti jubente natura, interdum etiam metuebam, ne importunius emergens veritas deprehensam calliditatem in supplicium mitteret. Itaque commentis omnibus astruebam fallaciam: & nunc inanimes tabulas affabar, nunc caninis assidens Præstitibus admovebam solicitas aures, & videbar loquentes audire. Neque verba tantum & incertos gressus componebam ad mendacium, sed commodabat etiam vultus aliquod amentiæ specimen: quippe cum omnes motus, qui vel à tædio erant vel à metu, in argumentum violati traherentur judicii.

Tardius tamen parebant oculi, nec amoliri poteram constantiam sereni placidique luminis. Est enim in vagis & cursim errantibus oculis irrequietæ indicium mentis: nec ulla pars est in homine, quæ magis cum arcanis affectibus consentiat. Amplam & quodammodo vegetam aciem non nisi magni & vividi spiritus alunt. Blandior ac veluti illecebrosa, faciles, nec omnium hostes voluptatum, notat. Sic angustus oculus, & in imum carcerem defugiens, animum nunquam assurgentem sublimibus consiliis, & cogitationum magnitudine, prodit. At vero cum aliqua perturbatio attonitos capitis spiritus cõfudit, ut jam omnium membrorum nexus & vincula ægre sustineant, tum nervi præcipue, qui ex altissimo capite trans-

versim in oculos descendunt, viciniore malo laborant, & crebrius micantibus oculis occultum animi morbum livido ac truci aspectu pingunt. Quis crederet? etiam interdum prudentibus verbis alebam amentiæ famam: quoniam nihil est tam fatuum, quod ubique desipiat. Piscem natura vocalem esse noluit, & tamen in Ladone non est mutus.

Sed pigebat tamdiu rationem in vinculis habere, & artis tam contumeliosæ nausea quotidie magis afficiebat indignantem stomachum. Iamque instar vulpeculæ Laconis vitalia aperientis festinabat prodi tranquillior animi status, & rejiciebat dementiæ vestem, cum ea se occasio dedit, ut crederes ipsos deos ad remedium invitare. Notaveram in domini sacrario reponi medicamentum multo Agarico imbutum: præterea Betonicæ, credo, & Eufragii succo abundans, & temperata herba qua Chrysippus ter mentem repurgavit. Recentioris Casiæ & sinceri Balsami suavitas leniebat Terebinthinum saporem, & severioribus plantis obstabat ad ignem durata Indicæ cannæ medulla. Huic tam multiplici remedio accedebat unionum liquor; dilutumque singulari artificio smaragdum puto non tam ad valetudinem fecisse quam ad pompam.

Hoc medicamenti genus, quod Callion à fratre acceptum propria vanitate auxerat, religiose servabatur, tanquam indubitatum deficienti naturæ auxilium, etiam vetustate potentiores vires trahens, & ipsius temporis, à quo cætera destruuntur, alumnum. Nec aliud ultra Callionem delectabat, quam de pretiosissimo poculo vel audire, vel loqui; illud Menecrates si haberet, supra Iovem iturum: illud

Invidi cœli flammam provocare ultra quam vitales Æsculapii manus: hoc sanguinem sistere, hoc restituere pulmonibus libertatem, afflare jecoris ignem, venasque ipsas & nobiles cordis motus salubri temperamento mulcere. Dii boni quam est ingeniosa & solers necessitas; mihi Callionis quæsivi gratiam ab effuso tam charo præstantique remedio; utique cum asservatam negligentius arcam furtim iniissem, vividum liquorem sparsim in terram deturbo; multoque pulvere obducens intercipio suavitatem odoris, & excludo ab advenientium sensu. Deinde tanquam direptum avide medicamentum exhausissem, languidus in terram procumbo; si cogitata fraus non procederet, certus profecto laturam impune amentiam tam audax & grande facinus. Quærebatur interim Euphormio, & destituta assuetis salibus domini mensa videbatur marcescere, cum ille meus Percas, cujus etiam conscientiam in hoc consilio exhorrueram, animadvertit procumbentem, & extinctum ratus omni celeritate familiam advocat. Ac Callion vacuam in mea manu pateram conspicatus, non potuit in tanto dispendio risum tenere; &, O miseram, inquit, simplicitatem! existimavit deliciarum, non salubritatis poculum commendari.

Videbar interim obluctari meo malo, & vis totis concepta meatibus majore nisu sanitatem moliri, quam ut natura ferret, cum olei jam ante ex composito sumpti levis moles stomachum exoneravit, & marcescentem vultum nonnihil restituit. Iamque omnes conclamaverant, tanquam ad exeuntis spiritus fugam, cum ego veluti revocatis sensibus, mihi

melius esse dixi. Mirabiles tamen capiti tumultus obversari. & petendam quiete medicinam. Admiratus Callion novam in me loquendi prudentiam, inferri grabbato jussit, & silentium etiam superstitiosum circa me esse. Ibi reliquum diem, & quæ sequuta est, noctem placidius; ortoque demum sole cum omnes officiose convenirent, veluti ex altissimo somno animum & oculos eruens, inquirere cœpi quid mihi insolens contigisset: namque tota nocte delusam falsis imaginibus mentem, quibus videbar inusitata veste per ædes licentissime vagari, & omnium salibus appetitus, nunc directeriis, nunc verberibus referire. (Nam quicquid temporis amentiæ simulatione consumpseram, ita videbar omittere, tanquam illa primum nocte Callionis domum intrassem.) Tum injeci oculos in Callionis vultum, & veluti fessum caput allevato cubito fulsi, nec ille cunctatus ô miras in medicamine vires! inquit: non modo corporis morbis imperat, sed & sauciæ mentis vulnus etiam sine cicatrice obducit. Nihil vanitati tribuo; sed tam præstanti potione Melampus Argivum diadema non emit. Neque enim dubito miseri hujus mentem esse epoti medicaminis virtute restitutam.

Pervaserat omnes ingens stupor, & tanquam Eleusinii sacri participes mutis obtutibus in me contuebantur. Præcipue Percas vix credebat oculis suis, astumque tam expectatum (nam quid egissem facile conjectabat) callido ipse animo reputans, adorabat solertiam meam, & quod solum poterat, interdum vibrantibus oculis egregio commento subscribebat. Igitur cum processissent aliquot dies, & magis Æsculapio magisque viderer obnoxius, neque ulla

superes-

ſupereſſent prioris amentiæ veſtigia, mihi Callion litteras ad Fibullium amicum ex calculo ægrum tradit, in hæc verba conſcriptas. Quod amantium ſpiritus alieno ore trahantur, non alienis potius exemplis didici, quam ipſe exemplum eſſe poſſum. Quamdiu valebas incolumis, in te vixi: afflicta tua valetudine eo etiam plus dolui, quod tui corporis ægritudo mentem meam ſauciabat. Nunc oro obteſtorque, vel propter me reſtituas animi elegantiſſimi domicilium; corpori, inquam, aliquantulum vaca. Præſto eſt ſanitas, ſi admittis, tantum mihi curationis onus impone. Si non fidis, neſcio quibus carminibus deſiiſti eſſe Fibullius. Si experimentum deſideras, hominem ad te mitto, cujus everſam mentem unius poculi hauſtu compoſui. Iam quoties febrium æſtus levavi? quoties diſſipavi coëuntem ſanguinem, aut cibum ſicut erat ingeſtus fugientem ſtiti? Adeo vis nulla eſt mali, quam non facile amoliatur medicamenti ſalubritas, cujus apud te laudes à me ſæpe jactatas memini: nihil ſane mihi precioſius frater decedens reliquit. Percas, quem ex omnibus meis potiſſimum diligis, tanti miraculi teſtis fuit. Iſti imperavi, ut rem illuſtrius tibi exponat, & eorum examina computet, quibus mea miſericordia ſaluti fuit. Fidem meam ex illius conſtantia, & ex omnibus veracis animi indiciis metiare. Ad extremum rogo te, ne tam penitus ſalutem medicis credas, ut niſi eorum opera ſanus eſſe non velis. Cave homines feros, cave Scythas magiſtra Medea dignos. Niſi quod pejores iſti non unum Peliam exhauriunt: nec tam Iaſonis gratia quam aureæ pecudis furunt. Evitabis tot veneficorum ſortes, ſi, quod tibi medicamentum

paro, intrepidus hauseris. Scio repugnaturos istos Machaones, & intempestivis scrupulis oneraturos animum jam satis morbo debilem. Sed memineris plus iis ex cruciatibus tuis venire, quam ex fide sua, & eos abominari conatum meum, quo doceo aliam posse reperiri sanitatem, quam quæ apud eos venalis est. Vale. Deinde tot nos mandatis onerat, ut jam non dubitarem, majus ipsi beneficium fore, si quis sua opera ad sanitatem uteretur, quam ei quem ægritudine levaret.

Sed hoc mihi videbatur inhumanum; sub vesperam dimitti incertos hospitii, nisi quod longe esse diversoria sciebamus. Pernoctandum erat in campis, & quod ego durissimum putabam, erat iter etiam luce commeantibus grave. Etenim pendebamus in arcto limite, hinc premente sylva, virgultis passim ac fruticibus impedita, illinc præcipiti riparum voragine, quæ, si errasset vestigium, nihil mitius promittebat, quam vorticosum amnem, etiam tum superbius decurrentem, quod largior imber nubibus excidisset, quas amnibus in pabulum æstivum Natura immittit. Nec oppidum in propinquo erat, neque fumus domiciliorum index villæ alicujus humanitatem pollicebatur.

Sed, ne viderentur in nos casus & domini crudelitas conspirasse, prout declinabat in vesperam dies, aperiebant se viarum angustiæ, & aspera locorum difficultas velut levigato itinere mitescebat, cum tandem producto in noctem labore Solis radii errantes destituunt. Cæterum nihil obstabat syderum luci nisi splendidioris Lunæ fulgor, quæ nullis impedita nubibus pulcherrime ardebat, & noctis initium

tium cessantibus subinde rerum omnium motibus nescio qua novitate non ingratum videbatur. Sed postquam conticinium omnes ita tumultus composuit, ut quodammodo ventus etiam quieturis frondibus parceret: tum paulatim insinuare se animo horror, & ipsi poplites naturali formidine labascere. Exaudiebatur apertius decurrentium undarum fremitus, quoniam rebus aliis nox quietem indixerat, & liber alveus non mitius quam si ubique obices morarentur, sese spumanti impetu effundebat, cum improviso amnis, tanquam & ipse nocti cederet, obmutuit, facesque aliquot ex stratis fluctibus emerserunt; & voces, tanquam viarum indices, nos ad se non obscuro clamore vocabant. Tot miracula an vero metus prudentiam meam interceperit, haud facile judicarim: certe jam à via deflectebam, iterque ad ignem illum destinaveram, cum Percas lacertum meum tenuit, & à mortis limine revocavit ad vitam. Quo te, inquit, agis, Euphormio? quid te miserabili letho involvis fluctibus, tanquam in terra mori non possis? Irascebar primo hærenti mihi fortissime, & amentiam meam suo pondere continenti. Sed tandem cum hæ faces non uno loco fulgerent, & nunc secundo, nunc adverso amne decurrerent, hinc extinctæ alibi nascerentur, modo infrequenti igne & maligno lucerent, cæpi ipse damnare impetum meum, & Percantem interrogare, quis illius flammæ author, quæ alimenta igni in tanto undarum cursu, quis ille denique qui nos ad se tanquam errantes benignius vocasset? Tum ille: Spectra, inquit, & infelices spiritus, quibus nihil est hominum ruina potius, non in hoc modo gur-

gurgite, sed in omnibus prope fluminibus nocturna hæc incendia excitant: Incauti viatores dum his utuntur ducibus, se plerumque vel nodosis vorticibus implicant, vel si meliori genio ducuntur, cœnosis paludibus impediti longissimam noctem inter preces & vota consumunt.

Adhuc loquebatur Percas, cum ingentis viri species exeruit ex fluctibus primum caput comis undique ac barba contectum, latissimum deinde pectus lacertosque loris, ut ad Lunam judicari poterat, viriliter nodatos: cumque paulo infra umbilicum aperuisset corpus, statim clunibus ad nostrum latus versis, eas utraque manu diu ac fortiter increpuit, risuique barbaro inconditum clamorem admiscens, sese iterum in flumen immisit. Innitebar ego Percanti deficientibus viribus, cum me ille forti animo esse jussit, Tritones illos aut Proteos nihil ultra metam sævire, nihil illis virium extra latitudinem amnis esse. Sed quid si nuper, inquit, in hujus regionis quadam civitate fuisses, ubi memorabile spectrum modo ludicra, modo formidabili forma domum nobilitavit? quam fortis miles strinxisses gladium, & sub infami tecto pernoctare quæsisses? Quanquam mihi Tritonis illius timor pæne non reliquerat sanguinem, tamen Percantem rogabam, ut exsequeretur ordinem formidabilis casus: ita decipi posse longiores noctis moras, & animum meum audito graviori periculo facile leviores formidines excussurum.

Erat, inquit, ingens militum copia, quæ Gallicam urbem præsidii causa intraverat. Angustior domorum quam militum numerus detraxerat civibus capaciorem ædium partem. Nec

Nec id efficere potuit, quin milites aliquot incommodissime habitarent. Sæpe ingentium animorum comes est inopia, sive aliquid fortuna singulis datum voluit, ut aliquos divitiis, alios præstantiori munere & excelso animo cumularet: sive quod fucis parandus erat pastus, quem ignavi consumerent. Apes vero in ipsis parentum operibus natæ, gaudent parto per laborem melle vesci. Sic etiam tum erat quidem majoribus animis quam opibus miles, cui sors vilissimam delegaverat domum, quæ & sordibus, & odore paupertatis indice, generosum hominem totos dies in foro tenebat. Is cum perambularet urbem, & passim domorum tectorumque minas curiosis oculis perlustraret, incidit in elegantem domum, binis turribus, & variis statuarum molibus exornatam. Sed omnia velut in pestilentia conticebant, fores pluribus astrictæ vinculis fenestræ aliquot negligenter apertæ, & omnia desertarum ædium signa. Cum indignaretur miles vacare pulcherrimam domum, & eos qui pro salute civium vitæ curam projicerent, in pessimas sedes conjici, admonuit sodalis, infestam spectris domũ, cum assiduis tumultibus familiam lassavisset, tandem dominum coegisse, ut alio commigraret. Nullum aditu prohiberi, si cui audacia, nisi verius temeritatem dixerim, inquit, in infami sede pernoctare suggesserit. sed neminem in illum diem repertum, qui periculo nihil utilitatis afferenti vitam tradere voluisset. Hæc postrema oratio militem stimulavit. Exarsit animo cupiditas, ut princeps scrutaretur hoc malum. Quoniam ante omnes aut ausum aliquid aut inventum, veluti primitiæ quædam gloriæ animos efferunt, nihil præter

ter laudem eximiam in vita ducentes. Itaque ad Magistratum primo, ad dominum deinde ædium contendit, pollicetur, si quid fuci in his timoribus, si quid vicinia, si quid servitium fallaciæ committat, se impigre scrutaturum. Lychnis modo & lignorum copia instrueretur domus. Si hæc humana fraude contingerent, ferro se improbos ulturum: si majore vi excitaretur Tragœdia, non invitum pro laude & publicis commodis moriturum.

Nemo erat quem non caperet tam generosus impetus, cum famulus præterea militis promitteret ad omnia manus, firmaretq; non fore aliquod discrimen domino, quod ipse non adiret. Conveniebat ad militem vicinia, tanquam si Hercules stetisset ad Tænarum, pugnaturus in mortis imperium, & inferorum pacem. Sed ille cum omnes arceri jussisset, ensem curiose detergit; si quid eo die rubiginis humenti vagina contraxerat, sedulo artificio delet, ac sub vesperam animis mediocri cœna refectis in desertas ædes intrat: erat unicus comes famulus, quem etiam communicatæ gloriæ invidus arcuisset, nisi notæ fidelitatis homo jurasset, aut ea sibi nocte moriendum, aut cum domino esse vivendum. Igitur appetente jam nocte, cum nescio quis tremor invitos occuparet, ignem in amplissimo triclinio excitant, passim lychnos suspendunt, ac obfirmatis longa cogitatione animis, à se tandem impetrant, ut minimum in illa luce præsidii esse putent: magnos homines à seipsis auxilium petere oportere, se ipsos obfirmare, nihil sua virtute præstantius ducere, unde aut disciplinæ sanctitatem, aut pugnādi magnanimitatem hauriant. In solutiores deinde sermones

mones lapsi jocis etiam, & forte non vero risu, primam vigiliam consumpserunt; cum in superiore triclinii parte visus est lacertus hominis seipsum immodice quatiens, sic ut in pavimentum decideret. Dubitantibus illis ex alia sese parte crus humanum exseruit, ac deinde omnes passim corporis partes, ita sanguine fluentes, ac si recenti cæde cadaver supplicium immane lacerasset. mox in media sede visum est truncum caput velut sese ex tabulato expediens, quod etiam ex alto deinceps ruptas humeris cervices aptavit: inde artus inter se coire, colligari membra, visa omnia convenire, ac ingentis staturæ homo velut ex Cadmi semine procreari; qui ferociter ensem quatiens, Tu vero, inquit, quisquis in meam temerarius domum irrumpis, eia, mecum de imperio ædium certa, nisi forte inultus cadere malis. Nec militi consilium in tantis monstris, nec audacia defuit. ultro ad provocantem advolat. Non impetus ut præcipitaret temere corpus, non timor ut fœde ageret, evincebat. Tanquam in media luce dimicaret in hostem, modo promovebat gradum, modo cum artificio succedebat in latus. Tandem videbatur respexisse fortuna: ensem pæne ad capulum intra corpus inimici condidit. Expectabat ut rueret truculentæ molis homo. Sed nec cruor ex vulnere sequebatur, neque titubabant vestigia, neque vultus quicquam ex purpura remittebat. Hæc militem incautius admirantem ferro inimicus excepit, neque tamen segnius depugnabat miles, aut aliquod ferri frigus in visceribus sentiebat. Cum deinde inimicum uterque pluries confodisset, horis plus minus duabus exactis, velut signo dato in capulum recumbunt,

sudorem

sudorem exfricant,& arcte meantem spiritum tanquam per inducias extendunt.

Excitabat lychnos militis servus; pugnæque paratus, si dominus cecidisset, succedere locum,& mortem ulcisci destinabat: cum Athletæ collecto satis spiritu sæviori odio incurrunt. Miles nunc succidere poplitem hostis, nunc visus ferrum transegisse per latera,& ipse modo lacertum sibi eripi credebat,modo cervicem decidere, modo transfixo corpore sanguinem emicare:cum nulla interim vulnerum vestigia libarent integerrimum corpus. Sed major animo labor deficientem paulatim militem jam ad ultima deduxerat. cassi ictus,tarda vestigia, motus languidi, anhelitus crebrior: & incensi pæne vultus quicquid erat in corpore humoris exhauserant: cum ab hoste aversus,ac veluti datis manibus,se in lectulum, quem dominus ædium sterni curaverat, pæne ultimis viribus præcipitavit, & famulo pugnæ cupidine flagranti, quod dominum ex vulneribus extinctum crederet, locum amoris exercendi concessit. Ibi brevior pugna minori utriusque discrimine finita est. Etenim collectus ex frustulis homo servum tam immaniter in vultum percussit, ut ille confuso spiritu in pavimentum procumberet. Ac deinde ad lectulum venit, urget decumbentem ut surgat ad pugnam: utrumque offenso corpore, utrumque parem esse; nec duobus victoriam posse concedi. Cum miles debilibus verbis à se juberet discedere; non posse post tanti temporis certamen aut sicam aut ensem tollere: Te vero patior, inquit alter, ea conditione quiescere, si vanissimam superstitionem ejuras, & quod Numen fictæ anicularum fabulæ

tibi

tibi à cunis colendum insinuarunt, sanioribus consiliis detestaris. Cum se miles ante ultima passurum supra vires vociferaretur, cum ad ensem excitatus respiceret, inanis spectri imago in aërem soluta discessit. Lapsus deinde in somnum miles, cum non ante altissimam lucem evigilasset, stertentem famulum eodem quo deciderat loco excitat: quem perturbata diu mente jacentem ante sopor oppresserat, quam aut de se, aut de domino cogitaret. Sed ecce postremum nocturnæ Tragœdiæ actum: non agnoscebat dominus servum, ea vultus parte qua ictum acceperat, supra omnes Æthiopes atrum. Donec errore cognito fores laxant, expectanti populo sui copiam faciunt, omnium fidem decolor servi vultus faciebat. Exitus lætior, quod & exemptæ his incommodis ædes, neque miles modica mercede donatus, cum tota regione diffusus præterea rumor amplissimum homini præmium daret, quod illius laudes ac fortitudinem omnia loquerentur.

Hæc ego, non ut animum tuum vana superstitione implerem, qua plerique decepti si quid novum aut insolens sive audiunt, sive vident, se Manibus infestatos puerili formidine credunt. Pleraque arcanis Naturæ referenda sunt, ut putrescentis ligni, ut vermium fulgor, ut pinguioris aëris monstra quæ diversas animantium imagines exprimunt, pleraque casui assignanda; multa ægrotanti cerebro, & hæc sibi prodigia effingenti. etiam quædam impiorum hominum fraudi imputanda sunt. Et nisi me fallit exacti mensura itineris, prope sumus ab oppido, ubi larvarum imagines fiunt ab impuro furcifero excitari: persua-

deri

deri deinde rudibus oppidanis ac mulierculis, majorum spiritus ad petendam opem in hunc orbem esse regressos. Ipse, utpote pietatis fictæ homo, pecuniam levandis Manibus petit. provinciam suscipit. aut in sacra aut in opes aut in vias per vota susceptas, ita nummos erogat, ut dolis interim furtisque ditescat. Et jam præteriit lustrum, ex quo Plutonis nummis vivit. Inter hæc verba intrabamus oppidum, adhuc obscurissima nocte, & in hospitium quieturi tendebamus, cum in aperto campo, quo mortuorum cadavera efferuntur, visum est ingens monstrum, & omni Tritone deformius, huc illuc agitari. Caput erat, ut per tenebras videbamus, humanum, per cujus oculos emicabat ingens ignis, ut horribilis fulgor etiam extra orbes vacuos spargeretur. Dêtes longi, & omni candidiores nive, certis inter se interstitiis disponebantur. effossæ genæ, eminentia ossa, rara coma, ac velut tormentorum magnitudine sese in altum vibrans. nihil unquam melius damnatorum à Minoe supplicia expressit. Hoc tam elegans caput à mole quadam candida undique per campum ferebatur, cum indignabundus Percas substitit, &, Vides, inquit, verborum meorum fidem? vel ego sum omni Thersite timidior, vel excutiam inanem impostoris fraudem, & tot oppidanorum spoliatas ædes ulciscar. Ego furere hominem credebam, & rependere datæ salutis vicem aggressus, tenebam laciniam vestis, negabamque me passurum, ut in illam furiam insanus excurreret. At ille vestem ex humeris rejecit, & ut fustem manu tenebat, evasit in Chimæram illam, ac tam certis ictibus cervicem elisit, ut collaberetur in partes, & majore

meatu

meatu lucens ignis hominem proderet, qui in candida veste fictilem larvam turpissima fraude gestabat. Non pepercit improbis viri cervicibus Percas, sed gravissimis afflictas ictibus deduxit in terram, cumque me advocasset, intentavit in jacentis jugulum ensem, interminatus mortem, nisi fraudis consilium fateretur. Cum ille omnia velut in equuleo proderet, flens adjecit, fictili vase, quod rupisset Percas, se talentum abhinc biennio aucupatum. Tum oranti veniam pepercimus, & juramentum extorsimus, nunquam fucis illis oppidanorum pietati illusurum: & in diversorium deinde recepti, nobis ad decimam diei horam indulsimus.

Cum deinde facilior via pridianas difficultates mulceret, visum quoque est cœlum consentire felicitati nostræ. Solem leviores nebulæ temperabant, ac ventus præterea mediocri susurro delectabat euntes, & extremis alis afflabat. sed hoc mihi plurimum succedebat ex voto, posse in ipsa via cum Percante liberius agere, & nullo arbitrorum metu effutire dicterium in Callionis ineptias. Quod cum fecissem hilarius, mutuumque risum extorsissem, tandem honesta adulatione dixi, fortunæ decretum aliquo pestilenti fato esse turbatum. Illam enim instituisse ut Percantis dominio Callion cederet. Manifestum illinc indicium, quod hujus animum ad maxima sustulisset; liberalem, sedulum, fortem genuisset. At vero Callionis ingenium (quidquid in contrarium Percas sentiret) servilibus vitiis esse corruptum. Paternam humilitatem cum infamibus aulæ vitiis obtendisse nebulas sapientiæ, ne sordidæ menti illucesceret. Tum illum denique meo judicio su-

pra

pra Percantem fore, cum angustæ Laconiæ Princeps Orientis domino non abnuerit Magni nomen: nempe si justitia, si virtute vicisset. Id me profecto sedulo comperisse, nihil hoc hominum genere stolidius esse, qui se Proceres appellitari jubent; si modo sunt omnes Calliomi similes, aut iis qui passim in ejus domum familiaritatis jure divertunt. Nam corporis gestus prope ad mimicam gravitatem componere, nutus omnes veluti pumice expolire, quid hoc supra simias, quas etiam longæ doctrinæ institutio bipedes facit? At enim in magnatum cœtus, in nobilium fœminarum greges, tranquillos & inturbatos vultus afferunt: dignum hercule illis diis miraculum. Date mihi splendidum familiæ gregem: vestium artificium cum materia certet: præterea seu generis, seu dignitatis decora species fronti majestatem inducat; jamque hoc imbecillitatis vitium, cujus infamia humiliorem conditionem aspergunt, intelligetis posse cum sordida veste excuti, nec tam esse animi, quam fortunæ. Præterea quod assiduis salibus student, emissosque jocos interdum non incommode refellunt, id quidem mihi maxime sapuisse videntur, quod rudiores animos honesto fuco adornare quæsiverint. Verum exigantur è quotidiani sermonis limitibus, & in apertum eloquentiæ campum protrahantur, velim mihi fidem æternum abesse, si ultra quam Apollonienſis Satyrus perturbato & incondito murmure audientium aures hinniendo perfodiant. Exactissime canum victorias solertiamque computant: nec ingeniosior ad parendum equus, quam illi ad prædicandum diserti. Illud nemus generosissimas aves alere:

hujus

hujus campi extenso spatio inæquales lepores fatigari. Interdum etiam in thalamis diserti, comptos & vocales stimulos suggerente libidine. Sed quam hæc omnia non à vera facundia? quam non adimunt eam cujus nomen extimescunt vecordiam?

Hæc tam præcipiti & calido impetu profundebam, ut non notarem coëuntium nubium horrorem & obducti cœli caliginosum murmur; donec laciniam vestis corripuit Percas, &, Tu vero prospice, inquit, ne furorem suum tempestas proceribus commodet, & quot maledictis lacerasti, tot ultoribus rivis inundet. Videbatur imber violentius erupturus, & verberata vento pluvia quicquid deprehenderet oppressura, cum tot cœli minis perterriti secessimus in vicinæ speluncæ secretum, & naturali munimento iratis nubibus terga subduximus. Ingentes vacui soli recessus fertilem agrum suspendebant, multæque latebræ passim cæco specu fefellissent errantes, ni lustrata multoties sede Percas discriminum errores & perplexum velut Dædali callem diligenter tenuisset. Igitur perductus in interiora admirabar Naturam, quæ ingenio suo artis mentiebatur industriam; &, si quando judicio meo relinquebar, repetebam vestigia quæ ante triveram, & fallentibus gyris reditum meum non sine proprio risu turbabam: cum in aditu speluncæ duas virgines notavimus, quæ si non pertimuissent intrare tenebras secreti horribilis, credi poterant Nymphæ præsides loci. Revelaverant honestissimas frontes, & micantibus genis internitebat suavitas purpuræ, apertique ad desiderium sinus plus etiam quod latebat commendabant.

Dum

Dum hoc taciti contueremur, anus decrepito squalore inculta processit, manuque virgines ducens, in antrum audacissime penetravit. Pæne erat ut rogarem, num Cumas nos delati, num ille esset insanientis Sibyllæ vultus, num in speluncam nos sævior Apollinis flatus egisset. Nam & antrum non erat indignum Phœbo, & erat ejusmodi anus, quæ etiam Æneæ temporibus vixisse potuisset. Perculerat animos nostros insolentis rei novitas: cumq; rem ad exitum contueri placeret, concessimus in angustæ latebræ noctem, & humilitate sedis corporum magnitudinem correximus: cum anus è sinu tenue cornu profert, quale extuberantem agnorum frontem perfodit; atrumque inde pulverem vehementi spiritu vibrans in speluncæ aditum, exclusit penitus diem, & omnia densissimis tenebris permiscuit. Etenim pulvis, ut è cornu erumpebat, videbatur exiguam nubem componere, auctoq; paulatim volumine huc illuc circumferri, donec tristissima nocte opacus antri luminibus insedit. Tum vero quam in nobis antea vocem curiosa sedulitas tenebat, eam timor eripuit. Morti jam traditi videbamur, & omnia exspectabamus consentanea funestissimæ nocti; cum subito eadem anus excussa è silice flamma lampadem excitat, quæ maligne lucens magis vetabat noctem esse, quam lucem inferebat. Iam ipsæ virgines, nisi affusus splendor fallebat oculos, gravissime inhorruerant, cum Hypogæa (id erat sagæ nomen) bono eas animo esse jussit. Vobis, inquit, hortantibus periculosissimum sacrũ exorsa sum, & quod multis petentibus negaveram, indoli vestræ concessi. Este modo tam fortes ad suscipiendum

piendum munus, quam ad impetrandum felices fuistis. Quid hic pavor, quid inanis membrorum trepidatio loquitur? quid denique frigidus mortis color vitale pulcherrimi oris decus extinguens? Vobis jam in aperto erunt decreta fatorum, & quod tantopere vultis, certa futurorum conjugum species curam, quæ suspensos animos exedit, diluet. Videbantur ad tam sanctam pollicitationem respirare; sed; O mater, inquiunt, etiam nobis promissorum hic ingentium successus sine infamiæ timore procedet, nec à nobis sollicitatam infernorum fidem ulla fama vulgabit? Tum illa fluentes senio genas turpissimo risu contraxit! Nec videtis, inquit, quam limitibus custodiam apposui? citius tellus hiantibus rimis inferos prodet, quam ut ullus in hanc sedem me invita prorumpat; neque illa quam cernitis lampas quicquam Celei facibus, aut Eleusinio silentio debet. Quæ tamen si palam efferentur, quæ inde nomini vestro labes? O miseram juventutem, quã hominum potius sermo quam vita instruit! Quotusquisq; est, qui nostris artibus aliquid non debeat? quem non aut acre ingenium invitat ad mystas nostros, aut necessitatis acerbitas ad hoc perfugium cogit? Ita me ametis, ultra quinquaginta hominum millia nocturnis sacris hic annus initiavit. Iam vero quæ licentius publicum aspiciunt, characteres & ceremoniæ, & fasciolæ, & torques, & indusa ignotis verbis sanitas, nonne è nostris scholis prodeunt? nonne omnes prope homines una regione tenent? Quid ultra vobis referam artis nostræ præstantiam? quid incredibilem vim, ac pœne divinam?

Nunc adimit raucis, geminat nunc sibila ventis.

Nunc

Nunc aufert terrasque polis & sidera mundo
Nube superjecta. Dat vincula ferre Leoni,
Dat Damis savire, & inerti albescere rictu;
At trahit attonitam laxis radicibus alnum,
Montesque, fluviosq;, & tecta sequentia mutat.
O quoties sola noctis pallentibus umbris,
Effigies diras, mœstorumque ora parentum,
Traxit avernali ripa, feroque sepulchris
Reddidit, Eoam jam forte morantia lucem.

Igitur de infamia nolite esse solicitæ, id à vobis esse factum negabunt vestri mores; quod tamen si confiteri malitis, possitis defendere. Cum hæc pronunciasset, statim tanquam in diversas curas distracta, huc illuc cœpit circumferre cervicem, & mox in terram obtutu nihil variante defixo consulere vires suas, & ipsam artem interrogare. Iam aliquis mortalitate major spiritus vultum videbatur corrumpere, ac tumultus intra membra concipi quantum ipsa non caperet. cum tres circulos humili radio designat, seque in eorum medio collocat, virgines ab utroque latere constituit, ac tum ore manifesta sæviente insania, crinibusque solutis, Audite, inquit, puellulæ; Non est amplius vobis cum Hypogæa negotium: vatem atque antistitem Deorum infernorum cernitis; spatium quod radio definivi non potestis vivæ transilire. Tum subito graveolenti ruta, verbenaque, quam flaventi filo in coronam texuerat, frontem cingit, ac deinde cultello pulverem è solo eruit, & in humilem cumulum tollens tremulis deinde manibus quadrat, literasque F. S. P, satis artificiose acu comatoria scribit. Tum virginis, quæ ad dexteram erat, sinistrum pollicem albo stamine stringit, & acu subtilissima educit provocatum sangui-

ſanguinem, ſalivaque, qua ipſa palmam perſuderat, miſcet. Mox leviter oculos & jugulum puellæ intingit, aures præterea, & proximos fronti crines: reliquum cruentatæ ſalivæ in crenam quam cumulaverat effundit, tremula horribilique voce identidem intonans, HOC LIBAMUS.

Eadem ceremonia in altera Virgine perpetrata, tenui primum murmure, mox apertis clamoribus, canem ſuum adeſſe juſſit. Expectabamus ingentem moloſſum, & Cerbero parem: mihi jam ad capulum erat manus, & educere ferrum cum vaginæ ac rubiginis tenacitate pugnabat, cum exhalante primum nebulas humo, glis tandem prodigioſæ magnitudinis è terra prorupit. Diceres in ſemiſopito animali productum tota hyeme ſomnum pæne adhuc cum vernantis cœli benignitate luctari. Cauda pro onere magis quam pro parte ſequebatur euntem, & pigerrimæ alvi moles titubantia veſtigia confundebat. Hic tam elegans canis dominæ pedes mirabili cultu permulſit: donec juſſus accedere ad ſecretum, aliquid inſuſurravit in mulieris aurem, & ipſe, ut videbatur, imperium accepit, majoremque quam pro mole ſonum edens, in obſcuriſſimam nubem abſceſſit. Nobis ultra non erat animus, & tam inexpectatis monſtris non conſtantia magis quam ſpiritus excidebat, cum illa rabidis & minantibus oculis efferata, ferales ſuas preces certis numeris aſtrinxit.

DI, quos profundo gurgite ac flamma ambiunt
Iurata cœlo flumina, inferni Dii,
Aperite manes, pandite immenſum chaos,
Laxate fines rerum, & infeſtas polo
Committite umbras. Vatis horrenda ſono

Attonita Regis urna Dictai vacet,
Fatale cesset pensum, & hic Percas dies
Saltem quietas videat, ut nostra hauriat
Imperia, sternat mutus Acherontem pavor,
Silere jubeat tristis Alecto comas,
Stygemque nullo portitor conto eruat.
Quos certa geminis fata virginibus parant,
Induite vultu conjuges: trepidis tamen
Ignoscite animis: demite infernas minas,
Et placida nullus sacra concutiat tremor.
Venisse jam vos decuit. O segnes moras!
Iam jam atra frangam Tartara, & pacē impiā
Turbabo noctis. Sæva, si cogi placet,
Sunt sæva nobis arma, queis vinci quoque
Voluistis, atris verba pejora inferis.
Et postquam aliena falce cubuerunt solo,
Ter passa Lunam germina. Hoc istis sat est,
Nimiumque sacris. Plura si quærit furor,
Funestus atris cespes è tumulis adest,
Quem fulmen illa nube sopitum ambiet,
Quæ me per omnes vexit incertam polos.
Hic hicin ista veste servatur cinis,
Pejusque quiddam. Dira sunt, Manes, loqui
Quæ timeo dira; Terga nascenti modo
Detracta puero, cujus elisa mea
Gemuere fauces dextera, in medium dabo.

Dum hæc proloqueretur voce gestuque ad terrorem composito, lux paulo nitidior speluncæ infulsit, magisque ac magis juxta lumen ventusque increscebant; ut jam priores tenebras furto nostro desideraremus. Etenim cum anus miraretur quid votis suis moram faceret, forte in nostram latebram contemplationem injecit, & tabido clamore incitata, At vos, inquit, dii perdant, nefarii homines, quorum me prophanus jam aspectus indigne trucidat.

cidat. Tum contempta circuli sui religione ad nos ultro advolabat, vel truculenta erecti oculi acie confectura jacentes, cum ingens simiarum numerus iter opportune intercipit; & quidem in mulierculæ caput insiliunt, hæ argutis stridoribus ad limen fugientem persequuntur. Nobis autem ideo reddita videbatur audacia, quia fugere poteramus. Etenim ut mediocris terror animum naturali constantia exarmat: ita cum violentius sævit, interdum desperationem ad ultimos impetus trahit. Igitur consurreximus, ac veluti convenisset, in nos virgines, nos in earum sinum mutuo terrore irruimus; cumque oboriretur sævissimus veluti collisarum nubium fragor, brachiis arctissime constricti in terram procumbimus.

O dulcis fragor, O beatus imber,
O solatia plus emenda nobis!
Hoc semper pretio laboret ingens
Fulmen cudere Mulciber Tonanti;
Et nos in similes bonus revolvat
Minantis pluvia timor cavernas,
Hoc semper pretio, dii deaque,
Pejus Thessalico furore carmen
Pulset Tartara pallidamque noctem.

Præcipue Percas muliebrium astuum nequaquam inexpertus, tot blanditiis mulierem onerat, ut non ante consurrexerit, quam solidam voluptatem ferret. Ego rudior, ut bis terque virguncula mea verbis inter risum iramq; trementibus desævit, tristem pudibundus victoriam invitæ concessi. Iam desierat fulminis horror, jam repens cessantibus ventis tranquillitas magis formidabile antrum faciebat, cum se Percas itineris ducem præbuit, & speluncæ anfractus subtilissime distinguens tan-

 dem

idem in aditum perduxit. ubi postquam mulieres valere jussimus, quoniam timebant ne deprehensæ facerent suspicioni locum, non impigre divertimus in aliam partem.

Mihi autem suffusus rubor, sudorque toto passim vultu deciderat. quem verecundia extortum, cum alia ratione exprimi Percas crederet: se vero fortitudinem meam laudare dixit, suadere tamen ut alias parcerem insueto his officiis corpori. Quid enim si novus, inquit, imber nos in similem speluncam detruderet? quid si rursus ineunda cum integris & valentibus pugna? Pudebat probitatem meam traducere, sed & remedium in similes casus quæri placebat. Itaque, Nescio, inquam, quid existimes de mea fortitudine: sed importunæ fœminæ plusquam muliebris pertinacia ita meos conatus infregit, ut virum me non potuerim ostendere. Non persuadebam Percanti pudoris mei modestiam; ac postquam religiose jurando fidem feci, dixisses iterum in speluncam descendisse, & Hypogææ sacris conterritum pæne effluenti animo linqui. Deinde ut admirationem in risum vertit: Mihi vero, inquit, quid accidit, semihomo bellissime? non eædem arces fuerunt expugnandæ? non extorquendum ab invita, quod sibi non eripi doluisset? Flectebam in terram oculos erroris stultissimi pœnitens, & ad proximam aram Veneris indignationem deprecaturus; cum Percantem miseratio mei subiit, &, Parco, inquit, adolescentiæ tuæ: nemo præstantior artifex, quam qui per errores suos doctus ante, quod caveret, quam quod faceret, vidit. Tu modo intellige, nullum vatem extitisse diviniorem, quam qui de puellis hoc oraculum cecinit:

Aspera si visa est rigidasque imitata Sabinas,
Velle, sed ex alto dißimulare puta.

Quo propius expugnasses, eo segnior torpuisset defensio. Non audis urbes obsidionum initio civium diligentia muniri: captas non hostium sæpius quam suorum manibus concidisse?

Audiebam avidissime perquam utilia docentem, & quotidianis præceptis rudem animum poliebam. Sed instabat parum opportunius viator, qui diligentius viam præcipitabat, credo, quod cum solitudinis hominem tæderet, nobis oneri quam sibi esse maluerat. Igitur ut commode potuit exaudiri, Heus, inquit, juvenes, hæc via Basilium ducit? Certe, inquit Percas. Et vos in oppidum illud usque adinvidiam felix? Cum idem Percas respondisset; Quid igitur impedit, inquit, quo minus viæ tædium mutua humanitate fallamus? Nam & illac non spectator tantum novæ felicitatis, verum etiam futurus particeps vado. Erexerat animos nostros incertæ rei novitas, impetumq; speluncæ moras redimentem suppresserat. Itaque in medium receptus, veluti ne iret sine sermonibus via, perplexe rogabatur de Basilianis, deque eorum ingenti fortuna. Non oportuit ulterius stimulos admovere homini in hoc sponte jam imminenti, ut, quoties sermo defecisset, illa semper materia faceret eloquentem. Nam & quod summum est loquendi incitamentum, amabat, & humilioris vitio mentis, cum omnia in miraculum traheret, quæcunque animum affectu diducerent, his alios etiam delectari credebat. Est, inquit, ut audisse vos arbitror, Acignius, vir integritate vitæ mirabili, cujus animus ad sublimia quæq;

natus, rerum quas in usu quotidiano habemus humilitatem despiciens, iis solis acquievit, quorum magnitudo vix ipso cœlo caperetur. Tum is non animum modo imbuere vastis cogitationibus, sed & familiam his artibus præstantissimis erudire cœpit, nihil ineptius quam primam ætatem voluptatibus dedere, laboriosis exercitationibus natam. Vanum esse, earum rerum cupiditate torqueri quæ possint aut non haberi, aut, cum habeantur, effluere. Magificentius atque illustrius contemni voluptates, quam admitti. His præceptis, & quod ipsius mores severius etiam quam verba familiam ad occultum recti tramitem ducerent, effecit ut apud se virtus domicilium constituisse crederetur. Tum omnes se in disciplinam dare, omnes certatim aut opibus conatus optimos, aut consilio, aut gratia, provehere. Quid multis? in tantum potentiæ fastigium evectus est, ut iisdem modis deprimi non posset, quibus erat elatus. Populum sacrorum & religionum terrore devinxerat. Iuventutis, quam ipse expoliverat, studiis ardentissimis efferebatur. Principes populi metu; Magnates Principum ficta benevolentia tenebat. Denique omnium ordinum vires, privatæ domus limine concluserat. Describebat civitatum gubernationes, magistratus, provincias, imperia, omni gravitate & sapientia mandabat: domesticas etiam privatorum controversias singulari artificio componens. Etenim nihil tam sancte custodiebat parietum fides, quod non sanctioris muliereculæ efferrent in Acignii domum: aut servuli, quorum taciturnitatem pietas expugnaverat: ipsi denique liberi, cum eorum inobservata diligen-

tia

tia latebræ omnes secretum proderent. Itaque nunc comiter, nunc astute, modo paterna lenitate, modo majestate censoris, sequester erat conjugum dissidiis, deponendis inimicitiis author, societatum, nuptiarum, fœderum, pietatis, scientiæ, justitiæ, virtutis omnis & religionis arbiter. Ex hoc oraculo, quem quisque quo tempore sermonem habuisset, quibus moribus esset, quibus opibus, quo etiam inter penates genio, qua temperantia, qua libertate, noscitabatur. Denique poterat orbis sub hac disciplina ad futurorum seculorum invidiam florescere, nisi ipse suæ felicitati invidisset: itaque ubi quam ipsi extruxerant potentiam magnates timuerunt, omnia criminari, & in invidiam trahere, etiam benefactis criminum speciem obtendere, exterminate denique præcipitem Acignium velle.

Sed videt hoc, videt ille Deum regnator, & ausis,
Sera quidem, manet ira tamen.

Imo statim manifesta ultione numen deservüsset, statim liberales disciplinæ rudi situ & inculto inhorruissent. Nulla literis majestas, nulla hominum animis fides diutius stetisset: videbatur probitas exulatura cum Acignio, & jamjam uno tanti facinoris metu in jejunam sterilitatem fœcunda ingenia degenerare. Itaque necessitas Acignium in gratiam reduxit. Amplissimo decreto jussus est non fuisse nocens. O non amoris magis quam veritatis vis ignea, ubique se prodens atque emicans! Cessit Acignio in gloriam maledicis sermonibus fuisse violatum. Lana sordidissimis squaloribus inquinatur, antequam purpuræ fulgor eam

imbuat. Nec prius aquila fœtum agnoscit, quam dubitaverit agnoscere.

Delectaverat animos nostros libera pariter, & simplex oratio. Nam & nihil in Acignio nec amabat, nec aliquid quod amaret, celabat animus, ipsius primum affectu, deinde nostra patientia incitatus. Igitur in tantam familiam ascitus, Quem, inquam, nomine Acignii nõ terrueris? quem non libera & potens servitus tanget? Hic ille, quassatis aliquantulum cervicibus, Nihil me, inquit, ista moverunt. Aliis gradibus in tantæ sublimitatis cogitationem ascendi. Nihil ultra mihi à puero placuit, quam eruditionis nomen. Elementa didicisse non memini: nec pœnitendi successus ætatis initio acuerunt animum ad laborem. Quid verear confiteri jam in humilitatis disciplinam me traditurus? ad annorum numerum decrevit ingenii vigor, ac ut ex Ammonis fonte prognatum diceres, cum maxime deberet calescere, rudis animi impetus obstupuit. Quam non huic malo quæsivi medicinam? vota non suscepi? Sed ô Numen, non audiendis interdum precibus, quam differendis benignius! Hanc votorum frequentiam noluit nisi geminata felicitate donari. Animadverti nihil in Acignii familia honestis disciplinis non excultum esse. Et primo in eam admitti nullos credidi, nisi quos jam ante illa bona ornassent. Tandem curiosus spectator notavi domus illum esse genium, ut inquilinos extemporaneæ doctrinæ spiritu afflet: vestem illic dari non colore magis pullo, quam monstris ac miraculis tinctam: ea vix ut temet incluseris, eloquentia mentem elaborari, judicium industria. Denique quos ut despectissimo ingenio etiam infra me habui, jam in Acignii

comi-

comitatum recepti celebrantur sermonibus sociorum omnium. Iis negant quicquam esse subtilius. Hæc, nequid dissimulem, stimulabant cupidum sciendi, sed incitavit vehementius res magno mihi nuper secreto credita. Hic cum moraretur, cœpimus familiarius instare, & prope velut eodem studio tacti. Tum ille, Non modo, inquit, promittebatur eruditio huic militiæ nomen danti, sed mihi in ignorantia consenescendum ferebatur, si tam egregiam conditionem temnerem. Dii multi nolunt sibi sacra fieri, nisi destinatis à se locis. Non in quolibet antro invenies Trophonii spiracula, neque barbarus ignis deos Græciæ delectat, & ipsa Ceres quamvis omnia suis muneribus velet, angustas sedes religionibus occupavit. Musis jam non est aliud sacrarium, præter Acignii domum. Nec se modo intra illam semper ædem produnt, sed & me hercule tantum ibi Oracula, ibi Themis, ibi Pegasi liquor,

Vates ubi factus Apollo.

Quis alibi doctus? quis limata veraque elegantia cultus? Diceres barbariem ubique extra Acignii pomœria esse, & incessare magis Musas quam colere. Iam ipsi prioris ævi scriptores, ut submittunt vitta domita capita? nullibi medius fidius locum invenient, nisi cum pipere, aut ficu, aut passis in Martium uvis. Prodeunt disciplinæ omnes meliore cultu, & seu politicæ, seu rusticæ rei, seu patrum memoriæ & factis è pulvere excitandis, seu cœlestis, seu terrena seu aquatilis doctrina sit, non erit alius quem delicata ferant ingenia, præter Acignii vernas, etiam literaria bella tanta constantia gerentes, ut & veneficas tenebras sola face & stylo

stylo armati intrent, & Romanas acies in ordinem ac veterem disciplinam religiosa scrupulositate digerant. Cum excidisset imprudentius mihi risus, timeremque ne quid in me odii conciperet ad Acignium iturus; Quis mortalis, inquam, non rideat oblata felicitate non utentes, nec magis fortuna propria lætos, quam irata severaque tristes? quotus enim quisque est quem hæc moveant.? quis transit in familiam tantæ spei, & in qua non modo docti omnes, sed extra quam nulli? Tum ille, Fatum, inquit, illud est ætatis nostræ luctuosissimum. Sed pomaria vides non sua magis pulchritudine capere transeuntium mentes, quam artificioso rubi examine tuta spem fructuum domino conservare. Laboribus, divitiis, pæne libertate emenda est illa quam poscimus felicitas.

Dum hæc proloqueretur, jam se aperuerant Basilii fastigia, & ipse sublatis manibus hospes adoraverat locum, faciebatque quòd expeditissimi curis elegantibus jocis traducerent. Sed notaverat Percas afflictum me novis curis, quas needum ego adverteram. Nam & pallebam interdum, & improvisa suspiria laborantem animum prodebam, nec jam semel imprudenti vultus exciderat. Itaque solicitavit pollicem meum, ac ut sibi constare venam sensit, & mentem arcano morbo quati, me hilarius interrogavit, vellemne etiam ad Acignium secedere? Cum ego subriderem; Immo, inquit, eremum, ut existimo, malis, & speluncam duobus internitentem astris, quorum pulchritudine jam in limine fati hærentes ad jucunditatem vivendi redimus. His dictis, suspendit animum, fecitque, ut longa cogitatione morbum meum quærerem, qui fallebat adhuc inexper-

inexpertum, & perplexis se tegebat ambagibus.

Etenim virginis illius species, quæ mihi pæne sortito in spelunca obtigerat, perambulabat animum meum, & imbuebat affectu tenerrimo. Nec aliud tamen suggerebatur incertissimæ menti, quam quod humanissimam puellam offendissem. Nunc licentius egisse metuebam, nunc subrusticum meum pudorem accusabam, nutus denique omnes atque vultus, tanquam iratæ mihi mulieris longa æstimatione pensabam. Hæc assidue anxio morsu me carpebant, & lancinabatur animus inutili pœnitentia. Igitur postquam in urbem pervenimus, vix etiam Percantis colloquium ferens, quærebam miseriæ meæ secretum, quo me affari, & objurgare dolorem liceret. Itaque dum cultum nostrum in stabulum reponit, furtim subduxi me, & in proximam latebram conjeci, cœpique gravissime accusare perturbationem jam se magis magisque prodentem, nec silebat intra me discors affectus, & prope vocalis Tragœdia se quærentis, nec invenientis animi submovebat erumpentes singultus, & in hunc modum eloquebatur: Quam antea non videras, cujus etiam te nefanda curiositas offendere debuit, ut te sic imbecillem torqueat? esto, sit irata, sit aversa; conqueratur de injuria, si quam merito suo accepit: cur hoc ægre fers? quare indignum maceras? Itane parricida! quanta timiditate peccasti, tanta nunc audacia excusas ineptissimum scelus? His dictis attentius hæsi, mihique videbar intueri, si quid turbatæ mentis cōfusio suggessisset. Ac tandem id placere visum est, quoniam ad summa & improba vota non erat aditus, in secun-

dis

dis hærendum. Satis fore si ignosceret errori meo, si illi cogitationes meæ palam essent, denique si amaret, licet fortasse nunquam ad oculos & aspectum reditura.

Eia tollite perfidum, rebellem,
Eia tollite perfidum puellum,
De matris nivea sinus puellum,
De matris nivea osculis amorem.
Eia lictor ades, ferox severa
Venalis jaceat puer sub hasta,
Cui simul fuit & diem bibisse,
Et nostras avide ebibisse venas.
Si quisquam Scythicis adest ab oris,
Si quis Mygdonias reliquit undas,
Aut de littore venit Occidenti
Mercator rate vectus huc avara,
Hic brevi pretio relinque, lictor,
Illum, quem pretium putabo grande.
Si nostris procul amovent ab oris,
Emant insidias tyrannulumque,
Et quotquot mala trux, ferox, scelestus,
Sua continet ampliora mole.
Nam quid (Numina) si Cupido nostris,
Si nostris adolet Cupido terris,
Et prima modo tam potens sagitta
Dehinc cuspide saviet virili?
Ibis per Scythiam ferox Cupido,
Aut per Mygdonias ligatus undas,
Aut in littore servies cadenti.
Ecce ut ejulat, ut latus tenellum
Suspirans quatit. Audiit minantem:
Puer, parce tibi, & timere cessa:
Puer, parce mihi: Deos deasque
Iuro, jam mea jam resedit ira,
Nec te frigida jam tenebit Arctos:
Nec Tartesia te videbit unda,

Pulchro

Pulchro vulnere languidos ocellos
Pejus vespere deprimens propinquo,
Aut te vix propria facis capacem,
Eos positum nimis sub axe,
Uret publica sentietve flamma.
Has una redimes, proterve, pœnas,
Has una redimes, puer, sagitta;
Si pectus Domina mea tenellum
Prorsus cuspide scindis incruenta.
Tum qui me modo sauciavit ictum;
Tum dextram venerabor, & secundo
Optabo nimium perite telo.

Post hæc veluti læsæ mentis insomnia consurrexi,& Percantem quærere cœpi. at ille jam in diversam partem abierat, & cursim per urbem delatus, interrogabat omnes ex vestium mearum notis, si quis errantem conspexisset. Tandem ad Acignii domum venit, ibique præclusis foribus diutius hæsit, donec ostiarius, qui jam cellam destituerat, multis clamoribus & importuno pulsu arcessitus, quadratum in medio ostio cancellum laxat, ferreisque maculis intendens oculos, negavit fas esse quemquam admitti post vigesimam primam diei horam, præcipue, inquit, nostris hodierno apparatu fessis, quippe qui in crastinum solemne ludicrum meditati, somnio intermisere laborem. Hac repulsa accensus Percas,ut non erat iracundiæ bene potens, nescio quibus verbis ultus est abeuntem, & in stabulum se recepit.

Interim cum cœnulæ officium ancilla strenue exequuta thoros & mensam sterneret, profuso sudore madidus, & parum composito spiritu domum redii. Quippe quem lapidibus tota urbe exceperat petulans lascivia quorundam

dam adolescentum, qui excoli ab Acignio ferebantur. Illi primo contumeliose peregrinum cultum irriserant, ac cum ædiculam quandam prætermitterem velato capite, jam non contenti perstringere advenam maledictis, tanquam intrassem in Lycei Arcadici penetrale, desævierunt lacertis excussissimis, & lapidum veluti nimbo aërem condiderunt. At ego libertatis etiam memor, quam mihi olim dementiæ species dederat, è fuga in prælium conversus, remisi gravissimam molem, & antesignani caput fregi. Ea res impetum furentium stitit, cum omnes in jacentem intenti, pars tollerent, pars sisterent sanguinem, plures turbarent. Ego interim delapsus ad stabulum devolo, & laudatas insigni fortitudine manus, cum adhuc ex pugna calerent, gelida perluo, non sine Percantis risu, qui lepide interrogabat, an in rivales meos incidissem?

At vero cum defessi concessissemus in triclinium, redeuntibus subinde curis angebar, & amore animum in spes vanas erigente, vagis & inanibus commentis producebam sollicitudinem. Itaque nullius rei diu patiens perambulabam cubiculum, & cruda vulnera caussabar, quia pluribus locis occipitium saxis pueri pertuderant, cum interim ad ostiolum nostrum muliebre insonuit murmur: egoque audaciam fingere cœpi, si, quod omnino sperari non poterat, mihi dominam & pœnitentiæ locum misericors fortuna reddidisset. Etenim quo ab illo discrimine magis aberam, eo superbius secura gliscebat audacia. ac ut Homericus canis, fugientem fortunam latrabam, & venientis imagine terrebar. Sed postquam laxatis foribus evasit in cubiculũ mulier quædam

dam cultu medioeri, unoque comitata puero, tum soluti poplites corpus exanimum demisissent in terram, ni mature velut intermissam cœnam repentes, pulvino demersissem timidissimum caput. At illa, demisso ante puero; salvere nos jussit, nec mirari quod intrasset ad nos audacius; ab iis se mitti, quæ amore ac benevolentia jus familliaritatis meruissent. Hæc non ipse Percas immotus audiverat, & nostrû jam iter pluribus credebat monstris quam lapidibus notari, cum mulier soluto sinu exilitatis exquisitissimæ pyxidem mihi ad miraculum surgenti admovet, &, Rogo, inquit, non es Euphormio? Cum me esse non satis constantibus verbis retulissem, timuit falli, & trepidantem iterum confessionem extorsit. Sericum erat tenuissimum, purpura recoctum, quo pyxis revincta aureæ cælaturæ rubeum fulgorem admiserat. Artificium autem mirabile, ut, quocunque illam verteres, eædem oculis species subjicerentur. In ea emendatissima Cupidinis imago Apollinis contumaciam duplici telo ulciscebatur. Hinc aureus Phœbus, isthinc plumbata Daphne, omne præsidium collocaverant in pedibus, & ipse gemmeos vultus Amor contrahens, matri suam victoriam puerili simplicitate narrabat. Illud præcipue stupebam, quod per rarum sericum facillime admitteretur acies, ut ubique tecta pyxis videretur, & ubique nuda. Circulus præterea superioris partis eminebat tam commode, ut imaginum gratiam divideret magis quam frangeret. Quodque rarissimum est, elegantis doni moles maturæ avellanæ mensuram non implebat. Tum mulier frangere sericum jussit, & interiora scrutari. Erat autem vascu-

vasculum è mortuis formicis, & jam ad fœtorem solutis plenum. Quod non magis admiratus sum, quam effusam in risum eam, quæ dederat pæne oblivisci modestiæ, & complosis manibus non semel repetere, *Illic te leges.* Tum Percanti litteras tradit, quarum ejusmodi erat exemplum. Necessitudinis mutuæ credidi, ne te mirabili nuncio fraudarem, quod est ejusmodi, ut non nisi mea fide tibi credibile esse posit. Nondum erepti è conspectu nostro amantes oculos fallebatis, cum ingens stupor nos avertit à contemplatione tam jucunda. Quippe laceratum cadaver, & in hoc vix integrum ut fuisse corpus noscitaremus, sparsis huc illuc frustis semel atque iterum lubrica vestigia everterat, cum cruentum solum notavimus, quaque deficiebat sanguis, omnia velut recenti incendio tegi: trabem etiam; cujus fastigium curiose acuminatum detruncatis Hypogææ veneficæ cervicibus premebatur. Frons incultissimis sulcis minax nihil omiserat de viventis feritate, nec facile dixisses, an plus truculentiæ in viva fuisset, quam honoris in mortua. Ideo Veliam meam, fidelissimam mulierem ad te mitto, quæ oret ut in speluncam reditu maturato divertas. Ibi consilio tuo & industria utar. Soror mea lepidissimum munus contubernali tuo misit, & fortunæ suæ conveniens. Vale. Erat autem subscripta Epistola tribus litteris inter se prope confusis. *I. L. A.* nec aliud in cera, quam monetæ publicæ forma.

Perlectas ille cum ostentatione affectus litteras mihi in manus dat, cœpitque à muliere quærere communis dominæ nomen. At illa hominem elegantissime risit, &, Nescis, inquit, cæcum

cæcum esse in his regionibus Cupidinem? Restitue imprudenti oculos: docebis alis uti, & profugendi libertatem. Quid amicam optimo gaudio spolias, & quod est in voluptate potissimum, noctem atque furtum ingratissima mente detrectas? Tam audacter prolocutam, & jam rarioribus velis obducentem nequitiam, intenti, aspiciebamus, cum illa repente leves & nitidos vultus in laxissimam senectutem vertit. Crederes Menelaum sciscitari à Proteo iras cœlitum & tempestatum vices: tam repente nova frons loquentem immutavit. Nec expectavit stupentium voces, sed trementibus, & ad supplicationem componentibus timidissimos vultus, Me, inquit, me ipsam possetis agnoscere? Aut putatis, eadem ruina quæ Hypogæam abstulit, omne illius artificium cecidisse? Et animis novas species inducimus, & frontibus; nec felicius investigabitis dominæ meæ limen, quam aut Ceres, aut Inachus, amissos liberos quæsiverunt. Si tamen homines estis, id est si agnoscitis suavissimæ mulieris imperium, date fidem in consciæ speluncæ secretum post diem septimum redituros. Cum ita quassarentur capita nostra ut annueremus, egreditur cubiculum, & in equum qui ad hoc pro foribus stabat, attollitur.

Nobis autem excitus à muliercula terror cum profusum sudorem passim movisset, tamen posteaquam discessit, & soli cōstitimus in acie, crescentibus subinde animis in profusissimum risum cessit. Sed præcipuus erat sermo de mea pyxide, quid hoc callidæ puellæ commentum designaret. Cumque multa invicem disputassemus, tandem in Percantem consensi. Volebat autem speciem meam, quæ non ingrata

grata virgini fuisset, per cælaturam amatoriæ imaginis pingi. At quoniam eidem ineptia mea persuaseram, effœtas intus & funeratas vires esse, ideo plenam emortuis formicis pyxidem Naturæ mendacium arguere, quæ interna vitia tanta subtilitate texisset.

Sed omnia trahebam in alimentum flammæ, & prope irascebar socio meo, qui tam docili febricula exæstuabat, ut sive tepescere morbus juberetur, sive mori, audire posset imperium. Diceres nos à navicula recens egressos, & illum qui mari paruisset, durius torquenti ventriculum, compositos humores in littus extulisse: qui autem repugnassem elicienti pelago, demum in arenam dimissum, gravi capite, lassisque vestigiis, reddi aquam mihi petere, ut ibi medicinam quærerem, unde morbum hausissem. Verum hanc inter nos seditionem gravior tumultus compescuit. Quippe furentium hominum armato concursu ædes inhorruerant. Passim audiebantur dissilientium portarum casus, & asperæ minantium voces, & ipsa nox per se formidabilis inanibus omnia terroribus auxerat. Igitur exspectabamus venientis procellæ sævitiam: certi, quoniam nos in theatrum suum fortuna produxerat, nostras etiam esse in illa fabula partes. Ego vero totius mimi argumentum eram, qui puerorum lapidationem remisso saxo compresseram. Inciderat enim moles in nobilem puerum, & timebatur vulnus altius intromissum, quam ut solæ carnes sauciatæ essent. Iam Acignius apud Dictatorem municipii intervenerat, & religionum authoritate civilem armaverat vindictam. jam irruperat Dictator in triclinium nostrum, ubi omnibus ad furorem

tumul-

tumultuantibus. Tunc es, inquit, litterarum prædo, qui omnes deos & homines uno facinore violasti? Nisi litteras nominasset, credidissem etiam à virgine missum. Sed posteaquam invidiam intellexi, non sustinui dimittere supercilium, quod erexerat conscientia laudatissimi facti: cujus rationem cum cœpissem reddere, barbara heu inimicorum rabies non potuit innocentiam audire. Præcipitem exturbant de thoro, manusque vinculis stringunt, nec proficiebam justissimo planctu, cum provocatum ac invitum in pugnam descendisse clamarem. Me quoque vulneribus affectum, & utrinque vindicandam pari severitate audaciam. Sed causa esse non potuit, ut in patricium juvenem, & Acignii studiosum, insurgerem. Præcipue Dictator officiosam iram egregie fingebat; & se vero sceleris mei vindicem, se alumnum & cultorem justitiæ affirmabat.

At Percantem primo rei novitas posuerat extra se, ut interdum tacite quæreret, veris ne casibus, an per insomnium ageremur: interdum contumacius insurgeret in publicos servos, & sublatas in meam perniciem manus sui capitis periculo averteret. Mox ut fustium acerbitas sanitatem mentis revocavit, & sibi quoq; intellexit parari vincula, Non inultum hoc erit, inquit, domino meo Callioni. Putares revelatam Persei parmam, & omnes plusquam lapideo frigore obriguisse. Ita cunctis & animi, & manus ad Callionis nomen ceciderant. Quod ut sensit callidissimus Percas, manicas meas feriens, eas etiam jurabat Callioni impositas esse. Iam ministri lentius ducere, jam mitius imperare Dictator cœperat, & ego

aperto circumſtantium murmure probus eſ ſe, cum Acignio nunciatum eſt Callionis eſſe ſervum, quem authoritate ſua læſerat.

O quæ ſacrilegas, prius relicta,
Terras filia deſeris Tonantis!
Nunc, Aſtræa, feros remitte vultus,
Nunc lenis magis, & magis ſerena.
Iam te protinus, o potens virago,
Iuſtis omnia cultibus reducunt.
Nunc eſt dignus honos, tuoque dignor,
Diva, numine nunc habes parentes.
Nunc ortam ſacra fama confitetur
Regum ſanguine, divitumque teſtis,
Et penatibus inſerit potentum.
Et ne non pia jam colas parentes,
Quod diti placet, aut placet potenti,
Aſtræam loquimur jubere factum.

Tum Acignius ad me ſumma celeritate contendere, tum aſpergere accuſationi fucum callidiſſimis excuſationibus cœpit. At magiſtratum major inceſſerat perturbatio, cum & ſermones hominum timeret, ſi tam facilis machina evertiſſet ſententiæ robur, &, ſi perſtitiſſet, Callionis potentiam. Sed aſſuetudine peccandi ſuccreſcunt ipſis ſceleribus excuſationes, & animus in flagitia promptus in expedito commenta, velut ſceleratæ vitæ cuſtodiam, habet. Itaque non multum moratus, Neque, inquit, juſtitiæ quicquam nego, neque Callioni aliquid dabo, quod vir integerrimus ſibi datum poſſit iraſci. Vtinam non audiſſemus tantum nomen; ut ſponte liceret eſſe juſtis. Nihil fallo; ſed niſi provocatus pugnaviſſes, niſi tuam cauſam vulnera peroraſſent; non impune tuliſſes hanc feriendi licentiam. Sed audi, fortunam in te hactenus, non ſcelus puniri.

punit. Non oportuit populum levari fortuitorum terroribus, ne grassandi licentiam inulti prætextus ostenderent. Itaque habet à me Callion neque neglectam judicandi consuetudinem, & gaudere me nullum fuisse ex ipsius familia, ira Domini, meaque severitate dignum.

Sed jam in familiaritatem descenderat Acignius, & mira humanitate invitabat in crastinum ad publici celebritatem spectaculi. Iam etiam ex vulneribus ægrum ad thorum deduxerat, ac blanditiis omnibus obstinatum animum expugnabat: pepercissemque forsitan, nisi cervicibus in spondam inflictis vulnera recruduissent. Præterea sero consenserat in iram animus, & in sylvis, quo difficilius molitur imber ramorum textiles nexus, eo pigrius admissæ aquæ stagnant.

At vero postquam tempestas in serenum transiit, & defatigatas mentes densior somnus obsedit: terribilem fortunæ lusum, qui nos tota die versaverat, nocturnæ imagines reddebant; ut infestior sibi esset ipse animus per miras cogitationes se terrens, quam fuissent externæ formidines: donec tympanorum ac turbarum clangor sub rubentis Auroræ fugam inquietum soporem excussit, meque ad paratam ab Acignio scenam cum Percante adduxit. Sedebat mihi proxime modestissimus senex, cujus cum humanitatem libassem, ingemui, fortunam ejusmodi moribus meam patriam invidisse. Nec difficilis fuit similium morum conciliatio. nam & secretus impetus invitabat ad amicitiam, & orationi nescio quis genius insinuaverat fidem. Igitur nondum composito aulæi tumultu ludimagistrum spectabamus, qui nudis fere ad cubitum lacer-

tis

tis nunc firmabat orcheſtram, modo ſcenam, & verbis ad anhelitum expreſſis, hortabatur actores, hic regiæ meminiſſet gravitatis, ille muliebris pertinaciæ: riſum, lachrymas tenerent, & impoſitos mentirentur affectus. Interim optimum ſenem rogabam: num ut audiveram in Acignium conſenſiſſet omnis virtutum familia; num in verticem integritatis hominem Gratiæ manu duxiſſent? Hic ille

Suſpirans, imoque trahens à pectore vocem;

Et vero, inquit, ducebant. Quodque juſtius indigneris, non inviæ rupes, non aſpera cautium malignitas, auſpicata compreſsit veſtigia; ſed exiles ſtipulæ ſuſtinuerunt perſonam robuſtiſsimæ molis. Diceres domiti exercitus inanem umbram victorem animum terruiſſe. Ita fuſo vitiorum examine non potuit ſuſpicionem vitiorum fugere. Vanitatis, ambitus, aviditatis in republica, in re litteraria reprehenditur. Cur non tollit ſuſpicionem? cur non extingit incendium, quod illius famam invidioſis criminibus urit? Denique cur non mulcet, aut cur homo videri timet, & interdum erraſſe? Crederes cum illius actis cælitum decreta convelli, neque ſe quicquam à Numinis cauſa eſſe ſejunctum. Mirandum porro eſt infeſtam Acignii, (injuria credo) ſed infeſtam ſuperbiæ crimine famam, qui diſcipulum pæne nunquam dimiſit non ſuperbiſſimum, aut qui aliquem ultra ſe, magiſtrumque laudaret? Quanquam & illius gloriam plerumque corrumpunt, qui omnia ejus dicta factaque in miraculum trahunt: quoniam hac ætate ſic vivimus, ut quem factioſe laudaveris, huic ſeu invidia, ſeu contra ſentiendi ambitione ſis iniquior. Ac ne ſit aliquid in Acignio

gnio non insolens, quam amici famam evertunt, imprudens inimicorum furor alit, dum calumniandi licentia justiores querelas enervant, & ineptis criminationibus veriora indicia destruunt.

Dum hæc proloqueretur, tantum silentium totam domum occupaverat, ut altiore Sigalion excipi nunquam posset. Itaque ad scenam oculos convertimus, quâ decorus adolescens perambulabat, qui fabellæ argumentum pandere cœpit, versu non multum delicato. Fingebatur autem juvenis, fortuna & ingenio illustris, paternis bonis solitarium deserti prætulisse silentium, nec sanctissimas matris lachrymas, nec Principis authoritatem religiosi cœpti fregisse constantiam. Nihil illo venustius, si fabula Roscios invenisset: sed omnes ad pedum numerum humeros torquebant, omnes ficticiis vocibus corrumpebant naturalem gratiam, & trita sæpe barba insolentiam testabantur ascititiæ majestatis.

In illis deliciis optimam lucis partem consumpsimus; tandemque digressus ex molestissima schola, viam ad Fibullium cum Percanteexorsus sum. Ac ubi extra Basilii munimenta constitimus, tum solutiore gaudio ridebamus pridianæ lucis prodigia, & memorabiles tot molestiis casus, ex quibus nihil præter paucula in occipitio meo vulnera duraverat. At vero nihil est diuturnum, quod sit extra fortunæ consilium. Etenim Fibullius ad interitum æger marcentē familiam ad postremam solicitudinem deduxerat, nosque ab ipso gaudii limine tristitia veluti fugitivos revocavit.

Sed mirabar hominum genus totis Fibullii ædibus conversari, imperiosum, triste, severum,

rum, qui nec ingemiscebant ad familiæ planctum, & frontes ad tristitiam arte magis quam sponte contraxerant. Quos ut Medicos sæpius appellari audivi, non prius interrogans Percantem desii, quam intelligerem omnem religionum differentiam in tres partes esse distinctam. Hos appellari Priscos, illos Novatos, tertium genus Med[illegible]sum esse, sed potentissimam factionem Medicorum jam latissime dominari: ut quod Spartacus regnum concupiverit, isti servi occuparint. Iam procerum partem, jam Magistratuum, eruditorum etiam greges totos consensisse in Medicorum scholam, hæc & talia sentientem: Aut Numen solis terroribus fingi, aut si est aliquod, omnia permisisse dispensatrici naturæ: animum in corporis domicilio insinuatum, ut extra illum carcerem non duret: denique religionibus sicut vestibus utendum, de quibus & consuetudo & ipsa vulgi inconstantia judices sedent. His institutis docti facillime peccantia hominum vitam, & novis experimentis radices omnes ac metalla tentant, nec perniciem hominum æstimantes, nec numinis iram.

Igitur & Fibullium clades eadem afflixerat, cui ad vulgarem morbum insolentia remedia quæsiverant. Etenim quos emulserat humorem vena ad sinistrum renem pertinens, vis lienis ignea paulatim addensaverat, ut omnem renis latebram coctilis & acuminati lapidis rigiditate compleret. Nec acerbos dolores ante crudelis fœtus moverat, quam exercitationis vehementia è naturali recessu excuteretur in ureteris angustias, nunquam hiatu tam immani sua sponte patentes. Tum autem sævissimi mali atrocitas tam ventriculum superne exonerabat,

nerabat; quam alvi libertatem compresserat. Cumque ad vesicam carneæ fibræ cum expellente natura pugnarent, illa in concepti flatus suspicionem veniebant. Igitur medicamen infusum est inferius, & omnia in alium forte morbum valitura tentabantur.

At præcipue nefarius Ambrax oppugnabat adhuc vitalem Fibullii naturam, qui præceptrices Medicorum chartulas, temere in eorum officinis dissipatas qui diluendis medicamentis præsunt, vigili ad scelus cura coegerat, ac in secretam deinde merserat urnam, paternæq; artis temptor medicinæ scientiam mentiebatur. Tum ut interrogabatur de morbo, munitis diligenter foribus, versabat manu vasculum. &, Este, inquiebat, sortes nusquam Prænestinæ, vel Lyciæ; ac præscriptum, quod volventem manum primum implesset, ægris etiam formidolosius, quam est periculum sontibus, ad pharmacorum magistros mandabat. Sic ut interdum nefarias manus atroci cæde pollueret, interdum fortunæ temeritas pro prudenti consilio esset. Sed non litaverat Fibullius imprudentiæ. Nam Ambracis chartula dictavit ova ad ignem bis cocta, & veterrimi pisi eliquatam viscositatem. Præterea deambulationes raras jusserat, & oscitantem ignaviam molli thoro fovere. Quæ omnia nascentem in Fibullio lapidicinam ita duraverant, ut assidui cruciatus moriendi solatium quærerent: quod procul dubio solvisset hominem tantis malis, si aliquid gustasset de Callionis potu.

Non tenuit lacrymas mitissimus Pereas, & miserrimam domũ sublevavit gemituum societate. Sed mea sors erat durissima: quoniam

certam opem negare Fibullio videbatur à mea humanitate alienum: & si remedium, quod in illum morbum strenuum noveram, tentassem, timebam Medicos tum etiam Callionem, denique ne non haberetur fides ignoto. Tandem vicit misericordia nimis prudentes metus, propiusque ad stratum accedens, O vir, inquam, propensiore fortuna digne, quam nunc aversa est, aude sanari. Da remedio quod affero triduum, & si ad votum meum sanitas non responderit, illius iracundiam meo capite depreceris. Mola vittisque victima mactari non abnuam. Exhorruit ad hæc dicta Percas, & de Callionis poculo ratus loqui, meo capiti, quod ego in succidaneum dabam, justissima suspicione timebat. Sed Fibullius, quam non, inquit, hæc promissa nova sunt? Apage has secreta naturæ, & tot modo nati medici, vanam spem, ac inania verba, æternis miserorum cruciatibus, & indigna mercede vendentes. At ego, Crede, inquam, domine, amplissima erit merces homini tanto bene fecisse, neque solum pro tua mihi valetudine, sed pro mea etiam salute laborandum est. Si fallo, nec possum declinare familiæ tuæ impetum, nec domini mei iram. Tum ille, postquam aliquantulum dubitavit, interrogato etiam de meis moribus Percante, ut acerbitas mali cogebat, tentare igitur remedium jussit, quod vel ipsius corporis ruina morbi pertinaciam expugnaret.

Hac facta potestate in proximum montem secedo, illamque partem, quæ tum imminentis jugi vertice, tum virgultorum & fruticum humili fastigio, maturius umbrabatur, curiosa sedulitate lustro. Respiciebat locus aquilonem,

ſtem, & ut erat declivis, fluente paſſim per imbres humo, aridis tantum lapidibus ſternebatur. Hic terna geniculatione Æſculapio votum feci, ſi ſanaretur Fibullius, barbam auream ex proximo reſtituturum peculio, qualem Dionyſius ademit. Crederes deorum etiam ſuffragia emi. Nam ſtatim notiſſimam herbam oculis meis ſubjecit Æſculapius, quæ calculo bellum indixit multo felicius, quam aut Veratrum amentiæ, aut vulneribus Aſciros. Hæc lanceatis foliis, piloque ita brevi, ut pœne curioſos oculos fallat, crebris denique tenuibus, & ſæpe in obtuſam ſpeciem oras ſecantibus, mediocriter aſſurgit. Radix cauliſque lignea, ſubtiliorem ſuccum in herbam transferunt. Planta ad ingenium terræ nunc cubitalis, plerumque eminentior, inſigne faſtigium floribus ad examen turgentibus cingit, & Virgæ aureæ eſt nomen, ſive quoniam aureæ ac pæne divinæ virtutis eſt, ſive quod præſtantis metalli colorem exigui floris venuſtas æmulatur. Cæterum contuſum in renibus calculum in innoxium pulverem ſolvit. Non in latere, non in veſica dolori adeo ut tam facili remedio pudeat calculum timuiſſe. Etenim in hyemem ſiccatur æſtivis umbris planta, & ubi gravitas lateris coeuntem morbum præſagit, aureus pulvis ad drachmam mero delibutus ſumitur, ſive ovo leviſſime cocto permixtus.

Sed mihi non erat ad manum tam pretioſus pulvis. Itaque recentem adhuc herbam jubeo Fibullium mandere. Nihil eo die viſum eſt ad morbum feciſſe medicamentum: ſed biduo deinde repetitum, ſupra fidem eſt quam egregie refellerit acerbiſſimum morbum: ſordidus pulvis abunde veſicam exonerabat, cœno-

ſumque ſaccharum pæne ſanguinis imagine pingebat.

Iam ventriculo robur redierat, jam corpori toti vigor, & mihi ad perfectionem artis medicæ ſola deerat laurea, & emptitii teſtimonii liber, cum à Callione redduntur Percanti litteræ, ſe à Principe ad Laberrum mitti, ea pompa quæ utrumque deceret. Nos quam primum ſequeremur, vel ad Fibullium, ſi conſenſiſſet, laturi poculum, vel adornaturi magnificæ domus ſuperbiam. Tum à Fibullio epiſtolam ad Callionem impetro, qua ſe ingenti miraculo ſanatum confirmabat, & quoniam ſemel Numina curam egiſſent ſuæ valetudinis, nolle ea offendere alieni auxilii mixtura. Igitur gratiam habere oblati medicamenti, & ipſi præſenti aliquando pleniores habiturum. Timebam enim, ne Callioni, ſi reſciſceret Fibullium mihi ſanitatem debere, videretur indignum, prælatas meas artes illi medicamini, cui commendando etiam me miſiſſet.

Me autem cum in ſecretiorem thalamum Fibullius evocaſſet, ſemovit arbitros, &, Euphormio, inquit, nec tu ignoras quid tibi debeam, nec meriti tui magis quam ego es conſcius. Itaque diu deliberavi, quo me dono exſolverem: nec præſtantius inveni munus, quam ſimillimam tui partem. Tum mulierem advocat ſupra politiſſimas imagines cultam, quodque auxerat formam, tenera ut videbatur verecundia & pudore confuſam. Et, ſi mihi, inquit, credis, Euphormio, uteris beneficio & voluntate mea. Puellam hanc, cui dudum perſuaſi ne injuſſu meo nuberet, trado. Integerrimam mentem, & ſuo corpore dignam, honeſtæ frontis timiditas ſpondet. Ego vero dotem

dicam, quantam capere aut agnoſcere tuæ
conditionis homo poſſit. Hic ego non nihil
tam eleganti forma motus, tamen inſidioſum
munus timebam. Et ſi abeſt, cogitabam, fal-
lendi animus, cur hæc ſecreto peraguntur?
Deinde quam ad manum hæc puella de occul-
tiſſimo thalamo producta eſt? quam inſolens,
ut ſine flammeo, ſine aqua, ſine ſolenni igne,
abſque vittis denique & matronis verecun-
diam mulcentibus tranſeat in alienam fami-
liam virgo? Hæc moleſtiſsimis cogitationibus
ſcindebant animum, & prætereaquod conſilio
tempus non permittebatur. Erat etiam menſis
Majus, quo tempore nuptiarum omen perhor-
reſcebam. Igitur ambiguo aſſenſu cogitabam
ſic hominem non lædere, ut neque me laqueis,
ſi qui eſſent, impediendum producerem. Certe,
inquam, domine, parum amas puellam, quam
pro nuptiis in contubernium mittis. Quid am-
plius irata Omphale à Lydis exegit, quam ut
servis ingenuæ miſcerentur? Itane, inquit, neſ-
cis ſplendidiſsimam libertatem in virtute poſi-
tam eſſe? ac præterea jam ut conjugio eman-
cipari liberos, ita ſervos in ſocietatem juris
Quiritum mitti? His dictis erigebatur animus
meus in ſpem optimæ ſortis, & jam ad nova-
culam videbar libertus reſpicere, cum Fibul-
lium credere cœpi ex magnatum more facerei
ſi nolis ut per illum tibi bene ſit, conaturum
ut ſit male. Nec amplius cunctatus, in uxorem
conſentio, & præeunte religiones Fibullio, au
prætereà oſculo bis terque repetito, firmavi-
mus fidem: ac tum in publicum progredior,
& ſponſus, & quod neſciebam, pater. Iam ſe-
ptimus dies illuxerat, quo tempore promiſera-
mus reditum in ſpeluncam, ſed memoria non

illubenti omisimus suavissimum ad mulierem iter: quoniam jam ad Labetrum adventabat Callion, & urgebant assiduæ litteræ, ne ejus comitatum deficeremus, cum Percantis sedulitatem, meque prodigiose sanatum, instar ingentis familiæ reputaret. Itaque expedito progressi itinere, antevenimus etiam Callionis cursus, & magnificam præmissi agminis tarditatem.

Præludebat autem Labetrus ostentationi suæ, & pretiosissimam supellectilem pandebat in Callionis adventum. Machinæ per mœnia dispositæ præbebant speciem formidolosi belli, & moniti cives, ut ad tubam in armis essent, pacificos cultus militari diligentia instruxerant. Iuventus præterea nobilis arcessita ad Labetrum, splendidis collucebat vestibus, & exarata puellari manu pallia tota pensione redemerant: ut quoties mensa in illum annum posita esset, Callionis meminissent. Sed maxime obstupescebam ad principalis ædificii luxum. Thori ubique purpura strati erant, stragula bysso duplici insignia notabantur, & aureis filis sericum intertextum plus artificio debebat, quam naturæ.

Præterea cultu mirabili stabant dispositæ per cubicula imagines, quæ mihi videbantur sudantium vultus exprimere. Admiratus ego ingeniosam statuarum novitatem, proplus accessi, & materiam audaci digito scrutatus sum. Sed profundius quam vellem fragilis materia manum admisit. Perturbatus igitur imaginis cicatrice, fugæ consilium cepi, cum ad latus se applicuit sedulus minister, spumantemque hordeaceo potu scyphum humanissime obtulit; cumque incerti formidine vultus

variis

variis coloribus æstuarent, putavit tantis conventibus insuetum numerosæ domus frequentia perterreri. Itaque vanitatem timoris mei stultissima consolatione permulsit. Quid exhorrescis, hospes, inquit, ad regalem strepitum? quid existimas triumphum quotidianæ familiæ rationem? Scio nescire dominos vestros tam prope ad cœlum deosque accedere. Sed neque instar numinum promulgaverunt orbes alios, neque tam syncera nobilitate incorruptam seriem ad ter mille annos servant. Tu vero in aliud tempus stuporem differ, dum Labetri gentiles videas majestatem nutantium cervicum circumferre, velut ad numeros; & audaci ponderosæ orationis fiducia non tam ventos onerare, quam superare aurium fidem. Jam vero, si tumultum ebriæ domus audiveris, putes ad Orgia Thyoneum descendisse. Crede mihi, natitabunt pavimenta hoc quem teneo liquore, & plus bibent thori mensæque, quam homines. Sed tu interim Labetri bonis utere, & audaci manu frange statuæ butyraceæ auriculam: Præsto sum, qui saturatis suavissimam potionem affundam. Cum ego negarem deformari statuam oportere, ultro irrisit pinguissimus servus, & cervicem imaginis amputavit brevi gladio, qui ad hoc ex catenis argenteis de cingulo pendebat; &, Nondum scis, inquit, septendecim esse cubilia, in quibus ejusmodi quatuor imagines ex marmore angulos adornant, præcisis cervicibus, quæ quotidie recentissimo butyro reparantur; tum ut populus in jentaculum destruxit extemporaneos vultus, frons subinde alia reponitur, & in diem septies ac decies renovatur delicatissimum munus. Nondum hora diei nona est, &

jam centies quadraginta butyri pondo hoc palatium absumpsit. His atriensis dictis audaciam sumpseram destruendi formosum artificium, cum tubarum ingens murmur personuit, & desolatum palatium nihil ex tanto populo servavit, nisi spem rediturae frequentiae. Ego quoque tam cupidus invisor quam novus regionis incola, despecto jentaculo in publicum descendi, & quanta pertinacia viam turba negabat, tanto impetu compositos in orbem lacertos rotabam; & per distectum inaequalitate itineris agmen immittebam robustissimum corpus. Deinde ut in obvium tumulum ascendi, res expectatione gratior oculos meos delectavit. Erat enim Callion non mediocri stipatus manu, ad quem confluxerant ex sacra Labetri domo, Cubicularius, Dispensator, Æditus, & magnatum ingens numerus, qui ficta humanitate quem timebam venerabantur. Ego quoque viam mihi cum Percante ad dominum feci, & strato in supplicem cultum corpore, à transeunte veluti nutum extorsi: cum in elegantissimam perductus domum, & orationibus in atrio ad fastidium longis exceptus, ipse naturali eloquentia vividum ingenium prompsit. At ego tot nugis fatigatus, in Labetri domum redeo, potioribus miraculis pasturus curiositatem sedulae mentis.

Erat autem in interiori palatio non tam hominum infrequentia, quam silentium: omnes veluti stupore contracti modestissimam vocem ad vicinas aures anxie transmittebant, & oculi non temere vagi in animum meum pietatis induxerant sensum. Igitur contemplatus ubique, num vel ara vel deorum ima-

gines

gines religiosos homines moverent: nihil advertere potui præter tunicam purpuream, quæ ex tholo catenis aureis pendebat, & capitis tegmen sericis ad utrumque latus nodis insigne; quæ & gestasse juvenem Labetrum dicebatur, & in nescio cujus senectutem asservari.

Sed cum promoverem inconsultos gradus in secretiorem thalamum, corripuit laciniam vestis vir, si bene conjiciebam ex colore & turgentibus labris, Afer, & quid in loco tam illustri facerem rogavit. Commotus ergo strictorum in me oculorum majestate, nihil habui quod opponerem tam vibrantibus telis, nisi Callionis potentiam: cujus ille nomine, tanquam fulmine prostratus, Nihil, inquit, impedio. Tam gratiosa servitus omnia hujus familiæ secreta tibi facile producet. Hac venia factus audacior in proximam sedem irrumpo, ubi etiam pauciores stabant, & plerique fusco vultu horribeles. Diceres illos regium Cyneæ senatum truci vultu fingere, ad cujus gravitatis imaginem Præfectus Prætorio nescio cujus gentis maxime formaverat vultum, qui trecentis nuper mulis advenerat, ut doceret & fugere se scire, & his magis formidabilem esse qui à tergo, quam qui à fronte consisterent. Tum ego applicitus ad parietem, lustrare cœpi omnium incessus, & superbam ad fastidium frontem, cum subito meatus includuntur suavissimæ luci, & densa nox, fenestris curiose junctis, totam domum insedit. Igitur metuens ne me in custodiam publicam misissem, errantibus vestigiis repetere cubiculum cœpi, & in aditum, qua me confusa memoria ducebat, tendere: cum ex altera parte dimota sunt adversæ januæ claustra, diductisque peristromatis

tis tot cereos decori adolescentes intulerunt, ut timerem ne tenellum aliquod funus producerent ad numerosissimum lumen. Sequebatur autem mulier aurea præsignis tunica, quæ sublimi crine turpes prope in occipitio excitaverat, deinde vir, ipsa muliere brevior, ad cujus prolixum latus stabat. Tum quotquot in triclinio erant, libratis velut impetu corporibus longa veneratione jacuerunt. Ego autem altissime

Obstupui, steteruntq; comæ, & vox faucibus hæsit.

Tantus enim pæne cultus Iovem Iunonemq; adesse persuaserat: sed ita ut mutatis honoribus, hæc annis, ille mensibus præsideret. Interim mulier ad mensam gradu satis composito festinavit, meusque deinde Iupiter inferiori lectulo cõsedit. Sed inanis videbatur mihi pompa: nihil enim ultra panem in cœnam importatum cernebam, cum in genua procidit assueta his officiis Nympha, & humentem mappam purgandis manibus dedit. Tum diutius ignorare non potui, quæ Numina delectarentur ejusmodi sacris, & hominem, cui stabam proxime, interrogare cœpi de iis quos videbam. At ille, Nec te, inquit, majestas loci, nec ceremoniæ, & ritus ab ultimo ducti Oceano, monuerunt Labetri sacrarium esse?

Adoravi ego Numina; ac deinde in diversam cœnaculi partem furtivis gressibus tendens, in amplissimam porticum descendi, quæ & ipsa solis facibus erat illustris. Circum autem elegantissimis imaginibus Labetri vitam ingeniosus pictor reddiderat. Quod ut intellexi ex versibus, qui ad singulæ oram tabulæ legebantur, nolui tantæ fidei historiam ignorare. Nobilitatem Labetri modestus artifex non

on altius erat exorsus, quam ab Æneæ erroibus. Nam & Mnestheum affinxerat, & Cayn, & Anicium, qui contis infestas undas reundebant. Ac ut Labetro prænunciaretur am tam armati maris injuria, ipsa tempestas rope sorbebat majores suos. Deinde consulaus ac triumphi longa serie parietem adornaant. Sed hominem, ut eram, illiteratum non multum delectavit evolvere, quę vetustas multis seculis obtexerat. Itaque ad recentia rudem oculum converti. Erat autem effictus Labetrus in lucem prodiens, quem Aquila excipiebat ea purpura, quæ est triplicis prærogativa coronæ. Deinde adultus cognati Principis vicem magnifice sustinebat,

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbique sacerdos.

Nec omiserat artifex splendidi rationem conjugii. Stabat Labetrus novo insignis cultu, ac in Veneris legem transiturus, Martis primum sacris initiaverat latus, insolenti ferro grave. Deinde nubebat amplissimæ virgini dotis. Postremo erat effigies sedentis ad Ilium, & tot molientis machinas, quot destruxit sævitia maris, & callidi hostis importuna sedulitas. Super hæc erat picta Discordia ex Averno prorumpens, quæ ante aliquot lustra quietas Labetri gentes solicitaverat ad bellum, & hi versus pæne in vertice imaginis legebantur.

Est locus Ausonias inter notissimus undas,
Euboici coluere viri, cui nomen Averno
Dicitur. Hic dira tristis reverentia ripa,
Hic campo crudelis honos. Nox impia pigros
Inspirat cœlo ventos, & nubila ducit;
Cuncta silent circum, si non in sibila crines
Ferales movere deæ. Non gramina ripis,

Torpet

Torpet iners tellus, Phœbumq; æterna recentem
Nescit hyems mutare domos. Tantum improba late
Signa canis surgunt, spumaque infecta cruentis
Lurida Cerbereos scribunt Aconita timores.
Hoc, ut fama, specu, crudelis janua functi
Orbis, & immensi panduntur limina fati.
Attoniti horrescunt manes, umbraque recenti
Hac pœnas intrasse via, pars maxima pœna est.
Illac & gemino quondam Discordia curru
Extulit ad superos dubiumq; caput. Omnia retro
Abstulit astra timor, totusq; expalluit æther.
Ipsa velut tristes ducentia nubila gyros:
Velavitq; diem, terrisque exclusit Olympum.
Tela manu, geminaq; faces, vultuque severo
Ira rubet, pallentq; metus; mutatque fovetque
Consilium, pugnatque sua Discordia menti.
Quam circum rapidusque furor, luctusque scelusque,
Iraque, insidiaque volant. Sedet axe superbo
Infelix Bellum, motisque accenditur armis.
Hac simul ut nostris crudelis constitit oris,
Erexitque genas, metuendaque tela sonanti
Incussit clypeo, & rapidi ter voce flagelli
Increpuit pacem, ter protulit impia cædes;
Tum primum excita studia in Mavortia gentes,
Tum mortis properatus amor; tum semina belli,
Nondum bella tamen. Qualis certamine primo
Ventorum, minus aura furit, sesesque moveri
Indignantur aquæ, nec promptus surgere Nereus
Addubitat paulum, & cunctantes consulit undas.

Deinde describebatur Tempestas quæ se ab Occidente in illas terras infuderat, & quodammodo debili Discordiæ sociaverat manum. Quibus tabulis non indelectatus transeo in

in proximum thalamum, & deinde cum in penitiores intrarem recessus, obrui memoriam labyrinthis amplissimæ sedis. Nam & implicatæ in sese cameræ, & multiplici aditu aperta cubilia, auferebant viæ discrimina redeunti per inanes porticus, & magnifica spatia nobilissimæ domus, donec in secretum delapsus cubiculum, notavi ad dexteram litteris aureis scriptum: *Nemo in hanc sedem injussus admittitur*. Et ad lævam auro item fusili: *Iisdem sanctus est panis sacri thalami aditus, quibus Romana olim transitus fossa.* Quibus ego diligentissime perlectis, toto impetu foras proruere cœperam, cum ingens strepitus timidissimas aures perculit. Erat enim muliebre agmen jam in cubilis gradibus, ut earum oculis meam fugam suffurari non possem. Igitur mutato consilio in thalamum redeo, & cum stragula in terram prolixe defluerent, occului noxium caput sub aurei recessibus thori. Et jam noctis silentium strepentem concursantium tumultum suppresserat, cum mihi tum periculosissimus carcer, tum inanis ventriculus somni copiam non facerent. Vnde remotissimos canum latratus audiebam, & tenuissimæ auræ murmur non fugiebat vigilis sensus subtilitatem. Tum mulier, quæ supra me in lectulo decubuerat, exigua tussi excitavit matronam in alio thoro jacentem, quæ ocius surrexit in pedes, pervasitque ad vicini ostium cubiculi, ac bis terque inflexi digiti articulo fores pulsans, in aliam ipsa deinde sedem regreditur. Hic ego curiositati tantum imperare non potui, ut stragula non dimoverem, quantum ad oculi libertatem satis erat. Neque multo post laxatis foribus intravit mirabilis viri species, cujus

cujus ego cultu exterritus nihil abfuit quin proclamarem. Erat enim linea ſolum veſte inſtructus, manuque illa matulam argenteam ac facem, hac clavem auream, gladiumque geſtabat. His ille ornamentis inſignis acceſſit ad thorum, &, Domina, inquit, ad imperium tuum veni. Sed ego extra me poſitus tam inſolentibus, animadverti oſtium, quod in inferiores gradus tendebat, reſeratum eſſe ab ea matrona, quæ hominem advocaverat: igitur utendum opportunitate ratus, quam potui celerrime me ipſum de latebra eduxi, & ab utroque amantium conſpectus evaſi. At illi portentum rati, frigidis amplexibus, tanquam vino quod nullum ſuffocaſſet hauſto, omne robur amiſerant: cum ego ad Callionis fores elapſus, expectarem venturæ lucis ſolatium, gelidis interim poſtibus humidi aſtri malignitatem ut licebat declinans.

Cum deinde crepuſculo diſcuſſa nox ſpiſſior pallenti adhuc Sole rareſceret, advenit is quem rei domeſticæ Labetrus præfecerat, & ad Callionem jam in atrio ambulantem tendens, feſtinationem ſalutandi iis negotiis excuſavit, quæ totum diem Callionem tenerent. Ac deinde per varios ſermones in id lapſus, quod maxime quærebat, Eſt, inquit, nobiliſſima porticus, & omni antiquitatum referta genere, quam ex media Italia pæne curribus junctis ſublimem tranſtulit in has terras Labetrus. Ea non eſt magis auro conſpicua, quam non adulteratis antiquitatis notis; neque ſtudioſius illam juvenes perambulant, quã ſcholaſtici atque ſenes, qui omnia priſci moris veſtigia in argumentum eruditæ diſputationis trahunt. Non erit indigna, niſi me fallit novitas,

vitas, eleganti tuo ingenio, & invenies, quod non oculos magis quam ingenium delectet. Si non molestum est ire, & vicinia invitat, & quoniam mea est custodia, non admittetur hodie aliquis præter amicos tuos. Non abnuit Callion, non tam antiquitatis cupidus, quam captator communis auræ, & super omnia illud spectans, ut litteras non tam nescire videretur, quam temnere.

Igitur in publicum egressus, Præfecti ductu in porticum venit, ad cujus magnificas fores stabat Apollo laurea redimitus corona, & novem Musæ, quælibet suo insignis artificio. Mox, ut intravimus, miræ species objectæ sunt oculis nostris. Hercules, qualis primum servierat Eurystheo, ad interius limen stabat, velut ad custodiam, nec procul infelix Laocoon violati equi solvebat Palladi pœnas, & ejusdem Divæ fulmen detrudebat de scopulo temerariam Ajacis fiduciam. ibi erat & aspera velut naturali scabitudine rupes, & tam artificiosi fluctus, ut timuerim calceos inundare. Erat etiam antiquissimæ aræ species, quam ajebant Musis cum Hercule fuisse communem. Deinde ulterius progressis historiam patum vulgatam ostendit noster index, quæ tabulis pœne totum parietem impleverat. Erat autem exercituum species acriter dimicantium, quorum furor etiam in imaginibus legebatur, ac deinde Solem obducebant caliginosæ nubes, & fulminis violentia obruebat alterius partium ducem. Mox velut aperti campi vorago continuo flagrabat incendio, & qui modo victoria exultaverant, demittebant in terram languidos vultus, ac ipse Rex, instar Agamemnonis, Iphigeniam lugentis, tristissimam frontem coccineo pallio

pallio obduxerat. Non temere omiſit Callion rogare noſtrum ducem, quorum illæ imagines eſſent. Sed ille; non aliud, inquit, aſſeverare poſſum, quam quod vetuſtiſſimi verſus prodant, qui tabellarum margines implent. Sed truncata erat carminis ſeries, ac inprimis exordium victoriæ vetuſtatis ſitus deleverat. Nondum tamen aboleverant veſtigia, quibus litteras fuiſſe aureas deprehenderemus; nec tam vetuſtas exederat verſus, quanquam erant ſupra omnem fidem antiqui, quam muliebres faces, quibus quotidie parentabatur optimo poëtæ, cum aliud ejus monumentum ignoraretur. At Callion cum porticum oculis perluſtraſſet; eruditum hominem, cui Lucretio nomen, &, quod rarum eſt, ſimul in hac communi vita politum, ad ſe vocat, &, O mi, inquit, litterarum antiſtes, cur hos verſus non tollis ex hac porticu, & vetuſtati tantum jus in ingenia negas? nempe potiora ſunt Quiritum rudera, & inutilis effoſſi æris inſcriptio delicatiſſimis carminibus præſtat. Hæc cum feſtivius arridens dixiſſet, aditum fecit homini doctiſſimo diſputandi de litteris, & peſtilenti novitiorum genio, qui reviviſcentem doctrinam immani fato ſuſtulerunt. Itane, inquit, vir maxime; noſtra etiam amentia ſcholarum muris contineri non potuit, ſed loquaci rumore pervaſit ad magnatum domos, & litteratos omnes ſub eodem crimine infamavit? abſit hoc ab Appollinis familia, ut nemo Æſculapium norit. Quanquam hoc nec invitus fateor: ſcholæ noſtræ periculoſis plenæ ſunt ſcopulis, qui adoleſcentulorum induſtriam quotidie naufragio ſubvertunt. Et niſi multi genio meliori ſalutem deberent, etiam optimæ men-

tes

tes incurrerent in illa vada, quæ insignis magistrorum imprudentia collegit. Tum Callion aperire tam funesti mali originem rogat, & authores perniciosissimæ sectæ, qui Musis, inquit, dedi ad omne supplicium debent. Mox ille, ut neminem de artificio suo loqui piguit, fusissime cœpit exponere initia pestilentissimi morbi, qui litteras pæne ad mortis necessitatem adegit.

Primum, inquit, barbaria patrum nostrorum temporibus omnem Musarum suavitatem excluserat. Non illi modo humaniores litteras neglexerant, sed etiam cum severiori doctrina non credebant delicato sermoni convenire posse. Hinc peregrina dictio in Latinas invecta scientias, & eloquentiæ inductum exilium, ut mirum sit, præstantia ingenia, quæ illis ætatibus floruerunt, optimorum lectione librorum temperare non potuisse hoc veluti odium in ingenuas politasque disciplinas. Nullibi carmen suis constabat partibus, nisi quod bis terque in eandem syllabam caderet. Orationum periodos vel absona verborum geminatio vel inepta subtilitas implebat, & si qua occurrebant vel ex antiquis moribus, vel ex prisci ævi memoria, rebusque gestis, ea nunc omittebant fœdissima ignoratione, nunc ad sui seculi rationem detorta fictitiis sensibus corrumpebant. Hic Pyrrhum Achillis filium dicebat post expugnatum Ilium etiam Romana mœnia obsedisse: ille Scipionum & Censorinorum nomina ad dignitates referebat. Hic Falcidiam legem, quod instar falcis legata rescinderet, volebat appellatam. Alius, Gentiles, quia nullis ceremoniis vero numini sacri, sic (ajebat) remanent, ut sunt geniti; aut Ethnicos

dici,

dici, quia per Ætnam montem ferunt aditum patere ad subterranea supplicia, stultissima asseveratione scribebat. Nullus erat, quam vitia temporum non traherent, ut Ephesinatos diceres, ubi oportuit neminem excellere. Pueri his magistris usi nihil aliud discebant, quam non sapere. Nam & Græcis elementis ne quidem tenuiter imbuti, ut verborum monstra, quæ nova Philosophia invenit, capere poterant, statim ad insanas & æternas argumentationes traducti, omittebant omnem doctæ eloquentiæ curam.

Sed non potuit diutius teneri solertia humani ingenii, novandis rebus nata. Itaque initio hujus seculi emerserunt homines aliquot ex tantæ noctis immanitate, pœne non alio quam naturæ suæ auspicio, statimque authores aliis extiterunt, ut fœdissimam imperitiam è Repub. litteraria tollerent. Verum ingentium malorum remedia nunquam suis periculis carent. Orbem, qui suo malo obdormiverat, ipsa medicina pæne obruit. Etenim homines supra cæteros docti, quamvis erant hujusmodi, ut multa non viderent, velut in ipso scientiæ orientis diluculo, tamen ambitione cœci, nominis famam petierunt ab indignis & inanibus rebus. Igitur hi deridenda cæterorum barbarie volumina implebant, illi novandis omnibus exercebant impigras mentes, & ut aliquid sapuisse dicerentur, vertebant scientiarum partes, quæcumque rudi patrum seculo placuissent: adeo ut disciplinarum ratio diversissimas in partes distincta sit, & ubique male sentientium sectas infelix seculi genius induxerit.

Successit huic malo crudelior pestis, & luctuosa

ctuosa ingeniorum funera edidit. Iacebant passim libri squalidissimo situ, & ipse pulvis meliorum authorum partem exederat. Itaque necessarium videbatur, ut homines docti tollerent maculas, quas vel librarii, vel tempora inusserant, tum diversorum voluminum lectione, tum antiquitatis peritia, etiam interdum divinando. Quis deinde ad hoc studium se non accinxit? quis provinciam, quam permitti non oportuit, nisi summa authoritate viris, privatis auspiciis non suscepit? Quis se in vitum non evasisse credit, quis non æternitati litasse, cui stylus hæc vocabula permiserit, *deleo, interpungo, corrigo, manuscripti sic habent, hoc ab antiquo ritu*, & cætera ineptissimæ ambitionis verba? Cum tamen hos etiam qui plus in litteris sapiunt, sæpe justissimus æmulorum risus suspenderit. Quam invisis moribus, qui ubique pæne *inusitata* in *invisitata* permutat, qui non fert volumina, si curari, & non durari vestes dicant; *Nam ducum taceo duces*. Quorum ille ad Prætorem curare, non currere, legit; alter, quamvis profundissimæ doctrinæ, tamen non credit putea dici. Hic est ille scopulus, quem vel curiosi homines vel incauti, raro illæsis navibus prætermittunt; seu mavis, hoc pestiferum sydus illuxit, quo surgentes litteræ nondum adulta stirpe exaruerunt. Etenim ingenia ubi sese applicuerunt huic studio, spe maxima hanc Rempub. fraudant, & inutili labore pallida, neque veræ unquam gloriæ, neque suavioris litteraturæ gustum sentiunt. O miseram juventutem, quæ vanis exercita laboribus, id tantum apud doctores consequeris, ut ne quidem latine dicentem intelligat senex Numa, nisi divinantis Egeriæ vatici-

vaticinia consulat. Nam qui antiquitatem è tenebris eruunt, ipsi tantis tenebris onerant stultissimam orationem, ut id unum quæsisse videantur, Pythia vate, aut Carmenta, obscurius loqui. Neque aliud jam in scholis detonant, quam num in urbe justitia, vel extra pomœria humanitas, olim carnificibus habitationes decerneret? Quis meretriciis titulis color, quæ fornicibus angustiæ essent? Vbi sacrum urinarium, quo patres conscripti vesicam exonerarent? denique quot fibulis staret vestis, quot gradibus tutelæ conscenderent? In his nugis non modo ipsi consumunt optimos dies, sed commissos etiam industriæ suæ adolescentes versant. Quis ad politum versum auditorem accendit? Quis sæpius orationem acrioris animi impetu exaratam reposcit, quam incertum & inutilem Italiæ morem, tam extra videndi consuetudinem hodie positum, quam à loquendi usu ac ratione semotum? Etenim si delicati sermonis formula, si tenera & auribus apta oratio, ipsis legentibus occurrit, id faciunt quod ægri, qui corruptis sensibus epularum suavitatem auersantur. Quæ antiqua, quæ solis tenebris nobilia, miserrimis laboribus colligunt, quæ subinde redeunt in animum, ac veluti stylum trahunt, cum ipsi ad scribendi studium efferuntur. Irasci etiam superbe nugatores audeant, & qui scriptionem eorum vix capiunt, è doctis eximere: quasi vitio legentium fiat, ut qui Marones, Statios, Lucanos capiunt, ii ex eorum chartis nihil amplius, quã ex dissipatis Sybillæ foliis discant.

At vero tam subtiles prisci ævi indagatores, ut quotidianum vitæ ac judiciorum morem, dii boni, ignorant! ut in hominum exercitatorum

torum cœtu fœde obmutescunt, qui cum solis priscis & sapere didicerunt, & loqui. Sed enim, inquiunt, qui hæc nesciet, hærebit ubique in mediorum authorum scriptis, ubique illi oborientur tenebræ, velut erranti per ignotam regionem. Ego vero nihil damno curiosum studium, ac quam tum vultis utile, dummodo hæc sobrie in altioris usum scientiæ assumas, neque te senium in sternenda ad scientias via occupet.

Certe si in authorum scriptis, per tot diffusis volumina, est aliquid ignorandum, malo pauculos mores negligere, & verba pæne cum hoc orbe nata: quam ut consumpto in iis sæculo amœnissimos vel sermonis vel doctrinæ fontes omittam.

Sed ne omnes pro Catilina steterint, & Consuli Tullio bellum indixerint, reperti sunt, qui contrariis machinis Rempublicam nostram evertant. Iis nihil purum aut syncerum, quod ex Cicerone non hauserint, nulla periodus proba, quæ numerosa verbositate non tumeat; digni medius-fidius homines, qui semper in Tulliano vivant. Hi ut sunt plerumque eruditionis reconditæ expertes, vel lectione Poëtarum, quos tamen interius nunquam gustant, auditores detinent; vel immanibus Rhetoricorum præceptis obruunt, quibus nec uti juventus possit, nec ipse unquam Tullius magis ad usum invenit, quam ad celebritatem nominis, ac posterorum famam. Stylus plerumque in hominibus illis non gravis ac nervosus, sed vanus & inanis, nullum in verbis judicium, nullum in oratione acumen. Æternæ figuræ altis & turgidis dictionibus nixæ. Nunquam simplex oratio & verba in suum sensum eleganter

fluentia,

fluentia, veluti errarent in montibus, ab elata Metaphora in aliam saltitant. Vbique fulmini, tempestati, fluctibus inveniunt locum. Picas diceres, quibus planum vestigium Natura interdixit: ita numquam suis & æqualibus verbis loquentes ad diversa dictionum prodigia volitant, quo illos institutio, & inopis ingenii sterilitas cogit.

Quid igitur? quæritis quibus præceptis imbui adolescentes velim? Non sum tanti, ut Apollinis familia ad præscriptum meum vivat. Sed tamen si fidei meæ committeretur disciplina tironum, primum prætextatæ pueritiæ non pateret virilis noster campus: deinde delectum ingeniorum haberem, ut, quoniam non omnibus eandem vim natura insevit, quam cuique partem studiosus impetus deligeret, ad hanc non hortarer modo propensam juventutem, sed curiose adigerem. Pueros, inquam, non admitterem ad seria, neque misceri nucum putamina paterer cum laureis baccis. Quoniam intempestiva in ea ætate studia crescentes primum vires & vixdum coagulati cerebri robur solvunt, ut juventus deinde provectior nec integram valetudinem ad litteras afferat, nec vividi acumen ingenii præmaturis olim laboribus vigiliisque retusum. Nam quos ante ætatem viros cernimus, & scientias ad suorum mensium calculum numerantes, ii vel cito maturi occidant necesse est, vel ut in eam stultitiam quam infantes declinarunt, senes incurrant. Sed ut illis qui ad fidicinam designantur, jam in ipsis cunis datur plectrum, & laceratæ citharæ nondum prorsus soluta compages: ut infantibus ipsa lux non sit antiquior, quam paternæ artis rudimentum: ita nec pueris,

ris, quos parentum vota sacrario litterarum destinant, jam à prima ætate chartas ac libros aufero, ea tamen cautione, ut ætatulæ tam debili consentanea discant, nec urgeantur severá magistrorum castigatione, vel ipsi sua sponte ad studia incitati noxiæ temeritati permittantur. Nam & alternis jocis, & omni exercitatione, quæ illos annos căpit, refrænandus est nocentissimus cursus; ac omnia maxime præmiorum fuco tegenda sunt, ne initiorum acerbitas desiccata ingenia deterreat. In primis historiæ inserantur etiam dormientium manibus, & quoniam vel inanes fabulæ infantium animos capiunt, assidue imbuantur monimentis antiqui seculi; ut memoria, quæ in illis est constantissima, crescentibus subinde annis pulcherrimam rerum variarum cognitionem emergenti judicio tradat.

His elementis instructus adolescens, ut primum ingrata Romanæ linguæ initia evasit, statim ad amœnitatem Ciceronis traducendus est. Selecti quotidie varietatem sermonis præceptoribus reddat; stylum vix dimittat è manibus, & scribendi assiduitate rem omnium difficillimam in mitiorem cogat naturam: veluti feras cernimus sæpius manu plausas saltus & nemora dediscere. Mox in omnes passim authores evagetur licentius liberum studium; nec Petronium, Livium, Sallustium, Cæsarem, Terentium, Curtium pudeat miscuisse Ciceronianæ dictioni; Tum etiam Plautus, Varro, Lucretius, & ejusmodi doctrinæ notabiles assumantur; & è novis hominibus ii tantum, qui hos antiquitatis principes Pallade magis propitia coluerunt. Nec difficilis est delectus. Vix quatuor hoc seculo supra invidiam scripsere,

quos adolescenti ipsa facile fama, & omnium commendatio prodet.

Sed expectatis fortasse ut Poëtam instruam. Næ ego tam male de juventute mereri nolo, ut illis sternam iter ad immane præcipitium, & notabilem multorum funere voraginem. Pauci enim hoc Parnassi iter ingressi sunt, qui ex alterutro montis vertice non deciderent, nunc in humillimos contemptus, aut fœdam amentiæ famam. Parcite, Pierides; non vos lacesso; nec vestra injuria tam miseri casus affligunt inconsultos. Sibi quisque debet hanc calamitatem, & dum ab Apolline arcessi credit in præsagum montem, non advertit pro deo vesanam esse libidinem, & imprudentis adolescentiæ æstum, quem intemperanter exaudit. Etenim quoniam hoc est inutile studium, & ad solam delicati animi voluptatem faciens, non potest non explodi è doctorum cœtibus, nisi quando artificii elegantia artis vanitatem excusat, Scilicet velut extrema convivia bellariorum apposita luxuriant, & suaviora condimenta reparant famem absumptam; ita solidioribus scientiis saturati non capientur hoc quantum vultis divino Poëtarum cibo, nisi gustum jam languentem excellens voluptas excitet. Vt non tam artem mihi mutasse videatur, quam artis materiam, is qui è culina prodiens primus Olympica versibus extulit. Certe si quis in Parnassi verticem incolumis ascendit, non nego, quin ut meditullium terrarum obtinet, ita illustri fama cognoscatur ab omnibus gentibus humanitate aliqua politis. Sed quam hoc rarum fuit, non dicam in una ætate aut populo, verum in omni memoria atque gente! Mihi profecto nunquam

quam tot Poëtas dabitis, quot seculis Latinitas floruit. Etenim tantis difficultatibus horret hæc semita, ut faciliore studio vel Iuris prudentiam, vel Eloquentiam demereatur adolescens, quam Nympham versuum præsidem, quæ ut sit faventissima, plerumque gloriam æterna mendicitate vendit.

Verum in hac parte præceptores peccant, qui velut æquali studio utcunq; campum adolescentibus proponunt, ut & insudent versibus, & solutiores periodos libero spiritu quadrent. Nimirum quoniam diversis motibus agitur animus, vel ab Eloquentia inspiratus, vel à Poësi, non est possibile, tantam fieri mentis immutationem, ut statim abeat in diversos habitus, & ad voluntatis nutum dissimillimis caloribus æstuet. Nam in insaniam versuum aptanti strictæ mentis aciem, deponendus est prius Orator, & cum studio exuendus habitus eloquentiæ, quem aliquot paulo ante vigiliis emeras: & rursus omittenda est Cithara ingredienti Rhetoricam, & sedandus tanto labore furor, quanto quæsitus ac expressus præsagientem animam afflaverat. Sic in utroque studio assiduus transfuga, non jam procos instar Ithacæ mulieris orsa destructaque in singulos dies tela, sed fortunam tuam geniumque fraudabis. Quis majestatem eloquentiæ tam magnifice sustinuit, quam qui arma togæ cedere jussit; quis porro ineptior Poëta, aut quis asperius syllabas in numeros coëgit? Nec meliori genio ad forum usus Virgilius, quam Tullius ad carmen. invenisset mehercule qui postremæ voluntati paruissent officiosos amicos, nisi Æneam suum non magis navibus aut castris, quam verborum numeris in-

cludens, Romana pæne ad lyram mœnia novus Amphion condidisset.

Igitur duo sunt tantum, quæ Poëtarum exilium à scholis, quæ effingo, deprecentur. Primum, ut animus insolentium avidus aliquando recędat à quotidiano pastu, ac veluti in Hybla, aut vernantis Ætnæ vallibus, mirabili flosculorum varietate fatigatos spiritus levet. Deinde, ut Poëtæ, qui quam rari sunt, tam magnis viguerunt ingeniis, attollant sensuum subtilitatem, & acuminibus innumeris, tanquam telorum impetu, legentem sic feriant, ut excitatus animus se sentiat.

Sed ne illos, qui primi dicendi artifices fuerunt, omittam, nolo squalere Græciam situ barbaro, vel ad pompam subornari animum aliquot sententiarum jactatione atque fuco, qui in hujus calliditate seculi nisi rudibus ac imperitis hominibus non imponet. Sed artes illæ hominum, qui non pręclarius vixere quam loquuti sunt, tum informabunt ad eloquentiam animum mille orationum flosculis, tum abundantem rerum copiam suggerent, ne sola verborum majestate fulta oratio, tanquam destitutum nervis corpus, concidat.

Verum his querelis præceptisq; fortassis erat tempus paulo supra hanc ætatem. Nunc inani spe fallo justissimos metus, & veluti nondum fractis tabulis in literarum salute disputo. Quid autem apud vos loqui timeam, qui certe non estis Musarum hæredes? Iam in extremis scientiæ agunt, & cogitant de discessu. Ætas jã grandior verendæ illarũ senectuti terminos scripsit. Etenim hoc omni seculo, quamvis per diversas injurias, floruerunt disciplinæ, & per omnes veluti ætates actæ processerunt in ultimam se-

nectu-

nectutem. Habent enim suos dies non literæ tantum, sed & mores, & linguæ, definiuntur suis temporibus, & quod est amplius, regna ipsa & civitates non effugiunt mortalitatem. Nihil detrahendum est summorum virorum gloriæ. Quamquam plerumque in docendo peccatum sit, tamen extiterunt hac ætate passim clarissima lumina quæ omnem scientiarum partem exactissime eruerunt de miserrima nocte. Nunc illa ingeniorum fertilitas paulatim excidit, neque ulla virgulta surgunt, quæ decidentium truncorũ majestatem sustineant. Quis ad Themidem familiaris admittitur? cui hodie juniorum Sophia, cui Cœlestis scientia, cui ipsa Eloquentia, cui Poësis, spes suas demandavit? Qui literarum famam pondusque sustinent, præter pauculos senes, qui velut familiæ extremi Musarum nomina atque insignia in tumulos trahent? Nihil erat, cur tam modo acriter avocarem à Poësi juventutem: jam satis humilis nihil spirat excelsum. Ac præterea nec laboriosæ arti honos est, nec ulli prope genti cum ulla scientia, ac præcipue cum Parnasso, convenit. Nam & callida Ausonicæ gentis crudelitas ex suis finibus exterminavit Apollinem, ubi stylus non tam rubigine maculosus, quam sanguine sævius hostes perfodit, quam omnis veterum oratorum acerbitas. Neque Ibericæ dictionis tardum pondus, neque dura Germanorum asperitas, Musis apud se locum fecit. Tentaverant etiam Sauromatas & Polonos; sed in ipso limine tenellulæ virgines secularibus nivibus inhorruerunt. Nam quid de Gallia dicam, quæ optimum Poëtarum vix tenui pulvere semisepultum non erubescit; quæ inter tot substructio-

num minas, & vastissimas templorum moles, non magis suo quam Apollinis alumno rudem lapidem negat.

Cum hæc tristissima voce pronunciasset, cœpit intueri, num aliquis in Musarum funere lachrymas mitteret. Cumque aliquantum, longæ orationis tædio, frontes nostræ horruissent, existimavit tanta declamandi peritia moveri. Cæterum & ipse, inquit, aliquando Musis grande votum feci, si aspirassent tendenti ad carminis gravitatem, mihique necessitatem attulerunt sua benignitate exsolvendi promissi. Nam plantarum ingenia & virtutes exorsus sum, stylo, nisi me fallebant amicorum suffragia, ut non altissimo, ita ad materiam non inepto, & aliquantum æquabili. Hic nonnihil cunctatus, ut rogaretur aliquos versus expromere; cum nemo id faceret, ipse sua sponte poëma in hunc modum recitavit.

Germina, quæ late, primum surgentibus arvis,
Vndantem vestitu humum, cum pallida cælo
Cedit hyems, fessaq; inspirant mollius auræ,
Vos mihi, quæ primis tellus alimenta ministret
Imbribus, unde novo latentur jugera vere,
Dicite, quæ succis felicibus augeat annos,
Quæ fera tartareas virtus animaverit herbas,
Vos mihi naturæ penetralia pandite vestra,
Et quo quisque modo divumque, hominumque recentes
Induerit truncos; quis origine truncus ab ipsa
Mitibus æternas repararit solibus umbras.
Sic vos humenti sic aureus evocet aura
Dux Amphionidum: nec vos aut Seirius urat,
Aut Nothus, & fragiles rumpant mala nubila culmos.

Viderat æthereos late gemmantibus ignes
Collucere polis; & toto sydera mundo,
Alma parens tellus, tum quæ curvamina flectit
Solis iter, totum distinguens circulus annum,
Tum quæ fixa sibi posuere cubilia stellæ,
Et quæ multiplici properant, unaque recedunt
Astra via, semperq; suis sibi cursibus obstant.
Ipsa sinus vacuos, & inerti squalida cultu
Brachia protendens nudosq; ad sydera vultus,
Naturam alloquitur supplex. Quid me opti-
ma, dixit,
Æternum cessare jubes, & in otia solvi?
En soror assiduis evolvere monstra laborat
Fluctibus, & tantos numerat jam Thethys a-
lumnos,
Najadaq; Glaucumq; vehens, divosq; biformes.
Ipsa, pudet, vidi liquidum per inane volucres
Deferri, & nullos desertos aere calles.
Ecce sui cœlo fœtus, & nocte corusca
Tot volvisse faces, tot lumina ferre superbit.
Sola vaco. Mœstis meditantem plura querelis
Respicit, & blando vultu Natura serenat.
Tunc erat hyberno qualis sub frigore nimbus
Cogitur, & nivea candescit mole pruina,
Talis humus; sic illa rigens sic orbe nivali
Tendebat, gelido nonnunquam interluta Nereo.
Hic primum ingentes aperit Natura recessus,
Visceraque, arentesque sinus, venasque capaces,
Atque illi tacitum lambendo serpere pontum
Imperat, inde aliis iterum prorumpere terris,
Iam sale mutato, ripisque minoribus actum.
Illic & toto liquidum mox aera cœlo
Ire jubet, gelidaq; domus umbrante caverna
Iam fieri fontes, purisque excurrere campis.
Utque satis pingui maduerunt jugera limo,
Nec latebris hiat ulla sitis, tum pectore toto

Incubuit Titan, fœcundaque limina misit,
Protinus innumero tenues examine culmi
Prorupere solo. Pars mollibus humida ripis
Tollitur, illa jugis, hac valles induit imas,
Qualis inest cœlo facies, cum luce corusca,
Pallida purpureos succendunt sydera vultus.
Primus ab Eois, gelida mox alter ab Arcto,
Vnus ab Occiduis, alter micat: ignis ab Austris.
Sic fœta telluris honos nunc pectora cernit:
Nunc virides crevisse humeros, fœtuq; recenti
Exultat, lateque suos miratur honores.

Hæc ego cum scripsissem, opusque universum dirigerem in aliquot libellos, matura pœnitentia conatum prævertit, & aliquid ultra lyram sapere jussit.

Diu erat quod mirabar Callioni patientiam durare cum molestissimo præceptore. Nam & auditores aliquot, qui paulatim accesserant ad loquentis tergum, tandem se ab infinita oratione subduxerant: cum opportune nunciatur Callioni, instructos ad limen proceres stare, quibus ipse ad Labetrum duceretur. Igitur valedixit magistro, doctrinæ utilitatem auditorum tædio corrumpenti, juravitq; sibi nunquam suavius fuisse.

At ego, dum Callion in interiori Labetri sacrario penetrat, notavi forte duos vicinæ gentis homines inter se satis acriter disputantes; quibus auditorem me præbui, ratus illos de Ilio nuper expugnato, aut de ingenti miraculo loqui: quod diversarum gentium studia sic à Neptuno conciliata sint, ut Iupiter ex pugnantibus cœlorum motibus conspirantem ordinem & concentus pæne musicos instruxerit: quodque Iuvernæ lyra, ubi leopardis & leonibus convenit, angustissimum ejusdem

Neptuni

Neptuni numen securo carmine adoravit. Erat autem inter ipsos quæstio de quercinis & faginis tabulis, utra materies esset ad quadra præstantior: neque agrestes interim avellanas dentibus ad hoc exercitatis segnius moliebantur. Sequutus deinde intrantes cœnaculum, ructibus quater afflatus, excepi prope redeuntem jentaculi cibum, & nescio quo fumo perstrictus, parum fuit ut olidi convivii conspectum sustinere non possem. Igitur ægra corpora medicamentis levari credebam: quod amplius mihi persuasit panis tam modicus illatus in mensam, ut ad uncias crederem datum, cum subito pelvis assa bubula cumulata, sic ut quatuor ferentes deprimeret, ipsam pæne mensam fregit. Et ne esset Libero Vulcanoque rixandum, quis diluendis poculis invocaretur, non ea lymphæ mixtura temperabant, sed Indicæ cannæ succum infundebant in merum, & vacuata ad umbilicum pocula sic agebant, ut semper grandior latage expectaret secundam affusionem. Interim plaudebat Labetri familia, stupebatque hanc veluti magnanimitatem edendi: gens plerumque magnorum non capax, & velut patria gravitate depressa in humilitatem cogitationum: cum tamen exurgit, nulli cedens capacitate magnæ mentis. Quoniam ingentibus vitiis magnæ virtutes parum absunt.

Dum hæc agerentur, interim improviso ad latus accessit suavissimus Percas, &, Quamdiu est, inquit, quod te quæro? non fuit locus in hac domo, quem bis omiserim scrutari. Nam sub hoc medicaminum fumo non credebam delicatum hominem vivere posse. Cum quærerem quid novi contigisset? Æquissimus, inquit,

quit, conditioni tuæ dominus te in vicarium suæ dignitatis assumit. Mox ut jussi missos assuetos sales faceret, ipse protractum extra cœnaculum manu prehendit: &, Scis, inquit, quo dominus viam destinaverit? Certe, inquam ego, ultra terminos montium, qui festinatis nivibus æternitatem hyemis continuant. Tum ille, Tibi vero munus, inquit, præeundi decrevit, tum ut rustica diversoria genius humanitatis tuæ mitiget, tum ut municipia moneantur, ne illustri concursu tanti hominis fraudent adventum. Nam de tuis moribus tam apte ad fidem dixi, ut te nihil jam credat esse prudentius. His dictis ad Callionem perduxit, qui quam plurimis oneratum mandatis dimittit in proximam urbem, jussitque ut expedito progressus itinere diversitores instruerem in nostræ humanitatis leges; cum ecce molienti mihi per compositos sedilium gradus adscensum in prægrandem equum, attulit rusticus quidam à Fibullio literas quibus urgebat ut definirem pactis nuptiis certum diem: quoniam, inquiebat, multis in eandem spem erectis præmia meæ sanitatis in securo tibi esse ardentissime volo.

Interrogavi nuncium de Fibullii valetudine, ac deinde de muliere nostra, quam cum illi descripsissé, sic ut internosceret laudatissimos vultus: Bene, inquit, & illa habet, nisi quod alvi pondus excrescens, marcidi oris purpuram aliquantulum extinxit. Tum ego, cujus assueta cubili fastidiosum morbum contraxisset, interrogo. Certe, inquit rusticus, ferunt jam sextum ex Fibullio peperisse, pudicitia tamen tam notabili, ut nullis pervulgaverit corpus, nisi magnis hominibus, secreto etiam sua furta celanti-

lantibus. Non potui erumpentem impetum premere, quin animum in Fibullii pœnas elatum in epistolam effunderem. Itaque bis terq; dissectam pedibus in terram deprimo, illud intra me repetens, magis optabile esse, ut ex Libitinæ templo mihi funeris apparatus prodeat, quam turpissima conjux. & cum iracundia prudentiam extinxisset, ne ralato quidem verbo admissis frænis in provinciam meam iter cepi, quod non potuit tam funesto exordio non luctuosissimum esse.

Nam cum octiduum consumpsissem inter gentes utcumque non barbaras, tandem confragosis exceptus montibus, adverti, feros homines cum locorum difficultate consentire. Etenim cum errores viarum timerem, vel malitioso silentio negligebant orantem, vel ipsa vocis petulantia non tam expediebant ignorantiam, quam perfidiosis ambagibus lacessebant. Deinde in hospitium perductus, cum fames urgeret quanta non vindicavit excisam Cereris quercum, & cænulam meam diligentius curarem, Rogo, inquam, amici, cur ignis non excitatur? jam nox appetit, & nondum culinæ fumus dissipavit coëuntis aquæ gelu. Num hodie cibi in hac urbe ferias agunt? Provocati illi inassueta libertate iniquis oculis aspexerunt, risuque inter sese excitato inconditum sustulere clamorem. Tum anus fœdissimo squalore inculta processit, vestemque altius præcingens, postquam lippitudinem oculorum multoties manu permulsit, ad cameræ altitudinem exiguæ sellæ ascensu admota est: ac laridū spississimo vestitum fumo, ense qui nisi duabus manibus non rotatur, artificiose præcidit. Prunis deinde, quas subinde folles exci-

taverant, imponit, & ut syncerum cibum daret, nihil ex eo vel radentis cultelli acie, vel aqua mundatrice detersit. Non ferebat stomachus nondum ingesti cibi tam deformem aspectum. Itaque panem pæne lapideum, & qui incorruptus navigaret, in manus sumo: ac ne urgeret ad cœnam, tanquam videndæ urbis avidus, ad exterius limen consisto.

Hic aliud majus misero, multoque tremendum
Objicitur magis, atq; improvida pectora turbat.

Stabat enim ad vicini ostiolum bos, tum diffusa cornuum proceritate, tum eximia corporis magnitudine præstans, quam ipse dominus in tripodem sedens fædissime emulgebat, cantu etiam quodammodo triti uberis liberalitatem provocans. Erat illius nepos, quem tam magnifice suo pridem Mausoleo ajunt Lusitaniam condidisse. Non tuli hanc virilis conditionis infamiam, & velut Basiliana lapidatio mea bene cessisset, raptim exiguam molem in spurcissimum caput misi. Sed incidit lapis in articulum bovis, qui cum tibia superiorem partem tenacitate nervi ligat; & animal œstri suspicione motum emulgentis pectus excussissimo calce pertudit, ac per totam urbem disjecta cervice decurrit; sicut Ium credimus admoto Iunonis stimulo non reliquisse in orbe partem, quam furiosa præcipitatione non adiret. Recipiebam me timidissimis passibus in interiorem domum, cum ipsa familia jacentis hominis clamorem exaudit, concursuq; viciniæ facto unus alium, ut quisque postremus advenerat, de facinoris authore rogabant. Iamque omnibus in eam mentem versis, ut mero casu lascivientem vaccam crederent calcem in dominum rejecisse, nequissimus puer, qui me

sorte

forte notaverat cum ſaxum emitterem, Peregrinus, inquit, qui ad lilium hoſpitatur, manſuetum animal emiſſo ſaxo concitavit. Tum omnes impetu facto me jam in mortem intentum diripiunt. Et quanquam puerilis imbecillitas teſtimonio fidem tollebat, tamen apud barbaros tanti erat externum hominem laceſſere, ut etiam timerent, ne innocentia ſuſciperet defenſionem meam. Nec diu luctatus cum furentium vocibus, quia proponebantur tormenta, id facinus, nequaquam ut arbitrabar inexpiabile, confeſſus ſum: ratus nihil ſeverius decreturos in vulnere bovis, quã quod in Cygni cædem Britannia ſervat; ubi expiatur nocens tanto frumenti cumulo, quanto appenſam avem condat. At illi propria voce damnatum, quoniam ad ſupplicii ſpectaculum lux jam in tenebris vergens erat anguſtior, in carcerem ipſa cruce deteriorem mittunt. Vbi tamen ſomni neceſſitas gravitatem malorum obruit, & lento ſopore non tam ſolvit ſolicitudinem, quam ad alias curas tranſtulit; ſeu me quietum eſſe nulla fata volebant, ſive meam contumaciam, quod in ſpeluncam non rediſſem, Dione ulciſcebatur, quam etiam recentiſſimo exemplo ſævire videmus, ut qui aliorum matrimoniis moram fecerint, ipſi ſe intempeſtivo conjugio implicent. Videbatur enim mihi adſtare mulier illa quæ in ſpelunca ſuo pudore impetum meum vicerat, & trucibus oculis inſpectare jacentem; cumque ſeveriſſimis verbis diu detonaſſet, tandem in hæc verba perorare: Sed ne quid dubites de Numinum ira, illas pœnas dabis, quas ego, quæ tuo ſum ſcelere violata, non exultem magis quam horream: tu exilio, tu cruci, tu ferro deſtinatus

et, tu amicissimorum odio flagrabis, tua denique supplicia nihil morabitur, nisi forte ut in pœnam diutius dures. Nec me ut veneficam aut profligati pudoris fœminam maledicas. Non enim te arcessissem per Veliam, nisi amassem verecundiam pudoris tui, nec anus quam vidisti me unquam maleficis immiscuit sacris; sed, ut ferme mos est nobilium puellarum, insontibus tantum sortibus, & ,ut appellamus, albis, instruxit. Et tamen traduxisti apud familiares tuos meum nomen: tu me inter veneficas, nequissime, tu me inter solutiores numerasti.

Cum hæc dixisset, tanto metu cohorrui, ut ipsa membrorum trepidatio soporem discusserit: Et quoniam somnii piaculum gelida lustrare non poteram, oculos saliva linii, cum nocturni horrore prodigii fascinationis periculum expavescerem.

Quid interim facerem? quæ me artes hoc specu eximerent? Non erat culina, quæ me vimine ac cratibus velut antiquo clypeo circumtectum celatumque reciperet; non saltatrix custodia, quam per lusum fallerem: non etiam Medicus, cujes olidum medicamentum sic efferrem, ut ipse protecta fronte naribusque obductis, aliorum etiam à me vultus arcerem. Lux deinde illustrior cum nocturnæ imaginis terrorem diluisset, carceris mei fores tumultus formidabilis fregit, & intromissi satellites ipsa barba sine armis horribiles moriendi necessitatem denunciant: simulque de funesta domo erutum in vastam ac inanem aream producunt. Tum appositi custodes etiam diurna officia non omittebant. Hic reclinata ad parietem hasta centonem multiplici colore ornabat;

ornabat: ille muliebre cingulum corio nondum abrasis pilis bene lævo aptabat, & gemino plumbatorum clavorum ordine distinguebat: pars denique filum picis tenacitate inducebant, pars calceis prope cubitalibus densissimam ferri seriem supponebant: cum interim mihi succurrit meo clypeo, id est, Callionis nomine, uti. Sed nullus, opinor, deorum extra cœlum suum regnat. Idipsum tumultuantes acrius incitavit, & impune proclamant, licebit uni genti apud nos esse injuriæ? & alienam timebimus nobilitatem, qui gentilem projecimus? nam quid apud nos ille populus regnabit, qui extra patrios fines ubi pedem in suo ponat non habet? num temeraria juventus atque levis, quæ ineptis clamoribus, quæ affectata tripudiorum lascivia, ubique insolentem audaciam pro vivida indole jactat, erit potior severitate nostrarum legum, & imperii majestate?

Inter has tumultuantium voces alius subinde clamor exortus est. Nam adducebatur famosissimus latro, qui pressi lactis mensuras aliquot demerserat in profundę cellæ noctem, & capellam fœtu ac ubere notabilem in solitariæ rupis secretum abvexerat. Igitur adhuc incertus ad laqueum, an ad ignem damnaretur, ad meum latus sese applicuit; cum ex alia parte mantilia extensissimâ instruxerant mensam, & piperatus panis, vitellis artificiose mixtis, abunde allatus est, ac deinde bubula ad fumum cocta, piscisque non garo vel gutta notabilis, sed creberrimum zinziber cum mixtura salis condiebat humiditatem aquaticæ naturæ, & ad genium regionis acuebat inexpugnabilem sitim. Tum capacissimæ amphoræ sexde-

sexdecim velut in convivii præsidium constitutæ, utramque mensæ oram æquali pondere librabant. Erat dignum Bromio sacrum, quem rerum suarum auspicem venerantur, non juvenem tantum sed qualem patris fœmina reddidit: credo quia nunquam apud illos Nymphis ac fontibus nutriciis crevit.

Cum hæc omnia mirarer, lictor cujus manus jam spectabat jugulum meum, me ad postremas dapes invitat. Ego vero dum inutilem in damnatos humanitatem sperno, video supplicii mei socium jam honoratissimo loco sedisse, ac plurimis passim ineuntibus convivium, mihi tamen in secundis servatam esse sedem. Igitur velut in Thraciam devenissem, ubi convivarum aliquis cæterorum risum suo suspendio excitat, ad mensam moriturus accessi, longoque defixus obtutu illud tandem mecum cogitare cœpi, si præteritæ noctis somnium non imprudens casus, sed vel iratæ mulieris sortes, vel præsagientis animi divina vis obtulisset, non posse tam celeri fato mea exire supplicia. Vbi enim exilium, ubi amicorum odia, ubi minæ omnes, quæ vix possint tanto tempore recitari, quanto ad destinatam hodie mortem satis esset?

His argumentis, & quodammodo spe futurorum suppliciorum refectus, ac præterea quod nebulosus horror, qui plerumque morituros terret, animum non obtenebrabat, concipiebam secretissima vota, & ab irata fortuna provocabam. At vero pœnæ meæ miserrimus comes, qui Mycerini æmulus vitam in mortis decretæ solatium oblectabat, cum jam duodecies propinantibus mirabili fortitudine respondisset, tandem querelis, mox fletibus pro-

prosequebatur suam calamitatem, & alternis admittebat miserantium voces. Cumque identidem profuso fletu repeteret, id se unum mirari, quod recentis triumphi memoria non obstitisset severitati judicantum, ausus sum ab eo petere qui mihi proximus consederat, quo ille prælio triumphare meruisset? Nuper, inquit, cum aliis missus, qui renovarent clarissimum fœdus, certantibus de bibendi peritia populis, ipse tres congios præter omnes exhausit; cottabeque accepto illustrem familiam ditavit. Iuvit me quod tam funesto loco eram: alioqui risum nunquam tenuissem in tam eleganti certaminis memoria, & ulciscenda severius culpa obligassem ignorantem animum, quam si bovem iterum ad insaniam provocassem.

Iam erat in extremo convivium, cum iterum ad intempestiva pocula provocati, tandem ad magistratum ducimur, qui parum, ut in re provisa, moratus, utrumque ad laqueum damnat; conversusque ad participem meæ sortis, Tu, inquit, solis expiabile flammis nefas admiseras: Sed quoniam crux huic misero fuit erigenda, malui utrumque brevi compendio puniri, quam in totum diem tenere lictores. Tum injecta manibus vincula; collò etiam circumdati funes, & utrique sacrorum minister datus, qui æternitatis admoneret. Si mihi creditis, non gravius dolebam quam vel Pedonis ludibrio fatigatus, vel iniquo Basillanorum judicio pressus. Non enim lætitiam haurimus aut mærorem ad successus vel miseriæ modum, sed angustiæ pectoris nostri sæpe minoribus malis sic implentur, ut ad sævissima fortunæ tela graviorem sensum non admittant.

mittant. Eram etiam, nisi me fallo, vultu gravi, neque malis dejecto, cum saltem in extremis constantiæ laudem quærerem.

Assyrius veluti redivivo funere Phœnix
Hæres ipse sui, cum jam natalia busta
Conglomerans carpit postremo nubila cursu,
Magnanimæ stipantur aves. Regemq; verendū
Sollicitæ observant, & fati in limine credunt
Altius ire sibi. Collo jam pulchrius aurum,
Et mox arsuris stat major gratia pennis.

Interim ad infaustam arborem celeberrimo conventu producti, & infamibus appliciti scalis, reputabamus proximæ mortis horrorem, cum tacitis mecum votis sic loquerer; O si istæ minæ sanctissimam Neptuni iram imitentur, quem ovatio supra triumphum delectat! qui & justitiæ dedit capitales scenas erigi, & eas incruentas esse suæ naturæ concessit. Tum lictores gentilem primo suum supplicio admovent, & in tantam altitudinem provectum, ut vertice tangeret fastigium crucis, hic depulsis humeris, ille pedibus extra scalas protractis in liberiorem aërem trudunt. Nec alio modo maturabant interitum, sed ipsa corporis gravitas lentissimam mortem ægre moliebatur.

Mihi deinde cum injicerent manus, vox statim familiaris, illius nempe gentis, apud quam servieram, aures perculit, & spe ad auxilium erecta, nescio quomodo blandita est meis malis, ut suggereret Callionis domesticos advenisse. Erat autem Fibullius, mihi tum ob dissectam epistolam infensissimus, qui præcipitabat etiam in Italiam iter, ac tum immani detentus spectaculo interrogabat, quod nos facinus in crucem efferret, cum agnovit confusus tristitia vultus, & veluti improviso telo

confossus exclamavit; Ergo sceleri tuo tantum fortuna pepercit, ergo tam propitios invenit perfidia divos, ut meis subtraharetur manibus scelestissimum caput, nec à te fœdissimi contemptus pœnas reposcerem, tam grandi injuria provocatus? Nunc etiam sceleratum mancipium, fastidii insolentia durat, & servile ingenium ne beneficiis quidem & donis tractabile? Obstupuerant omnes ad inexspectatissimos questus: cumque facinus à me commissum quærerent, ac vel inani lascivia servile profudisse peculium, vel libertum procurationis tabulas malitiose corrupisse clamarent; ego interim lictores orabam, ut me matura morte subducerent tot casibus, veluti per diversos alveos inundantibus miserrimum caput. Sed mansueta benignitas timet in barbaris pectoribus inveniri: meque ad laqueum festinare dicebant, quoniam eluenda videbam flammis crimina, quibus me onerabat advectus mirabili deorum consilio hospes. Non sum primus, cui salutis exordium sævitia calamitatis attulit. Nam altercantibus universis, dum me alii censent ad tormenta servandum, alii datæ integritatem sententiæ nullo prætextu libandam, meus interim genius Callionem attulit, qui præmisso ad tumultuantem cœtum Percante, postquam periculi mei gravitatem audiit, dolore ac iracundia ferox, admisso equo in mediam turbam invectus est. Et quoniam viles erant, & inculti, cogitabat severe agere, ac orationi authoritatem per audaciam facere. Sed reputato dedecore, si exitum conatus non haberet, suppressi erumpentem impetum, &, Peto, inquit, ne sanctissimum fœdus in vilis persona mancipii cadat. Quæ ista vis,

cives

cives optimi? Quo abiit ingenerata his terris benignitas? Neque innocentem esse quem damnavistis, prædico. Absit judiciis vestris detraham integritatis famam. At certe reservare potuistis famuli pœnam in adventum domini jam stantis ad mœnia vestra.

Tum oravit, ut dilato supplicio una ad Magistratum irent. Nec Fibullium interim adverterat, præcipitantis negotii caligine cæcus, aut salutationis blanditia superbiam ferocis animi nulla dedecora præ contemptu æstimantis permulserat. At Dictator postquam diurna publici officii munera impleverat, ad domesticas statim curas traduxerat impigrum corpus. Igitur diutius in limine cunctatus Callion, tandem assiduis pulsibus lassavit audientem, qui uxore jussa aperire urgentibus, ipse non segnius juvenco ex scalis appenso detrahebat viscerum molem; cruentis adhuc manibus quibus paulo ante illius jugulum resolverat. Sed ut insuetum intrantium splendorem advertit, cultellum in reseratos inserit dentes, manusque in præcinctam pellem tergens, nocturnum capitis tegmen extremis aliquantulum digitis movit: Ac ut Callion per Principis sui reverentiam, & per eorum manes oravit qui primi fœdus inierant, ut juventuti meæ parceret, nec in crucem mitteret temeritatem, risu potius aut datis ad numerum verbis dignam, cum metueret Dictator, ne male purgata sanies juvencum corrumperet, Bene est, inquit; agat authoritati tuæ gratias, ac illud meminerit, non potuisse nos salutem dare, nisi mori meruisset. Procidi ego ad pedes, & cum Dictatorem, ac deinde dominum adorassem, excessi eadem lætitia ab ædibus, qua Theseus

Plu-

Plutonis exutus vinculis primū solem aspexit.

At Fibullius, ut accepta injuria ferox, tum quod fraudabatur spe nostri supplicii, tum quod salutationis officium Callionem neglexisse credebat, concoquebat dolorem mutum, & in vindictam erectum, cum ex improviso Callion advertit hominem, & in amplexum decurrens, O mi, inquit, Fibulli, quis Deus ex voto hunc suavissimum occursum obtulit, & barbaræ feritatem regionis humanitate amicitiæ nostræ lenivit? Cum tanta verborum blanditia extorsisset ab irato ut orationem non severam, ita parum priscæ benevolentiæ memorem, uterque in diversa hospitia pervolvat, curatisque illa nocte corporibus, ut incommodæ ædiculæ ferebant, prima luce Fibullius ad Callionem adhuc thoro inhærentem intravit, & blandissimo vultu salvere muliérculam jussit, quæ frigoris metu strata servaret. Arrisit ad hunc salem Callion, & Fibullium ad sedem pulvinis oneratam invitabat, cum ille secretissimo murmure aliquid in aurem Callioni dixit. Et quoniam gestus erat supplicantis, deprecari credebamus pridianam severitatem. Erat autem, ut postea intelleximus, modesta excusatio ad certamen singulare provocantis. Neque, inquit, ullus est, cui plura quam tibi debere confitear, aut amicitiam tuam ullo magis tempore colui. Sed scis, te illo seculo vivere, ubi minima infamiæ suspicio paternam charitatem vinçat. Non possum integra fama hesterni contemptus imaginem pati, quod nec verbo excusasti, cum tantopere meis votis obstares, & Euphormioni salus me invito data est: quod utinam in contumeliam utriusque familiæ non vertisset.

Non

Non defuit Callioni apertissimus ad excusandum campus, sed timiditatis opinionem facere noluit, tanquam invasores nocturni, qui ad majorem vim fœde planorum imaginem sumunt. Itaque bene sensisse Fibullium affirmat, ac ne impetum molesta sedulitate domestici turbent, suffurandam eorum oculis generositatem tam inexspectati conatus. Igitur omnes in diversam curam intendere animos jussit, ac præcipue jentaculi munus officiosissimus mandat, dum, inquit, in proximum hortum Fibullium abduco, libertate aëris positurus fastidium cibi. Tum vestem quam mox abjiceret, parum composuit, gladioque veluti pro more sumpto, pervadit in hortum. Nec omisere huic amentiæ familiares nugas. Iunxere strictis amplexibus pectora quæ mox confoderent, & inanem veniæ fucum crudeli piaculo præmiserunt; scrutatique patentes ferro sinus, mox quisque suam, quisque alienam aciem intuebatur. Sed facinus differente fortuna avertere bis elusos ictus, semel breviore sica, iterum obliqua fuga pectoris in latus aversi. tandem Callion, ut ira justior obfirmaverat manum, adversum violentius ensem repulit, gladiumque in crus inimicum altius imprimens, firmitatem subcidit vestigii. Ille corpus ægrum in terram deducens non omiserat ensem, sed animo supra vires forti Callionem iterum vocabat in pugnam, & ferrum debili manu rotans fortunæ iniquioris imperium negabat admittere. Contra victor, ne fortitudinem suam in odium vocaret, negabat se adjuturum urgentia Fibullium fata: clementiamque fovebat nulla ignaviæ suspicione damnatam.

Igitur

Igitur postquam Fibullium exoravit, ne vinci ulterius vellet, reducit in domum, ac mirantibus nobis infirmitatem cruris, in culcitram dextra ad scrupulum parcente reponit. Deinde valvis diligentius munitis redeunt in gratiam, crebris amplexibus ejurantes memoriam certaminis. Nihil eo fœdere integrius si hoc alia victima quam meo capite sanxissent. Nam dum amabili colloquio periculi causas repetunt, nec de se amplius, sed de fortuna queruntur: Quid autem, inquit, Callion, in te miser Euphormio peccaverat, quem etiam tuis olim literis mihi chariorem esse volebas? Hic Fibullius, ut acerbitatem vulneris meo veluti fato leniret, docet à me oblatum remedium, quod, inquit, morbi mei atrocitatem, ne quid mentiar, distulit. Tuum autem, quod tantopere commendaveras, ultro irrisit nequissimus servus, neque à te prius literas tradidit, quam suæ perfidiæ meam valetudinem permisissem. Cumque aliquantulum levata mali violentia inducias mecum faceret, hanc epistolam, quam tibi à me reddidit (fateor) ut scriberem, ingenti sanitatis promisso compulit. Quid audacia verba referam; quid subtiles sceleris artes, talentumque velut coëmendis medicamentis emunctum? Miraris igitur me illius pœna gavisum, à quo fœdissime delusus sum, sic jam ut me crudelitatis meæ pudeat? Nam redeuntibus subinde tormentis, graviori metu pendeo, ne infelix laterum fertilitas longe funestissimos partus creet.

Videbam diligentiori cura per rimam ostii colloquentium frontes. Cumque formidolosa mihi esset reconciliatio tam familiaris, diffusa temere familia stabam solus ad valvas, & alternas

alternas aures laxis opponens compagibus, tum etiam interdum oculorum judicio metiebar salutem meam; gnarus furiosa magnatum odia illorum sanguine placari, qui controversias seu forte seu malitia incenderunt. Veluti arborum fissuræ, quas ictu sonanti distendit agricola, non nisi fracto aut expulso cuneo redeunt. Tum Callion, ut obtutum in terram defixit, trucique vultu minax immanissimi in me odii acerbitatem concepit, percunctabatur de Percante, an illi quoque consilium meum placuisset. Sed non erat Fibullio animus, gratuita injuria in se Percantem concitare, tum ut illo teste meam mutaret perniciem, tum ne sales aperiret quibus ipse accusator in Callionem luserat.

O Di, si vestras tangunt mortalia curas,
Di, quibus imperium cœli, qui nigra tenetis
Tartara, & undosi queis sæva potentia ponti.
Aspicite hæc, tuq; o victor, quicunq; deorum es,
Cui labor infelix, & noxia munera surgunt,
Res turbare hominum, non hac tibi mole severa
Tempestatis opus. Iacuissem vulnere parvo,
Semianimis parvo cecidisse: vulnere cervix.
Heu pietas! annon ignota occumbere dextra
Infelix potui, tantosq; evadere luctus,
Nec saltem cecidisse nocens? proh impia fata,
Crudelesq; deos! Illum illum reddite campum,
Reddite funereasq; cruces, & vincula collo.
Hac tantum mihi morte salus. Sat funera vivus
Excepi, atq; uno repetitas corpore mortes.

Etenim Callion furore sævissimo ardens ad ostium procurrit, ac Euphormionem Percantemque turbata voce appellans, non tam cædis metum, quam desiderium attulit. Sed cum intrassemus in thalamum, statim Percantem à

me

me Fibullius seduxit, arcessitumque ad colloquium, dum in me atrocissimis verbis Callion desævit, pestilenti imbuit fraude. Sic ut in illa tempestate nonnunquam animus procellis excelsior consideraret versatilem hominum mentem, à virtute & amicitiæ charitate tam facile in perfidiam ac scelus degenerantem. Nam urgebat etiam ultra imperium domini paulo ante fidelissimus comes: quoniam ejusdem particeps culpæ sic amoliebatur omnem criminis suspicionem.

Tum jussus accipere plagas sexaginta, ac prætereaserviles in fronte literas, quas adhuc omiserat qualiscunque domini clementia, Percanti tanquam acerbissimo vindici trador; cum hæc mecum cogitare cœpi, tolerabilem Percantis esse larvam, qua dominum palam demereri studuisset. Iam ut secreto licuerit amicitiæ sacramentum servare, haud dubie pietate ac misericordia meriturum, ut dissimulationis offendiculum ex animo delerem. Sed ille nequaquam mitigatus domini absentia, tam immaniter supplicem contempsit, ut inciperem oculorum fidei timere, & notissimæ frontis vestigia perscrutari. Charissimi sodalis tergum mille verberibus distinguebat, etiam ultra imperatæ numerum pœnæ: Et literis deinde crudeliter inustis, non altissimam modo consumpsit frontem, sed indicium servitutis pœne ad oculos ipsos deduxit.

Igitur jam Pedo, jam cæteri notæ nequitiæ servi, conceptam in me iram in misericordiam verterant. Ac præcipue Percantis superbia excitabat invidos animos, qui præmio suæ proditionis potens non libertatem modo, sed vicarium in nos imperium erat adeptus: docebatque

batque nullos deterius dominari, quam quos ad serviendum Natura creavit. Videbam conciliabula conspirantis familiæ, & aspernantis secundum hoc servitutis miserrimæ jugum; poteramque fortaſsis adjuvare muſſantes, ni timuiſſem pœnas consilii solus dare, quod mihi soli non quæſiſſem. At præterea legeram Epitaphium Sibronii Consulis, quod in quodam libello in hæc verba conceptum eſt. *Depositum Sibronii Consulis, qui Lutentium bono acerrimam consecraverat mentem, domi forisque clarissimus, omnium in juvanda patria princeps. Quem amplissimis in Rempub. meritis clarum populus interfecit, ne dissimilem exitum sortiretur priscis Rerumpublicarum patribus, quorum semper exemplo vixerat.*

Tutius ergo ratus Percantis gratiam machinis omnibus adoriri, illo curas omnes intenderam, ne quod officii genus omitterem. Sed jam noſter Athenion philosophiam projecerat, & in hæc vitia ut primum potuit lapsus, quæ quondam in aliis tam severus censor notaverat, aspernabatur affectatum obsequium; totius familiæ adulationibus laſſus. Et præterea si me humanius appellaſſet, timebat, ne homines meminiſſent communis noſtræ sortis.

Mihi tamen aliquantum profuit tam inexpectata faſtidii atrocitas, & documento fuit, quam multis cautionibus intima familiaritas ineunda sit cum ignoto. Etenim quam excellens eſt veræ consensus amicitiæ, tam eſt difficilis atque rara connexio animorum, ita divina atque præſtans. Nam ut radii horarum indices, quot rotis & ponderibus aguntur in deſtinatos cursus, tot aberrantibus inſtrumentis

mendaci

mendaci monstratione fallunt: Ita si ex infinitis rebus, quæ synceram charitatem componunt, aliqua se conditio subtraxerit, laudata amicitiæ forma degenerabit in turpissimum monstrum. Primum amplissima virtus non ubique sui capaces animos invenit; & magnas deinde mentes plerunque occupant ejusmodi vitia, quibus nullum est cum hac diva commercium. Igitur cum maximam mortalium partem (fas sit eloqui) aut parum supra pecudes, aut certe infra magnitudinem quam requirimus, fata posuerint; ac deinde ratum sit magnis hominibus, ut similem alterius indolem, quam ament, nanciscantur: plura sunt ad amicitiæ aram donaria nuncupantium vota, quam exsolventium. Illud autem in amicitia præcipua religione custodiendum est; ut quemcunque exitum habuerint amici negotia, eundem tuis esse statuas. Ne illi obsignata arca, ne clausa mens, ne corpus ad laborem tardum elangueat, ut mutuo solatio (qui maximus est amicitiæ fructus) penitiores audeas curas in fidos sinus effundere. Vt jocari, & animum lætius diffundere, irasci etiam interdum possis, & exerentes sese impetus non celare: quoniam neminem suis vitiis carere Natura voluit.

His necessitatibus, quibus finem nulla lex præscripsit, positurus charissimam libertatem, diu ante videndum est, cui te navi credas. Num in eam pervadere pœnitentia possit, ut, quam felicitatis sedem duxeras, ea te molestissimo carcere teneat. Quanquam illa spes puerorum deponenda est, quibus nihil promptum est aggredi, nisi jucunditatem assiduam stulta mens fingit. Asperi sæpe casus incurrunt in amici-

tiam, & tam affligere potest ruina sodalium, quam felicitas mulcere. Itaque nec amicitia turpibus niti fundamentis potest, ut lucri cupiditas induat præstantissimos vultus; nec impetui, cui nescio quod inveniam nomen, extemplo parendum est, qui non sæpe nullo rationis auspicio ad amandum impellit. Alioqui sera pœnitentia reflectet in tergum stultissimam cervicem, ut saltem oculis repetat portum, quem egressa est; & cessantibus illis motibus, qui velut melle conditi ad amandi suavitatem egerant, destituetur præcipuis solatiis amicitia, & in illa morabitur esca, cujus nausea assidue fastidientem stomachum premet.

Cæterum quibus opes charitate potiores sunt, ii sese ultro excluserunt ab amicitiæ limine, &, quanquam dissimillimo vitio, ii quorum luxuries nullo patrimonio impletur. Præterea qui linguæ modum nesciunt, aut qui vana facilique indole, diversis occupati amicitiis, & futili initio amorem ordiuntur, & inepte deponunt. Nam in eorum animis ita trudit pridianam familiaritatem enascens hodie affectus, ut qui jamjam exuberantem pluviam alius imber obruit. Duorum aut trium conspirans benevolentia illam felicitatem componet, quam Dionysius auro gravis, & ægre sustinens potentiæ suæ molem, non invenit. Nam si pluribus potestatem animi facis, sacrilego furto detrahendum est prioribus tempus, & affectus quem in novos impendas. Præterea conditionem disparitas sæpe nascentem in cunis amicitiam jugulat. Quoniam ut diuturnus non est amor, qui sola jurgandi ac feriendi licentia (velut æqualitatis indiciis) constat; ita familiaritate alitur, & quodammodo mutuos

sales

fales jocosque velut ad quotidianum pastum quærit.

Sed & funestissimo didici experimento, amantium vota in hoc esse arctanda, ne nimium sodales evehi cupiant. Quamdiu Percas meam parum sortem excessit, tamdiu hæsit charitatis constantia. Deinde ut in altum evectus cœpit despicere humilitatem meam, sic egit, ut non hominem, sed divitias peccasse arbitrer.

Dum hæc diligentius pensabam, & quærebam à sapientia auxilium, intravit domum nostram mulier, ut videbatur, nobilis, magnoque comitatu tenuissimæ vestis modestiam excusans. Nulla erant circa collum vincula, quæ morarentur transeuntium mentem. Non stalagmium erat, non spinther, non spathalion; non purpura aureis clavis fulgens. Notabiles erant bullæ varia magnitudine distinctæ, quibus onustum cingulum nonnihil deflexerat. Illa ut ad Fibullium ex vulnere ægrum admissa est, & notissimam frontem eruit defluentibus velis, hominem admiratione prope ad stuporem deduxit. Erat enim Lapicia, Fibullii ex Vocula fratre neptis, mulier genere ac divitiis, sed præcipue fama præstans, quæ adhuc adolescens, cum illi juvenem maritum morbus abstulisset, iterum nubere seu constans seu pertinax abnuebat. Insiluit Callion in cervicem, lõga necessitudine familiaris, &, Rogo, inquit, domina, quæ te in has terras fortuna deduxit? amœnitas, puto, regionis, & suavior populi cultus. Aut si hæc non sunt, numquid te tua venatrix cœlebs Diana compulit in hos montes, & nemora, pæne qualia circa Stygem pinguntur? Tum illa, ut se templum religionis mi-

ræ, quod ultra Alpium claustra colitur, invisisse docuit, quod bis ab hostibus petitum, bis divino volatu eluserit furentium manus, cœpit rogare quod vulnus Fibullium afflixisset. Vtque per ambages intellexit pugnæ dementiam, tanquam sola peccare nesciret, mille gestibus aversata est improbissimum scelus. Ridebam ego pietatis superbiam, cum illa homines arcessiri jussit, quos habuerat viæ comites, ac severioris disciplinæ magistros, quorum certe tumulis, si morientur, saltem exemplo Metelli, corvum debebit.

Horum unus, quoniam bonæ sortis ac ominis erat, intrepido vultu præcessit. Alter semicandida veste, nec avare manicata, sequebatur: Qui ut intraverunt thalamum, ea salutatione, quæ professionem proderet studiosorum, pæne risum expressere spectantibus. Ac deinde magna volubilitate sermonis, omnes sibi vices tradidere loquendi. Non Callioni, non Fibullio, non ipsi Lapiciæ permissa vox: sed illi, velut theatrum ascendissent, aut ineptiç suspicionem per audaciam loquendi tollerent, varia Sanctorum dicta factaque nimis oppido tenaci memoria recensebant. Quanquam, nisi fallebar, ita apposite, ut sæpius Cadmus, quam Harmonia canere videretur. Ac dum modo in scientias ludunt humani judices recti, modo conjugium frigidissimo sale proscribunt, paulatim ad disserendum lapsi tam acriter cœperunt contendere, ut res meo judicio ad manus pugnamque spectaret. Vix restabant sedilia lacertis pulsantibus, & ipsæ manus vehementius productæ aërem pæne in sibilum cogebant. Cohorruere omnes ad divini strepitus miraculum, & nobis, quotquot Romani

sermonis expertes non eramus, audiendi curiositas altissimum silentium indixit. Sed illi, quæ confusa & indigesta mente conceperant, tanta intelligendi difficultate fundebant, ut non modo non Latine, sed nec humane loqui crederem. Iam non inter se ipsi, jam se quisque non intelligebat, cum uterque vinci arbitrio spectantium nollet, & in hoc victoriam poneret, si prior non destitisset loqui. Igitur horas pæne quatuor præliantium æstus absumsit, cum id unum quærerent, *num ad syllogismum sit necessaria conclusio*. Cumq; cresceret difficultas per obscurissimæ disputationis noctem, tandem erupit ille qui semicandidam vestẽ pæne sudanti fumo fucaverat, & consumptis subtilitatibus provocavit ad injurias, ut qui attrito ense fractave destitutus gladiator, ad luctam, velut ad compendium pugnæ, æmulum strictis amplexibus cogit. Tu vero, inquit, ineptissime, mihi etiam controversiam moves tanquam in meo regno non essem, id est, tanquam alius id, de quo agimus, aut laboriosius quæsivisset, aut felicius invenisset? Testes sanctissimæ domus nostræ parietes, qui toties ad laterum meorum vires obstupuerunt, dum non minus menses 4. adolescentes nostros declamando & scribendo exerceo, ne, hac semel quæstione ut oportuit excussa, quid de ea amplius à quoquam discere possent. Vix ducentis horis legas, quæ in hanc materiam ex pluribus authorum millibus solita brevitate decerpsi. Neque est aliud, quod te jam in disputationem trahat; nisi quod ut testes in nostram dicaces familiam, id demum existimatis ad gloriam vestram facere, si aliquid ex nostris moribus doctrinaque carpetis. Vos, quod ab antiquita-

tis austeritate nostra paulatim vivendi consuetudo deflexerit, quod opulentior cultus, quam quem authores dictaverint nostri, privata nonnunquam cubilia instruit; quod in necessarios quisque sumptus pecuniam, quod in hyemem vestes, in exercitationem libros, extra cæterorum communionem prospicit, ingentibus monstris effertis, totamque proscribitis domum. Si ex æmulatione, indignor. Si ex vero dolore, misereor medius-fidius stuporis vestri, quos plus aliena mala cruciant, quam quæ vestra præcordia fœdissima tabe consumunt. Vtrum est enim deterius, fruticum instar omni vento permittere fragilitatem suam: an pertinaci ad obsistendum trunco concitare flaminum superbiam, quæ radicem vim concitati aëris despicientem evertant? Nos ut prisci seculi ratio tulit, selegimus abhorrentem ab ea, quæ jam in usu est vitam. Mutatione deinde temporum facta, & vertentibus omnium cum ætate ac sæculo moribus, non abnuimus his tempestatibus agi, diversisque præceptis familiam imbuere, ut ramis ac frondibus sese ad fortunæ nutum torquentibus clementior ventus, & ipsa victoria facilis, radicibus parcat. Vos autem imaginem antiquitatis scrupulosissime conservantes, quæ non, dii boni, ludibria, qui non meliorum mentium sales & joci consequuntur? Quid prima scholam vestram ineuntium pugna; cum solus tiro apud rudem ignarumque satellitem destinato claustro declamat, & aliquot sententiolis solitariam domum affatus, sibi auditor, sibi testis, sibi judex, interdum etiam petulantissimus irrisor existit? Huic rei non invenio nomen, si non est indigna affectatæ antiquitatis vanitas, vel stulta religio,

excin-

excindere horrentium, quod jam ipsi authores tollerent, si eorum manes consuleretis. Quid deinde convivalis inter vos laudatio? quid à nobis sumptus extorti, quos egenos non esse damnatis? quid ille vester ductor non nisi quaternis in diem epulis satur? quid ejusdem vespertina cum tironibus repetitio, cui statim opulæ, veluti mercede constituta succedunt?

Iam vero de pietate vestra nihil disputo; modo illam scrutari omiseris partem in nobis. Alioqui non quæ latebræ celant excutiam, aut in re dubia quæram facinoris suspicionem. Quæ vulgo; quæ palam in famam vestram tela jaciuntur, assumam, Ambitus, ac perjurii crimen. Infremuit Callion tam inexpectato commotus judicio. Iam Fibullius, jam Lapicia, velut ad miraculum, vocem non inveniebant, ac ipse præcipue vates, cujus domus tam fœda spargebatur infamia, ad insaniam rabiemque properabat, cum alter, Vtinam, inquit, tantam ad peccandum verecundiam attulisses, quantum ad excusationem audaciæ. Non magnifico per urbem equo delatus potentiorum foribus toties assedisses. Non interdiu amicos ac socios, noctu animum ad fraudem & injuriam acuisses, ut illis ad vestrum ordinem ascendentibus, qui quadrienni rudimento meruissent, is princeps non esset, quem & eruditionis suffragium, & populi expectatio in hunc locum manu ducebant. Et solennibus tamen verbis promisistis, nec ambitu nec favore passuros corrumpi judicia vestra, ut cuiquam ad hunc honorem aditus, nisi à virtutis ac meriti templo, patescat.

Videbatur nobis omnibus ipsum facinus suo nomine lenius, & quos atrocitas vocabuli ad

horrorem egerat, exiguæ rei momentum rapiebat in risus. Cum acrius institit declamator, Eruditionis vero, inquit, certamen non in eo, quoniam vinci vobis esset honestius, quam nostræ familiæ certavisse. Ridete barbariem sermonis inculti, quæ in majorum nostrorum libris nihil simplicibus animis inhæsisse fuci demonstrat. Certe vos sinceram doctrinam è nostris hauritis fontibus: vos scientiam veluti è sancta rusticitate avocatis, ac figmentis orationum pictam jam id primum docetis fallere, quod se pro vestra gerat. Tum alter, ut omnem audiendi patientiam cõsumpserat, O mi, inquit, homo, collige paululum redeuntem animum, ut cæca maledicendi licentia, si desit quod in externos jactetis, etiam discat, quid in vobis damnare possitis. Eruditionem à vestris aliquam accepisse non pudebit confiteri, si vos in solam barbariei hæreditatem admissos ingenua professione firmatis. Sed agam lenius & refutandi modestia tuam convitiandi libertatem opprimam. Vitam, existimationem, instituta, non perstringam. Illud unum interrogo, cur legibus vestris varia interpretatione distractis, ut hi nomen, illi vestem, plerique ceremonias ad discrimen induxerint, nondum reperti sint qui Latium vetent pronunciatione barbara violari, nondum qui indicere Tullio bellum; Quamquam quid frustra in arcana vestra intueor, vobis omnibus solitariis æstimationibus cuncta reputare consuetis: unde tuta cubiliorum secreta, unde horribilis in juniores sanctio, ne improvisi in seniorum sedes irrumpant.

Cum alia his similia, vel etiam frigidiora pararet, venit ab Archoropo nuncius, & diremit

mit sterilissimam litem. Qui ut audiverat in Italiam properare Fibullium, ultorem injuriæ quam minus bonis temporibus acceperat, cum ipse Archoropus domesticis implicato negotiis insultasset, direptis aliquot sarcinis, cum curribus, quibus ipsæ vehebantur, primo nuncium occurrere jusserat, ipse deinde quam maximis sequebatur itineribus, nulla damna præ Fibullii odio æstimans. Igitur postridie, quam attulerat nuncius literas, Archoropus advenit, tam magnifico cultu, ut illum vix animo, nedum oculis capere possem. Auri argentique omni fide copia major, equorum nobilissimi greges, ingens servorum numerus, & omnia velut ad pompam fastumque subornata. Tum ad deprecationem versus, ut sibi Fibullius satis fieri sineret, ideo exorare non poterat, quod inanis pompæ ordo in supplice pro contumacia reputabatur: & hæc secum Fibullius longa cogitatione pensabat. Quid hic tantæ numerus familiæ? quid sumptus in luxuriam vergens? Num assimulatione vanissima supra se magnos effingit? Num mei raritatem ministerii spernit; & sibi admirationem quærere, & meorum fidem corrumpere hac arte quæsivit? Auxit hanc in Fibullio suspicionem ambitiosa in nos Archoropi liberalitas, & pæne ipsis accipientibus gravis. Nam ut illuxit dies alia, nescio quot ex Fibullii & Callionis domo salutatum introivimus, & Archoropi somnum exultantibus tympanis, tubisque perfregimus: qui dispensatore qua nos cum sportula dimitteret interrogante, tantam effundi pecuniam jussit, quantam non caperet aviditas nostra. Nec humilius quam erat loquutus expediri munus jussit. Quippe productus est saccus ingens, nu-

mis argenteis plenus; permissusque diripientibus nobis, nunc onerantes sinum, nunc deprimentes laciniam vestis, tandem gratissima fœcunditate lassavit. Nihil unquam eo munere plenius. Nam sumendi cupiditatem muneris amplitudo exhauserat.

Ego præcipue, jam spe animum in diversas curas intendente, ad solam onusti corporis debilitatem argenti pondus æstimans, ab Archoropi beato limine postremus excessi, sociisque nunc pondere, nunc gaudio æstuantibus facinus ingens ausus, ad vendentem fucos intravi, & mutatis modico pretio vultibus, factoque mihi Gelonis nomine, à miserabili servitio fugere cœpi. Ac cum dies aliquot locorum ignarus aberrassem, tandem in eam regionem veni, ubi sævum & insanum mare conjuges consultissimos habet. Hi privignam jam olim Venerem admirati, se suamque Cyprum barbaro permisisse imperio, matronarum pectora nudant, & illius sacra operosius colunt, ut eximii lepores deam ad reditum invitent. Nec jam Verona longe aberam, cum cuidam Apulo ex Gallia redeunti conjungor. Ille se Cæsarem vocari dicebat: cui ego, utpote & itinerum docto, & in urbem aliquam tendenti, quam ego studiosissime perquirebam, persuasi fœdus faceremus, neutrum à socio nisi perfecto demum itinere recessurum. Quod cum plusquam militari sacramento firmassemus, Veronam pervenimus incipiente primum nocte, & ad Antonium Cæsaris familiarem divertimus. Is ea primum cœna lactucis, nasturtio, columbisque lectissimis excepit, &, ne, si solitarii dormiremus, nocturna prodigia mentem diducerent, gratissima benignitate providit. At vero qui seque-

sequebatur dies, jam non vulgari mensa, sed epulo pæne cultus est. Transalpinæ ovis particula, & galli spadones plurimi visebantur. Pavonum columbarumque numerus, turdorum etiam & coturnicum pæne examina; juvencæ præterea aliquot adventum nostrum sua morte luerant; hortum despoliari amiserant flores, & omnis ædium decor in triclinium nostrum confluxerat. Cum deinde consideremus ad mensam, pocillator singulis astitit, minaci fronte, vultu terribili, custodiæ propius quam convivii satelles. Detraxerant illi galeam; quam continuo instar Vulcanum fugientis Palladis gestant; parmamq; aliquantum in latus deflexerant, ut in quieta pace pugnæ memoriam spargerent. Credebam æmulari Antonium Domitianam mensam, ad quam olim proceres, cum omnia pullus color indueret, urgerentque sepulchrorum imagines, pæne lethalis horror affixit.

Celabam tam invisi fastidium moris, fusumque timori prætendens, sollicitabam Cæsarem, ut explicato convivii ordine, & deficiente jam fame, hospitem relinqueret. Nobis esse viam etiam præcipitantibus longam, & infestum, ut ajebant, latronibus iter non ostendere spem veniæ errantibus, si noctu nos in ejusmodi plagas nostra temeritas detulisset. Igitur Sole jam ultra altitudinem mediæ lucis producto Verona exivimus, & passibus ter mille confectis, ruentem admissis frænis equum, ex attritu solidi primum campi, & ex concrepantibus deinde lupatis audimus. Erat equus Cygnorum nivi æmulus, nisi crus alterum & apertissimum pectus subcinericii pili fucarent, insidebat autem homo, ille scilicet, qui

qui ad mensam astiterat mihi, vinum, & quæ illius artis sunt, serio cuncta dispensans. Agnovi ego irruentem, Cæsarique monstravi, & cœpi vereri, nequid ignorantes ab hospite tolleremus. Nec dubitavi quærere, quæ illum præcipitatio, vel quo gentium ferret; cum ille turpissimi nihil pudore facinoris tactus, ultro docuit, domini se jussu in medio foro primarii juvenis cæde imbuisse manus. Iam in alterius ditionem urbis contendere, & tum ad salutem perventurum, cum exisset Veronæ suæ fines. Perceperam toto corpore horrorem frigidissimum, & velut inaudito scelere perturbatus, cum jam hominem equi fuga pæne à conspectu nostro tolleret: O memorabilem, inquam, Cæsar, audaciam! quid unquam ex omni memoria tam atrox & luctuosum referas, ut publice sicarii non expectent equuleum, sed velut gloriosum facinus sponte confessi, omnes timere jubeant, quoniam ipsi de se nihil timent? quid, inquam, simile omnibus monimentis accepimus præter Fimbriæ factum? quem non credo protervius vulnerato Scævolæ insultasse. Excusare se Cæsar errorem meum dixit, quod ad frequentissimum crimen obstupescerem ignarus sævissimi moris qui in illa regione pœne omnium capita proscripsit. Equus, ait, celeritate notus, & modici æris liberalitas, præmium erit homicidæ, qui vel lares domestico sanguine contaminabit, vel publico barbaræ feritatis exemplo desæviet. Venalis hominum vita est, & licitatores capitum nostrorum publice regnant: etiam pæne infamiam consuetudo sustulit. Ac ne quidem tutæ amicitiæ, aut necessitudines periculo carent. Iocus forte, aut imprudens in fenestram aspectus, secretissi-

secretissimo scelere vindicatur. Sæpe in ferrum cautos venena sustulerunt, aut facis illitæ fumus, aut corrupta floris suavitas, aut fatalis cultelli acies, qui eodem tempore & intactam liberis dapem dissecat, & adversario mortem. Æterna sunt semel læsæ mentis vulnera; & plures reconciliatio, quam professum odium extinxit. Hæc ipsa quam modo reliquimus civitas, quale sævitiæ nuper exemplum prodidit, cum illustris familia, sublatis tribus fratribus, miserabili ruina decessit? At ego dum flagitiorum frequentiam nego mihi quicquam ex stupore subducere, video agrestes aliquot ad angustissimas sylvæ fauces, veluti ad consilium, coiisse. Inter illos viragines duæ lacertos extulerant, & videbantur ad pugnam promittere manus. Nec dubitavit Cæsar, quin latronum insidiæ in illa sylva frequentes illam pavidorum manum cogerent, qui tunc adventu nostro recreati, quoniam accincti ferro eramus, una sylvam transmissuri prorumpunt, Cæsaremque, utpote gentilem hominem, &, ut ajebat, eorum fortissimum, qui nuper ex illis regionibus Gallias infestassent, sibi ducem faciunt, haud dubie in omnia pericula audaces, si quis esset qui suo exemplo fortitudinis admoneret. Cum igitur poneremus consilium, num quadrato agmine famosissimam viam inire, num una, num diversis cohortibus præstaret: ecce tibi occurrit aliorum hominum agmen, & irato fremitu ita militarem viam implet, ut circumstantis sylvæ confraga tumultu formidabili exsonarent. Nulli prælium minus quam Cæsari placebat. quem ego ut timidissima fronte vidi pensare digitorum suorum articulos, metumque pallore confiteri,

vicimus,

vicimus, inquam, Cæsar, si audemus non fugere. Latrones sunt, & si mihi credis, plus timori nostro quam suæ virtuti nituntur. Non negabat Cæsar vera esse, quæ dicerem; tamen consulendum liberis clamabat, & propinquorum pietas tenerrimam persuderat mentem. Iam dispersi hostes occupaverant viam, jam distrinxerant ferrum, aut præustas in humerum extulerant sudes, cum repetito clamore incitati procurrimus. Ego digladiabar acutissimo fuste. Paucis rusticorum ferrum erat, sed obvio quisque telo armaverat manum, & ipse Cæsar frigidiore quam Demosthenes ignavia non projecerat parmam, sed omnium vestibus amictus, quas expediti nostri projecerant, negabat esse fas in primis ordinibus consistere ducem. Non ferendum, ut fortunæ liceat unius casu affligere universos. Sibi curæ fore, ne possint circumveniri nostræ alæ. Incitaturum ad pugnam, ordinaturum aciem, deinde incorrupto judicio de singulorum virtute dicturum.

Bellum, o Hendecasyllabi, cruentum,
O bellum numeris referte dignis;
Quali Thyades insonant cruenta,
Cum jam Nebridibus graves lacerti
Huc thyrsos virides regunt & illuc.
Non hic Mæonio exsonet tumultu
Iratis tuba dignior catervis.
Adsit tibia, vel forata buxus,
Sacrorum Phrygiam admonens Cybelen,
Aut qua tympana mollibus ministris
Mitras frontibus imperant recingi,
Nusquam hic vulnera, purpurave tristi
Vndabat tepidus cruore campus.
Solus præcipitat timor cadentes,

Solus

Solus corpora sauciabat horror.
Sed tandem geminas rotare gyro
Iam forti mihi jam manus placebat,
Iam concurrere, jam probare dextram,
Cum sparsis ululans comis virago
Audacem ferit, excutitque telum.
Quali Thyades insonant tumultu,
Cum jam Nebridibus graves lacerti
Huc thyrsos virides rotant, & illuc.
O bellum numeris referte dignis,
Bellum, o Hendecasyllabi, cruentum.

Sublato tandem errore omisimus bellum; quoniam hæc erat virorum & muliercularum acies collecta ex vicinis mapalibus qui & ipsi prædonibus bellum illaturi convenerant. Omnes vulneribus intacti prælio excesserant, nisi quæ sævissimo fuste mulier lacertum meum oneraverat, & Cæsar præterea noster, cum retro cæcis vestigiis iret, incurrerat in vepres, perfossisque spina clunibus tam miserabiliter exclamaverat, ut gravissimo telo ictum crederemus hanc postremam vocem edere. Igitur compositis præliantium mimis qui hostilibus modo armis concurrerant, etiam ad nos venire Medicum jubent, lacertique mei vulnus perfundere unguentis, & omni artis suæ benignitate mulcere. At Cæsar fœdissime per campum volutatus, Quæso, inquit, Gelon: scito me agere in vicinia mortis, nec tantorum vulnerum hiatus ulla medicina coituros. Grande tamen perituro solatium relinques, si permittis ut intelligam prius quam alta morte pereo. Ego, quamquam marcentes nervi destituerant lacertum, & omnis spes in festinatione medicaminis erat, tamen flebili lamentatione victus, confestim Medicum rogo, ut ad Cæsarem

rem transeat, & exploret desperatæ latebras plagæ. Tum vulneris locum jussus Cęsar ostendere, dimisit in clunem manus, & mox dispoliatus nos odore tam pestifero sparsit, ut crederemus illas partes non tantum emortuas esse, sed in fœtorem etiam pæne solutas labi. Neque aliud erat vulneris vestigium, quam exilissimæ spinæ via, quæ exiguo sanguine maculaverat cutem.

Tarde persuasum est Cæsari, se valere: nec quamdiu blande est habitus, succiduis & titubantibus vestigiis innitebatur. Sed postquam teneriora Medicus virgulta succidit, & aliquot plagis medicamentum opperientem excepit, nunquam magis alacer Cæsar etiam præcipitantius, quam si adhuc starent hostes, effugit. Ac tandem mora simul pudoreque victus, fortioribus consiliis locum dedit.

Iam evaseramus formidabilis sylvæ noctem, jam dierum aliquot iter emensi per confragosos plerumque saltus & importuna montium juga, emerseramus ad amplissimam urbem, in quam meum cum Cæsare fœdus erat compositum. Ac cum ad Mauritii domum (is erat Cæsaris necessarius) tenderemus, occurrit nota jam olim Cæsari mulier, quam ille parcissime salutatam me advertere jussit, & omnia diligentius intueri. Auream vestem aliquot insuper gemmæ aut colebant, aut ipsæ ornabantur; decentissimi collo torques, crinis theatrali pæne gradu conscendens, cothurni omni tragœdia altiores fœminam extulerant; levia vestigia omittebant intactam pæne terram: eaque reclinata molliter in humerum adolescentuli dextra tollebatur. Gradus tamen ipsa testudine tardior differebat huc illuc lasci-

vienti

vlenti modestia vultus, tardeque ab oculis obviorum transeuntem rapiebat. Interrogavit Cæsar, qualem ego mulierem crederem, quæ tam prodigo cultu, tanta frontis tranquillitate procederet? Ego Dynastæ alicujus conjugem cum dixissem, tanto risu ilia commovit, ut etiam manus ad lateris subsidium adduceret, &, Certe, inquit, sutoris conjux est, ut intelligas in hac urbe regnare judicium Paridis, & Minervam, Iunonemq; minori fastu quam Venerem ire. Ac ne quid tibi ad miraculum desit, scribendis olim matrimonii legibus adfui, tabulis etiam subscripsi, in quibus dos hæc erat scripta: *stanni pondo novem, & mantilia singula in omnes anni menses.* Sed longe maritus largior, etiam ultra morem effuderat liberalitatem suam. Is donabat patrimonii partem, & præterea veniam, ut hilari licentia utrique consuleret. Cæterum alterna est hæc pompa, & quam publice decora est hæc mulier, tam domesticis sordibus est infamis. Nihil illa fœdius cum absunt amatores, nihil magis neglectum. Victus, pace tua dixero, qualem vel Erisichthonis fames refugiat: Vestis tam squalida, ut aut ream esse, aut elatum maritum deflere existimes.

Hæc Cæsarem familiarius exequentem, jam Mauritii domus acceperat: nec audebam ignotæ domui succedere, antequã Cæsar humanitate mirabili à domesticis cultus me etiam per familiares arcesseret, occurreretque Mauritius, & per amplissima deducens triclinia, passim aureos ostentaret parietes, nobilesque cameras novarum indices opum, ubi multa priscæ urbis vestigia extabant, & celeberrimæ tabulæ ex eversæ urbis incendio non semel

con-

conservatæ. Multa Gallico auro cælata fulgebant: sive Brennus fugiens reliquerat, sive ipsi per publicos tumultus avexerant. Præcipua deorum cura fuerat. Stabat Iovis Iunonisque species supra homines venerabilis: Deinde spirans ubique Ganymedes, & Æneæ mater Venus posteros suæ originis admonebat.

Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!

Cum omnia diligentius perlustrassem, & truncos majorum vultus, semesasque imagines contemplarer, nescio quis me Deus funestissima Mauritii voce obruit, qui Cæsari prædicabat, illam domum Fibullio transalpino homini tantum sacram dicatamque non esse, se illius nomini omnia debere, expectare etiam postridie ab illo nuncium, qui frequentissimis literis & colebat amicitiam, & sua beneficia tuebatur. His ego perculsus vocibus, tantum non amiseram spiritum, sed pallorem, qui subinde membris suffusus est, excusavi extemporaneo morbo, quasi omnes corporis articulos febris subito tremore tentasset. Cæterum nihil opportunius succurrebat, quam fugere, ne me illic à Fibullio nuncius deprehenderet. Igitur nec expectata cœna, quasi perlustraturus urbem, effugi suspectam Mauritii domum, votoque ad fortunam facto, ut aliquando satiaretur meis malis, non civitatem modo, sed provinciam reliqui, & miserabili locorum imperitia, cum totius orbis exul huc illuc fugæ meæ notas spargerem, tandem in ipsa Callionis patria, in ipsis hostium penatibus ad populosissimam urbem veni, in qua tanta erat frequentia, ad negotia discurrentium, ut aliquandiu crederem seminarium esse, ex quo mortales Iupiter in orbem emittit, vel quo fatis vocantibus

tibus homines coëunt, ad vitam iterum solemque redituri.

Quicquid Arabs, quicquid dubiis Nasamones arenis,
Aut lasciva tenent effœti littora Lydi,
Invenias: illic etiam Mavortia Thrace
Quicquid alit, quicquid Scythici trux incola Ponti,
Quicquid in immenso late pulcherrimus orbe
Aut facit, aut alio spectat Sol nomine factum.

Etiam omnigenæ fructus, etiam mala Cotonia, prope regiæ culinæ fores exurgunt. Illic virtutum, illic vitiorum collegia, & ne parum dixerim, cælum cum tartaro mixtum. Vrbem autem ajebant de Priamidis nomine Alexandriam appellari. Nec longius quæsivi latebras meæ fugæ. Nam velut in solitudine errarem, in quot incurreram homines, in tot incidisse simulachra fingebam. Ac mihi præterea persuaseram, tarde crediturum Callionem, me ad regionis caput fugere, cujus ipse corporis pars pæne maxima credebatur.

Erat ædes laxissima, ad quam multis gradibus surgebat ascensus. Celebres circum porticus, & venalitiis rebus plenæ morabantur euntes. Ibi nobilium fœminarum ingens numerus, pennata procerum vanitas, litigantium quoq; vigiles turbæ, furum etiam, & eorum qui fortunam, ubicunque inveniunt, amant. Cum illic animum in tot miracula dividerem, vir quidem, ut videbatur modestissimus, paulatim accedens, ultra loci genium salutavit ignotum, & an vellem emere profundam auri massam quæsiit, vili etiam addictam, &, quod est miserrimum, cui præter invidiam nihil pretium minuebat. Cum omnino non respuerem,

rem, seduxit à turba, & nonnihil modesto gemitu cunctatus, Quam est durum, inquit, bonis mentibus, vel infamia seculi, vel hominum criminationibus inundari! Aurum, quod Naturæ genium exprimens solerti industria conflavi, palam efferre timeo, ne judicium, quod in omnes artis nostræ homines jam olim rumor tulit, me sub communi causa obruat. Cæterum si populo non omnia credis, servasque judicandi arbitrium, potes hic per compendium properare ad amplissimas opes. Aurum exiguo pretio permittam. Tu auctione certissima dives, non ad optimam semel prædam, felicemque mercatum redibis. Et ne me putes fallendi animo hæc facere, si placet, hodie una cœnabimus, ut familiare super mensam colloquium, tum fidem tibi meam, tum veritatem, certius insinuet.

Tam erat apposita oratio, tam vultus ad lenitatem compositus, ut nefas crederem, si mihi tam sanctus homo in suspicionem venisset; cum etiam, instar Antistitis summi Iovis, videretur ab omnis juramenti atrocitate simplex animus refugisse. Itaque facilis, & nondum satis Fibullii donis edoctus, ut extemporanea beneficia vitarem, promisi ad cænam, & etiam condicto maturius adfui, ubi meus ille planus accensum modice ignem, &, nisi fallebat, æternum, follibus ad mensuram turgentibus alebat, & prunas scrupulose excitans, Mercurium suum humido, ut loquebatur, ac quodammodo pingui calore fovebat, ut, inquit, felicissimus pulvis, per tot artes tantamque solertiam natus, id mortalibus innoxie tribuat, quod ne quidem dii Midæ sine damno dederunt, & metalla omnia in altiorem trans-

ferens

ferens ordinem, doceat Naturæ induſtriam humana ſedulitate vinci. Etenim ubi tellus, optima morientium omnium parens, auri ſemina in abditiſſimo ſinu concepit, & inſpirantem benignius Solem admiſit, humillimo primum initio tam chari ac præſtantis fœtus elementum orditur. Nam Mercurius ille, ex quo quicquid metallorum eſt componitur, veluti certis gradibus ſeſe in præſtantiorem naturam adaptat, donec volventibus jam pæne ſeculis in hunc fulgorem evadit, qui omnium oculos tam ambitioſe delectat. Nos autem lenta corrigentes incrementa Naturæ, primum Mercurium maſculum è montium medullis excipimus, lentoque ac vitali calore imitantes ingenium Solis, ad altiorem ſphæram agimus, ut à Mercurio ad Venerem, inde ad ſublimitatem Solis aſcendat, id eſt, ut per omnes velut ordines actus, ea ſede conſiſtat à qua ſi metalla deflexerint, quacunque velint parte, deſcendant; idque tantum menſibus novem, nempe juſto tempore, quo ſe fœtus humanus ad vivendi dignitatem inſtruit.

Sed eſt fortunæ rariſsimæ, & in quam nec temeritas, nec caſus incurrat, ita digerere naſcentis auri cunabula, ne vel immodico æſtu conſumptum, vel lento nimium igne torpeſcens, ſpem hominum & induſtriam fraudet. Multi nondum ſolverunt de littore ratem, cum jam naufragium ſentiunt: alii in ipſo curſu, & ſpe jam adulta', etiam aliquando in portu, tam mirabilem & lucri & famæ fortunam de manibus amittunt. Sæpe fornaculum ſerius ad ignem poſitum, ſæpe vitrea vaſculorum fragilitas elatam expectationem eludit, & ſi verum fateri audeo, pleriſque ſui culto-

cultoribus hæc scientia nihil relinquit, præter inanissimam spem emendandi quod prioribus experimentis peccaverint. Desidit interim quantumcumque profundus patrimoniorum alveus, nudaque spe ac sterili his ignibus carpitur, uncia curiosi animi voluptate tot dispendia, tot maledicæ plebis contumelias repensante. Sed generosis mentibus, & nihil præ mirabili arte æstimantibus, est etiam quædam paupertatis in hoc studio suavitas, ne gratis in Naturæ secreta pervaserint. Nec ullus est in egestatem tam magnificam actus, cui plus aliquid doleat, quam quod cessantibus opibus, sacer ignis, & Phrygio Romanoque divinior cadit. Populus autem, & qui obstinato pectore synceræ voluptatis gustum non sentiunt, execrantur hanc bonorum voraginem, & modestissimi quidem risu, petulantiores maledictis insectantur, severissimi pœnis. Inde monetarum adulterationes, inde fraudes & latrocinia esse clamantes, & quæcunque exhausta patrimonia per injuriam implent. Nec illustrium hominum splendor, nec Aquila nostrarum jam partium facta, amplitudine sua humilium vitiorum, & quæ angustis tantum capiuntur pectoribus, infamiam à nobis detergit. Quotquot in id studium tendimus, si ex optimatibus, fatui; si ex tenuioribus, impostores audimus. Iniquissima tamen ædepol conditione, & quæ facile populum judicasse commonstret. Etenim ne me jam aliorum oneret defensio, id cælo teste ac interrita fronte prædico, me à puero incubuisse in hanc artem, me quicquid est secreti atque abditi indefessis laboribus quæsiisse; meam tamen fidem aut integritatem nulla propterea esse scelere violatam. Iam vero & hu-

& humilia in aurum transferre metalla, & vilioribus saxis gemmeam inducere dignitatem, mihi tam promptum est, ut non sociorum magis, quam ipsius Naturæ invidiam pertimescam. Omnes Neptuno littora gemmas concipiunt, omnia afferunt. Iam sacrarium illius dei pæne tot radiis est illustre, quot animus virtutibus dives. Etiam talentis nuper pluribus principem lapillum emit: sed nulla illius fortuna mea felicitate non est minor. Cum hæc dixisset, solvit sacculum satis grandem, meque introspicere jussit. erat autem partim laminis aureis plenus, partim splendentibus gemmis, & oculos ipsa luce fallentibus: & quanti omnia æstimarem, vultu ad blanditiem reflexo quæsivit. Ego, quem inopinato radii tam illustres ceperant, tribus talentis æstimavi, id etiam, quod plerumque lenes homines solemus, timens, ne humiliori pretio, tanquam mercium contemptu, rogantem offenderem. At ille, Sic me nunquam educandi metalli solertia fallat, inquit, ut tam illustres gemmæ septem facile talentis venient. Tibi tamen hoc erit orientis amicitiæ pignus, quod destinata tuo judicio pecunia, tribus inquam talentis, sacculum auferes.

Nihil ineptius, quam apud inverecundos latrones pudore teneri. Ego ne viderer homini diffidere tam docte blandienti, cœpi vestium nodos solvere, eductamque de variis pecuniam recessibus numerare: hoc uno sapiens, quod particulam, quæ in summa veste prope humerum latebat, intactam omisi. Igitur cum sesquitalentum prompsissem, negaremque alios mihi esse in præsentia nummos, sceleratissimus carnifex primo sacculum suum recludere cœpit;

pit; mox ut etiam à me reponi pecuniam vidit, inquit. Quicquid gemmarum est, potius sorte fidelissima partiamur. Ego in duas partes quã potero justissime distinguam; tu sesquitalento quam voles partem optabis. Placuit etiam amentiæ meæ conditio. Itaque divisis exquisitissima ut videbatur diligentia gemmis, cum expenderet pretia, & videretur optima fide solicitari, omnem ex animo meo suspicionem abstulit. Laminę etiam aureę in distributionem venerunt; ut felicissimo mercatu crederem à me exisse pecuniam. Cum igitur, tanquam ille quondam Philosophus, pro Punicis malis ceram tenerem, hilares ad cœnam concessimus, & suavissima remissione animi condivimus epulas ad fastidium pompamque venientes.

Ac posteaquam in domum meam redii, nunquam mihi suavius fuit, cum animus lucri confidentia plenus etiam in medio sopore non cessaret, & inani cogitatione delusus, gemeret tantum temporis suis quæstibus interesse, quantum moræ lenta nox opponeret.

Pons in illa urbe celebris lignea radice consurgit, & trabibus artificiose compactis non tam undis transeuntibus obstare laborat, quã auri argentique ponderibus anhelans sub pretiosa mole deficit. Hinc & illinc aurificum domus & officinæ quasi continuo splendore lucentes, unionum quoque gemmarumque supra felicitatem Indi littoris copia. quo etiam meas merces cum tulissem, senex quidam, inspectis diligenter gemmis, Et me, inquit, deridere credis, jam à cunis inter gemmas educatum, qui vitreæ fractæ particulas pro lapillis rarioribus objicis? Ego indignans, velut à cauto sene deluderer, maledixi tabernæ tam insigniter

gniter mentienti, & in aliam me contuli: ubi me pæne totum crudelior fortuna evertit. Nam cum Hyacinthinam inaurem fabro traderem, pretiumque velut ab alio empturus rogarem; Quanti, inquit, cryſtallum emeres ineptis ac ruſticis fucis imbutum? Tum ego ſmaragdum porrigere, ac pellucidam unionem, quantam Ægyptia mulier non diluiſſet Antonio. Sed cum omnia ejuſdem notæ eſſent, non averti tantum artifex aut ſpernere; ſed convitiari ac palam non impoſtorem modo, ſed furem dicere cœpit. Quotquot vero permeabant per ſublicium pontem: cum teneri furem crederent, ſic reſtabant ante ædiculæ limen, ut liberæ undæ ad ſubditi obicis retinacula colliguntur. At ego non alias minus vivus omnem doloris ſenſum amiſeram; nec advertebam hominem omnes veſtium mearum receſſus importune ſcrutantem, palamque efferentem ſaxa gemmarum colore tecta, laminas æneas, quæ auri ſpeciem tenui cælatura traxerant. Igitur non amplius audiebam ut latro, ſed ut adulterator monetæ & publicæ vindictæ ſervandus, cum ſubinde redeuntibus nervis in hoc ſaltem miſeri ſenſus patuerunt, ne ignorarem me miſerrimum eſſe. Tum profuſis lachrymis, vultuque qui non tantum à me nefas commiſſum eſſe diceret, jam ſilentem populum & audiendi avidum affatus ſum. Si non omnis miſeris fides cum calamitate decedit, illud juro, non ſcelere meo, nec fraude, id quicquid eſt concitum turbæ: Virtus, & credulitas fidei meæ teſtis, in has me anguſtias conjecerunt, malitiæ dolique rudem; de quo id hactenus ſenſi, primum eſſe nefas in ſe admittere, ſecundum in alio ſuſpi-

cari. Itaque cum heri bonæ fidei integritatem, seu verbis, seu incessu, seu etiam aliquo gestu, incautus prodidissem, visus sum præstigiatori turpissimo facilis præda, & quæ maculas magis pondere, quam exeundi subtilitate turbarem. Nec illum fefellit opinio. Nam hæc pæne inania gemmarum simulachra sesquitalento permutavit.

Cum non solum lamentabili fletu sermones meos, sed omni etiam execratione firmarem, circumstantis populi impetum statim fregi. Itaque aliis ad risum, pluribus ad commiserationem versis, peto rogoque, ne mihi nullo merito calamitoso desint: eant una in sycophantæ domum, & sceleris tam atrocis præmium ex facinorosis manibus extorqueant. Id saltem solatium paupertatis fore, si non inimicum ditavissem. Assentantibus cunctis, seu qui odio in scelus ducerentur, seu quos in miserabilem pietas excitaret, seu denique qui turbas ad flagitia peterent, ducem me præbui; cum subito lictores publici astiterunt ad latus, molestissimo satellitio, & aut in meam, aut in æmuli pecuniam intenti, quorum paulo ante aliquot nobile suæ artis facinus ediderant. Nobilem fœminam de curru detraxerant. Flagitabant nummos, quos nescio quis creditor per judicem petiisset. At illa, se vero non abnuere, non negare, dicebat. paterentur iret in ædes, expeditos traderet numos, neu se vel custodia, vel abstractis equis, indigne lacesserent. Nec impetravit aliquid à barbara gente, etiam licentius sæviente, quod extorquere verbera vellent, magni semper seu fustem seu lorum ementes.

Cum

Cum autem jam essemus in limine, venit intrepido vultu caupo, &, quid apud se vellemus, audacia quæ conscientiam celaret, interrogat. Tum ego; mediocris staturæ hominem, macilentum, calvum, fusca barba, pallida cute, me quærere dixi, quo cum heri cœnaveram. At ille tamen apud se divertisse, aut omnino pridie quenquam cœnasse in suis ædibus negans, me ipsum turpissima suspicione perstrinxit. Iam apertis clamoribus lacessitus nihil mollius vinculis expectabam: cum causæ meæ fiduciam destrueret diversitoris constantia, nec elatis omnium vocibus, satis audiretur defensio. Itaque gesticulanti dextera, etiam hianti ore, significavi esse quod loqui vellem. Tandem impetrata pax dicendi locum fecit, &, Si, inquam, neminem in domum admisisti, dic, si potes, qui erant illi homines, qui in superiore cœnaculo totum diem bibendo consumpserunt? Quos cum ebrios ac petulantius rixantes velles compescere, ictum in supercilio accepisti, projecta lance, & per solutam cutem usq; ad soliditatem ossium mersa. Dic etiam, num affines tui, num familiares erant, quos ex ultima Iberia venientes longo sermone excusasti, quod noctis ad epulas socios adduceres. Neque in re incerta versor: Meam causam eorum sarcinæ agent, ipsique præterea hospites, si expectatis, dum à negotiis ad prandium redeunt.

Cum tam indubitatis indiciis agerem, cogeremque adversarium quærere quod diceret, mutatum vulgi studium, & innocentiæ meæ favor pæne cauponem evertit: cum is omnium clamor esset, hominem nequam & arte sua dignum, non sceleris modo gnarum, quod

in me, quisquis erat, ille planus cogitasset, sed etiam prædæ participem, per indignam advenæ calamitatem augeri. Receptatorem latronum, & ipsis pejorem aggressoribus ad publicum exemplum castigari debere. Nihil mihi unquam illo jucundius extitit; quoniam non deerant, qui vinciendum cauponem, ac servandum dicerent. Sed nihil fiebat tardius, quam quod omnes imperabant. Nullus injiciebat manum, aut pro imperio in custodiam sequi jubebat. Nam lictores, ut qui lucrum captarent, nec hominem tenebant, quoniam postea dimitti non poterat; nec abituri erant, nisi sceleris pretium supra debitam justi officii mercedem duplicaretur. At diversitor, seducto ex lictoribus principe, quadraginta denarios in singulos lictorum, qui adessent, erogaturum promisit tanta subtilitate, ut nemo adverterit, nisi per similem malitiam doctus. Incipiebat mihi esse suspecta lenti supplicii mora, cum lictor, cujus venalis fides conductam operam præstabat, vanum esse de quo disputaremus ait: id solum quæri, num adesses qui me adulteratis gemmis deluserat. Scrutanda penitus omnia, nec abditissimis domus latebris esse parcendum. Tum irrupit in ædes, & stabulario nequissimo (id quod moliebatur) effugiendi locum fecit. Interim ad negotia populus deflexerat, & ut in tumultibus solet, omnium impetus in turpissimum languorem desinebat: cum solus, & invisus, ad sceleratum limen adstarem, & lictores omnia permiscerent in ædibus affectata diligentia, quæ quo erat falsior, eo struebatur solertius. Cumque inanem diu laborem finxissent, tandem nunciant abesse hominem, &, si quid in cauponem haberem,

haberem, magistratus jussu ad judicium evocandum: se non posse indemnatum, & cujus flagitium erat ita obscurum ut posset negari, in custodiam trahere. Id restare, ut largius laboris mercedem numerarem: quoniam bona fide me sequuti tres pæne horas consumserant. At ego tanta improborum contumacia excitatus, negavi aliquid proditoribus daturum, præter preces, ut evenirent quæcunque publicum in illos odium quotidie concipiebat.

Nec jam languide iratus ad Prætoris urbani tribunal devolo, scelus cauponis & lictorum perfidiam veris indiciis delaturus. Erat autem in Arcula (ita Prætorium appellant) nam frequens concio, ut instar unius molis aut corporis coiret arcta & congesta frequentia. Simul movebantur, una cessabant, & quod est rarissimum, uno veluti ore nunc silebant, nunc in risum effusissime concitabantur. Cum jucundum remissumque tribunal admirarer, adverto judicem indignissimum qui inter mala verba habitet, sublimi sede, vultu gravi, ore ad antiquorum majestatem composito, pæne ad ridiculam controversiam moveri, ut severitatem judicantis non servaret. Stabat enim ludicro amictu reus, ore purpureo, viridi cucullo, cur, cum fatuorum principatum aliquot jam annos tenuisset, repente æmulus tantæ fortunæ controversiam faciebat. Nec deerat patronus magnificæ causæ, qui principem numerosissimæ gentis de statu dimicantem tueretur. Illum patre, avo, majoribus fatuis ortum prædicabat; matris familiam nunquam sapuisse, nec pium filium degenerasse à gentilitia mente. Meminissent magistratus, in quanta causa judices sederent. Concuti rempubl. si

bene animati in Principem fatui ducis injuriam persequerentur; qui me hercle, inquit, si omnes ad arma properabunt, non inveniet sapientia defensores. Quot enim vel ex istis, qui me nunc audiunt, taciti, & velut in partes non abstracti, si semel Moriæ vexillum effulserit, pro stoliditate pugnabunt? Non hoc seculo Clazomeniis solis insanire publico decreto concessum est. Nihil tutum, nihil syncerum relinquetur; nec aliud pugnam cædemque prohibebit, nisi si forte in quos sæviant non habebunt. Magna imperia nec apud prudentes sine formidabili concusfione mutantur. Verendum est, ne, si tantæ multitudinis jam placida tranquillaq; moles excitabitur, non magis de imponendo duce, quam de sedando exercitu quærendum sit. Patiamur fatuos conditionem suam ignorare. Sint suo judicio prudentes, nec cogamus & vitium eos & vires agnoscere. Adjuvabat omnia princeps fatuus, ridentibus lachrymis, nutuque, si vinceret, singulis apud se dignitates destinans.

Videbam non vacare miseriis meis judicem, neque potius per me quam per disertos patroni questus rem publice deferendam. Itaque cum hora pæne duodecima litem jucundissimam diremisset, admiratus tot causidicos è subsellis surgentes, quot olim causæ non erant, omnium ora vultusque pensabam. Illius torvum supercilium horrebam, illius explicatam lascivamque barbam oderam: nec erat quem non aut reverentia aut fastidium prohiberet adiri. Cum jam omnes dilaberentur, seu fato, seu fortuna, postremus excessit vir censorii vultus, ore, incessu, modestia Cato: Quem ego tandem audacior cum submissione vilissima salu-

salutassem, Si es, inquam, quod te hominum existimatio, quod te probitas, quod ipsa justitia prædicat, conditionis miserorum columen, afflictæ virtutis patronus, noli contemnere benefaciendi materiam, quam heu! meo tibi damno fortuna suggessit; quem ex florenti statu facilitas astutis prædonibus patens in indignam calamitatem misit. Tum prolixam mali seriem dolentibus verbis, & ipsis pæne gemitibus in conspectum dedi. Nec pro re moveri videbatur. Sed postquam medium ejus, quod ex lite consequerer, promisi; tunc allevare oculos cœpit, tunc mulcere animum meum, dolorisque ultionem promittere. Igitur postero die ad tribunal adesse jussit, vultu quantum possem funebri, liberali tamen veste, fictaque constantia, ut viderer judicibus & bono loco esse, & solo adversarii scelere miserabilis, cætera suæ fidei concrederem. Cum sic ab eo discessissem, ut omnia optimo statu esse putarem, liberius totum diem variis cogitationibus impendi; nunc Callionem ac Fibullium in meum supplicium incensos, nunc crudelem Percantis adulationem reputans, si qui me casus ad immite servitium retraxissent: & fronti literas esse, quas crinis utcumq; celabat, velo ut in obvios nec cogitantes fideli, ita in curiosos & scrutantes imbecillo: & me testibus, si negarem, posse convinci, & ipsam domini potentiam mihi copiam defensorum non facturam. Contra obstabat regium Gelonis nomen, animusq; supra servum erectus, & nullum de ignota stirpe præjudicium, nisi quod de externis præclarius sentimus.

Cum hæc solicitudo animum in crastinum protraxisset, itemque ad Prætorium, occurrit

In ipso aditu vir, qui magnificus videri poterat, si quod inter illustres vestis discrimen faceret, meque nec cogitantem benignissime salutavit. Incipiebam timere, ne venales etiam gemmas afferret, cum ille habere se dixit quæ è re mea forent audire: commodarem aliquantulum aurem, neque si me aliqui circumvenissent, ex alieno scelere suam fidem metirer. Quamquam omnibus diffidebam, non videbam tamen quæ fraus timeri ejusmodi colloquio posset. Itaque humanissime, & tempus, & secretum, si res postularet, promitto; simulque in oblongam porticum descendens, cœpi expectare sermones hominis longa cogitatione ac veluti suspiriis sibi præfantis. Non alias, inquit, durior natura extitit, quam cum levari mala voluit atrocibus remediis, ut interdum morbo sævior medicina valetudinis desiderium tollat. Multi dolores non leniuntur, nisi membra quæ dolent exseces, & interdum est levius ægrotare quam sanari. Idipsum quoniam deteriora Naturæ imitamur, humana disciplina decrevit. Etenim lædi, spoliari, contumelia violari, magnum malum, & seu famæ nostræ, seu fortunis acerrimus morbus: sed remedium diluit tam amarum consuetudo nostra, ut non tam invitare videatur ad sanitatem ægros, quam sanos prohibere ne doleant. Iudicia dico, & crudelissimos Advocatorum astus; quos, si litigare persistis, intelliges nihil minus quam prædones sævire, nisi quod lentius cædunt. Ille diversitor per quem damnum te fecisse clamitas, ecce tibi omnibus modis purgaturus crimen est, etiam sponte pecuniam refusurus, quantam nulla tibi judicum sententia dari imperet. Conscium fuisse scelesti consilii, quo te
fucatis

fucatis gemmis vir nefarius delusit, negat. Sed cum nollet domum suam infamia laborare; te prohibuit cum lictoribus irrumpentem in ædes. Et jam anxias litium curas, jam avaras patronorum artes omni pretio redimit; me legatum ad te misit, utpote qui mutui commodi admonerem. Tuo bono reduces vestigia, dum adhuc in limine hæres, nec dum interius tractum adducto velut ostio incluserunt Patroni iniquissimo labyrintho: ubi te calumnia atque mora, omni Mæandro pigrius stante, ludificentur. Semel mihi controversia fuit, quam componi per Iudices vellem, cum omnes interpellarent stultitiam meam, &, quod nunc tibi vaticinor, mihi plerumque minitarentur. Audies, hospes, rem admirabilem, & quæ te non alio stupore circumfundat, quam ut quæras, num eo usque pertigerit mortalium scelus. Eram passus atrocem ab amico injuriam, qui epulis obrutus, postquam appellavit contumeliose, etiam graviter multaverat, immisso in me servitio, dentemque, ne nullum esset sceleris vestigium, ab ore excusserat. Quid multis? conveni in judicio: elegi patronum qui cum disertissimis certabat, nec corpori parcebam, nec pecuniæ. Sed hoc mihi nocuit, quod incideram in opulentum hostem, qui prævaricatorem turpissimum (illum, inquam, qui mihi Advocatus erat) duobus talentis emit; ut non amplius nisi sua voce loqueretur. Languebat Oratoris mei facundia, quoties jubebatur pro me loqui, nec sententiæ sequebantur, nec pæne cohærebant verba: ut Iudices eloquentem hominem crederent non naturali vitio, sed causæ infirmitate labascere.

Cum igitur ſpem meam multis dilationibus fruſtraretur, tandem exactis aliquot annis reſtabat, ut quæſitor aliquis pronunciaret. At ille nefarius, ſuſpectos mihi plurimos ex iis qui ſedebant in cauſa judices proclamat: ac ut in me moveret odium, quanto non laborant nocentiſſimi rei, petit ut ſancti quique Iudices nominatim excedant: id à me mandatum iniquiſsima vociferatione firmabat. Aberam unius diei itinere, cum hoc per amici literas nunciatum reditum meum in urbem tantum non præcipitavit. Nihil expeditius videbatur, quam ut hunc probare poſſem dolo malo intervertiſſe cauſæ meæ famam; ac cum deinde ſequeſter, de cujus manu talenta duo ab adverſario meo ſumpſerat, interpoſitis inimicitiis, rem ad me detuliſſet, in jus vocare hominem, & prævaricationis accuſare auſus ſum. Exitum meæ miſeriæ ſic comprehendam, ut & intelligas nefarium ſcelus, nec mihi moleſta ſit fuſa calamitatis narratio. Tot artibus egit, tot fucis circumamictum crimen ſuum velavit, ut immineret periculum, ne in me velut laceſſitæ innocentiæ temeritatem vindicaret. Viciſſe mihi viſus ſum, quia non perii, nec aliquid amplius impetrarunt amici mei, quam ut integra fama poſſem à lite diſcedere.

Non nego ſanctitatem Iudicum hæc mala mulcere, non patronorum ſanctitatem (eorum qui à communi facinorum orbita deflectunt) publicam aliorum infamiam velut abſtergere. Sed notum naufragiis mare non ſalute aliquot navium amittit crudelitatis nomen: nec proba eſt Sirenum vicinia, quoniam tranſeuntem Ithacum non evertit.

Iam vero quibus pœnis digni ſunt, qui hos homines

homines propellunt in forum, qui, inquam, nihil minus quam peritos æquitatis humanæ ad Oratorum subsellia trudunt? Sacerdotes & Antistites Themidis dico, quorum è scholis inexperti adolescentuli cum empto testimonio ad clientum ruinam ac pæne fatum proruunt; ut, quod olim ferebant: *asinus ad lyram*, id oraculum putem in hæc tempora destinatum. Quid ille qui nuper cum inter patronos referri quæreret, protulit testimonii libellum, quem non magis quam Iurisprudentiæ codices lectum, etiam sibi absens procuraverat? Credebat contineri, se civilis scientiæ studiis meruisse quem omnia tribunalia audirent. Erat autem scriptum, illum medicinæ peritum cooptandum in numeros eorum, qui præcocia fata saluberrima ratione morarentur. Hinc risus ab iis plurimum editi, qui tantum eruditius peccaverant. Videbatur haud spernenda monuisse, volebamque ulterius audire suadentem, cum Percas ad me vestigandum missus, nescio qua fortuna in eandem porticum se conjecit, meque nec opinantem sævissima oratione perstrinxit, &. Teneo te, inquit, Euphormio, teneo fugitivum, teneo ea cruce dignum, quæ etiam ultra mortem desæviat. Cum assuevissem esse miser, & pallidi vultus nullo metu ultra possent albescere, intentavi in irruentem manus, & constanti lumine tantum non transfixi minantem: ac deinde cum asperrimis vocibus detonaremus, & ille veluti pro præda, ego pro salute dimicarem, jam advolaverat ad nos populus, quantus pridie ad cauponem non iverat, & tanquam in arena luctãtes etiam pæne hortabantur ad pugnam. Sed cum ille me servum vocaret, ego imposto-

rem

rem dicerem; cum ille Callionem, ego libertatem, inclamaremus, alius minis, alius fletu ageret; uterque veluti per compendium confluentes ad spectaculum homines suæ causæ admonet. Ille Callionis servum, Callionis fugitivum dicebat; Ego contra liberis parentibus ortum, unaque cœna improbe emptum referebam. Visa res multitudini digna, quam non aliis mandaret. Statim obtinet miseriæ favor, statim vindicias secundum libertatem dandas censet: Percantem importunius obstantem expellit. Ego vero per Curiæ veluti posticum egressus mox Alexandria me proripiens, & in tutiorem urbem discessi; & quoniam res ad populum traducta est, vos qui hæc auditis, qui legitis, quamquam estis omnes improbi judices, non recuso.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

PARS II.

Illustrissimo & Nobilissimo Heroi,

ROBERTO CECILIO,

Comiti Sarum, Summo Quæstori, & Regiorum Secretorum Præfecto, Nobilissimi Ordinis Periscelidis Equiti, Sanctioris Consilii Senatori sanctissimo, &c. Euphormio S.D.

NIhil mihi debes, sed virtuti tuæ (Inclyte Heros) quod hic liber honori tuo datur. Neminem oportuit omitti in publico questu, & qui in vitia non patebas, saltẽ nimia virtutis debuisti accusari. Durum enim imposuisti mortalitati onus,

quam

quam posse ad tantum fastigium pervenire docuisti, pene ad Superos virtutis consortio provectus, sic ut nemo humanæ Naturæ imbecillitate jam aut humilitatem suam aut ignaviam excuset. Et hanc accusationis tuæ laudem quicquid hodie est eruditorum ad Nepotes mecum deferent, eritq; mirabilius, quod jam Orbe senescente repertus sis, qui omnibus famæ magnitudine umbram feceris, quorum fidem vel industriam antiquitas laudavit, licet ad omnium seculorum interitum scelera morientibus virtutibus succedant, neque Cronus magis veritatis quam vitiorum pater sit. Ego sane tibi hoc libello, veluti longo plausu gratulor, cujus sonus in omnem ætatem durabit. Et quidem tuæ gloriæ meos & meorum enses vovi. nec interim credidi inutile munus, si te quoque exermis colerem, & tuum nomen legeretur in hac charta, quam publici favores tam benigne suscipiunt. Magni homines scribentium pennis ab invidia ad æternitatis sedum feruntur, & quantum ad posteros nihil amplius Achilles fecit, quam placuit benevolentiæ Homeri. Et nunc quidem satis erit te Quæstorem isti judicio fecisse, ut omnia facinora tua voce damnentur, quæ in hac Satyra velut ad tribunal tuum coëgi. Cæterum hoc deinceps vigilantissima devotione enitar, ne quid ex tuis virtutibus posteritatem lateat, & tanto latiori volumine, quam quod hic vitia castigat, tuas laudes implebo quanto est humanius gratulari dotibus naturæ, quam flagitiis irasci. Vale.

IO nunc exilia atq; luctus, Io mortalium scelus & fraudes, & quicquid in Euphormionem crudelius Numen invenit; io nunc cessistis triumphanti! ego te, quicumq; Euphormionem

nem Deus urgebat, ego te pertinax fortuna lassavi. Iam de fluctibus extuli pedem, jam evasi de naufraga rate, & arenulam securis osculis adoravi. Et nunc de littore Oceanum lustro, cautesque & vada, quibus me iniquior tempestas illisit, gratissimo horrore contemno. Iuvat ô Lusiniam reliquisse, juvat per errores meos, & Callionis injurias, fraudesque sodalium, hanc conditionem emisse, quæ me hodie florentem contumacibus fatis ostendit. Sine causa irascebar meis malis: & me cum Themistocle calamitas felix in altiorem extulit sortem. Ecce jam effugi fortunæ imperia, ecce jam in Scolimorrhodiam perveni, regionem felicissimam, meaque Lusinia meliorem. Illic me miseriarum pelago vagum humanior portus accepit: illic tranquillior aura demulcet, & jam Parcæ mitibus decretis suum in me crimen excusant. Hac mercede calamitas placet, & quam antea miserabili stylo depinxi, ea quoque jucundissima serie hanc chartam implebit. O sordidi amatores terrarum, ô capaces scelerum mentes, neque vos peccandi libidinem explevistis, & ego maledicta non consumsi. Iam in Scolimorrhodiæ littore tutus insisto, jam donaria templis appendi, & in ipsa residens ara ex qua diis æquoris libavi, vestra flagitia atque nefas liberrima exprobratione promulgo.

Cum Alexandria discessissem, & crudelitatem Percantis fugiens, & Callionis potentiam, ipsa malorum consuetudine robustus, per varias gentes fluviorumque discrimina instar Æneæ aut Vlyssis diu exilium meum circumtuli, donec in amœnissimam civitatem descendenti ex vicinis montibus ædificiorum cultus, &

camporum pulchritudo, aliquam quietem persuasit. Flumen satis capaci alveo planiciem, quæ inter montes extenditur, percurrit; & humore æqualitatem camporum colliumque radices subeunte, liberalis gleba rerum omnium culturam admittit; summi montium vertices lætissimis sylvis æstatis voluptatem, & hyemis subsidium alunt: vites deinde atque horti continua serie ad planiciem extenduntur, quæ in pascua & fruges distributa innumerabiles vicos pæne in civitatis majestatem conjungit. Circa urbem hinc felicissimum olus, hinc aperta ambulantibus spatia visuntur, præcipue qua fluvius exceptum convallibus montium calorem lenissimo tepore perfundit. Vrbs ad utramq; ripam posita satis operoso jungitur ponte, habetque non superbæ molis domos, sed lapidibus optimis & elegantissima arte porrectas. Delphium urbi nomen est. ibi plures externi quam cives, propter commercium literarum vivunt: quippe disciplinarum studia non alibi illustriora habentur, & Acignianorum fama veluti ad orbis supplementum æternam ibi juventutem conservat.

Ego vero posteaquam intellexi, quam multi se literis ex paupertate vindicassent, etiam ignorantiæ pertæsus, quæ mihi rerum antiquarum notitiam auferebat, ut neq; veterum miseriis ad solatium uti possem, constitui me in eruditorum disciplinam dare. Iam grandior adolescentia, & pæne in maturam virilitatem declinans abhorrebat à puerorum consortio, quibus me elementa literarum miscebant: sed non fui sub pudore, & meta itineris, quod intrabam, omnem saxorum scabritudinem, spe dulcissima lævigavit. Etiam persuasi iracundiæ
meæ,

meæ, ne repudiaret beneficia, quæ ab Acignio offerebantur, id est, ne injurias, quibus olim innocentiam lacessiverat meam, in me ipsum stultissimo furore punirem.

Igitur angusta habitatione contentus, mihi de quibusdam libellis qui ibi optime emuntur, providi, & ad gymnasiarcham Acignii ministrum veni. Ille tum terribili gravitate in nescio quam puerorum levitatem sæviebat, & pæne me ipso supercilio instar simulati Saureæ abegit. At vero posteaquam animum explicui meum, excusaviq; annos quibus iniquior fortuna inviderat mansuetudinem studiorum, sane visus est misereri meæ sortis, quæ mihi pueritiæ labores in illam ætatem servaverat: & aliquantulum hortatus, ne pulcherrimum cursum finerem contrariis ventis perverti, me ad infimi ordinis Scholasticum manu duxit, & in auditorum numerum redegit.

O pater, Aoniæ moderator maxime turbæ,
Qui Xanthum Lyciamque colis, Delonque vagantem,
Et Claron, & Delphis famam vocalibus addis:
Da faciles vultus, meque ad tua limina deduc.
Non ego Bacchaos insana per avia thyrsos,
Non buxos Phrygias, aut sancta silentia posce,
Queis Celæa domus, queis se bona jactat Eleusis.
Tu tantum mihi Numen eris: te præside terras,
Phœbe pater, totumq; licet contemnere cœlum.
Te, cum dispositis imponis carmina nervis,
Mirantur laudantque dii, vincique fatentur:
Et qui certa fero molitur fulmina jactu:
Et qui Bistoniis acer deus imperat oris.
Nec minor in terris regnans, pater: Orphea nigri
Victorem sensere Dii, tecumque loquutus
Horriferum Ajacem timidus confecit Vlysses.

Cæte-

Cæterum quod in pueris est feveritas parentum, aut supplicii timor, illud mihi erat pertinacia virilis, & proprii consilii decretum; ut improbo labore ætatis dispendium redimerem. Et qui quondam tam severus alienos pensaveram mores, tandem eruditis cogitationibus intentus supervacuas omiseram curas; cum Acignianorum discordia, quæ illos in Delphio cum quibusdam etiam literatis committebat, me ad pristinam indignationem reduxit. Proh cæca vitiorum libido! proh rerum minimarum in ingentia crimina sat patentes angustiæ! Non leviori collidebantur certamine, non minus atroci ambitu pugnabant, quam si diadematis fortunam tam ludicra promisisset victoria. Qui aliis imperarent in angusta urbe, inter homines liberales quidem, sed obscuros, pertinaci æmulatione quærebant; sufficiebant odiis inania dignitatis nomina, fascesque sine securibus puerorum tergis hærentes. Nulli interim severius in ambitum dicebant, nulli frequentius numerabant superbiæ mala: & dum parvis occupati nesciunt se gloriæ impendere miserrimam mentem, in illustrem ambitum magnatum, in solicitas Principum curas ridiculi declamatores inquirunt, quasi intersit inter sordidam & magnificam vanitatem, nisi quod hæc peccandi impotentiam ostendit, illa autem splendidis velis saltem mortalium crimen excusat. Nam ut optimæ messes fortiore nutu ventis resistunt, & inanium segetum cassi vertices nullis auris obluctantur; ita capacibus honorum non nisi digna gloria imperat, immerentes autem solum dignitatis nomen corrumpit. Romani Bletonesios publico judicio postularunt, quod hominem

nem Diis immolavissent; cum ipsi duos Græcos, totidemque ex Gallia mulieres in foro Boario etiam per sacrorum superstitionem viventes defodissent. Adeo malignum est de alienis judicium, & multi cum Acignianorum turba irascuntur illis vitiis, quibus ipsimet suam famam indignissime maculant.

Hæc sæpius reputabam inter Musarum otia, cum interim aliquantulum deflexit meæ fortunæ malignitas, & quietem ad colligendum spiritum concessit. Erat in Delphio vir externus, omnium suffragiis ad probitatis famam provectus; Themistius appellabatur. Is cum modicas opes sua industria quæsiisset, neque genuisset liberos, se nonnunquam fortunatum prædicabat, cui arbitrium hæredis natura concessisset. Ego me in illius familiaritatem non altiori spe, quam jucundissimæ consuetudinis, immersi: cum nescio quo Deorum beneficio mei mores & ipsa cupiditas sciendi optimo seni placuisset. Forte per auditorum ordines promotus exordiebar sapientiæ studium, cum me Themistius in proprios penates recepit, & cum tempore convictuque fatalis amicitia crevisset, nec repugnante conjuge, quæ jam anus non cogitabat de liberis, in bonorum hæredem adoptavit. Cæterum aversatus improbitatem mortalium, non minus sæpe querebatur quam ego, quod olim florentissimam patriam incautus juvenis reliquisset, quippe se in Scolimorrhodia natum esse, felicissima regione; ubi cælum optimos campos continuo tepore perfundit, & tardissima senectus resolvit expectantes; illic autem homines vivere, non quales in aliis regionibus videbam, sed synceris animis innoxios, & quid Deo-

Deorum vita sola mortolitate discreparent. Sed dum in exteris regionibus, inquit, adolescens vagarer, forte incidi in amorem, qui me veluti per Calypsus aut Circes blandimenta perpetuo exilio damnavit. Nam cum istam conjugem duxissem, elegantia morum & formę pulchritudine mihi conciliatam, nunquam aut illi persuasi commigrare in patriam tam felicem, aut mihi, ut relicta charissima parte solus tantis bonis incumberem. Tu vero Euphormio, quem mihi jam præcipitanti in tumulum velut ad extremum solatium fortuna perduxit, si fides amori meo, cui ad orbitatis levamen sufficisti, vide ne, cum extremum mihi diem numeraverint fata, hæreas in istis regionibus, ubi nihil invenies aut Scolimorrhodia mea, aut Lusinia dignum. Sed in patriæ meæ humanitatem concede: de qua tantum timeo, ne tibi omnium charitatem admiranti etiam in contemptum mea benignitas veniat. His ille & similibus verbis sæpe apud me extollebat Scolimorrhodiam: ut jam nec dubia mihi esset profectio, si tam bono parenti superviverem. Sed discedere à latere spirantis neque ego voluissem, neque ipse nisi molestissime laturus videbatur.

Ecce autem dum in hac felicitate saginor, & pæne errorum memoriam tam commodi penates obruunt, jam in alia terrarum parte mihi nova malorum semina fortuna quærebat. Quippe florebam in alia civitate, famaq; pulcherrima ubique efferebar, quod veluti secretus cum Themistio vivebam; neque lupercalium videbam lasciviam, & cum sibi dissimilis Saturnus gaudebat, publicam licentiam mea absentia damnabam. Iam me modestiores ambiebant,

bìebant, neque erat parum ad laudem, si quem frequenti consortio dignabar. Forte accidit ut inter Themistii cultores juvenis quidam optimæ frontis, quodque maxime amabam, pæne nimia modestia lenis, meam familiaritatem pertinacius quæreret. Nec contentus communi benevolentia, quam facile in omnes expromebam, ad arctioris amicitiæ sacramentum incitavit. Non potui diu negare tam officiosum munus, præsertim cum pignora haberem animi non languide ad virtutis difficultatem exsurgentis. Itaque paulatim ad extremam charitatem deducti sumus; restabatque arctissimæ necessitudini, ut illi prioris vitæ miserrimam seriem narrarem: ego vicissim, quis esset, & ex qua gente aut parentibus, cognoscerem. Hæc diutissime non sine pertinacia celavimus: nam & ego contemptum ex tot fortunæ ludibriis timebam, & ille altioribus causis deterrebatur aut patriam aut genus confiteri.

Forte in Themistii umbraculis eramus, & post suavissimos sermones, Ego vero, inquam, Anemon, si tantum mihi virtutibus notus esses, tamen rogarem cui arbori preciosum surculum orbis deberet: nunc vero quoniam intima vitæ consuetudine permixti in eandem felicitatem eosdemque juravimus casus, noli admirari, si vehementius exopto, & parentum fortunam, & rationes tuas, nihil dissimulata oratione audire. Ille corpus meum amabili brachio incinxit, oculisque mœrore blandissimo in me defixis: Vides me, Euphormio? inquit; mihi crede, & hic cultus & vivendi ratio meæ gentis dignitatem subtilissima ratione mentitur. Quippe magnis parentibus

ctibus natus in hanc communis vitæ ſimplicitatem, mea ſponte, & clandeſtinis conſiliis deſcendi. Iam illud à pueritia cognovi, quantis caſibus humana omnia vertantur, & nihil tam ſecuris radicibus niti, in quod violentia fatorum non valeat. Nam ut pater in altiorem conſcenderat locum, eo apertior tempeſtatibus fortunæ, nullas rerum viciſſitudines, & inconſtantiam Principum intacto remigio evaſit. Quis ægritudines animi, quis ſpem implacidam, aut pervigiles curas, nunc metuentis ruinam, nunc aliis imminentis, exponat? Et hæc mihi videbam inſtare, ſi in parentis veſtigiis hærerem: vitam ſolicitudinibus veluti aſſiduis ſentibus horrentem: ut ambitioni, & curis & nunquam voluptati ſinceræ ſic vacarem, ut mihi impendere diem non poſſem: ſucceſſuram interim mortem, quæ in ultima ſcena aulæum tolleret, & veluti puerorum luſum finiret. Audiebam quæ multi de æternitate loquebantur, & illius cupiditas mihi turbam, aulaſque & negotiorum nomina inviſa faciebat. Neque languide ambitionis & potentiæ ſupplicia effugi. Nam cum me deſtinatum audirem ad artes theatro arenæque ſimillimas, ut gladiatoriam facerem, neque aliud ex priſca doctorum hæreditate quam citharam haberem, primo impetrare veniam tentavi; ut ad ſerium animi otium mihi literarum ſtudia darentur: & poſteaquam obſtinatum parentem minime inflexi, communicavi audaciæ conſilium cum uno Acignianorum, qui mihi primus hunc ſyderium amorem injecit, & exiguo commeatu in hanc urbem furtivis itineribus prorepſi: ubi ſi me ſcholaſticorum induſtria produxerit ad con-

ſuetu-

ſuetudinem Muſarum, ſtatim in arcanam Philoſophorum diſciplinam me dedam, illorum quibus unica eſt ſolicitudo, per moleſtias corporis laceſſitamq; paupertatem ſynceros animos ſyderibus transfundere. Et nunc parentes mei deſolatæ ſenectutis orbitatem queruntur, mihique per lamenta & miſerrimos planctus certiorem ad Numina viam ſanciunt. Quod ſi me audis, Euphormio, & potes felicitatem leviſſimo impendio emere, tu quoque Themiſtium relinques, abdicatiſq; mortalitatis commodis te in clientelam ſyderum committes.

Poſt hanc orationem etiam vehementius Anemonem amavi, & exoſculatus ſum impetum animi tam averſum ab humilitate voluptatum. At cum indies inter nos muſſitaremus de Philoſophorum vita, ad quos ipſe properabat, tandem ego non conſcius tantum conſilii, verum etiam particeps evaſi. Ipſum conſpirationis ſecretum, quod inter nos fideliſſimum erat, & præterea quod amicos ab hac mente averſos ſciebamus, utriuſque pertinaciam maligna voluptate acuebat.

Cæterum cum conſuetudinem meam triſtiori ſeveritate horrentem Themiſtius miraretur, diligentiuſque ponderaret ſermonum meorum ſanctitatem, non potuit amplius decipi, & pæne mecum orationem habuit, quæ Æneam Carthagini ſtitiſſet. Sed non profuit apud obſtinatam mentem, cum etiam crudelitatem in pietatis parte ponerem; illudque omnino reſpondi: apud me quidem omnia quæ ſunt in humanis rebus Themiſtio cedere, Themiſtium autem cœlo. Ille poſt iracundiam, & lachrymas, & cætera quæ in me valitura arbitrabantur, cum aliquando manus dediſſet;

Si fata,

Si fata, inquit, voluissent, Euphormio, ut pios digitos meis luminibus ad extremum officium admovisses, neque ego me sensissem mori inter tuos amplexus, & has opes, quibus senectutem meam oblecto, etiam post interitum servare credidissem. Sed quoniam fata inviderunt miserrimo seni, & te fortasse malignior fortuna exagitat, ego quidem longo luctu tuæ familiaritatis pœnas luam, te vero & consiliis informare antequam discedis exopto; & quoniam ad tua in Italiam vota contendis, honesto cultu instruere, ne te Philosophi ad se egestate compulsum arbitrentur. Cæterum ne pelagus ignores, quod audacissima nave ingrederis, tibi ego tempestates, ego fluctus, & fortasse pœnitentiam prædico, & si te humana consilia in illos cursus egerunt, nihil de naufragio dubito. Me quoque dum prim[illegible] lescentiam ex aliorum consiliis regeba[illegible] pæne eadem procella evertit, cum blanditiis invitarer ad laborem, & pæne hamum sub spe dulcissima non sentirem. Quid infestis vocibus planorum audaciam ad publicas deposcimus pœnas: aut quid illi tam triste merentur, qui cædibus iracundiam satiant? cur inter nos impune versentur grassatores urbani, qui familias totas excidunt, & quod de Sirenibus loquuntur, audientes per saxa & naufragium ad imaginem voluptatis invitant. Hæc est illa dissimulata Iuno, quæ tot Semelas hodie prætextu syderum pervertit, hæc crudelissima pestis, quæ orbitatem clarissimis gentibus & solitudinem fere reipub. implacabili furore minatur. Nam ut feræ quæ semel maculas ruperunt, magis indomita natura se sylvestribus dumis abscondunt; ita quicunq; deliniti blandimentis

dimen[illegible] in sanctitatem illius Philosophiæ dederunt, posteaquam male fundatos conatus aut constantia aut robur destituit, pudorem voluntaria solicitudine intra penates suos damnant, vel licentius libidinibus indulgent, ut sincere videantur priorem consuetudinem ejurasse. Neque Philosophi post tot familiarum incommoda, post omnium publicos questus, à damnatis criminibus recedunt; sed imprudenti ætate abusi ita de æternitate loquuntur, ita flammas & supplicia, & severitatem Numinum inclamant, ut juvenes nondum satis adulto robore ingenii obstupescant ad tot monstra, nec aliter se declinaturos scopulum existiment, quam si in eorum nave trajiciant. Quod si ea mente agerentur, cujus nomen inanibus larvis præfigunt, si vero Numinum & adolescentiæ amore tenerentur, illud saltem cogitarent; non omnes ea firmitate animi esse, ut desertis voluptatibus in aspera Philosophia durent; etiam plerumque maxima ingenia avidiora libertatis suæ esse, & raro solitariæ gravitatis vinculis posse cõstringi. Nunc autem quasi nulla pars reipublicæ præter Philosophiam procuranda sit, omnem adolescentum industriam ad se vocant, & veluti tyrannicis dictis territæ juventuti imperant: neque fere ulla avis non relinquit ad vimina plumas, quæ illos aucupes audivit. Quid quod diversæ Philosophorum Scholæ subhorridis præceptis suos greges distinxerunt? Omnes sub iisdem votis argumenta adolescentibus proponunt, omnes eundem exitum laboribus profitentur: tamen vix aliquis ex iis adolescentem laudabit, nisi qui in eandem Philosophiæ sectam in qua ipse vivit, jurabit. Adeo pæne

pæne omnia sibi mortales affectus in ea venatione vindicant; & Philosophi miserrime decepti non sapientiæ cultum, sed suam rempublicam diligunt.

At vero miseri parentes, quorum periculo isti quotidie peccant tam inultis sceleribus, post ingratam solicitudinem curasque, & sæpe prodigum amorem, cum primam tot laborum mercedem à jucunditate adolescentum expectant, omni spe fraudari plerumque suam messem hoc turbine interversam deplorant: sed nec tutis suspiriis desolatos penates prosequuntur, dum simplicitas vulgi omnibus fraudibus aperta, quæ religione adumbrantur, lamenta orbatæ senectutis pro flagitiis accusat; & ne in hoc gradu calamitas consistat, cum parentes lachrymis & tempore pæne dolorem exsaturaverunt, sæpe liberos abdicare Philosophiam, non minore indignatione, quam cum eos amiserant, vident. Tu tamen, Euphormio, si te non vera prudentia, sed veneficia ambientium juventutem ad hanc solicitant vitam, & alienando in ea defessus ad priorem quietem suspirabis, noli multum tuo peccato imputare; & ego immodestius lætabor, si jam conclamatus filius mihi iterum vivet. Cum in hunc modum affectu simplicissimo perorasset, & optima mulier implevisset omnes intimæ vestis recessus ingentibus donis, ego ultimis amplexibus acrius amorem irritavi, ac deinde cum Anemone Delphio profectus sum, & in Italiam iter cõverti. At vero posteaquam superatis navibus Mediolanum pervenimus, cum fama civitatis nos aliquandiu teneret, non sine deorum mente occurrit, qui hunc impetũ saluberrima ratione moraretur,

Qui fluctus tumidos, aut facilem notum
Mutare, aut tepidis vellera nubium,
Quæ semper coeunt veris honoribus,
Audaci poterit modo
Certis subdere vinculis;
Hic solus juvenum corda ferocia,
Hic solus tumidi flectere sanguinis
Æqualem rapidis ignibus impetum,
Hic solus dare turbida
Mentem stultitia potest.
Nunc blande juvenis deliciis perit,
Nunc illum pietas aspera decipit:
Da tempus tenebris; jam veniet dies,
Iam pulchrum roseis jubar
Titan curribus advehit.
Sed nec, quæ celeres præcipitant aquæ,
Certes oppositis frangere pontibus.
Nec tu dum calidus luxuriat cruor,
Optes imperio truci
Latum sistere turbinem.
Flumen sponte sua clauditur alveo
Quando non vetito lusit in æquore,
Et desideriis qui furit impotens,
Postquam crediderit sibi,
Vivet consilio senum.

Forte in eodem diversorio, in quod nos sive casus, sive numinum consilium tulit, paulo ante advenerat addictus quoque religionum pietati, sed aliquanto prudentius quam aut ego aut Anemon, vir dulcissimæ consuetudinis, & in quo nulla severitatis tristitia liberalem astaverat frontem. Theophrastus appellabatur. Ille nostra consuetudine delectatus, cum pæne iisdem ceremoniis diem exigeremus, eademq; curiositas maxime nos ad templorum moles deduceret, paulatim insinuatus in familiaritatem,

rem, qui & unde essemus, quove studio Tyberim quæreremus, à nobis voluntaria confessione expressit. Præter eximias virtutes in Theophrasto ætatem quoque reverebamur; & ille mitissima manu paulatim profundis vulneribus sine nostro sensu medebatur. Nam & solertissima ingenia pensabat, & ut hominem viderat, veluti ex garrula invidentis Momi fenestra recludebat intimam mentem. Ille nos nec duraturo impetu Philosophiam petere prævidit, & Anemonis quidem facile ingenium esse, subitisque desideriis exardens, me autem spontaneæ captivitatis impatientem, qua austera Philosophia damnatur. Et jam illi faciliores eramus, quoniam pietatis studiis exardens, non quidem contra Philosophorum præcepta disputabat, sed tantum nostros impetus regere videbatur. Cæterum, neque amplius Anemoni parentum custodia obstabat, egoque veluti obicem Themistii ruperam, & utriusque animi faces, quia nemo jactatas inflammabat, spontanea remissione languebant. Itaque paulatim placabiliores illecebris facti, quibusdam gradibus de subhorrida sanctitate excessimus. Et Anemon quidem revocatus in memoriam gentilitii splendoris, cum sensim parentis hæreditas paupertatis consilium destruxisset, tandem ad penates redire constituit, & veniam ætati deposcere. Ego vero superba deterrebar verecundia, ne ad Themistium redirem. Et jam tantum Musis debebam, ut earum beneficio ali possem, ac præterea frequentibus stimulis Theophrastus urgebat, ut ætatem in literis ponerem, cum laudaret ingenium meum, mihiq; inter Scholasticos promitteret nomen.

Cum igitur quærerem, ubi maximus litera-

rum quæstus esset, & omnium populorum famam diligenti examinatione pensarem, non dubitavi quin commodissima esset Marcia, civitas in vicino. Quippe Acigniorum familia inde contumaci sese exilio ejecerat; & tum novis doctoribus avidissima juventus vacabat. Et hoc quidem consilium Theophrasto minus placebat, quia atrox rumor bellum in proximam veris commoditatem minabatur. Itaque quanquam & ipse locum quærebat ubi literas non ingratis sudoribus promitteret; tamen graviori fama deterritus recessit in Eleutheriam; cum inter nos felicissimum amorem non vulgari fœdere sanxissemus. At vero Anemonis cervicem creberrimis amplexibus attrivi, neque divelli à charissimo sodale, sed aliquam partem mei relinquere videbar.

Sed posteaquam illi quidem in montium barbariem, ego autem versus Marciam concessi, tunc vero molestissima solitudine afflictus me rediisse ad maiorem consuetudinem sensi, & hoc quicquid calamitatis erat velut ultionem dolorum, quibus Themistium meo discessu oneraveram, non sine tristissima facinoris confessione toleravi. Nam ut illi orbitatem imposueram, ita me Numina amicorum solatiis destituebant. Sic Peleus cædem Phoci suorum interitu persolvit, & Cadmus satis fecit Martio serpenti dejectus in ventrem. Quicquid mortales peccamus, aptissimas pœnas dii inveniunt. nec ingeniosiores sumus ad scelera, quam illi ad vindictam.

Marcia in effusis paludibus collocata qua ociosum mare torpenti licentia destagnat, veluti provocat naturam, & hominum domicilium intra profundi limites protendit. Ego ut

primas

primas turrium minas in mediis aquis despexi, non audebam cogitare civitatem: sed veluti lapideas naves, aut si quid mirabilius animo occurrebat, mutus ipse torpensque contuebar. At vero posteaquam mediocri rate in mediam urbem perductus, ab utraque navigii parte splendidissimas domos, marmoraq; & aurum & tecta operosis minis pendentia conspexi, dixi dexæque! quam non opes civitatis, sed naturæ divitias, & plusquam Apollinis miraculum vidi, qui errores labentis patriæ impositis radicibus astrinxit. Ac deinde cum fora ingentibus spatiis aperta, ædesque publicas, & fanorum religionem perlustrassem, terrasque velut æquoris victrices ligneis fundamentis in hanc audaciam succrevisse mirarer, tunc ego nec quo vultu omnia exciperem, nec quibus verbis uterer, sciebam, & pallium, quod pictor Agamemnoni circumvolvit, in tam manifesto stupore optabam.

Sed cum in medio foro novus hospes ambularem, oculosque ad publicam pulchritudinem sustulissem, forte quidam in pessima veste, caputque dimidiato orbe humiliter tectus, in me incuriosius vagantem superbissimo ictu offendit. Ego tanquam de altissimo excitor somno, contemplatusque vilem habitum, non sustinui decedere præcipienti. At ille ut dextera ovillæ frustum tenebat, fortissime in oculos nihil tale cogitantis impegit. Perturbatus, & præter commune injuriæ dedecus perfusus quoque verecundia, quod indignum certamen mihi cum coquo judicarem, repente multitudine incingor, interrogatusque num in ea civitate habitassem, posteaquam me externum confirmavi, gravioribus quidem pœ-

nis ereptus sum: cæterum severitate verborum non perfunctorie castigatus. Ille autem non modico fastu ovillam suam quatiens, per adorantem populum vagus, tandē olus etiam mercatus implevit laciniam vestis, seq; in scapham conjecit, quam in proximo religaverant nautæ. Ego me in diversorium turbatissima mente recepi, stabulique dominum rogavi, num in illa civitate præfecti culinarum imperarent? agnito ille errore intemperanter risit, &, Quem inter abjectissimos numeras, inquit, ab origine pæne ipsos Deos recenset. Nam hic genus optimates profitentur non stipatorum agminibus, aut habitu ad novitatē mollis elegantiæ correcto, sed secularium vestium constantia, ut tales agnoscamus, quales ipsi majores in imaginibus ostendunt; adeo consuetudini apud illos est reverentia: nec si bellis attrivissent orbis opes, aut triumphos invenirent ad luxum; aut manipulare fœnum in Aquilam mutarent. Cæterum videbis macella pererrantes, neque illa, ad quæ stomachus connivebit, pudor est ad penates nobilissima manu deferre. Et his moribus nostri quidem nobiles nomen libertatis indiderunt. Sed externi rusticitatem horridæ vetustatis, vel ignobilis negotiationis vestigia lepidissimis jocis infamant.

Dum hæc mihi stabularius ex diversorii fenestra memorat, egoque in subjectos vicos curiosis oculis vagor, multæ scaphæ diversissimis hominibus plenæ per angustias canalium ferebantur; ac ut publicos conventus crederem, tunc omnium gentium voces & discrimina vestium faciebant: & cum à diversitore quærerem, quæ causa tam diversam multitudinem

dinem coëgisset, Gephyrii minæ, inquit, & in hanc urbem contumax furor, pæne totius orbis studia excivit. Et jam legati ab omnibus imperiis venerunt : illi quidem ne Gephyrii nos ad turpitudinem iniqui fœderis deducant; alii ut incendii furorem obruere velimus, antequam contiguam partem terrarum ac deinde totum orbem, valentissimo ardore pervertat.

Ego sane nec quis Gephyrius esset ignorabam, & tam publici tumultus cognoveram fontem. Sed non habebam ineptum diversitorem, & præterea exterorum concursu docte mihi de controversia posse loqui videbatur. Itaque seductum in interius stabulum cœpi liberius orare, ut rem alte exponeret, & quomodo Gephyrium læsissent, cujus etiam furor ultra fatum mirabili ratione desævit. Ille se diutius collegit, & illius saporis orationem incepit, quæ non à vilissimo homine, sed plane à politis disceptatoribus condita videbatur.

Gephyriorum series, inquit, & formidabile tot gentibus nomen, non unica ætate, aut seculo, in tantum fastigium excrevit. Placidis mollibusque initiis, velut ille Europæ amator, sensim orbem è littore in altissimum pelagus nihil sentientem deduxerunt. Ac ne omnia illorum artificiis imputem, accusare majorum nostrorum benignitatem possumus, quæ invitam Gephyriorum integritatem nimia libertate corrupit. Olim quidem, ut audio, Rex sacrorum inter pontifices imperabat, nullus ordinanti pulvinaria, vel fastos numeranti repugnabat, sed ne publicas vires occuparet tam superstitiosa majestas, neque populum ad conciones vocare poterat, & illum cum flamine

Diali ab ambitione magiſtratuum ſolicitæ amoverant leges. Sed aliter cum Gephyriis orbis egit. Ipſi reges atque imperia ſe ſponte illis hominibus prodiderunt; & eorum pæne ſordidam ſanctitatem ingentibus divitiis colentes dulciſſimo imperii guſtu humanam aviditatem laceſſiverunt. Nam cum venerarentur oracula, quibus Gephyrii Deorum mentem exponunt, repente ſynceram pietatem ſuperſtitio corrupit, ut traduceretur illa vis, quã in ſyderibus habent ad imperium terrarum. Et primo litigantibus provinciis arbitrium ad Gephyrios deferebatur, illique feciales integerrima ſanctitate inter volentes imperabant. Sed paulatim aſſuetarum gentium animi hos antiſtites deorum paulo infra Numina adoraverunt, & omnia eos poſſe, in religionis parte fuit. Nondum orbis ſe domitum ſenſerat, & jam omnia infra Gephyrios erant, jam regna *occidere ac edere* poterant, & illud caducis rebus feliciſſimum videbatur, ſi eas inter immortalitatis ſuæ negotia alio nutu regere voluiſſent. Hinc tot urbium dira everſio, hinc funeſtæ pietatis crudelitas, & illius quod habebant arbitrii in judicium ſuperba mutatio. Gephyrii ſane diu cum immodeſtia luctati, tandem ſe communibus vitiis permiſerunt. Quippe paulatim obſolevit antiquę paupertatis memoria; cultuſque, & purpura, & gemmæ, & faſces, pæne hodie ad primorum Gephyriorum ruſticitatem erubeſcunt.

Hic autem qui hodie Gephyrius imperat, quanquam leniſſimæ conſuetudinis homo, ſolicitantibus illis qui per publicam mundi calamitatem clareſcunt, voluit hujus civitatis ſecures circumvolvi inexplicabili faſce, & tan-

rum ejus imperio ſtringi. Cum obſtarent noſtri principes, occidentalis nubes, in qua Gephyrius fulmina ſtrueret, in noſtrum caput promittebatur, & nos fœderibus validarum gentium, etiam pæne illorum favore, qui publice maledicunt, mundi inclinationem agnovimus. Ille, velut impetu cœlum ac maria rapturus, crudeliſſimis edictis detonuit, &, ſi mihi credis, hoſpes, ſuam cauſam præcipiti furore corrupit. Quid attinuit pæne minis conjunxiſſe præcipites ictus, quid nos deducere in anguſtias, ut etiam cogeret eſſe hoſtes? Vapor quoque in nubibus preſſus exclamat, & timidiſſimis feris ſua arma neceſſitas oſtendit. Si permiſiſſet iracundiæ tempus, ſi diu libraſſet illud fulmen, quod immaturis nubibus emiſit, forſitàn mitigari potuiſſent tam cruda imperia; neque noſtri magiſtratus armorum vel ignaviæ neceſſitatem expectaſſent.

Sed nec impune pertulimus ſævientem; &, ut amicis fœderibus coëamus, durabit ad poſteros atrox memoria vulnerum, quibus Gephyriorũ cauſam hæc contentio afflixit. Quot volumina per orbem diſſipata excuſſere Gephyrii vires, & hanc vanitatem imperandi deriſerunt? nec ab iis quidem ſparſi quos religio iniquiores fecit, ſed ab illis qui ſacrorum participes tamen docent graviora ſceptra eſſe, quam ut illa inanes Scholaſtici argutiis moveant. Etiam plurimi intemperanter ingeniis utuntur, & res ſeria hodie ad ludibrium proceſſit. Certe hanc chartulam, quã vides, modo filius è ſcholis attulit, impiam me hercule, ſed quia jã vulgaris eſt, ejus te lectione oblectabo.

Petrus ut in totum regnabat maximus orbem,
Heu quanta cecidit jam modo parte ſui!

Libera projectum ridet Germania frenum,
Et negat excussas posse subire minas.
Quaque patet lato fœcunda Britannia ponto,
Vncia pro cunctis non datur una focis.
Majus adest vulnus: O vos miserescite Petri!
Italiam Petro tollere bella parant.
Nec tamen ille ferox, quo se Germania primum
Romuleas jactat non timuisse minas;
Nec qui tergeminam rides Calvine coronam,
Et Latium latio destruis eloquio.
Nec qui vel Tamesim, vel qui bibit incola Rhenum,
Tam fera collata prælia mente movet.
Sed tumet Adriaci Marcus tutela profundi,
Et secum varios cogit in arma deos.
O dolor! & veterem jam Paulus liquit amicum,
Tergeminoque illi nomine durus obest.

Quod si hæc discordia incidisset in homines bellandi libidine furentes, videres omnia hoc flagrare incendio; nec aliter quam per alterius partis infamiam lis miserrima constitui posset. Sed & sumus ab armis alieni, & Gephyrius dolet suam pertinaciam ad necessitatem pugnandi traduci; suscepitque Protagon tollere dedecus pacis, & tam atrox dissidium honesta tranquillitate extinguere. Nam conatus Liphippi clam nostri magistratus contemnunt, nec à Gephyrio tam apertis vulneribus distracti, aliter quam Protagonis industria coibimus.

Cum diversitor in hæc verba tacuisset, ego qui Gephyrios semper colui, nonnihil acerbatus paraveram verba, quibus illius audaciam refutarem. Nam ut olim occidentibus lucernis non afferebant manus, ne ignis divinitatem violarent; Ita in illis qui ad religionem pralu-

prælucent, humanius est vitia, tanquam fumum lychnorum morientium pati, quam dignitatibus vim afferre, quas in turpissimis hominibus nullæ tamen sordes maculant. Sed facta mentio pacis lenivit animum meum, & præterea admirabar illius Protagonis felicitatem, qui huic morbo Æsculapius destinabatur. Itaque submovi atrocissimam defensionem, quam pro Gephyriis habebam, &, Rogo, inquam, quis ille Protagon? aut quibus viribus? dicere potes? Ille iterum longissima oratione Protagonis potentiam exposuit; Qui in Eleutheria, inquit, amplissima regione, Fortunæ sacerdotium nactus est; & nunc tantæ Deæ arbitrium disponit, vir hoc seculo major, & dignus fabulantium miraculis vatum, haud dubie nobis amicus, qui Liphippi cervicibus instamus, & utique devinctus Gephyrio, cujus beneficio etiam post interitum vivet. Intellexi Protagonem esse sub quo Anemon vivebat, & in cujus civitatem me crebris exhortationibus Theophrastus invitabat.

Sed dum in illis sermonibus diutius sumus, ecce ingens tumultus ad stabuli fores, & hospites ex Eleutheria splendido cultu adventant. Nec moratus diversitor occurrit intrantibus, & humanitatis officia pollicitus, mox in triclinia deducit, mihique deinde gratulatur, quod haberem homines meæ linguæ, quibuscum versari in sua domo possem. Ego vero nondum certus an gauderem (quippe Eleutheria non longe à Callionis patria recessit) furtim contemplabar familiam, ut obiter viderem, si quis ex illo comitatu usitatus mihi esset. Frequens servitium gentilitio more turbaverat domum, puerique petulantibus rixis

pæne

pæne ipsum diversitorem obruerant : dominus autem in interiori thalamo erat, procurabatque fessum corpus, & credo ad specimen nobilitatis majorem mollitiem fingebat.

Ego posteaquam nullum ex familiaribus agnovi, cum illius viri potentiam ex servorum audacia metirer, me ex latebris angustæ cameræ produxi, quæsiviq; domini nomen,& commercium linguæ in benevolentiæ pignus obtuli.Nulla gens est,quæ prolixius humanitatem nihil auferentem promat. Illi mea prope vestigia inutili salutatione tangebant, cæteraque addebant blandimenta, quæ pæne infantes pernoverunt : cæterum domino suo Stratonis nomen esse ajebant; illum rerum exterarum studiosum, pulcherrimum ingenium excolere peregrinationibus;& me in felicitatis parte ducturum, si in tam elegantis hominis notitiam pervenirem. Tum & ego verbosæ humanitati liberaliter indulsi, & cum jam extrema luce convivium Gallico more diversissimis voluptatibus mensam impleret, etiam ab illo Stratone arcessitus ad cœnam, felicissimi hominis triclinium intravi.

Nullus in absentem tuta convicia lingua
Efferat. Absentem semper adesse puta.
Forsitan externis quem credis abesse sub oris,
Est tibi post magnos proximus ille deos.
Omnia volvuntur, nihil immutabile terris,
Huc illuc homines astraque casus agit.
Huc illuc varii deducunt aera venti,
Huc illuc varias Æole ducis aquas.
Pondera non aurum, non altas pondera sylvas
Ulla tenent, falsis currit utrumque vadis.
Vertitur & cælum, terrisque accensus Eois
Protinus Hesperia tingitur ignis aqua.

Nec

Nec volucres cessant, alienisque advena sylvis
Sape per ignotos cervus cucurrit agros.
Nos quoque quam latum est cupidi transmittimus aequor,
Et celere est tardi corporis ingenium.

Caeterum ut in conspectum perveni, inexspectatissimo visu confusus, etiam paene in pavimentum decidi stupens. Erat enim hominis quidem vestis multo auro gemmisque variata, & reflexum praecipue capitis tegmen lapillis vibrantibus ardebat, caeterum facies tam similis Pedoni, quem olim inter Callionis mediastinos contempseram, ut nullum diligentissimis oculis, sibique parum credentibus discrimen invenirem. Certe is ipse erat, neque ille me intrepido visu semel iterumque lustravit.

Auri triumphum quisquis es canat vates;
Auri triumphum dicimus, Veni pauper,
Tuumque adora numen, & feras votum.
Auro nec arces, nec minus ferox miles
Indomitus esse, pane nec potest virtus:
Dat corda timidis, atque turpibus formam,
Scientiasque rudibus, & novis gentem.
Quis dignitates aureas habet pauper?
Quis dives aut est stultus, aut timet leges?
Aurum profanum est: in sacris tamen lucet,
Aurumque superos placat, ac emit caelum.
Hac robora auri forte si prius scisti,
Nunc aliquid istis majus audias rebus.
Aurum hunc Pedonem quē meus liber videt,
Aurū hunc Pedonem reddidit mihi gratum.

Ego vero nondum certus, an frontis similitudine in errorem incidissem, utpote qui & Philippum, & Agrippam, & Idumaei regis filium, minime ignorarem post interitum in vilissimis hominibus propter simillimi oris mendacium

dacium pæne vixisse, pronis cervicibus terram, dexteræ tibiæ integumentum infra genu timidissima manu libavi. Ille me in apertos recepit amplexus, & post aliquas patrii moris blanditias, invitavit ad mensam.

Omnino anxius eram, nec poteram comminisci, quibus potissimum sermonibus tam ambigua veritas explicaretur. Itaque modo de illius splendore, modo de servitutis incommodis loquebar, sed ad utramq; scenam pervicacem armaverat frontem, & nunc exiguo risu, nunc securis, veluti alienis malis ingemisceret, mea tela vitabat.

Verum ut ad Callionis Percantisq; nomina perveni, tum in oculis subita verecundia omnem constantiam destruxit, confusæque indicium linguæ prodidit animum hærentia verba in subita trepidatione molientem. Nihil aliud expectabat, quam ut illum in conspectu ministrantis familiæ apertissimo pudore damnarem. Timui etiam, ne me mediastinum appellaret. Itaque mutatis sermonibus tanquam fabulam non agnoscerem, reliquam mensæ partem hilarissima fronte traduxi.

At posteaquam famuli remoto apparatu & ipsi ad mensam discesserunt, tunc Pedo ad incurvum fenestræ secretum me solicita manu duxit, ibique semotis arbitris totum se in notissimos misit amplexus, revocatisque longis sermonibus multa de pristina servitute, & de Callionis impotentia, fraudibusque Percantis recitavit. Quid enim, inquit, attinet, per ambages inter nos pristinam dissimulare fortunam? & te Euphormionem fuisse memini; nunc sis, nec ne, in potestate tua est: & Pedo in servitute fui, quem nunc inopinata felicita-

in splẽdidius extulit nomen. Adeo nihil in hominibus est constans, & fortuna cum Regibus amat eos extollere, qui suam felicitatem sorti imputent. Cum abominarer Percantis fastidium, & Callionis impotentiam devoverem, ecce tibi geminata felicitas me jam in mortis solatia intentum revocavit ad vitam. Nam & celeriter sublatus Callion familiæ libertatem codicillis reliquit, & ego ad hæreditatem cujusdam Chrysii perveni, longa quidam cognatione mihi conjuncti, sed cui me sua orbitas & interitus sororum proximum fecit. Neque ille liberalius traduxerat primã ætatem, quam aut ego Euphormio, aut parentes nostri fecerunt. Nam à pueritia contempta paupertas depresserat ingenium, nec scholastici capacem indolem præceptis impleverant; sed tantum suæ conditionis miserabilis Philosophia docuerat sine stomacho despici & parere. quibus artibus cum addidisset sine suspicione adulari, nõ modo gratia valuit, sed etiam dominorum liberalitate ad opes aliquantulum promovit. Ind cum se Protagoni & Deæ fortunæ credidisset, incredibile dictu, quantum felicitas modesta præveneri vota; sane vel se tantum esse, vel iis initiis crevisse, interdum dubitabat. Cæterum ego tam repente felix, timui novitiam nobilitatem objicere ludibrio juventutis, quæ in Protagonis familia vivit; veniq; in Italiam, ut deinde gentiles non veluti ab exteris terris, sed ex alia stirpe venientem adorent. Ego jam iterum Protagonis nomine verberatus, (nam & diversitor non pauca de eodem retulerat) inquirere scrupulosius cœpi, quisnam ille Protagon esset, quaque authoritate apud suos floreret? ac cum Pedo nihil mortale de eo prædicaret,

caret,

caret, adderetque jam stupenti, tantum auri cumulum apud eum cumulari, ut sufficere viritim orbi posset; ego statim ad novas spei Pyrrho erectior interrogare hominem cœpi, mihine consuleret etiam ad Protagonem proficisci, quandoquidem ibi amplius Callionem non timebam. Ille autem persuasit, ne consilium omitterem tam opportunum ad divitias, si me fortuna respicere vellet.

Inter hos sermones consumpseramus noctis partem. Itaque post occultæ familiaritatis verba, illum publico honore servis spectantibus veneratus sum. Cum deinde tota nocte consilium meum subinde animo revolvissem, placeretque ad Protagonem ire, ubi præter reliqua etiam Theophrastum & Anemonem habebam, hac pæne oratione studium meum Pedoni confessus sum. Non facile expleveris agrorum sitim debilibus rivis, aut in inopia dominorum multum ex fortunæ beneficiis hauries. Ego non vulgari artificio literarum instructus, ad hanc urbem veluti ad divitiarum fontem accessi: sed posteaquam mihi largius compendium tua de Protagone oratio promisit, eo strenue cupiditatem conjeci, ne saltem negligentiæ paupertatem imputem. Non facile dixerim, an crediderit Pedo illud mihi utile esse, an à latere amoliri voluerit pristinæ sortis invidiosissimum testem: certe collaudavit mentem meam, & ita peroravit de familia Protagonis, quasi staret in limine felicitas, invitantem ultro manum humanissima benignitate protendens. Et meæ eruditionis conscius eram, & credebam ingenio honorem haberi. Spe itaque fortunæ, meique fiducia repletus, iter quod dii bene verterent in Eleutheriam

riam auspicatus sum. Primus forte post Kalendas dies erat; ut nec omen fatalibus miseriis deesset. Sed eadem numina, quæ clades auguriis significant, admonitos mortales suis consiliis uti non sinunt. Dives solum, ac oppidorum cultus, & supervacua humanitas in ignotos, fidem Pedoni apud me faciebat. Tandem in urbis confinia perveneram ubi Protagonem & Fortunam habitare constabat; Ilium appellatur. Neque procul senem optimi vultus, & quem oppidanum ex equitandi ratione cognoveram, angustæ viæ beneficio conveni, & captata sermonis origine, primum de ædificiis urbis, deque victu & consuetudine civium quæsivi. Procedentibus deinde sermonibus rogabam, quibus studiis illa civitas floreret, & qui plurimum in ea homines possent: etiam quibus ceremoniis sacrorum obnoxia teneretur. Tendebamus in aditum urbis, qui Honoris obtinet nomen, cum ille intueri ad dexteram jussit, ubi mediocre fanum erat, & turris supercilium non invidiosa arte porrectum. Ego hospes adoravi incolas deos, sciscitarique cœpi, num Æsculapius aut Vulcanus extra mœnia habitaret? Paupertas, inquit senex, habitat, ad cujus aram duo simulachra locantur, hyemis atque famis.

Perturbatus omine tam manifesto fui, quod in ipso limine dii inimici me deprehendissent, neque diu in illo stupore hæseram, cum mihi animum idem senex blandissima oratione restituit. Et vides ex pomerio ejectam Deam, inquit, nec frugalitatis nec luxus amantem: ut intelligas amœnissimam civitatem tristia sacra, severosque Deos non tulisse. Cæterum quibus artibus in hac urbe honor sit, haud fa-

cile

ille dixerim, quoniam omnium virtus ad magnæ Fortunæ libidinem examinatur. Videbis Fortunæ ingens templum, & religiosis cultoribus plenum. Dea in sublimi ara alterum pedem, velut aliquando avolatura sustollit, alium volubili globo, nec ipsum satis constantem, reponit, apertissima quidem læva; dexteram autem sic muliebri simulatione porrexit, ut nescias dare an accipere malit. Certe muneribus tentatur; & fama est, non facile simplicitate lachrymantium exorari. Olim quidem literis avidissime delectata est, & elegantes libelli aut ingeniosi carminis acumen ingentes divitias emebant; Sed posteaquam artem præstantissimam mystarum vilitas & frequentia dejecit, primum ipsa Musarum pulchritudo fortunæ sordescere cœpit, deinde in contumeliam verti, ut jam nihil indignius putetur, quam illi carmen pro donario appendisse.

Cæterum excubare in fano supplices solent, neque unquam se oculis Fortunæ subducere. Ipsa levissimo nutu ubique cervicem inflectit, & si quando gratiosos offendit cultores, meliori vultu felicissimos homines salutat, suisque deinde Sacerdotibus inclinatione frontis ostendit. Nec illi rerum humanarum arbitro Numini repugnant, sed mox è turba eximunt quos benignior fortuna selegit, coronatosque lauro, velut temporum & sapientiæ victores, ad summum fortunæ antistitem adducunt; is Protagon appellatur. illic ambitiosi exitus voti, illic magnarum cogitationum portum iratis æstibus ventisque fortuna subduxit.

Et scis, inquam, pater, Sacerdotum nomina qui initiatos ad felicitatis bona in Sacrarium Protagonis perducunt? Quidni, inquit, sciam, cum

cum iis creberrima supplicent vota, cum & Protagon & Fortuna ex ipsorum consilio sua oracula componant? Omnium potentissimus ex severitate nomen invenit, & Doromisus appellatur: hic est qui primus eorum nomina ad Protagonem defert, quos fortuna respexit. Sed supercilium suum durissima arte effingit, ipsique fortunæ audet irasci, si quando benignius supplicantibus indulget. Et tamen istius Deæ beneficio in eum gradum conscendit, in quo positum Eleutheria & se ipse forsitan miratur. Nam in privatas spes adolevit, & aliquando Fortunæ templum ingressus, nescio qua Deæ benevolentia ad Protagonem traductus est, mox similitudine morum conciliatus, cum solertissimus homo ita cupiditates torqueret, ut omnino videretur iisdem syderibus conceptus. Itaque rei familiari præfectus est, vir ingentis naturæ, & quem, si me digno precio emeret, contra invidorum argumenta in cœlum meritissima prædicatione levarem. Illius potentiam Torrentius, & Neapolitanus, Ianicularis quoque ac Cursor, aliis rationibus proxime consequuntur. Nam Longinius nuper expectatæ morti concessit, & jam pridem emortua senectute languescens molestum negotiorum & dignitatis oderat nomen. Eminet quoque Figuli aureus honor, & veteris Agathoclis abundantiam immensis vectigalibus vincit. Sed nullus ad Doromisi potentiam accedit, & si (hospes) hic ad fortunam festinas, noli opes exspectare, nisi te ille primus ad Protagonem hujus Deæ imperio deducet.

Cum hæc mirifica humanitate exposuisset, & omnem Reipublicæ ordinem historica fide promitteret, intercepere orationem affines,

qui

qui obviam optimo seni processerant, & eripuerunt noticiam mihi rerum illarum, quas postea difficillimi temporis dispendio perspexi. Igitur cum se mihi jam pæne familiariter ultimis amplexibus traderet, paululum ab amicis semovi, &, Per fidem, inquam, tuam, quis aut quibus moribus Protagon sit, paucis dicere placet? nec libidine curiositatis motus, sed necessitate interrogo. miserere, & ingenium viri ostende, sub cujus legibus victurus accessi. Iratus ille excussit fortius vestem, quam comprehenderam manu, &, O mi hospes, inquit, scias me ad hanc ætatem sine parricidio vixisse, qui seris criminibus pervertis innocentiam meam. Nescis quantum flagitium admittant, qui de Protagonis moribus quærunt? Iovis quidem cerebrum & Regis, ut audio, Persarum proverbium conjungit, & passim quos familiaritas Deorum extulerat ad vaticinia, iis quoque secures parebant. Nulla tamen secula Protagonis genium æquarunt; nec ille Fortunæ tantum, sed Virtuti legem imponit. quidquid ipse aut facit, aut cogitat, Eleutheriani adoramus; nec quenquam similiorem numinibus ad nos fata transmiserunt. Tu vero Deos comprecare, ut ignoscant simplicitati tuæ, & in Protagone Deorum potentiam, & ipsius cœli imaginem, reverere.

Exhorrui tam improviso scelere contaminatus, & tamen dissimulato metu, quoniam ad portas veneramus, Deos Deasque salutavi, urbisque maxime tutelam, sive esset ipse Protagon, sive aliud occultæ religionis numen. Et ea quidem vespera ignoto diversorio contentus, suspensam maxime noctem inter varias cogitationes exegi. Prima deinde luce quæsivi,

qui suam operam numis vellet addicere, & per ignotam urbem inutiles prohiberet errores. Novo itaque satellitio superbus, præterea redemptis optime vestibus ornatus, potentissimæ Fortunæ templum peto. Ac cum per viam catervatim homines occurrissent, non mollissima modo lana contecti, sed serico splendore ad luxuriam vibrantes, cœpi damnare veritatem hesterni senis, illudque certo existimare, neminem se opulentissimæ Fortunæ advertere, quem illa respicere nollet.

Ac posteaquam libavi sanctissimum limen, alias cogitationes strenue quidem projeci, cæterum illud attentissime reputabam, quibus maxime votis mihi deam propitiarem. Cumq; solicitudo tam ingens obtutos oculos defixisset in terram, forte omnibus transeunti matronæ assurgentibus, ego solus non decessi de via, obviumque corpus rustica simplicitate allisi. nam nec satis quidem ipsa incuriosum adverterat, nec etiam juvenis cincinnatus, qui delicate gradientem suspendebat. Sed ut trepidum sustuli lumen, & forma mulieris incauta præcordia trajecit; Dii Deæque, quam subita mutatio ne me quidem mihi reliquit! Oculi syderibus pares vivido splendore vibrabant, frons porrecta, & inter aurum argentumque comæ nitentes, genæ quas cerussa deteriores fecisset, os Veneri simillimum suo Marti blandienti, cervix nec immobilis, nec præter majestatem annuens, sinus bicipiti turgidus colle, & cui suum Parnassum donare Phœbus posset. Denique si pro Fortunæ numine sedisset in ara, magis studiosos cultores invenisset. Ac in me quidem illa sine aliquo stupore conspexit, sed attonitæ similis hæsit, & mutua admira-

tione

tione defixa meam frontem curiosa speculatione lustravit. Diceres convenisse, ut utrique immobiles animorum transmitteremus affectus. Adeo quiddam est arcanum in amicitiarum fatis, & natura similitudinem affectuum inter ignotos mirabili genio temperans, etiam cognationem animorum inducit. Vbi vero revocavimus animos licentius ad auspicia amicitiæ coëuntes, illa quidem inclusit velo frontem, ego autem suavissimo dolore perfusus, veluti relinquerem antiquæ familiaritatis locum, ægre ab ipsius latere vestigia moliebar. Et hic quidem inconsulti amoris turbo omnia animi mei decreta subita tempestate pervertit. Sed quis sapientiam in odio, aut in amore iniquus arbiter quærit? Ipsa Venus temere nata est ex spumis, quas inanis egerat ventus, ne amicitiarum exordia ad severitatem prudentiæ disponamus. Fœminam nobilem, & quam sperare non poteram me in illa civitate inter tot Dearum millia inventurum, ego peregrinus & ignotæ conditionis homo, præterea adversantibus fatis omnia aggressus, nullis argumentis præter subversi animi impetum, pæne diligere audebam. Nec illius mihi consuetudinem promittebam, sed erat aliquid in læsi pectoris sensu, simile desiderio, & veluti cuniculus longæ spei, quæ nondum fatebatur cupiditatem suam.

Iam superaveram testudinem templi, introque pergebam ad Deam, cum simulachrum Fortunæ video, omnino quale descripserat senex, & donaria passim ex auro argentoque pendentia. omnia exsonabant professis supplicum votis, & plura, ut videbatur, muta devotio occultabat. Itaque posito genu, & ipse

in hunc modum oravi: Domina mortalitatis & Fatorum, cujus imperium terras & maria exercet, si non fastidis peregrini supplicis cultum, & te velut sororem naturæ varietas delectat, muta, o Regina, & inflecte constantiam malorum, quæ me pertinaci odio lacessit. quo longius sparseris beneficia in externos, eo misericordiæ fama tuum regnum religiosius extendet. Et si me provexeris facilis, notæ miseriæ adolescentem, mihi crede multi divites ex Lusinia spes easdem, Domina, preciosis donariis à te ement. Felicitatis meæ arbitrium tuo numini relinquo, nec descendo ad licentiam votorum. Injuriam cœlitibus facit, qui indulgentiæ viam præscribit. tantum, o Dea, si licet, faventem Protagonem deprecor, & præterea ne in miseriarum omen omnium fœminarum fœlicissima mihi occurrerit intra septorum tuorum sanctitatem. Hæc humillimo mentis spiritu effudi, cumque immota Dea nihil mitigato vultu constaret, etiam quasdam verborum blanditias adjunxi: donec lassata pietas impatientiam meam ad alterius spei novitatem convertit, &, Quid, inquam, si mihi ipse pro Fortuna faveo? quid si, quod illa tarde & fortassis faciet, ego celerius exsequor? me scilicet ad Doromisi vultum confero, oroque ne repudiare velit hominis preces, quem ipse Apollo & Musæ, nisi me amici deceperunt, sibi intima familiaritate junxerunt. Quod ut mecum turbatus exegi, cœpi indulgere credulitati meæ, & fingere animo faventem Doromisi speciem mihi etiam sua sponte blandientis. & nescio quo me spes improba provexerat, ut jã divitias, quibus me Protagon oneraturus per Doromisum esset, ineptissimis disponerem votis.

Nec

Nec ultra cunctatus genua de pavimento sustollo, & novitium interrogo servum, sciretne ubi Doromisus habitaret? Pallidus ille ac tremens, se vero scire asseverat, cæterum nunquam ultra limen produxisse audaciam oculorum; nec fas esse, quæ illic miracula essent profanis luminibus contueri. Si me tanti crederem. si illam sustinere lucem possem, indicaturum quidem domum, sed nullo stipendii pretio stultissimam temeritatem locaturum, ut in eam mecum irrumpat. Ego audacter ducere jussi, & quo apud servulum majoris authoritatis essem, jactavi gratiæ meæ vires, ac ipsum Doromisum ultro etiam oraturum, ut per ipsum bene esse mihi velim. Et hæc confidentius proloquebar avidissime audienti, quoniam in Doromisi ædes omnino se non venturum prædixerat; ut nec si male acceptus à familia essem, ipse cognoscere contumeliam meam posset.

Igitur salutato numine à Fortunæ æde declino, & aliquantisper spatiatus per nobilissimam urbem, tandem ad flumen veni, lene quidem & ipsa libertate alvei placidum, nisi meantis cursum interciperent pontes. Sciscitanti deinde quod esset fluvio nomen, mercenarius meus in illa quidem urbe Pactolum appellari retulit: cæterum & cum propior fontibus suis manat, ac deinde cum se extra civitatem evolvit, Nilum vocitari; & in ipsa quidem ripa constitutum Saturni templum esse, in cujus vicinia custos Doromisus habitabat. Non libuit interrogare ubinam essent ædes, quas facile aperiebat discursatio variorum, & tumultus fortunarum ingentium comes. Itaque relicto nomenclatore meo intravi frequen-

quentissimum limen; quod jam ab ipsis foribus perhorrescendum fuit. Erat enim supra portam Ætnæ fulminantis imago, & terribiles Cyclopum formæ suo Iovi molientium tela. Sed perdidi omnes metus, progressusque in atrii spatia primum omnium cœpi mirari pares quorundam hominum cultus, quos ambitu præcipuo tanseuntes salutabant. Erant autem coccineis palliis tecti, & tam uno habitu notabiles, ut ejusdem patris hæredes viderentur. Cæterum in singulorum pectore nonnihil ad lævum latus vidi coronam ex aureis filis sericoque fulgentem, quæ pulcherrima texturæ industria eminebat aliquantulum extra tunicæ corpus, & quidem non multo ante factos significabat coronarum splendor, qui nihil de recenti venustate perdiderat. Notavi etiam omnibus pileum esse præpeditum multiplicibus pennis, & quas illi novo more in mediam obverterant frontem. Non sustinui diutius ignorare, quæ hæc vestium concordia esset, & à transeuntium uno quæsivi, quosnam illos mortales arbitraretur? Ille, Doromisi domesticos, inquit, vel potius ingentis familiæ partem, totam enim non angustia domus, sed nec, quamvis ampla est, civitas capere potest.

Cum deinde errorem viarum timerem in amplissima sede, idem, si ad Doromisum ire vellem, insistendum semitæ ostendit, quam utrinque claudunt exiguæ arbores, & quæ, ut ex muscosis corticibus apparet, tardioribus incrementis consurgunt. Igitur in eam semitam me conjeci, & cum paria arbusculorum fastigia, ramosque ad æqualitatem præcisos intuerer, ne hoc quidem credidi sine consilio, & venerabilis arcani notatione factum esse. Sed

tot quæstionibus transeuntes fatigare non sustinet verecundia mea. Illud autem cogitationem meam vehementius erexit, quod de singulis arboribus tabella pendebat, in qua hoc erat minio scriptum: *Pares sumus*, &, *Non sumus Pares.*

Cum vero in extremo semitæ essem, diligenterque tot rerum insolentiam annotarem, video pulcherrimæ fastigium portæ, & credo aliquot historiarum monumentis insigne. Erant enim imagines ex ære; illinc quidem Gradivus in curru ferebatur, Ioviq; jam satis concitato sævitiam ministrabat, multitudinem nubium, Vulcanique terribilem laborem Deo in manus ferens. In altera vero parte Aviditatem artifex expresserat, omnino qualem Hercules olim inter monstra defunctorum à se visam memorabat. Illa Plutum multiplici catena constrinxerat, trahebatque pertinaciter reluctantem. Plutum contra vindicabat ingens rusticorum turba, & à se abeuntem irrita fortitudine revocabat; nec plus tamen in victricem aviditatem, quam questus & maledicta audebant: laxaverat enim artifex ænea imaginum ora, oculosque in aviditatem tam atroci acie defixerat, ut auderes ab ipsis voces etiam & querelas expectare. Et quidem solicitati oculi tam præclari operis venustate, pæne omiserant ejusdem portę columnas marmoreas perlustrare, in quibus incisæ literæ auroque diligenter imbutæ, in hæc verba legebantur: *Sacrum Doromiso sexies maximo, larium domesticorum curatori, vialium dispensatori & præfecto.* Cum hæc religiose veneratus perlegissem, subeo eandem illam portam. & cum ex ædibus quidam Doromiso domesticus processisset,

(jam

(jam enim agnoscebam ex vestitu) interrogavi, num vacaret domino peregrinum hominem videre? Ille nec domi Doromisum esse nunciat: nec facile objiciendum negotiorum molestiam eo utique die, qui ad publicam hilaritatem esset ortus: me quoque prudentius facturum, si graviores omitterem curas: oculosque meos celeberrimæ pompæ spectaculo crederem. Quippe Deam fortunam à Venere exoratam commendasse suis sacerdotibus puellam Deorum favore dignissimam, formæque quæ insignis inter Deas esse posset; eam illo die nubere Olympioni, & Antistites fortunæ conjugio exornando laborare; ipsi puellæ Casinæ nomen esse. Egi ut oportuit gratias tam liberaliter prolocuto, & quoniam ejusdem spectaculi studio trahebatur, ad nuptiarum pompam illo duce processi. ac multa quidem per viam disseruimus (erat enim humanitatis plenissimus) tum de civitatis & magistratuum genio, tum maxime de imperio fortunæ, quæ industriæ virtutisque damnatæ occupaverat locum: donec inter suavitatem colloquiorum superbissimam intravimus domum, ubi tot ẽrant artificum labores, tam curiosa varietas, ut jam cultum, qui me in Doromisi æde perculerat, novus admirator contemnerem. Nihil unquam videram, tam simile cœlo vel in Labetri, vel in Callionis domo. lucernæ de laureatis pendebant postibus, & florum etiam intempestiva pulchritudo sese alienis anni temporibus interserebat. Ipsa janua, quantum à lucernis lauroque vacabat, aurea vibrabat cælatura, non spissioribus quidem laminis exarata, sed quæ fideliter lignorum vilitatem occultarent. Cum deinde juvenis illius favor me per

spissa obstantium agmina provexisset in interiorem locum, si qua est jurantibus fides, caligavi ad tantæ majestatis nitorem, & veriori quam olim Cyneas stupore, non intueri visus sum coëuntium purpuram regum, sed ibi omnes deos deasq; adoravi. Et quidem avidissime contemplationem in Casinam conjeci, utique novo cultu mirabilem, & quæ nec flammeo verecundiam demulserat (stabat enim hilari & aperto vultu) neque supremum pudorem jugali concluserat cæsto. At posteaquam animadverti hæc muliebris consuetudinis ornamenta in Olympionem esse congesta, omnino credidi esse Fortunæ datum, ut deterior sexus imbecillitatem abjiceret in viros; quippe Olympio obnupserat flammeo vultum ita per diversas plicaturas fastigiato, ut utrimq; tempora Bacchico cornu elegantissime signarentur; & super ligaturam, ex qua ferrum pendebat ad latus, induxerat conjugalem cæstum, sed tot nodis me hercule, & tam implicata nexuum serie, ut videbatur, astrictum, ut nisi aliquot annorum labore explicare minime posset.

Cæterum ut pompa in medium processit, quo ministri sanctitas auspicium coëuntibus esset, nescio quis Antistes in candida veste connubii legem ad hunc modum recitavit, novam sane, & quam ideo in tabula descripserat, ne inter pronunciandum laberetur; Vt tu Olympio hanc Casinam conjugem tuam nec attigeris, nec osculum retuleris, nisi peregre proficiscens & trinundinum absfuturus, ut à sinu curiosam abstineas manum, nec adsis molestus noctium arbiter, aut ante sextam diei horam uxoris thalamum temeraria manu recludas.

Si quam interea prolem tibi genuerint dii, illam protinus tollas, & gratuito hærede felicissimam augeas domum. Si hæc faxis, tum tibi in uxoris nomen venire licebit, bonisq; avibus juncto per exterarum gentium urbes celeberrimis itineribus volitare.

Cum hæ conditiones mitisſimo conjugi placuiſſent, Antiſtes in Caſinam convertitur, & hoc quidem cautiorem diligentiam adhibet, quod illius maxime cauſa nuptiarum pompa coiverat. Verba autem fœderis conjugalis, in quę ille Caſinam adegit, omnino ejuſmodi fuerunt; ut tu Caſina non minus virgo ſis, quo tempore conjugium hoc veſtrum interitus aut legis beneficium extinguet, quam nunc hodieque fuiſti cum ad hanc procederes pōpam. Vt ne cęſtum tui Olympionis procaci manu frangas, neu in oſculum, neu in amplexum ſolicites maritalem, ut aureum Iovis imbrem felix Caſina expectes, qui te faciat matrem, nec mortalitatem Deorum ſemini jungas, aut Iphidius aliquis uterum tuum Herculi naſcituro anguſtet. Si hæc proba fide faxis, ut tum neque molas viro tuo, neque coquas, nec Iunonem iratam habeas, vel obloqui Cleoſtrata poſsit, & ipſa Fortuna penum tuam inſtrui ſolertiſsima ordinatione procuret. Plaudentibus univerſis, Caſina conceptiſsimis juravit verbis, nihil ſe unqam contra præſcriptarum legum ſanctitatem auſuram.

O felix Hymen, o Hymen fidelis,
Iucundiſſime cælitum deorum!
Seu tu de ſuperis vides maritos,
Caſtis ignibus Heſperum vocantes,
Seu terras colis, & favente nutu
Maturis bonus annuis puellis:

O felix Hymen, o Hymen fidelis,
Istis quinque faces, thorum jugalem,
Panem, vellera, carulamque lympham,
Et lauro medios tegente lychnos,
Flores postibus adferas decoris.
Sed nec lentus ades. Nihil moramur,
Nobis o Hymen est satis deorum.
Aut veni citus, aut Hymen valebis.
Nam si lentus ades, licens Cupido,
Et blandis Venus evocata votis,
Et dulci veniet lepore Risus,
Et quotquot Superum est licentiorum.
Tunc nec te tacite marita poscet:
Nec tardum cupidus palam maritus
Castis ignibus Hesperum vocabit.
Aut veni citus, o Hymen fidelis,
Iucundissime calitum Deorum,
Aut felix Hymen, o Hymen, valebis.

Dum hæc celeberrimis cantionibus aguntur, interim religiosam sedem, omnemque apparatum, avidissimis oculis lustrabam. Sed me præcipue tenuit matronarum puellarumque ordo, qui in Casinio vultu diffuderant mentem, omnes ardentibus gemmis, & fulgore serico vibrabant. Neque me fallebat plurimas jam non suo vero florere: sed & medicatis frontibus juventutis revocaverant legem, ut me unicam ætatem cernere arbitrarer mea sponte deceptus.

Cæterum quanto splendorem astrorum nitidior luna coërcet, tantum eminebat divina omnino mulier, victamque cæterarum pulchritudinem castigabat; illa utique quæ mihi paulo ante in Fortunæ occurrerat templo. Nihil emendatius natura ea muliere expolivit, nec fata illi dignum amatorem inveniunt.

Non

Non si Taurus amet, vel falsis increpit alis
Ipse deum genitor, vel spreto Phœbus Olympo
Rursus in Æmoniis deducat ovilia campis.

Forte idem temporis momentum meos oculos in ipsam, & illius in me conspectum obvertit, oculisque velut telis mutuo ictu, tam in imum admisimus vulnus, ut improvisa violentia pæne animam submoveret. Et illa quidem subito rubore mutata est, ego vero subsidentibus articulis labens, corpus ad parietem excepi, nihilominus in eam partem versus unde basilicam mulierem viderem, quæ me solo aspectu vulnerabat. Neque satis mirari poteram, cur miserabilis procus tam subito amarem, rudis antea voluptatum contemptor, & humanis suavitatibus intactus. Agebat me discors sententia; & quam male dulcedinem amabam, pæne tamen voluissem, ut inutiles affectus animum suo morbo indulgentem reliquissent. Quid enim ex dispari amore, præter privatas acerbitates, aut externa ludibria, sperarem?

Et hæc quidem anxia deliberatione pensabam, cum me excedentis multitudinis tumultus excitavit. Iam enim recesserat Antistes in interiorem domum, & secuta cum Olympione Casina erat, ut quædem quæ ad nuptias pertinebant, secreta consultatione agerentur. Cæteri autem per publicam portam, per quam & ego irruperam, sese recipiebant in domos.

Et quidem casus tulit, ut indigesta confusione me ad mulieris latus applicaret, quam insanus deperibam. Haud mora, evicit timiditatem audacia amoris, & felicissimæ tunicæ osculum cum modico suspirio tuli; ac ut ipsa sciret me poëtam esse, versus subito aliquot invocato Cupidinis numine effudi.

O dea, syderei seu tu stirps alma Tonantis,
Seu patrem factura Iovem, da numine dextro
Has movisse preces, placataque lumina flecte.
Ecce ignes jussitque pati, jussitque fateri.
Nil non ausus amor. Nec sortem despice nostrã,
Nympha potens, Calũ cognataq; numina cernis
Pauperibus votis & parco thure vocari,
Placariq; tamen. Tibi jam sua stamina Parcæ
Concessere mea. Vitam si forte negabis,
Da saltem Regina mori; da sydere flamma
Nympha perire tua. Non dignius arserit ales,
Quæ super Eoos extincta renascitur ignes.

Et hæc quidem modico murmure insusurrabam etiam inflexo in contrarium vultu, ut si qui recitantem audivissent, tamen in ejusmodi amoris suspicionem non venirem.

Sed quoniam jam aliquot diebus adversi non sævierant dii, timuerunt ne intermissa consuetudine ego me parum meminissem Euphormionem esse. Itaque in ipso aditu qui ad urbem ferebat, cum adhuc in conspectu meæ mulieris essem, incidi in petulantissimam turbam, & veluti invita modestia prognatam. Iuvenes erant, & diversis quidem coloribus, cæterum unius genere vestis ornati, ut facile appareret servilem manum esse, quæ exeuntibus heris præsto futura consederat, ac cum nescio quis ex illis quereretur sibi vestigio meo pedem obtritum esse, egoq; constantius mendacium increparem, ille ficto acrius dolore fœdissimis detonuit verbis, & præterea in vultum meum tanto furore sæviit, ut dentium series pæne ad illam machinam discuteretur. Putares signum ad pugnam datum esse. Concurrunt in me universi, servilesq; animos barbara voluptate, & immerentis injuria explent.

Iam

Iam me in terram repetiti miserant ictus, jam illi volutatum altissimo versaverant cœno; & ni concurrentium pietas prohibuisset, credo aliquid gravius moliebantur. Sed illa præcipue matrona, cui acidum paulo ante Epigramma cantaveram, postea quam me esse intellexit, quem ista amentium rabies violasset, clamorem vehementius tollit, servitiumque omne ad auxilium meum præcipiti imperio accendit.

Cæterum nihil magis me movebat, quam quod verebar, ne me calamitas risui, aut mei etiam mercenarii exponeret. Ille laudabili probitate lachrymas in meo casu effudit, crebrisque singultibus concussus meam vestem obtusa cultelli parte ab eminentiori cœno purgavit. Cum effusa deinde procella me jam antea madentem novo frigoris horrore constrinxisset, ac omnino meum incommodum geminaretur, monente mercenario, cœpi in viam redire, quæ mihi in hospitium maxime compendiaria proponebatur.

Sed o rerum mortalium mixturam! & corporà quidem nostra contrariis elementorum virtutibus astricta; animas autem mœroris & gaudii discordia gubernatas! Perfusus pudore tam ingenti, etiam omnis consilii inops, & ominis malignitate turbatus, qui eo die, quo me primum Doromiso & Fortunæ credideram, me solita malignitas fatorum fugientem invenisset, pæne de extremis cogitabam. Quis putaret in tantis angustiis patuisse solatio locum? forte sustuleram oculos, ut breviter viderem quæ mihi per civitatis vias occurrerent turbæ, id est, quibus ludibrio in madida confusaque veste essem, cum notæ familiaritatis

virum mihi insperata felicitas, ac velut iratorum numinũ pœnitentia objecit. Is erat Theophrastus. Ac primo veluti somnii vanitate delusus, lætitiæ ineptias excussi; sed posteaquam me vigilare vivax gaudii sensus admonuit, utraque manu complexus sum abeuntem (neq; enim me ille adverterat) & in osculum familiariter invasi. Ille pariter gaudio mutus nihil nisi me amplexibus attrivit. Et illum quidem ornabat splendidior cultus, stipatusque servulorum manu nescio quomodo videbatur Deæ Fortunæ placuisse. Invitavi nihilominus ut in hospitium succederet meum (quippe ad ostium occurreramus) ibiq; animos expleremus longiori absentia veluti diuturna fame marcentes.

Igitur ubi consedimus, primosque consumpsimus jocos, interrogavi Theophrastum, quæ illum ratio in eam regionem teneret. Cum errassem, inquit, per diversissimas gentes, & singulæ suis vitiis displicerent, tandem hortantibus amicis in hanc urbem admigravi. Ibi continuo eloquens sum visus, & si quid suffragiis populi credendum est, gentilium oratorum suavitatem adæquavi.

Præterea deditum sapientiæ putaverunt, quoniam supercilium videbant voluptatibus adversum, & vitam publicæ infamiæ innocentem laudabant. Igitur ad famam aliquantulũ promovi, & quod est omnibus divitiis suavius, inveni charissimam matrem, id est fœminam, cujus beneficiis impendi amor potest quem parentibus debemus. Itaque & Sophagonis beneficio in altiorem gradum ascendi, & Poimenarchorum unus evasi.

Excitatus ego ad majorem spem, quasi omnia quæ à Doromiso expectaveram, consequi per

per Theophrastum possem, Et tu igitur, inquam, in Sacerdotum Fortunæ collegium venisti? ubi audio neminem admitti, qui mortalitatem non deponat: nunquid humilia terrarum incommoda è divino despicis loco? miserere; & veterem amicum non transmitte Doromiso, sed ipse ad Fortunam & Protagonem benigna manu siste. Ille me arctius amplecti, & luctantibus per suspiria verbis, interrogare cœpit, vellemne in eam viam conjicere securitatem meam, & Deæ Fortunæ judicium expectare? nec dubitavi libidinem meam confiteri: iterumque rogavi, ne veteris & certissimi sodalis studium destituere vellet. Non est ille passus me ulterius decipi; & se vero nec in Fortunæ collegium unquam venisse; nec quicquam à Doromiso expectare potius quam à virtute voluisse. Cæterum si ego forsitan rudis insolentium morum audire vellem, quibus gradibus in ea regione homines ad dignitatem conscendere possint, se, utpote jam peritum, optima mihi fide explicaturum esse. Cum ego hoc avidissime promissum exposcerem, ille hominum statum sapientissima oratione exposuit.

Duæ sunt, inquit, hominibus viæ, quos animus supra vilitatem extulit plebis. Alia quidem tuta, & quam veluti lenia flumina raro tempestates exercent: sed eadem humilis, & ignobili quiete subducta formidini ventorum. Alia vero præceps, & in arduum exurgens; in quam nihil mediocre cadit. enitentes enim in verticem vel improbus turbo in voragines rapit, infra prioris humilitatem viæ, vel ipsa fortuna sustollit, & ingentem felicitatem temeritatis præmium facit. Nimirum qui contenti paterna domo, non dedignantur avorum lectulos, nec

nec insanas spes audiunt vocantes ad negotia, aut servitutem aulæ, eos ego primæ illi & securæ viæ assigno: item illos, qui literis diligenter imbuti hoc primum inter Philosophos didicerunt, felicitatem in quiete animi, non in fascibus aut purpura latere, quique omissis dignitatibus, aut humili stipendio adolescentem animos excolunt, aut conditiones quærunt infra invidiam demissas: illos inquam, quos non offendunt hujus semitæ sordes, nec ambitionis cupiditas revocat, meo judicio sapientia in disciplinam suscepit, & cum iis amat felicitas rusticari. Quos autem in aliud iter cogit æstuantis adolescentiæ furor, aut negotia, aut turbidæ naturæ impetus, aut potentiæ amor, & pæne semper aurea dignitas, illi non majoribus plerumque præmiis impendunt miserrimam ætatem, sed tantum illustriori fuco miserias suas excusant. Primum enim plerumque longa spe decepti, nihil ad miserrimam senectutem præter vota & curas afferunt. Et cum libertatem vilissima servitute permutarint, cum instar satellitum adoratum induerint latus, quod tam indignis laboribus emerunt, sæpe levi jactatione corrumpitur: Inclinatio temporum fundatas annuis curis opes frequenter secum rapuit, aut in illis mutatio animorum, quibus fortuna sui orbis incertitudinem permisit. Alii potentia cadunt in interitu magnatum, ut quæ Nymphæ cum arboribus moriuntur, & tot tela in eos fortuna invenit, qui se illius potestati tradiderunt, ut instar multorum videatur, nullos minus quam domesticos amare.

Cæterum qui emerserunt ex illis fluctibus, fateor, humanitate domini in cœlum feruntur,

tur, potentia & opibus sublimes, & quod felicissimum puto, in debilem omnium invidiam cadunt. Verum illud, Euphormio, vide, si nondum omnem sapientiam ambitio delevit, utrum sit præstabilius, honestæ quieti securissimam vitam committere, an in anxias cupiditates delabi, & incertam felicitatem quærere per certissima mala.

Nihil mihi persuadebat Theophrastus obstinato ad calamitatem meam. Erat enim in oculis dignitatum splendor, & tentare volebam hoc lucidum iter, ut si fors & Doromisus destituisset conatus meos, saltem non exprobrarem ignaviæ humilitatem meam, & ille in contrarium amicissima contentione certabat, &, Si, inquit, ad gloriam festinas, Euphormio, velis à sapientibus laudari, qui modestiam & virtutem amant, opes autem & purpuram, veluti generis humani lubibria, contemnunt. Neque te ingeniosus animus ad spes improbas extollat: vix est industriæ in aulis regalibus locus, nisi si illa summis divitiis nitatur, & ut superi Dei cuncta laboribus, ita medioximi divitiis vendunt. Iam non sapientiæ studiis informare juventutem cauti parentes debent, sed aut turpi aut mercenaria arte, id est, Veneri aut Mercurio commendare. Nam ut ancillis non patebant Matutæ limina, nisi uni quam matronæ colaphis urgebant; ita raro Fortuna pauperes in templũ suum recipit, id est, in principum domos, nisi quos ad publica ludibria destinat. Ego sane Poimenarchus pæne miraculo evasi, & puto, si illam dignitatem captavissem, adhuc me inanis umbra fugisset. Tu quoque virtutibus incumbe, & illæ vel incogitantem extollent, vel ipsæ præmium tibi erunt, tur-

bidas

bidas omnium partes ex tranquillo spectanti.

Dum inter hos sermones versamur, & ille amoliri à me inanem honorum libidinem tentat, ego vero ignobiles privatorum tenebras persevero fastidire, cœna pertinaciam utriusque opportune diremit. Nam exoraveram Theophrastum, ut apud me illa nocte esset, & severitatem serii sermonis mitioribus jocis temperaremus. Placebat consortio nostro secretum, & vacuum triclinium poscebamus, ne in publica stabuli mensa ad gravitatem cogeretur amicitia tam familiaris. nec ullum ex domesticis Theophrasti admisimus, sed mercenarius meus utriusque pocillationi suffecit: minus enim verebamur, ne conductitius ille & externus effusa colligeret verba, & in secretorum notitiam perveniret.

Igitur licentius collocutis, etiam de veteribus amicis mentio incidebat, cum unus de ministris Theophrasti, ad ostium triclinii astans, adesse Anemonem significavit. Ego de mensa exilui lætitia plenus; statimque ad cellæ aditum decurri, & Anemonem tenui barbula auctum, cæterum pristinam candoris imaginem servantem, optima fide amplexus sum. Ille me non perfunctorie salutavit, sed tam examinatis verbis, ut jam ab exordio timerem, ne exculta prudentia labefactum amorem significaret. Posteaquam vero invitatus ad mensam consedit, & ego attentius circumspicere omnes nutus cœpi & muta quodammodo mentis verba, tum non me fefellit diutius, intimam charitatem, quæ quondam animos nostros miscuerat, inflexione morum aut oblivione esse corruptam. Itaque & ego prudentius agebam, licentiamque amicitiæ, quæ libertatem

joco-

jocorum, & nudæ mentis simplicitatem amat, astute coërcebam.

Cæterum illud mihi præcipue admirationem movit; quod in antiquos mores suos veluti professa lite pugnabat. nam ut olim discedens ad superstitionem reliqueram pium, ita nunc alternis vocibus ad ludibrium religionum abutebatur, neque me latebat eum affectata impietate ejurare ineptiam prioris sanctitatis, & velut virilibus vitiis testari se ab ea imbecillitate recessisse, quæ aut Deum aut homines timet. Nam & de literarum studiis tam constanter tacebat, ut etiam occulte barbarorum ageret causam, qui eruditionem contumeliis vexant. Equi, tubæ, atque arma successerant antiquis sermonibus, & omnia ægrius audiebam, quoniam non studio bellicæ rei, sed inani vanitate superbæ indolis jactabantur. Illud tamen solicitabat interdum iracundiam meam, quod paulatim in superbiam declinaverat sermo; ut jam nec occulte dedignaretur parem.

At ut turbulentus juvenis non mediocrem cœnæ partem mendaci jactatione consumpsit, intraverunt citharœdi, & aliquot satellites illius, tam vagis ac petulantibus oculis, ut facile ex ministerio dominum agnosceremus. Pudebat omnino Theophrastum, (erat enim Anemoni familiarissimus) nec diutius in illa petulantia duraturus videbatur, cum Anemon me ad pervigilium invitat, quod suavissimis, ut ajebat, virginibus consecrabat, quamquam & conjunx sibi esset, cujus pulchritudini, quicquid est puellarum, facillime ipse donaret, si vellem consentire in jucundissimum laborem, jam non imperitas Academiarum

rum voluptates, verum delicias politiores gustaturum.

Non dissimulabo vitia mea: sordescebat mihi literarum nomen, & inexpertam procerum vitam velut eruditiorem nequitiam obtabam. Itaque facile ingratum laborem promitto, cumque jam tenebræ ad illam licentiam invitarent, & ipse Theophrastus se recepisset domum, ego cum Anemone, per ignota urbis compita, cum servis omnino tribus & occentoribus aliquot pergo, nec id mihi à principio molestum erat, & augurabar magnificam voluptatem, quoniam ipsis proceribus placebam. Sed posteaquam ultimus vesper effusæ licentiam plebis revocavit in domos, & jam nulli occurrebant, nisi præsidio facum, aut latrociniorum suspecti, exigebam ipse ab animo meo, quo bono frueretur intempestivo aëri commissus, inutiliter etiam vigil, & alieno arbitrio felix. Quippe nos diversis foribus Anemon sistebat, & deinde progressus ad alias domos, iterum jactatione aures meas in via rerum symphonia onerabat. Itaque jam primum fatigatus occultis suspiriis supplicabam otio, ut me respicere vellet, & ab inquieta voluptate revocare; veluti qui primum maria subeunt, jam in ipso territi portu terrarum commoda & navigii difficultates narrant. Sed me plane gravior calamitas à tam exigui mali sensu reduxit.

Quid est horridulis, dii deæque,
Quid est, Numina, dulcius tenebris?
Si mortalibus ut quieta nox sit,
Lux quæ pervigil imperat laborem
Ponto mergitur, & laboriosa
Cessant pectora, pallidaque curæ

Paulatim

Paulatim tepido annuunt sopori?
Et tantum licet aut libidinantes
Nigris prodere morsibus puellas,
Aut nutu refugo, unguibusque duris
Vlcisci juvenum salacitatem,
Cum lites Venus inserit jocosas?
Hac certamina noctium vigebant
Cum Saturnus erat. Sed ista pejor
Ætas munera perdidit deorum.
Nunc aut insidiæ latent tenebris,
Aut incendia territant tenebras,
Et vis impia, perfidumque furtum,
Quale non tener imperet Cupido.
Quid est horridulis, dii deæque
Quid est, numina, tristius tenebris?
Si nullis tenebris laboriosa
Cessant pectora, pallidaque curæ
Iam nusquam tepido annuunt sopori?
O Di! quis superest locus quieti,
Si lux pervigil imperat laborem,
Et mortalibus inquieta nox est?

Cum enim bivium transiremus, grassatores quidam nocturni improviso impetu nostros primum satellites invadunt, nos deinde ejusdem belli motu spe prædæ involvunt. Prima forte incurrentium rabies inciderat in citharas, quas fœde laceratas cum huc illuc instar Thraciæ feritatis dispersissent, in artificum involant ora. accurrimus implorantibus ministris, palliisque circum lævam inductis ad nocturnam accingimur pugnam.

Grassatores longioribus hastis dimicabant, & utrinque præfixis. Nobis breves gladii erant, &, ut mihi videbatur, audacia minor. Obruebant faces ictibus crebris, & in obscura nocte nos in tutiori nequitia lacessebant. Iam Ane-

mon aliquot ictibus fatigatus circumſpiciebat iter ad fugam,& me viarum in illa civitate imperitum crudeliter deſerebat, cum vigilum cohors, qui in diverſis partibus urbis excubabant in cædes & latrocinia armati,velut facta indagine noſtram aciem includit: graſſatores autem, qui ſæpe ex ejuſmodi venationibus evaſerant, neſcio qua ſolertia eluſerunt circumſtantium manus. Ego vero cum Anemone, & ſervulis,& omni ſymphonia captus, non incidiſſe in manus civium, ſed tantum prædones mutaviſſe putabam, nihil enim mollius ſæviebant. quippe nos planos eſſe & intentos in rapinam arbitrabantur. Dubitavit Anemon, an dignitatem nominis furenti opponeret turbæ, ſed veritus ludibrium inter æquales ſuos, ſi divulgaretur facinus, tamdiu inter verbera duravit, quamdiu credidit contentos caſtigatione vigiles tandem dimiſſuros eſſe. Sed ut cuſtodiam in craſtinum curari audivit, & nos tribunali ſervandos, non amplius cunctatus, quis eſſet, & quomodo in latrones incidiſſet, non ſatis credentibus exponit. Quippe Anemonis nomen non mediocre erat in illa civitatis regione, (nam in eadem habitabat) & in illa cohorte duo mercenarii erant, qui diurnis ſtipendiis ipſi domum ædificabant. Igitur tam avide in Anemonem vultus obvertunt, ut proh nefas! dum incautis manibus admovent faces, delicata barbula, & cum ea tot unguentorum & pectinum labor arſerit. Exclamavit Anemon, deſperatione plenus,& niſi me fefellit rabies oculorum, dubitavit, an tanti dedecoris riſum ſubita evaderet morte. Nec minus attoniti ſatellites contumeliam & verbera tam ruſtice excuſant, ut jam vapulare malit Anemon,

mon, quam se verberatum tam publicis vocibus audire.

Ac ut primum interquievit tumultuantium clamor, ipse ad mortis tristitiam mæstus proripuit semet è turba, meque sedulo servante vestigia, ad domesticas fores pervenit. Dimiserat symphoniacos omnes, & importunis vexabat pulsibus limen suum, ut jam ego pæne furenti nec auderem blanditias adhibere. nec intromissus quidem, pacatius in familiam egit, trucique imperio, nescio quid, de servitio questus, duos ex illis contumelia verborum, ruptoque capillamento objurgavit. In me deinde ficta serenitate intuens, procurare in crastinum corpus jussit, tum mihi lectulum sterni, nec ullam hospitii benignitatem denegari. Ipse in cubiculum ad uxorem secessit, ut opinor, tragicæ noctis furias mutaturus in sociam.

Ego vero expectatione voluptatis fraudatus, cum tristissimum casum securo prosequerer risu, in altissimum soporem delabor. Prima deinde luce discursantis familiæ ministerio excitatus, non omisi pertinaciam consilii mei, sed omnino ad Doromisum constituiire, suæque misericordiæ commendare eruditionem meam. Igitur ubi cultum meum diligentius polivi, rogavi, num Anemoni vacaret discedentem hospitem videre. Ille ad se in cubiculum venire jubet: nec contentus tot officiis, ad uxoris conclave benigna manu ducit: fortasse ut ostenderet felicitatem suam, & quam egregia forma beatus frueretur. Stabat ad speculum uxor, vexatamque ferro comam ancillarum ministerio torquebat: ac tum jussa hospitem salutare intermisit paululum cultus, vultusque humanitate plenissimos in me convertit.

tit. O Deorum ludibrium! erat eadem mulier, quæ mihi pridie in Fortunæ templo confuderat mentem, ac deinde in Olympionis nuptiis, nescio quam auram felicitatis liberali fronte spiraverat.

Quis animum meum pingeret, qualis in Anemonis cubiculo fuit? hærebat ambigua lætitia suspensus, & turbatas inexpectato negotio vires non satis fortiter revocabat. Illud tamen præcipue timebam, ne quod argumentum amoris convinceret frontem. Cæterum pridianæ noctis molestiis hoc spectaculum jam bene emisse, jam in felicitatis portum per turbulentæ noctis tempestatem venisse credebam, jam agebam gratias libidini meæ, quæ in illam mulierem, veluti consilio, inclinarat. Sed & mulier, veluti quodam monstro confusa, nihil nisi me intuebatur. Ego more gentis usus sum; & humilem vultum ab osculo pallæ ad matronam sustuli, & titubantibus verbis communem quidem humanitatem explicui; cæterum omni nutu & furtiva oculorum mollitie meus amor satis intelligenti loquebatur. Iam ego Anemonem diligentius ambire, jam æquissime superbiam ferre, etiam quærere cæperam moras, & in eo voto defigi, ut me illo die invitaret ad cænam. Sed jam satis indulserant fata, & oportet spes amantium longius trahi. Itaque consumptis omnibus moris, excedo è cubiculo mœstus, & tantum in spem redeundi vivens.

Neque multum moratus hesterni itineris vestigia relegi, & in exteriori Doromisi atrio cœpi cum cæteris expectare, dum ille ad Protagonem exiret. Et cum aliquandiu vagus, modo de Doromisi potentia, modo de Anemonis uxore cogitassem, forte incidi in illum, qui pridie

die me ad nuptiarum deduxerat pompam. Ac ut me ille agnovit, tandem opportune advenisse, lætissima fronte prædixit, subsisterem tantum in atrio, donec ad Doromisum laxata negotia promitterent viam.

Plurimi mecum in atrio erant, & Doromisum cum libellulis expectabant. Præcipue juvenis quidam impiger, si quid conjicere poteram ex vibrantia oculorum, cæterum artificiosis cincinnis pæne ad muliebrem mollitiem excultus, se applicaverat homini, optimi vultus, &, ut arbitror, melioris ætatis, quam præmatura canities simulabat. Cæterum exaudiri eorum sermo vix poterat: sed vehementia vultus acerrime loquebantur, dexterarumque argutis motibus, & sine arte excitatam sequentibus mentem. Vicini mihi erant, ut sine suspicione hærerem ambulantium tergis. Captaturus itaque sermonem utriusque, si quid forte è re mea audirem, in illorum vestigiis eram, cum ex illo sene audio antiqui poëtæ versum, qui olim diversa fatorum dona æstimans, non omnes posse omnia admonuit. Quid tu, inquit, mœstus es, adolescens, quem pulcherrima dote dii auxerunt, id est, insigni patrimonio, & quod isti eruditi vellent omni doctrina emere? quid doles tibi ingenium ad disciplinas tardum esse? num ideo minus fasces submittentur tibi, & litigantium turbæ? erras, mihi crede. si quid putas ingeniosius esse auro, aut sapientiam non venalem, quæ sæpe muliérculis in patrimonii partem datur. Tu modo, cum Doromisus se in conspectum dabit, aude accedere ad genua, & aliquod sacerdotium petere, quo Fortunæ & Protagoni deservias. Iam enim illi Sacerdotes jura populo dividunt, & tu facile

cile in id collegium venies. Habes enim symbolum tecum cui veluti machinæ nulla secreta aditum negant.

Tum ego diligentius cogitare mecum cœpi, quod esset ejusmodi symbolum, cui veluti fulmini omnia paterent, cum progressus ex limine servus, idem cui paulo ante commendaveram artes meas, me, cum juvene illo, in interiora ædium ad Doromisum manu duxit. Pauci sequebantur à tergo, quos atriensi illustrior gratia commendabat. Ego vero nihil mediocre expectabam, tanta benignitate admissus; & jam spes improba concipiebat dignitates, quarum gratia in Anemonis domo tentarem conjugis fidem.

Vt vero sum in interiora perductus, omnia auro argentoque vibrantia insolitam aciem fefellere, majestas deinde locorum, & animus spe metuque perturbatus, quicquid prudentiæ conceperam, & verba quibus ad Doromisum destinaveram uti, pæne submovit. Ille in communi veste erat, & per triclinii spatia satis truci majestate ferebatur. Ego in genua decidi supplex, & nisi quod precantis humilitas in contemptum transit, etiam vestigia ambulantis aut vultu aut pallio verrissem. At juvenis, cujus ego sermonem paulo ante captaveram, audacius ad Doromisum venit, osculatusque dextram tam felicem, lepidissimis verbis in hunc modum peroravit. Et cœlestibus diis, & nostris destinatis religionibus parendum est. Felix quem servitus Deorum in veram libertatem asseruit. Ego Fortunæ Numen & potentiam Protagonis, teque dispensatorem utriusque, semper veris honoribus colui, semper in familiam vestram venire adnixus sum; certe non

non invita Fortuna, quæ mihi hoc symbolum ad te dedit, ut me in domum suam, & Protagonis clientelam adscriberes, & ne gratis in tantam ascenderim sortem, utrique mille pondo optimi thuris annua devotione promitto.

Hæc effatus, occlusos diripuit sinus, extraxitque mirantibus nobis deæ Fortunæ signum. Erat imago Protagonis, ex aurea planicie exurgens, in cujus dextera parte scriptum erat, *Decies*, in sinistra vero, *mille*. Nunquam humanior Doromisus, ut postea intelleximus, fuit. certe porrexit juveni manum, & gratulatus est de indole, & ingenio, deque cæteris virtutibus, quas omnes in hoc legerat auro, advocatoque scriba, publicis instrumentis sacerdotium cum tribunali dari jussit.

Post hæc ego lentis passibus ad Doromisi latus veni, &, composito vultu, ne ipsum non timere viderer. Ego, inquam, minus explicabo meas dotes, quoniam vobis diis omnia patent. cæterum industria mea perfeci, ne quis esset, cui Musæ profusius de artificiis suis dispensarent. Quæ res, si me Protagoni, tuis auspiciis, commendabit, & per hunc me Dea Fortuna respiciet, nihil majus mihi imputaverit Apollo, quam quod ipsi tam preciosæ servitutis gratiam debeo. Audito ille artificii nomine, diutius hæsit, & quam artem profiterer, diligenti attentione quæsivit. Ego iterum Musarum disciplinam me afferre significavi. Cum ne tum quidem meam mentem percepisset, me in interiorem porticum vocat, ubi depicta humilium artium instrumenta toto parietum contextu explicabantur; mallei incudesque, & spirantes fornacibus ignes, alterius parietis exordium vivis coloribus impleverant; in altero

vero

vero marmorum species erant, & rudium lapidum politissimæ formæ: mallei deinde, & radii latiores; plumbum quoque, quod tenui filo propensum de ædificii rectitudine sua inclinatione judicat. Post hanc Latomorum scenam erant fictilium statuarum descriptæ rationes. Nec longe pictor ipse suum artificium expresserat penicilli figura, & ostrearum conchis, quas veluti dilutis coloribus inundabat, cithara deinde, atque lyra, & laboriosæ testudinis fides, velut in honorem saltatoriæ artis ex aurea tabula spectabantur. Supremus hortorum cultus erat, & deducti industria fontis.

Hæc me omnia intueri Doromisus jubet, si forte invenirem illam artem, quam ego Musarum disciplinam appellaveram. Tum ego, intellecto nominis errore, me modeste artificem esse negavi, aliquid nobilius parentum fortunam aperuisse mihi, & ingenium à vulgi sordibus secretum. Me literis esse excultum, me naturæ humanitatem mitium studiorum disciplina expolivisse. Audito ille scholastici nomine fastidioso, primum nutu aversatus est perorantem: ac modico deinde risu jam trepidum, jam pavitantem perstrinxit, & cum à seculi industria alienum appellavisset, Existimaveras forte, inquit, ad ludimagistrum advenisse, qui tuis scientiis inter famem & argutias uteretur. Neque longius moratus, me, velutiatroci fulmine damnatum, & exanimi sopore marcentem, inter mussantem familiam, meæque temeritatis accusatores reliquit.

Egens ego consilii, cum tenacem meæ sortis malignitatem devoverem, quæ omnes meos conatus frustrabatur, ad inhumanum limen revoco gradum. Ac, ut primum ad exteriores

fores

fores extuli pedem, conspicatus in vicinia locum, qui commoditatem secreti monstrabat, eoque me ad lugubre solatium contuli, ibi omnem miseri vultus constantiam omisi, indulsique profusius gemitibus, & ad satietatem me ipsum lachrymis explevi.

Proclamabam in illa solitudine fortunatos artifices, & ubique Polycletum aut Myronem pro Apolline invocandum; interdum irascebar amicis, quorum alii feliciter scelesti esse non poterant, aliis reverentia virtutis obstabat. Redii demum ad consuetudinem meam, & ipsi regioni iratus, indignantem furorem his sævissimis versibus expressi:

Infanda tellus, quaque vix pejor Stygem
Vehis profundu apta suppliciu humus;
Quousque sævos, misera, lassabis deos,
Experta fulmen? tene non fregit satis
Nuper per omne dira supplicium lues?
Virtute pulsa cesserat mæstus dies,
Et omne tota nocte regnabat nefas.
Tunc atra Erinnys squalidum movit caput,
Caput cerastas movit, & facem manus:
Linguaque (& illam sibilo auxerunt coma)
Livente dixit; Ite gentes perfida,
Ite, ite in arma, quaque patrastis diu,
Hæc vindicate scelera. Non omnis sat est,
Ni sponte fusus gentis in pœnam cruor.
Sic illa dixit, postque neglectos deos
Huic paruistis. Tunc quoque & mortes novas
Didicere fata. Perdidit natum pater,
Abiit cruenta fratris in jugulum manus,
Civisque quernis frondibus merces fuit;
Sed interempti. Quantus ob priscum decus
Populatus alto vertice infandam diem
Porrexit ignis? Iacuit infelix honos,

Et mortuorum turpis in manes furor,
Vrnas parentum sparsit, & quondam leve
Tumuli cadentis mole depressit solum.
Sic quæsiistis nempe depulso die
Reges deosque, post fera noctis malum
Iubar reluxit. Pervicax gentis furor
Quid pejus in tormenta sollicitas deos?
Severiores forte non pœnas habent;
Habent easdem. Rursus increvit nefas,
Dolus, libido. Rediit infandum scelus
Et nuda virtus sordido jacens situ
Discit superbos divitum fastus pati.
Iamjam recedo. Præveni ultores Deos,
Quisquis times perire. Non stabit diu
Ductore cæco, turba quam Plutus regit.

Cum effudissem hæc in Eleutheriam probra, tumentemque animum sublevassem, cœpi à me repetere rationem tanti doloris: & velle callidis argumentis fallere conscium mentem. Quid enim? quod delicatulum recocta purpura non involvit; quod tunicam vermes Assyrii non infestant: quod non frequens servitium ad nutantis imperia pendet, ideo culpare fata sustines, & veluti cum diis disputare? quasi magna sint æstimanda, quæ Fortuna ignavis dare solet, vel facinorosis crimen. Non vides æterna consualia esse, & ad turpissima animalia immerentes coronas deferri? Ex ipsis illis quos miraris, quotus quisque per virtutem promotus est?

Si es magno animo, honores infra te judicabis, qui te tam pertinaciter refugiunt, & Fortuna etiam infesta tibi favet. Confer te in solitudinem aliquam; subduc hodiernæ ambitioni vitam: habebis consortium Musarum, & virginibus commodius frueris in secreto.

Eludant ignavissimi homines ut volent gloriam literarum: illi & suis voluptatibus sopiti, neque jam integri vivunt, & cum eos interitus occupat, etiam nomen & fama moriuntur, & totos tumulus accipit. Alumni literarum nesciunt fatorum legem, & tum maxime vigent, cum extinctorum desiderium perennis memoria illustrat.

At enim in Lusinia ex primis gentibus venis. & Themistius apud suos eadem dignitate florebat. Claram stirpem tenebris premi grave est, & abire à parentum luce. Succedunt avis meis servulorum stirpes, & me parem erubescent quibus imperare majores dedignarentur. O hominis curæ indigno dolore obstrepentes! quasi aliqua bona perpetua sint. Nulla putris in sylvis arbor aliquando non viguit, & quæ jam proceræ sunt, initio laboraverunt terram frangere, & debili fastigio emicare. Pastoritia Lavinii cohors plures humano generi duces dedit, quam olim greges paverat. Et miseri Scytharum exsules (quis crederet?) tandem Arsacidarum famam sparserunt, pæne mundum cum Romanis partiti. Qui hodie florent, in autumno suo decident, etiam fortasse calcabuntur. Majores tui initium sui splendoris habuerunt, & nihil æternum mortalitati indulgetur. Quid doles, si finito magistratu Fortuna ornamenta repetit: nec quidem ab omni genere, sed ab uno Euphormione. Quam diu cognati florent, & familiæ tuæ misereri non potes, & lachrymæ, quas in aliam speciem subornas, plus superbiæ habent, quam pietatis.

Quid denique tibi adimitur tantis questibus dignum? tene à liliis excluserunt ignavia ma-

jorum, & res domi arctiores? Te agnoscere veretur cognatus, ne ærarium sentiat familiam esse auctam? Erras, Euphormio, si non putas esse aliquos calamitosiores. Neque tu à Principibus quartus es, & tamen aliquid supra Æsculapium colis.

Non vides ipsos deos curis etiam fatigari, nec te illa Nympha admonet, molestias non hominibus tantum graves, sed & in immortalitatem valere? cujus nomine isti versus circumferuntur:

O patria, o arces, o dulcia tecta parentum,
Vnde avus, unde pater, tres unde ex ordine fratres
Sceptra tulere mei, mene o agnoscitis arces?
Illa ego sum, cui vos cunabula chara dedistis;
Et patrio ingentem cultu jactastis alumnam.
Stirpe deas, & fronte deas, & sydera vultu
Cum premerē, amborum spes ambitiosa procorū,
Nunc conjunx vidua, & vani cū nomine regni,
Rupibus è nudis, longique è carcere montis
Excedo. Sed & hic causas infesta dolendi
Disponit fortuna mihi, monstratque colendam
Qua mihi successit, quiq; ab de corpore nostro
Debuit esse puer. Nec jam contendere promptum.
Damnavit dudum miseram, fecitque nocentem,
Cum tali certasse viro. Iam credere divis
Felicesque sequi juvat, & subscribere fato.
O dolor! an potui victos inflectere vultus
Despectosq; orasse viros? Ne credite vivam;
Iam dudum perii, jādudum extincta supersum;
Et vivo & morior toties. Me funere longo
Nempe mori decuit, quæ tot per sæcula clarum
Induco tumulo suprema Valesia nomen.

Cum servires, Euphormio, summa votorum erat, aut catastam aut carceres vitare, nunc fastidis adoptivi patris opes, &, si Fortuna ad

arbitrium tuum faveat, illam licentia ambitionis, & desideriorum immodestia fatigabis.

Persuadebam animo male credenti, vera esse quæ loquebar, & prope impetraveram pacem, cum ecce consumpta lachrymarum nube, veluti mihi Solem fortuna reduxit. Cum enim ad Theophrastum irem, mutuis questibus cum eo Fortunæ contumaciam vexaturus, intellexi eum quidem domi non esse, cæterum anum quandam, minime in illis locis usitatam, bis me jam in illis ædibus quæsiisse. Adhuc illi loquebantur, cum ecce mulier in limine erat, prolatasque de sinu tabulas tradens, è re mea fore dixit, si quæ in ea cera mandabantur, curavissem. Erant autem tabulæ ad exactam opulentiæ luxuriem consignatæ. Involvebatur tenui serico cedrus, & eadem gemma sex locis fidem literarum una imagine sanxerat. ab utroque latere ceræ pendebant uniones, & ipsi molli serico ad cælaturam pertinentes; ut jam mihi cortex non quotidiani saporis suavissimam medullam polliceretur.

Gaudio itaque tumultuque plenus, frango vinculorum moram, apertasque literas in hæc verba conscriptas esse lego. Quæ sim, neque intelliges ex nomine meo, neque ex ea quam huic secreto delegi. Si dignus es quem amem, jam in oculis meis incendium vidisti, & misertus es. non est ea vultus mei duritia, quam non penetret ignis latens: non possum erudita nisi doctis complexibus delectari, & potentias plurimum amo. Si cras descendis ad Fortunæ fanum, ibi te forte amicum numen inveniet. Vale. Perplexus significatione tam confusi amoris, sevocavi ancillam, jussique si ad matronam rediret, omnia quidem quæ in pote-

state essent polliceretur; sed si aliquid forte peccarem, certe non irasceretur mihi, sed ignosceret potius epistolæ, quæ nihil ... aliud docebat, quam dubitare.

Dimissa muliere, cum jam spe crastini pacatius Doromisi sævitiam ferrem, quærere cœpi, num Theophrastus foris promisisset ad cœnam; & dulciori tristitia etiam solitudinem in solatium petebam, cum se mihi Iulianus dulcissimo amplexu confudit, qui in Theophrasti familia princeps, arbiterque secretorum, me ad Doromisum non ignoraverat ire. Et, O te, inquit, felicem, si Doromisus spes ingentes præcidit, & vanitatem tuam saltem subito foras exclusit. Sciscitabar ego fastidii causam, & cur humanarum rerum culmina tanta contumacia damnaret, quia, inquit, & ipse Theophrastus, antequam Poimenarchus evaderet, nunc magnatibus charus, nunc ipsa gratia periculis oblatus, documentum mihi fuit, quam sit difficile, tam levigatum iter sine casu terere. Et ipse olim fortunæ ludo versatus, jam contemptu vindicat miseriam suam, & aliis de littore saxum ostendit. Sed maxime quidem Leucomus tibi in Delphio vetusta amicitia conjunctus, optimatum familiaritate pæne periit, qui contempto littore aliquantulum in altum evectus est, sed & naufragio proximus fuit, & tabulam sui voti judicem diis æquoris persolvit. Tunc & ego non mediocri risu amicitiam nostram laudavi, quod inter eos coivisset, quibus Fortuna ejusdem studii amorem faciebat: rogavique ut fusius exponeret, quomodo magnatum favore Leucomus pæne in ruinam incidisset. Et ille: Scis, inquit, quis fuerit Geragathus? integerrimæ famæ erat, & in

to Fortunam invenerat virtus. Hujus filius Leucomus olim familiariter usus est. & quis non sperasset hanc illi amicitiam causam omnium bonorum fore; quæ etiam ejus salutem evertebat, nisi obstitisset minimus fratrum, solus omnium dignus fastigio suæ domus.

Admiratus ego tantum nefas, cujus id piaculum fuisset, interrogavi. Major, inquit, illius familiæ Iovis sacerdotio præfectus fuit, iis conditionibus, ut de regionis more libationes ab aris in paternam descenderent domum. Sed cum ille mentem in Græciam misisset, ipse tam misere aberravit, ut nec in regionem perveniret, in quam proficiscebatur, neque viam reditus in corporis domicilium teneret.

Igitur ad aram frater vocatus, illo utique junior qui mentem quærebat, in insulam, & quod antiqui sacerdotes faciebant, etiam in vaticinium succedit. Etenim statim affari cœpit syderum orbes, nec tam in oracula erudito hiantis soli spiraculo, quam numinum præsentia uti. Neque diu mortalitas hunc favorem cœli incolumis tulit, & jam animi valetudo tantis Deorum muneribus fatigata parum supra fratrem erat, cum mater tot filiorum vivis funeribus pæne ad mortis tristitiam compulsa, se in collum Geragathi conjecit, & manantibus lachrymis utramque faciem rigans, Quamdiu, inquit, te privatum conjugem habui, genui tibi liberos capaces fortunæ nostræ, & quos agnoscere majores nostri possent. Sed posteaquam senectutis tuæ otium importuna dignitas fefellit, visa est felicitas dedignari stirpem tuam, quæ non erat inter fasces concepta, & exemplo Medeæ exhaurire Æsonis ve-

terem sanguinem, ut sanctiori succo venas tuas & domum repleret.

Nisi quid in te est, etiam superstites excindimur, & cum Æmilio inter duo filiorum funera triumphamus. Non veteris ludi memor, vel intempestiva libidine accensa, quo die in hoc tribunali collocatus es, petiiut liceret antiquarum noctium consuetudinem inire. neo jam aliquid rogo, nisi hunc laborem à te familia labens imploret. Si frustra conatus eris, at majore solatio moriemur, non ignavia nostra sed fatorum crudelitate orbi.

Hic Geragathus mærore impeditus, postquam diu suspiravit, quod ad ea quæ uxor rogavisset, mature deliberaturum refert. Consilio quam strenuitate omnia salubrius geri. Cæterum de liberis dolorem tantum esse, quantum hæc vita & fessa laboribus senectus ægre ferrent. Mox ingerere probra cœpit, & Leucomum omni verborum contumelia lacerare; illum esse, qui inconsultis studiis distraheret imprudentiam adolescentum, & inanibus superstitionibus juventutis impetum consumeret; toties cælum & numina inclamando effecisse, ut nec filius cælum teneret, & amitteret terram. Adeo sanctorum hominum conditionem infamia inundavit, & paucorum vitium, liberali adolescentum ingenio abutentium, etiam innocenté modestiam proscripsit.

Supervenit interim declamanti patri filius, ille scilicet, cujus mentem ita dii ornaverunt, ut suum in fratres peccatum excusent. obortisque pæne lachrymis cæpit amoliri à Leucomo tam inepti facinoris invidiam. illum enim ab iis moribus abhorrere, nec fucatæ aut crudelis pietatis juvenibus esse authorem.

Hæc

Hæc ipse juvenis ad Leucomum incorrupta fide cum detulisset, adjecit, non mitigatum modo senem fuisse, sed vincente iracundiam fide, si quid in eo esset, prolixe pollicitum, se reconciliationem beneficio firmaturum. Ille vero incertis magnatum amoribus fatigatus, velut instabili æstuantis maris motu, atrocissime damnavit studium suum, qui & ambitionis mala sciret, & tamen nonnunquam amicorum precibus exiret ab otii umbra.

Tu quoque si tibi victurus es, Euphormio, cedo dexteram in sapientiæ pignus. Si te illi beati temnent, certe illorum stoliditatem eodem munere prosequeris: Contemptus, ludibria, joci, tela sunt omnibus data: & securius è latebris emittuntur.

Inter hós sermones advenerat Theophrastus. & cum pauca in Iuliani sententiam dixisset, ad illum præparata intravimus cœna. Ibi pretiosa fercula argento ad mensam ferebantur, cæteræque deliciæ erant, quas optimæ mater illius familiæ ingerebat. Exactæ ad valetudinem dapes, nisi ad satietatem invitassent triclinium tam castigatis fenestrarum ac parietum commissuris, ut rimosior esset uter in quo Æolus ventos Vlyssi credidit. & ut aër frigore inhorruerat, duo famuli ad largissimum ignem subinde cumulata ligna prodigebant.

Itaque ad tam elegantis triclinii cultum & oculos & mentem advertens, prodebam suspiriis animum meum tam quietæ felicitatis admiratione suspensum.

Nec tenui lachrymas, alienis commodis admonitus calamitatis meæ, &, Certe, inquam, Theophraste, facile est in ejusmodi vita negligere magnatum opes, & non quærere aquam

posito in ingentibus undis. Ego vero non aliter explebo animi dolorem, exprobrantis sibi fatorum odium, quam si mihi quæ in cæteros optimates argumenta, velut arma, divisisti, in tuam quoque fortunam convertero.

Ad hæc verba ille modestissime subrisit; & ne me longior invidia perturbaret, Scis, inquit, tantum vitio nostro voluptates degenerare à pulcherrimo fine; Deorum munera esse, si adhibes modum, quem plerumque intempestivæ libidines corrumpunt. neque aliquid est tam molle, quo severi homines sancte uti non possint. Iam vero quantum sit corporis commercium cum animo, morborum fastidia monstrant, & dolores, qui in perpetuam sui contemplationem animum tenent. Itaque demulcendus est tam familiaris mentis comes, corpus hoc, inquam, ut eam nobis ad studiorum sublimitatem permittat, nec occupet importuno sodalitii jure. Mihi crede, vix in angustiis aut curarum ægritudine est literis locus, & sapienter majores nostri Solem omnis lætitiæ datorem Musis præposuerunt. Nam ut animum nimio luxu solutum nervi ad sapientiæ investigationem destituunt, ita nisi impetraveris veniam à corpore honesto veluti ludo, frustra tentabis conciliare animum literis propiore solicitudine intentum. Nullo æstu Apollinis calescet injuriis hyemis apertus, & ipse Homerus nunquam securius deos vulnerabat, aut pugnantem Achillem sequebatur, quam cum promiserat ad cœnam. Ideo homines stultissimos puto, qui veluti pugnarent cum natura, assiduis doloribus suorum corporum patientiam fatigant, & interim animum nolunt miseriis ingemere, sed eruditioni locum

cum in mentibus quærunt, quæ tot malis plenæ vix ipsam ægritudinem capere possunt.

Itaque ne fastidiosis studiis provocem ad nauseam literarum timidum laboribus corpus, ipsi quoque suum ludum humaniter concedo: ita liberaliter excultum, vices quoque animo rependet, eruditionem cum illo impetu vestiganti, sine quo nihil addisces ingeniosum, aut victurum conscribes.

Præterea cum reverentia sit alumna divitiarum, & egestas contemptione damnetur, nobis Poimenarchis spectabilis cultus datur, ne populus majestatem pietatis in ministrorum sordibus contemnat. Hinc Antistitum opulentia, hinc collegiorum opes ad cantus & ceremonias sacrorum, & ipsius antiquitatis pæne prodigalitas in numen, quæ omnia, proh nefas! seculi licentia corrupta in invidiam plebis & bonorum odium cedunt. Vtinam tam modeste peccassemus, ut culpa se domi continuisset, aut negari crimina possent. Sed ne me dissimulando peccata approbasse existimes, si ordinem nostrum veluti humanum consideras corpus, videbis in radicibus corruptos nervos esse, & inutile membrorum robur inde fluxisse. Dehinc pervicaci morbo correpta omnia, & singulos aliquid adjecisse publico malo. Ambitus magnas mentes occupavit, plurimas libido. otium denique & ignavia pæne omnia collegia pertentavit, in quibus inertes fuci languidis voluptatibus desident, cantibusque præcipitata arrosis lingua infame otium emunt. Nulla literarum studia, nulla cura pietatis. Vbi noctem vel crapula graves, vel domestica libidine fatigati consumpserunt, ad fana, atque aras, veluti in officinam vocantur.

tur. Nec imponere cœlitibus curant: palam negligentia vocis queruntur de majoribus, quod tanti divitias vendant.

Inde digressi in domos (pudet fateri) plurimum inter scorta fœnus numerant, aut intempestivis conviviis adhibiti inter populares regnant, & profanam cæterorum licentiam infami certamine præcedunt.

Sed nec superbis excusationibus carent, aut sine argumento in nos fœdissimum crimẽ torquent. Nam ut ex radicibus vim suam folia & caules temperant, & rami animantur ingenio suæ stirpis, sic isti ex Poimenarchorum vita discunt, quantum vitiis permittant. Horreo eloqui. sed Antistitum dignitas jam velut ad quæstum prostituta est, & sæpissime criminum merces. Quis ex potentioribus liberorum cunas non insulis premit: aut quis liberius præconi hæreditatem sub hasta, quam sacerdotium commendat? Iam urbes obsidione maceratæ, vel ultro proditæ Principibus arces, illud præmium inhiant, & potentia inter scientias numeratur.

Nec sanctius dignitatibus fruuntur, quam illas quæsierunt. Nullis delicatior Venus, aut magis ad scrupulum examinata libido. Fastidiosa autem superbia, & inanium cupiditas rerum, jam pridem ex regiis ad has imagines pietatis excessit. Quid aliud quam disponimus opes, & avaris cogitationibus ad spem prodigendi servamus? Quis sacrorum in agris jacentium amor? Quem ovilium tutela fatigat? Quid illi qui pro feris terrentibus caulas, timiditatem damarum indignissima voluptate fatigant? Quid aleæ Venerisque patroni? aut quid ille, qui ne unica cruce dignus videretur, trisur-

trifurcifer evasit? Neque me ad hæc insignia impium putes, sed illa credo in supplicii notam facinorosis dari. Mihi crede, post hujus ætatis scenam hoc pluribus infula erit, quod Mithridaticæ uxori diadema, quod cervicibus infelicem modum aptavit.

Ego sermonibus Theophrasti mirifice delectabar. Nam & syncero animo veniebant, & effluentibus lachrymis comprobabantur. Itaque in eandem pietatem excitatus sum, & olim conceptam de Poimenarchorum moribus iram liberrima oratione effudi. Cumque multa in eam sententiam vehementissime dixissem, Cæterum, inquam, & hoc maximopere demiror, quomodo magistratus potentiam Poimenarchorum securis oculis videant. Iam divulsa respublica, non in turbas factionum, sed in diversissima corpora miserabili fato discessit. Hinc religionibus sacri, illinc obnoxii legibus, veluti census distinctarum gentium numerantur. Et proh dolor! in Academiis non de siderum luce decertant, & felicitatem in equuleum migrantem, & naturæ exordia, nubiumque semitas relinquunt, jejunique ac delirantes Philosophi sollicite inquirunt, *liceatne administro sacrorum se magistratibus submissum profiteri?*

Iam impune Scholastici velut radio limitem designant, & principibus fines suos superbissima temeritate describunt. Ipsi pueri inter Acignianos enutriti de Principibus audacissime loquuntur, & divinam Sacerdotum majestatem adorant. Sceptra subtilibus jocis violare non est nefas; si quid in Gephyrium loquuntur, puerili supplicio & superum minis velut ad inexpiabile facinus docentur horrere. Ita imbuun-

imbuuntur juvenum mentes: & tenax disciplinarum animus, posteaquam ex umbraculis excessit, in illis sententiis cum pertinacia durat: deinde tot patresfamilias, sub illis præceptis vivunt, quot olim pueri nugabantur in scholis. Ita respublica sacrorum hominum florescit, & per populos dissipata pæne omnium Principum vires exæquat. Ac illi quoniam sub foliorum ictu positi, deinde regum beneficio æquales, paulatim ad imperium properant, & omnem purpuram inevitabili fato convolvunt. Quid iniquius, quam illos & quid possint judices esse, & de regum fastigio pro imperio disceptare? Si quis interim de illis inquirit, opponunt numinum furorem, & velut temerati cœli ultricia tela promittunt. Neque me ut sacrorum hostem elimines. Cultum & magnificentiam vestro ordini. Theophraste, concedo, dum se beneficia accipere fateatur, & indulgentiam Regum adoret. Nunc suæ felicitatis dedignatur authores, & cum illis suam superbiam ingratissima lite committit. Certe leges audio esse, quæ vos implicari vetent profanarum rerum nugis; ne animos, quos vacare numinibus oportet, indignæ sollicitudines deducant in terram. Sed & Byzantios tonsores, si domi novaculam haberent, lex publica volebat mulctari, & Rhodi luxuries tondentium caput magistratuum meruerat minas. Nullus tamen tonsores castigabat impune pro foribus novaculam habentes, & Rhodii invenustum putabant qui non commiserat in legem.

Cum hæc dicerem, animadverti me ægrius à Theophrasto audiri. Quippe quantum sibi de vitiis permiserat loqui, tantum pro socio-

rum auctoritate pugnavit. Et fortasse meam sententiam soliditate argumentorum frangebat, & ejusmodi præcepta ex sapientiæ fonte effusa mihi altius insedissent, nisi uxor Anemonis astitisset animo meo, & epistola tam pretioso amoris pignore cælata novis ludibriis occupasset vacuam mentem. Itaq; posteaquam de cæna discessimus, ego cum vigilia curarum provocato sopore certavi: cæterum tota nocte inquietatus, ut primum sol diem reddidit, ad Fortunæ templum ascendi, ibique cœpi expectare codicillorum fidem, qui me illuc evocabant.

Igitur perambulabam fanum, & nunc primis porticibus vagus, nunc in ipsa testudine religiosis passibus gravis, ubique me venalem circumducebam, cum mulierem video, quæ pridie codicillos attulerat, in ea templi parte, in qua minor frequentia erat, omni gestu deos deasque venerari. Ego veluti temere accedo, positoque pariter genu, usquene valuisset, modestissimo murmure interrogavi. Illa quoque mihi salutationem insusurrat, & in hoc colloquii furto rem totam in compendium deducit, Matrona, inquit, à qua proxima die, hospes, codicillos habuisti, hodie ad publicam scenam aliquot familiaribus promisit. Tu si tanta fortuna dignus es, inter tumultum exultantis frequentiæ, aut cum sub noctem liberrima confusio cuncta miscebit, aggredere expectantem, professusque amorem, verecundissimæ mulieris pudorem demulce. Neque enim illius indoles patitur, ut se prima tam audaci oratione confundat.

Hic ego argumenta quæsivi, quibus internoscere Nympham possem. Pallam, inquit, &

elatos in tutelam crines flosculis purpurei serici ornavit, præterea in sinistram aurem nigrantium ardearum pretiosissimum extulit sertum. Sed tu maxime ex forma cognosces;neq; enim venustior hodie vivit. Tum & theatri nomen rogavi,quo ad spectaculum esset itura, didiciq; Valerianum appellari. Quibus diligenter perceptis, ne intuentium curiositas in nobis suspicionem inveniret, insalutata muliere de templo discessi. Mox leviter in diversorio refectus, præcipitavi iter ad scenam, meq; viliori turbæ immiscui, quæ ex cavea ignobiliter spectat. Illinc enim liberrime oculos circumducebam per claustra, quæ certis gradibus circum parietes distincta sunt, & matronis ac magnatibus servabantur. Nondum ibi frequentia convenerat,& quoniam neminem noveram, tanquam in solitudine liberrimis cogitationibus exercebar. Non exciderat menti Anemonis formosissima conjunx, lentoq; ac molli,id est, duraturo igne carpebar. Sed hæc rursus novitas ignoti amoris placebat: quia opulentam voluptatem pridianæ epistolæ dives cælatura spoponderat. Dum hæc tacitus agitabam, veluti ventis lacessentibus mare,ita paulatim populi licentia petulanti murmure increvit. Sensim enim multitudinis capax locus coëunti frequentiæ defecerat. Nec multo post matrona cum comitatu mediocri in superiori claustro resedit purpureo serico ardearumque plumis magnifice exculta, qualem mihi conciliatrix anus descripserat. Ego autem velut multitudinis violentia rejectus in eam partem, latus & cervicem reflecto, illiusque vultum (si quando integumentum poneret) paulo avidius expecto, quam Solem in Phœnicia servi,

cum regnum pernicioribus oculis destinabant. Neq; diu morata cupiditatem meam, velut impatiens caloris, invidum velum rejecit à fronte, & osculum aperuit, quod Iovem in omnia animalia mutaret. Tunc vero omnis constantia attonitum defecit, & succidentibus gaudio membris velut ebriam mentem omnes nervi reliquerunt. Quippe Anemonis uxor erat, quæ jam antea profundissimo vulnere amoris meam mentem percusserat. Igitur ut ad sensum redii, nihil cunctandum arbitratus, me primum de turba explico, conductaque claustri parte unde spectaculum intuebatur, ad ipsius denique latus audacissimus amator accedo. Etenim Anemonis amicitia meam cupiditatem optime tegebat, & nihil ego ab ea prius quæsivi, quam ubi conjugem reliquisset. Illa humanitatis plenissimam vocem pæne musico concentu resolvit, mihique proximam subsellii partem mirifica humanitate concedit. Cæterum tanta majestas erat in fronte, tantus pudor in oculis, ut ipse trementibus verbis interdum dubitarem de internunciæ fide, & pudore subrustico pæne defraudarem pulcherrimam mulierem expectatione sua. Nam timore & verecundia confusus, præterea cum circumstantium aures timerem, propositum meum in Anemonis domum differre cogitabam, quippe illo mulierem sequi amicitiæ lege jubebar. Tandem fortiori consilio usus sum; & quidem me ad spectaculi jucunditatem avidissime converti: interim velut Tragœdiam laudarem, passim ad aurem mulieri loquebar, & illa aversis ad scenam oculis, quia me non videbat, audacius suam cupiditatem confitebatur. Et quidem tam serio occupatus parum retulissem

tulissem ex ludis, nisi eadem tragœdia deinde per librarios distributa meam memoriam repetita lectione firmasset.

Illustris propter Poëtam scena non evocaverat modo vulgus, sed orchestra vix sufficiebat magnatibus; neque ulla Tragœdia magis unquam studia civitatis erexerat. Qui primus ad argumentum processit, novam fabulam pulcherrimo explicuit versu; cujus hæc omnino summa erat: Hippophilum olim Melandriæ regem, sparso per orbem imperio, utriusque terminos Solis, utrumque Oceanum tenuisse; ipsum ad meridiem vixisse: & ne ullus naturæ cardo cessaret, gentes quoque ad Septentrionem horrentes. Illi hæreditaria devotione paruisse. Regionem Icoleontem appellari. Sed Albagonis crudelitate offensas, quem illis Hippophilus præfecerat, provocasse ad libertatem pertinacibus armis. Inde omnia cruentis seditionibus impleta, & plus sanguinis profusum, quam tam angustæ provinciæ flumina caperent. interim Hippophilum decessisse; & hoc filiæ suæ bellum pro dote tradidisse. Sed jam deferbuisse partium studia, & tempore mitigatum furorem, veluti exhaustam in mari tempestatem residere. Omnia ad fœderis sanctitatem spectare, cujus series hac tragicocomœdia explicaretur.

Cum ille prælocutor discessisset ex scena, statim chartulæ in populum sparsæ omnium nomina vulgaverunt, qui erant in ea fabula prodituri. Erant autem ejusmodi. Lysippi umbra, viri egregie literis imbuti, qui superiori anno in Icoleonte decesserat. Præterea Hippophili & Albagonis umbra. Ægori quoque manes, cujus olim cervices Albagon præciderat. Et hi quidem

quidem ex mortuis prodibant. Illa autem viventium nomina legebantur, Liphippus Hippophili filius Rex Meleandriæ, Despotikyrius princeps Liphippi minister, & Leucus secretæ pietatis præfectus Labetrus deinde affinis Liphippi, cum Pedæa uxore, cui pater Icoleontis jura reliquerat. Argyrostratus quoque dux belli, quod in Icoleontidas gerebatur, & Charridotus consiliorum præses. Ex Icoleontidarum parte, Necarius erat exercituum præfectus, & aliquot vultu purpureo ac membris valentibus, qui publici consilii partes agebant. Extremi erant, Thessaranactus Scolimorrhodiæ Rector, & Protagon, qui scenam suo commodo claudebant. Cæterum omnes personati agebant, nec quicquam vidi apertum in Tragicocomœdia pacis.

Post hæc spectaculorum exordia, primum agere cœperunt Lysippi manes. Prodibat ille exanguis, pallido studiis vulto, albam vestem corpori circumvolvens in eum modum, quem antiquis Romanis asscripserat. Narrabat, posteaquam decessit, se in suffulta veste ad sydera elatum, ibi nullum ex Melandriis agnovisse quibus assueverat vivens: exorasse itaque cœlum, ut cum illis nescio quo descendere liceret. Nunc vero ad lucem rediisse, ut augeat libellos, quos de civili regimine præscripsit, institutis Reipublicæ, quam ajunt plane novam in Icoleonte excudi.

Adhuc Lysippus loquebatur, cum ex latebris aulæi miserrima Algabonis umbra processit.

Hispidi crines, veluti metum tormentorum horrebant; inculta barbæ canities, oculique lividi nondum feritatem viventis amiserant.

Cæte-

Cæterum apertum verberibus corpus erat, duoque ad tergum lictores lentissimis flagris impigre iracundiam explebant. Sed maxime miratus sum, posteaquam lictores ex personarum similitudine cognovi. Erant enim Hippophilus & Ægorus. Ille Icoleontem ab Albagone repetebat, alter autem cervices ulciscebatur. Ipse ad aspera verba ictusque suspiriis respondebat; &, Inducias date, inquit, ut amoto supplicii sensu, apud vos æquitatis arbitros vestræ justissima veritate perorem. Suspendere avidos ictus, & fatigatas dexteras ad severiorem impetum laxaverunt. At ille, Tibi, inquit, Ægore, primum defensionem meam probabo, cui caput nullo odio ademi, sed ut gladiatores undiquaque in tuo funere certarent, tumulusque æternitate viveret famæ, quem sane tibi ex ruinis patriæ spoliisque vicinorum tristissimo apparatu Fortuna collegit. Quoties Icoleontem tempestas affligit, quoties obsessæ civitates armis & fulminibus merguntur, totasque acies mutuæ clades hauriunt, tuo nomini omnia pereunt, tuæ memoriæ sacrantur. Interim amicos tuos monui, ne cuiquam Melandriorum fiderent. Nec vana præceptorum meorum hactenus fides fuit. Et quanquam tua proles mihi non credidit, tamen multi constanter in odio manserunt, quod cruore tuo sanxi. Sed jam hæc prudentia vetustate consenuit. Iam detumescit irarum cauta sævities, & adolescentium volucrum inexperta libertas vix satis vimina declinat, unde ægre parentes viscatis alarum orbibus fugerunt.

Tibi vero, Hippophile, jam alia excusatione placebo. Eventus consiliorum, non fides aut industria, me invidiosissima accusatione proscripsit.

scripsit. Nec me solum tam innocentis criminis reum dii esse voluerunt: & tu quoque non omnia auspicato es aggressus. Si tuis consiliis Fortuna suffecisset, numquid Eleutheria catastis tuis gravis tam liberum amitteret nomen? numquid Scolimorrhodiam atrocius quam Oceanus inundasses? Quæ iniquitas est, nos infelicis Fortunæ accusare, cum aut tu similiter in illa, aut hæc in te peccaverit? Videbam tuum imperium religionibus firmari; Proximam Eleutheriæ partem eodem jure expectabas, quo Vanarram olim tenes. Et Gephyriorum authoritas ad hæc necessaria erat. Quid peccavi, si in tua Icoleonte adversarios religionum oppressi? si volui inexorabili severitate deleri? Certe longius quam credebam, emanaverat morbus, & dum amputare fibras cogito, malis fortibus radices offendi. Sed ne putes Icoleontem perpetuo divortio recessisse. Nos miseri frequenter divinamus. Filius tuus hanc veluti aucupio placabit, & tot senectutis tuæ artes improvida juventa superabit; ut scias Fortunam non raro sapientiæ præstare.

Cum Albagon hæc & similia miserabili voce dixisset, instauravere supplicium tortores, flagellisque laceratum ad latebras aulæi reduxerunt. Secutus est concentus musicorum; minime gratus auribus meis. Fingebantur enim quidam ex Icoleonte piscatores hordeaceo tumidi potu inepta vulgi carmina in Liphippum recitare.

Actus vero qui sequebatur, hæc omnino memorabilia exhibebat. Argyrostratus Labetri præfectus querebatur, sibi tantum pecuniæ quantum Protagoni non esse, se paternam opulentiam in Labetri milites dissipavisse, &

ſpem cum Alexandro ſervaſſe. Itaque regem Liphippum ambiebat, ut ſibi apud Deſpotikyrium faveret. Rex Deſpotikyrium ſervum ſupplex rogabat, ut Argyroſtratus ex Indiarum vectigali abſolveretur. Contra Deſpotikyrius diſputabat, Argyroſtratum tantum famæ illo bello quæſiiſſe, quantum non ipſius aut majorum inſtitores omnibus mercimoniis emiſſent: Etiam fratrem armorum beneficio ſublatum, & opimam hæreditatem ad Argyroſtratum cum eo luctu perveniſſe. Expectet ille, inquit, donec victoria aut fœdere hæc tempeſtas quieverit: tranquilla Iccleonte, civitas tua, ubi mundi nundinæ agebantur, iterum felici portorio ærarium tuum implebit. Illinc expeditos nummos Argyroſtrato numerabis. Nunc quincuncem uſuram cum illis mercatoribus accipiet, quos ad egeſtatem perducis ſolutione fraudatos. Nimium eſt dignitate & opibus florere privatos, vix illud patri tuo tanto Regi conſtanter contingebat, cui ſtipem in Melandriorum familiis Acigniani quæſiverunt.

Quod ſi tam præcipiti Argyroſtrato utimur, ubi ſunt artes noſtræ, ubi felix tot ſeculis dolus? Tanta ſpe impleatur, quantam concipere ſine læto horrore non poſſit: triumphaturum in oculis patriæ, & felici ſenectute *Mille annis* imperaturum. Ac ut ineſcatus præmii guſtu, reliquorum teneatur imagine, ſuam gentem Doriacæ familiæ præponet, quæ illi in patria tam vetuſta æmulatione componitur. Ipſum Doriacæ principem gentis aliis deinde promiſſis oneratum, veluti interveniente verſura, placabimus.

Rex Liphippus, ſive conſilio Deſpotikyrii, ſive imperio contentus, credo, diſceſſit ad templum.

plum, cum Indiarum imago, macie & verberibus ad extremum confecta, de crudelitate Melandriorum miserrimis questibus peroravit. Reges contra dignitatem interfectos, totas gentes in equuleum impositas, ipsa terræ viscera avaris concussa laboribus non sine audientium gemitu lamentabatur. Et, Si hæc, inquit, mihi diviti contigerunt, cum eorum crudelitatem pretiosissimis pensionibus placarem; quid exhausta atque inops præter sævissimam mortem expectem? quæ undique ferro solicitata, jam vacuo sinu nihil præter antiquæ opulentiæ inanem famam conservo. Ad extremum, paulo post Melandrios aurum, & me vita deficiet. Sic effata, creberrimis concussa suspiriis, squalidam faciem lachrymarum fonte detersit.

Dum aulæum repeteret, ex alia parte Labetri milites seditiosis vocibus inclamabant, nec Argyrostratum nec Indiam esse facturos, ut sine stipendiis vexilla servarent. Labetrus antiqui sacerdotii librum capiebat in manus, ac veluti malos genios figurarum religione tentabat. Sed omnes eadem sacra amabant: neque ullum manus in aëre rotata avertit in fugam. Chorus ex militibus Labetri fuit, suas vires tam in dominum quam in hostes superbissima vanitate jactantibus.

Ex tertio deinde actu hæc maxime annotavi. Despotikyrius, Rex Liphippus, & Leucus secretæ pietatis præfectus, Pedæa quoque cum conjuge Labetro, & Charridotus consiliorum præses, de rebus imperii secretissima consultatione agitabant. Sed nihil jucundius fuit, quam Liphippum audire. Is Leucum interrogavit: possetne propitiis diis fœdera cum aliorum sa-

crorum

crorum hominibus ferire. Ille oculos in manicatam tunicam aliquantulum reflexit: cunctatusque, donec rugas contraxisset in fronte, ita demum posse respondit, si inopia bellum geri non sinebat; tantum hæc animo fideliter vota celaret, nihil se curaturum sacramenta, quæ illis hominibus præstantur, & commodis temporibus sanctè ad hostium perniciem usurum.

Charridotus autem barbam aliquantulum defricuit, & ad Liphippum conversus, Nunquam, inquit, Icoleontem tuam recuperabis, nisi removeris arma. Quid cunctaris furentes sedare inani pompa promissorum, veluti flentibus pueris extorquemus silentium, illorum oculis ad tabulas aut aulæa sublatis? Mihi crede, tam rigidi in ferrum, auro facile vincentur. &, si quinq; millia talentum, quæ quotannis inutili prodigis bello, in aureum mutaveris imbrem, facile æneas turres & Acrisii claustra novus Iupiter superabis: tu modo potentiores factiosorum illo nimbo obrue, & ipsi tam gratis ictibus verberati, pertinacis populi animos tibi certissimis cassibus includent. Certe ille Nearius, ille flos ducum & tam longi animus belli, veluti subducto igne languebit. Marcescet martii imperium viri inter feroces superba pace cives: &, si quid antiqua autoritas valebit, hanc beneficiis in illum, & occulta suspicionum malignitate corrumpemus. Et ille spoliatus exercitu, nudoque latere, quod in bellis juventus magnifica stipabat, malet credo piscatorios fastus pati, quam vel tecum vel cum Labetro vigere, provinciis aliquot præfectus, nisi gloriam contemnit, aut non est magnificum, instar Thessalicæ hastæ vestrum imperium, quod

quod toties quassavit, gloriosa mutatione firmare. Interim fœderati bona pacis adorabunt, pæne seculo ignota: & ad novam quietem sopiti connivebunt. Nam ut calidis vulneribus sensus abest, & nondum peracto per animum dolore recentes calamitates obstupescunt: ita illi furente bellorum impetu non sentiunt, quam sit miserum semper cum armatis vivere, & frigente per otium dolore lentius ad pristina incommoda iracundiam concitabunt. Externi interim reges, quorum opibus nituntur invicti, etiam ad auxilium tardiores hoc solicita mente revolvent, juventute exhauriri provincias, & ærarium plus quam fugato Metello spoliari. Forsitan post tot imperii damna, fœderatos iterum insperata pace nobiscum coituros. Præterea, qui jam in fasciculum conjurant, domesticis discordiis incensi statim hæc vincula resolvent, quibus hodie tuas divitias fatigant. Trade modo intestina arma, & ab externo hoste vacuos civilibus discordiis relinque. Quis nescit, tot respublicas fore, quot civitates hodie vigent? Videbis provincias collidi, dum novo imperio caput quærent: & provinciæ urbium motibus labascent. Majora inter illos odia, quam nobiscum nascentur, & dissipatæ provinciarum vires tibi nudum latus ostendent.

Hæc subtiliter declamante Charridoto, jam cervicibus Liphippus annuebat, cunctisque acclamantibus in hunc modum Senatus consultum ipse conscripsit: Sibi pietatem placere, & secura ad cœlos vota, quæ nulla cogitatio belli deducat. Itaque cum hostibus fœdus sanciendum esse, quod opportunis rebus semper, propitio Iove, dirimere possit. Chorus ex Melan-

driis fuit, antiqua carmina de Lusitani regis funere superbissimo recitantibus sono.

Successerunt præcipui ex Icoleonte, qui in actu quarto quærebant, quo compendio rempublicam administrarent. Iam remittenti frigori successerat belli tempus. Protagon assuetam pensionem mittebat, quam illi ærario claudebant, dissimulabantque animum pacis, si à Melandriis solicitarentur ad fœdus. Nec multo post homines à Labetro veniebant cum oliva. Illi inducias, & mox pacem, incredibili conditione, ferebant. Libertatis & Reipublicæ splendida nomina ingerebantur ad fastum. Nihil erat mitius Melandriis, & ubi naturam exuissent, fœderatorum turba tacita reputatione volvebat. Mox tot promissis onerati quamquam plena aberat fides, sic inter se loquebantur. Quid deinde aut Liphippus, aut Labetrus, ulla juris imagine fingunt? Non tantum nos in libertatem relinquunt, sed ut cum olim liberis disceptantes, belli, quod hactenus gesserunt, justitiam ipsi proscribunt. Quis regum iterum à Melandriis violatos nô fovebit? si jam non rebelles ad justum imperium, sed æmulos ad destinata supplicia vocabunt? Quid denique volumus aut quid ultra expectamus? jacent pæne supplices Melandrii, & quod quadraginta annorum bello negaverunt, spontanea benignitate promittunt. Res nostræ aliis fundamentis nituntur quam Liphippi. Ille ingentibus fruitur terris, & imperia per orbem dissipata exercet. Nos Thessaranacti & Protagonis viribus regnamus, & si qua illos mutatio rerum avertet, Melandrii, quos dubitamus accipere socios, forsitan implacabili ferocia regnabunt.

Tum

Tum Nearium rogabant, ut & ipse quid sentiret expromere vellet. Ille non multum à pace abhorrentia loquebatur, credo ne inclinatis animis videretur plus suę dignitati, quam Reipublicæ tribuisse. Qui post actum cecinerunt pueri ex Lugduno, probabant, nescio quibus carminibus, neque Romuli urbem, neque Adriaci ponti paludes, cum nova re Icoleontis posse conferri.

Postrema pars Tragœdiæ hæc erat: sanciebatur fœdus utrinque, & Charridoti vaticinia se funesta veritate approbabant. Icoleontis urbes in assueto otio superbæ inter se de imperio certabant, & Melandrii, velut in Protagonem armati, sese effundebant in Icoleontis campos. Vidisses inopinis cladibus attonitos stupere, & invocato Tessaranacto aperire urbes suas. Abdicabatur Reipublicæ nomen, & Tessaranactorum adorabant. In altera parte sæviebat in Labetrum Protagonis miles, & ille Labetri hæreditatem, Tessaranactus Rempublicam occupabat.

O Pax benignum Numen, atque Saturni
Hac prole melior nata qua quatit fulmen,
O mentis atque corporis bonum duplex,
Dic ô benigna diva, quas colis sedes?
Hic te sub ortu quarit, hic sub occasu:
Hic te sub altis montibus putat mersam
Scrutator auri, teque cum suis credit
Emisse dapibus alter. Hic parat fundos,
Hic dignitates, hic libidinem demens
Explorat, atque consulit, nec hic pacem
Nec ille demens invenit. Quibus tandem
Nulli repertum sedibus tegis Numen?
Paci loquebar. Paxque blanda respondit.
Tranquillitatem quisquis auream quaris,

Sedesque nostras, quolibet loco tandem,
Modoque, blandas sive per voluptates,
Seu per metalli fulgidum jubar quaeris,
Sive in cadente Sole sive nascente,
Seu per feroces syrtibus vagis undas;
Ignosce facilis. Quolibet loco haud possum
Ego inveniri, quo tibi tuam suades
Pacem latere. Sed tamen feram unquam,
Si quem inter omnes sic videbo ineptire,
Vt me esse in isto Belgii putet mimo.

Subsecutus est populi plausus, qui dum poëtam effusissima gratulatione commendat, ego factis ad Venerem votis, sic in aurem Anemonis conjugi dixi: O si mihi non atrocius bellum Fortuna parasset, quam felix miles virilibus armis certarem! nunc ipsa desperatione turbatus, etiam ante prælium spem victoriæ timidissima mente damnavi. Illa, intelligenti similis, hæsit; sic, ut se percipere mentem meam, sola oratione negaret. Sed ut ad illius pervenimus domum, & , Anemone ad Protagonem profecto, ædes vacuæ libertatem colloquiorum fecerunt; Ignoscite Numina, & tu potissimum castissima Iuno; hoc unum est, quod meæ probitati labem imponat. Præmium & voluptas corruperant meam innocentiam, jam pæne morum constantia superbiam. Ignoscite sancti Censores; & vos forsitan sub iisdem legibus peccassetis; non difficili arte expugnavi volentem, & me amore pulcherrimo ad satietatem explevi. Nec amplius de paupertate cogibabam; sed jam velut Doromisi victor, indignabar, supplicasse Fortunæ, cum liberalis Matrona assiduis muneribus mutuam voluptatem cumularet.

Cæterum, ut virilis ardor provocata consuetudine

ſuetudine languebat, ipſa flagitii turpitudo, neſcio quo mihi odio me ipſum committebat. Super omnia mulieris cupiditas interdum me in indignationem rapiebat; & hæc ſæpe in hortis ſolitarius proclamabam: Ergo me potuit amare? ergo fidere hoſpiti novo? & cum conjugem valentiſſimum haberet, fœdare matrimonium mixtura alieni ſanguinis, quem nulla familiaritas aut convictus, ſed ſola libido pretioſiſſimum fecit? O inanem Lycurgi fiduciam: & Solonis juſtiſſimos metus! Quid deinde expectabo, niſi ab Anemone contumeliam, aut ab adultera mortem? Nihil eſt facinus illi, quæ pudorem prodegit, & majore crimine famam, quam voluptatem redimet. Satis paruiſti corpori, redde te in diſciplinam virtuti, Euphormio; nondum peccandi conſuetudine ſecurus es, & adhuc ad criminis nomen horreſcis. Quid aliud antiquitas monebat, quæ convivis ſurgentibus partem cænulæ relinquebat in menſa, niſi ludis humanis ſic utendum, ut ab iis recedamus, nondum conſumpta voluptate.

Hæc & ſimilia ſæpe jactabam; ſed fortioribus conſiliis obſtabat conſuetudo pulcherrimæ mulieris, & cum inſania vires otio epuliſq; redeuntes. Interim Protagon ad ruſticas exiverat domos, & cum Protagone Anemon. Ego cum Theophraſto interdum, ſæpiſſime in Anemonis domo diſſimulata familiaritate verſabar. Sed dum hæc inter amantes ſcena luditur, & videtur Hymen removiſſe à flagitio vultum: forte quidam è familiaribus in ejuſmodi ſceleribus doctus, cœpit matrisfamilias in me benevolentiam habere ſuſpectam. Nec jam ſatis communi ſecreto fidebam. Nam mulier, in-

censa libidine, sæpe secretas blanditias nimis licenter proferebat. Forte ad constitutum paulo ante vesperam veniebam, cum ille me suspectus circumspector deduxit in hortum, & post sermonum ambages malo cavere jussit, & ab Anemonis limine abstinere. Nec Anemonem de uxore dubitare, sed esse post Cæsarem multos, quos in conjuge fama moveret, sed si perseverarem insana cupiditate esse, scirem paratos percussores, qui meam audaciam finirent. Ego rationibus & audacia destitutus, nihil nisi velato capite effugi. Putares Vere Sacro prognatum, & è finibus gentis expelli.

Inter omnia præcipue timebam, ne me tam gravi injuria amicum & familiarem læsisse divulgaretur. Cæterum, cum diversa argumenta expendissem, quibus me à præsenti calamitate vindicarem, & altior consiliis clades omnem spem obruisset, tandem humano more ad majorem vim suspexi, Numenque superstitioso timore veneratus sum. Habebam in propinquo antiquissimum fanum & quod præsentem mærorem dulcissime alebat, subobscuris fenestris, ac forte solitudine horrens. Igitur in eum locum me conjeci, lachrymisque, ut putabam, pietate fluentibus, significavi Numini calamitatem meam. Iam hóc ipsum mihi solatio erat, quod ad eum confugissem, qui mederi vulneri posset. Tum detestari cœpi humanitatis mala, quam caducarum rerum corrumperet amor, nihilque jam mihi placebat, quod non esset cum æternitate conjunctum. Ibi, consumpto impetu lachrymarum, veluti firmissimo decreto mecum sanxi dedere me in Philosophorum disciplinam quos olim cum Anemone amaveram.

Sed

Sed ipsa diversitas scholarum non unis institutis in eandem nitentium viam, meam pietatem aliquandiu confudit. At cum in hac jactatione mentis posuissem aliquot dies, & pietatis interim sensus per inopiam & miserias augeretur, forte accidit, ut in Acignii domo agerentur literarum conventus, propositis tabellis, quarum pictura in diversos sensus trahitur, & omnibus doctis materiam ad disserendum ministrat. Pace tua, Sanctitas, dixerim, paululum omisi memoriam tui, & Veteres stimuli gloriæ jacentis animi languorem excitaverunt. Volui in eruditorum cœtum prodire, & ex temporanea eloquentia meum ingenium publicæ famæ committere.

Igitur ut ad æris sonum convenimus, sedimusque, nos quidem in humilioribus locis, Acignius autem, & cum eo optimates, sedilibus ad diei magnificentiam extructis, adolescens qui tabellam proponebat, in suggestum sublatus est, pulcher, concinnus, & imperata modestia gravis: nec longe tabula ex pariete pendebat, quam ut exponere vellemus, porrecto in publicum radio, invitabat. Neque ego ulterius cunctatus sum, sublatusque in pedes, & vertice humanissime aperto, me orationi aptabam, cum ex alia parte quidam ex Acignii domesticis ad idem officium exsurrexit: vir exiguis & valentibus membris, orbiculari vultu, niger, nomine Brutus. Ego vero indignabar, si Acignii servus, si repudiatis honoribus pauper, & certe illis locis familiaris, mihi externo præponeretur, cujus saltem dignitas ignorabatur: nihilominus cum moneret revereri sanctitatem, clam admiratus insolentiam motum & dissimulata iracundia cessi.

PAGINATION INCORRECT

Erat autem tabulæ facies, quæ ad differendum proponebatur, ejusmodi. Matrona verecundissimi vultus in medio stabat, purpureo amiculo insignis, quod virides radii pulcherrime distinguebant: ipsa tristis, solicitoque ore, & prope expressis in tabella gemitibus, querebatur. Ab utroque latere ingens turba, oculis quidem in unam matronam defixis, cæterum longe diversis affectibus, ut videbatur, animata. Qui enim à dextra pingebantur, ii supplicum vultu mulierem adorabant, & illa velut repudiatis honoribus in lævam inclinaverat lumen, ad quam stabant contumaces imagines, tanquam populi aliquid mulieri exprobrantis. Et hic quidem intentabat improbum reclusæ digitum dextræ, ille risu contraxerat vultum, alius aspernantis fronte, & superbo sæviebat fastidio: plurimi autem, veluti loquerentur, mulieri fractos fasces, & sordidam laurum, solium præterea eversum, sceptrique reliquias, contumeliosa indignatione monstrabāt.

Et hæc sane plurimum in pictura eminebant. Nam cætera, ut in matronæ humero corvus, ut ad pedes plumis dispoliata luscinia, spissæ nubes in imaginis cœlo, prima curiositas lustrantis tabulam omittebat. Igitur compositis omnium oculis auribusque, Acignii minister in hunc prope modum cœpit.

Iurisprudentiæ studium, quod quidam scientiam appellant, nulla eloquentia oratoris ingeniosius depingeret, quam in hac muta imaginis eruditione describitur. Hanc artem tot voluminibus diffusam, tot (miserum!) excultam ingeniis, istius matronæ species sustinet. Vestis purpura insignis, regii memoriam fastigii, unde originem habuit, contumaci majestate

jeſtate conſervat. Niſi credimus terribiles pœnas, legumque capitalium furorem, ſanguinis notas in pallam tranſtuliſſe, quæ quidem intermixta viriditate temperata, quid aliud oſtendit, quam humanitatem Pontificum, qui mitia imperia legeſque ſine ultimis terroribus exercent?

Qui autem à dextera collocantur, devoti ac ſupplices, illi ſunt, qui hanc artem, ſi diis placet, omnibus ſtudiis rebuſque præpoſuerunt: quos nec Philoſophiæ ſublimitas ad ſydera evocavit, nec ad rationis conſultiſsimum iter, non mitiorum diſciplinarum humanitas permulſit, aut divinæ lectionis ſublimitas, ſed velut occluſis oculis ad hoc ſtudium, parentum communis inſania coëgit. Vides ſolutiſſimos vultus, &, niſi quod hanc unicam adorant, laſcivia & jurgiis contumaces, vides laceras in imaginibus veſtes, quas luxuria & nocturnis graſſationibus corrumpunt. Quis enim his ſeculis turbo Academiarum pacem fœdius excuſſit, quis verius literarum ſtudia infamavit, quam hujuſmodi adoleſcentum petulantia? dum excuſsis pueritiæ frænis ad hanc juris licentiam proterva ſuperbia properant; dum ſoluti ſcholaſticorum metu, primi impetus lætitiam non regunt, novamque, & adhuc inexpertam libertatem, in criminibus probant. Sed acrius incuſare non auſim, dies atq; noctes per ludum exigi, cum videri pulchrius poſſit otium cum voluptate colere, quam multiplicem hydram & inania hujus artis nugamenta conſectari. Quid enim laborioſius illa arte, quam in compendium redigere putavit, qui ejus licentiam intra quinquaginta libros coëgit? vel quid incertius, quam illud quod li-

bido diſpoſuit mortalium, quorum animos nec unum ſeculum nec eadem opinio conjunxit? nam quid deinde ineptius, quam tot juriſconſultorum mentes una caſſe concludere velle, & mortuorum diſsidia vana pace extinguere, quam deinde velut divinis oraculis inſiſtere illorum verbulis, percunctari, pugnare, tot voluminibus rem diffundere, ut nec maria prodigioſam ſeriem librorum, diſtinctis per ventum fluctibus, exæquent?

Omitto vanitatem quæſtionum, quibus ipſi ingratiſſimis laboribus torquentur. Sed illos audio jam in partes eſſe diviſos, dum dubitant, an ſedibus, an pedibus Vlpianus in poſſeſſionis notatione ſcripſerit: cur idem latiſſimam jus dicentis poteſtatem, non vero longiſſimam appellarit: num ſpadones à ſpata dicti ſint, & Ælius Sentius Rex Romanorum fuerit, qui legem Æliam Sentiam promulgavit.

Tot maculæ per incultum aſperumque corpus Iuriſprudentiæ diffuſæ, quæ utcunque rudibus majorum ſeculis inter æqualem omnium barbariem latebant, nunc politioribus detectæ ingeniis, utinam tanto pudore clientes confunderent, quantum ipſa in hac imagine lachrymabili vultu & adorationem averſante confitetur. Hæc autem hominum turba, quæ contumaci manu, &, ſi poſſet, verborum petulantia mulieris luctum crudeliter auget, illorum eſt, quos antehac antiquitas nominis & ipſius Iuſtitiæ amor decepit. Nunc vero poſteaquam ex Iuriſprudentiæ vultu meliorum diſciplinarum liquor fucum diluit, amiſſos moleſtiſſime annos laboremque inutilem ſeveriſſima exprobratione repoſcunt.

Marcida vero laurus, & effuſi ſolii lacerata majeſtas,

majestas, quid aliud, quam hujus artis casum solerti descriptione promulgant? Quid in humero corvus, nisi importuni ominis species atra, & barbararum vocum effigies pæne auribus gravis? Quid Luscinia, quæ cum plumis vitam & Musicam projecit, nisi ut omnem Iurisprudentiæ eloquentiam suo fato functam esse sciamus? Nam illæ nubes, quæ supremum tabellæ limitem obscurant: jamjam candidos priscæ Iurisprudentiæ soles abscondunt.

Dum hæc Acignii minister in divinam scientiam sacrilego furore profundit, notavi, Acigniorum vultus, nescio qua lætitia nec occulte diffusos, nutibusque invicem crebris, perorantis insaniam collaudare. Ego vero maledictorum impatiens quæ nec occulte in justitiam ingerebantur, vix creberrimo anhelitu luctantem iracundiam in præcordiis repressi. Sed ut ille peroravit, secutusq; sociorum plausus eum in sydera levavit, ego tam indigna percitus laude, etiam vehementius exarsi. Nec diutius passus sum triumphare insaniam verborum, intentusque in vindictam, forti asperaque voce interrupi clamitantium susurros, & silentio reddito, cum omnes me intuerentur, ejusmodi verbis dolorem meum exoneravi.

Quod in Rerumpublicarum partibus ambitio & invidia nocent, hoc eædem pestes in literarum imperio tentant, maledictis & calumnia, quæ hodie pro telis clypeisque eruditorum furori, & inermi discordiæ, ministrant. Neque antea putaveram in jus ipsas scientias vocari, Gigantumque audaciam respicere in cœlum, sed credebam salvo numine dearum Antistites humanis inimicitiis collidi. Nunc vero cum novi Diomedis acumine, non Æneæ mater,

mater, aut inimici dii, sed Argolica Pallas, & ipsa Delphorum Themis jaceant, quid tutius quam à scholis ad barbaros exire, dum in ejusmodi sacrilegium provocata fulmina erumpunt, aut publicæ noxæ diis deditur qui insolentissime peccavit? O quisquis es mortalium, qui modo Iurisprudentiam provocasti (neque enim te novi, nisi quo nomine te odisse fas est) quæ te Deorum clementia in hanc audaciam excitavit, ut fœdissime de illorum alumna cogitares, & os tuum duraret in tam impias voces? an, quoniam perfidia, & furor, & impium nefas, expugnatam justitiam transmisere syderibus, in absentis Deæ filiam tam audax latro involavisti?

Cum hæc dicerem, interim universam concionem inexpectatissima querela turbaverat. Suspensi invicem, quis aut unde essem, & ipsi pavidissima voce quærebant. Nec aliquis incusabat, sed veluti Deorum ministrum & ultore[illegible] parricidii reverebantur. Quem enim a[illegible]m in Acignii familiam dicturum, aut quem in ea domo daturum Iurisprudentiæ manum? Ego vero aliquandiu spiritum revocavi æstu & iracundia fugientem. Ac dum omnes uno stupore meam violentiam mirantur, subiit animo fabula tot seculis & vatibus inclyta, cum Amphyaraus per hiantis soli labem excipitur, & umbrarũ imperium ac silentis prodigia mundi, vivo corpore, & lauri nondum expirantibus ramis, exterret. Cæterum ne concio mutatis animis in novos affectus solveretur, aut recentis indignatio facinoris, quæ mihi eloquentiam tanquam tela suggerebat, sterili frigore inaresceret: cœpi acrius incusare flagitium, simulq; hortari Iurisprudentiæ hostem,

ne deos ultores expectaret, sed voluntariis pænis sæviora supplicia deprecaretur. Quamdiu, inquam, in homines atrocibus contumeliis desæviisti, cum adolescentes, qui Iurisprudentiæ præceptis animos informant, scurras, turbinesque appellabas, utcunque patiebar te in communi argumento ferociter regnare. Illud tamen me gravius movit, quod videbaris in istam scientiam, omnium malorum culpam convertere, quasi corruptrix adolescentiæ fluenti luxuria tam lubricam ætatem prosterneret. Cum tamen hæc ruina juventutis, tot lachrymæ senum, parentumque miserabiles exitus, primis scholis, ubi sternuntur fundamenta literarum, omnem calamitatem imputent. Vestras scholas dico, quæ severis legibus & pæne sylvestribus edictis exurgentes puerorum animos castigant, nec ab infantiæ servitute sensim ad virilem libertatem deducunt, sed tanquam semper in ea disciplina duraturi essent, subhoridas leges præscribunt, & ut infernæ artis mystæ velut circulum designant, ultra quem prodire certo interitus supplicio vetant.

Nulla interim civilis vitæ cura, nulla morum custodia ad consortia consuetudinis humanæ. Plerumque laceræ vestes & stantes annuis sordibus capilli, illarum disciplinarum ignaviam condemnant. Interim pueri in illis artibus enutriti plerumque ad lasciviam suspirant, & si mihi creditis, de voluptatibus melius judicant, quoniam in earum exilium tot sanctionibus opus est. Nihil flammam fidelius nutrit, quam favillæ frigida moles, nec Sirenes auribus melius imponunt quam cum prima suavitate inexpertas demulcent. Sic adolescen-

tia

tiæ cupiditates, quæ velut suppressio aëre audentius inter tam cruda imperia vixerunt, posteaquam ab illis claustris in libertatem altioris disciplinæ, id est, Iurisprudentiæ, successere, insolentius plerumque effervescunt, & primis illecebris voluptatum, velut inauditis Sirenibus, non satis fortiter repugnant.

Sed hanc accusationem prætermitto: vellet enim Iurisprudentia cuilibet, vel per aliquam ignominiam, debere sanitatem suorum. Quis autem patiatur te illi Nymphæ, te urbium præsidi; te pacis & armorum dominæ, Scientiæ nomen, aut si quid est præstantius inter literarum titulos, tam contumaci latrocinio detraxisse? scilicet nugamenta Philosophiæ somniantis, & vestrarum sectarum barbaries, illam dignitatem suis domiciliis præfiget: hæc autem hominum ac pæne deorum domina, templorum foribus ignobiles titulos & vulgi insignia imponet!

Ac quam illud astute disseruisti, opinionem hominum, quæ ad libidinem pro ingeniis mutatur, dubitantium non cogere mentes, nec unica veritate invitis oculis illabi, id est, scientiam non esse; Illa Iurisprudentiam constare, quæ proinde tam levi fundamento nihil nisi inanibus auris, & veluti ludibriis ventorum, implicata cultorum studia deludat. Piget respõdere maledictis criminationis adeo ineptæ. Quis nescit tot Iurisconsultorum rixas, tot interpretum bella, & mancipia jam non cedentia urbi, veluti frondes esse atque ramos lentiores, quæ ab ipsius Scientiæ, id est, veræ sinceræq; Iurisprudentiæ, trunco luxuriant? Ipsa vero, quæ firmis radicibus arbor nullis opinionibus mutatur, sed constantiæ laude inter

scien-

scientiarum præcipuas exurgit, illa ferme continet, quæ Iustitiæ præcepta appellamus, quæ compositi regulas juris, cæteraq; quæ nascentibus Natura de externa vi, aut de domestica continentia, & naturæ assertor magistratus, præscripsit. Ex hoc trunco illisque radicibus alia virgultorum instar uberrimus succus diffudit. Hoc vero cui Philosophię parti non contigit, quæ tot quæstionibus, tamque variantibus animis omnium temporum scholasticos commisit. Quis Logicam ministram rationis, sydusque mentium, à scientiarum ordine tristis censor amoveat, tamen & *de entibus rationis* (ita enim usus appellavit) disputat, & *de Vniversalium natura* litigat, & necdum deliberavit, an conclusionem Syllogismi partibus annumeret. Quæ controversia magis vestras exercuit scholas, quam dum Physici *de materia prima, de causalitatibus, de Alchymia*, diversissima mente contendunt? aut dum scientia morum felicitatem suam nunc in amœnissimo visu, nunc in amoris suavitate disponit? Sed quoniam tantum illa sunt velut incrementa solidi corporis, ideo nec Philosophiæ nomen ex scientiarum albo delevimus. Minus peccavisses, si inviolato numine Iurisprudentiæ, tantum ejus mystas accusavisses, qui severi Sacerdotii ornamentum maculant indignitate juventutis, quam acerbissima eruditione in suos gradus adoptant.

Cum in tanta iracundia ferocius instarem, consurgit Acignius indignatione plenissimus, & ulterius querentem animose perturbat. Negat apud se forum esse, ubi declamarem ad fastum, & invidiam hostibus facerem. Si quid haberem ad expositam imaginem, expedirem protinus

protinus sensum. Cæterum si in maledicta iterum erupissem, sensurum me & ubi deliquissem, & quam grave supplicium vesanæ temeritati deberetur. Ego vero ejusmodi minis verberatus, tum demum illum Acignium esse, me autem Euphormionem, verecundissime memini: & meæ eloquentiæ fons, modo tam vivida majestate decurrens, velut injecta frigidi Mercurii levitate, sese per occultos meatus huc & illuc timidissime subduxit. Rediit animo Basiliana calamitas, & quantum Acignium ibi meis vulneribus sensissem. Sed nec amplius Callionis potentia utebar, & omnino metuebam, ne in antiquam notitiam frontis meæ argumento perveniret.

Igitur veluti sublatis odiis, facta tranquillitate detumui, & facio, inquam, inducias cum illo, nec serenitatem diei litigiosa oratione perturbo. Sed quam ipse Iurisprudentiam putavit, matronam in Tyria veste, quam læta viriditas permiscet, hanc ego pro omnium scientiarum & literarum imagine accepi. Scientia, inquam, est illa mulier, quæ in hac tabellæ pictura describitur. Ostro quidem eoque purissimo insignis, cum olim in regiis habitaret, non tantum principum alumna, sed rectrix ac magistra, vitam & leges imperantibus dictaret. Illa tempestate, nec divinam Poësim, nec arcanam Philosophiam, in tuguriis vidisses, nisi quod eruditorum pertinacia interdum benevolentiam Principum in secura paupertate contemnebat. Ipsi reges non minus ambitiose eruditionem, quam potestatem vindicabant, & qui triginta legionibus imperavit, paulo superbius Philosophiam quam signa purpuramque jactavit. Quid ille Asiæ domitor, qui melius

lius Achillis victorias, quam suas recensebat, qui dum ultimas terras nobilissimis triumphis aperiret, Aristotelis Physicam avara eruditionis ambitione posteris invidit. Syracusanus autem ille, quem Corinthus è Tyranno civem fecit, quam scientiam habuerat principatus ornamentum, eam deinde calamitatis solatium solam ex tot opibus è Sicilia abstulit. Quid illi, qui assidue cum Ennio, cum Terentio scripsere? Quid ille, qui primas eloquentiæ Ciceroni invidit, ipse solus in Orbe Romano Imperator? Et ne singulas regiones perscrutando etiam Ægyptiorum Persarumque Philosophiam in regia & templis, veluti simulacra Deorum, inveniam, nulla natio tam barbara aut tam inhumana extitit, cujus Principes eruditionem sui temporis non aut mirarentur, aut quærerent. Diuque in illo fastigio scientia hæsit, donec eruditorum vitio, ipsa suam nobilitatem maculavit, & non ad umbram Philosophorum, sed ad vilissimam noctem recessit.

Nimirum hodie cum nostris artibus nugamur, & quæ laudes olim scientiam extulerant, contrariis vitiorum maculis miserrime sordescunt. Nulli quondam elegantius mores examinabant, nulli commodiores humanæ consuetudini putabantur, quam qui eloquentiæ, veterumque temporum memoriæ, aut Poësi studuerant. Nihil illis comius, nihil suavius, antiquorum ætas vidit. Etiam creduntur sylvestrium populorum rudes animos primi concilasse inter se, inventisque legibus fundatas respublicas gubernasse. Inde ipsa humanitas illi scientiæ suum nomen accommodavit. Nunc vero quid amplius dicam, quam parentes metuere,

tuere, ne pueri, dum Scholasticos audiunt, cum literarum commercio morum similitudine imbuantur? ut ineptiæ omnes, & quicquid in incessu vel oratione est insulsum, communi proverbio jam consuetudini Academiarum imputetur. Hinc proscripta majestas literarum, & præcipua utilitas, quam ipsæ in respublicas invehebant, miserabili fato sublata.

Non tenui equidem risum, quoties in Academiis declamatores vidi, scenicos pueros instruere, qua majestate imitentur fastigium Regum, aut matronarum blandissimos nutus, militumve iracundiam effingant. O quotquot literarum vindices estis, eripite squalidas Musas ex carceribus scholarum, & in pristinam libertatem vindicate! Quasi vero qui olim in literis floruerunt, & quorum hodie ingenia miramur, tam stolidis nugis immortalem quæsiverint famam! Olim quidem Poëtæ, celeberrimis conventibus immersi, vix secessum inveniebant ad carmen. Ita Maro, ita Flaccus, Tibullusque & Propertius vixerunt, & ille, quem Natura omnium ingeniorum compendium fecit, Naso. Tunc illustribus familiis vates assueti erigebant vividas mentes; & inter proceres audiebant quæcunque in civitate vel excitarent salibus animos, vel mores recentissima venustate polirent. Ibi illi quotidie vel Panegyrim, vel Satyram inveniebant, & omnino laudabantur, qui non scribere magis quam vivere novissent. Nam quid de Philosophia dicam? quæ pæne in Regum penetralibus nata est, quam in Platone Sicilia adoravit, Stagira autem tam potentem sensit, ut illius favore & mœnia recuperaret & cives. Cui potius Archimedes suam industriam, quam cognato Hiero-

Hieroni accommodavit; aut quem è vulgo ille Deorum & hominum honor Socrates Alcibiadem dilexit? Adeo illa scientia, quæ maxime secretum ad contemplationem exposcit, nihil fugiebat præter rusticum vulgus, & in consortio magnatum vel erudiebatur vel docebat: nunc autem miserabilis scientia quantum degeneravit à moribus, tantum quoque ex sermonibus dignitate recessit; & jam barbara appellatur, quæ effecit ne barbarus orbis esset.

Ac ut Philosophiam se in suis latebris plangentem relinquamus; quid aliud est Historiam facere, quam rerum gestarum eventus atque causas prudenti explicatione narrare? aut quomodo sufficient illi muneri, quo posteris nullum majus tribuimus, homines imperiti rerum civilium, qui neque astus suorum temporum intelligunt, & ignobili studio ducti, neque pacis, neque belli genium noverunt? Nemo pro dignitate Historiam componet, cujus indoles non sit apta, ea quoque gerere quæ Historici describunt. Nunc satis est ad eam scriptionem orationem ineptissime tersam cum mendaciis afferre. Quid est denique Poësis, nisi viva descriptio affectuum tui seculi, quos tantum ex aliorum consortio cognosces? Vnde polita confessio amoris, vel generosi odii pæne irata descriptio; quæ prisci seculi Poëtis adhuc hodie vel misericordiam conciliant, vel favorem. Nunc quicunque post insanam lectionem Poëtarum tumentia verba in ordinem componunt, aut vetustatis ignobiles ritus jam olim exulantibus verbis cogunt in versum, illi utique inter doctos umbratiles sunt Poëtæ, & illorum vitio quotquot in eam ar-

tem

tem nituntur, velut ridiculi homines, iniquissima opinione damnantur.

Quis ferat hanc contumeliam Musarum, in quarum templis multi quidem insani concipiunt vota, sed nemo in hunc diem, nisi prudentissimus, litavit? Nihil loquor de Iurisprudentia, ne veteris iracundiæ insimuler. Sed quæ olim Prætores, quæ Præfectos Prætorii, quæ Principes habuit conditores, illa nunc cunabulorum dignitatem ægre in historiis conservat. Non celabo juventutem tutissimum iter ad Musas. Quorum eruditionem imitatur, eorum quoque moribus diligentissima æmulatione insistat, putetque Ciceronem aut Senecam plura in negotiis civilibus invenisse, quibus literas ornaret, quam in literis, quæ ad humanam consuetudinem transferret. Nullus in Academiis solide eruditus evadet, aut cum gladiatoribus strenuus imperator.

Igitur hæc matrona, cui in tabella Scientiæ & omnium Musarum majestatem imponitis, regalem quidem purpuram aliqua lauri viriditate permistam conservat. Quid enim illi relinquitur, si de palla quoque dubitat? Sed jam sceptri ac solii dignitatem miserabilis amisit, illosque aversatur præcipue, qui eam hoc seculo adorant, id est, quorum ineptiis ubique indignissimo traducitur risu. Videsne ad inimicos converti, qui importuno vultu & petulantibus dextris afflictæ patientiam fatigant? Nimirum si illis aliquando sua voce loquetur, immutabit spernentium mentes, & pristino splendori restituta, omnem iracundiæ furorem in Academiarum ignaviam effundet.

Cum hoc argumentum ingenti vociferatione deduxissem, & jam dies in vesperam es-

set

set pronus, adolescens qui tabulam proposuerat omnia ejus secreta jucundissima oratione publicavit. Quippe hæc matrona, feria erat optimi vini, lentis arborum ramis coërcita; quæ quidem sui amatores aspernabatur, quippe illorum amicitia peribat, suisque osoribus adverterat vultum quorum fastidio diutius victura videbatur. Et quidem omnibus in risum effusis, juvenis lepidissimo argumento rem omnem disputavit. Cæterum Acignius meum ingenium probaverat, delectatusque oratione non indocta, me quoque inter familiares habere non mediocriter optabat. Itaque blandissime exeuntem demulsit, laudibusque in publicum effusis palpitantem animum periculosissima voluptate percussit. Ego inescatis præconiis, cum me iterum laudari vellem, postero die ad Acignium redii, & ille meam facilitatem solertissime cognovit, lætatusque jam prima pietatis formidine teneri, etiam incautum devinxit munusculis, cœpitque velut dulcissimis suspiriis interpellatus narrare, quam propitiis diis nati essent, qui in illius domicilium concedebant. Et hæc tanquam mihi aliena recitabat, quæ non obscure mihi dici sentiebam. Nihil, inquit, eruditis commodius mea domo videbis ad famam: velut in terrarum scena plaudentibus populis ingenium probamus, & suavissimam vitam colimus in consortio Musarum: nulla familiarium rerum solicitudo nobilitatem animorum deducit in terram: & jam hic felicitatem ordimur, quam nobis certissimam in syderibus fata disponunt. Recensebat deinde complurimos, qui ex amplissimis gentibus in suam familiam venissent, & quam mali exitus alios occupassent, qui tam egregia fortuna

fortuna nesciverant uti. Ego autem Acignii machinas perosus, quo plura in eam sententiam congerebat, eo malignius aversabar dicentem. Paulatim exinde elanguit pietas mea: & Acignii, cæterorumque Philosophorum iterato consuetudinem ejuravi: nec me latebat, nescio quomodo emoveri hominum mentes, & suavissimo veneno intinctas à Philosophis in suas Academias deduci. Itaque priusquam eo medicamine perirem, viam jam olim destinatam in Scolimorrhodiam aggressus sum. Sed & in maculas, quas tantopere vitabam, miserabilis offendi, monstroq; maximo didici ubiq; Acignium esse. Cæterum minime Theophrasto significavi, me in Scolimorrhodiam cogitare. nam & levitatem meam timebam apud illum proscribi, ac præterea si in Scolimorrhodiam quoq; malignitas Deorum prosecuta fuisset fugientem, volebam ad Theophrastum redire, damnataque omni spe in ingrata quiete senescere. Mentitus itaque ad Themistium iter, ex Ilio discessi. Necdum omnis mei criminis utilitas defecerat, restabantque aliquot nummi, ex iis, quos Anemonis conjunx secum olim in sinus effuderat nostros. Et jam quatuor erraveram luces, neque multum aberam à lacu, qui Scolimorrhodiam suo orbe à cæteris abstulit terris, cum omni hospitio defectus, sub obscurissimam noctem huc & illuc ingenti tristitia errarem. Nulla in vicino civitas erat, neque villarum spem, aut latratus canum, aut caliginis volumina ex fumantibus tectis, circumspicienti faciebant. Frigore itaque & solitudine horrens, vagabar, velut in avia parte terrarum. Forte in asperi montis clivo, qua me pallidus syderum fulgor ducebat, tenuis rivi murmur

murmur jam pæne concubiæ noctis silentium rupit. Secutus ego labentem tandem ad aquulæ caput me mollibus herbis implico, fessamq; cubito cervicem sustentans, frontem deinde atq; manus, mox etiam ora limpidissimo humore perluo. Nec multo post apertæ vento nubes, astraque liberius splendentia, mihi pulcherrimam loci faciem ostenderant. Fons ille ut videbatur rusticus, nudoque exceptus solo, non communibus aquis perennis aut vulgari torrente volvebatur. Nulla laus est quæ ejus dignitaté possit exprimere. Liquor omni crystallo nitidior per lapillorum moras, quæ in arena passim extuberaverant, tenues crispaverat fluctus, & inde pæne musico concentu pulsabatur; reddebat quoque syderum imagines pæne ipsis cœlorum facibus lætiores, & tam pulchræ noctis miraculo nescio quid mihi beatius spondebant, si ad Solis veritatem omnia examinassem. Quod si non pernovissem me nondum Eleutheriæ vicinam egressum, credere poteram ad aureos fontes in Perside esse delatum. Mox ut se purius Lunæ splendor exeruit, vidi in propinquo amplissimam domum, & turres in incinctu non modico fastigio surgentes: neq; moratus de fonte consurrexi, primasque ædificii fores ad hospitium pulsavi. Tum apertæ subito fores colluxere undique flammis, magnoque cereorum comitatu Acignius ad expectantem processit. Ego ad notum exhorrui vultum, & qua ratione ibi esset, quem in Ilio paulo ante sine proposito itineris reliqueram, tacita admiratione quærebam. Nec expectavit, ut meritissimi stuporis exponerem causas: sed, Eutychia, inquit, illarum ædium & omnis vaticinii domina, te huc

huc advenisse intellexit; illa nos monitores hospitii mittit, & in suum domicilium errores tuos hodie invitat. Succede hospitalibus tectis, & utere beneficio Nymphæ, quæ hoc uno dolore suam felicitatem maculat, quod tam diu desint, quibus ipsa liberalis esse possit. His dictis, nescio quibus ramis, vultus meos perfricuit, confusamque suavitate mentem veluti quadam tenui caligine intexit. Secutus ego ducentem, cum eodem facum agmine in interiorem domum perveni. Ibi nova occurrentium frequentia venientem excepit. Nihil amplius vidissem, si me felix error in patriam appulisset. Quippe non blanditiæ verborum deerant, non obsequia ministrorum; & optimi familiæ vultus cum officioso apparatu certabant. Deductus igitur in triclinium cum magna comitantium turba, subitis primum dapibus extinxi reliquias curarum; mox cœna levi ambulatione percocta, cum interim nulla colloquentium suavitas deesset, mollissimis plumis omnia membra immersi. Ita pingui obrutus somno pacatissimam exigo noctem; & sive malorum lassitudo, sive felicitas repens hoc fecerat, soporem etiam in altissimam lucem deduco. Tandem solis radiis excitatus, ubi essem, aut quid mihi contigisset, attonita mente versabam. nec dum libati fontis suavitas exciderat; & nescio qua affectuum dulcedine fontem & domum amabam: cum interim exsonuit ostium meum, laxatisque subito claustris ante thorum Acignius stetit. Nunquam ante tam hilarem videram, & excussa severitas majoribus blanditiis reliquerat vultum. Ego pigræ quietis segnitiem incusabam, quod hoc lucis jacentem deprehendisset. sed ille, velut omnis

omnis otii author, moderatissimo risu nihil, nisi me ad Eutychiam advenisse, respondit; minima esse quæ hactenus in illa viderim domo; omnia tempore & patientia parari; Neo dii siverint, inquit, ut tam opportuna felicitate non utaris. Tu modo cæterarum rerum longinquas spes omitte: isthic tibi perennia bona, &, si mihi credis, omni sceptro eminentior fortuna paratur. Tum ego languentia excito membra, cubitoque innixus in illa familia hæsurum spondeo. sero enim intellexi me ad Philosophorum, quos vitabam, domicilium esse perductum, & ab illis suam Philosophiam Eutychiam appellari. Adjecique, me juramento obligari, ut in vicinam regionem proficiscerer, neque ulla quidem tempora oblati beneficii memoriam victura: cæterum longinqua exilia, neque tam maturam felicitatem meis fatis deberi. Ac tunc, ut saltem mendaciis effugerem Acignii artes, iterum jurato promisisse assevero, sine mora me ad templum, quod in Icoleonte miraculis celebratur, iturum. Ita, inquam, ut neque jam cum Eutychia vivere salvis religionibus possim. Ad hæc verba Acignius non modico risu latera concussit, Et, o te, inquit, divinum hominem, & religionis doctissimum mystam! qui nescis in Eutychiæ domo etiam mendaciis venire gratissimum cœlo, &, ipsis diis esse, quos decipis. Huc quacunque veneris fraude, aut ipse alios adduxeris, ipsa te innocentia laudabit, & plerunque interfui, cum pietas juvenes collaudaret, qui istam felicitatem parentum funeribus emerũt. Sic dixit, rursusque madentibus ramis oculos meos & veluti mentem obruit. Agnovi hesterni dulcedinem fontis, victusque, & veluti

M mace-

macerata ebrius mente, imperata me facturum promisi. Sed primum ex cubiculo excessi, & ipse vestes diligentissime componere cœpi, rursus evanescente medicati fontis veneno, paulatim verus animus rediit, & ego captivitatem meæ mentis intellexi. Itaq; tacitas fraudes, & licitum libertatis furtum contra veneficia secretissima mente parabam. Ecce autem vix è limine extuli pedem, cum servitium frequens huc & illuc suo operi intentum animadverto: plerique juvenes erant, & in terram modestissima submiserant ora: ille temere jacentium lapidum ordines componebat, ille comportabat ligneos fasces, aut aquam, aut utiles herbas in publicum cibum digerebat, alius molestissimum iter ad domorum fores huc & illuc torquebat: plerique sævitia flagellorum obnoxium detriverant corpus, & singulis verberibus interserebant Eutychiæ nomen. Plane nihil tale videbam quale prioris noctis illecebræ promiserant. Iam omnes me tacitis vultibus contuebantur, & quem pridie tam humaniter excepissent, pæne ad societatem laboris invitabant. Ego meæ fugæ intentus, huc & illuc primum assidua contemplatione vagabar. Cæterum non mihi una domus videbatur, sed potius civitas ingens, cujus singula ædificia in turris altitudinem exurgunt. Qui vero per singulas turres distributi erant, distinctis potissimum coloribus figurisque vestium noscitabantur. Hos albæ togæ, hos cineritiæ, ornabant: His mixtæ & panuceæ vestes erant, hinc illinc centonum mixtura viliores. Quibusdam funerum color, aliisq; Neptunius probabatur. Nec ulla artificum cura deerat, aut naturæ varietas, quantacunque in

velleri-

vellenibus ludit, præterquam quod ibi muricem non videbam. Neque minor ingeniorum diversitas illam arcem impleverat. Eminebat in medio angusta quidem turris, & ut videbatur multitudinis minime capax, cæterum patentes in seriem fenestræ, apertæque undique fores opulentiam prodebant ditissimæ sedis. Omnes parietes sericis velis tegebantur, iisque duplici fulgentibus ostro. Idem color lectulos & mensas adornaverat, & ipse quoque murus lateritio rubore nitebat. Suspicatus ibi Eutychiam habitare, intellexi à quodam pullato, qui hortum in vicinia repurgabat, Nympham quidem in alia regione vivere, quam ipsi totius vitæ industria aperiunt sibi: cæterum si quis ad illam turrim, quam viderem, perveniret, illum statim ad maximam felicitatem esse venturum, ubi effusis fortunæ favoribus exceptus, hoc etiam timeret, ne ad Eutychiam in alium orbem vocetur; &, Certe pauci sunt, inquit, ex hac multitudine, quam cernis multiplici sudore exerceri, qui non votorum suorum partem ad istius turris cupiditatem dirivent. Neque olim felicius erat, purpureum arietem habere, quam hodie ad magnificæ turris dignitatem admitti. Hæc ille prolocutus, iterum prono pectore sterilibus herbis incubuit.

At ego tam magnificæ turris dignitate permotus, magnopere cupiebam ad illius interiora penetrare. Invitabat familiaris curiositas peregrinantibus, & desolatæ custodibus fores; cum præcipue admirarer, quæ causa sedis incolis esset, cur non protinus ad illam niterentur. Sed vix dextero pede libaveram limen, cum subito plusquam Scythicæ magnitudinis leo in vestibulum occurrit. Sive vera species fuit, si-

ve attonitæ ludibrium mentis, videbatur ad longitudinem duarum palmarum exeruisse pedum arma, & tumétibus jubis apertoq; ore, pæne interrogare stultitiam meam, quo proficisceretur? Petram deinde valentibus membris amplexus est, sive in me emissurus sive obicem positurus ad fores. Ego pervetusto ebore pallidior factus, non audaciam modo, sed etiam fugam amisi; decidiq; extra limen morienti similis; & nutantem animam diu egi, nec aliquis ad auxilium veniebat, sed paulatim effusissimus sudor spirituum meatus sanguinisque laxavit. Ac ut primum officio pedes fungi valuerunt, in aliam partem, tam atroci imagine conterritus, fugere cœpi. Semper in oculis ferę sævities erat, nec sufficiebat supervacuo timori celeritas mea. Bellua autem veluti vereretur è præsidio abire, contenta me limine expulisse, non lacessiverat ignaviter cadentem, minusque ignobilem fugam urgebat.

Sed dum in hoc turbulenti sanguinis æstu incedo, pavidoque lumine mentis incertitudinem accuso, infremuit undique aër modici æris sono, quod ex media area, ut postea intellexi, omnibus Eutychianis antemeridiani laboris missionem significabat. Iam enim triclinia strata erant, cibique exiguis ferculis, & veluti distributis pensionibus ferebantur ad mensam. Convolavere ad epulas universi, neque ibi levius sancitur, ne aliquis se publicis commodis, quam imperatis laboribus furetur. Ego omni genere vestium dispar (neque enim me toga Romana consuetudine velabat) jam pæne solitariis spatiis restabam, cum annosissimæ senectutis homo, hospitalibus præfectus officiis, rogavit, cujus ego auspiciis, aut per cujus por-

tæ angustias, deductus in familiam essem. Ego qui prodigiosum locum, divinumque fortasse, irritare mendaciis verebar, simpliciter, quid mihi contigisset, enarravi, me ad fontem, qui ex adverso montis manat, pridie per errores & tenebras pervenisse; demum Acignii manu, ad hanc arcem, velut ad hospitium esse perductum. Nec ille audito Acignii nomine cunctatus, Illic, inquit, oportet habitare: turrimque in proximo angustiori quam cæteras specie ostendit. Plane eadem turris erat, in qua tota nocte jacueram. Nihil itaque repugnavi imperanti, aversatusque non voluntariam domum in turrim, velut in conditorium, intravi.

Iam omnes ad certas sederant dapes, mihique tanquam in Laconiam admisso subita hæreditas est allata. Cæterum neque luxu notabilis mensa laboriosis ferculis premebatur, neque tristissima fames inter modicum & parabilem victum audiebat, sed ô rem pæne incredibilem inexpertis! omnis mihi apparatus sordebat, cibique etiam post jejunium, & laborem viarum, fastidioso fumo aversantem stomachum premebant. Illud autem multo post intellexi, ibi dapes cum convivantium affectibus consentire. Si quis sua sponte in ea domo Eutychiam quærit, liberoque animo in illis sedibus hæret, non modo suavissimos habet cibos, sed illum quoque vigiliæ delectant, & alii labores, qui me ibi tantopere terruerunt. Cæterum si quos error, aut violentia, aut non duraturæ blanditiæ, in illum locum veluti in carcerem producunt: inquietati impatientia mentis, non aliter quam in Promethei saxo vivunt. nam nec locum effugere possunt, nec impatientis animi stimulum, qui & sedem & epulas odit.

Refectus igitur modico pane (quippe minus displicuerat) de mensa, publico discessu, consurrexi, vitatoq; sociorum consortio, per mediam turbam, dejectis luminibus, effugi. Atque illi modicis ambulationibus usi, ad constituta officia dilabebantur. Ego vero jam nimis cognita familia, fugam è custodia moliebar. Sed illa mihi facilis videbatur, quippe nulla mœnia cernebam in ineinctu, quæ fugitivum morarentur. Omnia aperta in planiciem vicinosque montes aspectum transmittebant. Cæterum huc & illuc dispersæ portæ stabant omni no ad illum numerum, quem Amphion suæ urbi esse jussit. Illæ mirabili artificio extructæ, fortissimis ut videbatur claustris foribusque rigebant. Non potui satis admirari, quomodo illa partarum moles nudam apertamque arcem, sine muris, aut vallo, aut ductæ fossæ mora, tueretur; easque ut inutiles satis imprudenter derisi, ac cum omnia satis perspecta viderentur, secutus illam viam, quæ in proximum montem compendiosissima apparebat, intra limites periculosissimæ arcis tendere cœpi.

Sed cum pervenissem ad locum, ubi murum oportuerat esse ductum, repente intricatus, & hærens, & ipse ob inutilem moram mihi iratus, cum impedimentis pugnabam, quæ nec tangere poteram, nec videre, quippe veluti tenuissimis retibus hinc & illinc implicabar, & tenacissimam indaginem, quo vehementius nitebar, in vincula & nodos arctiores provocabam. Iam pæne incideram in casses, ut nec progredi nec recedere possem: sed antequam laqueorum subtilitas pertinacius coiret, retrocedere subito cœpi, & cum maximo horrore admirari tam tenuia claustra, quæ nec oculorum

rum sagacitas deprehendisset, nec ipsæ manus, nisi in captivitate sua, sensissent. Iam Vulcani doli, & nota cœlo fabula, ligatique non simplici nexu Mars & Venus in memoriam redibant; jam ex Lemnio igne catenarum seriem esse jurabam, quæ prodigiosam includeret arcem; & tum demum veluti victrici fortunæ supinas manus dedi, nec minus Superos inferosque Deos accusabam, quod juventutis meæ validissimum fervorem immerito carcere damnavissent,&,cum maxime beneficium simularent, velut aspidem inter Cleopatræ collocaverant ficus.

Vltimum remedium erat, exitum per angustias portarum non dissimulata fuga pertentare. Nam cum nihil amplius monstris vacuum sperarem, ita neque aliquid in ultima desperatione metuebam. Succurrit animo, ire, & si qua custodia moraretur abeuntem, invocare Deorum omnium fidem, eumque maxime Iovem, qui violatis hospitiis succurrit. Devovere deinde crudelissimam gentem, nec querelis imponere modum, antequam aut meæ vitæ exitum aut calamitatis invenirem.

Tam robusto consilio ferocior factus, ad proximæ portæ limen, jam excogitatis verborum contumeliis, evado, cum ecce in ipso impetu ipsaq; audacia mentis, occurrit Acignius, miti quietoque vultu, & non cogitantis lacertum tenens, intentam iracundiæ mentem & oculos in se convertit. Nec rogavit confusionis meæ causam, sed de valetudine quæsivit, tam potentibus verbis,ut pæne me oblivisscerer esse iratum. Sed cum ego illi animum meum de discessu significassem, & ille in contrarium argumenta consumpsisset; tandem iratus oculisque

lisque paulatim horrentibus, abire me jubet, quando me felicitatis tæderet; nec longe pœnitentiam esse, & errores, tam securum temnentibus iter.

Cum discessisset post terribiles minas, tactumq; animum excitasset in diversa, nihilominus urgere discessum meum cœpi; & ut eram portæ vicinus, primum diligenter circumspexi, si qua hominum manus in claustrorum præsidium staret. Nihil autem aliud vidi in aditus angustiis, quam anum nescio qua solicitudine gravem: pallidissima erat, & macies extulerat ossa, nec compositi oculi terribili luce micabant: Cæterum huc & illuc cursitabat per angustias suæ portæ, & nescio quid ad digitos computans, nunc se velut ad consilium sevocabat, interdum turbido nutu quod censuerat aversata, secum ipsa mirabiliter pugnabat. Rerum quoq; levissimarum pondera examinabat ad lancem, veluti stipularum levitatem, aut arenulam ad numerum injectam. Ac illius quidem nomen erat ingentibus literis minioque fulgentibus in superiori fastigio portæ scriptum, Hieromerimna. Cæterum tanta frequentia per eundem aditum arcem irrumpit, maxime adolescentem atque senum, ut habitatores sufficere amplissimæ sedi possent.

Non placuit mihi tam difficilis locus, exitumque molliorem per alias portas quæsivi. Septem erant, & singulæ suis Numinibus notabiles, quæ in præsidium excubabant. In proxima porta huic ad quam Hieromerimna se inutiliter macerabat, eminebat virago pessimi vultus, quæ Aëlpidis nomine vocitabatur. Per eam portam nemo intrabat nisi turbulentis luminibus turgens, & inter iracundiam dolo-

remque

remque trementibus. In proximo vero limine Penia consistebat, squalida veste, sparsoque capillitio inculta. Et illa frequentissimum agmen transmittebat in septa. In vicino deinde præsidio Adrania erat, solutis poplitibus languens, recipiebatque turbas, quæ inertiæ licentiam amabant.

Ego, ut indiligentius observari illam portam, non sine animi gaudio, adverti, ratus inter commodum fugienti, tamen ulterius progressus sum, ut viderem, quibus numinibus tutela cæterorum liminum credebatur. Erat autem in una quidem Philotimia, quæ cæruleis vestibus ostrove splendentibus, pæne totos parietes onerabat: in altera vero Glykytes illa multiplici pallio intimum absconderat pectus; risuq; minime duraturo quemlibet venientem salutabat. Neque alii veniebant ad illam, quam adolescentes tenerrima ætate, & veluti materni lactis consuetudinem requirentes.

At vero in ultimis claustris, omnino alia species nihil tale expectantem confudit. Erat enim matrona exercitatissimi vultus, & in quam invidia non diceret: Arete appellabatur.

Cæterum quoscumque intromiserat in arcem, sincera hilaritate diffusi ex incessu inter cæteros noscitabantur.

Cum omnia perlustrassem, & jam maturum ad fugam tempus esset, ego, pulsata Adrania, per illius portam præcipitata diligentia prorui. Neque illa revocavit abeuntem, & per mollissimum agmen, quod ad ipsam properabat, excitati supercilii minis, ipsoque corporis nisu, viam inveni. In hunc modum ex tristissimo carcere egressus, quam maximis itineribus in Scolimorrhodiam præcipitabam

 fugam.

fugam. Erat semper in oculis pavitantis Acignius, & cum virgula crepuerat vento, jam me deprehensum, & ad Eutychiam deduci, miserabili horrore credebam. Et quid, cogitabam, si percussores notis viarum angustiis præcurrunt? Quid non infestum existimem in solitudine, cum nulla urbium claustra grassatores excludant? Quicquid est, Acignii periculo vivo; & si me ab illo fugientem calamitas excipiet, difficilius amolietur invidiam, quam vulnus Paulianum Gephyrius excusat. Tandem ad lacum perveni, nullo Oceano minorem. Illinc rates in Scolimorrhodiam solvunt; & jam melioris patriæ aura videbar afflari.

Thebani ad Septentrionem latissimas obtinent terras, & ab Eleutheria ad Sarmatas excurrunt; gens laborum plus quam industriæ capax, & omnino Cœotia sua digna. Illis Aquilius per internuncios imperat; ipse plus quam Assyriorum Principum solitudine inclusus, otiosam majestatem ineptissima gravitate damnavit. Igitur cum in Scolimorrhodiam cogitarem, jamque in extremo Eleutheriæ oppido quærerem ratem, forte unus ex Thebanis in eadem urbe erat, pinguissimus homo, vultuque regii coloris, & seminudum calvitie caput ostentans, nomine Trisarticus. Is ab aquilio ad Tessaranactum in Scolimorrhodiam mittebatur: ac ut forte in eodem diversorio fueramus, me quoq; in instructum navigium benignissime induxit. Cæterum idem stupor, qui à subtilitate ingeniorum Thebanos excludit, ab ingentibus quoque vitiis prohibet. Nihil facilius ad amicitiam vidi: fidemque inter vina sancitam velut extremam religionem non violant. Ego inter adulationum magistros diutissi-

diutissime versatus, statim incautum occupavi blanditiis, intentumq; suis laudibus ad amicitiam compuli. Sed cum jam in conspectu Scolimorrhodia esset, latus nigrescentibus undis intumuit, subitæque nubes eripuerunt cœlum trementibus nautis. Neque tempestati modus fuit; & jam, velnti continuis aquis, cum nubibus coiverat lacus. Haud mora, securi percutimus malum, & omnia vela subducimus furentibus ventis. Iam clavus non sequebatur ducentem, jam latera laxabantur ad fluctus, cum ingenti flatu in Septentrionem propulsi, jam nec salutem quidem invocaremus.

Thebani, quicquid in ratem comportaverant, ad certamen perdebant; veritique ne pondera deducerent navem, ad ultimum patrii vini cados inter miserabiles ejulatus effuderunt in fluctus. Quatriduum naufragii minas tempestas irata protraxit. Quinta luce interruptis nubibus enituit cœlum, præliumque undarum extremis fremitibus elanguit. Interrogabat gubernatorem Trifartitus, an syderum memoriam servaret, & astrorum indiciis posset ad regionis notitiam pervenire. Ille gravibus suspiriis cunctantem persecutus, silentio damnabat suam artem, & confusa omnia cœli terræque argumenta confitebatur. Tandem evanescente metu, ipse nautica acu doctus proclamat, nihil unquam illa tempestate benignius fuisse, & quoniam ventus Scolimorrhodiam non dederat, saltem se in patriam felicissimo errore compulsos.

Iam in conspectu littus erat, & Thebas non inde procul esse constabat. Tum omnes excitato plausu navem in portum deducunt, egressique

fique in arenam, paſsim oſculis patriam terram & ſalutem adorans. Triſartitus reparari navigium, funemque & antennas & malum ex proximis vicis & nemoribus quæri jubet: Ipſe ad Aquilium rediit qui & tempeſtatis moras excuſaret, &, ſi quid forte novi ſuccurriſſet, recentibus imperiis onenaretur: meque in urbem ſecum humaniſsime deducit. Iam id olim ſciebam, neminem ad Aquilium admitti; nec tam inſolentis beneficii genus apud Triſartitum urgebam. Sed ille me ſponte in regiam deducit, jubetque in atrio expectare inter proceram Thebanorum multitudinem, qui mihi umbram corporibus faciebant, & poſt aliquot horarum faſtidium ab Aquilio regreſſus, interiorem meam manum excuſiſsima dextera pulſavit, &, ne putes, inquit, nullam gratiam amicitiæ meæ eſſe, videbis domeſticos Aquilii cultus, tibique plus quam Mathematico aut Pictori ſecreta familiæ patebunt.

Cum hæc dixiſſet, benigniſsima manu ex atrio produxit in domum, evolutumque ex porticibus vagis tandem conſtituit ad intimum Aquilii limen. Ibi tam ſyncere omnia ſilebant, ut Cereri ſacrum fieri putarem: Igitur & ipſe utrinq; ſpiritum coërcebam, cum Triſartitus, modeſtiſsima manu, ſilentis oſtii ſeram, & ipſam mutam, reſolvit. Cæterum hanc mihi intrandi legem dixerat, ut ab ipſius non ſecederem tergo. Ita, inquit, optima fide omnia luſtrabis, quæ nobis, utpote ſecretiſsimarum rerum miniſtris, patent; neque à me declinans, & per diverſa vagus, in ignoti cultus officia peccabis. Parui ego monenti, & ad menſuram motuum ſuorum geſtus meos figuravi,

guravi, nisi quod leviter declinaveram cervicem ne omnino inutilesq; oculi essent.

Ac ut in thalamum Aquilii veni, hominem jam supra mediam ætatem vidi præcipitantem in senectam; statura mediocri, vultuque optimo & quem indigne voluntaria solitudine damnavit, sed fluxis & turbantibus vestigiis oris majestatem corrumpebat, & omnino indignatus sum Veneri, quæ saltem non pepercerat nomini charissimorum nepotum.

Itaque ut ad satietatem oculorum omnia ejus lineamenta in animum transtuli meum, converto ad elegantiam sedis vultum. Et hinc quidem imagines stabant non quæ memoria bellorum secreti delicias turbarent; sed venustissimi vultus puellarum erant, exculti supra verum, & quos posset natura imitari; ut ego Aristidis vel Pausaniæ, aut etiam Nicophanis labores putarem intueri, quos meretricios pictores antiquitas vocavit. Illinc vero supra mensam orbes duo, in quorum uno terrarum situs & maria pingebantur: in alio vero syderum motus, & universæ cœlorum leges aptissimis coloribus erant scriptæ. Illic aureus Phœbus, & vermiculata Venus erat. Luna vero cœlabatur argento; & prope igneum fecerant Martem. Iovis autem hilaris signum, & nitens Mercurius pæne arridebat spectantibus. Denique malignitatem Saturni livido minio pallentique damnaverant. Flexuosum iter Solis, imagines Leonis atque Tauri signorumque omnium animabant. Iacebant supra mensam aliquot libri, lacessentibus digitis jam ad squallorem detriti. Præterea cœlestium orbium figuris aliquot in locis excusserat picturam nimis diligens versatio, maxime in Solis & Mercurii

curii planetis, qui, quacunque decurrunt, per illam cœli imaginem solertissima monstratione signantur.

Neque advertere hæc poteram, quæ vicinorum curiositatem oculorum petebant, nisi Trifartitus vir benignissimus me ad hæc indicia digiti humanitate deduxisset. (nam Aquilius alvum levare voluit, & amotus extra aulæum, locum fecerat inter nos colloquendi.) Igitur cum rogarem, cujus artificis nobiles figuræ essent, quæ meruerant ab Aquilio tractari? primum, inquit, te scire oportet, nihil hac solitudine Aquilii laboriosius esse, nec ipse industriam cum aspectu hominum omisit, sed ad curiosas artium aliquot voluptates transtulit. Cæterum in his imaginibus, & fœminarum picturis, non ejus studium tantum, sed etiam opes vides. Libertatem amorum conjugio præponit, & vagæ voluptatis ad ipsius arbitrium examinantur. Nam ut venustissimas species mulierum libido in animo finxit, omnia in tabellam eruditis coloribus transfert, & imaginationis lineamenta secutus, votum suum in pictura confitetur. Appellantur deinde pellicum greges, virginesque, quibus multum est, id nomen sub Aquilio exuere. Ipse sibi probator formarum vultus mulierum ad similitudinem imaginis exigit, & quam propius ad illam venustatem natura admovit, duarum, interdum trium noctium fortuna donatur. Etiam si cujus amore vehementius exarsit, si in alicujus amplexibus dulcis animam egit, non statuam in rostris, sed imaginem, sua manu exaratam in thalamo decernit. Hi vero terrarum cœlorumque orbes, imaginem Aquilianæ potestatis ostendunt, & quotidiani laboris

ris industriam, quo ipse in abdita naturæ perrumpit, & invidiam Deorum superat, qui res pulcherrimas latere mortales voluerunt. Iam crystalla non æterna hyeme cogere, jam exprimere metallorum animas potest, & omnia Solis miracula in temperatum foculum convocare; etiam ignorantem naturam suas vires edocere; vitales autem succi, & qui supra Æsculapii artem invidi Iovis provocant fulmen, his artibus exprimuntur; & ne indiserta oratione detraham pulcherrimæ arti, expectabant hæ scientiæ Aquilium, dedignatæ à minoribus viris, veluti imparibus procis amari. In eas Aquilius dies noctibus adjungit, & ne distractæ curæ diligentiam turbent, cæterarum domi forisq; memoriam admittit. Cum hæc Trifartitus ad sudorem & anhelitum dixisset, Aquilius lubrico passu processerat è secreto, vocatumque Trifartitum, bracchas superiori vesti annectere imperabat. Ego me ad parietem junxeram, & ipsum intexto auro sericoq; fulgentem; ac dum veneratione tantæ sedis incerti oculi in diversa dissipantur, inciderunt in imaginem, antiquam sane, sed in qua nihil erat magis notabile, quam hi versus, præter quos in conclavi nihil Martium vidi.

Est regio Austriacis illic contermina campis,
Qua frangit tumidus ripas & proruit Isther,
Cyaneas visurus aquas, dum fata sinebant
Fortunatus ager, nec terris invidus ullis.
Pannoniam dixere patres. Nunc nomina tantum
Restant, & raris incisa novalia sulcis.
Nam ferus ut summo Mavors pugnabat in Æmo,
Placatos despexit agros, & pectore toto
Intonuit, Thracesque suos, immania corda,

Et

Et secum rapidos huc traxit in arma furores,
Protinus infandis mutavit cladibus urbes,
Exhausitque domos. Ipsis penetralia Divis
Tristibus eripuit flammis, agrisque colonos
Abstulit, & dominis mœrentibus abstulit agros.
Heu quantũ miseræ cecidit tunc gloria terræ
Qualiter horrentes reducis vicinia Phœbi,
Cum solvit fluvios, & picti gramina campi
Invitant volucres connubia jungere cantu.
Si mala per latas regnant incendia sylvas,
Tunc luci stat truncus honos, trabibusq; perustis
Mæsta subit facies, & nudis flebile ramis
Conqueritur mæsto cælo nemus; Ipse viator
Ingemit, atque ipsa plangunt sua tecta volucres.
Sic mala Pannonios tempestas perculit agros.
O quoties plenis maturum messibus annum
In stragem servare deos flavasque videres
Pannoniam armato perverti turbine messes!
Nulla fides campis. Campos odere coloni,
Atq; arces vallumq; petunt. Nec mœnia multũ
Heu pavidos quæsisse juvat. Nã claustra pererrat
Hostis, & obsessæ frangit munimina portæ.
At vero erectis quoties exercitus armis
Hinc atque hinc sine lege furit, taboque calentes
Protinus immensis constipat cædibus amnes.
Quæ tantum immissis horrens insibilat Arctos
Nubibus, aut raucis tantum gemit unda sub
Euris?
Tela volãt. Scythicis plumbũ torquetur habenis,
Spiculaque & diræ currunt per inane sagittæ.
Tunc enses lethale micant, tunc fulmina campis
Salmoneo majora sonant. Sternuntur ubique
Arma, viri. Nec spes immẽsa in strage sepulchri,
Ni membris & cæde tegi; dum jugera crescunt
Mortibus, & planos attollunt funera campos.
Et nunc Ætherei superant vexilla Tonantis.

Nunc

Nunc Luna pejore cadunt, cum turbida pandit
Cornua Thessalis heu digna horrere venenis.
Save Pater belli, miseræ sat gentis in arvis
Sedit atrox bellum, nostrumq; exterruit orbem.
Arma domum, Gradive, refer, (quid Thracia cessant
Orgia? & Odrysios concede ad prælia campos.
Illic Hesperias pulchrum vidisse catervas,
Illic dulce mori. Felix victoria cujus
Constabit fatis. Tunc, ô fortissime Mavors,
Sanctus eris, nullæq; gement pia funera matres.

Dum in hoc silentio compositus, carmen, quod non mediocriter placebat, in memoriam repetita lectione perduco; notavi ad vicinum parietem aliam imaginem, in qua vidi Protagonis simillimos vultus. Fingebatur autem aliquid scribere in Moreto, quasi non satis antiquissimus Poëta absolvisset hoc carmen. Ac deinde cum effusissimus imber sub dio ambulantem peteret, fugiebat ad proximas sepes, & cuniculum, qui in illis latibulum defoderat, acerrima observatione quærebat: Neque procul Liphippi faciem agnovi, cum sua uxore & aliquot antistitibus populorum suorum fata (instar Parcarum) ducentis ex colo. Ac cum hæc impensius mirarer, increpuit ostium leniter, ut videbatur, digiti articulo tentatum. Nec mora, nescio quis linteo purissimo præcinctus, ad Aquilium intravit, vitroque purissimo exiguum liquorem hilarissima fronte ostendit. Aquilius, quicquid erat, crepitu manuum collaudans examinare cœpit ad lucem, & cum homine suavissime loqui, cum à Trifartito quærerem, quisnam esset tam illustris familiaritatis homo? Hebræus, inquit, quo nemo gratiosior in regia vivit.

Hæc

Hæc dicente Trifartito, Aquilius cum Hebræo thalamum egressus, contulit se in scientiarum amabilem locum; ubi complures fornaculas vidi, ac vitrea ac argentea vasa, quæ humores in altum evocatos per obliquas fistulas reddebant. Artifices vero & foculorum ministri, pars versicoloribus pellibus præcincti, acapnum ad pondus ingerebant, pars vim liquorum viventium, quos ignis ex vasculis exegerat, diligenti examinatione pendebant. Omnem operis partem frequens sedulitas implebat.

Delectatus tam fideli labore Aquilius, diffusissima fronte gaudebat. At ne quidem ego pulcherrimæ artis ordinem, sine aliqua voluptate, aspiciebam; cum Aquilius vasculum deposuit de foculo, &, Hic, inquit, commendata est spes præcipua laborem meorum & nobilissimæ fastigium artis. Hæc dicentem lubrica materia elusit, (erat enim vitrea) & ab incautis manibus labens, nefando in terram ictu secum Aquilium & nobilissimam artem afflixit.

Qui tremor illicita cœli de lampade tactos
Percutit attonitum; pariterq; horrore sub uno
Vox, animus, sanguisque perit.

Stabat Aquilius, veluti turbulento somno delusus, & ipse in tantæ perturbatione calamitatis se quærebat. Ex altera parte famulorum ejulatus deplorantium felicissimi vasculi ruinam, totam cellam impleverat; commendabantque gemitus, & ipsi vix ad plorandum fortes, ut non intercidisse vasculum aliquod, sed omnes deos occisos esse putares. Igitur plangentibus universis, & ipse, ne viderer otiosus miseriarum spectator, incipiebam exorare lachrymas ab oculis, bis terque pollice attri-

tis,

tis, ac Trifartitum, ubi esset, intueri. Sed ille jam defecerat, sedensque ad lacunam, quam effluens impleverat humor, eam inundantibus lachrymis augebat. Et jam redierant Aquilio sensus; sed deerant verba, quæ in tanta calamitate effundere posset.

Itaque cum lamentabili vultu nihil aliud, quam fragmenta miserrimi vasis contueretur, ipse Trifartitum monui, ut se virum meminisset, id est, colligeret in præsens animum, meritissimo quidem dolore dejectum, & Aquilium, priusquam expiraret, à conspectu illius liquoris, veluti paterni aut conjugalis cadaveris, amoliretur. Pudebat Trifartitum exspectasse, ut ab externo moneretur. Itaque consurgit ad officium domini pænè supremum: & cum eo juvenis quidam præpinguis rarissimæ barbæ, qui omnium modestissime calamitatem tulerat, quippe ante biduum, dum cœlorum meatus & decreta perlustrat, illud fatum præviderat ex contumacibus astris. Igitur illi conjunctis viribus, cum me etiam in auxilium advocassent, velut efferrent Aquilium, nihil repugnantem asportant. Personabant omnia funebri planctu, & omnes secretissimæ artis mystæ, cum acerbissimo clamore, sequebantur. Nescias, an Aquilium, an vasculum gemebant. Ille male consoporatus cum ad doloris sensum turbulenta vigilia redisset, velut recenti vulnere ictus, exclamat; Ergo superstes deorum iracundia vivo! & hæc quidem dicentem, ipsæ indicis venæ cum oratione defecerant. Igitur fomentis aggredimur languentem, vultusque, & præcipue narium spiramenta, acerrimo liquore perfundimus. Ac cum iterum in soporem laberetur, digressus ex molestissi-

lestissimo munere in diversorium meum pervolo.

Nec ibi diu hæseram, cum Trifartitus servum, & ipsum tuberosissimi ventris, ad me misit, qui ad cœnam, ad quam aliquot ante horis promiseram, duceret. Videbatur mihi exorta lux in periculosa nocte, & Aquilium, quem jam optima fide comploraveram, omnino existimavi ad vitam rediisse; quoniam domestici mensarum & hilaritatis meminissent. Itaque quotquot occurrebant in urbe (nam universi jam atras vestes sumpserant) detergere lacrymas jubebam, & in natalitiis vestibus diis sacrificium apparare. Neque me conjectura decepit: Etenim Trifartitus in simplici quidem veste, sed manantibus effusissimo sudore genis, in aditu domus stabat; qui ut venientem me aspexit, attrivit amplexibus pectus, &, ut Aquilius mirabili fortitudine revixisset, recitavit, pæne ipse gaudio extinctus; deinde rapuit in tecta, & in triclinium deduxit, quod igne vapores ex fictilium impleverant æstu. Nulla in conclavi flamma erat; nam & caminum in obscurissima parte celatum etiam compluribus velis, veluti ædium carinam, damnaverant.

Longa fuerit series pompæ, quam si percenserem, tam ego fatigare audientes possem, quam ipsa me lassavit. Inter hæc, importuna convivarum benignitas me præcipue afflixit, quorum ut in triclinium quisque intrabat, me, utpote peregrinum hominem, & cujus honori solemnitas epularum parabatur, acidissima oratione verberabat. Ego vero credebam aliquid ex antiquis monumentis referri; quoniam ea loquentium facies erat, vocisque stabilitas,

litas, ut putares pueros ludi magistro imperatam pensionem memoriæ afferre. Tandem supervenit Trifartitus ad anhelitum lassus, excusavitque epularum tarditatem; & interim gustatione vini initiari convivium jussit. Cæterum jamdiu convivarum gravitas molestissima mihi erat, quoniam post primæ salutationis fastidium nulla jucunditate deliniebant morum, & inepta omnium majestas tam funeri conveniebat quam mensæ.

Tandem ingenti paropside invecta est in triclinium offa, redolentibus herbis, & maxime pipere medicata. Erumpebat ex paropside fumus, tenuis quidem, quoniam pinguissimus liquor tarde vaporem dimittebat; sed qui singulorum vim odoram excitaret; veluti canes fragrantibus ferarum vestigiis monentur. Igitur considere jussi sumus, nullis dapibus evocati, præter hanc offam, quæ sane pæne totam mensam tegebat. Paulo minus integra hora designatio locorum consumpsit. Et illi mox compositi tanto silentio scrupulosam honestatem expendebant, ut eos non minus offam venerari, quam Aquilium, putarem.

Ego Gallici moris memor, statim in cibum irrui, pulmentique eminentem supra disci ripas acervum injecto cochleari destruxi. Secuta est me principem turba, & omnes parum variantibus oculis (id enim ad majestatem pertinebat) etiam manu in mensam eo tenore deducta, veluti musicos concentus gubernaret, pinguissimam offæ molem expugnant. Cæterum qui in extrema consederant mensa, illi veluti spectatores convivii vacabant, & tantam nostram felicitatem contuebantur. Quod ego præcipue admiratus, cum qui proximus mihi

erat

erat interrogavi, quod illi facinus admisissent, qui nec ipsi ederent, & in convivarum conspe-ctum perducerentur? Ille neque reos esse, & nostris epulis successuros, respondit. Inter hæc verba converto ad paropsidem vultus, quam vicinorum meorum humanitas jam transmi-serat ad illos, quos inutiliter assidere questus eram, & tunc ipsi aliquando vice nostra vaca-vimus.

Ac cum aliquantulum cessassemus, iterum unica lance reparatum est convivium. Perna & glandulæ inerant, & exsiccatæ bubulæ ru-bor, & cæruleis aliquantum lineis variatus. Refecti tam mirifica suavitate cibi, iterum lan-cem in vicinos transmittimus; ac deinceps ita ferculis ad ostentationem paratis (quippe plus quam quinquaginta sunt illata) usi sumus, ut gustatione facta in imos mensę fines succeden-tibus manibus veheremus. Cæterum neq; lan-ces simul duas in convivio vidi, & antequam explicaretur tam prolixus ordo ciborum, jam mediæ noctis processerat tempus, meque cr-pote fatigatum molesta voluptate trahebat in somnum. Illud autem diligenter adverti, quic-quid torruerant igne, exhaustis humoribus pæ-ne cineritium afferri. Cęterum pisces nunquam memini tanta suavitate conditos vidisse; ut hæc culina in eo genere erudire orbem possit.

Laxabatur interim convivarum taciturna majestas, & solvi in hilaritatem videbatur, ut cum indignatio ventorum primas undas sus-pendit in mari, solvitq; tranquillitatem magis quam excitat fluctus. Iam increbrescebant po-cula, & paulatim perierat convivalium scru-pulositas legum; momentoq; me totum lon-ga poculorum sepes obsederat; Interrogavi

Trista-

Trifartitum, quid me tot machinæ monerent? Ille autem blandißimo annuit vultu, rogavitque, num singulorum amicitiam ducerem tanti, ut illam modico haustu quo provocaverant, sancirem. Omnes idem petere ebrio plausu significabant; cum etiam Trifartitus monuit, nec id officium repudiari integra convivarum gratia posse.

Ego pæne lachrymas in tanta calamitate profudi, rogavique, ne me suis amicitiis occiderent; & misericors Trifartitus, quippe esse veros gemitus deprehenderat, advocationem meam suscepit. Ægre tandem impetravimus, ut nihil nisi pocula libarem. Ad hanc pacem cum sustulissem plausum, ac lætissimis verbis humanitatem commendassem, cœpi fœderis conditiones implere, & notabilem convivii exitum diligenter contemplari. Iam enim eruperat tempestas, & omnia temulentorum vocibus personabant. Omnes affectus cerneres, in quos solutas mentes insania Lyæi transformat.

Appetebat jam Aurora, ut facile ex gravioribus oculis conjiciebam; cum solutum convivium credidi esse, remotis scilicet mensis, & assurgentibus aliquot, quibus modestior ebrietas reliquerat pedes. Reliqui tanquam sordidißimo funere in vicinos lectulos efferebantur. Tunc ego in memoriam revocatus Vlyssis, qui voluptatis blandimenta, velut hominis interitum, apud Alcinoum proscribit; illud Thebanorum conviviis adfuisse haud immerito cogitavi. Nam ad Cimmerios in vicinia fuerat, & illinc ad sepulti orbis caliginem invenerat iter. Nihilominus & ipse fictis vocibus Trifartitio gratias ago pro suavißima nocte,

& mo-

& molestissimi carceris fores non satis sanis oculis quæro, vino vigiliaque turbatus. Verum ad ostium satellites aliquot stabant, qui me exeuntem turpissima benignitate revocarunt; nondum missionem factam Nysæo sacro causati. Tum maxime recruduit bibentium certamen, neque me vix prioribus malis luctantem ille fluctus omisit. Astiterunt ineptissimi amici, & ructantibus verbis rogaverunt, ne omnia jam ad finem spectantia præmatura discessione turbarem. Præcipue Trifartitus considerare me jussit, quota pars convivantium jaceret, quota autem in pedibus esset, qui certe, inquit, de convivio querentur, si eos sobria vestigia reduxerint domum.

Parui extemplo hospiti, etiam periculo meo. Erant enim undiquaque propinantium scyphi, quos mihi convivarum barbaries parabat, innumerabiles quidem, sed ne omnia solatio vacarent, illi pæne sicci, & tantum exigua veluti libatione onerati. Sed ut ingentia flumina ignobiles rivuli componunt, & simplex assiduitas terit ferrum; ita ego his latagibus plenus eram, & periclitabar corrumpere mentem; cum apertæ publico consensu foret dimisere volentes. Frustra gratulabar mihi de libertate nova. Etenim aliquantulum progressi in aliam custodiam incidimus, & illam non minus inhumanam; ubi tribus poculis invitatus, cum consulerem corpus, possetne ad extremam necessitatem durare, ex convivis duo semianimes procumbunt in terram. Inundaverant solum reducis vini fontes, & odore turpissimo corruperant locum: cum alii jacentes attollere, nec ipsi bene sani; alii solutissimo risu elatos prosequi cœperunt.

Ego

Ego commoditate temporis usus, inter bacchantium tumultus elabor, domumque nec jam satis sinceris pedibus quæro. Postera luce, acerbissimo dolore afflictus sum, & mihi intestinis pulsibus caput collabebatur in partes. Itaque abstinui à consortio Thebanorum, & dum appararetur navis, quæ Trisartitum in Scolimorrhodiam veheret, causatus intemperiem stomachi, ingrata conviviorum beneficia vitavi.

Tandem ex Bœotia commodissimis solvimus auris, votoque celerius destinatam attingimus terram. Sed mihi non placebat ad Tessaranactum cum Trisartito ire, & indignabar Legati opibus niti. Quippe Tessaranactum audiebam supra antiquitatis vanitatem, Heroas Xenophontios fingentis, admiratorem virtutis & miraculum esse. Me autem charissimum Musis communissima omnibus vanitate credebam. Et nondum in illis gentibus Themistii aboleverat nomen. Itaque Trisartitum reliqui, nescio qua excusatione usus, & cum peregrino ex Icoleonte, qui ad Thessaranactum etiam tendebat, ociosis itineribus sum profectus.

Forte feriata dies erat, & nos itineris laborem levabamus innoxiis jocis: cumque Sol fervidius æstuaret, consedimus inter arbores, quæ rustici prædii tecta amœnissima nocte cingebant. Ibi quoque risui indulsimus, conquisitaque lætitia molestissimas fefellimus curas.

Iam processerat ad cantum hilaritas nostra, cum ex vicina domo videmus aliquot servos, in purissimis togis, ad nos mirabili lenitate tendentes: prona omnibus ora; oculique puellari verecundia dejecti. Illi nos succedere tectis orant, seque ab ædium domino ad hoc missos

N benignissi-

benignissima oratione confirmant. Vtimur tam commodi humanitate viri, & praecedentibus servis hospitales subimus lares: momentoque in interiorem thalamum deducti ad patrem familias sumus; ubi ipse in hemicyclo ad Tulliani Scaevolae majestatem sedebat, sanctissima severitate vultus, demissisque luminibus & in promissam intuentibus barbam. In purissima veste erat, nihilque circa eum notavimus unde squalor ambitiose non esset exemptus. Plane hominem frugi putares, & qualem non violasset olim licentia Gallorum, si in curuli capta urbe consedisset.

Ac ut illius intravimus sedem, ipse brevissima salutatione venientes excepit; caeterum tam largos profundere fletus coepit, ut omnino timeremus, ne alicujus acerbitatis memoriam noster adventus renovasset. Horrentibus nobis, planeque mirantibus, quod novum humanitatis genus esset tanto luctu hospicii gratiam violare, ego propius ad hemicyclum accessi; vultuq; quantum simulare potui confuso, repentini doloris causam rogavi. Ille manu verberatam quatiens sedem, nutuque multiplici cervicem inflectens, nihil quidem sui causa commoveri respondit, sed periculo nostro: neque enim quemquam inultis criminibus lacessisse patientiam coeli. Exhorruimus omnino tam confusę accusationis invidia inundati; mutuaque admiratione suspensi, modo nos, modo senem in gemitu perseverantem, saepissime innocentiam nostram intuebamur.

Nec dubitavi quaerere, quam in nobis flagitii suspicionem invenisset? Ille vero humentibus oculis moestus, caeterum aliquantulum mutato in iracundiam vultu, Et hoc etiam ro-

gatis, inquit, quasi in Scythica feritate & divini juris barbaria educti? nisi forte etiam ignoratis, quam sit inexpiabile crimen die feriata suscipere iter. Viam præterea (quod abominor loqui) non seria Numinis memoria, sed omni libertate ludorum, solutaque remissione celebrastis: etiam polluistis innocentiam ædium mearum jocositate intempestiva, cum de via fatigati in proximo consideretis; & tecta mea infelicem umbram vestris sacrilegiis præbuerunt. Post hanc orationem cum omnino stupore contacti, tanquam Numinum cœlestium vatem adorassemus, veniamque inconsulto adolescentiæ errori deprecaremur, ipse habitis honoribus mitigatus, nihil de cœlitum lenitate desperandum ostendit; si lachrymæ nostræ emendationem bona fide sponderent, jam Superos quantum deliquissemus ignorare.

Refecti tam mirificæ spei benignitate sumus, ac tum socio meo libuit inquirere sanctissimi senis nomen. Ille spiritum aliquantum ad cogitationē collegit: Et, Quidem mallem, inquit, vos ab aliis accepisse: cæterum ne sciscitantes molesta taciturnitate suspendam, ego sum Catharinus ille, cui sacrorum factiones tam candidum nomen fecerunt: & ut de me fateri audeam, moribus inter primos vivo, religione inter nullos. Tam superba probitate commotus sum, ut plura de sacrorum cultu & vivendi modo interrogarem: incertus an vanitas ambitionis, an sincera pietas peperisset Catharini fastidiosum nomen. Ac cum senex repetita clarius tussi velut familiæ signum dedisset, omnes ad illius orationem mirabili diligentia convolarunt. Nobis etiam stratæ sedes allatæ, ubi compositi cœlestium oraculorum authori-

tatem exciperemus; ut jam ego nunquam casſus miſeriarum vates, ariolarer ex tam religioſo apparatu, nos moleſta ſenis oratione hoſpitii gratiam empturos.

Sedato ille venientium tumultu, cum omnium ora oculoſque in eum expectatio defixiſſet, in hunc prope modum cœpit. Primis temporibus, cum nondum ex humano genere cognata aſtrorum ſemina aboleviſſent, & inter ſuperos mortaleſque, non virtus, ſed habitatio, diſcrimen conſtituiſſet, patebat in aſtra merentibus via; & cœlo mortalitas pæne libere commeabat. Teſtis Herculis Liberique fama nepotibus ſacra, & tot humorum corporum formæ, quæ viventium ſiderum numerum auxerunt. Sed poſteaquam virtutis præmia libido occupavit, & nihil honeſtum inter homines credi cœpit quod non voluptatem promitteret; dii corruptam humanitatem averſati, præcluſerunt limitem cœlorum, & flagitiorum gravitate ſuum æthera onerare timuerunt.

Igitur amiſſa æternitatis via ſuperiorum ſæculorum infelicitas laboravit, & omnes excogitata ſacrorum novitate plus etiam deorum iracundiam ſollicitarunt. Tandem paulo ſupra ætatem meam aliqui ſacrorum ineptias aſpernati ſunt, detraxeruntque ineptiſſimis ſuperſtitionibus larvam, aut, ut melius dicam, detrahere ſunt aggreſſi. Stupuerunt enim in conatu, velut tanti operis immanitatem demirantes; contentique ex religionum agro ſuccidere virgulta, noxioſiſſimas radices tangere timuerunt. Ego tandem ſum, hoſpites, majoribus fatis natus, qui, ut primum ætas magiſtrorum licentiæ me ſubduxit, & purior quædam doctrina cœli munere inundavit, non tenui

nui gemitus in tanta calamitate mortalitatis, cum omnes, qui duodecim seculis vixerunt, viderem veluti caliginosa nocte per præcipitia & immensas voragines prolapsos. Ac quod me maxime movit, nec unus eo spatio in hunc orbem est ingressus, quem non fœde in supplicia perpetua morte victura commune flagitium perturbarit, nemo, inquam, illá religione, quæ tum viguit, sibi aliud æternitatis domicilium paravit, quam impiorum carnificinam, ubi mori jucundissimum putat. Viderit quidem Deus; sed integra justitiæ fama, nec cuiquam eorum debuit parcere, nec potuit. Nec irascetur huic liberrimo dicto: nam & sæpe graviora ausus sum: & tamen vivere in hanc ætatem voluit, quam videtis. Cæterum non minus acriter exosus istos seculi emendatores, qui superstitionibus pepercerunt, qui Poimenarchos, ut vocant, qui pervigiliorum tempora, qui linea sacerdotum ornamenta, cæteraq; deliramenta antiquitatis, nimis faciles admiserunt, quam eos, qui omnino priscis consopiti erroribus adhuc jacent, longe in aliam emendationis viam institi, & admota severius manu, tenuissimas superstitionum fibras, etiam omnem imaginem, sustuli. Cœpi damnare quicquid avorum seculum probasset, & si mihi creditis, pæne dubitavi, an esse crederem Numen, quoniam in eo inepta antiquitas consensit. Ego sane grande diligentiæ pretium tuli; & in familiam meam reviviscere innocentiam vidi, omnino qualem in ordiente mundo Numen primis mortalibus infudit. Nuda vota, sinceraque religio, nulla ceremoniarum vanitate, veluti pestiferis odoribus, corrupta. Die sacro nec apud nos via longiori commeare fas est,

nec publicis scenis aut privatæ ludorum comitati indulgere. Æqualitatis sanctissimus amor; &, si mihi creditis, plus meorum voluntate quam autoritate mea impero. Pudore & virtutibus contineri modestiam bonorum oportet: mali nec severitate pœnarum possunt. Considerate figmenta Poëtarum, qui felicitatem in aureo seculo describunt: id est, cum nulla vis paria ingenia subigeret, nec tribunalia essent, ex quibus severitas metum palloremque divideret convocatis. Sed vereor, ne, antequam hoc superbissimo persuaserim orbi, dum melioribus cœptis fata cunctantur, morbus ac senecta in ventos vires meas & animam effundant.

Dixerat, & lachrymis vultus maduere secutis,

Videbar mihi Pythagoram audire, tota charta apud nescio quem Poëtam suis legibus indulgentem; &, nisi commode hæ lachrymæ senis intervenissent, periclitabamur in illis sermonibus pernoctare. Sed jam detersis luminibus videbatur novam fabulam producturus in scenam, cum lepidissima uxor exerrantem labia aliquot basiolis compressit; laudabili mulier forma, emendatissimo ore, nec eminentibus oculis nec effossis, iisque subtristi petulantia vibrantibus, annorum circiter viginti. Hæc ut effluentes Catharini lachrymas combibit, miscuitque rugis maritalibus amabilem vultum; blandissimis precibus exoravit, ut faucibus & pectoribus parcere vellet: jam omnia ad cœnam comparata; manere convivas, iret, & hospites meliores exhortationibus factos suavitate convivii mulceret. Amavi mulierem post hæc verba, credidique omnibus Catharini præceptis potiorem esse.

Igitur

Igitur ut ad cœnam discubuimus, & multiplicibus ferculis excepti, pietatis antecœnanæ cœpimus oblivisci; etiam ultro invitante Catharino ad hilaritatem poculorum processimus. Ego continuo in eum lumen obverti, omnino mitigatum, & suæ severitatis tristitiam submoventem: quippe in formosæ conjugis vultum tam constanter oculos defixerat, ut putares inibi latere magnetem, qui ferrei senis conspectum in eam partem cogeret. Non tenui ego risum, nutuque meum comitem in eandem contemplationem converti.

Cæterum nihil mirabilius mihi fuit, quam quod extremo convivio nescio quæ instrumẽta illata sunt; levia quidem illa, politaque, sed Samia tantum. Eorum hic modus fuit. Calix erat exiguæ capacitatis, ad quem pertinebat directa veluti tibiola, eaque cavata. Catharinus autem aliquid evolvit ex multiplici charta, & in minutissimas dissectum partes in illum calicem digerit, admotaque excitat flamma. Tum vero exundavit tenuis fumus, & se in aërem dispersit; cum Catharinus extremam tibiolam ori insertans, perductum spiritu fumum per concavos instrumenti meatus diutius faucibus pressit: donec subhorridus vapor occuparet domicilium mentis, & mirabili monstro per omnium fere sensuum receptacula laxaretur. oculi concepta lachrymarum nube tamen ardebant: nares caliginosi aëris reddebant volumina: & os omnino fornaculæ imaginem figurabat cùm humiditatem lignorum nondum victrix flamma exprimit. Sequutum est ingens ac sordidum flumen, cum omnibus ostiis exciti ab hac peste humores aut concepti exundarent. Ac ne quid deformi spectaculo

 deesset,

deesset, tam pestilens odor triclinium invaserat, ut jam mallem vel Catharinum orationem in illam horam produxisse. Invitati deinde ad eandem medicamenti suavitatem sumus. plantam enim mirificæ in humorum noxam animositatis esse, & in omnes morbos procul dubio valituram. Sed neque me, neque socium meum, tunc fatigabat vita ad desiderium mortis. Imo credidimus hominem illum, ultra ad dotes, quas memoraverat nobis, etiam Psyllum esse: alioqui nunquam venenum tam atrox percoxisset.

Planta nocens, ó lethifero planta horrida fumo,
Quam bona diversis natura removerat oris,
Quis te, planta nocens, tristi vectare carina
Instituit demens, nostrisque ostendere terris?
Scilicet infelix raperet cum secula Mavors,
Deformisq; fames, morbique, cadensq; senectus,
(Proh dolor) & sæva legerent aconita novercæ,
Heu etiam in nostras deerant hæc fata ruinas!
Quis sordes facinusque tuum dirosque vapores
Explicet, & fœdo surgentia nubila fumo?
Talis avernali corrumpit spiritus auras
Missus in astra lacu, morituraq; germina solvit,
Vicinumque pecus, volucrumq; intercipit alas:
Talis & inferni subter mala limina Mundi
Vrget odor manes, cum lanpada tristis Erinnys
Solvit, & extincta fumant post prælia tædæ.
Planta nocens, ó lethifero Planta horrida fumo,
Te si fumifero Cacus jactasset ab ore,
Alciden vicisset odor. Te sæcula prisca
Si nossent, poterant vacuis præferre cicutis,
Et de Cerberea natam te dicere spuma.
Tum si quis patriam violasset cæde senectam,
Huic mites nimium flãmas, huic lenta putassent
Flumina, fumiferi potasset nubila Poti.

Igitur post olidæ fastidium cœnæ sermonesq; Catharini novos, non minus vanitate hominis quam convivio saturati ad quietem secessimus. Sed postea quam altiori mente omnia pariter revolvi, & quæ jam in Catharini domo, & quæ olim apud Acignianos cognoveram, quæ præterea à diversarum religionum acceperam mystis, acerbissimo dolore perfusus sum, quod viderem contentiones mortalium non aliter divinis ceremoniis, quam humana lite, abuti; omnia agi supervacuo impetu, & crudelibus maledictis, quæ tamen invicem reprehendunt; eruditos ambitu trahi, & factionibus potentes; imbecillos vero authoritatem doctrinæ aut virium sequi. Quotusquisque, cogitabam, aut Acignianus est, aut in Catharini familia vivit, quem non impressa institutio parentum, aut suæ gentis conversatio, aut impetus nullo rationis argumento firmatus, in partes seduxerit? quam pauci maturæ mentis consilio ducuntur? & tamen illis odiis pugnamus, ut facile videas omnes sibi sapientiam imputare. O superba mortalitas! o immisericors superstitionis ingenium! quasi qui vere sentiunt, non plus felicitati debeant, quam consilio; aut quos fefellit occupata tot sentibus via, magis iracundia quam suspiriis digna committant. In hæc verba consoporatus publicas curas cum sensibus amisi. Postera luce ad Catharinum accessi, hospitalemque Iovem precatus, ut exhibitæ benignitatis gratiam referret, destinatum iter ad Tessaranactum cum socio aggressus sum.

Scolimorrhodia terrarum pulcherrima, nunc exiguis collibus tumens, nunc in planicies pabuli feracissimas extensa, ubique lætissima vi-

riditate exfultat. Arborum per publicas vias ordines adulti, sepesque quæ eminent ad securitatem pascuorum, ubique imaginem sylvarum commeantibus ostendunt. Armentorum atque gregum tanta frequentia, ut ibi Geryonis ac Atlantidarum fabulas ponere possis. Flumen erat, cujus alveum perpetua semita stringebamus, reciprocantibus undis status cursus mirabili commoditate reflectens: & passim quidem ingentibus navigiis stratum erat, scaphis autem remisque tam multipliciter everrebatur, ut nunquam magis Xerxes Hellespontum oppresserit.

Ego felicitatem regionis admirabar, & adorabam simillimos Lusiniæ campos. Sed populus, ut plerumque fit, nimia fortuna saginatus, stimulos ingeniosæ paupertatis in superbum otium mutaverat. Præcipue externi fastidio eramus, & nisi ex Catharino cognovissem, tam rusticum crimen tantum in vilioribus hærere, jam incipiebam aversari Scolimorrhodiæ fastus. Certe quotiescunque ad magnates divertimus; etiam meæ Lusiniæ humanitatem damnavi.

Lautissima supellex, & ipsum pavimentum quotidianis lævigatum laboribus, hortulique per plantarum ingenia dispositi, fessos erroribus oculos suavissime levabant. Ipsa colloquia magnatum, & puellarum humanitas, nescio quid mihi ipso cœlo felicius videbatur: tum convivia omni opulentia repleta, mensæque ferculorum mole depressæ: thororum deinde apparatus, & exacta in omnibus mundicies, animum meum, etiam Themistii vaticinia, permulserunt.

Sed posteaquam ad Tessaranactl pervenimus

mus sedes, primum quidem religiosam majestatem frequentissimæ domus, tot tricliniorum cultus, tot atria famulorum splendore vibrantia, etiam paulo digniora credidi, quam ut ibi Iupiter habitaret. Cum autem Tessaranactum contemplatus sum, utique apparatum quantumvis venerabilem, tanto fastigio minorem esse arbitratus sum.

Cæterum cum aditum ad ipsum studiosissime molirer, ad Amphiaraum amicorum principem veni. Nulli est Tessaranactus intima charitate conjunctior; nec aut cuiquam Deorum justius potuit nasci, aut Iupiter similem in cœlis Mercurium habet. Ego statim in illius notitiam sua facilitate perveni, & per hunc deductus ad Tessaranactum cœpi melioribus diis uti. Nec multo post Tessaranactus, cum me non mediocriter auxisset, etiam in sacrarium suum induxit, ubi inter lectissimos famulorum ambrosia vescitur: quod beneficium, divinæ mentis impetu raptus, istis subito versibus prosecutus sum.

Quantus erat, magni peteret cum tecta parentis,
Quamque potens Phaëthon, tantum si visere currum,
Nec curru voluisset agi: penetralia tantus
Nunc subeo, caluumque tuum pulchrosq; recessus,
O proles genitorque deum, qui sceptra tiaramq;
Ostrumque & tanti decoras insignia regni.
Nec tu sole minor, quo se genitore superbus
Iactavit Phaëthon. Tu nobis Phœbus Apollo,
Tu radiis Titan, tu messibus alter Osiris,
Et mitra, & Paean, & cunctis gentibus olim
Sol quodcunq; fuit. Medius Sol temperat astra:
Tu medius Reges, tu magni fœdera Mundi
Certo jure ligas, tu qua discesseris ora,

Pallida

Pallida surget hyems : tecum ver protinus ibit,
In campos quoscunque voles. Lucebis Iberos;
Non erit Occiduo confinis Iberia Ponto,
Eoa plus luce nitens. Si Gallia Solem
Senserit, ó Galla quam frangent horrea messes!
Sed grates, Sol magne, tibi. Penetralia tandem
Mortali patuere viro. Iam cernere coram
Ambrosiam nectarque licet, mensasq; deorum;
Iam mihi non dubio venient oracula visu,
Luxque oculis æterna meis, æternaque menti.
O lux alma mihi, quam nullis obruet unquam
Nox invecta rotis, nebulaque ingrata maligna.
Nec Superos majora precor, nec vota Tonanti
Vlla fero, tantum, ne, dum bona cuncta severe
Temperat, æthereo me vivere malit in aula.

FINIS SECVNDÆ PARTIS.

PARS III.

APOLOGIA
Euphormionis pro se.

Serenissimo & Potentissimo Principi,

CAROLO EMANVELI,
Magno Duci Allobrogum, Gallorum Insubrium Principi, &c. Euphormio S. D.

VEtustas Asylorum (Princeps Potentissime) magis tutam improbitatem præstabat, quam justis solatiis explicabat humanitatem. In iis ipsi dii scelerum custodiam agebant, ad audaciam novorum facinorum & infamiam cœli. Nec miramur, adulteros & fures deos, tutelas flagiti-

rum

rum esse factos, sed innocentibus viris pudenda incolumitas videtur, ad alias profugere aras, quam quibus nec insidere improbitas, nec innocentia potest arceri. Talem lucum, tam candido numini sacrum, quaesivi in maledicentia quorundam, qui meum Satyricon lacessiverunt. Nec longe petendus videbatur sub meo rege viventi: sed ut illi quoque probarer, quaesivi suffragio tuae Celsitudinis niti. Tibi igitur (Dux Serenissime) destinavi hanc innocentiae meae Apologiam supplicem, donec periculum inimicorum erit, & postea quam vicerimus donarium. Indigna res, quam tuae Celsitudini nuncupem. Sed si quaesiissem fastigio tuo dignum munus, non habeam: si maxime convenientem; istud erat, ut sub auspiciis tuis, Princeps armis & litteris inclyte, hanc literarum capesserem pugnam. Quis crederet, inter tot armorum strepitum, tot negotiorum molem, quae omnem Celsitudinis tuae aetatem exercuerunt, Musas quoque in secretum tuum ausas intrare? Atqui capacissimus animus tuus, & per omnem eruditionem laevigatus, nuper mihi in sacrario tuo, velut de maturis & ad vera negotia otiosis literis, pulcherrime eluxit. Neq; de nostri Numinis penetralibus egressus, alibi sincerius, quam in tuo templo, summam, & qualem reliqueram, virtutem adoravi. Nunc vero, Maxime Princeps, te veneror, ne istud votorum meorum exile monimentum de tuis tholis refigas; maxime illa manu appensum, quae, si tui Iani fores ad novas laureas recludes, jam se alia Pallade tuae Celsitudini approbabit. Vale. Londini, Cal. Septemb. MDCX.

INnocentem ludum, & calamitatis ex composito saevientis imaginem, per veras querelas, proh fatum, & indignationem jam non fabulis quaesitam, absol-

vam.

vam. Intumescet aliquando pulsatus animus, qui etiam ad umbram quas effinxerat injuriarum digna veris doloribus verba invenit. Sed hoc malis accessit, quod Andabatarum discrimine exerro in arena. Velato enim capite qui me lacessant, & quos devoveam, ignoro. Inter tot maledicos, tot invidos meæ famæ, nemo se obtulit, quem possem celebri ignominia, velut longa, & apud posteros duratura morte, dignari. E latebris, quem non possunt imitari, ignobili invidia conantur opprimere. Nam magnorum hominum securus sum, qui Satyrici mei simplicitatem, nec ad livorem morsus, pro scripti genere & temporibus æstimant. Nec aliud in callidis aut imperitis adversariis horresco, quam pessimam artem sibi ornandi in odium meum non intactos mihi tantum, sed etiam laudatos, contra modum susceptæ severitatis. Sed non feram diutius fœdarum avium voces, in candida scriptorum meorum omnia euntes. Indices autem feram summos viros, quos ut sæviter traductos in libertatem mei styli ipso Satyri nomine excitaverunt.

Cum exercitam primæ ætatis ambitionem de schola attulissem, cupiditas nominis & adolescentia, commune argumentum ad famam, acrem stylum obtulerunt. Accusare totum Orbem institui insonti violentia, & plus in spem propriæ laudis, quam ignominiæ aliorum. Dissimulatus igitur verecunde mihi ipsi sub Euphormionis nomine prælusi: ut, si novi hominis & vigesimo primo anno scribentis exploderetur mali successus labor, saltem occulti vulneris dedecora alieno titulo exciperem. Evulgatus liber, tanta modestiæ lege ut sibi in

neminem privatim quidquam acerbi permiserit, statim ad famam quodam æstu exultantis fortunæ subvectus est. In eo sub fictis nominibus, quæ ad sustinendas vitiorum personas induxeram, conabar per suavitatem fabulæ multa & disparia flagitia damnare. Nam quid insulsius fuisset, quam suscepta accusatione omnium, paucos, neque ex improbioribus, perstringere? aut quæ illa periculorum aviditas, si magnos viros gratuitis inimicitiis inconciliassem, præsertim in luce & discriminibus victurus? Quosdam tamen de notis & spirantibus miscere inter hæc falsa & inania simulachra institui. Sed & facili imitatione nominum prodere, ne per omnia fictam scenam multorum studia destituerent, qui in certam & viventium criminationem intenti sunt. In iis plus voluptatis aut risus, quam solidæ & legitimæ accusationis quæsivi. Ita communi & malo vulgi gaudio, sed nõ per flagitium, obsequutus sum.

Ecce autem, ne impune fortuna faveret, primo eorum; qui Euphormionem amabant, intempestiva diligentia; mox sedulitate invidiæ, in omnes simplicissimi scripti partes solicitæ severitatis lege quæsitum est. O ridiculum tam ineptæ sapientiæ acumen! omnia ad historicam legem cogere, pro libidine sententiis abuti, perpetuasque injurias & malignam prudentiam cogitare. Iam Callionis, jam Fibullii nomina turbulento vaticinio certis hominibus destinabantur. Denique quæ communia peccata sub privatis nominibus [illegible]seram, in singulares homines à publica c[illegible]minatione referebat hominum quorundam inepta ratio & ex saucii animi livore cæterorum modestiam æstimans. Multi quoq; irascendo agnoscebant scelera,

scelera, & sibi maledixisse invitum cogebant. Etiam ubi commendaveram virtutem, omnia opinio continuæ atrocitatis corrumpebat. Primus itaque turbo ex hac irrequieti vulgi imperitia concitatus est. Alexandriæ Quæsitorem, non procacitate ulla, aut contumeliam celantibus jocis, sed hilari & ingenua laude prosequutus sum. Habitationis suæ via, materiam ludendi sua appellatione præbuerat. Indignum itaque dixi, qui inter mala habitaret. Hic vero potissimum genus rudes, & suæ imperitiæ ignari, ad indigni nomen commoveri, facinus clamitare, quod illi homini convitiarer. Ex Academia quoque (proh labem servitutis) quidam ad eum perveniunt, monentque cujusdam Euphormionis Satyricon illius innocentiam tetigisse. At ipse in mediastinis ignoratæ latinitatis vitium derisit; Euphormionem autem tantilli beneficii memoria amare professus est.

Eodem quoque tempore Callionis, Percantisque, Fibullii quoque & Pedonis nomina, ab otiosis tacita æstimatione jactabantur. Designatos proceres ajebant, & ignominiosis coloribus ad populum velut in tabula esse productos. Sed in neminem unum lineamenta alicujus imaginis cadebant. Itaque variatis sententiis, neque meæ petulantiæ, neque ejusmodi divinationis idonea argumenta, reperiebantur. Nam & plerumque frustra quærentium labor erat: cum hæc nomina, partim ad argumentum effecta, non alibi, quam in mea scena consisterent; partim autem essent hominum mihi privata familiaritate cognitorum, sed qui non summis fastigiis editi apud multos latebant. Nam quid intererat describere

bere vitia summorum aut mediocrium hominum?cum utrique eadem pravitate sceleribus indulgeant; & sæpe efficaciora nequitiæ consilia in humilibus videas, dum ambitio ad parandam magnitudinem fœdiora flagitia quam ad tuendam audet. Nihil dissimulabo in hac simplici professione sensuum meorum. Aliquot amici hanc ultionem ingratis animis meruerunt: quibus ad consuetudinem benevolentiæ receptis, & illorum crimina & Satyrici mei iracundiam reconciliatio extinxit. Cum in illis vana quædam studia torquerentur, ne Euphormio quidem superstitiosam diligentiam evasit; quis aut unde esset, quæ illius Lusinia fabulosa felicitate celebrata, num denique propriis doloribus hanc Satyrici libertatem dedisset, omnia per vanas conjecturas, inter otia literatorum vel invidiæ curam, pensabantur.

Speciem amentiæ, cruceemque, & cætera quæ lusi calamitatis mala, præcipue servitutem, voluerunt imputare, cui me in Callionis familia, mea fabula addixit. Sparsa in vulgus chartula erat, quæ omnia Satyrici mei secreta videbatur reclusisse. Inter cætera, mihi quoque dominum mirifica sagacitate invenit. Is erat, quem ego nullius coloris novi; nisi quo famam in ignoto revereor. Fortuna liberalius mecum egit; nec ullius privati familiam auxi, è paternis in regiam focis eductus. Ita excusso Satyrico, nullam partem volebant arte aut convicio vacare. Sed nec omnibus incivili iracundia adversor. Multi in meos sensus candide quæsivere; digni quibus referam gratias: per quos & ubique, jam vero neque fatis rapientibus, extinguar.

Tandem

Tandem occidente invidia, videbar expurgationem habuisse. Galli Germanique mutuis editionibus Euphormionem vindicabant, & ubique sine malæ atrocitatis suspicione tractabar. Sollicitatus male fida pace ventorum, ecce iterum solvo de portu, & navigium vix refectis armamentis in altum perduco. Nondum enim consumpseram impetum, qui me ad ambitum publicæ celebritatis protraxerat: & jam cum præjudicio vocabar ad Satyram. Novos igitur libros ex eodem cortice excidi. Sed ô fatum! non periculosius illum in Alpibus impatientem motus lacum, quam tranquille sedentia seculi vitia agitavissem. Præcipue fraudi fuit, quod Gephyrium & Acignianos tetigi. Nec enim æstimatis argumentis passim proscribebatur Euphormio, & ad tristem litteram judicibus satis erat, quod in Satyra Gephyri nomen & Acignianorum legebatur; dum illi sua vitia putant tutissime à populo superstitiosa reverentia nesciri, hi autem in sacrilegiis criminibus accusari omnes deos. Non indulgeo imprudentiæ meæ, si quid procaciter aut contumeliose ullarum partium judicio peccavit. Nam quod verbum in Gephyrium atrox? quid in tam invidioso argumento non benignissima humanitate diductum? Occasione motus qui Marciam nuper erexit, tempestatis minas despexi, quæ hybernum in Adriatico inceperant, Parricidium aut portentum, cum res cerneretur atrocibus stylis, Euphormionem, animum suum tot horrore fluctuum gravem, tot nugarum indignatione tumentem, exonerare voluisse. Sed & tam mitissimo studio, ut Gephyrium excusarem, quasi alieno impetu falsis & vanis hominibus se tamen

pro-

præbuisset. Hic tanquã vicino incendio æstuare Italiam, & totam quæstionem curiosis libellis excussam, post omnium fœderum religionem pugnaturis. Nam piget excusare quod insolentem & toties Gephyriis funestam potestatem notavi abdicandi vel constituendi principatus. Sed & ibi parcente iracundia videbar languisse, cum tam publicam facem, tot scelerum & turbinũ consciam, Gephyriorum manu jactari modestius indigner, quia unusquisque sibi favet, & nulla vis est suavior quam supra se adulationis tormento rotari: Illis autem, qui hanc mentem Gephyriis injiciunt, id est, qui illam facem ad incendium adornant, non humano tantum odio irascor, sed aut supra communis malitiæ, & quam veluti usus excusat, jura euntes abominor, aut infra humani acuminis præstantiam demissos contemno. Nam quid importunius, quam rescindere vincula reverentiæ à primordio terrarum ipsa Numinis manu sanctissime astricta, &, quod teterrimum puto, tam grandi flagitio inscribere ipsum cœlum? Hæ sacrorum hominum furiæ, quibus ne suæ quidem sententiæ vere placent, non alios sibi conciliant, quam ingenia imbecillitati damnata, vel simulationem callidorum ad perfidiam ambitionis pietatis imagine utentium. Ex ipsis autem religionum administris, præcipui arcana spe Gephyrios omnia posse voluerunt, quia quo superbius fluvii excrescunt, eo vividiores rivulos propagant. At vero parvæ mentes spisso judicio inter Numen & Gephyrium vix distinguunt. Ecce, ipsam Vrbem si placet intueri (nam quos alios Gephyrium sceptris præficere non pudet?) & superbam fiduciam supra suos

ſuos tumentium colles, illic utriuſque poteſtatis faſces, & procul ab hoſtibus tanta majeſtas etiam conſcientia aut pœnis compoſitæ mentes, ſciolos illos, velut fulmen in Capitolio tenerent, in contemptum Orbis attollunt. In iis, ſi paucos excipias, fruſtra ſolidas maturaſque litteras expectes. Non gentium monimentis, non illa ipſa, quam jactant, Theologia, ſat nervoſis laboribus nituntur. Solum eruditionis tam ſuperbæ, tam fidentis ſibi ſupercilii fundamentum; Iuris Canonici, Praxiſque Romanæ mediocris & ad faſtum ſubornata cognitio. Hoc eſt urbani laboris compendium, quo, velut anheli in omnis ſcientiæ culmen aſcendant, deſpiciunt totum Orbem, tanquam ſoli integri & ſoli ſapientes. Quid mirum ſi Gephyrii laceſſiti tot vocibus, & veluti Luperco Antonio diadema omnium gentium tradente, vincuntur dulci & pene invicto malo ambitionis? Hi ſunt, inquam, urbis incolæ, qui ſuis coloniis peſſimorum invidiam facinorum & exitus forſan atroces per diverſa terrarum concitabunt. Nam & hanc ſententiam velut plebiſcito jubent in Vrbe veram eſſe, & à ſuis ubique propugnari; ſcilicet inter alia otia ſecuri caſuum aut ignari, qui in aliis regionibus superveniunt pertinacibus in Philoſophia tam audaci. illam Philoſophiam intelligo, quæ ſceptra omnia laceſſere aliquot Syllogiſmis non veretur.

Igitur cum hæc diſcordia non Italiæ tantum ſed Orbi incubaret, ad eas partes una ſententia acceſſi, quas boni nullo diſcrimine religionum ſequebantur. Quod ſi Gephyrium hæc diſceptatio intra verborum modeſtiam ca[illegible] offendit, ſaltem Marcianos quo in me ſacrilegio eroxi?

xi? Tam ingenue civitatem extuleram, ita cultum & industriam naturæ victricem, ut si vel Corinthius essem, jura civitatis expectare post Herculem & Alexandrum possem. Illinc tamen maledicta, & turbulentius inimicitiæ, procurrerunt.

Quidam mœstum ingenium supervacua diligentia exercens gravissime tulit, quod immensas laudes quibus Marciam attollo, ausus essem Satyrica jucunditate signare: ignarus hoc potissimum sale ad posterorum fidem tanta præconia condiri. Optimates priscæ simplicitatis licentiam, inter hodierni scrupulos moris, dicebam, nihil adulterata libertate servare; neglecto famulatu solam reverentiam circumferre; per scaphas posse olera, vel in prandium carnes, nihil violata majestate deferre. Tam insolenti scilicet maledicto excandescere ille Censor, nec reputatis laudibus, quas prodigus effudi, huic parti inhærere. Certe aliqui crediderunt offensum, quod ovillam quam Venetiis malam habent, imperitus Ædilis probavissem. Sed tam gravi castigatus indicio redii in curiosam memoriam tantæ rei, & profecto bubulam ex ossium nodis agnovi. Neque tantum timori indulgebo, ut in me Marcianorum [illegible]cta odia esse putem.

Moderatio illorum nunquam tam facili extuans vento de sua pace decedet. Nam si mitem & innoxium damnant jocum, cur theatrali licentiæ indulgent, cur intersunt suis scenis, quæ illos nec dissimulato nomine traducunt? Erumpit barbatus ex aulæo senex, purpureæ tunicæ pullam vestem superinducens; hanc utraque manu collectam in renium sarcinam levat, & Marcianorum habitum profite-

tur

tur adumbrare. Num ideo comitas proscripta ludorum? num Poëtis vel histrionibus tristiori lege detractum? Imo curiosa frequentia adsunt, & se hilari imitatione productos ipsi sæpe cum populo riserunt. Adeo publica cavillatio plus habet remissionis quam aculei, ut videaris illi ipsi, quem aperto nec flagitioso lacesseris rissu, jocandi voluptatem ingenua libertate quæsivisse. Vna Cynicorum malignitas, & intra latebras susurrantium nefas, leges in maledicos, & magnorum hominum iracundiam extorsit. Etiam beneficium debetis, ô quicunque mores vestros in publico videtis excussos. Hæc libertas, iniquorum & invidiæ nervum franget, si tantum ad occulta & inconcessa ludibria tendentem. Astus quoque sibi aliquid consciorum est, jactare suam culpam, & proprio risu alienam licentiam redimere. Nam quis perpetua innocentia candidus, aut se intra gratiarum legem nunquam exerranti venustate polivit? quis de cœlo illam prudentiam deduxit, quam Iovi assidentem & ideam laborum suorum Pictura & Poësis in artificii æstu intuetur? Nimis superbe dedignatur mortalitatem qui peccasse erubescit. Sed ut primam pulchritudinem nascentis Solis excipimus ad Occidentem obversi, quippe jugis montium primum in ea parte nondum emersi Solis radio occupatis: Ita virtutum splendorem admiramur in sapientibus, compositi velut ad eorum Occidentem, id est, suorum vitiorum umbram, quæ rara & egregiis dotibus concessa, non minus quam extremæ nubes in picturis nobilibus delectant. Sed & recensitis maculis cætera videmur adorare, in iis qui numerandis vitiis, immensis autẽ virtutibus, minus terræ quam syderibus debent.

Martia

Marcia felici miserorum exilio erecta in utriusque naturæ confinium, callidissima virtute, nec minus ingeniosa fortuna, inviolatam majestatem in hoc seculum erexit. Quis neget civilium rerum æstus illic ad Orbis spectaculum eximios fuisse, inter tam vicinæ & diversæ potentiæ vices semper per turbines & tempestatem exeuntis? Italia virorum Principum victoriis occupata est, nec minoribus armis amissa. Eximiæ res Ligurum, & Longobardia ferox felicibus bellis. Super omnia Imperatores quidam vetus nomen, vetus auspicium, veteri quoque ambitu & militia implebant. Sed tam gravi multiplicique procella plus terroris prudentiæ Marcianorum quam calamitatis infusum est. Per tot mala & servitutem Orbis sospes Respublica, & ingentibus inimicitiis superstes, non mirabilior imperio quam libertate fuit. Hanc sive moderatione suorum, sive rigida custodia institutarum legum, nulla tyrannis delibavit. Gentem quoq, barbaram, & quæ sui ponderis ruina ad nostra littora provoluta est, lacessere diu ausa, tandem æquis fœderibus continuit. Quis tantam clementiam fatorum, quæ dignos suis beneficiis invenerunt, aptis præconiis adæquet? Nam opulentiam civitatis & prudentiam Patrum erit facilius mirari, quam jejuna & impari laudatione libare. Tamen & natura suis nævis pulcherrimum corpus aspersit, & iis fortasse aliquid ad incrementum respublica profecit. Nec enim Syllas vel Marios, aut Pompeii magnitudinem, & ad suum fatum gentem Iuliam invenit, quia ibi sive sponte sive sic instituta ingenia vim legum non ægre patiuntur, & humilius spirantia quam ut fastigium quatiant rerum, æstum,

quo

quo plurimum possunt, in communis potentiæ decus informant. Equidem crediderim ex genio gentis descripta esse jura, quia tot sæculis perennant: quæ summota pompa non ambitum modo, sed sumptus, & per hoc inopiam proscripserunt. Vestium ambitiosa pretia, & inanes comitantium cœtus, plusquam Lycurgica rigiditas ex urbe summovit: ne inter pares luxuriosa æmulatio solidis patrimoniis constaret, vel liberam civitatem tot satellitia quasi ad imaginem tyrannorum exterrerent. Vna Optimatibus vestis, non colore, non filo pretiosa; idem integumentum capitum, ad externarum gentium jocum, simplex, nullaque melioris seculi venustate spectandum. Ipsa solitudine neglecta majestas; dum patricios videbis nullo stipatore circumagi scapha vicos & per totum populum errare. Absit huic licentiæ ignominia, sed & convitium narrationi meæ. Nec mercari, nec mercimonia manu ferre, nobilitatis flagitium est. Illi mores, & seu casu seu calliditate majorum felicissimæ nugæ, ita nobilitatis licentiam miscuerunt, ut res eadem & nota libertatis & custodia esse possit. Nam & optimates in urbe velut sua evagantur; nec liberiores domos quam publicum suum habent. Rursus autem tam modestæ magnitudinis lege depressi non dispiciunt æquales eminentiæ suspecti, & sectam clientibus plebem emunt. Hoc est grande maledictum, hæc procacitatis immanitas, quam in me quisquis ille Censor est importuna sedulitate notabat. At te sancta Respublica, te veræ dignitatis & opulentiæ alumnam veneror, ne memoriam tot laudum, & Satyrici beneficium tibi ultra suam sortem blandientis, insons jocositas extinguat;

tinguat: si te dignis nominibus veneratus sum, & mitius tecum quam cum Britannia mea egi. Post tam simplicem & verecundam defensionem meam, non putabo per ullius invidiæ maledicta te alienari ab innocentia mea posse.

Vtinam me Acigniani tam candide audirent, qui utriusque sæculi tribunalia petentes, numquam bene tamen conscii animi fiduciam terrebunt. Ingens factio, & suæ potentiæ authoribus gravis, lenta vincula, & supra Vulcanicos hærentia dolos, territis alterutro metu animis injecit, demissionis culpa per contemptum opum ire arduasque virtutes: populi credulitatem ad omnia tenuerunt, & robustiores mentes fastuosis viribus tentant, tam sancta potentia ad humanum imperium repente traducta. Hos infamiæ aut egestatis horror, hos spes alta tam superbe florentibus junxit. Quippe illi per virtutis arbitrium sibi à populo alumnisque commissum, ipsi famæ interdicunt, ne suis adversariis liceat probis aut ingeniosis esse. Ad ultimum divinis & humanis viribus freti, has callidissime in illarũ stringunt contemptores.

Cum his hominibus quæ me commiserint causæ, privatis injuriis asper, an inimicitiarum claritudinem sponte deposcens, quidam frustra quæsiverunt. Nullum acerbitatis argumentum in his scriptis, aut iniquæ vestigium mentis. Sero & leniter in eos quærere ausus, quædam vera apertaq; modestissima admonitione descripsi; &, si Satyricon sine præjudicio legent, fortasse prævaricationem amabunt. Nam quid triste innocentis scripti hilaritas objecit? Parata ab inimicis tela non strinxi, quæ ignoscere nolebam, & graviora suscepto risu trant, & ambitum eorum, quasi ad veram po-

tentiam nesciret attolli, intra solas literas persequutus sum. Nec putabam tantæ modestiæ irasci, qui id solum proficiunt, ut quod sub inani luseram joco, altiori præjudicio confirmem.

Attentatum in literas regnum & domorum temerata secreta: tum ingeniosam juventutem in illorum maculas omni venatione compulsam, extra convitia arguebam. Ac utinam falsis indiciis tanta nomina detulissem, quæ jam vulgaris altiorum mentium indignatio damnavit. Quis non enim melioris ingenii tot mortalium insaniam tristi acerboq; persequitur risu? aut quis captos Acignianorum artibus ignorat, qui cæterorum quidem tanquam barbara & incondita ingenia aspernati, apud Acignianos credunt Musas omnes felici facinore pæne in custodia haberi? Majestas & moderatio incessus, & secretum ab externis penetrale, tum quorundam ingeniorum felicitas, quæ in illis viguerunt, eos ad tam immodicam scientiæ famam evexit. Accessit industria callidissimæ gentis, quæ sese ad existimationem mutua commendatione protrudit, & in alibi orientia sydera levi despectu & veluti fastidio, etiam maligna laude, nubem perniciosissimam exhalat. Nam & hominum generi dominatur inepto quidem aut insano, sed ipsa multitudine impetuque valenti. Si placet, Sciolos appellemus. Hi superbo nec capaci ingenio, rumores, quoscunque ab Acignianis acceperunt, tanquam secretæ rupes multiplicato tumultu referre stolida pertinacia assueverunt. Tantæ quoque juventutis quantam ipsi excoluerunt, obstinatis suffragiis nituntur, dum se omnes ab eruditissimis edoctos supervacua vanitate contendunt.

Et his quidem machinis intemerata potentia ad ipsa sydera suspexit. Nunc videas tot fucorum perire secretum, Societatis flore paulatim per ipsa fortunæ munera oppresso. Nam qui in paucis urbibus suorum aliquot lætiora ingenia ostentabant, qui fastidiosum delectum habebant suam clientelam ambientium, nunc immensis coloniis dissipati, ægre sua Numina in tot templa divident, & exhaustis civibus servitia ad sacramentum vocabunt.

Quid censeam de illorum studiis si quæris: in illis non pauci mediocres, per proprias dotes aut laboriosa institutione formati; multa humilia, sed quę suo & sociorum vultu fallunt; denique ingentes quædam mentes, quæ nuda & exilia exterorum nomina sua fama circumvolvunt. Fallitur enim qui tantum ingeniorum proventum esse putat, ut alicubi spissa & tanquam per armenta numerentur. Quod si Acignius pro suæ catervæ paupertate frequentem industriam invenit, quis ideo illudat cæterorum hominum dignitati, quasi si decertandem sit, singulis Acignianorum eximiis totam decuriam non opponant? Nam qui Naturam tot capaces & sublimes animos Acignianis prodigere putatis, cur rursus effingetis tam sterilem, ut in cæterorum tanto numero non sæpius ingeniorum bonitate luxuriet? Et quidem in scientiarum regnum venturus, omnes illarum partes impetus Acignianorum invasit. Sed præcipua Theologiæ & Philosophiæ cura fuit. Has antea sub veterum codicum pondere vix spirantes, nova insania scribendi operuerunt. Humaniores autem literas, id est, amœnissimam partem, & si mihi creditis, utilissimam Musarum, nondum satis delicate ha-

buerunt. Vulgaris, & ut ita dicam, profana licentia facientium carmen, in scholis vel miseris scenis, suffecit inexpertis adolescentibus, & raro Ludimagistro publicorum judiciorum periculum fecerunt. Vellem & Crispum Tragœdiam tenuissent, ne scire cogeremur, eos non infelicius scribere quam agnoscere versum. Nam si quis ideo doctissimos putat, quia rudem pueritiam ad literas informant, pessimo judicio in infinita rei exiguæ æstimatione caligat, quod aut mirificam industriam magistrorum credit ad primæ doctrinæ initia requiri, aut ab Acignianis juventutem perfici, cui forte ad decimum sextum annum ea studia procul ostendunt, ad quæ vix curiosæ vitæ maturitas pertinget. Et quidem de eo genere litterarum plerosque afferre suam sententiam non fero, quibus nunquam veræ eloquentiæ imago de sui aut alieni ingenii speculo illuxerit. Summam & eruditam eloquentiam dico, quæ cæteris comitata scientiis offenditur ineptia scholarum, neque se indulget ingeniis intra veterum imitationem inclusis, quæ suas partes in stylo sperare aut ducere non audent. Tam venustæ & difficili scientiæ vix aliquem singulis ætatibus idoneum reperiri non sine illius fastigii admiratione videmus, cum huic nemo nascatur nisi amœno primum fœcundoq; ingenio, deinde solida prudentia ad civiles astus idoneus, & cui patientia laborum nec fragile, ut ingeniosis, corpus, nec refugientem animum offendat. Itaque in Acignianis nullum esse, non causa contumeliæ objeci, sed risurus vanitatem ad tantum vocantium nomen plerumque inexpertos, & sublimis scientiæ imaginem inter viles Ixionas prostituentium.

Videsis

Videtis quam prolixe indulserim Acignianis, quos in amplam eruditionis partem non invidiosa confessione admisi, dum & cæteris mortalibus sciamus non parcius divisa munera Musarum, nec ibi perpetuam ingeniorum felicitatem esse. Nam quod adolescentes ad Societatem dicebam pæne de animi libertate deduci, industriamque in illis aut opes, non autem naturæ impetum æstimari, quæ omnibus per sua vitia & virtutes diversa vivendi genera distribuit, nolo instituere defensionem meam. Vtinam patiantur nos suppressis querelis dissimulare inepta sæpe tela, sed in illam ætatem valentia; quæ si vellem excusare, quid amicius invenirem, quam illos juventutis venatores decipi inconsulta pietate, nec crimen in omnibus hærere? Temerata quoque secreta, & arbitrium familiarum illis callidissima insinuatione quæsitum, hodie intemperantius rideam quam indigner: quippe omnis doli ingenium post primam aciem hebescit, & quos insidiæ secundos aut tertios decipiunt, digni quoque videntur maturius perisse. Cur igitur in illos scopulos offendimus, & jam tantis naufragiis tectos? cur illam domesticæ censuræ procacitatem non excludimus, quæ nunquam severe detrectantibus illudit, semel autem infusa, non facilius sistetur, quam flumina, quæ viam aquarum ponderibus ruperunt. Ad summam, si intentum peregrinæ merci vectorem, si servantem astra agricolam, & militum arma probamus, quis Acignianos damnabit, si, quem facillimum credunt ad potentiam, ascensum omni artificio pertentant? Imo applaudam ingeniosæ calliditati, & stultam prædam in tot caveis videbo.

Contentus tam modesto indicio, atrocitatem majorum facinorum submovi, quæ fama vel inimicorum acerbitas adornat, &, si vere æstimamus, in solam calliditatem & felicem prudentiam lusi. Multi enim magnitudinem illorum invidiosa speculatione damnamus; irati non iisdem artibus nobis quoque patere ad gloriam iter. Nam ut austeram virtutem tanquam signum textumve antiquitatis suspicere in aliis solemus, incommodam autem in nobis aversari, sic è contrario beatam fertilemque fortunam aliorum liventibus oculis perstringimus, quam à cœlo post omnem criminationem tacita veneratione mercamur. Quod si Acigniani simplicitatem meam agnoscent, facile residui amoris vestigia amabo, quem apud nos utinam publicis offensis non extinguant. Si vero pro authore scriptum premunt, si devota in me tela facili Euphormioni & aperto vulneribus infigunt, non irascentur liberrimo dolori, qui adhuc priscæ consuetudinis memoriæ pepercit. Nullas injurias pervicacior indignatio solet ulcisci, quam quæ creduntur in publicum emissæ, & ingratissimum beneficii genus est de universis mereri. Purgatus itaque totis corporibus, & tam grandi liberatus judicio, ad singulares homines, & quidem gravissima majestate dignos confidenti defensione decurro, quibus magnifice negligentibus maledicta, neque tristi supercilio industriam damnantibus, risus aut sensus meos aut pœnitentiam approbabo. Non excidere his seculis Antigoni atque Pyrrhi, qui multa convitia despiciant de fastigio suæ famæ, nec Antonii celebrata jucunditas, qui provocatus aliorum salibus, in se quoque ludibria invenit.

Sed non patiar conſcientiam meam de integritatis ſuæ fiducia ſimpliciter ad deprecationem traduci. Ipſa lex citatos ad tribunal non tantum, ſi, quæ feciſſe arguuntur legitima quæſtione, negaverint, ſed & ſi ea fecerint, jure litera ſalutari dimittit; & Prætores æqui bonique judicia abſtulerunt ſeveritati verborum. Etiam in fabulis populus agitatur, qui primo criminis vultu deceptus, in Cnemone parricidium vindicavit. Adeo non eſt ubique aut amare ſimulatam virtutem, aut vitiorum imaginem odiſſe. Sed præcipua ratio in æſtimandis laudibus aut conviciis eſſe debet? Nam & illæ ſub querelarum ſæpe & atrocitatis ſpecie vibrant; hæc autem inter maligna præconia periculoſis inſidiis conduntur. Itaque nec Satyram feciſſe excuſabo, nec ad illam acceſſiſſe qui Panegyrin expectarent; modum vero tenuiſſe ut caſtigarem licentiam ſcripti ad eorum laudationem quos notabam, æquiſſima monſtratione defendam. Nam inania nec turpium vitiorum ſimulachra in plerisque quæſivi: ut ſub opinione querelarum opportuniſſima prævaricatione laudarem. Hos ſi tam manſuetum judicium offendit, damnantque beneficium innoxiæ libertatis; ſaltem patientur emendari facinus, & ſuperfuſis laudibus, inſtar Simonidis oculos ſuos quærentis expiari.

Et Callionem quidem tam ſuis lineamentis expreſſeram, ut ſuſpicionem à cæteris viderer ſubmoviſſe. Ne illum quidem produxeram vulgo, ne ſpem redeuntis amicitiæ vulgata nec ſanabilis injuria extingueret. Igitur quædam vela circumvolvi illi tabulæ ad ipſius naturæ veritatem expreſſæ, ut nec alius meis telis huic

soli destinatis sauciaretur, & tamen secreta ignominia plus pudore in consciam mentem quam infamia sæviret. Multos quoq; admonebam, errorem quem nunquam amator Poëta expiavit, non tutius latere quam verum Callionem. Nihilominus aut in plures divisa scena infelici curiositate quorundam non unum inquinabat, aut unius actus suspicione tota tragœdia innoxiis imputabatur. Quibusdam sufficiebant obscura natalia; alii facile ingenium, & virtutum vitiorumque potens, vanis suspicionibus luebant. Illud vero acerbissime tuli; præclaræ dignitatis purpuratum traductum sub hac larva ab inimicis meis iniquissima accusatione jactari.

Molles & parum viriles illecebras quibus voluptatem invitaret, turpemque formæ curam ajebant, falsa quidem illa sed contumeliosissima procacitate dilatam. Hoc autem non illi modo quem volebant, sed & ubi Callioni objecerim ignoro, quem tantum paruisse sui seculi vitiis, non autem muliebri ingenio prævisse contendi; sed adulatio Satyra pejor, summo & nobilissimo homini illusit, eum sub Callione laceratum, & inter Berecynthiæ Gallos per ludibra & enervium vitiorum contumeliam exsectum. At ille quia nihil de se ejusmodi credebat, aut referentibus tardiori fide consensit, aut quicquid illud erat infra ultionis dignitatem esse duxit. Mihi autem ignoto, & alieno facinore laboranti, cum ultra biennium in ea suspicione jacuissem, ab inimicis nuntiatur me parum pro modestia tantum hominem tristi & inverecunda oratione læsisse. Turbatus, & extemplo conscientiæ interrogans fidem, circumspiciebam ne qua tam intempestiva impie-

tas

tas nugas Euphormionis polluisset. Nec timebam meditati facinoris culpam, sed verebar excidisse inter publicos questus quæ in eum non sine conjectura deflecti potuissent. Vt deinde Callionem nominarunt, tunc vero attonitus & impatiens contumeliæ, non risum, non iracundiam tenebam, simulque ingemiscebam miseriæ Optimatum, qui neq; sua bona neque mala, nisi ex aliena fide cognoscunt. Et illius quidem nomen fideliori reverentia tacebo, quam stulta & imperita adulantium nequitia, qui nescio quid de illo videntur credidisse, in quem Callionis scenam convenire putaverunt: Quod nisi in curiosa excusatione offensam metuerem, satis antiquissimæ gentis imagines expugnarent infelicitatem nascendi, quam in Callione traducebam; & totius ordinem vitæ, notæ & à multis celebratæ virtutes non agnoscerent. Summa igitur excusationis hæc erit, me nulla invidiosi scripti parte, ne concesso quidem & innoxio joco, ejus innocentiam lacessisse, nec eum quidem occurrisse, de principibus viris lætiori procacitate ludenti; eos autem qui inepta sedulitate ipsum nempe in Callione invenerunt, abominandos tam integræ domui esse, quod per illius maledicta amoris & diligentiæ quæsiverint nomen.

Sed nec solertia meliore meum Anemonem produxere de tenebris, in quas illum composita conjecerat larva, eo etiam pejores quod integerrimam matronam eodem facinore læserunt. Contubernalem meum se inanius effetentem, ne ipso quidem invito eram ultus, & quidem ne hæreret suspicio, uxorem attribueram, cum spem ipsam conjugii ejurasset. In ea vero muliere multarum impudicam licentiam

exponebam, sed præcipue subitam & inconsultam libidinem flagitiosæ domus. Sed nec favore lasciviæ niti, aut frangere obligatos mihi animos quærebam improba voluptate legendi, cum non videretur dubitandum tam fœdæ mulieris æstus nemini placituros, viris certe faciles & oblatas voluptates aspernantibus. Illam autem quam fœda suspicione violarunt, neque suo merito Satyram timuisse, neq; mea integritate oportebat. O virtutis inanem custodiam sui, si alieno scelere deformis esse potest. Matronæ prostituere famam, & de mea Comœdia in fornicem deducere, conjectores ineptissimi audebant, digni, si perveniunt ad populum qui nati per eadem scelera, vel non meliorem familiam ducere credantur. Et hæc quidem in privatorum ignominiam jactabantur, sed præcipua moles invidiæ me in Protagonis & Doromisi nominibus pæne toto pondere afflixit: neque tamen molestius fuit hic criminibus onerari, quam nunc lætandum puto defensioni locum esse per summotum hominum laudes ituræ; nisi omnino deliquisse me credas, quod tam sancta nomina indigno polluerim loco, & velut contagione criminum quæ in aliis arguebam. Nam nec olim Principis signum inter inultas sordes, aut funesta obscœnæ sedis vilitate stetisset. Cur igitur in Satyram ausus tam indignos conjicere Heroas & velut in mortalitatis mala ipsos deos adoptare? Hæc si tristis objiceret Censor, non fortasse à sincera ratione erraret priscæ simplicisque virtutis: cæterum nec peritus hodierni moris erit, & intempestiva probitate molestum facillima defensione submovebo.

Nunquam nostro seculo tam pervicaciter

iratus

status fui, quin paria aut fœdiora in Majoribus facinora agnoscerem; & de fatis injuria queritur, qui post Heroum ætates inter mortua semina virtutum putat se in sola vitia natum esse. Sed non susceperam revocare memoriam pristini pudoris, & velut exemplis tot autorum consuetudinem nostrorum malorum sancire. Ac præterea videtur inhumana accusatio quæ in solam nec profuturam ignominiam mortuorum insurgit. Sed & humanæ naturæ vitio, maligna gaudia criminationem viventium insinuant; frigida autem & intempestiva reprehensio antiquitatis non inveniet probatorem. Igitur nec accusationem pessimæ ætatis institui, ac ne quidem hujus ævi corruptissimas gentes aut stultissimas veris & meritis conviciis prosequutus sum. Gallias Britanniasque, id est, florem universi, & humanitatis hæredem quæ decurso Oriente in nostrum vesperum deflexit, in severitatis meæ titulos causasque rapiebam, tum quod nitida & exacta corpora suos nævos melius ipsa dissimilitudine fatentur, tum quod ibi literarum domicilium esse, & istius notæ volumina, inter liberos & ingeniosos homines, & quidem sine altiore malitia procaces, sciebam avidius excipi. Et fortasse in vitia dicturus, nescio cujus vitii jam tacitis sanciti suffragiis commoditate usus sum. Si tamen vitium appellem, solutam quidem illam, sed innocentem & peccantem intra verba dulcedinem jocandi, aut etiam de fastigio rerum & tota Orchestra disputandi. Nam quis dies Galliæ illuxit qui evulgatis aut se inter conscias tenebras prementibus libris novum scriptorem per aliena ludibria commendare noluerit? Taceo quod illiberali

berali ingenio & sæpe non artificioso facinore magna & casta nomina diris & crudelibus contumeliis infestant, in quibus plerumque sola temeritas placet vel mentiendi audacia, cum statim moritura novitate.

Sed nos quidem plus quam Herostrati nomen de memoria tollamus, cæterosque humanius sævientes, si placet, saltem ad cognitionem & judicium admittamus. Ex iis aliqui, jam in partes discedentibus sacris, mystas adversæ factionis permisso & veluti religioso odio, falsis sæpe sed apud suam plebem creditis facinoribus aut ludibriis objurgant. Alii in externos obversi Principis sui imperio late viciniam destinant, & inter Musas suas debellant. Illi exprobratis hominum aut regionum incommodis toto spiritu licentiam suam fatigant. Quidam felicitatem ulciscuntur, quæ indignos attollit; multos quoque muliebris fastus, aut impotentia, de sua sorte exeuntium, ad scribendi violentiam accendit. Etiam lenta judicia, emptæque curules, & forum prædonibus plenum, irritos & supervacuos accusatores invenit. Iam nugæ & cassa vanitas incolentium aulam, jam perjuria amicitiam polluentia, jam omnis conditio & sæpe virtutes citatæ sunt literatorum studio ad populi famæque tribunal. Mihi autem inter hos acres impetus, & interdum illustres, illi, plurimum aberrante prudentia, videntur in ineptiam quam in aliis castigant incidisse, qui gravi & ad majestatis speciem tornata sapientię larva ambulant, id est, qui plurimũ sapere volunt, subiti patres nec à censoribus recitati; & de magistratibus queruntur; remque summam non rogatis sententiis evolvunt. Nunc suarum partium

sacra veluti de fastigio aliis inaccessæ sapientiæ excutiunt: nunc populi mala, & inconsultæ fortunæ munera, nihil profuturæ iracundiæ ostentatione vexant. Audent quoque Regibus componere sua edicta, & quam vitæ rationem probent, inimica potestate præcipere. Inter hæc, modestia & hilaritas de tumescentibus exigitur scriptis, quæ libertatem styli sibi multa permittentis potissimum commendant. Nam ut immensa & inanis loquacitas nullis seriis condientium risus probatur, etiam in Parasitorum vilissima fame: ita nec victura aut profutura cavillatio, perpetua sapientia debet esse invisa: Cum oporteat omne Satyram aut veniam habere modestia, aut lepiditate mereri. Sit igitur, ut prosit, altis quidem verisq; querelis conspersa & plena comitatis, ut delectet, magisque suo seculo & vitiis quam hominibus irascatur. Neq: enim aut Tarentinorum quisquam Metoni offensus est in errorem civitatis ad Pyrrhi auxilia conversæ ludenti; aut lenitas Bruti trucem Fannii libertatem admisit.

Igitur Gallia in infinita libertate scribendi indignis & felicibus Satyris exundat, dum omnis generis ingenia vel impatientiam risus per hæc ludibria offendunt, vel tumorem subeunti invidiæ levant; etiam tum prudentiæ applaudunt quam sibi affinxere: pessimi autem vel fortunæ suæ crimine omnibus irati, vel malignitate livoris ipsam maledicendi voluptatem satiant. Hos mores polita disciplina, & in humanissima quidem gente, palam ulcisci, an opertis oculis dissimulare debeat, si quis quæret, primum sciat, cœli quidem & terrarum velut fata, non arborum modo aut animalium genera pro regionum conditione varia

esse,

esse, sed & in mortalitatem valentia nostram, vario & dissimili affectu incolarum animos temperavisse. Sub hoc cœlo subtilis & sæva timiditas videtur, sub hoc autem insana & sese profundens temeritas nasci: reverentia Principum, aut odium legum, vectigalium quoque patientia, vel infra avaritiam sanguinis sui cura. Nec ullus est humanarum mentium affectus qui non aliquem Orbis locum præcipua religione invaserit. Huic itaq; morbo sese male tenentium linguarum mederi publico imperio præfecti haud dubio debebunt per terrorem sævientium legum, in illis gentibus, in quibus despectum Principum odiumve quidam communis spiritus alte egit; aut sicubi tardos provisosque sermones non nisi matura animorum acerbitas expromit: At vero Gallicis animis ipse halitus superstantium astrorum longe alia ratione providit, qui extemporaneo impetu pæne iracundiam priusquam conceperint, effundunt, industriamque jocandi non sæpius inimicis quam familiaribus adornant. Ibi virtutes & vitia, si vere judicamus, majori quam pro vero specie erumpunt, quæ laxa inaniter & effusa nunquam ad verum bonitatis aut malitiæ ordinem possunt cogi, nisi cum refelluntur. Testis alacritas in fidentibus animis magnifice exsultans, altoque spiritu gloriæ & discriminibus ad fastum intenta; ista quoque procacitas, & asperitatis Satyricæ morsus; quorum illud fortitudinis specie tectum, hoc autem persona maledicentiæ infame non paucos hoc seculo decepit. Quippe illa generosi spiritus velut expressa effigies, dum per inconsultos tumores in Gallica juventute luxuriat, nihil est aliud quam adulterata fortitudo, quæ

sua petulantia veræ virtutis decora projecit. At vero idem torrens cum ad obices rumpitur inhibitus, æmulatione aliorum, & ad experimentum provocante fortuna, tunc inanis ferocitas de illo fastu suam aciem evolvit, rediensque in virtutem ad virilem & maturam fortitudinem se componit. Hoc contra malignitatis simulachrum, hæc nonnumquam insana & præter fascium reverentiam procacitas, ut turpissimam larvam habet, sic intus innoxia, nec vero facinore deformis, ipsa libertate contenta est. Si vero non parcentibus edictis teneretur, tunc fortasse totum virus, quo per hanc lasciviam se Gallica ingenia exonerant, in immanium & tectorum ulcerum tabem coiret. Adeo sæpe virtutes & vitia non sunt priusquam lacessantur. Igitur ut eædem arbores pro terrarum situ naturam quoque mutant, nec Persarum mala Romanos extinxerunt, cicutaq; nonnunquam utimur ad frigiditatem potionis; ita mores æstimare ad ingenium utentium oportet. Neque plus eadem verba, quam ritus in his illisque gentibus diversa significant. Et fides aliorum populorum linguarum pensata modestia, seditionum scelerumque pericula male in Gallia metietur innoxia scurrilitate, quæ his nugis occupatum fastidium odiumve præsentium rerum & in nonnullis fortasse nequitiam consumit.

Erectus hac consuetudine tot inultis ludibriis sancita, quamquam alienæ gentis homo, ausus sum in jura & veluti sacra Gallicæ libertatis intrare, & Satyram, vix ultra titulum sævientem, leni fletu & inermibus jocis implevi. Quod nisi Principes Viros tenuioribus velis obductos (ut nec longa conjectura dubiave retegi

retegi possent) egissem in hunc ludum, quæ (ô facinus) innocentem turbo, quæ tempestas inundabat! Nihil esset tristiori supercilio grave, nihil invidiosa attrocitate suspectum, quod non malevolorum improbitas in contumeliam illorum rapuisset; mihi quidem infimulato tam funestæ loquacitatis gravis, sedilis iniquior quos tam grandi malorum facinorum suspicione violasset. Igitur ipsam purpuram consultissima ratione detexi, ut æstimari modestia mea posset, nec in deos crederem ausus quæ vilioribus ingerebam, aut quibus etiam ipsa vitia sub fictis & scenicis nominibus lacerabantur.

Cum hæc moderatio tutum iter primis scriptis præstitisset, nescio qua fiducia in secundum Euphormionem exerevi. Hic cum primo se solveret risu, supprimere jocos jubetur, & e operarum manibus, ad judicium mulctamque descendere. Quod cum mihi tot fluctibus terrisque diviso amicorum indignatio ad intempestiva odia vocantibus literis pertulisset; non indulsi dolori, aut repentinis inimicitiis mutatus sum. Nam & Magistratus sciebam, si quid injuriæ esset, ignoti hominis libello obtulisse, quod si maxime meum esse cognovissent, tamen pepercissent diligentiæ, quam prætextu publico in me malevoli homines vel imperiti erexerant. Nimis enim humiliter summorum Magistratuum res erunt, si sufficere minimis debent: & illorum otium severissima lege turbamus, nisi alienam concedimus fidem, cujus diligentia tuta præsertim judicia & extra fortunarum sortem exerceant. Libet quoque agere gratias ipso nomine injuriæ, quæ Euphormionis famam fortasse extulit, ipsa damnatio-

tione præsignem. Sed jam fracta invidiæ nube, haud dubia timidave fiducia exspecto, ut expertam verecundiam emendata in Eleutheriam suffragia reducant. Quantumcunque severo tribunali disceptemus, ecce, Italia,& ab utroq; Germania cœlo, ludibria, ne appositis quidem pensata præconiis, non modo neglexit vindicare, sed pro munere amplexa, ingenuæ libertati applausit. Vbiq; evulgatus velut præmio delationis suæ liber, in illis urbibus illisque domiciliis quæ notavit jam fidelius mores explorat: & sua indicia, præsenti testimonio sancit, aut in jocum traductus emendat. At Eleutheria in immani patientia urbanitatis, proh fatum, meos sales publico donare dubitavit, quæ ridiculam, &, quod est pejus, non ridentem sui Militis audaciam, & equitis fanaticum robur, & toties scribentium pudendam libertatem, nullo supercilio tam severæ majestatis offendit.

Sed nec illis tenebris projeceram fœtum, ut obscurus parens essem, & si quid parassem atrocius,præsentissimus vindex erat,qui in suis nunquam sociæ & amicæ majestatis despectum patietur. Ignorant moderationem mei Regis, qui, quam pacem Orbi facit, non putant ad verborum etiam tranquillitatem pertinere.Nam & diligentius in populi sui ore,sociorum Principum famam amat, quam suam castigare, gnarus nec amoris pignora cum improbis jungenda, neque bonos contumeliarum flagitio esse lædendos, sed nec deorum crimina licenter in vulgus & sine honore efferenda. O præclarum,& quod tot Principum ambitio inter feroces & inhumanos titulos non vidit, bonitatis fideique cognomen; quæ in

in hoc inultæ amentiæ fuisset. Sed laudatio-nem omitto, ne suspecta adulatione evilescat. Longa posteritas, quæ vere de præterita virtu-te censebit, satis tantum memoriam suæ in nostra tempora invidia commendabit. Cæte-rum non facile videri debebam, voluisse tunc primum se tradentem fortunam jugulare, & profana petulantia in quædam Numina, mi-hi inconciliare omnes deos, quasi, faventibus vindiciis, quæ hospitibus certe debentur, jam non fidelius tamen à se amicorum imperio Regum quam nomini esset consultum. Etiam cum hoc lustro horribilis atrocitas Diræ sua face pæne Britanniam cremasset, & proditio-nis nefas vix de suo jugulo esset excussum, & populi sollicitus voce, nihil prius edixit, quam ne quis tristi suspicione macularet Regum so-ciorum dignitatem. Iocos tamen, aut vulga-ria, & veluti per totum populum lassata ludi-bria, exorabili comitate agnoscit, quæ soli-ditate conciliant, & nocere jam non possunt, veneno quod tectum & occultum sævisset jam corrupto & per nimium aërem expirante.

Hoc arbitrio fortunarum meatum potuis-sent fortasse magistratus dubitare de deferendi-bus meum nomen, nec vicaria fide tantilli vo-luminis conscientiam explorare; cum præser-tim scriptionem in quam magis tempestas in-cubuit nuncupassem Heroi, quem fœdis con-vitiis præfecere supremæ, nec in hoc Rege tan-to plus vibrant quanto Natura capacior com-munium vitiorum facultatem obtulerat, & inepta necessitate esset probus. Hoc est enim esse sanctum, non si à sceleribus abes, sed si refugisti. Equidem Rex meus gloriari pulchre potest; nullos quidem exterorum suis muneri-

ho

bus ad perfidiam fraudis allectos, sed nec proditionis conditionem ferentes humanius auditos, quam ludimagistrum Faliscorum Camillus excepit. audiant Magistratus meum librum (nam pro se ejusmodi dicet) eum facile de judicii metu littera salutari exsolvent.

Sed in Protagonem tamen lusit,& de Doromiso totas chartas implevit. O horribilem rectarum mentium calamitatem! secura flagitia occupare præmia virtutis, beneficia autem & merita periculo sceleribus constituto pallescere. Ego vero si literatorum infortunio quæstum accepissem librarium, anxiamque mercedem sordidissima adulatione captassem, nemo ante Protagonem erat cui meos labores exprobrarem: illum extra humanam sortem laudibus eductum, illum huic honori qui est ambitioni humanæ charissimus esse subvectum; nec unico seculo duratura præconia, morituris saltem donis & imparibus comparanda, nunc gratuitis muneribus & ne æstimata viderentur confuso sub Euphormione nomine largientis ipsa gratia periit, & plus invidiam, horum temporum vitium, quam meam fidem inassueta integritas adjuvit. Ecce autem ne hoc quidem beneficium fata indulgent, ut apud sentientem me excusem, cum vulnere (ô dolor!) post omnium memoriam indignissimo, ille Protagon, ille natus ad miraculum terrarum, destituerit Orbem. Proh facinus ad nostri ævi infamiam efficax, quod per teterrimum nefas tantum Principem nondum poscenti reddidit cœlo. Sed & stupor lachrymas, & stuporem ultionis cupiditas, de omnium pæne gentium corde & oculis submovit. At te adoranda Anima, te melius per virtutes & famam quam per

excun

exeuntem de busto Aquilam consecratam, his omni solicitudine placabo; si quid de tam justa remisero cura, non minore flagitio quam si viventem offendissem, peccaturus in Manes. Sed nec ille excanduit, & si adhuc dignaretur mortalitatem nostram, nullus certior aut veniæ author esset, aut innocentiæ meæ vindex.

Stabat ad tribunal Africanus, & jam intonuerat acerbitas in ipsa innocentia quærentium crimen, cum Antiochum, filiique vinculum & indicium corruptelæ non expavens, ipsam quoque defensionem erubuit. Iudicum quoq; plausus, revocata beneficiorum memoria, in Capitolium usque perduxit. Tam memorabili exemplo meus liber de reorum pulvere dignissimo tumore consurgens, & summarum creditor laudum perambulare potuisset Protagonis totum limen, donec præmiis absolutus abiret. Primum enim non imparis dignitate personæ, tantum nomen magnificentissime operui. Nam quid aliud Protagonis cognomen quam militaris scientiæ verissimam confessionem expressit? Nec pensata tot principum, tot seculorum laude, illum omnis memoriæ primum ac pæne solum ducem, in justum gloriæ fastigium asserebam. Nempe ex hoc convitio cæteræ & sub judicibus litis, ipsa innocentiæ meæ verba ad testamentum citabo. Nunc igitur est in Euphormione Protagon *Vir hoc seculo major, & dignus fabulantium miraculis vatum*: hic alius, *nihil de eo mortale prædicabat*. Et solertissimus senex multis in eum præconiis effusis in hæc verba desistit: *Nulla secula Protagonis genium æquarunt*. Et, *Nec quamquam similiorem Numinibus ad nos fata transmiserunt*. Nec minor eximii viri cultus totum ubique

ubique Satyricon adoratæ majeſtati ſubſternit. Quod ſi de jocis publicis meus deinde liber crevit, ſi cum populo ſcire auſus ſum, nec acerbiore riſu quam quo Protagonem delectarem inclamare Thalaſſio, ignoſcite, quæſitores; bonitate Protagonis & veſtra libertate ſum deceptus. Sed videte, ne majore piaculo nimis officioſam diligentiam polluatis, dum hos ludos intempeſtiva ſeveritas ſilentio damnatos videtur neſcio qua cenſura notaviſſe.

Si vero de Fortunæ deſcripto imperio querantur, quam in ipſo Eleutheriæ templo, ipſa ara, ſanctiſsimo honore appellavi, ſi aſpernantur illam deam, & me quaſi ſuorum ſacrorum ignarum incuſant, certe legum ſuarum videbuntur oblivíſci, ſed & parvam gratiam habere illi Numini, per quod ipſi creverunt. Nam quod his ſeculis virtuti ſtabile iter ad opes, niſi jam opulentæ? aut quis ad magnarum dignitatum culmina, niſi quadam ſorte pervenit? ac ut nemo niſi dignus, aut divitiarum potiatur aut honorum, nihilominus opus eſt fortunæ regno, quæ æquales virtute, ſaltem impari felicitate diſtinguat. Nam multorum ingeniorum magnæ dotes, velut debiles & ipſa paupertate ægræ jacent. Libet aliquando meminiſſe Satyricæ libertatis & iterum adorare fortunam. Tu es, inquam, ſine qua nullæ virtutes ſibi placent, nullæ poſſunt per noſtrorum temporum tempeſtatem emergere. Tu de ſacerdotiorum collegiis ſuffragiorum poteſtatem, tu de opulentis ſolitudinibus excuſſiſti. ſed & forenſibus miniſteriis in hoc arduo locatis quo ſolum extructæ pertingant divitiæ, quæ via nullæ induſtriæ patet? aut quid ſaltem felici ignaviæ vel ingenioſo ſceleri negaviſti? Sed

tantos

tantos & tot fasces tibi hæc ætas non dedit. Iam olim omnia potuisti, etiam ante luxum atque æstus; etiam cum memoriæ labentium annorum satis fixæ parietis fides erat, cum numerantibus clavis, & captas tot annorum usu gentes nulla interdicta extorquebant. Hac veneratione Fortunæ si quis offenditur; aut ipsius beneficiis saginatus, capta & ebria mente desævit, aut sane est iratus, nec respiciendo per tot vota litavit. Sed hoc totum non video quo argumento possit ad minimam Protagonis notam aut injuriam traduci, cui etiam fortunæ arbitrium adscripsi, ut felicitatem ab illa nemo magis quam ab isto exoraret. Doromisum autem (alterum Satyræ crimen) immani piaculo aggressus sum. Scilicet ab ipso nomine initium injuriæ fuit, & Doromisum appellavi, quasi per nimiam frugalitatem liberalitati infestum. Ecce de infelici beneficio novum nefas, amorisque conatus iterum indignissimo reatu perculsi. Quasi Doromisi non invenerim nomen, quod nullis donis tam integritas posset nulla solicitatione perverti. Cur igitur ambiguum nomen (nam vos ambiguum fecistis dubitando) in tristius deduxistis, nisi quod mens mala, in suspicionibus gravis veneno suo pastum de innoxio flore quæsivit? Sed & illum quibus verbis, qua commendatione celebravi? Amisisset Satyra suum nomen, si paulo ulterius indulsissem. Nunc *vir ingentis naturæ* appellatur; nunc *qui in cælum possit meritissima prædicatione levari.* Num imperitiæ imputabo æmulorum, si vel senem de illius frugalitate loquentem, vel Euphormionis inopiam cum suo artificio Musam neglectam, in criminationis acerbitatem ad-

[illegible]

ducere audent. Nimirum æquo jure sua libertas scenæ ac Satyræ larvas indulsit, quibus supra Pythagoræ fatum sæpe homines renascantur in die, & nunc juventute luxurient, nunc maturas partes absolvant. Nisi forte servilis calliditas, & supercilium heri nunquam Roscio per eadem spectacula convenit. Equidem Euphormionem non excuso, si in diversos habitus transire nō licuit, qui in Doromisi domo ideo scholasticam induit vanitatem, ut irrisus abiret. Tunc enim in insaniam ludebam, nec dum cognitis fidentium Musis; qui inutiles, nec ad pulchritudinem exactas nugas omnino tanti putant, ut de egestate securi sint, & ad opes à felicibus tollantur, aut in iis animorum scabritudinem incusent. Nec Doromisum castigabam, si Augusto hanc turbam Poëtarum submoventi summus Lyricorum pepercit; dicebamque *ignotas ibi Musas*, quæ ad stimulos superbæ paupertatis nescio quid ignobile & mercenarium cantant. In eo autem sene, cujus indicio Doromisi nomen accepi, malignum ingenium non omnino inquieti populi fingebam, qui semper magistratibus iniquus, tamen ingentia merita non pessimo aut artificioso livore agnoscit. Sed & magnæ fastigium portæ & aviditatis effigiem vidi abducentis ab oppidanis Plutum: quod nemo opinor bonæ & candidæ mentis, in cujusquam contumeliam vertet. In eodem quippe videbit bellorum instrumenta, currumque Gradivi, cum ea vastitate, quam Annibal Italicæ præsagium cladis in somniis exhorruit. Nam augustam, sed formidabilem domum, & gravem tam longo apparatu, non aliter debui quam Martis penetralia depinxisse.

Et

Et his quidem argumentis jam confido Eleutheriæ omnes deos dignissima litatione placatos; Nunc de reliquo solicitatus Orbe, si quid est iratorum Numinum, etiam faciliori propitiatione exorabo. Et vero apud cæteros expedita innocentia facilius emerget. Labetrum autem metuo ne innoxii quidem joci, sed fortasse crimini viciniores implacabili præjudicio in me accendant; præcipue cum cognoverit de hac causa indicio illorum, quos Cassius amovisset trium verborum cautione. Nam qui continua integritatis fiducia suam causam cum cœlo Principibus miscent, mei premendi occasionem putavere se nactos, quod eodem scripto in Labetrum & in ipsos jus libertatis exercuissem. Sic igitur potentiam alienam ad sui ultionem callidissima fraude armarût. Suis injuriis silentio tectis, tanquam pio & laudabili dolore commemorant contumelias; (ita enim appellabant) quas ego in Labetrum & Pedæam flagitiose fudissem. Adeoque valuerant astus, ut innocens procacitatis Euphormio, novo judicii genere, in alio Euphormionis & Satyrici innocente pæne vindicaretur. Et hoc quidem atrocior videbatur injuria, quod Pedæam illis jocis miscuissem. Nam & severius suæ Metellæ vindictam in Athenas quam defectionis Sylla exequebatur, & hic Scytha qui in Bajazete pæne facta Ottomanorum præcepit, plus contumeliis in uxorem quam imperii libidine accensus est. Non est tanti meus liber ut imparis odii magnitudinem excipere velim: &, si pietatem nolit, ultro se iratis noxæ dedit: plus tamen innocentia sua motus quam periculo meo. Labetrum & Pedæam non tam originis vetustas, aut potentiæ extulit robur, quam

quam virtutum claritudo. Neque præconium tantæ confessionis jam effundo, aut spe beneficiorum agitatus, aut indignitate terroris. Sed ubi res ad serium procedit, non ausim ad tanta fastigia nisi vera adoratione suspicere. Et vero nullius flagitii incusatos tantum veluti publica voce produxi. Nam communem, & si maxime esset verus, non turpem rumorem sequutus sum, & per aliquot jocorum suavitatem expressi, ac ut magis impetrabilis venia offensæ sit, non tam illud in Euphormionis ludum arripui, quam ut fabulæ vanitatem improbabili narratione damnarem. Igitur nec isti libertati mallem tristi & ignobili superbia irasci, quam ridere cum domino gentis humanæ, qui trimestres liberos felicibus nasci impatienter non audivit. Sane de Liphippo, nisi ex persona aliorum nihil dico, quos si reverentiores majestatis fecissem, periclitabar adulationis opinione contemni.

At Thebanos quis ignorat eximie à me coli, dum majorem nostram patriam assidua veneratione appello, & amicitias illorum ambitiose quæsitas ad scrupuli molestiam & solicitudinis conservo. Nec illi moderationis obliti, acerbius meos risus quam eos miseram exceperunt, digni quos veris laudibus attollam, cum synceris judiciis nec falsa beneficia admittant, nec injuriarum speciem vanitate præjudicii ulciscantur. In Aquilio autem è vivorum societate jam sublato, etiam supervacua excusatio esset: in cujus conditorium neque fama meæ narrationis intrabit; & si maxime fieret, ejus manes humanis negotiis non solicitantur.

Vereor ne prolixa trepidave defensio meæ

cauſæ fiduciam corrumpat, præſertim quam
non ita ſuſcepi quaſi inimicorum meorum
humilitas pulſare meam quietem ægritudine
ſolicitudinis poſſet. Magnatibus autem ſic me
faciliusapprobabo; Nihil ſcriptum aut cogi-
tatum eſſe, quo illorum dignitatem violarem;
Si nihilominus perſeverant ſuſpicari, me exe-
crationem mei fœtus pretium ſuæ benevolen-
tiæ eſſe facturum.

Domita autem vel ſedata vi ferocitatis ex-
ternæ, jam forte familiaritas merentium quæ-
ret, num tam perpetuo favore mei pignoris
caligem, ut in eo cognoſcere errores aut agno-
ſcere non poſſim, denique ſi quam cum toti
orbi, tam etiam mihi excuſo. Nam & Brutus
ſuos liberos primum virgis, mox ſecuribus ce-
cidit; ille autem adulterii vindex non prius fi-
lio oculum reliquit, quam ſibi excuſſiſſet; &
ubique quo eſt tolerabilior lenitas parcentium
ſuis, eo laudabilius erit hujus veniæ ſuavita-
tem aſpernari. Igitur tanquam è publico re-
diens, & hemicyclo augente privatam maje-
ſtatem, domeſticas de ipſis Præſtitibus culpas
expecto. Neque mollius quam jurata ſenten-
tia diſceptabo, velut tanquam Hermolai pa-
trem ſua rabies in filium abſolvat, vel ut
ipſius filium iracundia parentis eripiat; externa
miſericordia per internam & velut parricida-
lem diſcordiam benigniſſima lite erecta. Ecce
autem jam vexatum percenſui ſcriptum, ele-
riuſque diſcuſſi, quæ recipere culpam aut ab-
condere poſſent. nihil publice peccatum an-
notavi quod caſtigatione in exemplum poſ-
ſem ulciſci. At privata & tantum in domeſti-
cum nomen errata, etiam ætati donavi. Pri-
mum quidem, invidioſi argumenti ferociam

quæ sub prima juventute adhuc rudem & inexpertam libertatem sævientium odio vel iracundiæ objecit: tum conatus præmaturos, & cupiditatem famæ, quæ luxuriantem vitio animorum scriptionem novaculæ severiori non servavit. Nam in prima Satyrici parte etiam quotidie lituras facio, ut in multis velut fronti invenustæ, saltem velum imponam. Sed hoc judicium non ingrata violentia mihi ereptum fatorum clementiæ permisi, quæ hoc pæne exeuntis pueritiæ tirocinium victuris spiritibus annumeraverunt. Secundæ vero parti quæ, provectior biennii mora, sapuit per prioris impetus nævos, meam quoque gloriam imputo: ac quod Epidicus & Orator suis authoribus fuerant, id mihi de Callionis potentia liber Euphormio, & se primis litteris sub fabula imbuens, esse potest. Nimirum ut censeri per illius virtutes aut vitia non recusem. Neque metam propitii itineris ad gloriam potest, aut si mavultis præclari erroris, pœnitere, sine contumelia immerentis fortunæ, quæ velut consilio meam temeritatem provexit. Adolescentibus autem totique juventuti, quæ adhuc curiosa & libera diligentia speculatur aditus ad ulterioris vitæ securos & opulentos cursus, meis cautionibus, & jam experto navigio, quo adremigent portum ostendam. Fallitur enim qui literarum splendorem putat etiam Pluti cæcitati illucescere, & statim ac in Parnassum pervenit, opes ab Apolline efflagitat omnis metalli conditore.

Nam omnibus seculis diverterunt divitiæ à studiis virtutis, & sæpius Philosophia ingratis friguit, quam purpuram despexit. Illi ipsi qui libertatem solutarum gẽtium subegerunt eloquentia,

quentia, qui Cheronæa in Philippum arma cudere, qui Corneliis Sergiisque sua consilia extorsere, non exivissent de Rhetorum umbra, nisi nudæ eruditionis altam & candidam simplicitatem mixtura civilium negotiorum corrupissent. Nemo igitur intra ipsas literas aliud suis laboribus promittat, quam castissimæ dulcedinem voluptatis, & ad summum inutilem egentibus famam. Ille nobilissimus amor impetusque sciendi, à pecuniæ & ambitus utilitate semotus, in securis & jam felicibus ingeniis, inter avitas opes digna & præcipua majestate se commendat. At vero si quis impari amore deceptus, de egestate sua altissimas quoque Musas contemplari & eadem sinceritate colere audebit, quantumcumque magnifice cogitet, sæpissime de Hecates cœna gustabit.

Nam ut primum de Rhetorica dicamus, & humanis literis, sequentemque has Philosophiam, quod præmium quamve spem illæ Nymphæ suis amatoribus invenerunt? perpetuum scholarum pulverem, & (proh facinus) in tam liberalibus disciplinis ne quidem mercenariæ doctrinæ opulentam locationem in privatis quoque familiis educationem puerorum jam olim servilis necessitatis munus, & hodie non unius Pistocleti immiti superbia despectam. Iuris autem immensa cognitio per tot nodos impedita, & plerumque solventium nugis, ingratissimos sudores raris stipendiis videtur ad solam æternitatem laboris educare. Nam interclusa tribunalia non nisi jam opulenta scientia pulsantur: si placet de reorum miseriis augeri, si in patronorum nomen ire, jam existi de mearum literarum pulchritudine

tudine, quam hic sterilem & ad opes currentibus inutilem damnamus. Nempe enim tot municipiorum jura, in sola codicum nausea & solitudine vestigabis. Vivo strepitu opus est, & callidissimis experimentis, quibus incendere lites aut opprimere possis. At nec divinis studiis clementior portus; ubique divitias sui juris faciente fortuna. Nam infinitæ opes quæ sacrorum custodibus venerunt longa & trepida majorum pietate, nunc mercedi, aut inconsultæ amicitiæ Magnatum, aut solicitæ adulationi cesserunt. Inter hos scopulos tam turbido freto & obstinatis fluctibus repellentes literatorum remigia à divitiarum cursu quidam velut everberatam tempestatem propitia fortuna vicerunt, qui in apice studiorum aureos quoque fontes & ambitiosum otium invenere. Sed in illis ipse casus potius quam eruditio felix fuit, & saltem numeranda paucitate infamant Musarum egestatem, quæ pauciores quam vilia aut pudenda artificia ad humanam sublimitatem attollunt.

Desolanda igitur tantorum Numinum limina, & literis inexpiabili sacrilegio ejectis, fœditas barbarorum annorum revocanda? Absit ut per tantum flagitium velim fatum jam labentis eruditionis præcipitari, quæ si vere æstimamus, nos è pecudum vilitate seduxit, soletque præcipue cognationis cum cælo admonere; Sed nec velim juventutem aberrare velut Sirenibus deceptam, nulla præsertim pœnitentia utiliter illius temporis consilium emendante.

Igitur domesticas amoliri angustias & fastium dignitatem volentes respicere, acri quidem impetu incumbant illis literis quas magis

propitio impetu iis natura admoverit: nisi forte flexibili ingenio eligere studia, & repugnantem animum regere possint: cæterum ut se aperuerit floridior ætas, & veræ curæ per primos stimulos solicitaverint mentem; non quidem relinquant ipsas Musas (neque tam levi sarcina opprimentur) sed eas secum velut ad utiliorem mercatum circumducant. Tum primum suos mores civili venustate nec perfunctoria solicitudine mitigent, tum ipsa comitas amorque solertiæ, & cura placendi, tum fraudis & malarum artium disciplina, non in usum sed cautionem ac fortasse speciem invigilantem animum informet. Et quidem (ut omittam qui in forum prorumpunt, civica arma inconsultis vendituri) pro genere ac fortuna transeat juvenis in factiosam clientelam. Ibi pro omnibus diis patronum suum placeat, non gravis affectatione paritatis, aut sordida vilitate dejectus. Sed & ista prudentia est in eligenda servitute tenenda; primum ut quod præcipue genii impetu potes, id est, qua potissimum emines dote, id aut possit cognoscere patronus, aut mirari; deinde ut per altissima quæque flumina navigationem intendas. Nam & de vivis fontibus multæ aquæ hauriuntur, ne quidem sentientibus ripis, & tuas sordes eluet pretiosæ purpuræ contactus, ac, si supra Philosophum dona erunt, tamen Alexandrum decebunt.

Inter has curas, miserrimæ quidem mortalitatis ludibria, utiles tamen ad præsidium senectutis, si facilitas rerum aut magnitudo ingenii reliquerit otium, ad eruditionem cum pulcherrimo labore colendus est animus, qui hac deflexione forensium rerum, veluti quodam

dam ludo, suas curas mitigabat. At vero cum emerserit liberalis animus de formidine paupertatis, vel cum satiaverit modestas honorum cupiditates, & poterit suas literas inter splendorem dignitatum majori præjudicio ostentare, tum vero permittendæ sunt habenæ isti ambitioni, tum inquam acrius descendendum ad perpetuos quidem studiorum labores, sed dignos mortalitatis fastigio, & sudoris præterea rivos per multiplicem amœnitatem plusquam Apio aut Oleastro detergentes. In iis domestici solatii vis ingens, & per stupescentem tuorum æqualium barbariem admirationis externæ. Per hanc famam ut omnia felicibus accedunt, sic quod supererit ad editos honores, poteris faciliori ascensu emetiri. Quod si quis tam robusto animo erit, ut acquiescat uni suavitati literarum, omneque dispendium infra celebritatem ponat, & par ingenium tantæ nobilitati effervescat: Valete fastigia dignitatum, & habendi libido per ipsas opes excita. Hæc Philosophia, & inopi lectulo demersa paupertas, cum volet, certis telis omnem magnitudinem petet, qua mole vulneribus patentem. Sed & longis præconiis supererit suo seculo cum luxu ambituque morienti, neq; ulla spatia definient doctæ virtutis perennitatem. Verum hæc est dura & pæne sylvestris eruditio, quæ, si me audient, multos habebit laudatores; rari autem excellentes animos tanta rigiditate imbuent.

Neque vero supervacua disceptatione hic exerro, qui defensione mea erupi ad præcipiendi gravitatem, sed volui ita meæ juventutis impetus ad studia probare, ne inde aliis exemplum statuerem, & omnino castus liber

quam in alienos fuit temperans, tam fit innoxius laudatoribus suis. Nam & Satyricon propitiis fatis tradens, stimulos multis forte adolescentibus admovi, ut assiduis maturisque literis properarent ad dulcedinem famæ. Nunc vero juventutem utilissima ratione dehortor, ne rapta pulchritudine laudum anxie eruditæ eloquentiæ invigilet, id est, omnis doctrinæ sed & omnis sudoris compendio, nisi suis opibus nitatur, vel capaci animo partiri curas possit, aut denique de scholastici pulveris otio nulla ambitione se moveat.

Ego vero qualiscunq; fortuna deinceps meos conatus excipiet, non revocabor ab hoc cursu, utraq; Pallade aut amicitias meas aut odia colendi; sed vobis summas gratias diligentissima memoria habebo, quicunq; Euphormionem amavistis: cæteris autem, qui sunt solicitudine mea digni, non cessabo simplicitatem tam inermium jocorum probare, donec ratio aut fortuna meam innocentiam explicaverit.

FINIS TERTIÆ PARTIS.

PARS IV.

ICON ANIMORVM.

Serenissimo & Potentissimo Principi,

LVDOVICO XIII. Franciæ & Navarræ regi Christianissimo, Euphormio Felicitatem, Victorias, Triumphos.

MOrtalium animos seria contemplatione deprehendi, Ludovice rex Christianissime, & veluti oculis subjici posse, ille sciebat qui in oraculi modum edidit ut se quisq; cognosceret. Sed privatum bonum est ad sua

ſua unius mentis notitiam pervenire. Plurimorum autem varios genios, impetusq; animorum, curioſa diligentia poſſe diſtinguere, res adeo publicæ utilitatis, ut nec indignum duxerim munus quod Tuæ Majeſtatis adoleſcentiæ traderetur, hanc mentium morumq; picturam: In qua ut potui fideliſſime Naturæ lineamenta ſequutus ſum, & aliquot diſcrimina adumbravi, quæ in hominum animis eadem Natura conſtituit, ſive terrarum ubi oriuntur ſpiritu, ſive fortuna, in quam naſcuntur, aut perveniunt, ſorte: ſive etiam variarum ætatum diſcrimine, aut illorum affectuum qui pene diverſi ſingulos agunt. Non indulgeo, Rex Sereniſſime, intempeſtivæ & ſuperbæ ſapientiæ, ut his ſcriptis informare adoleſcentiam tuam ſtudeam, & inter diſciplinas quæ jam primam tuæ Majeſtatis ætatem feliciter exercent, non rogata ſententia ſuffragio audiri. Habes Juventutis tuæ Rectores, quos Burrhum & Senecam appellarem, niſi quod in Trajanum inciderunt. Habes utriuſque parentis ſacratiſſimum genium o Rex, illumque præterea qui à Numine eſt, vobis ſuæ Majeſtatis vicariis incubantem. His tu optime indolem tuam credes. Nobis tamen in parendi ſortem genitis ſi templa adornare & coronas licet aris appendere, cur non & pietati videamur operari, cum ipſos ingenii noſtri cenſus, velut in ſacrum Numinum veſtrorum ærarium, ingenua devotione conferimus? At quid (inquies) externæ gentis homo divertit ad peregrini Numinis cultus? Numquam erit (Rex) ut meo Regi domeſticus me apud te ducam externum. Tua enim fortunæ magnitudo non in Galliarum adeoque nec terrarum finibus hæret. Tranſit quoque maria, obtinetque amicitiæ jure Britannias, quod perſæpe eſt ipſo ſervorum & civium ſacramento validius. Fœdus dies, ſeculoque pudendus, qui parricidio ſupra omnium

 atro-

atrocitatem horribili inclytum tuum Patrem Orbi ademit, tibi fidem tuorum amicorum approbavit certiore experimento quam etiam ipsi vellent. Inter omnes nemo Regum Principumve Serenissimo meo Rege aut verius, defuncto Henrico ingemuit, aut sincerius timuit viventi Ludovico. Neq; vero cunctatus est, dum cognito rerum eventu posset perfunctoria & secura pietate se jactare. Sed cum adhuc in tanto rerum articulo extrema timerentur, in hanc vocem ad immortale amicitiæ exemplum erupit, se tecum communicaturum pericula, venturasque in sortem Britannias quamcunque ille turbo tuis Galliis fecisset. Nec deinde degeneravit Rex maximus à suorum verborum sanctitate, affectu unusque tibi Pater, & antequam velles frater, communione dignitatis. Hac tanta animorum utrinq; mixtura, & Gallica decet in Britanniis vota fervere, & nostra apud vos exaudiri. Et ea mihi publica ratio (nam privatas tacuerim) nuncupandi Tuæ Majestati donarii. At nunc quidem Icones Animorum, Rex potentissime, tibi vovi, mox quoq; Tui Animi & Majestatis imaginem Posteritati paraturus, cum te ad illa, quæ Orbis expectat purpura tua digna, major ætas propulerit, spiransque in[illegible]lis atq; ingenio tuo Maximi Patris virtus [illegible] bello ac pace mirabilis, æmulorum invidiam vicit, & amicorum fidem. Galliam suam urgentibus fatis insaniam armis fregit. quid in Cæsaris laudibus majus? Suum deinde in victoris animum clementia exarmavit. nec id potuit Alexander. Tu tanti Patris hæres, tu spes metusque populorum: jam famam implevisti quantamcunq; capere tam teneri anni possunt. Dum crescis, dum in vires summis rebus maturas exurgis, Tuæ Majestati in hæreditatis interim partem laus Parentis, triumphique, & cætera dotes erunt, quibus [illegible]

jam

tatem emit. Sed & hac ipsa, licet patria, aliena esse censebis, velesque tuis titulis niti, ubi eosdem poteris per ætatem meruisse. Vale.

CAPUT I.

Ætates hominis quatuor, pueritia, adolescentia, ætas virilis, & senectus.

HUmani generis, sicuti cęterorum omnium præcipua in cunabulis custodia est. In arboribus rami nascentes obsequuntur Agricolæ: cujus ductu vel in altum enituntur: vel ad terram proni deflectunt. Ita puerorum animi, parentum velut obstetricum manibus fingi possunt, certa & in sequuturam ætatem mansura imagine. Semina maxime, & veluti fundamenta virtutum, his antiquo præaltoque affectu insinuanda sunt; ut deinde ignorent, natura an præceptis acceperint, parentibus obnoxio ingenio esse, facilique præcipientibus; intemperantia, mendacio & fraude, veluti insolentia prodigiorum, exterreri; præcipue vim Numinis venerari, nunc beneficio nunc vindicta suspiciendam. Et hæc ipsa non atroci aut molesta ratione urgenda sunt. Nam quæcunque suppliciorum metu colimus, eadem tristi fastidio solemus aversari: & concepta à puero odia, nescio qua horroris consuetudine, ad senium quoque deducimus. Sed assiduis sermonibus imbuendi sunt de fastigio præmiisque virtutum; flagitia cum supercilio ac verecundia apud illos nominanda: quæ omnino nesciant sæpe publice nec jam cum infamia regnare. Tam lenibus rudimentis initiati, oderint vitia, virtutesque tanquam feras aut rigidas non time-

timebunt; & faciles ad hæc prima rectæ disciplinæ initia accedent, parentum magistrorumque auspicio, quorum sententiis veluti divinæ mentis oraculis, detinentur imbecilli in illis animi, necdum judicandi ambitione sollicitati. Accedit, quod non emitur promissis adulantium vitiorum haud intacta modo ætas, sed incapax voluptatis. Itaque rem turpem judicio suorum, & sibi nullis lenociniis commendatam, facillime proscribent. Neque hic pueritiam initiamus ad superstitiosæ & anxiæ pietatis supplicium, sed ad virilem cautamque virtutem. Nam cum animus hominis ingenerato pondere in prava deflectat, necesse est adhuc faciles ramos in contrarium cogi, ut deinde impetu suo redeuntes medium inter naturam & institutionem teneant.

In hac autem puerorum disciplina, gloriæ quoque stimuli passim infigendi sunt sentientibus animis, ut jam tum suos honores assuescant suspirare, &, sive scholis sive ludis exerciti, eminere æqualibus labore dulcissimo contendant. Præterea cum ætate sensim veluti ex captivitate deducendi sunt; ut & mitior majestas parentum fit, & illi etiam non subito aut improviso libertatis incremento lasciviant. Suis etiam studiis relinquenda est pueritia, ne videamur Naturam arguere, quæ hanc ætatem imbecillem esse jussit, & intempestiva sæmente sapientiæ nondum præparatum ingenium corrumpamus. Sit illis innoxia lasciviendi venia, studium literarum magis ad imitationem ludi quam ad fastidium, minusque supplicii ex supercilio parentum quam timoris: fruantur denique adhuc miserantis Naturæ indulgentia, nec ante humanarum mentium

sup-

supplicia, quam meruerint, tolerent. Nisi forte putamus in levibus malis esse, cum pueri à ludo in totum prohibentur, omnemque strepitum fascium cum illius Stolonis conjuge exhorrent: & sapientiæ quam nondum capiunt acerba documenta, tanquam mimum, aut exhibent aut revolvunt. Qui sensus est ad miserias acerrimus, in hanc ætatem cadit: dum teneræ mentes nec timorem regere possunt, & pejus de incognitis malis judicant. Ac ut viri quos fortuna ingentibus malis fregit, quam capaces animos habent, totos implent suarum miseriarum contemplatione, atque sensu: sic & in pueris, dum incidit quod miserrime expavescunt, omnis vis timendi dolendique consumitur. Interrogatus qui prædones laqueum minitantes evaserat, quo animo expectasset mortem, quo, inquit, olim puer flagrum expavi. Sed & illa in pueris perpetui metus acerbitas succum absorbet, quem Natura ad laxandos corporis artus, & incrementa adolescentiæ, exundare voluerat. Non enim suam vim ventriculus habet, evocato ad laborantis cerebri præsidium igne, neque actu lætitiæ diffunditur sanguinis impetus, qui omni interpellatione tristitiæ marcescit. Ita hæc ingenia, inter ægræ custodiæ vincula, vel territis vel exhaustis viribus sic subsistunt, ut qui supra pueros sapuerant, postea infra decus virilis prudentiæ delirent. Equis certe, juvencisque, in primorum annorum libertate incuriosos impetus effundere concedimus, ne tunc primum robur enascens timeat ad vincula accedere. Adeo cœcæ mentes, quod in cæteris animantibus videmus, in nostris pignoribus aut negligimus, aut nescimus. Neque tamen in infinita libertate

prima

prima hæc ætas dimittenda eſt. Sit illis mediocris terror ſupplicii, ſumma parentum reverentia, & ſemper quantum ſibi liceat ignorent. Nam ſi procax eſt alicujus pueritia, nimiaque ferocia exuberat, tunc faceſſant lenitatis iſta præcepta; tumorque, naturæ vitio enaſcens, quem ſæpe parentum lenitas ad ulceris maturitatem fovet, adhuc crudus ac facilis exſecetur.

Hoc modo lepida pueritia ſuæ & parentum voluptati relinquetur, & poſtquam expleverit ſtultitiam innoxiarum cupiditatum, ipſa ætas paulatim ſtudia mutabit, radiceſque virtutum adoleſcent, quas ipſi jam non impetu, ſed judicio amabunt. Tunc afferent ad adoleſcentiam, & ad crepuſculum prudentiæ, mentem liberam, placidamque, quæ ad illius lucis pulchritudinem vi ſuæ inſtitutionis obverſa ſit.

Sed ut omnis rectitudo diverſis vitiis oppugnatur, plus inter ſe, quam cum media virtute luctantibus; ita qui acerbos adhuc animos vocant ad nimiam maturitatem ſtudiorum, non durius oportet accuſari, quam ignaros virium quas Natura ejuſmodi ætati conceſſit. Nam præterquam quod quibuſdam eſt præcox ingenium, & Curiæ capax prætexta Papyrii, eſt etiam à natura illis annis dos ſua atque ſenſus vis ſcilicet capacis faciliſque memoriæ: quæ in pueris ſumma eſt, & quicquid iis temporibus acceperit, pertinaci felicitate ſervatura: ſed creſcentibus ſenſim annis hebeſcit, inſtar roris ad noſtrorum corporum ſalubritatem eximii, qui in ferventibus plagis ilicibus inhærens, ubi excipitur prima luce, ad ſurgentis Solis radios expirat. Multis ideo ſermonibus, mox ubi hiſtoriarum lectione, dum licet, ferendus

ille campus, ut nec cogitantes pueri bona concipiant, deinde vel cum invitis adolitura. Linguarum quoque varietas, quæ tot vigiliis nobis constat, surgentibus ad pueritiam infantibus per colloquentium commercium pulchre accedet. Hæc scilicet minimi laboris opera, nulliusque judicii, ubertim exequitur illa ætas, nec labori idonea, nec matura judicio. Quod si arescere siverimus facilem humentemq; memoriam, erunt longo laboris fastidio quærenda eadem, quæ tunc melius, & absque nausea, habuissemus. Nam quid miserius, quam hoc tempus, quod prudentiæ idoneum nobis in virili ætate conceditur, licet breve, nec jam tot scientiis artibusque sufficiens, in his etiam sæpe consumi, quæ vacua pueritia, si eam excoluisses, ita in recessus memoriæ ut in penariæ cellæ latebras condidisset?

Sunt autem in ejusmodi quoque annis quædam omina crescentium vitiorum aut futuræ virtutis; moliente jam Natura aptum unicuique indoli fundamentum. Adhuc Cyrus, qui Persarum Imperium condidit, pastore genitus credebatur, cum in eo emicuit animus, quo deinde toti pene Orienti jugum imposuit. Puer cum parium annorum cœtu ludebat: rex forte ludendi à jocantibus factus, vere jus regium in sodales exercuit: contumaces verberibus cecidit, sat superque idonea majestate. Res ad Astyagem delata est ab eorum parentibus quos Cyrus verberaverat: Et is jussit Cyrum ad se perduci, qui ad solii tiaræque conspectum non vili aut puerili timore emarcuit: Regem se ajebat à pueris constitutum, & quod regium esset, egisse. Hinc majora suspicatus Astyages, quam quæ præsens pueri fortuna jubebat, in illius genus

nus & parentes quæsivit, mox suum ex filia nepotem agnovit. Cato autem qui à fatali sibi Vtica nomen traxit, paulo supra infantiam erat, cum Legati Latinorum suæ genti jus civitatis oraturi Romam perveniunt, adeuntq; Livium Drusum Catonis patruum, apud quem ipse educabatur. Hunc puerum cum legati per jocum rogassent ecquid illos juvare apud patruum precibus vellet, hæsit immotus, eos etiam acri vultu perstringens. Et ipsi tantulæ ætatis contumaciam admirati, in experimentum indolis ulterius blanditias, moxque minas ingerunt, nec verbum extorquent: tandemq; correptum extra altioris triclinii fenestram, ut in terram projecturi, aliquandiu versant. Sed is timere dedignatus pejus quoque supercilium arctavit. Tanquam in severæ rigiditatis auspicium, qua ipse deinde tota vita inhorruit. Errant tamen haud raro qui ex puerorum moribus temere de futurorum affectuum ratione conjiciunt. Nam oportet grave esse indicium, & supra illius ætatis levitatem pertinax, quod sit efficacis argumenti ad motus venturorum & flexilium animorũ deprehendendos. Vnum est quod vix fallit præsagium, scilicet lacrymarum profuse excidentium facilitas. Qui enim ad primum perculsæ mentis ictum veris gemitibus madent, sunt illi naturæ mollioris & ad humanitatem amoremq; compositæ. Alios videas magnis quidem clamoribus, & simulantibus fletum, siccos tamen oculos inter parentum minas & verbera tenere; feri isti plerumq; si adoleverint, aut certe in opacis pectoribus nec teneros affectus, nec justos etiam timores admissuri.

In adolescentiam deinde productos, pri-

mamq;

namque juventutem, ipse impetus sanguinis, viresque jam se nimis cognoscentes, prorsus immutant, & animum abripiunt per inconsultæ fiduciæ ac securitatis æstus. Tunc primum idonea deliciis ætas est, nec plus de voluptatum sensu gaudet, quam quod illas audeat impune experiri. In posterum consulere ideo nesciunt, quia adhuc crudæ vires non reputant se obnoxias esse fortunæ: & præterea lætarum rerum species tunc animos ita implent, ut severiori prudentiæ, quæ primo aspectu molesta est, in iis nihil vacet. Et tunc quidem, jam non vano aut dissimulato impetu, sua quemque natura in studia abripit, ad quæ potissimum factus est. Nam quos ad vilia artificia ignobilis indoles ducit, ii destinatam sibi artem monstrantibus fatis agnoscunt: tum quibus potior militaris disciplina: tum quos ingenii vigor sive Musis sive negotiis dicavit: omnis denique species animorum in suam tribum adoptatur, præeunte Natura: Quæ nisi quendam impetum ac suavitatem adjungeret huic utilitati laborum quos præscribit, certe adolescentia juventusque, vix ducta ratione nec durum aliquid in se audens, pæne cum venia erraret.

Verum & in ipsa incuria eorum qui omnino à labore ac officio recedunt, plerumque illa vis emicat ad se vocantis industriæ: veluti herbarum semina, per saxorum latera quæ nascentibus obstant exili cacumine eniuntur, ut saltem se ostendant enecari. Sive enim ignavia adolescentes perdiderit, sive luxus, aut comessationum insana dulcedo, quoties suis voluptatibus ludisque lassati, recedunt interdum ad aliquam laboris ac industriæ speciem, cui per-

perfunctorie incubant, &, tantum ad mutatio-nem voluptatis, ad eam potissimum partem divertunt, cui diligenter excolendæ idoneam mentem geniumq; acceperant. Adeo non potest in totum interire fatorum stimulus in certa munera unumquemque pulsantium.

Vt vero arbores, quæ multo ac valido succo in inutiles ramos exuberant, tandem maturescente illa luxurie felicissimos proventus alere possunt: ita juvenis nimio æstu exultantem liberumque animum nactus, aliquando justa & ad sapientiam sufficiente moderatione residebit: quod si jam ab ipsa adolescentia maturam sobriamq; vim sortiatur, certe languere inutili ante primam senectutem marcebit. Sed hoc maxime est ad judicium futuræ virtutis, si ipse inter cætera studiorum aut affectuum genera aliquid valde volet, id quicquid est nimio ac veluti præcipiti fervore complectens. Nam hæc acris cupiditas saltem ostendit, illum vero, & per hoc laborioso impetu, in sua studia posse ferri: sine qua indole nemo virtutem vere colet, aut gloriæ litabit.

Cæterum quamvis adolescentiæ interdum sint ingrata senectutis consilia, tamen ipsa conscientia sapientiæ nondum in suis annis maturæ, nescio quid de iis altum sentit, qui jam ante experti juventutem per eam commeantibus iter ostendunt. Animus autem in hoc ætatis flore prima cupidine laudis ardet, impatiens contumeliarum; non diu eadem consilia probare, aut exequi, facilis; etiam plurimum sibi placet, nec satis amicitias potest eligere, nec postea adversus succrescens fastidium tueri. Quicquid autem subito mentis acumine inveniri aut perfici potest, non apte-

res in mortalibus habes quam in illo flexu annos. Vt videatur pueritiæ esse, facta majorum, vel dicta, indefessa memoria adipisci; juventutis autem, & facere nova, & loqui; sequentis deinde ætatis se ex utrisque moderari.

Excipit juventutem stata ætas ac virilis, media inter adolescentiæ præcipitia, pondusque senectutis. In hac adeo cum animo corpus viget, ut tunc demum vere hominem esse credideris, datamque in illorum annorum gratiam quantacunque est mortalibus vita. Hic ingens corporum & animorum mutatio, ut ciborum plerumque ac voluptatum alius tunc delectus, ita mores alii, & in novum efformatæ cupiditates. Robustus animus, & veluti ab adolescentiæ caligine emissus, primum solet de anteactis erroribus atroci censura judicare, mirarique ætatem improvide potuisse peccare.

Illinc statim utilis pœnitentiæ, & ruinas, quas juventus fecerat, emendantis sedulitas. Opum honorumque præcipuus amor est; & quasi nunquam de vita decessuri, ita avide ad illam subsidium & ornamenta quærunt. Simulare amicitias, suisque desideriis imperare, non alii magis sciunt. Veram quoque fortitudinem habent, castigato impetu, neque extincto, quo ad iram vindictamque adolescentia fervebat. Tunc demum vis integra solersque judicii, non incitata torrente juventutis, non fessi corporis ægritudine laborans: Cauta illis vitia; ac plerumque nec virtutem sine præmio colunt.

Sed hanc denique pulcherrimam vitæ partem senectus, velut aliquo æstu sensim inundans, sanguini primum, & mox ingenio, suum frigus insinuat. Hæc diversa habitu, affectibus,

mori-

moribusque, priorum annorum virtutes partim auget, partim avertit in vitia. Timiditas maxime insidet, & aptam alloqui prudentiæ sedem infestat. Quippe senes hoc pectoris igne defecti, qui fortitudinem inspirat, nec aliter quam per sua aliorumque pericula in tantum ætatis provecti, omnia solent nimis anxia cogitatione versare, tam quæ ipsi effugere, quam quæ alios perdiderunt. Hinc illa vis consilii, atque prudentiæ, quæ maximam senectutis dotem facit, sæpissime nimio pavore corrumpitur, dum omnia etiam tuta circumspicit, mavultque interdum malo ocio vulnera tegi, quam in periculum venire medicinæ. Felix ille Cunctator, qui furentem Annibalem vallo castrorum, velut clypeo, à pernicie Italiæ submoverat. Ille Fabius pæne Imperii Vrbisque assertor, quid absfuit, quin religiosa supra modum timidaque sententia, redeuntem felicitatem à Romanis liminibus arceret? Scipio trajiciendi in Africam consilium impetumque sumpserat. Ita extorquendus erat Annibal, & ad patriæ clades de visceribus Italiæ revocandus. Tam salubrem optimi ducis mentem, simulque incolumitatem Imperii, pæne ille Fabius intervertit, omnia tantæ expeditionis pericula anxie reputans: cum ad naturam sua sponte cunctantem senectus accessisset. Sed hunc in senibus nævum facile virtutes excusant, maximeque conjiciendi futuri sagacitas, quæ in illis edocta per præteriti temporis memoriam, quo minus corporis vinculis obligatur, eo purius omnia & quasi communicato cum syderibus consilio prospectat.

Quot urbibus, quotque Imperiis hæc sapientia saluti fuerit, quanta etiam privatis hominibus

minibus utilitas, qui se senum consiliis permiserunt, plena sunt vetustatis monumenta, & quotidiano usu unusquisque perdiscimus. Et fortasse hinc senibus illa ingens & plerumque indefessa loquendi cupiditas, quasi datus à Natura stimulus, ne illi docere gravarentur qui omnium optime possent.

Sed plerique eorum non satis in hac parte modum tenent, ut quisque se juvenum illis applicuerit, per suorum annorum rerumque gestarum seriem infinita oratione euntes; ac quod molestissimum putes, ne una quidem & simplici vexatione contenti, quotiescunque in eundem inciderint rursus, pari sermoni aut invenient causam, aut facient. Etiam quo patientior aut verecundior erit, quem ad illud audiendi supplicium rapuerint, hoc miserius eum plectent.

Nec audiri tantum amant: sed ubi consuluntur, aut etiam sponte monent, sibi fidem haberi, componique omnia in quem modum præscripserint, nimis interdum pro imperio volunt; urgentque nolentes: rati ab iis se contemptos qui abnuunt regi: Iuvenum virorumque consilia pervicaci fastidio & veluti de altiori scena despiciunt. Tu si dignus es, quem aliquando in senectute peccantem juventus quæ ventura est excuset, jam mulcebis animos innoxio gaudio exultantes, facilisque dicentibus fronte saltem ac luminum nutu, quicquid dixerint lætus accipies. Nam quæ minor reverentia provectis his annis & patrium cultum merentibus potest haberi, quam ut saltem simulemus probari à nobis quæ edicunt, faciliq; & nihil auferente officio tantæ venerationis ætatem suo gaudio perfundamus?

Eadem

Eadem autem rerum humanarum experientia, quæ illos per reliquas ætates ad senectutem deduxit, simulque eorum exempla, quos viderunt in egestatem labi, agere solent ad nimiam domesticæ rei curam. Quis ferat hoc mortalitatis ludibrium, tunc fortunas avidissime expeti, cum nec diu manere, nec jam sollicitare pretiosis deliciis effœtum corpus possint? Viget hoc tamen in siccis pectoribus malum, libensque Natura timet scilicet ad inopiam pervenire, à qua non possit jam lassis viribus, in dies morientibus, vindicari.

Illis vero qui in senectute hæc vitia, velut syrtes, effugiunt, nihil est ad omne consortium commodius, Res publicas atq; privatas felicissime regere: despicere malos impetus, ac vincere, qui animos nostros inconsulte diripiunt: & consulere juventuti, & parcere; quid ipsi fuerint, quid tunc senserint, nondum immemores: digni denique qui longa senectute sua sapientia fruantur, Orbemque illa velut expertæ Philosophiæ disciplina componant.

CAPVT II.

Secula pene singula suum genium habere, diversumque à cæteris. Esse præterea cuilibet regioni proprium spiritum qui animos in certa studia & mores quodammodo adigat. Hos spiritus investigari opera precium esse.

GRenovicum pervetusta Regum Britannicorum domus est, miliaria VIII sub Londino, ad Tamesis ripas. Mons imminet Regiæ, modico supercilio subjectum oppidum fluviumque despiciens. Brevibus tumulis in illum ascenditur: verticemque deinde ingenti

ambitu

ambitu planicies extendit. Forte in eum bene mane conscenderam: & solitudo circum erat, ut nemo interpellare posset cogitationum ludum dulcissima libertate errantium. Sed memorabilis amœnitas pæne citius animũ quam oculos diffudit, aspectu, non Britannia tantum, sed fortasse tota Europa pulcherrimo. Ingens planicies aliquot suspensa colliculis; rursus montes in orbem effusi, neque cito castigabant oculos, neque illos per immensum cœlum spargebant. Tamesis lætissima ubertate in viciniam exudat, & ad radices montis redeuntibus in gyrum fluctibus insulam pæne molitur. Passim toto alveo naves, & omnis generis onerariæ: ut proximas quidem totas aspicerem, cæterum longius stantes, aut sub altiori ripa, ex malis antennisque tanquam nudam & brumalem sylvam cognoscerem.

Nihil illa plaga viridius. Pascuorum utilitas eam frugibus abstulit: & vix alibi felicior in gramina terrarum luxuries. Privatorum quoque fundos, de more patrio, perpetuæ fossæ & pleræque in marginibus arbores sepiunt: Maxime vias publicas altissimæ populi à lateribus tuentur, ut de monte despicienti perpetua facies hortorum videatur saltuumve factorum ad ambulationis voluptatem. Præcipua est tam varia viriditas, pæne in diversos colores distributa. Nam quæ longius absunt, velut cærula incumbentis cœli facies opacat: propiora, densiore fronde in arboribus nigra sunt, vel humi tenui herbarum virore nitentia. Sed pulcherrimum spectaculũ præbebat ipsa urbs, inter eximias Europæ celebrata, Londinum, innumeris domibus, vix tamen populi sui capax: Quippe ad alteram Tamesis ripam late effu-

effusum est, viciniſque annexum oppidis, & pæne continua ædificia per quatuor millitaria protendens. Per hoc ſpatium non privatæ tantum domus, ſed & ſana crebro faſtigio eminent, & media civitas tanquam umbone, ita præcipui templi mole diſtincta eſt.

Cum his ego nec proviſa voluptate deducerer, tandem revocare animum cœpi, & ſic mecum reputare: quid eſſet quod incogitantem rapuiſſet: unde ille aſpectus ſic placeret: quæ occulta vis, quæ ratio meam mentem tetigiſſet? num ipſa urbs, num fluminis curſus, monteſve, an campi, an imago ſylvarum? Horum omnium nihil unum: ſed tantarum varietas rerum, & veluti Naturæ ſuas opes explicantis induſtria. Subiit inde cogitatio: nihil eſſe in mortalium rebus ad ſuam pulchritudinem ſic exactum, quod tandem non fatiget contemplantem, niſi ad hunc quem intuebar modum adverſarum dotium beneficio in aliam aliamque venuſtatem mutetur, ſemperque laſſatos improviſa novitate reficiat: Et quoniam ad omnis decoris faſtigium perducendus Orbis erat, nequaquam tantæ artis oblita natura eſt: Regiones aliquas montibus ſuſtulit, alias in planiciem deduxit: has æſtu torruit; has damnavit ad brumas: reliquas, nec quidem æquali ingenio, temperavit.

Fœcunditatem, aut ſqualorem, non modo non ubique, ſed nec in perpetuum impoſuit: olim felices proventibus terræ, nunc ſterilibus arenis informes ac vaſtæ ſunt: & quæ quondam crudo aëre horrebant, non tantum jam in truges, ſed & in voluptatum inſtrumenta luxuriant. Adeo eſt ex totius Orbis pulchritudine, illius partes in multiplices habitus vul-

tusque transire. Neque astra licet certis itineribus semper cursum tenentia, aëri motus eosdem & effectus solent infundere: Ideoq; quamvis iisdem spatiis omnes anni in orbem excurrant, nullus tamen in totum aut eum imitatur qui præcessit, aut exemplum est sequuturo.

Sed ille cujus gratia cæterarum rerum ornatus institutus est, ille ad divinitatis memoriam specimenque homo compositus, præcipue nascitur in hujus varietatis venustatem. Nam non modo diversos in corporibus habitus sortiti mortales sunt: sed & animos adeo multis simul rebus idoneos, ut nulla pictura pluribus coloribus possit, aut lineis, delectare intuentes, quam quas in hominibus fata duxerunt. Quæ virtutum aut vitiorum series, quæ artium sublimitas, quodve calliditatis ingenium, non est in hoc sapientiæ penetrali à Natura reconditum? Nulla tamen quam magis admirere diversitas, quam in libertatem homines nasci (qui enim aliter se regere possent, laudemque vel cum pœna infamiam ex susceptis studiis mereri?) simulque servire; ad quosdam scilicet affectus, ac vivendi pæne normam, sua indole vel temporum sorte adacti. Nam omnia sæcula genium habent, qui mortalium animos in certa studia solet inflectere. Quædam ætates præcipue armis exercitæ; mox omnia in quietem composita; tum Regnorum, tum Rerumpublicarum in populis amor; nunc veluti in barbariem homines nasci; deinde facilioribus animis mansuescere, & post secula aliquot ad stipatum prima caligine ingenium redire. Ita sæpius Orbis cultis hominum moribus enituit; subsidensq; deinde industria, velut quadam nube, subducta est. Florentibus

Q Græciæ

Græciæ rebus, quid ad humanitatem, aut astum, illis gentibus defuisse existimes? Artificiorum tanta vis, ut in auro, vel saxis, sive hominum, sive pecudum formas, pæne etiam animarent: ea eloquentia, in Poëtis suavitas, ut illam sibi sumeret Romana ambitio, quam imitaretur, non vinceret. Inde in alias terras concedente fortuna, nulli ipsis Græcis dolentius ad Majorum memoriam suspirabant à quorum ingeniis exciderant.

Sed Romani Imperii vices, & quæ inde propius ad nos ætates sunt, multo certius illos mutabiles sæculorum genios prodent. Sub Augusto composita Roma omnis humanitatis cultu suam magnitudinem ornavit, ac inter cætera velut ad fastigium Latinæ venustatis provecta est. Nihil vetat ab exiguis quoque rebus magna colligere. Vnde tunc Poëtarum examen felicissimis numeris ludentium, nisi à quodam spiritu tum mentes agente, qui neque labores Poëtarum in Italia afflaverat, & paulo post in idem studium incumbentes destituit? A Nerone in Trajanum, pauci anni multos quoque Poëtas habuerunt, ingensque tunc numerus in Rhetorum arena sudantium: in quibus jam labentis linguæ indicia, & pro nativi decoris, quod perierat, pompa, tumor obscurus, & ad sapientiæ specimen subornatæ sententiæ. Eadem tempestate sub Nerone, excussa pax, qua Orbis Romanorum in quietem componebatur: & mox turbo ubique, & in omnium animis bellum, à Gallia, Germaniaque, ad ultima Orientis sensim infusum. quid erat nisi arcana vis, quod propemodum fatum appellem, ad certas & destinatas vices corda mortalium propellens? Quæ secuta est

ætas, jam quidem plurimum exciderat de antiqua venustate dicendi: & quod milites omnia possent, mores quoque ad feritatem recedebant. Tamen humanitas cum illis malis luctata est: donec externæ gentes in Imperium invaserunt: & quod luctuosissimum fuit, extincta scientia vix sui memoriam reliquit. Nati sub hæc tempora homines velut ad barbariem facti, non illam quidem feram, sed quæ obtusa ingenia tristi nocte spissabat. At tunc pleriq; Majorum, quorum scriptis vel præcepta vetustatis vel gesta inerant, omissis per incuriam libris, secunda & pejore morte oppressi sunt. Artificiorum quoq; alia rudioribus præceptis procurata: alia in totum perierunt. Nec multo post rursus hominibus scientiæ amor increvit: Sed in illorum seculorum infelicitatem damnati, non quam optare tam invenire scientiam poterant, si scientiam appellamus antiquarum notitiam rerum, & acumen, non in scholarum modo argutiis, sed altius ac nobilius spirans, denique eruditionem ejusmodi, qualem veteres in sui seculi litteratis coluerant.

Erat tamen scientiæ quoddam genus, animis & temporibus illis aptum: Philosophiam, resque divinas, immenso disputandi studio aut evolvere, aut miserius impedire: tum in Iure responsa Prudentum, Imperatorumq; rescripta, vel quæ Pontificibus placuerunt, insanis & inconditis voluminibus ad æternos discentium labores augere. Pluribus vero hæc ratio tunc scribendi, ut quotcunque argumentum sibi sumerent, priorum authorum de eadem re verba atque scientias, tanquam sua, lectoribus darent. Sic unius sæpe error cæteris lubri-

cum fuit quo temere laberentur; vicissimque de unius recta sententia mutuam sapientiam multi sumebant.

Etiam quoscunque titulos libris suis facerent, ad universa digredi tunc decorum. Quæ illa tempestate historiæ à condito Orbe non exorsæ? Quæ pars rerum humanarum à rudibus ingeniis, quotiescunque scriberent, velut in chaos non coacta? At ut scias illos homines non defuisse Naturæ, sed illam tunc angustam, & propemodum ægram; certe non parcebant laboribus, nec deerant in illis indicia syncerae prudentiæ, ubi eas scientiarum partes obibant, quas tunc solas illi seculo fortuna indulserat. Hoc erat, in Philosophis quædam arguta disputandi ratio; in Iurisperitis autem quid legibus caveretur potius nosse, quam formularum vim, causasque factionum aut ætates distinguere.

Isto denique seculo hæc ex hominum animis caligo evanuit, jam ad omnis generis astum lucemque compositis.

Nec tantæ mutationis indicium in literis tantum & scholis existit. Regnorum, & rerumpublicarum momenta multo callidius procurata; bella ingeniosius aut illata, aut repulsa: & in multorum artificiorum culturam tanta felicitas, ut quidquid invenustum ac rude est, id vel dignum esse, vel natum incultis majorum moribus, cum fastu jactemus. Nec aliunde tanta mutatio quam veluti ab istius ætatis indole: cujus præstantia ubi post definita tempora expirarit, tradet Orbem alteri, ac quod timeri potest, rudiori genio; fortasse & ipsa post aliquot deinde annorum spatium reditura. Ita sæculorum ætatumque discrimina,

non melius ex ſyderum motu, quam ex humani generis in varia ingenia ac ſtudia deflexione, diſtinxeris.

Sed alius præterea impetus animos rapere ſolet, certiſque affectibus addicere; ille nimirum ſpiritus, qui ſingulis regionibus proprius, naſcentibus hominibus patriæ habitum & cupiditates ſtatim ingenerat. Nam ut iidem cibi pro condientium arte ſaporem quidem mutant, cæterum interna vis alendi aut nocendi nullis blandimentis in totum corrumpitur; ita in omni gente per æſtus ſuccedentium ſæculorum, mores animoſq; mutantium, hæret quædam vis inconcuſſa, quam hominibus pro conditione terrarum in quibus naſci contigerit, ſua fata diviſerunt. Hinc illa ab antiquo vitia, & patriæ ſorte durantia, quæ totas in hiſtoriis gentes aut commendant, aut notant: ut iſtic naturalis levitas populos agat, turbidiſque incerta conſiliis; illic pingues graveſq; animi triſti ſuperbia, tanquam ſpecie arcanæ ſapientiæ, ferociant: illi ſitim non tolerent: alii in mutationem, nec proviſa conſilia, temporariis ingeniis incumbant: apud cæteros placari non poſſit ultionis ingenium: Rurſus virtutum æternitas, velut hæreditatis jure ſancita, in quibuſdam ſimplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo.

Et quoniam nihil utilius, quam ex genio variarum gentium ſic animum inſtruere, ut diverſus ſit cum diverſis, cognoſcatque quid à quaque expectandum, aut timendum; operæ precium erit aliquot populorum præcipuos mores in conſpectum ita dare, ut ex communi multorum hominum indole, privatam in ſingulis deprehendas. Nec invenietur, opinor, tam

superstitiosus amator sui ortus, cui grave sit, in recensione patriæ suæ, etiam vitia nominari. Si enim neminem Natura mortalium tam conditis moribus finxit, in quo non aliquid desideres, velut ultimam artificis manum; cujus supercilii esset, totas Provincias publico fato velle eripere, & indignari, se, ubi peccatur, id est inter homines, natum esse? Facessat in omnibus suæ gentis præceps favor, simulque cæterarum aversatrix invidia: Et nostra vitia fideliter agnoscamus, & virtutes in aliis nos delectent.

Igitur sequestro animo injecturi contemplationem in indolem Populorum, primum Orbem è specula despiciamus, & quales sive incolas, sive dominos hac tempestate sortitus sit. Asiæ Africæque sub Barbaris Imperiis casus, & Græcorum Thracumque calamitas, præcipua humanitatis commercia in ultimam Europam coegit; ut tot cladibus à barbaris domiti, & veluti feliciori parte execti, nostras vires possimus recognoscere, aut timere alienas. Nos vero ad malorum omnium sensus pestifero sopore torpentes, nec divinam vim horruimus, ac ne in barbararum quidem gentium minas tot Provinciarum quæ restabant saliturum citavimus robur. Etiam omni discordiarum genere laceravimus nostras opes, indigno prorsus facinore, ut quod uno corpore vix sat erat, bellis odiisque in diversa disce-deret. Tandem sive expirantibus tot motuum flammis, sive per malam requiem pejora concipientibus, posita pæne ubique arma miscent hodie mutuis consortiis populos, qui ut ingeniis linguisque diversi, ita nec una arte possunt esse tractabiles. Hi sunt Galli, Britannique.

Itali,

Itali, & Hispani,& quos jam immensa Germania suo nomine occupavit. Pannonum quoque reliquiæ, & quod de Illyrico & Dalmatia nobis superest: tum illi Sarmatæ, atque Scythæ, quos Polonos Moscosque appellamus: Cimbri etiam, & quidquid sub Danico aut Suevico sceptro componitur. Nec adeo (proh dolor) à Turcis recessimus, ut pigeat mores illorum, vivendique consuetudinem, cognoscere.

In istorum populorum moribus licet utilissima contemplatione versari, & Naturæ divitias numerare, quæ tot habitus, mentiumque variarum impetus, una membrorum similitudine obtexit. Cæteras vero plagas eadem diligentia scrutari, minus fuerit ad consortii usum, quam ad curiosam voluptatem. Nam Africam qui hodie præter mercatores adeunt, in ipsis littoribus, aut si forte nonnihil ulterius à fluminum ostiis in regionem invehuntur, cum incolis subita nec ad amicitiam valida pacta jungentes? Persas autem à nobis non superstitionis magis impietas, quam ingens terrarum cœlique divortium discrevit. India pari modo à mercatoribus tantum nautisque lustrata: si Lusitanos excipias, ibi pertinacius inhærentes. Chinenses autem cum exteris consortium ultro refugiunt. Nec ullus ex hominibus nostris curat cum Tartarorum fœda & ut plurimum misera gente misceri. Americam, qua cultum animorum passa est, Hispani sic tenent, ne ullis extra hos unos impune liceat commeare. Ita solis & licet & est commodum, illarum gentium indolem pernoscere. Qua vero in eadem parte terrarum, nuda barbaries, & generi humano pudenda, efferavit

animos incolarum, nullis legibus, nulla industria temperatos, diligenter annotarunt quos illuc opum spes à regionibus nostris trahit, inconditi populi ingenium nostros cultus non capere, ad se advectos plerumque tanquam insidiatores libertatis pro hostibus ducere; nec deesse tam rudibus animis in flagitia calliditatem; crudelitatem, atque perfidiam, his non raro prudentiæ & fortitudinis loco esse.

Horum ulterius mores tradi quid juvet, qui fero impetu Naturam videntur exuisse? Præsertim cum suis littoribus terrisque contenti sint; neque ad se commeantes, nisi subacti, aut in solum subitæ mercaturæ usum, excipiant.

Sed, ut à gentibus abeamus, vel ignotis, vel nimio terrarum mariumque discrimine à nostra familiaritate subductis; de nostri Orbis incolis genioque quærentibus, ne quidem supervacua disceptatio erit de regionum cultu, de conditione terrarum, cœloque propitio, vel alterutra intemperie gravi.

CAPVT III.

Galliæ dotes, & ingenium incolarum.

GAllia pæne provinciarum in Europa amplissima, si eam intra veteres terminos æstimes, Romanorum quondam terror, Græciæ Asiæque victoriis clara, jam in varia imperia moresque distincta est. Quidquid Rheno, Oceano, Pyrenæis, Alpibusque clauditur, Gallia erat. Ab alio deinde Alpium latere ad Rubiconem pertinebat. Romanorum cervicibus gravis. Quippe fortissimi hominum Galli, cum

in

in Italiam penetrassent, capta incensaque Roma tantum terroris attulere, ut deinde caveretur ne quoties Galli tumultum intulissent, sacerdotibus senibusve ab armis vacatio esset. Et domita quidem à Romanis vicissim Gallia est, sed per partes, & inter se domestica æmulatione commissa.

Neque integra aut agnovit suas vires, aut in Italiam experta est. Post hæc Franci è media proruperé Germania; & videbantur ad secundam servitutem Gallias vocaturi.

Sed mox victores miscuere se victæ genti, ne tam Gallias quam Romanos in Galliis vicisse viderentur. Iam vero divisis in plerosq; Principes terris, pæne in tantum Galliarum nomen obtinet, quod in iis occupant Franci, gens virtutibus factisq; eximia, & quæ meruit ut communis fabulæ vanitatem ad suæ stirpis præconium Scriptores usurpent, dicanturque Trojanorum reliquiæ esse.

Hæc igitur omnium regionum quæ ad Occidentem recesserunt felicissima, soli bonitate cum genio & indole incolarum certavit.

Ager vini & frumenti passim ferax; olea quoque insignis, & omnibus pomis quæ crudum aërem non ferunt; qui ad Alpes & Ligusticum mare porrigitur, aut viciniore Occidente intepuit. Nec ulla provincia in Orbe terrarum pro suis finibus tot incolis divitias indulsit. Adeo omnis generis clara, ut exterorum mercatorum commercia pæne ad solam voluptatem exceperit. Nam & luxus transalpino serico precium fecit, & artificia Germanica opulentum populum ad peregrinas delicias adverterunt. Britannicæ tamen merces, si non necessariis, utilitatis certe plenissimis navigiis

ſubvehuntur, quæ plumbo atque ſtanno, ubere etiam croco, tam quotidianis uſibus, quam altiori elegantiæ miniſtrant. At Gallia præter meſſes, quibus ſolitudinem Hiſpaniæ levat, vina etiam in frigidiorem viciniam diſpenſata, multa carbaſo & cannabi dives, neceſſaria plerisque gentibus vela, rudenteſque, & quæ cætera ex funibus in claſſium armamentis idonea, ſubminiſtrat. His & aliis dotibus, aurum quod in venis ſuis vix habet largiſſimo proventu excipit, ut qui illud anxia & crudeli diligentia effodiunt, qui ab extremo devehunt Sole, plerumque videantur Gallicæ felicitati famulari.

Tam diffuſa regione, tot provinciarum vario nexu compoſita, vix ſterilis aut inculti ſoli glebam indulgentia Naturæ omiſit. Nam & vaſta aliquot in Aquitania loca, ne incolis quidem ſunt vacua, vel ingrata, pinetis frequentibus, & ſucco fructibuſque precioſis; Avibus quoque catervatim provolantibus, quæ in deliciis ſolent haberi: ut aëri illa plaga tantum debeat, quantum de juſto telluris officio arena ſubduxit.

Gallia ad utrumque mare pertingens, Oceano alluitur, & pelago quod ab Hiſpaniæ Africæque faucibus poſitas ad Ægyptum terras interfluit. Ita commodus nauticæ rei ſitus, & qui claſſes per omnis nominis maria litoraque poſſit emittere, ſi Galli quam equis tam navali induſtriæ aſſueſcerent, ſpeſque, ut ſubitas, ita longas ferre poſſent.

Toti populo ingens amor & patientia dominantis. Apud illos vere regnatur, nefaſque quantum Regi liceat dubitare. Gens armis ſtrenua, ſed equeſtri certamine melior, ignara pedeſtris,

sidiæ, publico præsertim consilio: indomitæ intra se molis; & ubi in exteros exundat, statim impetus sui oblita: eo modo nec diu externum imperium tenuit, & sola est in exitium sui potens. Longobardiam, Neapolim, Siciliam, & plerasque alias per Orbem terrarum provincias, frequentibus victoriis subegere. Sed mox hostes male domitos fidentius quam par erat contemnere, aut simulantibus obsequium credere, inconsulta laxaque bonitate. Tum licenter uti victoria, & præter illarum gentium indolem lascivire: Ad extremum oblivisci armorum, aut ad patriam suam respicere, cujus diu absentiam ferre non possunt. Per hæc vitia cessere in prædam his ipsis de quibus triumphabant; læta semper bellorum initia atroci exitu corrumpentes.

Nullis mortalibus indoles ad speciem virilis elegantiæ magis facta. Oris intrepidi habitus, motusque, atque gestus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingentium virorum adornat; exiguis autem animis pro fuco est, ac veluti naturali munimento, quo suam humilitatem abscondant aut mitigent. Sic venuste compositi qualemcunq: vestitum de suæ mutationis infinita serie, tanquam inexhausto penu deprompserint, quocunque salutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa institutione convenire. Vicinæ autem gentes ridiculo errore deceptæ, ad illorum quoque mores, per earundem vestium ac motuum variam imitationem putant accedere; ignaræ, leporis & gratiæ virtute in nonnullis hominibus uno genio cuncta placere; in aliis autem in quibus Natura ad hos mutabiles habitus propitia non est, ejusdem venustatis imitationem

& cu-

& curam ingratam ac ludicram esse. Nam virtutes & vitia, & quicunq; alii motus ipsis animi recessibus inhærent, possunt à nobis non multum operosa simulatione effingi, quia adeo ingentibus latebris reconduntur nostri sensus, ut vix ullus deprehendat, veris an extemporaneis affectibus deducamur. Sic facile humilitatem simulabis; sic odium, amorem, pietatem. At vero quæ non magis imperio animi, quam usu, & externo corporis obsequio, perficiuntur, eorum imaginem in te transferre, reluctante natura, non poteris, ut est aptitudo corporis prompto habiliq; decore idonea, ut hilaris jocandi facilitas, & omnino eloquentia, non in præcordiis, sed summo ore nata. Hæc autem cum in Gallia consuetudine emineant, ægerrime te ad illius similitudinem transferes, nisi se tuus genius huic indoli sponte admoverit.

Cæterum nunquam Orbis dignas gratias hospitali Galliæ habebit, quæ humanitatis templum videtur aperire, quo se omnium externorum fortuna conjiciat. Animum in hominibus, non patriam æstimat. Neque communi cæterarum regionum errore, in inquilinis, ac advenis, nascendi sortem punit. Ita candido simplicique amore virtutis eximios viros, undiquaque prodierint, sine invidia miratur, & sua opulentia gaudet augeri, & in tanta humanitatis præmium habet publicam pit... mum laudem: tum etiam tot hospitum fortunam, ac famam, qui Gallico corpori, non indigna aut inutili adoptione inserti sunt. Neque illic hospitibus dediscendi sunt patriæ suæ mores, aut ad Gallicam similitudinem flectendi, dum superbia absit, aut inculta barbaries.

Quippe

Quippe ipsa veluti professione exteri moris, sollicitabis curiosæ gentis studia, simplicius peregrina, quam sua æstimantis, etiam quædam vitæ aut corporis vitia, si modo aliunde advehantur, trahentis in laudem. Nam & peregrini hominis eloquentiam vidimus crebro linguæ errore favorem meruisse; & grandis opinionem scientiæ, quod non intelligeretur.

Plebis in amplioris fortunæ homines vera, nec ex metu, aut sola institutione, reverentia: Rursus primi Optimatum eodem genio culti ab illis, quia gratia aut genere perinde non excellunt. Sed superbiam fastumque non ferunt; Si videris dominari, servire erubescunt. Comitas, quæ frontis artificio, luminumq; clementer vibrantium, vel per sermonum familiaritatem blanditur, fidelius purpuratorum latus clientibus cinget, quam potentiæ magnitudo. Opes omnes & ipse vilior honoribus sanguis. Præcipue Patriciorum spiritus in suum aut patriæ damnum sæpissime excrescunt, dum nemini eorum mercaturæ aut artificiorum utilissimam disciplinam capessere ipsa inopiæ experientia persuadet. Æmulari præpostero ambitu magnitudinem placet avorum, & fœdari gentilitium sanguinem putant, si populum vivendi consuetudine accesserint. Ita vanum nobilitatis nomen, & magnifici ocii improba species, ad patientiam tristium curarum sufficit, & in sola exeuntium morte. Et hæc animorum celsitudo, quamvis sibi placeat, adeoque ab omnis generis sordibus videatur abire, tamen interdum pæne necessariis facinoribus corrumpitur, in miserorum penatum angustiis turbulentam industriam exercens, ut vel publica violentia, vel arcanis sceleribus inopiæ

squalo-

squalorem repellat. Mercatura illic vilior quam tantæ utilitatis rem esse deceret, & quæ prima humanitatem per orbem circumduxit. Solon quidem qui Athenis leges condidit, & plerique Græcorum, usque ad nos fama durantium, illo commercio suas res tulerunt ad exteros, vicissimque fecerunt ut exotica sui cives viderent. Nec abhorret ab hoc more Italia, in illustribus familiis opes eadem industria late componens. Britannia quoque sanguinis claritatum illo vitæ genere fœdari non putat. At in Galliis hanc mutuæ utilitatis rationem non modo stirpes antiquæ aspernantur; sed & quasi mercatores sui puderet, ubi illis largius fortuna indulsit, statim in aliam disciplinam filios suos agunt, jubentque majorem paterno fastigio scenam sperare.

Et quidem magnitudinem Gallicorum animorum nullibi efficacius videas, quam in ambitu Magistratuum à quibus pervicax licitatio jam diu egentium virtutes exclusit. Exhaurire familias, nomina facere, rem fidemque consumere, decorum; dum inter æquales emineas vel sterili dignitate, vel precio furtivorum munerum patrimonii ruinam reparante. Nec dubium quin illa libido titulorum, nisi ipsa se frangat, curias, tribunalia, præfecturas, tandem sit viliori sanguine angustisq; animis maculatura.

Quippe è sordidissimis artibus multi compendiosius ad divitias properant, quam antiqua nobilitate spectabiles, paternisque opibus utentes ex majorum dignitate. Hoc modo, dum ad emendæ Curiæ; aut Præfecturæ, ambitum, nummorum pugna initur, sæpissime illi vincunt, qui ut sanguine sic & ingenio cedunt.

Accedit, quod vetustarum stirpium viri non tam pervicaci studio suas opes dignitatibus illis donant, quam homines adhuc novi, qui è latebris quas auro condiderunt eruere filios properant, & eam nobilitatis gloriam suæ genti emere, quam absque ullo sumptu in hæreditatis partem Patricii habent.

Sic paulatim hi honores sordidiorum esse possunt, (si pecuniæ tantum conceditur) & forsan aliquando, in ignobilitatis suspicionem, eorum nominibus censeri. Neque ideo fisci industria maligna criminatione carpenda est, qui de ejusmodi Candidatorum bonis excrescit. Nam cui non satius videatur professo precio dignitates à Principe molem publicam subeunte proponi, quam avaris Purpuratorum suffragiis in prædam concedere? qui ubi hæc publica licitatio non est, obtrudunt Regibus Canditatos, quos sibi munere charissimos fecerint; & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt. Vt nec meliore sortitu delectos Respublica accipiat, nec intersit eorum qui ad tribunalia subvehi ambiunt, utrum cupiditatem dignitatis sub Principe an sub Optimatibus luant; utrimque pari sydere in Patrimonii ruinam percurrente. Hæc igitur tolerabili instituta consilio, jam ipso furore licitantium in præceps abiere, qui & mediocris census virtutem excludunt, & tota opum mole eos honores redimunt, quibus ipsi tam immodicum precium fecere.

Vt vero quo generosius vina adolitura sunt, eo adhuc recentia turbulentius despumant, ita istius gentis, ad humanitatem & cum senuerit prudentiam factæ, adolescentia ac juventus, insano incautoq; impetu ut plurimum fervet.

Vana

Vana in ejusmodi ætate libertas, nunc jocandi, nunc ignotos pariter notosque lacessendi, & ubique titulos nimiæ securitatis affectans. Leves animi, & rumoribus rapti, jam impatientes ocii, moxque tumultus. Ostentatio libidinis supra naturæ desiderium inepta, tum inconsulti risus, neminique parcentes; vis etiam intra se irrequieta, per varium ac multiplicem tumultum erumpens. Quidam tamen in omnium exordiis rerum induunt non veram & ideo majori specie subornatam prudentiam: Veluti matura sapientia compositi, verba tarde euntia deducunt, lento vultu, & astum cum humanitate fingente. Ex re quoque factum nomen, ut appellent frigiditatem. Sed & virtutis simulatio tunc est ingrata, nec diu tamen scientia personæ impatientem omnis veli levitatem abscondit. Media autem indoles, quæ nec Gallis certe deest, lætitia capacis animi exuberans, eique non efficta prudentia frenum imponens, ea demum omni precio major, & ad sapientiæ simulque hilaritatis imaginem exacta est.

Illúd autem in Gallicis moribus, ac veluti fatis, triste, quod benevolentiam qua in sua regione hospitibus indulgent, extra patriam vix in suos cives expromunt.

Quis credat in exteris tam humano populo non satis convenire? Aves quoque in caveam deductæ rostra & iracundiam vix stringunt; & societas fati peregrinationem ferarum conciliat extra sylvas quærentium prædam.

Soli Galli quocunque in peregrino solo consederint, præsertim si miseri, & ad opem alienam conversi, sævissima æmulatione decertant. Tum occulta ludibria, livorque deformis,

mis, tum professa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia concives vocantium derisa improbitas. Sic inter se certantes nescio qua infamia apud imperitos inundant suam gentem, quasi in invidiam nata sit, exorsque quietis, ac amoris, quo unius patriæ cives arcana vi Natura conjunxit.

Et hæc Gallorum extra patriam suam labes. Adhuc autem fœdius in Galliarum visceribus peccant, qui passim tanquam gladiatores ad arenam damnati, subitis odiis, armisque privatis, ad ultima discrimina committuntur. Rem immanem, & ad istius seculi probrum: leve jurgium, solaque altercantium ambitione increscens, aut revera innocens jocus, plerumque autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam, sæpe ad tristissimas cædes & familiarum orbitatem, lymphatam juventutem propellit. Hinc toties miserorum parentum intercepta consilia, spesque occisæ; & propemodum frustra pax in Galliis, & quæ vix minus patricii sanguinis quam si bello certatum publice esset, in hac arena hausit. Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, sed impetu injurias ulcisci, rerumque suarum judicium permittere pæne scepticæ arti, fortunæque sæpe fallenti ipsam artem, ut quicunq; felicius, ille & justius arma sustulerit? Feræ gentes & ab ipsa venientes barbaria, Orbem supra aliquot sæcula suis moribus polluerunt.

His authoribus quondam factum, ut in dubiis judiciis, cum utrimque argumenta essent obscura, armis litigantium crederetur. In circum arenamve dimissi pugnabant, victus pro nocente habebatur: & inde vesaniæ origo hanc ætatem infestans, quæ jam auctis finibus,

cum

cum olim in Magiſtratuum arbitrio eſſet, hodie ad privatorum libidinem deſævit. Iſti tamen gladiatoriæ arti prætextus eſt, neſcias magnificentia an utilitate acceptior, peritia pugnandi. Nam cum arte gladio ferire, vel deflectere deſtinatos ſibi ictus, quis neget ad rem militarem pertinere? Hoc Græci, Romanique, & omnis gens armis ſtrenua, cum ambitu quæſivit.

Nunc vero non tanquam in anguſtia ſeſe prementium cuneorum (ut in juſtis prælijs ſolet) ſed veluti in apertæ arenæ libertate, per curſus recurſuſque, per omnem corporis habitum, per longam & diſparem oculorum manuumq; fallaciam, quis non potius privatorum odiorum crudelitatem erudire, quam publicæ pietati ſuam fortitudinem parare videatur? Et vero nihil jam ad amentiam aut impietatem reſiduum in propinquos amicoſq; ſævientibus. Sive ſanguinis, ſive familiaritatis jure conjuncti, non atrocibus injuriis, ſed inani ſuperſtitione verborum, & propemodum gratis, diſſociati, alterno cruore imbuuntur: quodque ultimum furoris gradum putes, ne inter ſe quidem læſi, ſæpe aliorum inimicitiis tantum nefas tribuere amant, & in gratiam nihil ad ſe pertinentium odiorum ſeipſos & amicorum chariſſimos immolant; quippe à pugnaturis qui perire ſoli nolunt, veluti ad theatrum aut cœnam, ita ad hunc feralem ludum invitati, ultro ſubeunt; & quicquid hominibus aut dulce aut charum eſt violare non dubitant; ineptiſſimo deſiderio famæ: ut judicentur magno vitæ contemptu in arenam proceſſiſſe, id eſt, truculentiſſimum facinus auſi eſſe barbara ignoratione virtutis.

ſed

Sed hæc mala, & si quæ præterea maculæ se Gallicæ indoli interserunt, omnino donari eorum virtutibus debent, quos vel ætatis vel sapientiæ pondus ita composuit, ne æstu patriorum vitiorum diripi possint. In iis egregia comitas: non fucata, aut insidiose in hos ipsos quibus blanditur collocata. Non fraudibus, non secretis odiis vacant: Dignari singulos qui accessum aut notitiam petunt, & pro sua sorte unumquemque mulcere.

Externo homini ad illorum consortium admisso satis erit, aperto scelere aut nimia ineptia non peccare: ut quidem alibi in alienos mores, ne tibi noceant, intentus sis; cum maturis autem & castigatis Gallorum animis teipsum respicias. Nec aliquid in humana societate felicius, quam consuetudinis tam politæ erecta virilisque suavitas.

CAPVT IV.

Britannica Insula: in quibus diversi populi, Angli, Scoti, Hyberni.

BRitannia per tot spatia diffusa, tam diversis pulsata fluctibus, tamen magis ad magnitudinis suæ fidem potest varios civium mores, quam tantorum littorum sinus & nomina proferre. Tanquam alium in Oceano Orbem faceret, omnis animi genera incolis inseuit. Non alia Insula toto terrarum ambitu illustrior. Sicilia, Creta, Cyprus, visæ regni fortunam ac nomen capere posse: non, si in unum corpus transeant, uni Britanniæ terrarum spatiis aut opibus pares sint. Priscis quoque temporibus, armis inclytis strenua, materiam fabulis dedit, quæ plurimarum gentium ingeniis

niis linguisque vulgatæ sunt. Quasi nihil eximium fingi posset, quod non apte caderet in alumnos Britanniæ. Olim quidem inter novem principes distributa. Mox bellis atque fœderibus mutati cum Regibus gentium fines: donec tribus Dominis fortuna totius Insulæ cederet: Saxonum coloniis, quos Anglos appellamus, sub unius sceptri felicitatem coactis: Britannorum vero reliquis, pertinaciter insidentibus Cambriæ montes, (hæc nobis hodie VVallia est,) & Scotis, quibus jam diu excisorum Pictorum portio accesserat ad Septentrionem colentibus. Mox Cambria diuturnitate bellorum macerata totius Angliæ consensui impar fuit. At Scotia spe quidem victoriæ minor sed cujus spiritus Anglia non domaret, veluti in æmulationis argumentum, non pervicacius armis quam diversa ab Anglis indole pugnare suos jussit: donec noxiosissimam æmulationem fata damnarunt: nunc utrisque imposito Rege, cujus spiritu Insula in unum Imperium coaluit.

Anglia felicibus pascuis, & ad multas variasque arbores commoda humo, commeantium oculos pulcherrima viriditate mulcet: gratuitis etiam bonis plebis animos in segniciem exsolvens. Pabulum illic passim pinguibus campis abundat, boum equorumque armenta ad perpetuam ejusmodi animalium aviditatem explens: alibi autem siccioribus arvis, & humili gramine induentibus terram, super fidem multos greges educat, excusatque utilissimam & ad ovilia factam sterilitatem. Ne hyemis quidem rigor assueta libero aëri pecora (nisi forte supra morem inhorruerit) in stabula aut ovilia deducit. Iis sufficere solent nuda sub dio cubilia,

cubilia, herbæque quas hybernus tepor alit. Quippe hyemes non illic pro plaga & Septentrionis vicinia asperæ, cum vehementer Gallicam oram quatiant, qua Britanniæ adversa est, multoque rigidius Batavorum cœlo incubent.

In tanta aëris indulgentia Britannicus ager omnis generis semina facile concipit atque servat. Proceras habet lauros: Rorismarini planta apud multas gentes ipsa cura qua educatur preciosa, hic vulgaris, & nonnumquam in sepes velut ad hortorum custodiam stipata. Vitem alere potest, uvasque ad maturitatem perducere. Nam & Cantii amœnitas crebro collium dorso suspensa, & VVintoniensis regio, cum cæteris ad Meridiem Ortumve spectantibus, olim vineta habuere, quæ deinde pascuorum utilitas, viliusque redemptum ex Aquitania vinum, exemit. Lupi quoque ea insulæ parte exacti, nudos greges, & vix alicui molosso creditos, non infestant.

Nam diligentia antiquorum, cum grassaretur luporum rabies, curamque pastorum aut fatigaret aut falleret, totum in iis sedibus tam pervicacis feræ genus extinxit. Ita fortuna per patientiam pecorum sub dio durantium, & mirabile luporum exitium, profusas nec æstimatas opes videtur indulsisse. Cibo, corio, vellere, velut exundantis terræ muneribus, populus in ocio, & plerumq; oblivione laboris, ditescit. Ne quidem in colendo croco labor, quem optimum habent, facili herba oblatas in floribus opes non in ullius curæ aut industriæ præmium aperiente. Et ne quid tam propenso fato desit, transmarinum militem ante aliquot ætates non viderunt: Domestici autem motus hoc seculo rari: neque in Anglia, ut alibi terra-

rum,

rum, solent bella consenescere. Sæpe occiduum
ingentes simul turbas quam parit tam absol-
vit. in homines sæviunt, non in opes & tecta,
& subitæ acies adhuc crudas surgentesque li-
tes dirimunt.

Tam spontanea felicitas securum & opu-
lentum vulgus non modico tumore sustollit,
ut neque pro consuetudine cæterarum regio-
num timida humanitas, & patriciorum digni-
tatem reverita, mitiget mores plebis, & ple-
rumque rudiora artificia tot divitiarum tan-
tique otii crimen fiant. Nam artem aliquam
professuri, septem annis, ut plurimum, tiro-
cinia deponunt: ubi vero peractis rudimentis
in collegium artificum adoptantur, quasi la-
boribus exempti, sub se alios tirones asciscunt,
edoctosque breviter in officinis prostituunt:
Tunc ipsi non solemnes modo dies, sed & fe-
stos (quis credat?) si sudum est, vario ludo in
proximis campis exercent: nubilos in diver-
soriis oblectant: prorsus ut artificia impolitius
habeant, quippe discipulorum peritiæ credita,
& eorum redemptores contumacius urgean-
tur ad pretium, quo & tironum labor, & desi-
dia magistri ali possit. Diligens tamen nonnul-
larum Operarum industria, exactis artificiis
eminens, preciumque per Orbem merentibus,
satis prodit, in ea regione ejusmodi studia non
stipatis cœli vitio animis, sed nimia felicitate
laborare. Vt enim ad extimulanda ingenia, ar-
tesque fovendas, nimis cruda aut avara impe-
ria nihil juvant, depressis populi mentibus, &
desperatione solutis, ita fortuna lasciviens, la-
borique haud aliter quam per ludum intenta,
plebis solertiam non attollit ad exactam ar-
tium curam.

Nulli-

Nullibi in tam ingenti regno vectigal, non in urbibus pontiumve discriminibus publicanorum stationes: prӕterquam iis locis unde naves in exteras plagas solvunt. Nam importatas merces aut quӕ inde exportantur, profiteri apud eos necesse est qui à Rege portorium conduxerunt.

Sed nec plebis superbia acerbior peregrinis quam in patricios suӕ gentis exerta est, qui opulentiam suӕ patriӕ luunt rusticorum fastidio, seipsos pӕne primis ordinibus stirpibusq; ӕquantium; & indignationis suӕ tam pretiosam causam odisse interdum non verentur.

Summa tamen apud omnes nobilitatis reverentia: quam intra brevem eorum numerum ӕstimant, quos Dominos vocant. Hi sunt Duces, Marchiones, Comites, & Barones: Ducum & Marchionum omnes liberi, ex Comitum filiis major natu. Illis quoque Episcopos Majorum pietas adjunxit. Apud hos proceres ad omnia obsequia descendere non indignum, & ipsi velut in terram positos contemplantes suum fastigium non ignorant. Nec illӕ dignitates emptionis commercio producuntur in vulgus nummorumque fortunam: sed successionis serie transeunt in hӕredem; vel beneficio Regis, novi quoque Optimates in hos gradus adoptantur. Et ne hoc inane existimes decus: multa publice constituta tam ambitioso nomini reverentiam cultumque conciliant. Si contigerit ӕri alieno impares esse, urgentibus creditoribus in eorum corpora nullum jus esse potest, quamquam in Anglia debitores etiam in judicium non vocatos sӕpe carcer accipiat. Sed hoc illustrius, quod maximorum criminum accusati, scilicet, in ipsam rempublicam

iniisse

iniisse consilia, de equuleo securi sunt. Veritatem ab iis per tormenta posse exprimi noluere qui leges condiderunt.

Anglis ut plurimum gravis animus, & in se velut ad consilium seductus; seipsos, & suæ gentis mores, ingenia, animos, eximie mirantur: Dum salutant, aut scribunt, descendere ad verba imaginariæ servitutis quæ istorum seculorum blandicies invenit, nisi forte externis moribus imbuti, non sustinent. Populus rei maritimæ studiosus; neque aliud tantæ Insulæ validius munimentum quam tot nautarum sedulitas. Nec in castris quam navibus pejor miles, præsertim si externo aëri assuevit, cibisque, quos sæpe inexpertos avidius Angli gustant. Nam hæc gulæ incommoda à Britannia delatas legiones non semel absumserunt, & classem Elizabethæ Reginæ auspiciis Lusitaniæ littoribus applicatam, cum Angli stragem hostium & vastitatem fecissent, nimius æstus, & suavitas pomorum, ac baccarum, quas illa plaga habet, pæne totam debellavit. Discrimina omnia, & adeo mortem, impetu plus quam judicio spernunt: Et hinc utilissimos militum dixeris, ubi ducum suorum consilio reguntur: Sua autem sponte ruentes, & illa audaciæ caligine pleni, de se sæpius post funestos exitus queri quam de fortuna debuerunt. In Belgio cum studia partium nuper & arma sævirent, milites Hispanicarum partium aliquot à Batavis capti erant, & suspendio conficiendi. (ita visum referre vicem hosti, qui captivos eodem lethi genere perdiderat.) Sed in omnes sævire non placuit. Ex quatuor & viginti (tot enim capti erant) octo ad laqueum destinantur: cæteris incolumitas promissa est. Demissæ igitur

tur in cassidem sortes, jussique singuli suum fatum extrahere: qui tesseram sustulisset nulla nota insignem, periculum effugeret; qui ferali imagine impressam, statim ab infelici arbore penderet. Omnium mentibus ingens periculi imago inerrabat; quidam præcipue Hispanus votis lachrymisque misericordiam plurimorum, etiam aliquorum risum elicuit. Erat in illa sorte ac periculo Anglus, è militum vulgo, qui ingenti vitæ neglectu accessit ad cassidem, & tesseram nil cunctatus adduxit: favit sors; erat illa salutaris.

Exemptus periculo accedit ad Hispanum, adhuc fatali cassidi manum credere dubitantem: decemque aureos pactus, (fides Numinis) Iudices rogat, ut Hispano extra aleam misso sibi iterum liceat fortunam experiri. Furioso, vitamque tantulis nummis æstimanti, Iudices annuerunt, & is rursus felici tessera evasit: non hac gemina modo, sed & simplici salute indignus, quam adeo vilem habuerat.

Leges quibus utuntur Angli, Gallica lingua, sed veteri, & ab hoc seculo abhorrente, ii tradiderunt, quos Normannia ad eorum sceptrum transmisit. Paucæ illæ etiam, & plerumque ambiguæ. De cætero, consuetudo & consulta sapientum sufficiunt magno aditu ad lites, & infinitam judicum potestatem: & arcanum populi ingenium, tanquam Neustricæ originis habitus retinens, ad subtilitates apertum est, quæ litibus forum implent. Et inde vulgatam fabulam crediderim, inesse Anglis caudas.

Consuetudinum autem ac legum, quæcunq; à majoribus inoleverunt, adeo patientes sunt, ut jam olim sancitas, rudi adhuc tam peccan-

tium vitio, quam legum ſanctitate, etiam nunc mutare aut delere, religio illis ſit. Vnde enim niſi ab hac majorum incauta bonitate lex vigeт, ut maritus jubeatur prolem agnoſcere, hæredemque habere, anno poſt aut amplius natam, quam ipſe ultimo ab uxore diſceſſerit, modo conſtèt interim à Britannicis littoribus in exteras regiones non evectum.

In Philoſophia autem, ac Matheſi, terrarumque & Aſtrorum ſcientiis, nulla eſt tam prodigioſa ſententia, quæ non ex hac regione authores invenerit vel turbam amatorum, vividam quidem, ſed modum curioſæ ſubtilitati & per innumeras diſputationes effuſæ non invenientem. Terram circumagi, non cœlum, Solem cum ſyderum lata ſerie non inhærere cæleſtibus globis: ſed & globos ejuſmodi nuſquam eſſe, & quicquid Philoſophi deliraverunt, multi ex his opinantur, aut credere ſimulant: tanquam altius ſupraquè vulgi ingenium ſpiraturi, ſi videantur communem ſapientiam ut prophanam vilemque negligere, altius in arcana Naturæ, quæ pauci deprehenderunt, intuentes.

Sed ut nihil animos magis agit, quam religionis ſenſus, ita multo acrius ejuſmodi diſputationibus incumbunt. Nec quicquam in numinis cultu modicum poſſunt, qualemcunque ſibi ſpeciem pietatis perſuaſerint. Prioribus ſeculis aucti opibus homines in ſolitudinem & eremum jurantes; adeo ut optima pars regni fundorumque huic pietati conceſſerit, nimis timido & periculoſo voto, tam illorum qui dabant, quam eorum quibus hæc ipſa concedebantur; cum illi rempublicam exhaurirent, illi autem in luxum ſe agi tantæ fortunæ vitio ſinerent,

nerent, mox in invidiam secum quoque sacra tracturi: Et hanc quidem colendi Numinis rationem jam Anglia publice ejuravit, multi autem sic in contrarium divertere, ut quo longius à vestigiis patrum absunt, eo se propiores cœlo credant. Nec id tamen publico consilio, aut si deprehendi contigerit, palam inulto, sed elusis per privatas superstitiones animis, novamque, ac propriam, & per hoc sibi gratiorem pietatem fingentibus. Itaque quos hæc cepit superba suavitas præter cæteros sapiendi, in varia nomina abierunt, legesque diversas, non ipsa hominum authoritate aut numero, sed pertinacia sancitas: & quod miserabili risu dignissimum putes, crudelibus edictis illæ sectæ invicem sæviunt: unos se cœlestium rerum participes, exortes cæteros omnes esse. Forte in unam superstitionem consenserat cum duobus liberis pater, è plebe vir, sive vulgus intra opum aut ingeniorum humilitatem æstimes. Illi tres unam rempublicam sectamque faciebant. (& sæpe non pluribus hæ religiones constant.) Tandem pervicacius inter se de divina re agentibus, decessit primum à filiis pater, non quod meliora sentiret, sed diversa: & ab illis de communione sanctorum (nam sic nugatores dicebant) ejectus est. Porro sancti non his alii præter seipsos erant. Mox autem & discissis mentibus alter fratrum alterum à cœlesti consortio exclusit. Sic de angusta ecclesia, & trium hominum numero definita, tres quoque ecclesiæ natæ sunt; prodigioso scelere, & in amentiam prono. Nec perfunctorie vesani pro somniis suis pugnant. Novæ indies sectæ rapiuntur ad tribunal, in quibus nihil simile præter unam contumaciam Iudices vident.

Fœda, indigna hominibus, sentiunt. Non ullius præeunte vestigio errantes, sibi quid credant authores sunt: non tormenta perhorrescunt; non salubribus consiliis aut prudentiæ acquiescentes, igne quoque consumpti, se ipsi furori suo litant.

Iam vero peregrinis cum hoc populo agentibus ingens cautio esse debet, ne ex paucis, ac fortasse plebeiis, totam gentem æstiment: sed neque instituenda est ratio qua mores tam diversos excipiant. Ferox vulgus ubi vino aut ira incaluit, nonnunquam superbiam tumoremq; in hospitum injuriam vertit: In tanto turbine animorum eos per æmulæ superbiæ contumaciam lacessere velle, paulo aliquid supra dementiæ malum esset. Nec tunc quidem tempestivum est tuam causam fidentius orare in sævo ægroque tumultu; multo minus magnitudinem animi ostentare defensionem meditantis. Leni & placido questu melius exarmaveris irritentes: ignobiles preces erunt, quibus primum æstum mitigare conaberis in furorem euntium.

Nam hic torrens si nullo obice irritetur, momento languebit. Et hæc quidem timidæ prudentiæ cautio adhibenda, ubi in oppidis agrisve multitudo in advocationem eorum qui in te primi desæviunt, aut concurrit, aut timeri certe potest. In solitudine autem, & ubicunque non impari certamine potes ingruentes refutare, tunc exercenda est, saltem ad speciem, vis animi contumelias non ferentis, qua terrebis non vera virtute insultantes, & injuriam pati tam idoneos quam inferre. Magistratus porro, ac judices, peregrinorum questibus faciles, haud inultam popularium insolen-

los injuriam ire sinent; Si modo non peccaverit multitudo, quam accusari pronum, plecti autem ubique difficile, &c. ut plurimum, nefas. Et adeo hospitalia tribunalia in ea gente erecta sunt, ut sive externus actor sit, faventes judices habeat, sive uno crimine cum Indigena reus, cive ad virgas furcamque destinato, ipse interdum nihil acerbius jubeatur quam è Britannia excedere. Patriciis quoque animus ad excipiendos peregrinos sponte factus; & famam illius comitatis cum honesto ambitu quærunt; ut neminem possit peregrinationis Britannicæ pœnitere, nisi aversis incultisque moribus in barbariem natum, aut indignum qui Optimatum consortio misceatur. Cum his tamen qui sui fastigii gravem cultum ipso gestu atque verbis magnifice adornant, ex adverso componendus est gradus ad certamen majestatis, ne te forte aut ex sua gravitate, aut ex tua oratione æstiment; quæ non Italicæ Gallicæve humilitatis more demittenda est. Evilesces alioquin apud homines non assuetos huic generi humanitatis per alternas blanditias mentientis.

Britannia in Septentrionem excurrente, Angliam Scotia excipit, inclyto sceptro supra fidem & ætatem Regnorum cæterorum: quippe viginti jam seculis sui imperii fortunam in unius familiæ hæreditatem servavit. Centum & octo Reges à primo Fergusio in Iacobum Britannicum numerantur; qui tot Regibus Anglicam nobilitatem addens, nunc primum uno imperio omnes Insulæ partes junxit.

Scotis animus ad humanæ consuetudinis culturam facilis; corporis habitus supra multas gentes: cæteraque cum Gallis communia,

præter soli ubertatem. Nam regio ad Septentrionem porrecta, nec frumento ubique idonea, multis locis steriles montes habet, neque illos saltem nemoribus indutos, præterquam ea plaga quæ horridius in cœlum exurgens, sylvestre & barbarum cognomen incolis suis fecit. Fortissimæ tamen genti multum cibum, de avium, ferarumque, armentorum etiam, & gregum frequentia, natura paravit. Trecentorum cervorum, aut amplius agmen videre non insuetum. Multo plures incolarum industria cogit ad venantium procerum voluptatem. Neque ex patriis bonis desunt, quæ advectis exterarum gentium mercibus ad necessarios usus permutent. Sed inopiam æris nullo artificio emoliuntur. Sic in patria facillime degentes, etiam numerosis clientibus graves; non in exteris locis simili cultu, & fortunæ suæ pari, vivere possunt. Nulli tamen magis memores suæ stirpis, adeo ut familiæ decus malint interdum sua paupertate fœdare, quam supprimere intempestivos titulos, & suæ cognationis parumper oblivisci. Nam in regione, virorum fœcundiore quam frugum, necesse est clarissimi sanguinis multos in egestatem nasci: quibus per diversa terrarum quærentibus opes (nec alii fide, aut industria præcellunt) & ad præconia suæ nobilitatis obstinatis, sæpius audientium risus, quam lachrymæ & fides accessit.

Ipsam autem regionem, in se quoque animosam, passim inimicitiæ exercent, supra fas humanitatis aut odii etiam sævæ. Quippe per familias & cognomina discreti, suarum gentium Principes habent, illos qui in antiquissimam familiæ hæreditatem successerunt. Ios

ita observant, ut vix patriæ charitas major sit: & ad ipsos læsi confugiunt, patrocinio viribusque suæ familiæ usuri. Ita sæpe modica jurgia, & inter obscuros, magnis & indignis motibus suffecerunt; dum utrimque jurgantes apud illos suæ gentis Principes dequesti, privatas contumelias in ipsarum familiarum injuriam vertunt. Neque rem modico sanguine peragunt: Interdum in agmen & veluti aciem coacti desæviunt, & insita inimicitiarum vis in hæredes quoque abit. Cædem cæde repensare decorum: incendia alternis ignibus vindicant: Nec aperto tantum Marte; insidiis, fraudibus agunt. Nihil turpe aut ignobile, sananti oculos inimicorum malis. Et hæc pestis sæpe Optimates evertit: sive inter ejusmodi arma extinctos, sive frequentiam stipatorum (nam suspectam vim inimicorum ita submovere necesse est) fere inopia distractisque fundis luentes: Etiam quod ut plurimum regio arboribus caret, quidam putant illorum odiorum facinus esse, dum adversis facibus inimicorum sylvas cremant, & privatis injuriis vastitatem patriæ faciunt. Sed hæc olim deflenda dolentius, cum indies ista arma sævirent. Nunc placidis rebus, quam sentire meliora, tam licet augurari. Quanquam enim tantum nefas submovere non fuit in veterum Regum manu, proceribus fide clientum numeroque ferocibus: tamen patriæ suæ hoc demum Iacobus Britannicus beneficium dedit. Is cum adhuc uni Scotiæ imperaret, hanc publici mali caussam habuit in præcipuis regni curis. Sed pigebat illi pesti per partes, & plerumque inutili sollicitudine, occurrere: nec enim poterat ullis jurgiis vera pax statui, nisi simul omnia com-

R 4 pone-

ponerentur, cum exempla ejusmodi criminum, illisque venia, necessitate temporum frequens, omnes solicitarent ad parem audaciam, saltem ne timidas aut degeneres iras gessisse viderentur. Semel itaque & in perpetuum placuit hæc odia aboleri.

Ipse Rex eorum rationem inivit, quorum familiæ & rixæ eminebant. Precibus, & authoritate fractos, partim per se, partim per Senatus sui delectos, ita reconciliavit, ut vix amplius in tota Regione tám assueti facinoris acerbitas nominaretur. Ingens opus, nec à sapientissimo & diligentissimo Rege, nisi multo tempore & mira felicitate absolutum. Iam biennium erat ex quo pacaverat Scotiam, cum ad Angliæ successionem vocatus est: ingenti auspicio ad hanc novam Scotorum sanitatem; quippe tot viribus auctum Regem nunc vero & salubri metu colentium.

Scotis præceps ad omnia animus quæ spes semel persuasit, cui maxime credunt: Iracundia in promptu, sed quam facile post primos impetus mitigant. Quærere opes, quam servare, meliores: Sive quod indoles fortuna sua major inconsultæ liberalitatis impetu laborat, amatque opulentiæ famam; sive patriæ more decepti, ubi ad nummos pervenerint qui in Scotia felicitati sufficerent, jam de inopia sunt securi, nesciuntque in unaquaque regione cum auri argentique frequentia sumptus quoque & rerum precia convenire, ut nec facile ingens pecunia quæri possit nisi ubi effusissime solet expendi. Animi illis in quæcunque studia inclinant, mirifico successu inclyti, ut nullis major patientia castrorum, vel audacia pugnæ, & Musæ nunquam delicatius habeant

quam

quam cum inciderunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis pares, ad omnis fortunæ vitæque genera suam industriam aptavere. Vagis porro, nec ex dignitate peregrinantibus, adeoque non alia nitentibus ope quam ut suæ gentis hominum, qui in externis regionibus sibi divitias pepercre, ineant domos, exigantque veluti patriæ vectigal, nihil est superba mendicitate deterius.

Insula Britannicæ plagæ vicina, sub eodem Imperio, Ierna antiquis, mox Hybernia appellata, spatiis ingentibus diffunditur; navibus commoditate portuum facilis, neque ex quorundã incolarum illuvie æstimanda. Quippe multa felicitate colonos ex Anglia Scotiaq; invitat; humenti quidem cœlo, sed salubri, & quod animalia veneno infesta impune non hauriunt. Lacerti bufonesque ibi delati non vivunt. Exportatæ arbores nullo situ concipiunt vermes, aut incuria araneas admittunt; quamquam & suas Hiberni araneas, sed illas innoxias, habent. VVestmonasterii ampla sedes, ubi jus litigantibus dicitur, ex illis sylvis trabes accepit, & effıcta multa arte tabulata. Mirum dictu; araneis circum parietes pendentibus, vix ligno tam sordidæ texturæ filamenta adhærescunt.

Hybernis, qui ab oppidis cultuque recesserunt, mira cujusvis aëris cibiq; patientia, paupertatis longo usu. Victu parabili, semicruda fera, vel bove, satiant famem; cibum temperant lacte; fragiles domos ad altitudinem hominis excitant, sibi pecorique communes. Et hoc in illa gente mirum: Amor desidiæ reliquas gentes emolliit; Hybernos duravit ad bella. Quippe per ignaviam fertiles campos il-

lis colere, ac serere, pæne ignotum. Pabulo, & telluris genio ad armentorũ alimenta, contenti sunt. Artificia quoq; non exercent, tanquam maculantia nobilitatẽ, quam tantopere jactât. Ita turpi ocio exigunt vitam, & incõmoda ex ea barbarie frequentia, patientia quam laboribus malunt refellere; tantaq; est ignoratio deliciarum, ut nec sentiant mala. Simplici veste imbrem & frigora tolerant; venatibus ad celeritatem perveniunt, feris parem; fessis vel nocte deprehensis humus sufficit; contectosq; nivibus vel imbre diffluentes, prius saties quietis quam cœli injuriæ excitant; pulchra fortitudinis bellique rudimenta, si non ex tam fœda segnicie. Et has sordes ne in pace quidem excutiunt, communione Anglorum, vel æmulatione Hispanici moris; vitamque tot malis horrentem, veluti curis vacantem, diligunt, improba libertatis specie capti, quæ per diversas fraudes variis gentibus illusit. Illis animus ad sua vitia obstinatus, labori aversus & per hoc omni frugi; acer ad furtum & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur. Et hæc quidem ignava plebis mala. Optimates syncera fide multi, eximios animos dignis suo ordine virtutibus excolunt. Etiam qui in urbibus degunt, aut amœnioribus plagis, non mediocri humanitate odornantur. Ita probant, feram illam populi partem, sua sponte barbaram, non Insulæ fato in illa vitia factam esse.

CAPVT V.

Germaniæ ritus: & Belgii, cui hodie Germaniæ inferioris nomen.

RHenus flumen ab Alpium radicibus per Belgarum fines Oceano illabens, quem olim

olim incipiebat Germaniam, hodierna imperiorum nominumque mutatione auctam interfluit. Ampla regio, & à Gallia Alpibusque ad Sarmatas & Pannones pertingens, in diversos Principes & Respublicas, distributa est. Olim sylvis & incolis fera, nunc oppidis passim insignis: nemoribus quoque quibus immensis tegebatur, ad usum decusq; castigatis. Vitem alit, qua in primam excurrit Italiam, supraq; inumbrantes Rhenum colles, in Pannoniam quoque declinans, & aliquot prætere locis, ubi humus propitiis collibus vel tepore fluminum mitigatur. Multa deinde abiete, in montibus, sylvisque, frigentis plagæ arena abundat. Pæne mediam Ister intersecat, in Europa fluminum Princeps, maremq; alveum in annuorum pontium ruinam attollens. Ripas amnis celebres quidem urbes, sed paucæ, nec pro fluminis nobilitate insigniunt. Rhenus, Albis & plerique deinde jam ab antiquo celebres fluvii totam quam lata est Germaniam permeant. Regio diversoriis non inculta, qua Alpes latus tegunt, totoque Istri cursu, & qua labitur Rhenus, Mœnusque, & Mosella, tanti fluminis incrementa: eadem, qua ad Oceanum spectat, aut introrsus à præcipua ac publica viarum celebritate divertit, squalentibus hospitiis, totoque vivendi genere, multum sui illius genii retinens, quem antiqui scriptores notaverunt. Vrbes tamen non indignæ sua fama: foro præcipue compitisque ad munditiem exactis: porrectis quoque domibus in altum & æquale fastigium, & fragilem materiam celante pictura.

Interiora ædium non pari artificio ad usus aptata sunt. Lectos sternunt in semota ac plerumque

rumq; obscura ædium parte. Caminis, ut plurimum, non utuntur. Fornaculas ad levamen frigoris malunt; quas intextas tricliniorum parietibus pro conditione aëris ignibus complent. sed hic calor plerisque advenarum molestus est, quod & capita inexpertis vaporibus gravet, & illinc in publicum prodeuntibus, laxum corpus, atque omnis auræ impatiens, exhorreat. Præterea si remittere ignis incepit, hoc genus hypocausta ingratis odoribus spirant, ea maxime in quibus convivantur, ubi expressæ confusæque tot dapium nebulæ exæstuant; vino quoque, ut illic assolet, quam epoto tam effuso. Neque in hypocaustis modo, sed & in cæteris thalamis quoque atque tricliniis, fœda multis Germanorum & confusa rerum incuria: ideoque advenis in has penetralia admissis aër gravis.

Immensa cupiditas potus, jam confesso vitio, ideoq; magis libero, illam gentem infestat. Nec ad voluptatem tantum hæc Thracica libido est, sed in parte comitatis, & pæne disciplinæ. Venalis quorundam Principum gratia pretio tam infami, sive quærentium comites vitiorum, sive legatis, advenisque, hospitalem parantium mensam. Nam Germani nulla comitate suavius, quam longo nec sobrio convivio peregrinos credunt excipere; & tunc verissimam ab ipsis hospitibus benevolentiam in se expromi, ubi mutuis poculis inundari non abnuunt. Id illic summa urbanitas, & coëuntibus prima amicitia animis in fœderis locum.

Forte stipendiarium è Germania militem Tribuni in Gallias, & ipsi Germani, adduxerant, Regi operam suam navaturi. Ex his unum vir inter Gallos clarissimus vocavit ad cœnam,
gnarus

gnarus utique quam preciosum esset amicitiæ pignus quod bibendo cum Germanis sancitur. Itaque hominem largiori potu invitavit ad hilaritatem convivii; crebræ poculorum formæ & bibendi rationes commeabant, cum Germanus, sive in experimentum benevolentiæ, quam hospes præferebat, sive quod languidum in bibendo certamen aversatus, strenuam victoriam quærebat, lacessito Gallo præit, exsiccatque ingentis molis scyphum: neque Gallus conterritus mirantibus nobis surgit, &c. Vt scias, inquit, te in amicum incidisse, non modo conditionem quam fecisti, non recuso, sed ecce & in benignissimam litem mutua vice lacesso. His dictis, poculum primo, in quod erat provocatus, perpetuo spiritu haurit; idemque iterum ingesto mero plenum in hospitis gratiam jam tumentibus membris infundit. Delectatus tam prolixi amoris indiciis ille Tribunus, in pedes vix tum patientes oneris surgens; Tu vero, inquit, nec putes collocatam in ingratum tantæ amicitiæ operam. Scis non parvam militum manum sub signis meis esse. Hos ego totis duobus mensibus in castris habebo, vestro ærario nihil graves (quandoquidem id jam temporum iniquitas absumpsit.) Stipendium deinde si placet, & licebit, persolvetis. Ad tam grandem unius poculi mercedem tum subito quidem horrore stupuimus, sed multo deinde amplius cum promisso fides esset. Apud hanc gentem aperti mores placent, & qui Baccho libertatis nomen imposuerunt. Omnem speciem reconditi astus odere; sive quod fideliter non tegunt arcana, cum mero solvuntur, sive quod animi in illis corporibus plerumque sentiunt se retusos, & aciem cæterorum, tanquam

quam in se intentam, molestissimo timore suspiciunt.

Rerum publicarum Magistratus, ex civium sorte delecti, non quidem sublimis elegantiæ mentem afferunt ad Tribunal, sed diligentia efficaci inhærent parentum institutis. Faciles autem ad imperantium nutum populi, etiam sæpe suis Magistratibus de Religionibus credunt; & vix sacrorum ritus, quos Princeps Civitasve probaverit, videas ulla privatorum religione aut pertinacia inquietari. Mala quæ Angliam, &, quamdiu inter hos æstus luctata est, Galliam jactaverunt, hæc miserabilis incuriæ pæne dicam felicitas evasit. Austriam tamen exceperim, scilicet pæne exeuntem de Germanico cœlo, nec quæ ut nomine ita priscorum ingeniorum sorte excidit. (pars enim Pannoniæ priscis fuit.) Bohemiam quoque, non hac primum ætate infelicibus circa Numinis cultum litibus in se conversam. Sed & illa quanquam in Germaniæ sinu, tamen ab ipsius corpore execta est, lingua, moribus, legibusque diversis.

Litteræ in multis locis cultæ inter homines minus sciendi avidos quam docendi. Plura quam legerint scribunt: & suam famam ex voluminum quæ edunt, numero aut magnitudine æstimant.

Vis mentium ut opaca, ita ad æternitatem laborum est robusta, ut cæteri melius quidem scire, illi vero plura possint. Ex Optimatibus multi, qui suis opibus moribusque contenti, unam Germaniam aut viderunt, aut mirantur, licet judicio suo gravissimæ prudentiæ conscii, humanitatem nostri seculi parum habent. Verba illis simplicitatis antiquæ, neque scien-

tiarum

tiarum vis hodiernæ sapientiæ coloribus cincta. Peregrinandi gens avida, & exterorum morum, dum se receperit domum, aut simulatrix aut retinens. In eorum sedibus inolescere peregrinos aut ad dignitates pervenire, insuetum: & pæne contumeliosum apud illos nomen est, quo externos appellant.

His moribus oneratam Germaniam, suæ dotes & magnitudo virilium virtutum absolvit. Ignota ibi perfidia, etiam in venali fortitudine stipendia merentium. Ne ingenium quidem fraudis aut odia sub amicitiæ titulis latent: & omnino ingentia scelera verecundi populi simplicitas ignorat. Parca & in furtorum suorum tenebris mersa libido: non, ut alibi terrarum, palam inter titulos atque ludos exultantis juventutis. Nam & prope ad muliebris pudicitiæ similitudinem viri quoque hanc pestem aspernantur. Prudentia autem ut non illic subtilia ingenia passim habet, quorum artificio deducatur in confinium doli: ita veris maturisque judiciis insidet, quæ & facile caveant suis rebus & alienos errores despiciant.

Neque desunt altissimæ mentes, in quibus patriam gravitatem vividi & excitati acuminis felicitas temperat; Præcipue si validum ingenium diu peregrinis artibus moribusque miscuerunt. Gens armis egregia, & quæ pacem ferre possit. Tarde & cunctantibus consiliis ad tumultus concitantur: sed excitos longa tempestas, & hominibus digna, exercet. Populus æris ferrique tractandi peritia, & per mille artificia ducendi, insignis est. Typographiæ inventum, pulverisque nitrati, illis ingeniis Orbis debet, ambiguo prorsus benefi-

cio,

cio, & quo tam pernicies mortalium quam utilitas, sese humanis rebus ulterius insinuavit. Candidi animi, virtutes aliorum, factaque, aut inventa, maxime absentium, non maligno & tumido livore delibant, sed sinceris laudibus ac propemodum immodicis attollunt.

Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen summi Imperii Aquilamque sibi habet: tanquam Romam Germania vicerit; & provinciarum ultima quæ Italico jugo accessit, jam sit sola in qua nomen atque reliquiæ fortunæ Romanæ acquieverint. Tanti nominis sancta Majestas, nulla sociorum Principum æmulatione corrumpitur, Regesque, quanquam viribus sæpe majores, sponte Imperatorio culmini concedunt. Olim quoq; illi summæ appellationis fastigio inerant dignæ vires, quæ paulatim emarcuerunt velut fatali senectute. Quippe domesticis bellis, tum nimia Optimatum potentia, denique quod non nascendi sorte, sed per suffragia defertur hæc dignitas, datus ad terram Imperii vigor venerabile specimen in hæc secula magis cæterorum pietate quam sua fortitudine servavit. Inter cæteras hanc præcipue excidentium virium causam invenias, quod ipsi Optimates nimiis patrimoniis, tum Imperatorum beneficio aucti, commissas sibi quondam Provincias tandem in Principatus mutavere, & ne non aliquid supra Imperatorem essent (qui non jure succedendi, sed suffragiis, fortunam suam debet) etiam suæ hæreditatis fortuna in sobolem transeunte. Hoc modo gentium & populorum mentes, quas vis quædam ingenita ad suorum Principum cultum advertit, antea in

unitas

unius Imperatoris reverentiam intentæ, ad illos vicarios, & mox dominos, accesserunt: propiori scilicet vel periculo, vel utilitate. Ita cœpta, insitaque deinde, Purpuratorum potentia, totam Imperii molem exhausit; Primumque quod è Gallia supererat, mox ipsa Italia, fons nempe imperii, tum validissimæ Germaniæ partes, veluti de suo corpore excisæ, in diversos animos, ipsa dominantium varietate numeroque, abierunt. Galliæ, Britanniæque, id est verissimis regnis, longe alia ratione provisum; exterminati Numinis consilio, regnantumque industria, Optimates quorum suspectæ vires erant. Nam quis porro regibus locus, si Neustriam, Armoricos, Aquitaniam, Æduos, Arvernos, Pictones, Provinciam, atque Campaniam, sui ut quondam Reguli, Ducum titulis, Comitumve, obtinerent, viribus suis tuti, & veluti precario obsequio Regem minorem tantum non despicientes? In Britannia autem formidabiles Ducum opes, Comitesque Palatini, regio prope jure, factionibus & clientelis graves, quibus regnum cladibus miscuerunt? quam sæpe in Reges atroci conjuratione certarunt? Nulla hodie certior Regni salus, quam quod eorum potentia, stirpesque depressæ, regni nervos in unum contulerunt.

Hanc igitur discerpti Imperii cladem antevertere Imperatores debuere, cum se primum immodice Optimates efferrent. Nunc autem inveteratis rebus, adeoque composito Imperio, ut ex his ipsis Proceribus potissimum constet, velle iisdem potentiam extorquere, intempestivum ac inane facinus esset, tot vindicibus ejusmodi dignitatum in communis decoris securita-

curitatem coituris: maxime cum tam jure hodie suis Provinciis potiantur, quam Imperator summæ rerum præfectus est. Consensu videlicet eorum qui potentiam tradidere; tum possessione, ac tempore, quo omnia Imperia, plerumque ab initio aut violenta, aut invalida, legitima esse cœperunt.

Sed quod expiranti Imperio malorum summum fuit, imitatæ Procerum morem plurimæ urbes, se quoque velut in singulares respublicas collegerunt. Leges sibi dixere, certosque magistratus; & ne dubites ab antiquo recessisse officio, sibi nomen libertatis in ista secessione fecerunt; mutuis quoque inter se fœderibus ad auxilia, & asserendum jus repentinæ majestatis. Sic illa regio quæ sub uno spiritu, unoquoque Rectore, par toti Europæ esse possit, viris, urbibusque inclytis, & digna in quam Romanæ fortunæ species transierit, jam vix agrum urbemve inveniat, quam suo Imperatori pleno jure cum Imperio tradat. Neque enim aut Respublicæ, aut Dynastæ, in suis arcibus Imperatoris præsidia regnare patiantur; neque inveniat tam angusta appellatione dignatus, in tot oppidis, ubi cum civium venia habitet. Hoc dulci publicoque errore, suæ patriæ majestatem exarmarunt. Neque enim Septemviri quibus nominandi Imperatoris patrio more concessum jus, alium quam ingentis potentiæ virum, & qui vel opulentis ditionibus, vel purpura etiam sceptrisque eminet, Cæsarem dicere debent. Sola virtus atque nobilitas hæc suffragia ferre non possunt. Ubi enim consideret Imperator, nisi jam illi a... extra Imperium sedes? ubi Regia, quæ tam majestatis titulos excipiat? Ægre alicubi habi-

tare

tare paterentur, quem ut plurimum amant absentem venerari. Quod si fortissimæ gentis fatum delecto Principi totam provinciam regio more habendam permitteret, tunc indomitis viribus de suo corpore inveniret illi sceptro idoneos, unamque in comitiis virtutem respicere cogeretur.

Igitur Imperatori in omnes est, sed certa & castigata potentia. In civilibus litibus ad eum ut plurimum provocatur. Capitalia judicia Dynastæ, atque Respublicæ, sæpe suo jure exercent. Is comitia Imperii cogere, bella indicere, de summis inter ipsos Dynastas controversiis judicare. Ingruentibus bellis milites & pecuniam imperat: si imperare putes, quod non aliter quam assensu civium tollit.

Principes, ut in ingenti regione, permulti. Sed divisæ inter agnatos singularum familiarum opes ingentium titulorum magnitudinem sæpe non æquant: quippe haud multo secus Provincias atque Dynastias quam privatæ sortis hæreditatem dividunt. Eo modo Saxoniæ Principatum forte plures hoc seculo fratres inter se spargebant: & quoniam res ardua erat, legum & consuetudinum periti his advocantibus advenere. quibus in conclavi sedentibus cum litigantes fratres adessent, emotæ mentis vir, sed innoxia jucundaque insania consuetus delectare audientes, in id secretum perrupit. quem grandior natu ex Saxonicis fratribus intuens, (nam is illius aulæ cibisque assueverat) Vis autem & tu, inquit, sententiam dicere de hercifcundæ familiæ rebus? At ille; Et quidni, inquit, velim? Expectaverant omnes ab amente ridiculi leporis venustatem. Igitur rogare perseverant, ne in tanta re suum

consi-

consilium deesse pateretur. Sed ipse negabat, nisi vestis qualem Iurisperiti induebant sibi daretur, tantæ consultationi misceri; cum illa se sapientiam esse sumpturum. Hilarior genius omnes invaserat: Adeo ut ipsius quoque herus, non sine maximo risu, juberet, de penu sua produci suffultam pellibus togam, injicique cupienti. Quam ut ille curiose aptavit, bis terque per triclinium spatiatus, rogare dominum cœpit, ecquid se illa vestis deceret? Egregie, inquit; sed superest ut his rebus, quæ inter nos agitantur, tua sapientia modum imponat. Ille brevem in se moram esse respondit. in proximum conclave paulisper abiturum: illic se melioris sapientiæ spiritus ad consilium arcessere velle. Cum eo secessisset, adduxit repente ostium, ne quis arbiter prudenti nequitiæ interveniret; exuitque illam togam, & gladiolo, quo erat accinctus, ab humeris ad fimbriam in longas & exiles partes exsecuit. Ita laceram cum sibi iterum injecisset, reserat fores, pervenitque ad dominum, & intueri rursus jubet quam ornatus incederet. Iracundia arctissimum, quia preciosa erat vestis quæ ita in partes perierat, &, O te vecordem, inquit, flagellisque scindendum! nihil vero timuisti dominicæ vesti furiosas manus afferre? Neque ille conterritus, Ridiculum, inquit, cum vos multo periculosius insaniatis, tam graviter mihi irasci. Hæc est vestræ fortunæ imago quam indui, multoque stolidius Saxonicum principatum perditis quam ego hanc togam. Incolumis me decebat, ridetisque discerptam. Ita Saxonia integro corpore viget, armis & opibus gravis; cum eam per partes laceraveritis, nemo pristinam dignitatem agnoverit.

Germa-

Germanorum Principum divitiæ, præter aliquot vectigalia, aut tributa, plerumque ex gregibus armentisque sunt: agri quoque fœcunditate, quem ut maxime spontanea nec redempta rusticorum opera exercent. Hoc modo suas opes, & annuæ pecuniæ numerum, non possunt definire, cum sit ex mutabili annonæ precio æstimanda. Nobilitati magna & superstitiosa sui generis cura est; & maculari veterum sanguinem putant, si ad novam imparemve familiam, matrimonii consortio accesserit: nec in multas stirpes hæc nota eluitur. Quippe ad Patricii generis syncerum documentum, in utraque parentum serie octo ex majoribus numerant, in quibus hæc inæqualis conjugii labes non hæserit. In conferendis sermonibus unicuique hominum sorti destinatos titulos & loquendi normam habent. Ea negligere, aut incuriose confundere, magna religio est. Nec ulla gens tot conceptis formulis agit; etiam eorum memoriam fallentibus, quos à puero illa ars & tot discriminum superstitiò exercet.

In illius Belgiæ parte quam suo nomine Germania invasit, sunt fere illæ provinciæ, quæ sub Burgundica olim stirpe unum corpus bello, nuptiis, successione fecerunt; mox ad Hispanum conjugii fœdere delatæ, & summum illius gentis robur, si tam pati absentis Principis cruda imperia, quam præsenti parere potuissent. Sed ex his populis multi durius hæc ætate se habitos questi, rescissis concordiæ vinculis, quibus cum Principe, ac inter se, tenebantur, acerrima tempestate, & ad Europæ terrorem idonea, inhorruerunt. Per hos motus pars sibi libertatem armis fecit, & cæteri sive

domiti

domiti bello, sive antiquum dominorum no-
men reveriti in Principis fide manserunt. Qui
Hispanorum Imperium aspernati in Rempu-
blicam secessere, ii maxime ad Oceanum co-
lunt, ad exteros populos nomen à præcipua
inter illos Batavorum gente sortiti. Necessa-
ria post defectionem audacia, rem nauticam
curavere. Inde robur, atque opes, omnia li-
tora scrutantibus, & per hos infestum Hispa-
niæ mare. Statimque aucta oppida. & ex quo-
tidianis prædis divitiæ. Accessere ex Gallia, An-
gliaque, auxilia, in mutuam tam eorum qui
juvabantur utilitatem, quam illorum qui ju-
vabant. Alii sub Hispaniæ sceptro positi, no-
men quoque à Provinciarum una duxere, &
per Orbem Flandrorum appellatione censen-
tur. Distinctis in hæc duo imperia populis,
idem tamen genius, iidem mores manent.
Candida quidem, sed veluti cœli vitio depressa
ingenia, quæ etiam gravius bibendi intempe-
rie stipant, sive hanc sitim fortuna terrarum,
& ex majoris Germaniæ vicinia velut spiritus,
sive mos educandæ infantiæ accendit. Quippe
adhuc ab ubere pendentibus, quo paulatim la-
ctis desiderium minuant, laguncula sad simi-
litudinem uberis effictas, & hordeaceo potu
plenas, tradunt in manu. Tum rudis & inco-
riosa ætas subinde ad os referens tarde mean-
tem potum, sugendi similitudine capitur, tum
etiam innocentis ocii fastidium levat. Nec uti-
litate res caret, si ex primis incrementis eam
æstimes. Quippe valida membra, succoque la-
tissimo ad venustatem florentia, ita institu-
tam infantiam decorant. Sed assidua bibendi
ratio, ipso usu in perpetuam voluptatem
transiens, subinde palati aviditatem solicitat,

semper

semper utique post hunc morem aut natantem aut arentem. Accedit illius potus conditio, non ad diluti vini consuetudinem sitim satians; sed crasso liquore identidem faucibus relinquens quod succedente potu diluendum sit. Illa tamen perpotandi dulcedine (quod mireris) in segniciem non merguntur obrutæ mentes: Sed ultra cæterarum gentium sedulitatem, mercaturæ, artificiis incumbunt. Assuefactis scilicet robustisque corporibus, illi vitio pares sunt, & haustas inter convivia nebulas mirabili felicitate exolvunt; adeo ut in multam noctem producta temulentia postero mane ad negotia vacaturis pigritiam non imponat.

Nulli ad vilium artium industriam meliores. Ocium plusquam Attica severitate multaverunt. Pueri in tirocinia distributi, publico si necesse est sumptu: virgines ad filum lanamque eruditæ: omnem ætatem idoneus sudor exercet, & à puero familiaris labor ignotam segnitiem, vel ipsa consuetudine, nescit amare. Tam frugali disciplina, artificiorum vis ingens opulentiam illustrat civitatum, paucique in mendicitatis veterno acquiescunt. Ingenium populi neque capax neque patiens fraudum. Ea fide qua sunt digni facile alios æstimant, sed decepta simplicitas intractabili odio perfidiam lædentium fugit. Inter hos eximiæ quædam mentes omni seculo sustinuerunt dignitatem literarum, aut ad Principum, rerumve publicarum secreta admissi, commissas res digna solertia curavere. Nimirum ut in regionibus, ubi vulgo, & velut ipso natalium munere, acria aut lepida ingenia exurgunt, pauci ex suæ mediocritatis tenore vel curant vel possunt excedere:

dere: ita humilioris veluti fati gentes, & plus antiqua bonitate, quam per vanam subtilitatis culturam ornatæ, interdum ingeniis sunt insignes, quæ propius ad cœlum accedant, quam ad terram erant nata.

Batavorum Optimates, ad Reipublicæ genium, quam ipsi fecere, animos quoque & mores velut in vulgus deduxerunt; sive facilitate naturæ, & in eam sortem nati quam res suæ hodie habent, sive callida, & ad tenendum populum apta imagine; prompti quoque ad mutuæ servitutis imperia, nisi cum jussi imperare. At Proceres Hispanicæ ditionis, plus scilicet stimulis aularum exercentur, & Belgicos animos imperantis populi moribus miscent. Hinc veluti gemina illis indoles, variatumque, ac pæne divisum, per diversissimos affectus ingenium. Sed inter cæteras cupiditates, præcipua honorum libido est. Titulos, ac nomina per adulantium astus inventa ad discrimen dignitatum, anxie ambiunt ac tuentur. Neque ulla re magis tibi eorum animos conciliaveris, quam cum arte & honore compellando. Blandientibus faciles, largique honorum, dum majores expectant. Ita callidæ laudationis fraudem, vera simplicique gratia remunerantur, nisi quod inanibus causis ad amandum concitatos, sæpe idem impetus mutat, vana fortasse suspicione contemptus, usque ad odium quoque aversos.

Vulgus in illis utrimque Provinciis speciem libertatis & vana paritatis indicia, plus ipsa libertate æstimat. Et hinc artes, quibus facile capi possit. Non dedignari rusticos jocos, per viam annuere comessantibus; & cum multum emineas, ipsis tamen nihil auferenti, nec tam-

tum

tium duratura humilitate, misceri. Guilielmus Auriacus, summorum consiliorum vir, plus hac arte quam ulla acie Ibericas opes afflixit. Agrestes Batavorum pleraq; oppida ad Oceanum incolebant, haud dubie deficientis ab Hispano Belgii summum robur, & utriusque soli divitias fatigaturum. nam urbes natura situque impeditæ, non operoso munimento poterant ad inexpugnabile robur educi. Sub prima igitur defectionis initia, Guilielmus popularitatis novitate animos omnium in se convertit, reputantes quanto meliori conditione quam sub ipso Rege viverent, sub auspiciis ducis, sibi fasces & imperium debentis. Quippe ab aratro aut navigio inculti, adibant nec majestate nec satellitio gravem. Ipse altissima calliditate gaudebat, non se per invidiosa nomina ab obviis objectisque, sed & Guilielmum interdum appellari; gnarusq; quo potissimum modo suæ gentis affectus impellerentur, nullam salutantium vilitatem alto aut incurioso supercilio obibat. Excepta vox in adulationem castigantium humanitatem suam; hominem bene emi, qui salutatione constaret.

CAPUT VI.

Italia, & Italorum indoles.

ITaliam inter exiguas olim aquas quæ Rubiconem faciunt æstimatam, nunc Alpium claustra propius ad naturæ mentem definiunt. Tellus multum suis bonis, sed amplius prophiæ famæ debens, olim Græcorum coloniis ad Orientem celebrata; tum magnitudine Imperii, quo illustrius nulla ætas aspexit, & suorum ingeniis culta; nunc etiam post excisos Romanæ magnitudinis nervos, adhuc multis

gentibus manet omnis vitæ & institutionis exemplum. Ibi lævigari juventutem, ibi humanitatem velut ludum aperire, nostri homines arbitrantur. Ipsa nomina urbium, locorumque, tot historiis fabulisque vulgata, ad stuporem imperitorum valent, semperque aliis syncerius quam sibi credentium. Hoc mortalium favore, & Italiæ mala teguntur, & bona speciosiora sunt. Nec dubium quin aliquot locis amæna sit supra cæterarum regionum felicitatem; qua Benacus masculis undis per montium claustra ludit, qua Avernus, Puteoli, Cumæ, lasciviunt. Etiam quicquid Gallico nomini Longobardi eripuerunt, ferme æquis & irriguis agris, pulchritudinem suam habet. Sed si totius Italiæ fortuna cum vicina conferatur Germania, Galliaque, & ad Septentriones per[illegible]nte Britannia, tunc fortasse & erubesce[illegible]us, quod prævaricatione nostra, qui tantam illius famam ultro alimus, dotes premat nostrarum regionum non inferiores.

Tellus frequentia montium aspera, aut nimio & maxime sterili æstu torrens. Solum in plerisque locis aret, & qua segetes patitur, frequens rubiginis tabes crudas fruges corrumpit, aut incussa turbinibus grando. Ne quidem pascuorum magna vis, improbo vellere ciboque pejore. Et vix unquam ubertas Italiæ suis alumnis per triennii continuam felicitatem satis fecit; multo minus suffectura, nisi frugalitas, cœlique conditio multum cibum aspernantis, parca & sobria convivia temperant. Variorum generum arbores, quæ sub nostrorum syderum mansuetudine largo proventu se onerant, ibi nimio Sole consumptæ, invalidos & vix utiles fructus edunt. Malis autem

[illegible]

aureis, punicisque, præfervida regio, & diversa ficuum stirpe, ad suorum æstuum levamen abundat: quæ nec necessaria ad humanos usus sunt, & per Orbem circumlata, plus nostris deliciis quam precio suo merent. Nam olivas, quanquam ibi inter tria maxima humani generis commoda (cum segete vinoque) numeratas, maxime ex suarum regionum conditione æstimant, in quibus pascuorum vitio siccæ boves, exilia ubera, aut olida, mulgentibus tradunt. Carnes, si paucissimas excipias animalium sub sole pervicacius durantium, à nostrarum mensarum deliciis pæne in alios sapores degenerant.

Vt jam illa Parasitorum gula, Græcas Romanasq; comœdias piscium commendatione implens, pro illarum sedium sorte non parum videatur sapuisse.

Vrbes eximiæ, amœnis, ut plurimum, locis conditæ. Domus non è fragili materia, hæ præsertim quas Palatia appellant, plus interdum sua mole spectabiles quam ad habitantium usum aptatæ. Vario marmore, ac interdum auro nitent: fastigia ingenti opere in altum producuntur. Exesæ statuæ preciosis locantur umbonibus, haud raro solo vendentium mendacio debentes quod tam ambitiose emineant. Qua vero parietes laxantur in fenestras, non par reliquo artificio ædibus decor est. Nam plerumq; aut carbasi vile textum, aut inunctæ oleo chartæ id spacium amplectuntur quod recipiendo lumini destinant; quæ nec in publicum decent, & eorum oculos qui sunt in ædibus, intra triclinii aut porticus fores, tanquam in custodia, coërcent: longe à Britanniæ aut Galliæ cultu, quo muri ad fenestras aperti

vitro junguntur, libero ad exteriora conspectu, lætaque trepidantis, ut solet, splendoris imagine. Templa autem (nam in tantæ famæ parte sunt) nec totam advenarum expectationem implebunt. In imaginibus, signisque, summus decor. Nihil æris formosius. Purpuram, sericumque, inter gemmas, & metalla, pro vilioribus ornamentis numerant. Solum omnis artificii pavimentis effulgens diverso marmore miscetur, quod per idoneos colores vel imaginem florum reddit, vel in volucrum pecudumq; speciem conjungitur. Columnæ etiam ex marmore, ingentes, & pæne ad illius lapidis vilitatem. Sed tam opulenta pulchritudo non ad ultimum venustatis pervenit, fastigiis scilicet plerumque non editis, & nunquam libero sole in obscuras sedes admisso. Fenestræ multo ferro, & ipsa picturarum densitate inumbrantur: si quam Ædem vel fores opportunæ, vel viciniæ libertas illustrat, etiam appositis velis, pariete interjecto, tanti syderis munus repudiant. Adeo religionis sensum putant tristitia noctis elatum, & per lucis jucunditatem expirare. Quicquid vero peregrini de publicis illis operibus credant, certe privatas hospitiorum sordes, ac plurimum egestatem, non sine tristi sensu & mirantur, & oderunt. Quippe in diversoria delatos, jejunæ squalentesque epulæ inter aviditatem & fastidium dividunt. Tum tricliniorum situs; tum culicum, cimicumque omni genere infesta cubilia. Acer inde diversitor, & inclementis hospitii gravis merces.

Sed alia illi regioni blandimenta fortuna invenit, quibus adventantium studia caperentur. Nam aut publicus error, aut propitium

Italiæ fatum, ex omni Europa ibi juventutem propellit, mutuo in tanta frequentia solatio, quod cum ipsi sibi debeant, huic tamen imputant terræ. Sive igitur tuæ gentis homines amas, ibi frequentiam invenies; sive te aliorum delectabit consortium, in tam numerosis diversarum regionum cætibus erit quoq; quod deligas: præcipue quodam animorum commercio peregrinos alligante, ut interdum ad amicitiam plus valeat hospites simul esse, quam cives. Ita ex omnibus provinciis in unum corpus transeunt, ibique communem, & extemporaneam patriam videntur constituisse. Præterea, qui in Italiam pergunt, juvenes, ac plerumque opulenti, dum aut oppida mutant, aut præcipua incolunt, dum omnia ad vivendi, audiendique voluptatem sollicitant, animos elapsæ pueritiæ venturæq; prudentiæ medios permittunt incuriosæ remissioni: maxime cum à patria semotis non occurrat domesticorum negociorum facies, & hæc ætas à gravioribus curis seipsa subducat. Accedunt oblectamenta juventutis, ars equestris, Cithara, spectacula, artifices ad Comœdiam nati, sed vix cothurno pares. Reversis deinde in Patriam, & negocii (ut opus est) plenis, quid mirum suavi recordatione redire mitissimi temporis ludum, percussoque animo in elapsæ nec redituræ oblectationis memoria, locum quoque tantæ felicitatis conscium gratum esse?

Cæterum magni casus, & regio toties in exitium sui dives, illos primos, & quos ex veteribus dicimus mores, de Italicis gentibus ut plurimum excussit. Animus tamen omnium rerum capax. Neque pingui impetu, & tantum ad naturæ imperium; sed erudite, & cum arti-

ficio, virtutes, aut vitia sequuntur. Humanitatis effusa promissio, ab iis omni corporis gestu sancitur: verba exactæ urbanitatis, & cum volunt ad persuadendum aptissima. Etiam prolixe benevolentiæ indulgent. & ubi vere amant, omnia discrimina habent infra tam humani fœderis sanctitatem. Si quos autem oderunt (sive sponte aversi, sive se lacessitos existiment) ideo periculi plenior res est, quia hanc animi ægritudinem plerumq; tegentes, alte interim æmulationis aut offensæ memoriam recondunt. Læsi interdum ad obsequium descendunt, ut inter amicitiæ jura tutiori fraude grassentur. Etiam ætatem odia hæc ferunt; Ac quod noxiosissimum putes, nonnunquam animus tam facilis est ad vulnus, quam pertinax ad cicatricem. Mentes intra tristiorem prudentiam castigatæ vix sustinent jocos; nec quid temere, & absque consilio, vel dicere assueti vel facere, ex suo quoque more alios æstimant: nutus omnium, oculos, verba, in argumenta animi superflua subtilitate ducentes. Ita perpetuis suspicionibus, atque curis, sui æstus pœnas luunt. Sed & ipsa nimiæ calliditatis opinio est ingrata, cum vix in simplicem, nec suspectam familiaritatem descendentes, semper stare in specula credantur, quid cæteri agant arbitraturi. Venena, damnatamq; libidinem, ideo omiserim, quod non Italiæ propria vitia, sed in totum Orientem criminatio, ad meridiem quoq; deflectens, uni genti præcipue imputari jure non possit. Maxime cum hæc scelera tenebris fraudique mandata, & negari facilius à consciis possint, & ab æmulis fingi. Ingens autem & publica crudelitatis opinio est, qua illic feruntur odia inter se inimici

mici

mici exercere, prædonesque grassari. Ita affectus dispensante natura, ut in quibus regionibus major passim humanitatis species cernitur, ibi prædonibus sit trucior animus, inimicitiarum quoque & ultionis ingenium magis in barbaros ritus degeneret. Nam Italia ultro prodigens obsequii cultusque promissa, quod est ad odiorum immanitatem aut latronum, in extremum sævitiæ abiit. Galli non pari humilitate verborum, gestuumque, amicitiam colentes, multum quoque de crudelitate remiserunt. Neque enim tam facile adducuntur, ut impiis cædibus naturæ jus violent; saltemq; mortem suppliciorum maximum putant, non pœnarum optabilem metam, & ad quam debeant inimicis per tormenta gradus esse. Demum Anglia à Gallicæ humanitatis pompa recedens, etiam multo magis ab illa crudelitatis barbarie divertit. Nam & prædones spoliis contenti sunt, & omnino insolens facinus adimere vitam: oblongas perticas, ferroq; præfixas, cervicibus euntium illidunt, ut animo per subitum & brevem liquente torporem, nec illi suas res defendere possint, nec ipsi ad cædis nefas adigi, qua mutuæ rixæ frequenter funestæ sunt.

Italiam autem, quanquam totam Alpes & maria in se collegerint, unius quoque linguæ societate cognatam, tamen diversus multiplexque spiritus in varios mores egit. Sæpe enim, & per partes, à diversis gentibus victa, non unius animi incolas admisit, quos indoli suæ miscens, ab iis vicissim externi genii fatis imbuta est. Accessit ad formanda ingenia regiminis modus, in quod se unaquæque pars post tot cladium mutationem composuit.

Roma multo variarum gentium impetu ja
olim de ſuæ magnitudinis ac opulentiæ faſ
gio dejecta eſt, tanquam Orbis ſua ſpolia in
repoſceret. Neque unquam mutatio jus ſun
in hominum animos majore prodigio exe
cuit, quam cum illud Imperium, ingenti ſpi
tu Romanæ indolis erectum, humilitate & ſ
cordia afflixit. Nunc ipſa Vrbs ſub Pontificu
Iure, cum non modica Latii Vmbriæque r
gione, viciniſque aliquot populis, aptos qu
que tali imperio animos induit, ſcriptis qui
pe, terroreque, & veneratione cœleſtium r
rum, toto Orbe ſui Principis Majeſtatem, plu
quam armis & majorum fortitudine, aſſeren
Sub Regibus autem illud omne conceſſit, quo
à Piceno, ſinuque Formiano, Adriaticæ & Ty
rhenæ undæ cingunt, in ingens Ionii mari
latus extrema cornua Italiæ effundentes: Se
dem nomenque Imperio Neapolis dedit. No
alibi in Italiæ finibus majoribus armis nobilium virorum impetus, ac propemodum faſtus, attollitur: Equorum armorumq; ſtudioſi ſunt; faciles ad ſtimulos gloriæ, & in omni magnificentiæ cultus intenti.

In alia Italiæ ora, qua influenti Adriatico primæ terræ intercedunt, urbem Veneti condidere, cum oppidis exuti, in illa vaſtitate quam Attila Italiæ fecit, ſuis ſe paludibus tegerent. In ea civitate quanquam toti nobilitati gerendæ reipublicæ jus eſt, tamen ſummum Imperium penes paucos ex ſenioribus manet, ſeverum quidem illud atque ſollicitum, ut neceſſe eſt, in tanta vicinorum potentia, civiumque deinde opibus, niſi cohibeantur, ad ambitum vitio divitiarum ſpectaturis. Sic illa diſciplina domitos animos, per aulicorum ſtudiorum

venuſta-

venuſtatem non deducit; ac ne quidem illis voluptatibus decorique aſſuefacit, qui Patricias ſtirpes alibi tenet; ut eſt rei equeſtris, armorũque diſciplina, aptæ quoque elegantiæ, & urbanitatis, pro ſeculi more, peritia. Plus denique publice ſapere, quam privatim, edocentur, niſi quod in procurando patrimonio eximiam ſedulitatem habent. Aliæ præterea urbes olim ſe compoſuerant per varia Italiæ littora in Reipublicæ auſpicium, quas fortunæ vis erepta claritate Imperii, quod per externa maria quæſierant, in Regum Principumque clientelam coegit. Iam in iis mixti animi, ſemperque pendentes ſunt, inter glorioſæ libertatis cupiditatem, cujus adhuc imaginem vident, & Principum, ad quorum patrocinium confugere, neceſſariam ſimul gravemque potentiam.

Inſubres autem, corporibus animiſque ſpeciem ac genium Galliæ Italiæque miſcuerunt, vultu membriſque pæne compoſitis ad Gallorum venuſtatem, quam deinde Italicis dotibus implent. Sed & utrinque ut virtutes, ita vitia exceperunt. Cæteræ in Italia regiones Principes ſuos habent, modicis plerunque imperiis, ideoque majori calliditate, ut ſunt in ingenti pelago ſcaphæ, adgubernandis: cumque in anguſtis Provinciis niſi per immenſa vectigalia ſufficere opes non poſſint majeſtati dominantis; ſalubri conſuetudine illæ gentes aſſueſcunt & opes invenire, & pro imperio repoſcentibus non negare.

Nihil autem eſt tam arduum ſedulitati humanæ, ad quod Italici acuminis Præſtantia non tollatur. Ab ultima etiam ſorte vulgi non paucos quotidie in nomen atq; opes felix induſtria producit. Nullum curarum genus quod

divitias promittat, aut, si opus est, humilitatis specimen aspernantur: longi quoque laboris speique patientes. Quorum alterum fastus Hispaniæ, alterum subita atque præcepi vis Gallorum non toleret. Altæ, & ad Rerumpublicarum gubernationem validæ mentes, ad omnem fortunam idoneæ, frugi homines, intentique ad futura.

Latine scribere inter illos haud pauci, non utique loqui norunt. Linguam quoque, qua vulgo utuntur, quanquam nihil est aliud quam cum corrupta Latinitate barbarorum mistura verborum, quantum possunt, ab originis suæ vestigiis loquendo scribendoq; avertunt; adeo ut in fauces revocent verba, quo asperitas soni, vocumque contractio (quæ vix totæ ad aures perveniunt) nihil Latinæ cognationis videatur habere. Quo more Hispania jam & ipsam suam linguam infecit, ita demergens simplicitatem vocum, ut confusa, & summo pectore coacta asperitas deleat multarum literarum suavitatem. Tamen amœnitas studiorum in Italia non exigua, & maxime eæ partes ad quas vivax Naturæ lepiditas invitat. Testis gentilitii carminis pulchra, & ad vicinorum invidiam gravis ubertas, quæ nomina Poëtarum, tot amorum ignibus ad supplicii celebritatem fictis ardentia, sacravit. Nec enim interest, sua, an antiquorum lingua locuti sint; cum sit ejusdem virtutis impetus, qui tenerum & opulentum ingenium in popularem, quique in veterem facundiam, laxat. Nam & Græci quæ intelligeret populus scribebant; & Romani Græcos mimos, & Atticæ eloquentiæ efficax robur, ad sui vulgi aures accommodaverunt. Iam quid de Italicis historiæ scri-

ptoribus dicam? istis quidem sincera prudentia victuris, illis autem tantum nimia eloquentia & partium favore peccantibus? Sed & sapientia cœlestis, & humanæ prudentiæ disciplina, cæteraque omnia quæ in Musarum tutela sunt, nunquam parum illius populi ingeniis debuerunt. Ad extremum non alibi sanctiorum virtutum exempla, pejorumve facinorum, quam in Italicis animis cernas, & quod quidam de Attica dicebat, nullibi vel atrocior cicuta est, vel suavius apes exuctis digestisque floribus cellas implent.

CAPUT VII.

Hispanorum genius, mores.

VLtimum Europæ claustrum est, in immensum Oceanum Libyamq; tendentibus, Hispania; quæ olim à situ Hesperia, mox ab oppido Hispalia appellata, tandem in hodiernum nomen concessit. Ingens tellus, quippe Galliam Afris committens, &, si Pyrenæi paterentur, Insula, antiqua ubertate insignis, hodie per vastas solitudines fidem tot historiarum corrumpens. Nudum in pluribus locis solum & sterilibus arenis incultum, egens aquæ, non herbarum, non messium decore spectabile. Sed qua repentibus venis frugum aut vinetorum alimenta suggeruntur, mirum est quantum natura indulgeat. Illic ubertas eximia, & pœne reliquæ plagæ sterilitatem pensatura. Monstrum putes quod alicubi arva auctum centies semen agricolæ restituunt. Frequentia oppida non sunt: sed nec in iis commeatus, quo hospites, Gallico, Britannove, aut Italico saltem more, excipi possint. Incolæ autem in priscos habitus, geniumque majo-

rum,

rum, ut maxime durant. Robustum hominum genus, laborisque illius patiens, non quo arva coli solent, aut artificia procurari, sed qui maxime est ad bella idoneus, ut est ferme pervigilium, inedia, sitis, & omnino ad militarem disciplinam obsequium. Nam in susceptas spes pertinax animus, præcipuæ virtutis partem credit, malis & periculis non lassari. Hinc ad Romanas olim partes obstinata Saguntus, excidio suo & mutuæ cædis fortitudine clara. Tum pro famæ magnitudine parva Numantia, tot Romanorum primo, ad extremum sui victrix. Lusitania quoque repentinis viribus, & cogi solvique facilibus, Viriatum suum succingens; & omnis Hispania, ad Sertorii disciplinam fide & moribus commoda, ipsumque cum Pompeio Metellum fatigans. Adhuc Barbaros & in rudia variaque imperia dissectos, suæ fortitudinis admonere lacessentes hinc Pœni, inde Romani; quorum ambitum Hispania luebat velut in præmium alienæ victoriæ concessa.

Domitis expulsisque Carthaginis copiis, libido & aviditas Romanorum, libertatis quoque cupiditas, quam Hispani demum ut amissa est cognoverunt, crudam gentem, & barbaram, ita inconciliavit victoribus, ut nunquam in totum pacata, pæne omnibus fastis Italica arma lassaret. Ipse quoque Augustus, bellum cum Cantabris, non ut leve, & quotidiani momenti, suis Legatis mandare sustinuit. Visum illi par suæ felicitati periculum, præsensque depugnavit. Nec dum Hispani tot bellis, tantoq; suo & hostium sanguine, de exteris Imperiis cogitabant, duntaxat adnisi non servire. Tandem jugo assuefactos Gothi, Vandalique, de

Romano

Romano exemerũt imperio: tunc quidem sibi ipsis, sed quoniam in Hispaniæ corpus transierunt, & Hispaniæ quoque vincentes. Supervenit deinde ex Mauritania atrox fulmen, non ipsam modo Hispaniam corripiens, sed uno impetu in Galliam transiens, Saracenorum viribus in immensum effusis. Exacti è Gallia & viciniore Hispania illi Mauri, ultra Bætim & Iberum consederunt. Reliquæ Hispaniæ partes in diversa & plerumq; æmula imperia abiere: donec in primum coalituræ Hispaniæ pignus, Isabella, quæ fratri in regnum Castiliæ successerat, Ferdinando Arragonio nupsit, & magnitudine dotis, Arragoniam semper liberiorẽ quam sub justo Rege provinciam in meriti jura coercuit: Mox ambo communibus armis domitos Mauros, pæne octo jam seculis Hispaniæ incubantes, suæ Africæ reddidere. Sub eorundem auspiciis Americam aperuit ille Columbus, ad Occasum positæ Indiæ pæne author; & ut prosperis undique fatis res Hispana emicaret, huic etiam Belgium, ascito in communionem generis & imperii Philippo Austriaco, accessit. Eodem tempore pulsa ex Apulia arma Gallorum, Neapolim Ferdinando concessere. Mox novis & crescentibus rebus, reverentiam, & quandam maturitatem, addidit Carolus V, Imperii titulo auctus, strenueque Mediolanum sibi asserens. Restabat ex omni Hispania, nomine & affectu Lusitania dispar, Orientis commercio gravis, ad quem per immensa, & infida Africæ littora magno ausu navigans, victo etiam & per sparsas colonias occupato imperabat. Sed hanc quoque provinciam in suæ Hispaniæ corpus restituit Sebastiani Regis casus, quo amisso Lusitani

in

in Philippi II Hispani potestatem concessere.

Tam ingentibus incrementis non mutati in Hispanis quidem mores, sed magis aliquanto excusati. Quippe eorum rebus adhuc humilibus dignus tamen hodierna magnitudine tumor fuit in quem suæ Naturę sponte nati sunt. Et hic illis vitiorum ac virtutum causa est. Graves enim animi, & cum pondere quodam elati, non subito impetu effunduntur in diversa: nec vincere magis sciunt, quam victoria uti. Ita ad omnia pericula pervicaces, ne tempore quidem & tædio vincuntur; factamque natura & arte constantiam vix de illis locis amoveris quos semel insederit. Sed verba, quibus se suosque attollunt, ingrata audientibus, fabulisque scribentium traducta, vultus quoque cum hoc grandi sermone conspirans, & convictus, nisi servientibus & domitis animis gravis, severæ majestati pæne quoddam odium addit. Vnusquisque in acie, ac maxime phalange, quam singulari discrimine, melior. Servatas parcimonia opes, & ad temperantiam institutis corporibus sæpe negatas, in vestitu consumere amant, & sic ad ostentationem proferre; immensa sui fiducia, sed apud timidos aut patientes majore. Illis frugalitas eximia, non tantum in suæ Hispaniæ æstu (ubi corpora nimio Sole marcentia cibum pati non videntur) sed ubicunque suorum nummorum periculo [illegible]. Modicus panis, nec preciosa herbarum condimenta, assuetis tam rigidæ virtuti plerumque sufficiunt. In alieno autem sumptu haud facile alii ad mensarum hilaritatem meliores. Nulla tunc series opulenti convivii, quam non totam oculis manuque percenseant. In ultima paupertate supercilium non omittunt. Sunt

&ęq-

& egeno, cum jam fata instarent, aderat filius in paternam sortem natus. Is cum rogasset ecquid sibi decessurus præceptorum relinqueret, jam defecta voce pater, Vt, inquit, memineris in majestatem assurgere familia tua dignam. Miraculo nobis fuit ex Hispania mulier, vix centonibus satis tecta, tribusq; qui comitabantur liberis precarium spiritum tristi mendicitate producens. Forte in Gallorum cœtum inciderat: Et ex his statim unus spectaculo motus; Ego, inquit, ô mulier, hoc te onere ex parte levabo: majorem ex tuis liberis (& is forte ad decennium pervenerat) mihi trade: hunc levibus, suæq; ætati paribus ad serviendum officiis assuefaciam; ubi adoleverit, meo sumptu curaq; hoc artificii genere quod maxime probaverit imbuetur. Ad hæc mulier; Nec Deus hoc siverit, inquit, o mi homo, quanquam pauperem me vides, ut in tantam humilitatem filium damnem: qui aut tu aut ego, sciamus, in quæ fata sit genitus? aut quam claris virtutibus subsidium patriæ paraturus? Satius illi, si ita fata tulerint, inedia extingui, quam ad servitutem (sub externo præcipue domino) egregiis hominibus indignam accedere.

Fallunt tamen Hispani tantorum spirituum specie, quales naturæ sponte, & sæpe incogitantes, effundunt. Nam pleriq; illorum parca modicaq; sorte contenti, ne spem quidē ad majora fastigia, & supercilio suo digna, videntur attollere. Hinc videas ad arcium præsidia modico stipendio collocatos, velut in patriis laribus, inter impares tam ambitiosis verbis cultas, ad senectutem pervenire. Quod utique minus pati Gallorum animi possint, ad nova subinde omnia erecti; & Italica sedulitas, semper

per illam quę ventura est fortunam observant.

In Hispania, studia literarum eo cultu non nitent, quem hæc ætas nudis & squalentibus Musis reposuit, cum periisse videretur ille eruditionis spiritus qui omnem scientiarum partem debet implere. Non enim Latinæ eloquentiæ studium ibi viget, non venustas poëtices, non historiæ, priscorumq; rituum utilis & robusta lepiditas. Veterem ac pæne Barbaram in quærendis scientiis rationem obtinent: Philosophiæ incumbunt, Theologiam amant, non spernunt Legum & Canonum peritiam. Sed illas scientias Græca Latinaq; eruditione mitigari indignantur: putantque hoc modo fucum addi, quo virilium literarum lineamenta elangueant. Vir nuper non ignobilis in literis famæ, cum ab iis quibus obsequium addixerat, jussus esset in Hispania divinarum rerum scientias profiteri, statim hac politioris doctrinæ velut infamia eviluit, admotisque precibus supplex, à suæ libertatis dominis impetravit alias sedes, & suæ humanitatis patientes. Præcipua ad Germaniæ morem ibi eruditionis species, prolixis voluminibus pauca complecti; sed & illa plerumq; ex aliis auctoribus sepervacuo labore decerpta. Et hoc quidem Academiarum malum est. In cæteris urbibus non adeo frequens est scientiarum commercium (nisi quod in suæ regionis dignitatem libros patrio sermone conscriptos amant haberi;) Prorsus ut in militaris nominis ambitum videantur hanc formam severioris in Musas negligentiæ quæsivisse.

Reconditæ illis mentes, & ad lenta consilia idoneæ: Hinc longos cuniculos agere, & velut obsessis inaspectos. Arma & pacem ex suis tempo-

temporibus sapientissime æstimare. Opibus animos subigere, ab hac invicta arte de fortissimis gentibus triumphare. Maxime autem solemne est, ad parandam reverentiam, nomine cœlitum uti, specieque sacrorum subducere ambitum oculis vulgi. Numini suas cupiditates imputant, & veluti pro illo depugnantes, solertissime sibi vincunt. Illa veluti præfatione, in omnium rerum cœpta, tanquam in scenam & tragœdiam, intrant. Ferdinandus, & Isabella, hunc jam patrium morem nepotibus tradiderunt. Quippe in hostibus suis inveniebant publici odii causam, adeo ut semper in bellis credi vellent divinæ iracundiæ ministrare. Cum externarum gentium Principibus acturi, non ex Optimatibus Ducibusve Oratorem legebant, sed ab alicujus monasterii solitudine extractum. Ita præter recisos legationis sumptus, fidem quoque ejusmodi feciales & reverentiam negocio faciebant. Equidem dignissimum laude putem, quod Hispani in magna hominum penuria, vastum tamen & dissipatum imperium suorum civium coloniis aut præsidiis tenent, suique ærarii famam opulentiæ Indicæ nomine & ingentibus præterea verbis cauta & industria fraude sustentant. Cæterum in Hispanica gente pompa verborum, gestuumq;, ideo minus ingrata est, quod non ascititia aut extorta, sed veluti ex Naturæ præcepto intumescit, cujus omnis impetus, etiam in vitia declinans, nescio quo genio decet. Sed nec indignos putes illa specie animi in cothurnos assurgentis. Sordes saltem palam odere, cultuique corporis amant munditie & patritii ritus vestibus indulgere: arma, etiam deficiente penu, tanquam præcipuum

in

in viro ornamentum, & servant, & gestitant. Nihil in illis ineptum (nisi si quid jactatio expresserit) in colloquiis cæteræque vitæ usu: callidis aptisque ad omnia ingeniis, nec se ipsa eodem fuco ignorantibus, quem facere aliis verborum pompa volunt. Sermonum & amicitiarum exordia per speciem mitissimæ humanitatis adornant. Hos tu quoque illis initiis optime poteris eadem tranquillitate adoriri; succedentes autem ad fastum, mutua majestate excipere. Si vero te Gnathonem angustior fortuna voluerit esse, timido silentio plausuq; satia animos in suam aut patriæ magnitudinē diffusos. At tunc quoq; nisi quod jam admordeas, tuum esse ne duxeris; meminerisque, ut te promissis onerant supra fidem ingentibus, largiorem etiam quam præstare unquā possis operam, mendacium astruente fiducia, polliceri.

CAPVT VIII.

Hungari, Poloni, Mosci, Gentes reliqua ad Septentrionem posita.

PAnnoniam jam nutantibus Romani Imperii rebus Longobardi insedere, Hunniq;, qui transfuso in provinciam nomine Hungariam appellaverunt. Huic pro diversis regnantium viribus sæpe mutata limitum sedes est, nunc illos in viciniam proferente, nunc in arctius cogente fortuna. Savo, Tibiscoq; fluminibus rigatur. Ister jam plurimis fontibus auctus interfluit, capacique apud Taurunum alveo excipit Savum. Regio à Polonia atque Germania ad Dacas & Mœsiam excurrit; qua Illyricum & Dalmatiam spectat. Alpium mollibus tecta est. Omni proventu felix solum. Vberrimas segetes alit, pascuorum ingentium

fidem

fidem exteris gentibus facit, venalibus per Orbem armentis. Paulo minus centum millibus boum in singulos annos Germaniæ transmittit, illincque in vicinas Germaniæ terras. Partem quoque Italiæ iisdem cibis alit. Vinum generosissimum est, nec multum illi dispar, quod in Hispania gignitur. Cœlum quoque ad valetudinem commodum, nisi quod sub Autumno intemperies mutantis in horas aëris morbos creat, maxime hospitibus sævos. Noctes scilicet multo frigore horrent, ingens æstus succedit, media luce campos corporaque adurens. Sub vesperam gelidus aër iterum incautos astringit. Varii generis preciique metalla in visceribus tellus habet, aurumq; interdum cum arena fluvii volvunt, feracissimi piscium, quos ibi nimia copia viles facit.

Indolem gentis ideo magis arduum scire, quod hoc seculo horribili clade perculsa est, suisque moribus vix relicta; hinc urgentibus barbaris, potitisque magna parte provinciæ; hinc milite ex omnibus Europę populis ad auxilium lecto, moraque, & multitudine, aliquid suorum morum sensim in illam regionem transfundente. Dixerim, bello & assiduis malis factum, ut vulgus quod in agris habitat, excussa rusticitatis simplicitate, in sævitiam plerumque abierit. Nullo discrimine, in suos, atque hostis milites, insidias struunt. Si quibus sub noctem aberrare contigerit, adsunt statim ad prædam, & ingratissimo scelere suos milites, sibi opem per omnia discrimina ferentes, non aliter à se quam nudos, & in ultimæ mendicitatis imaginem amittunt.

Nobilibus, ut par est, mens erectior, meliorque frons, & animus ad magnificentiam factus.

ctus, membra, inceſſuſque compoſiti ad vetuſtam majeſtatem. Togis & tunicis utuntur, ad morem orientis, purpureis maxime, aut quæ cœruleum colorem acceperunt. Et hic veſtitus egregie viros decet, brevi ut plurimum acinace ad togatum latus appenſo. Callidis & ingentibus conſiliis valent, parique audacia, præſertim ſi brevi duntaxat & furtivo impetu opus. Ingentes Proceribus opes ſunt; magna quoque, licet in regno, libertatis veſtigia. Vnicuiq; pro opibus multitudo clientium; & illis in patronos ingens fides. Non alia ingentior nobilibus cura, quam ne quid de iis prærogativis decedat, quas tam à multis ætatibus intemeratas habent. Et ideo major armorum pertinacia contra Turcas, qui in unam ſervitutem omnis claritudinis ſanguiniſque familias premit. Abſq; hoc, inclinatio animorum in illis timeretur, aliunde potius Reges quam ex Germania petituris. Quippe Hungaros Germanoſque vulgare viciniæ malum, ſuperba æmulatio inter ſe committit. Probra utrimque in domeſticis colloquiis ſæva, alterniſque vitia curioſe aut explorant, aut fingunt.

Hungari equorum ſtudioſi, quos optimos habent; veſtes quoque, & arma, ad delicias pompamque exigunt: equis malunt quam pedibus prælium inire, timerique cum ambitu quærunt. Italica ingenia arteſque ſequuti, ne quidem ab eorum vitiis creduntur abhorrere, & vindictæ facinora peragere dicuntur iiſdem artibus, parique livore. Ad amicitiam facillimos putes: Sed hæc verane ſit aut ficta, nulli melius æſtimabunt, quam ii ipſi qui illam inibunt; ſerio reputantes num amari meruerint, an vero illa gens utilitatem capta-

ra, simulatione benevolentiæ fraudem paret.

Insignis est apud illos magistratus quē Palatinum dicunt: Is nihil ex se decernere, sed obstare Regi potest quicquam publicum sancienti: cui postquam suo suffragio intercessit, infirmum est quod deinde statuitur. Et hunc plurimi colunt, tanquā vindicem libertatis, oppositumq; Regibus, ut olim Tribunatus Romanis Consulibus potestatis modū fecit. Hinc scias, magnos gentis animos, nimiumq; tumentes, dura aut soluta imperia pati non posse: nisi (quod in provinciis illic cernas quas Turcæ invasere) ad reverētiam dominorum, acri metu cogātur, & premente spem omnem libertatis.

Illyrici, Dalmatæque, quos Istros Sclavosq; appellamus, ad Hadriatici maris littora incolunt; illinc qua introrsus terram spectant, in Pannoniæ fines perveniunt. Immanium montium dorso ea regio horret, perpetua hyeme in cacuminibus rigente: quæ in valles demittantur, mitiora sunt, vicisque & arcibus frequentia. Gens alieni juris est; diversisque dominis jamdiu assueta, in eorum plurimum mores, ac veluti indolem, abit. Pars Principibus Austriæ subest; Veneti non pauca ad mare obtinent: reliqua Turcarum Imperio accessere: hinc Germanici habitus atque mores, Italici etiam, ac denique barbari, pro dominorum genio dispensati. Pæne invia regio est, nisi quod in portibus naves interdum excipit, quæ à Venetis in Orientem solvunt, aut illuc in Adriaticum remeantes: cætera peregrinos non invitant. Inde lectis militibus fortitudinis & audaciæ fama est, in Turcarum præcipue castris: paucique præter illos Constantinopoli in prætorianas cohortes leguntur.

Hunga-

Hungariæ à Septentrione Polonia eſt, inde ad Oceanum procedens, Ruſſiæque contermina. Tot ſpatiis diffuſa regio pæne nullibi in montes aſſurgit: & à planitie factum nomen, quam Scythico verbo *Pole* appellant. Campi in immenſum patent, quos nix altiſſima hyeme obruit: hac diſcuſſa ſegetes creſcunt, non in indigenarum tantum uſus, ſed & mari delatæ, per multa Baltici littoris ſpacia, ſterilibus fundis anniſve opem ferunt. Sævæ hyemes terram fluminaque advinciunt, quia violentia Aquilonis, nullis montibus repercuſſa, liberum ut in pelago cœlum rapit: accedit Septentrionis vicinia, & ibi emoriens Solis vis, præſertim cum receſſit ad brumam. Natura ſubſidium admovit profundiſſimas ſylvas, quæ & in ignem datæ frigus expellant, & in ſuis præterea umbris animalia alant, quorum pelles ſulciendis veſtibus precioſiſſimæ habentur. Hac duplici ope utuntur in hyemem. Alio quoque commodo ſuis ſylvis obnoxii. Quippe alicubi immenſa examina apum fervent. Agreſtia illa ſunt, nec cujuſquam cura aut paſtum aut tecta accipiunt. Vacuis quercuum ramis, aut truncis inhærent; ibi cereas domos extruunt & optimo melle implent. Hinc ingens faciliſq; in regionem proventus. Ceram mercatores devehunt; ipſi melle conficiunt potum, quem in deliciis habent. Flumina, paludeſq;, plus juſto quaſdam provincias obruunt, adeo ut æſtate vix poſſint adiri. concretis per hyemem undis curricula habent, quæ lubrica glacies facile evolvit: ita per regionem feruntur: & hoc eſt commercii tempus quo exteri ad eos commeant, ceramque & pelles mercantur, ac ſi quid præterea ſub tam rigido cœ-

lo in

lo in precium nascitur. Plerumque lapides extruendis domibus desunt. Lignis ad parietes utuntur, stramentoque operiunt, præterquam in celebribus oppidis, arcibusque Optimatum, quantum illa regio ferre potest excultis. Polonis ut plurimum dura vita cœlo aspero, nec populi moribus factis ad nostri seculi venustatem, & hinc aliquando sæviora ingenia. Diversoria peregrinos excipiunt, longe à nostrarum terrarum ratione. Deducuntur in sedem quæ inanis, & plerumque perfossis ad accipiendum lumen parietibus, ventis quoque & hyemi patet, nulli quibus decumbant lecti, non erecta ad epulas mensa, longo ac multiplici clavo paries fixus est. Illic hospites sarcinas quas habent in ordinem appendunt. Multo deinde stramento sternitur solum; & hoc in illis diversoriis pro thoro est. Itaque per illam regionem processuri, ad iter ita se comparant, quasi domum circumducant. cibos, & cætera in alimentum ferunt, lectulos in rhedis collocant, ut nudis illis tectis, excepti sua supellectile, & famem & frigora arceant. Gens est ad ferociam, & licentiam nata, quam vocant libertatem, adeo ut infandæ barbariei legem multis seculis ibi solemnem, vix nunc demum omiserint; Ea scilicet caverant; ut qui hominem peremisset, solveretur metu judiciorum, si in jacentis cadaver projecisset pauculos nũmos, quorum numerus eadem lege destinabatur. Nec tam vile fecissent humanæ vitæ precium, nisi sui genii impetu pro levi facinore haberent humanũ cruorem prodigere. Ipsum nomen non tantum servitutis, sed & justi ac legitimi regni oderunt. Rex ad patrias leges vi & armis adigitur. Nobilitas tristibus prærogativis

gativis se ipsa donavit, quibus possit sibi lavi- cem & impune nocere, quippe Principi non satis juris est, ut quod peccaverint ipse vindicet. Maxime sibi credunt; nec major libido est libertatis in moribus, vitaque incivili, quam in religionum & cœlestium rerum sensu; de quibus, ut placet, sine metu, & sentire volunt, & loqui: scilicet immani fiducia sui, quibus sapere alieno ductu pudet. Hinc in diversa hodie scissæ mentes, errorumque omnium lues, quicunque antiqua secula polluerunt. Quisque in suæ familiæ laudem intentus est; præsertim si in exteros incidit, & expertes suarum fortunarum. Sævire quam decipere promptiores, & ipsi magis fraudibus quam vi patent.

Vltra Poloniam Russia jacet, quam obtinet Moscovitarum Princeps. Nomen Imperio ab urbe Mosco est: quam illius Russiæ caput multitudo incolarum, & habitatio Regum fecit. Ab Oceano ad Caspium mare immenso tractu patet. Diversis lateribus Polonis Suedisque confinis est. In aliis ejus limitibus Tartari hærent. Longo frigore & penetrabili, damnata est. Vix profecto jam vere redditur terra, quam nives oppresserant. Inde æstas gravissime incumbit, & quasi redimeret moras quas longa hyems fecit, subito æstu percoquit fructus, non tamen ad nostrarum arborum felicitatem. Pæne supra fidem est ibi quoque pepones maturescere, quibus apud nos non flagrantes modo soles quæruntur, sed & sæpe repetiti. Crebræ sylvæ campos attollunt; in iis preciosæ pellibus feræ; ceræ etiam copia, atque mellis, & hinc præcipuum in illis regionibus mercaturæ commercium. Multi incolæ sunt, neque tamen pro terrarum amplitudine, quas possident.

Serri-

Servituti gens nata, ad omne libertatis vestigium ferox est; placida si prematur. Neque abnuunt jugum. Vltro fatentur Principi se servire, illi in suas opes, in corpora, vitamque jus esse. Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non est in suorum Ottomanorum sceptrum. Cæteras quoq; gentes ex suo genio æstimant. Hospites, sive forte, sive consilio in Moscoviam advectos, in idem jugum damnant & servire suo Principi volunt: si quos furtim abeuntes retraxerunt, ut fugitivos plectunt. Magnatibus, licet ipsi serviunt, in minores suus fastus est: & vulgus horum maxime supercilium timet.

Fertur populus adeo literarum rudis esse, ut pauci inter illos vulgatissimas preces memoria teneant quibus Numen propitiamus. Bello quam ocio aptiores: & plerumque in armis sunt: sive quo Tartarorum impetum frangant, sive alio limite Polonos lacessunt, aut repellunt: ista quoq; ætate civilibus odiis inter se certaverunt. Acies illis ex equitibus tota: pedite ideo vix utuntur, quod omnium bellorum momenta in celeritate constituunt: magno impetu vel impressionem adorti vel fugam. Sed ubi pavere inceperunt, ad desperationem quoque vertuntur. Adeo ut ex prælio fugientes, si assequitur hostis, nihil ausi repugnare, ita se victoribus dedant, ut nec mortẽ deprecentur. Castigandis furtis remissi sunt: tamen prædones ultimo supplicio ulciscuntur. Gens est cauta, nectendisq; fraudibus apta; Neque ignorant ideo mercatoribus se suspectos: quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciis aliam patriam sibi fingunt. Perpotandi studium acre est, & præter

patrios potus ne quidem advecta vina desunt.

Vxoribus longa captivitas, quas domi ferio continent, dignas quoque majoribus malis: adeo servilibus supra fidem ingeniis demissas esse ajunt. Virorum in se benevolentiam ex verberum numero æstimant: nunquam melius suo judicio habitæ quam cum in sæva ingenia inciderunt. Quidam è Germania in Moscoviam migraverat, vir è plebe, & si nomen in tantilla re placet, Iordanes dicebatur. Hæsit ergo in illa regione, & cum sibi ex sedes placerent, inde etiam duxit uxoré. Hanc cum charam haberet, omnibusq; officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mœsta, crebro in singultibus & cæteris mœrentis animi indiciis erat. Viro denique sciscitanti mœstitiæ causam; se enim nullis quod sciret amicitiæ muneribus defuisse; Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me quam tibi vilis sim? simulque largos gemitus cœpit effundere. Ille attonitus, in amplexus mœrentem recepit, rogare perseverans, nunquid eam offendisset; peccavisse se forsitan, sed culpam emendatione deleturum. Ad hæc illa, Vbi autem sunt verbera, inquit, quibus te amare docuisti? hoc certe potissimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura sancitur. Hoc à Iordane audito, primum stupor continuit risum; mox utroque vanescente, è re sua esse putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipsa præscripserat; nec multo post arripuit cædendæ mulieris causam; & illa fustibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere virum cœpit. Nec tenuit ille modum, sed jam ferior quam misera conjunx optasset,

ad extremum grandi ictu dicitur hujus etiam crura & cervicem afflixisse.

Germania, qua Baltico alluitur mari, Cimbricæ Chersoneso confinis est, parvoque maris discrimine cæteras insulas videt, quæ idem Cimbrorum regnum faciunt: hodie Daniam appellamus. inde brevis in Suediam trajectus est: cui ad Boream Norvegia adjacet. Et hæ quidem regiones sunt, ex quibus tantæ gentes numero suo, victoriisque celebratæ, quodam turbinis æstu toti olim Europæ infusæ sunt. Inde Cimbri, Teutonesque, inde Gothi Vandalique prorupere; per quos Italia, Libya, Hispania, cum Galliæ parte afflicta est. Recentioribus seculis quæ inde Coloniæ emigrabant, Northmanni dicebantur, id est, homines à Septentrione venientes. Per hos diu occupata Britannia, in Galliis plurima ferro igneq; corrupta sunt: sed illic post varia discrimina pax placuit, & concedentibus Gallis, Neustriam insederunt, quam exinde vocavere Normanniam. Adeo nihil in Europa intactum illis fuit, & omnibus formidabiles, etiam vulgo indomiti censebantur. Vnde tanta hodie multitudo, & velut fons gentium eruerit, incertum est: certè jam minus crebra in illis regionibus oppida; tantumq; à mittendis coloniis absunt, ut cum bella ingruerint, externo milite uti consuescant. Crediderim barbaras gentes, cum frugales ibi olim in inculto solo essent, ignaræque vitiorum, multa sobole increvisse. Et quoniam infelicitas terræ numeroso populo alimenta negabat, sæpe dimisisse juventutem novas sedes quæsitum; cui se sponte tunc omnis ætatis homines applicabant: Nunc autem insano comessandi bibendique vitio obruisse

 geni-

genitalem vim, nec habitatores nisi suis regionibus sufficere posse. Illic Germania perpotandi studio superatur. Mane primum excitati stomachum implent ingesto calidissimo potu, quem ab ipso vino igne exprimunt. Sic refectis, missa ad caput æstuantis potionis caligo somni cupiditatem facit: brevis quies est, rursusq; secedunt ad potum. Vinum tunc bibunt, aut si quibus, ut vocant, cervisia placet. Quod inde spatii ad medium diem est, negociis datur. Tandem ad prandium conveniunt, quod utique sæpe non dubitant continuatis sermonibus in cœnæ tempus extrahere: hinc ut plurimum in thalamos deferuntur, contumelias nec facere prompti, nec pati. Datæ dexteræ fidem non violant. Multa Germanicæ in his linguæ sunt, sed in moribus plura vestigia.

Norvegiam rari incolæ tenent. Vt plurimum venatione vitam tolerant: nullibi commodiores malis, aut navium tabulatis arbores crescunt. Gens est rudis, & apud multos veneficiis infamis. Ajunt venalem apud illos ventum esse, quem inde navigaturi emant, Vlyssis Æolique fabulam vero æquante prodigio. Diræ apud illos hyemes, & plerumque incautis infestæ. Torpens aër, remisso, ac pæne nullo sensu, occupat corpus: ne ante quam perieris intelligas te perire. Memorabili exemplo huic pesti is ereptus est, quem Numen ad regnum Britanniarú destinaverat, nunc unius Scotiæ Rex, Iacobus. Filiam Annam illi desponderat Fredericus II, Cimbricæ Chersonesi Rex: Sed cum illa in Scotiam veheretur, non semel in Norvegiam ejecta est, vi fortium, malisq; geniis ad Veneficæ imperium ventos cientibus, quæ aliquanto post facinoris pœnas luit.

Sed Rex interim amore & juventa impatiens, ad conjugem deferri constituit: provectaque jam hyeme, illud mare glacie infame ingressus est. Cœlo & tempestatibus luctatum Norvegia excepit; nec multo post quæ eum vexerat navis, velut in aridam delata, ita circumstante glacie immobilis hæsit. Res ad Iacobum delata est; statimque libuit hoc insolenti spectaculo frui: quippe nulla suæ Britanniæ littora concretas undas tenent. Sudum erat, neque portus ab hospitio Regis procul: Processit igitur, nec spirantibus ventis, nec acriter, ut videbatur, inhorrente aëre; contemplatusque paulisper glacie stratum mare in thalamum rediit, nec dum aliquid de pernicie hyemis suspicatus. Sed dum foco se admovet, ex circumstantibus unus, in dexteram Regis manum, ut forte fit, intuens, advertit vicinum pollici digitum cæruleo & exangui livore rubentem; peritusque cœli illius, Ne tu, inquit, Rex, ad ignem accesseris; nocuit tibi aër, & digitum exanimavit: sic jam affectum, pejus ignis intempestivo calore perdiderit; frigoris lues alio frigore pellenda est. Admiratus Rex primum se læsum negat, quippe nullo modo doloris sensu tentatus. Sed non diu dubitavit, quin recte moneretur. Nam stupebat rigens digitus, sensumque cum sanguinis calore amiserat. De remedio quærenti, referunt, certam esse & in promptu medicinam, cujus se salubritas, brevi quidem, sed acerrimo dolore, insinuet. Id pati oportere, nisi malit intercidere digitum tam noxia hyeme contactum. Allatumque est vas subito, plenum nive, non quidem ad ignem domita, sed per ipsum triclinii teporem jam sensim diffluente. Illo Rex digi-

tum inserere ex præcepto incolarum monetur: subitoq; ingens dolor per torpentes paulo ante articulos pæne illius patientiam excussit. Remeantis in digitum sensus documentum primum fuit, quod doleret. Eo modo Rex incolumis evasit; admonitoque tam improvisi mali facilior postea cautio fuit, vel certe medicina: quippe & post, aurem dexteram equitantis eadem pestis adussit.

CAPVT IX.

Turca, Indi.

TVrcarum ferum genus, & ad urbium, artificiorum, scientiæ excidium natum, nostris vitiis, quam sua virtute felicius fuit. Hæc publica Orbis lues, barbaro impetu, tum multitudine hominum, & austera parendi disciplina, invaluit. Primum illis à Scythia quam Tartariam appellamus exordium. Hinc sive stipendiarii dissidentibus Persis ad auxilium accersiti sunt, sive ultro inopes patriæ campos reliquerunt, invitati felicitate viciniæ, Ducis quem sibi constituerunt auspicium mira religione sequuti sunt. Huic se suaque addixere; sive libertatem nunquam viderant, sive ultro projecerunt. Nec in aliis gentibus constantior in modestos & legitimos Principes fides, quam illis in atrocem, cui se damnaverunt, tyrannidem: nisi quod tantæ reverentiæ impetus sensim creditur jam torpere, sub Principibus illo obsequio minus dignis; animis quoque in populo animorum affectibus nunquam diu constantibus.

Per hos primum correpta pars Asiæ quæ olim fluere deliciis dicebatur. Hinc sub Amurathe in Europam, Ligurum ope remigioque,

transvectis, illa Græcia, illud Musarum domicilium, concessit in prædam. Ipsi tamen dura indole eluctati humanitatem, in majorum feritate perseverant; prorsus ut intelligas sub molli cœlo immania ingenia esse posse. Quandiu in Bithynia hæserunt, aut in Thraciæ deinde littoribus, æmula hinc Græcorum, hinc Trapezuntinorũ imperia, per quæ vinci oportebat nisi ipsi vincerent, accendebant sæva ingenia, & tunc quodam primarum victoriarum æstu ferventia. Vbi pudendo nobis bello tantos hostes sustulerunt, Constantinopolim à Mahumete captam habuere in præcipuum regni caput; deliniti situ urbis, quæ Europæ Asiæque faucibus hæret, & commoditate pulcherrimi portus, tum fama Imperii, quod ibi multis ætatibus inclytum duraverat.

Quod in Oriente reliquum erat, vel à Soldano tenebatur, qui Syriam, vicinasque regiones, Ægypto addiderat; vel sub Persarum jure erat, terras quæ ab Euphrate ad Indiam late jacent uno Imperio jungentium. Persa palam Turcæ infestus, & de regni limitibus quotidiano odio belloque certabat. Vtrique cum Ægyptio fœdus erat: sed visus Selymo Turcæ Ægyptius id cum Persa arctius & religiosius colere: Et hæc statim causa armorum. Nunquam tam brevi bello parta major victoria, spoliis, viris, terris: & quod est amplius, diuturna earum rerum quæ victæ sunt possessione, quippe duobus justis præliis, unoque tumultuario, omnes Soldani regiones, opes, arma in Selymum fortuna contulit. Hinc ille in Persam gravior: Europæque simul imminens, nostras opes fastidiose despicere. Sed à Syria cum Triumpho redeuntem acer morbus oppressit, eodem illo

loco ubi quondam in parentem Bajazetem acie certaverat: velut diris patriam vindictam reposcentibus. Sed statim Solymanus ipso Patre acrior Pannoniam invasit. Rapta Buda, quę Hungariæ caput est, ausus quoque Viennam Austriæ obsidione tentare. Sensim tamen Bizantinæ deliciæ illorum Principum animos à nostris cladibus averterunt. At nos intestinis interim odiis & æmulatione gentium fracti, non erubescimus pacis bellique momenta ab iis expectare, in ipsos nihil sponte audentes, contentique non lacessi, adeo ut legatos, velut belli redemptores, & deprecatores fœderum, ad hos Bizantii Tyrannos dimittamus; quos illi sive sua superbia, sive religionibus nostris offensi, nullo colloquio, ac vix quidem conspectu dignos putant, rati infra sui imperii dignitatem, suos quoque legatos ad mutuæ amicitiæ commercium in has oras destinare. Cæterum ut tot victoriarum felicitas, majestatem Principis Turcæ pæne supra humani fastigii cultus subvexit, ita ipsum populum, cujus manu impetuque partum Imperium, (mirum dictu) videtur afflixisse. Nam adhuc humilibus Ottomanorum Principum rebus, cum pæne suam gentem, quantacunque tunc erat, in castris haberent, certe quicquid dignitatum prædarumque vellent dividere, spargendum in illos ipsos milites erat; nec alios præter hos Scythas habebant, quibus amicitia miscerentur. Auctis nunc opibus, liberoque delectu, ex suis domitisve gentibus, quos malint ad Rempublicam admovere, à præcipuis honoribus arcent veteres illas stirpes, illorum militum nepotes à quibus Ottomanica domus idipsum cum imperio olim accepit, ut jam ingrata esse pos-

se possit. Nescias id fastidio factum, an consuetudine, (quæ postquam invaluit, barbaris pro religione est) an secreto ad sui regni securitatem consilio, quod ingentes præfecturæ, tribunalia, dignitates, non aliis permittuntur, quam iis qui ex Christianis parentibus nati sunt. E Dalmatia potissimum, & Illlyrico, de sinu parentum abrepti pueri, virginesque, in destinata Constantinopoli claustra ducuntur. Ibi sacra parentum, quæ vix infantes meminerût, in vesanas superstitiones mutant, circumcisis genitalibus, & reverentia in Mahumetem imbuti. Et hi cœtus in tam miserabili rapina coacti, Regi Turcæ pro seminario ducum, principumque sunt, quibus corporis sui curam viresque imperii tradat. Hinc præterea spadones, ad intima destinati obsequia, ideoque non vile aut pudendum ibi genus. Hinc Reginæ pellicesque & semper tanto Regi regnaturæ post se sobolis mater. Suas quoque amitas, & sorores, ex illa cohorte delectis nuptum dant; sibi patrueles, & nepotes, daturis. Adeoq; est in precio de Turcica stirpe nô nasci, ut summa in Imperio munera, quæ isti ex Christianis parentibus geniti tenent, in eorum liberos nusquam transeant. Nec alia causa est, quam quod illos in legem ritusq; Turcarum ediderunt. Et hoc illa gens patitur, suo quoque judicio vilis.

Turcis enim rustica ac demissa indoles: neque digna libertate quam non curant vindicare. Rudes animos ne ulla scientiarum humanitate mitigent, Mahumetes lege cavit, quo facilius ignari componerentur in legis vesaniam, quam præscripsit. Gregum, armentorumque, & supellectilis præcipua illis cura: ædificia vix ad usus, nedû ad cultum extruunt;

sive adhuc Scythicæ originis memores, & vitæ in plaustris errantis, sive quod unusquisque suum agrum precario jure possidet, ad Principis nutum non fundos illos tantum, sed & provinciam mutaturus. Principem ingenerato affectu mire colunt; umbram hunc & effigiem Numinis vocant. In ea gente sævissimi, fœdiusque in Christianorum odium intenti, non sunt illi qui longa majorum serie in Turcis sunt, sed qui in eorum ritus à nobis defecere: cæteris mitius ingenium perhibetur, longe tamen à moribus nostris esse. Venena non alibi ingeniosius parantur: & vix credibile, quantis artibus vim nocentium rerum exprimant copulentque, nec aliter scilicet quam per mirabiles astus, illa lue quemquam tollant: omnibus, quo hanc mortem & effugere possint & tradere, in pari vitio calliditatem quærentibus. Quis credat non gustu, sed nec tactu opus esse, levi aura hanc pestem insinuante, corruptisque vitalibus nec lentam quidem mortem inducente? Nuper Alepensem præfecturam emerat à gratiosis in Aula hominibus quidam ex illarum dignitatum candidatis. Vrbs est vix bidui itinere à Cilicio mari summota, mercatorum frequentia Orientisq; commercio gravis, unde merces partim Euphrate, partim jumentis delatas accipit. Inde suis rectoribus ingentium opum causa, tam licenter in provinciam grassantibus, quam profuse illam emunt. Hoc igitur homine in præfecturam misso alius majoribus donis sollicitat fidem eorundem Optimatum, jubeturque illi priori succedere, qui provinciam vix dum libaverat. Is hoc nuncio celeriter amicorum fide perlato, vehementer, ut par erat, improvisa clade perculsus est,

nec

nec dum ulla scilicet præda ambitum emptæ præfecturæ repensante. Igitur amicorum qui aderant consilium advocat, apud illos amissas opes deflet, perfidiamque aulæ queritur, tam fœde venalem. Incertus consilii erat, pareretne revocantibus Constantinopolim literis, an successori armatam manum objiceret: audaciæ veniam à Bizantinis proceribus novis muneribus impetraturus; aut saltem publico suo decori, simulque domesticæ rei, superstes non futurus. Inter has cogitationes furentem, anxiumque, seduxit fidissimus amicorum; monet ne quid temere audeat; si restiterit ad mandatam provinciam venienti, id Regem pro defectione habiturum. Nullum in sua gente atrocius crimen esse, quam non modo violantis, sed vel remorantis obsequium. Tutius, inquit, consultum tibi volo. Accedenti æmulo etiam cum donis occurre: ne tua benignitas sit suspecta, apud eum querendum est, tuarum rerum spes hac intempestiva successione propemodum esse accisas. Tamen nihil tibi antiquius quam parere. Accipiat sane provinciam cui destinatus est; in amicitiæ quoque pignus illa munera, quæ hospitali comitate protuleris: iis satis gratiam habiturum, si in Regiam redeunti literas dederit, quibus significet, nihil te cunctatum, imperium, statim ut jussus es, urbem, jura, provinciam tradidisse. In tuis autem donis strophiolum erit, inquit, quod habeo, multi operis, sed nocentissima tabe perunctum. Hoc si quasi artificii venustatem monstraturus ad illius vultus explicas, sic ut vel minimo halitu perfundatur, spondeo, nunquam in Alepensi urbe regnabit. Vtitur sagacissimi viri consilio Præses, longaque & multi-

multiplici pompa exceptum successorē in ædes deducit. Ibi inter insidiosæ liberalitatis blandimenta evolvit fatale strophiolum, auro & serico distinctum. Lætus hospes suæ mortis instrumentum aspexit. Inde divertunt ad cœnam. Sed hic fraudibus agens, simulabat, primo se mane iter Bizantium versus ingredi velle. Expressit itaque eadem illa nocte literas suorum officiorum testes: Neque enim tam benevolo decessori iste miser perfunctorie indulgebat. Sic exacta noctis parte ad quietem secessum est. Primo mane novus Præses inspirato per strophioli auram veneno impar fuit. Iacebat in strato exanimis, nec tam repentini casus aliis causa patebat, quam illis qui incautum peremerant. Peracto facinore veneficus Præses Constantinopolim literas destinat, tam illas quibus successor significat ut optime esset exceptus; quam alias successoris interitū nunciaturas, orantesq; tunc saltem imperium sibi & provinciam prorogari. Nec id ægre impetravit, tanto sceleri felicitatem indulgente fortuna. Et hoc sævo & in flagitium mirabili astu, non plus studium venenorum, miserabili subtilitate excultum, suspexeris, quam corruptos in ea gente mores, venundatos magistratibus populos, fas æquumque infra pecuniam positum, & cætera ultimæ tyrannidis mala. Vix ambitus, aut repetundarum actio; viles magnatibus injuriæ, ac pæne indignæ vindicari, quibus vulgus affligitur, diuturnitate servitutis, & institutione parentum, non ausum aspernari tam dejectæ sortis cladem.

Non aliud in Turcis magis mirer, quā quod homines immortalitatem animorum tam cōstanter asserentes, ut his inde vilior hæc vita sit,

sit, sibi eorum flagitiorum licentiam faciant, quæ etiam absq; lege natura refugiat. Tamen in egenorum ac hospitum opem multorum animi illic effusi sunt. Ad hæc humanæ miserationis opera passim ædes extructæ, in quas ægri aut fessi divertant; ibiq; constitutæ privatorum testamentis & publico sumptu opes. Nos etiam, quanquam canes & credunt & vocant, non arcent à tanti beneficii humanitate. Ingens in parentes reverentia: & si quando molesti sunt, plus recordatio dati spiritus, quam acerbitas injuriæ valet. Multi cibi gens, & plus curando corpori intenta quam animo.

Omnis autem libidinis qua sunt infames, minor his ipsis culpa quam fœdo Mahumeti, has cupiditates maxime innatas mortalibus, sed Numinis pudorisque vinculis astrictas, sua lege exolventi. Ita allicere placuit militarem quidem populum, sed ut in Oriente ad voluptates molliorem. Inde his vitiis, tanquam concussa remissione, exercentur, miserabili virtutis inscitia. Neque abest à libidine crudelitas, saltem in Principe tam suorum sibi sanguinem quam opes vindicante. Constantinopolim Rex Turca obibat, in proximos agros venatione decreta, cum ad militis fores adolescentulum videt impudice fractis oculis vibrantem. Accensa deterrimi Principis libido est; rapique & in regiam duci jubet. At miles, qui puero assueverat, reverentiam amore vincente, non dubitavit pro scorto opponere suum pectus, strictoque gladio irruentes ministros submovere. Sed quid unus in multitudinem posset? Ipse Princeps, ad omnem suorum contumaciam tam pervicacis iræ, tamen hanc amantis violentiam in crimen non duxit; illum

lum quoq; tanquam in precium abrepti pueri, rustico prædio donat; & stipendium jubet augeri. Neq. mora, vilissimi scorti amore Rex flagrare, nec tantum in deliciis habere, sed & in ambitiosæ amicitiæ locū. Quod miles cum audiret, eum olim sibi carissimum aspicere inter tantos honores concupivit. Donis itaque ac precibus evicit à custodibus qui stabant ad fores, ut cum Rex in hortis vesceretur, clam & à Satellitum tergo ipsum accumbentem simulq; adolescentulum intueretur. (nam & is solebat regiis conviviis adhiberi.) Constituto tempore adest. Iacebat Rex in tapetibus patrio more, neque procul impurissimum scortum, & nimio impudicitiæ precio jam superbum. Inter hæc miles incautius forte prodire, sic ut à puero conspiceretur, qui veteris obsequii memor, statim ad ipsum cursu defertur, amplexæque dexteræ osculum ponit. Princeps in redeuntem insiliens, fronte oculisque furore ardentibus, interrogat quo vecors & infidus divertisset. At ille, Ad priorem, inquit, herum, Rex, quem à me saltem oportuit salutari. Haud mora, Rex æmulatione insaniens, brevi ferro quo erat accinctus, sui amatoris perfodit pectus. Sed ut labentem vidit, sequutus in terram, suo sinu vulnus fovit, ingemuitque morienti. Iussus statim miles mori; quasi tanti doloris Principi causa: sed ille inter tumultum elapsus, ipso favore satellitum evasit, latebris & suorum silentio tectus, donec princeps mitigaretur. Adeo nullius amicitiæ nexus tuti sunt à tyrannide tam atroci, nec incolumitatem suam tantum, sed & voluptates, supra vitam suorum civium æstimante.

Arma autem, jam cessantibus Principibus, sub

sub quorum aspectu ingens militum audacia erat, modicis in ea gente studiis, nec ex parentum impetu, culta sunt. Prætoriani in urbe regia, quos Janissarios vocant, desueti jamdum vero pulvere exerceri, in ocio & civilibus deliciis ad turbidam sed gnavam audaciam instituuntur. Hinc solvendæ disciplinæ initium superbis militibus, nec laborem, nec felicitatem pati idoneis. Non aliis vitiis olim eversi sub sua mole Romani jacuerunt. Et illud forte Imperium jam deficientibus ventis quibus alte intumuit, suo pondere vicisque obruetur. Illi tamen qui Ægypto præsident, maxime ad Memphim collocati, veteris militiæ decus cum ingenti laude obtinent, scilicet ab aula semoti, arcendisq; prædantium manibus, qui de montium jugis erumpunt in vallem, in quotidianos labores exerciti. Sed in fugientium latronum agmen fortes, tantumque instare cedentibus; si in nostrorum hominum robur inciderent, fortasse equorum celeritate qua præstant, ad salutem, non prælium uterentur.

Sagittarum, quæ præcipua Turcis vis, jam neglectus ille usus qui olim formidabilis Orbi fuit credo, quia sine longo sudore, corporisque ad laborem obsequio, ad hanc artem perveniri non potest; & hodie milites fracti ocio, & languente disciplina, tanti non emunt fortes esse. Breves arcus sunt, inflectique nisi à peritis difficiles, cæterum multo majore impetu tela expellunt, quam quo machinę nostræ plumbeas glandes ejiciunt. Vidimus quidem (& fidem oculis nostris tarde habuimus) chalybem tres digitos altum ab exigua sagitta pertransiri. nec minoris prodigii fuit, destitutum ferro telum in modicæ arboris truncum arcu impelli,

pelli, & utrimque defigere. Hanc artem clarissimo apud nos viro, cum Constantinopoli esset, tradidit Solymani vetus miles, confessus illam artem interire suorum socordia: vix tres esse in tam vasto Imperio quibus curæ fuerit hanc majorum fortitudinem in se producere; cæteris laxos arcus, nec aliis quam levis armaturæ hominibus esse timendos.

Quod si Numinis beneficio, & illorum vitiis uti vellemus, quid hac tempestate facilius quam opimas extorquere provincias à barbara gente, suumque impetum, quem pro fortitudine habuit, dediscente? Hoc gementes sub tam feræ tyrannidis mole expectant à nobis Christiani, immensa multitudo, sed ducibus armisque defecti: hoc nostri quoque ritus, & templa, quæ vesani delevere, hoc de illorum Imperio dejecta humanitas, terræq; olim cultissimæ nunc velut informes, nec in sui decoris honestatem, nisi nostris auxiliis, rediture. Quod si quem moveant experta toties arma, frustraque exhaustæ divitiæ, dum nostri majores à Saracenorum impetu Syriam, Palæstinam, Ægyptum, contendunt vindicare, in Turcas etiam ingentibus sæpe copiis moventes; cogitet, eos magis æmulatione inter se, quam hostibus illis victos. Vt omiserim Principes Græcos, semper infestos militibus ab Occidente venientibus; quoties ipsi inutilibus odiis nostros impetus in nos conversi consumpsimus? Non oportet recentibus exemplis nostri seculi pudorem onerare, ac ne quidem curiose recensere veteres clades. Satis erunt ad doloris & cautionis argumentum, Gallorum Anglorumque in ejusmodi bellis funesta dissidia. Richardus II, Rex Angliæ, cui ex leonis

corde

corde cognomen est, in Syriam exercitum duxerat, ultusq. injurias quas Cyprii intulerant, ad ultimos metus Soldanum adegerat, jàm Hierosolyma tradere & sic cum Christianis pacisci cogitantem: Cum ecce Gallorum Rex Philippus, quem Augustum appellarunt, reversus & ipse à Syria, & Richardo infestus, cum exercitu in Normanniam movet, (hæc tunc Anglici juris erat) & oppida adortus, quædam vi capit, alia metu aut factione subigit. Sic Richardum, tum publicis Orbis rebus intentum, ad rerum suarum tutelam in Europam revocavit, & tunc Saraceni Gallorum manibus Christiano exercitui erepti sunt: qui postea Anglis quoque beneficium debuerunt. Quippe vix seculum inde effluxerat, cum Philippus cui cognomen Valesio, Francorum Rex, omni regni sui mole ad hæc bella transmarinæ pietatis conversus est. Aderant in auxilium Navarræ Rex, Arragoniæ, atq; Bohemiæ, multique præterea mortales, quos regni magnitudo, sanctitasque belli coëgerat. Iam in anchoris classis stabat quæ quadraginta armatorum millia veheret. Trium annorum commeatus addebantur. Exercitus terra iturus trecentorum millium erat. Sed tam gravem apparatum, tantamque spem mundi, intervertit Eduardus III, Angliæ Rex, tunc primum Franciæ sceptrum, tanquam matris Isabellæ hæreditatem, aggressus vindicare. Sic in nostra viscera acti sumus; & à nobis superati, triumphos Saracenis Turcisque concessimus. Tristissimi quidem hi casus; sed illorum ingens solatium, nobis adhuc vires esse eruendo illi barbarorum Imperio, ac ne quidem conjurationem nostrorum Principum in hoc quæri: plures ex illis esse, qui soli

huic

huic victoriæ sufficere possint. Non innumero exercitu opus est, nec velis immensum mare tegentibus. Vir insignis judicii animique, & jam longissimo usu rerum Turcicarum peritus, suo Regi spondere non dubitat, si sibi classis detur, triginta millium exercitu imposito, in biennium stipendia, in annum commeatus, se eo tempore Peloponnesum, Eubœam, magnamque Achaiæ oram, in illius ditionem redacturum. Ni fecerit, idem exercitus qui sibi committetur, decepti Regis exigat pœnas; vindicetque atrocissima morte temeritatem irritæ sponsionis. Eandem spem victoriæ, pæne nec tanto sumptu, ausus maximo Regi ante aliquot annos dare eximius belli dux, opibusq; & sanguine dignus, cui tanta expeditio crederetur. Sed mors illius consilia occupavit, incertum an veneno maturata. Vtrique causa sperandi, ex nostrorum militum robore, bellique disciplina, tum ex Christianorum numero, atque votis, nostra arma illuc ad se vocantium; deniq; ex languentibus Turcis, qui fortitudinis famam non alio jure obtinent, quam ob majorum suorum nondum expirantem memoriam. Sed ajebant isti Duces, in ipsum hostis sinum jaciendam hanc facem; non tutandis limitibus standum, in quibus summum victoriæ præmium est, hostem à patria submovere, mox sævius rediturum: victis autem, & sua, & patriæ captivitas imminet. Ideoque volebant non in Pannonia nos hærere, sed ingenti procursu in media Græcia, Thraciave, castra metiri. Hanc in bellis inferendis rationem, pleriq; veterum inivère. Sic in Italia Hannibal vincebat Carthagini: Sic Romanis in Africa Scipio, sic deniq; ipsi Turcæ quas gentes

tunc obtinent, armis in earum provincias prolatis domuerunt. Neque Galliam Franci, neque Normanni majorem Britanniam, lento bello remotoque velut à limine salutaverunt. In ipsas Provincias irrupere, etiam ante victoriam pæne occupata mercede victoriæ.

Quid quod multa, quæ jam sunt ad hæc bella adjumenta, nostris majoribus defuerunt? Hostem ad extrema Orientis quærebant, tunc primo victoriarum æstu ferventem, quem hodie in ipso Pannoniæ sinu, & in adverso Italiæ littore statim invenias, sciasque, plena, & mox recessura fortuna senescere, vel ideo quod non augescit. Patrum quoque nostrorum erroribus edocti, ea ipsa quæ in illis expeditionibus peccaverunt, habebimus in melioris disciplinæ cautionem.

Nunc etiam urget hostis, ut pæne in hoc tantum deliberare liceat, perdere malimus, an vinci. Iuvenis Achmetus, qui hodie tyrannide potitur, ad bellum respexit, & Transylvaniæ imminet. Sive lassius suo ocio animum ad hanc expeditionem adjecit, sive apud suos reverentiam paraturus, ingens inde rerum nostrarum discrimen est, cum languens apud illos militia his stimulis exsuscitari possit, & princeps hactenus inter voluptates segnis solicitari victoriarum gustu, atq; inde acrius in nostram perniciem ardere. Ajunt Carolum, qui ultimus Ducum Burgundici nominis fuit, primam partem egisse juventutis, non expertem modo armorum, sed & maxime quietis studiosam; mox Gallia flagrante eo bello cui publici boni titulus fuit, adeo in contrarios motus versum, ut deinde nullum vitæ tempus habuerit quo à militaribus consiliis vacaret. Absit, in eosdem impe-

impetus hic Achmetus consurgat. Sed quis in tanto periculo non præstabilius credat arma movere, dum illi nondum veternum excussêrunt, quam expectare ut usu & victoriis graves à media (quod absit) Italia atque Germania, nobis ad unam servitutem ferale signum tollant? Quod si Achmetum sua luxuries revocabit ad ocium, non à nobis extrusum, non in suis penatibus arma nostra audientem, certe hanc pæne turpem pudendamque salutem fortunæ debebimus, non virtuti.

A Turcis ad Iudæos abire hic liceat: vel ideo quod post Turcas illis sumus. A Iudæo percunctati, de quibus melius sentiret, Christianis, an Turcis, fuit quo frontem hominis miraremur. In nos enim, inter quos erat, vix ausus inclementer dicere, tamen sensum non pressit: &, Certe, inquit, Turcæ saltem genitalia circumcidunt. Gens est vagis erroribus dissipata, nullius provinciæ potens: acris cogendis opibus, ad omnem mercaturam strenua, & per fœnoris flagitium dives: Vbicunque sit, servit: & jam domitos animos, quondam ad libertatem tam acres, huic sorti assuefecit. Mores passim miscuerunt, & suæ indoli, cui cum pervicacia adhærent, addunt regionis spiritum in qua nascuntur. Pertinax illis superstitionis ingenium, & vix in nostram pietatem, quantumcunq; simulent, syncere mutabile. Eorum corpora olere non sine argumento vulgatum est. Fœda quippe in ipsorum domibus, vestibusque incuria est, & nescio quid insolens exhalat. In summis divitiis non augent corporis cultum, sive nostram invidiam veriti, sive inter se amantes paritatem. Magnum servitutis argumentû est, quod nec arma nec fundos possidere con-

re concessum sit. Recte vires adimuntur hosti-li poplo, & nos pejus, si polleret, mulctaturo.

Iam vero enumeratis populis, & veluti ad censuram vocatis, quorum animos moresque cognoscere iis prodest qui in publica luce interque homines victuri sunt, ad varia ingeniorum genera & affectus veniendum est: qui ut unam aliquam nationem veluti suo jure non possident, ita per omnes gentes vagi, multisque ubique hominibus insidentes, virtutibus vitiisque aut semina aut alimenta suppeditant.

CAPUT X.

Præter patriæ indolem, dari cuique mortalium suos affectus, atque ingenium. Præcipua investigari posse, non scribi omnia. De ingeniis ad subitos jocos aut sententias valentibus. De aliis, qui spontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentiorisque prudentiæ. Perfectos demum esse, qui inter hæc duo genera sunt positi. Utrum sint præstantiores animi, qui literis idonei, an qui administrandis rebus publicis. Delicata ingenia assiduo aut diuturno minus apta, quam tarda & depressa.

VEluti sub iis syderibus, quæ multo frigore, humentive aëre, solent candidos cæsiosque populos educare, nonnulli haud secus quam in vicinia Solis fusco vultu inumbrantur: in iis autem plagis quæ nimio Sole flagrantes plerumque spissiori sanguine subjectas gentes tingunt, quorundam hominum candor à patria ferrugine recedit: Ita in humanis populis quædam asperæ mentes rigent: aliæ de patria barbarie nihil habent: crassæ aliquæ in tenui cœlo mentes, tenuesque in opaco: Nec ulla est regio, tam prosperis, aut malignis illustrata sideribus,

ribus, quæ non omnium vitiorum examen, ſi-
mulque virtutum, in ſuis alumnis exceperit.
Quippe ſingulis mortalibus præter patriæ ſuæ
indolem adhuc proprium aliquid Natura con-
ceſſit: prorſuſque ingenti miraculo, per tot ſe-
cula, & nomina populorum, unicuique homi-
num ſua lineamenta invenit, quæ tam frontis
quam animi habitum, à reliquorum corpo-
rum, mentiumque ſimilitudine diſtinguerent.
Hinc illius mirabilem ludum, tot hominum
affectibus animiſque variatum, haud quis faci-
lius cogitando aſſequetur, quam pictor ſuis ta-
bulis omnium corporum ſpecies atque formas
incluſerit. Licet tamen, tanquam eminentes
in condenſis ſilvis arbores, præcipua ingenio-
rum & affectuum genera intueri, quibus ho-
mines agi ſolent, ac propemodum componi:
ſimulque à cæteris inſigni diſcrimine ſeparari.

Neq; ſuperflua cogitatio erit eo modo per-
cenſentis diverſiſſimas hominum claſſes: in
quibus ſe unuſquiſq; inveniet, &, qualis eſſe vo-
lit, aut timeat, tanquam ex ſequeſtra & aliena
imagine, deprehendet. Ac præterea cum nul-
lius ingenii ſpecies, tam lubrico, aut vicino ve-
ſtigio in vitia propendeat, quæ non facile pru-
dentiæ habenis intra rectum flecti poſſit; nihil
quoque tam cognatum virtutibus, quod non
pravitas uſtium corrumpat: juvabit affectus
impetuſq; mortalium, ſuis bonis maliſq; ſtipa-
tos contemplari, & quatenus aut noceant, aut
proſint veſtigare, ne deinde aliquos immodice
laudemus, vel ſupra fas & æquum averſemur.

Igitur mortalium ingenia recenſenti, ſtatim
occurrent extemporaneæ ſubtilitatis homi-
nes: Illi ſcilicet qui quoties loqui placet, ſubitæ
ac plerunque feſtiva oratione per ſuſceptum
argu-

argumentum decurrunt. Hi si justo pondere, ut solet, destituuntur, nec studio eloquentes nec sapientes consilio, sed tum demum cum loquuntur, roganturque, Philosophi, aut Oratores facti, possint uno precio cum mercibus æstimari quæ per se inanes ipso fuco artificii imponunt. Eorum duo genera invenias. Quidam in privatis, & consciis sermonibus regnant, brevi nitidoq; acumine, & semper veluti in aliorum ineptiam intento. Alii propius ad eloquentiæ dignitatem perveniunt, quandocumque placuerit, statim torrente ingenii, publice, aut inter suos dicturi, rerum omnium quas viderint legerintve, oportuna subeunte memoria. Vtrorumque pompas ac faciles impetus mirantur non modo imperiti, sed & interdum qui meliori eruditione imbuuntur, dum ab ejusmodi ingeniis multos jocos atque sententias vident facile ac veluti temere effundi, quas ipsi non nisi anxio & severo labore possent exprimere.

Nam quid illis hominibus (ut ab illis scilicet ordiamur) quorum brevis vivaxque procacitas eminet, magis putes ad industriæ simulque leporis imaginem factum? Quid elegantius quam ad omne argumentum sententiolam habere? quid urbanius, quam omnium dicta, factaque excipere improvisis salibus, vel petulantia, quæ, facilis, & nata sub manu, ipsa celeritate placet? Huic venustati si accedit corporis gratia, vel hominis dignitas, & præter hæc non immodica sed secura audacia, regnabit ubique illa jocatio, his etiam non ingrata quos lacesset, & veram exactamq; sapientiam, in egregiis, sed tardis hominibus, suo strepitu obruet. Sed hæc loquendi felicitas frequenter

suis

ſuis morbis infeſta eſt. Tolle illos de privato conſortio, & à ſubitis fractiſque ſententiis, id eſt, à velitatione prudentiæ, deduc in certamen prolixæ orationis: tum ſterilitatem egenarum mentium, nec ſufficientium ad veram longamque ſapientiam, haud dubie contemnes. Quod ſi & illa, quæ in iis miraris, dicta conciſa, & veluti brevi fulgure micantia, ſcriberentur, ut non abrepto & intercepto animo ſimul incidant atque effugiant, ſed ad maturam judicii ſeveritatem exigi poſſint; quam ſæpe inania aut inepta viderentur, quæ nunc inani præjudicio, & lepore celeritatis fallunt? In iis igitur hominibus, non altum & perenne ingenii flumen, ſed Naturæ impetus aliquis, quæ ut exiguas aquas, ſi in ſublimi natæ ſunt, & iniqua tellure opprimuntur, quo anguſtior eſt exitus, eo majori niſu in altum propellit, ita ſcintillas ſapientiæ ſtatim niſi excipiantur exſpiraturas, magis vivo & ſonoro ſtrepitu laxat de cuſtodia parvarum mentium & in hanc tantum abortivam ſapientiam felicium.

Alii autem quibus ita in prolixam eloquentiam fuſa ubertas eſt, ut per inexhauſtum ſpiritum verba utique & ſententiæ ſufficiant, clari quidem apud populum eſſe ſolent, ſi inter publicos cœtus in foro templiſve audiantur. Grati quoque in privato uſu vitæ, ſi tam poſſint tacere quam loqui. Sed cum omnia animalia id quo potiſſimum valent, arcano impetu ſentiant, & eo uti ament, tum iſti maxime ſua eloquentia delectati, qua una inſignes ſunt, haud facile modum tenent, quamcunque rem dicendi libido rapuerit; ut mirari jure poſſis, in tanta imprudentia tam commode dici poſſe. Solutis deinde colloquiis, quæ importune

portune produxere, cum illos quos loquendo fatigaverunt lætæ & porrectæ frontis vident, non cogitant ab intempestivæ orationis fastidio dimissos gaudere, sed ut perfusos magnifica voluptate, eo omine sinunt abire, ut si in se rursus inciderint, de eodem cibo gustent. Amplæ hæ mentes, & sponte naturæ per omnium pæne rerum seriem patentes: non tamen exactæ neque tinctæ, aut imbutæ, sed singula præcipiti cursu libantes. Et ut Echo neq; postremas quas acceperit voces tenere, neque quidquam ulterius ingenio loqui potest: Ita isti omnium rerum scientiarumq; primas species sibi à capaci Natura subjectas, facillime, ac pæne nec cogitantes, admittunt; aliquid autem amplius atque exactius in earundem rerum studiis aut facere aut velle vix possunt. Ingens quidem argumentum esse crediderim, non judicio animi, sed impetu & veluti fortuna, tantam rerum copiam, ac indigestam venustatem ab iis produci: quod omnino de quacunq; re sermonem instituerint illa pari ubertate huic verborum & sententiarum pompæ sufficiet. Vt vero aliquid memoria in ipso orationis cursu subjecerit, ad hoc illico divertunt, inde quoque in aliam, ut forte inciderit, partem: tandemque per diversa capita diffusi, non sæpe originis meminerunt, unde universus sermo defluxerit.

Ergo isti vagis animis, nec in certam rem definitis, non summam modo illam, sed & vulgarem inter mortales prudentiam, plerumque non vident. Quidam sui ipsius immodici laudatores, alii nec amicos, nec se ipsos, iis officiis juvantes, in quibus sedulus labor, unique negotio inhærens, aptandus est; leves plerique,

& ut passim provolantibus rebus varii, ita nec à sententiis, quas videntur imbuisse, in alias transire difficiles. Tamen, ut maximam speciem habent cultæ indolis, & per omnes scientias adornatæ, plerumque ad rem & famam promoventes debita uni sapientiæ bona occupant. Maxime, si ut vim suam intelligunt, ita & vitia non ignorent, habilique velut fuco se tegant, ne cui, saltem è vulgo, sit aditus ad nævorum suorum contemplationem. Id autem potissimum assequentur, si in loquendo sibi imperent, neque sinant evagari subditas cupiditates, &, quoniam ut aptissimo ad omnia condimento, ita eloquentia omnia auribus conciliantur, varios sermones cum variis callido deflexu instituant, semperque ejus generis quo audientibus possint imponere: nimirum apud militares viros, aut ignaros vetustatis, de divinis rebus agant, de ritibus antiquorum, de populorum gentiumque origine; & si quid est præterea in scientiis curiosa venustate spectabile: cum iis quos lychni umbræque Scholarum rudiores ad civilis gubernationis disciplinas faciunt, de populorum & Imperiorum fatis, de Principum genio, disputent: neminem denique in sua arte lacessant. Neque enim ingratum, in sociandis interdum sermonibus ad res iis qui audiunt alienas, aut ignotas, divertere: præsertim cum & nova nos delectent, & de iis quæ nescimus quædam nos altior opinio, & reverentiæ plena subeat. Minus periculi istis oratoribus erit, ubi cum humili & angusto animorum genere agent, cui omnia quæ audaci lætaque facundia effunduntur, tanquam sacræ & per Oracula editæ voces, placent. Igitur has ubiq; partes suscipiant, quas

quas ex audientium sorte ad suam famam esse crediderint. Quod quidem ideo facilius potesunt, quia adeo diffusa ingenia per cunctas scientias atq; artes erudiri ita possunt. Natura praeeunte, & modico forte usu, ut de rebus omnibus non inepte loquantur; cum tamen singula magis non ignorent quam teneant.

Scribere autem ejusmodi Oratori tam arduum erit, & plerumque ad famam exitiabile, quam facile & venustum est loqui. Raro enim illi spontaneæ eloquentiæ additur vis judicii, quæ stilum perenni gratia ad posteritatem deducat. Quippe promptus, & pæne turbulentus animus, ubi in ocio, quod scribentibus datur, se ipsum recognoscit, ipsa rerum quæ occursunt multitudine oneratus, & confusus, divitiis suis premitur: nec scribere quæ invenit omnia, nec quæ potiora sunt eligere potest.

Denique tam diversa est à loquendo scribendi ratio, tamque alii nervi, ut qui robusta facundia assueverat quacumque liberet decurrere, jam in ipsa scriptione evanidos moliatur, & veluti in somniis ictus. Cœci tamen, suaq; & aliorum adulatione corrupti, nonnunquam gloriam eloquentia quæsitam scribendi cupidate destruunt. Multo magis è re sua facturi, si longam spem suarum scriptionum facere Orbi possint, nunquam autem editis libris in famæ periculum venire.

His cautionibus, ille vivax & per omnia dissipatus animus subducet imbecillitatem suam oculis populi, & in speciem sapientiæ assurget, sive se regere ipsum possit (quod utique frequenter non videas) sive saltem consilii patiens suadentibus amicis acquiescat: ut qui prima vini caligine domiti adhuc sciunt nec se

sapere, nec monitis familiarium pervicaci sua fiducia obsistunt.

Ex adverso ejusmodi hominum, est aliud genus prima fronte tam à specie suæ virtutis alienum, quam isti eloquentes à vitiorum in quæ nati sunt imagine recedunt. Hi igitur, cum subito loquendum est, tardam ægriusve sequētem orationem habent, hærentque sæpissime blandimentis lacessiti, vel jocis, quæ subiti & expediti ingenii homines in quotidianis colloquiis tanquam levia tela contorquent. Neque autem sola verba ægre expediunt: sed sicubi etiam dicenda sententia, quærunt quid sentiant, neque statim inveniunt. Verum advocato animo, & in sese ad meditandum reducto, in rerum & negotiorum vim idonea subtilitate penetrant, verba quibus utantur apta concipiunt. Vis in illis recondita, utilesque & veræ, non fucatæ, & ex scholis umbratiles sententiæ, &, si eruditio ipsis accessit, ususque scribendi, plerumque dignissimæ quas posteris ipsi tradant. In hoc vero iis fortuna male consuluit, quod angustis retusisque animis ipsa primorum motuum verborumque specie simillimi, iniquissimo præjudicio sæpe jacent, temnunturque. Ideoque ignota magnitudo ingenii non utiq; habet semper propitiam virorum principum manum, qua ad dignas sua industria curas & honores tollatur. Veluti preciosissimarum mercium decor, si sine titulo intra viles fasciarum nodos latet, non adducit emptores. Iis igitur hominibus utilitatis plenissima ratio est, viam facere, qua ad sui animi interiora adeatur, nebulasq; amoliri quas in suo limine natura stipaverat. Hoc porro assequentur, vel scribendo (nam quid est aliud tabulam

animi

animi proponere?) vel aſsiduo uſu excitando lentioris ingenii acumen, ut quantum eſt tantum eſſe ſciatur;aut deniq; quam poſſunt intima longaque familiaritate cũ illis optimatibus ſe miſcentes,qui ut multo uſu agnoſcere robuſtæ mẽtis vires, ita agnitas poſſunt provehere.

Inter hæc nimii ponderis & levitatis mala, poſita indoles, & ad humanæ dignitatis faſtigium pervenit; huic modica ineſt, & tantum cum opus eſt, eloquentia, &, ſi tempus ſtudiumve accedat, venuſtior in familiari uſu vitæ, prompta & nitida, non hærens & turbata oratio, vis judicii non multum involuta, & quanquam acris ſubito, tamen poſt moram & conſilium validior. Hic eſt demum idoneus virtutibus homo ad privatam ſapientiam & publicam factus, aut ſi vitiis fœcundum animum tradet, non quotidianæ nequitiæ velut moles, in quamcunq; partem incubuerit, perniciofiſſimo caſu omnia affligens.

Ampla autem ingenia ab opacis mentibus velut hac nota Natura diſtinxit, quod hæc dignitatem ſuam agnoſcant, peragantque omnia liberalius, verecundis quidem, ſed erectis ſpiritibus, ſemperq; diffuſum aliquid, & vividæ majeſtatis contemplantibus: Retuſæ vero mentes in anguſtas cogitationes atque conſilia ipſæ ſe damnent, nunquam auſæ à timida humilitate excedere;In parvis interim,& menſuram ſui animi non ſuperantibus, ad ultimam diligentiam exactæ ſunt; cum ſcilicet aſtus quidam illis ingeniis accommodatus ſit, non altus ille aut nobilis, ſed ut in exiguis & invalidis animantibus videmus, per diffidentiam ſuis rebus ſemper intentus.

Sunt quidem ex literatorum numero, qui

five disciplinis suis faventes, sive eruditionis utilitate (quam eximiam esse quis unquam nisi ex barbaris ignoravit?) decepti, negant aliquod ingenium in magnis numerandum, nisi quod possit literas capere; aut ullum ad justum decorem pervenisse, quod non illis ornatum sit. In hunc modum homines publicis virtutibus claros, natosque regendis populis, si ad literarum subtilitatem inepti sint, à verę humanitatis & magnitudinis classe excludunt, pessimo prorsus suffragio ac errore, aut si mavis insania; quandoquidem è contrario verius dicas, neminem esse civilibus rebus parem, nisi in ipsis naturæ divitiis conceptum; multos autem in umbra scholarum etiam ad laudem pervenire, inanes, & superflui acuminis viros; quippe quorum indoles intra metam nescio cujus scientiæ damnata, calligat ad utilis illius prudentiæ lumen cui omnium literarum disciplina donanda est. Nisi forte non verius sapientia illum amabit, qui augurari in populis motum, & tempestivis remediis occupare poterit, quam in Lunæ, Solisque defectibus doctum, Astrorumque errores, & redeuntes in circulum anni vices perpetua contemplatione numerantem. Illi ipsi qui adeo importunis laudibus Musas attollunt, non hunc tantum politum aut eruditum vocant, qui omnes scientiarum partes pari felicitate impleverit. Sed satis est in aliqua modo regnare. Vt si Orator egregius ad argumenta se ipsam torquentis Philosophiæ ineptus sit, aut si non natus ad Eloquentiam Philosophus, si Historiæ aut Poëseos rudis, non hunc ideo à scientiæ, aut præstantis indolis titulis velint arceri. Quam igitur laudem pars disciplinarum aliqua ferre potest,

test, cur ab ista scientia audent detrahere, quæ est in regenda societate hominum posita, cæterisque omnibus quæcunque in humanis rebus sunt antecellit? An sapientiam Græce tantum, aut Latine, ac non potius arcano impetu, & omnium linguarum sermonumq; conscio, suis alumnis loqui existimes? Parum est præstanti ingenio nasci, si nihil est aliud quam aptum ingenium ad Academicæ eruditionis industriam esse sortitum. Illi primi quos habemus eruditionis Principes, non in Scholis sudaverunt; & erant tamen propitio cœlo nati. Condere civium mores, patriam consiliis firmare, in ritus peregrinos intueri, quæque inde placebant in suos invehere: deprehendere cœli motus, ne anni spatia ad statos & necessarios gentium usus laterent: hoc tunc scientia erat; hoc nunc nostri literati scilicet imitari arbitrantur. Quippe illi antiqui dum interiore cura rudes populos student mansuetudini cæterisque conciliare virtutibus, statim facta est civili Philosophiæ origo: dum mutua contentione provecti hoc vel illud populo persuadent, primæ eloquentiæ nata vis. Deniq; historiarum monumenta illorum veterum prudentiam, atque astus, narrant hodiernis literatis, tanquam successoribus, si & ipsi molem negotiorum ferre possunt: sin autem animo non sunt ad res civiles idoneo, tanquam custodibus & æditnis antiquæ virtutis. nam historiam ad solam contemplationem legere, inanis & ociosa voluptas est quæ absque fructu transit: imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio censenda est.

Equidem non negaverim, illud demum absolutum esse ingenium, quod ad rempublicam

ſimulque ſcientias factum ſit. Tunc quippe mutuo auxilio hæ dotes ſe in cœlum ipſæ attollunt. Regit enim literas, ne ineptiant, aut ſordeſcant, ſublimis & ad ſui ſeculi morem ſormata calliditas; quam invicem literæ affirmant, ne expertis tantum rebus, ſuique temporis notitia nitatur, ſed peritia quoque & laboribus antiquitatis.

Si quis tamen, ut interdum fit, publicæ luci & juvandæ patriæ idoneus non eadem felicitate à Muſis amabitur, nihilominus celſioris ordinis & elegantiæ cenſendus eſt, quam qui duntaxat argutias umbratilis ludi, & quæ cætera in Scholis edocentur, capere poteſt, inepto ad civiles diſciplinas animo, quæ potiſſimum uſu conſtant. Adeo ut non per jocum magis quam ex Philoſophiæ præcepto Favorinus ſcientiam Adriani metitus ſit ex magnitudine poteſtatis. Adrianus Imperator famam ſcientiæ quærebat, & forte in Favorinum Philoſophum inciderat, qui ab eo laceſſitus argumentis, parcius, & ut victus, agebat, quo Princeps impune exultaret. Objurgantibus amicis, quod tam facile ceſſiſſet; Male, inquit, admonetis: Nam cur non doctiſſimum putem, qui habet viginti legiones? Hæc non ſine argumento Philoſophus: cum ex arte tot legionibus moderari, ſit altioris ſcientiæ, quam quicquid exercito, & per contemplationem ſublato acumine, in ſcholis deprehendas.

Cæterum ut omnium rerum, tum ingeniorum maxime pulchritudinem, ſæpe ſui fiducia pervertit. Multi enim ſuæ imbecillitatis conſcii, id conantur à laboribus impetrare, quod Natura negaverat, & aſſiduo cultu animum ita mitigant, atque formant, ut deinde ſupra

illos

Hos emineant qui ad magna feliciter nati erãt; sed suarum mentium robur inconsulte spectantes, laboribus, tanquam supervacuis, abstinuerunt. Ingens quoque inter hos ipsos discrimen est, qui diligentiæ stimulis exerciti perficiendo ingenio incumbunt. Nam nonnulli quamcunq; rem sibi ad labores proposuerunt, in ejus duntaxat apicibus summisque fastigiis occupantur, ad minora, ac interdum necessaria, ne cogitationem demittere quidem possunt. Alios adversus error habet, qui veluti ac si quid à tergo suspectum aut inexploratum relinquant, adeo exigua quæque scrutantur, adeo quicquid didicerint scire volunt, ut nec progredi in destinata studia multum possint, nec ad veram & liberalem hujus rei quam tam superstitiose ambiunt cognitioné pertingere.

Sed nec omnibus præterea ingeniis vis eadem ad laborum patientiam, & diuturnitatem, concessa est. Nam quo subtilior est animus, & in acumen magis factus, eo quidem sibi facilius in impeditas res viam facit, sed & citius aut magnitudine laboris aut longitudine hebescit. Quippe ejusmodi mentium custodiam habent non opaca corpora, sed aptata accipiendo cœlorum haustui, meantibusque sanguinis & capitis spiritibus laxata, qui ut aciem subtilius expromunt, ita sua tenuitate vanescentes, solo ocio & ludo reparantur. Ejusmodi vero hominum non modo ipse labor, sed & preciosum ocium ideo erit, quia egestis mentibus novum robur sufficit, ac plerumque solutum, & huc illuc errantem animum altis seriisque cogitationibus implebit. Velut pinguium camporum felicitas, dum cessat à cultu, interdum in plantas sua sponte lu-

temeritatem fortuna adjuverit, & remedium ab illis, in mortem, aut in valetudinem (nam & utrum sit ipsi nesciunt) propinatum, vel forte, vel concedente jam morbo, vel ipso robore ægrotantis profuerit, statim fama velut certæ ac propemodum divinæ scientiæ in vulgus emanabit. Et hanc unius sanitatem sua pernicie plurimi luent; his Medicis jam audacius, & cum pereuntium plausu peccantibus. Sed tristis istius audaciæ non ab illa indole origo est, quæ erectos homines, & sive temerarios, sive fortes, ad acrem & interdum turbulentum impetum agit: quippe audacia aut fortitudo est, in suo periculo non terreri; in alieno timere, humanitas.

Ex adverso securi atque intrepidi animi, ingenium timiditatis consistit: quæ ut nonnunquam ad probitatem facta est, ita sæpe in vitia deflectit. Si enim in ignavos affectus omnino transierit, qualemcunque securitatem amans, tunc inepta virtutibus, nec privatis aut publicis utilis rebus, in vitium, illudq; fœdissimum, degenerat. Quos autem hæc imbecillitas fregerit, scire, nisi cum pericula instant, idcirco est arduum, quia sibi conscii turpissimi metus, diligenter illius indicia tegunt, etiam adornatis ad audaciam verbis, & discrimina quodammodo lacessentes, cum utique illa absunt; Cæterum injurias, contumeliam, cladem, quam timere tam pati idonei; ad omnem speciem minantis fortunæ horrescere; neque hæc mala, quæ tantopere metuunt, forti constantique studio, sed dejecto ac ignobili, declinare; virtutem singulorum atque vim, ne quidem tentatam, expertamve, supra suam timide ducere; cunctosque & odisse, & invita ingrataq; apud

se ve-

ſi veneratione mirari; Cum impune autem licet, effuſi in crudelitatem: ſive quo audaciam ſimulent, ſive fœda & anguſta natura in vindictam imminente: denique futurum timorem occupantes, ſubrutis quos metuere in poſterum poſſent. Benigni tamen vultus ſunt, & ab innata ferocia diſſidentes: Vt Syrtibus areniſque ſimiles eſſe credideris, quæ brevibus ac placidis undis tectæ, tamen ventorum impatientes in immenſum ſubſidere ſolent, & haurire calcantes.

Sed maxime, ubi Principis animus huic ingenitæ formidini damnatus eſt, ſervis aut civibus ſuſpecta eſſe debet illa animi mollities, placere quidem quærens, ſed nec ſibi, nec aliis, vel tuta vel felix. Nam velut in vindictam contemptæ Majeſtatis, pæne videas triſtiſſime hos perire, qui captivo timentis domini ingenio audent illudere: Et ipſe licet ingenito pavore perculſus, quos veretur ſuſpiciat, licet indigno permulceat cultu, eoſdem tamen odit, interdumq; velut ab effractis ergaſtulis totus erumpit, tam ſubito & inconſulto turbine quam ſe fœde illis ante permiſerat. Servos autem aut cives illa timendi indole eſſe imbutos, interdum magno momento eſt ad ſecuram regnantis majeſtatem. Tunc vero neq; illi nimis ſolute habendi ſunt, ne ſe timeri putent, neq; etiam crudis aut importunis imperiis laceſſendi, omninove ſpernendi, quia etiam de pavidiſſimis hominibus acris multitudo cogi poteſt; ubi tumultuantibus univerſis quiſque non ſua ſed ſociorum fiducia omnia audet.

Si quis autem ſic in timiditatem natus eſt, ut fortitudinem tamen accerſere conſilio ac prudentia poſſit, eaque, cum opus eſt, ſuos metus

xuriat nulla hortorum venustate deteriores. Ita Cosmus Medicæus, idoneus prudentiæ author, sensit, ille conditor florentis hodie in Hetruria dominatus. Placide, & veluti incurioso ocio in altam lucem acquieverat, cum unus forte ex amicis supervenit adhuc inter somnum vigiliamque marcenti: &, Vbi, inquit, ille Cosmus, cui tanquam Argo Rempublicam credimus? de die ne quidem oculis utitur. ego quidém rebus meis jam in foro operam, jam domi meæ dedi. Ad hæc Cosmus, An autem putas, inquit, meam diligentiam antevenisse, cujus quies operosior atque utilior tuis laboribus esse solet?

Quidam tamen exempti sunt huic fato, quod eximios à diuturnis laboribus arcet. Pauci illi, & tanquam charissima munera, rebus publicis à Natura donati, qui scilicet altum & penetrabile ingenium in prolixam sedulitatem demittant, non assiduæ moli impares, non diverso negociorum vultu confusi, adeo ut nati ad imbecillitatis humanæ subsidium rerumque communium tutelam videantur.

CAPVT XI.

De fortibus animis: Temerariis, Timidis, Superbis, Sordidis, Languidis & Reconditis, Hilaribus, & Exertis. De inconstantibus ingeniis, omnia acriter, sed non diu, volentibus.

IMpavidæ ad pericula mentes, suique securæ, ita in hominum societate eminent, ut in campis, coronisve, tori, ac tumuli, cæteris partibus per intervalla superstantes. Est autem illa indoles inter boni malique confinia pari discrimine constituta; nihil ex se iis quos insedit ministrans, præter impetum, quo insignes sint,

fint, five probis esse placeat, sive ad flagitia divertant. Nam utrimque temeritate, & fortitudine, cognatis quidem, sed dissimillimis affectibus, sollicitantur illi homines in virtutis & vitii partes. Temeritas pæne eadem specie atque vultu cum fortitudine est; adeoque sæpe fallit, ut ipsi qui magnorum hominum censores se faciunt (quod iniquissimum putes) plerumque ex solo eventu eam æstiment. Quot ex vilissimo militum sanguine, quia superfuerunt contemptis periculis, ad scientiæ bellicæ famam, eiq; destinatum fastigium, creverunt? Alii vecordiæ accusati, quod in eodem consilio, & iisdem periculis, occubuerunt. Tiberius Gracchus dum amore populi, proprioque ambitu, ferendis legibus incumbit, Optimatum conjuratione sublatus est. Eodem fato Caius frater opprimitur. Ergo illi (inquiunt) inconsultæ temeritatis viri. C. Cæsar popularitate, & largitione vulgo acceptus, ad summum potentiæ pervenit. Illum ideo dixerint fortis sapientiæ virum. Agis Rex in Ephoros contentione provectus, Lacedæmone vilissimo laqueo extinguitur. Cleomenes audet cæde Ephororum regiam dignitatem sancire; casu an virtute, rem utriusque existimes verti? Sed hoc maxime. Alexander, composita jam Asia, exercitus partem continendæ Europæ destinat; aliam, ne qui motus in Asia existerent, apud se perseverare jubet. Ignari milites quo Rex consilio suas copias divideret, una face, & publica accenduntur ad tumultum. Aspernati Imperium, non Alexandri conspectu, non voce terrentur. At ille, sive consilio, sive iracundia ferox, è Regia sede in furentes prosiluit, & eos qui loquenti pervicacissime obstrepuerant ad suppli-

supplicium ipse rapit, eadem majestate in plectendis iis tutus, qua in mulcendis vix fuerat. Ex consternatione militum ponentium minas, hoc consilium in virtutis famam ivit. Galba autem Imperator, dum compescere milites studet, haud paulo remissius, ut videbatur, quam sub Alexandro agentes, in medio foro confectus est. Fortitudinem, an temeritatem appellaveris? Adeo vicina, & pæne confusa ratio, hanc virtutem vitio miscet: aut ut verius dixeris, interdum cogitur fortitudo ad eadem consilia in quæ temeritatem furor impellit, tumque ægre à vitii suspicione expiatur, nisi vel felici successu sibi reverentiam favoremq; conciliet, vel ille qui ad hanc ineundorum periculorum necessitatem adigitur, longæ prudentiæ sanctitate meruerit, ut extrema remedia, & temeritatem imitantia credatur non temere, sed ex præscripto judicii usurpasse.

Igitur hunc affectum, cum non satis sibi cavet, severa atque atrox sui fiducia corrumpit: fastidioso velut nutu cuncta despiciens, superbiæ quoque malis infestus est: In jactationem ferme proclivis, nec placere, aut odia saltem effugere, satis curans; per insanos impetus præceps, donec indulgentiam fortunæ, & temeritatis felicitatem consumpserit. Cum vero tenere modum potest, tunc in virtutem clarissimam evadit, & magnitudinem animi in hoc tantum attollit, ut salutis vitæq; discrimina leviora existimet quam deserti officii infamiam, vel proditæ per ignaviam pietatis. Quod si quis præterea illam vim intrepidæ mentis mansuetudine adornet, & iracundiam possit arcere, (quæ plurimum ejusmodi ingeniorum robur stipat) tum vero eximii in omnem partem con-

onfortii erit, & in ipsa formidabilis pace, id uidem ab indole habebit, ne absq; cujusdam orroris reverentia cum eo quisquam agat, à moderatione autem sua ut etiam diligatur.

Est aliud adulterinæ audaciæ, sed tutioris enus, & in quo grassari infimæ humilitatis piritus possint, cum aliquid non nostro sed lieno periculo audemus. Huic propemodum ihil cum ea quam describimus indole, præter ppellationem, convenire existimem. tamen aud raro immeritis hominibus ad gloriam & ræconia suffecit. Nec alii eam propitiam ma-is habent, quam Præfecti militiæ, & qui me-icinam profitentur; hi militum, illi ægrorum ericulo inclyti. Et vero quotusquisque non rincipum tantum, sed ex Tribunorum aut Centurionum numero, gloriam suorum san-uine non quæsivit? Tristi quidem militum ato, quorum laudes unus intercipit, excusa-ili tamen consilio mortalium; cum publice nterſit incolumes duces esse, quorum sapien-ia sæpius hostem quam armatorum impetus vertit, militesque in hanc sortem scribantur, t emptas stipendio animas, ubi utile erit, Rei-ublicæ reddant. At Medicos non Pater Æscu-apii Apollo, non satis cum Apolline Musæ ex-usent. Illos dico, qui ad opes & famam præ-ipites, non officii sanctitate aut sociæ morta-itatis generisque affectu, satis ægris placantur; ed eos veluti destinatas suæ gloriæ victimas habent, securo scelere ideoque & frequenti. nexperta & suspecta remedia illorum quos curant periculo usurpant, non contenti suæ artis documentis, non præcepto antiquorum, sed vetustatis accusatores, & si illis crederetur novæ arti suum nomen daturi. Si hoc modo teme-

tus temperare, is non modo à vilitate recedit, sed & ingentem laudem habet, quod imbecillem affectum, & sæpe noxium, in virtutem coëgerit. Insigne pavoris exemplum cui hæ robustæ virtutes accesserant, fuit Patrum nostrorum memoria vir egregius bello, & cui multum arma Gallica debuerunt. Strenuus manu, summusque consiliis, tamen in ipso pugnarum articulo, cum in conspectu hostes essent, plenus obversantis periculi imagine, adeo solvebatur, ut etiam secreto indigeret, quo sese subsidentibus alimenti reliquiis, simulq; pavore, exoneraret. Collectis deinde spiritibus, ea erat producendi milites ars, tantus ardor dimicantis, ut dubitares Ducis partes, an militis enixius obiret. Ad extremum etiam vitæ, clara illius, sed miserabilis virtus, ostendit non semper à fortitudine tristem illum pavorem divertere. Quippe ferale certamē ad Ticinum, quod Francisco Rege capto pæne spem Italiæ Gallis eripuit, istius quoque ducis sanguine funestum est. Pridie cladis Rex advocato consilio, ipse quidem pugnæ avidus, tamen suos sententiam dicere jussit. Iste senex magnopere suadebat ut auxilia expectarentur, quæ accita, & jam protinus adventare constabat: neu in discrimen, præsertim non necessario tempore, in alieno quoque solo, res salusque Gallorum conjiceretur. Non de gloria modo Regis, sed incolumitate agi. Aderat in eodem consilio acer juvenis, sed turbulento impetu pugnam incipere quam in ea perseverare magis idoneus. Is nihil præstabilius ajebat, quam ut armis victoriam (nam nec de ea ambigendum) quam primum occuparent. Nimium honorem hostibus habituros, si à tanto Rege, &

tam

tam alacri exercitu timerentur. Ipso Regis nomine jam paventes turbine Gallici equitatus proculcari satis posse. Adjecit in hunc Ducem, nihil mirum, si & senex, & pavidus, cunctari juberet, cui animus solitis terroribus quateretur, jam etiam sibi per illa quærentibus viam. Non tulit ille vir immodici joci procacitatem, &, Ego vero, inquit, quandoquidem Rex pugnare decrevit, cras non obscura morte in illius oculis defungar: tu vero temeritatis & audaciæ oblitus, hoc certamen, quod verbis jam accendis, turpi fuga destitues. Hoc triste vaticinium uterq. implevit. Quippe juvenem terror ab acie abstulit; & alter quem promiserat sanguinem in conspectu Regis præclaris vulneribus effudit.

Hæc igitur cauta, ac modesta timiditas, non modo prudentiæ jungi potest, sed & illius interdum magna pars est, utilitatis quoque plenissima, cum in eos incidit, quorum nimiam, nec in modum coërcitam, audaciam Respublica luere posset. Qui vero suum ingenium ad formidinem factum hac justa & salubri arte regere possunt, ii plerumq; mitissima humanitate adornantur; blanda simpliciq; pietate verecundi, neminem lædere gratuitis injuriis sustinent; etiam in vilissimis hominibus, aut ultima egestate damnatis, ipsam animorũ & mortalitatis communionẽ venerantur. Sed & magis sibi quã aliis hoc insito pavore molesti sunt. Nam & tacitis secum ipsi consiliis laborant, ægrum animum, & non sponte terroribus raptũ, viribus præceptis componere; palam autẽ, neq; decorum arbitrantur hos timores fateri, neq; ex inquietæ formidinis impulsibus quicquam amant, sive suum, sive ab amicis cõmissum, ministrare.

Aliud ab audacia, aut timiditate est, sed veluti in illorum fatorum confinio, superbum animum, sordibusve dejectum nancisci. Superbia pessimi ingenii fomes, funestis ac multiplicibus vitiis in diversa prorumpit, odii, amorisque, & super omnia invidiæ supplicis obnoxia. Nec alii magis anxii aut perpetui motus sunt, quam hominum non tam quærentium laudem, quam hanc sibi deberi credentium. Et contemni se facile suspicantur, & hanc aliorum, ut putant, contumaciam, in se acerbissimis curis vindicant. Iam sua vitia nesciunt, jam virtutes aliorum. Ita captis, pietas, fides, & quidquid in hominibus sacrum, infra famam honorumq; cupiditatem jacet. Quantumque successerit, nihil illis in quietem est, sed in novas spes, pejusque animos diducturas. Sed atrocius supplicium non est, quam cum superbia hominem pavidi ac muliebris animi subit. Tunc pudore scilicet atque metu cohibetur insana cupiditas, interimque, per tumorem anxium seque celantem, à seipsa exigit pœnas. Cæterum hæc indoles amicitiis inepta, & ubique ingrata est, nisi cum fortasse Superbiam crassæ aut territæ vulgi mentes pro erecti animi magnitudine venerantur.

Vile autem & sordidæ humilitatis ingenium, ut nihil magni curat, ita nec aliquid ducit indignum quo suis cupiditatibus obsequatur. Cudit autem ocii inertiam, atque languorem, & veternum voluptatum, vel opibus inhiat, tristissimo ardore, & tam partis quam quærendis non utente. His ut plurimum moribus ferri solent abjectæ illæ mentes. Si ad tempus sublimibus excitantur consiliis, videnturque rationi annuisse, statim naturali torpore

pore suis sordibus redditi jacent. In hanc indolem moresque dejecti, non ad imperandum nati sunt; ac ne quidem commodos ad obsequia credideris, cum illis cæterorum virtus invisa sit, quam nō amant, capiuntve, quærantq; libertatis licentiam, qua inter sordidos & angustos affectus nullo objurgante marcescant.

Sed vitiis sæpissime favemus, & in virtutum nomen, quæ proximæ illis sunt, adoptamus. Ita temeritas interdum pro fortitudine colitur, & superbiam erectæ virilisque indolis titulis admiscemus, transitque hoc fœdæ humilitatis ingenium in humanitatis colores, & veluti rectæ Philosophiæ simplicitatem. Nulla tamen ingenia pejore judicio solemus æstimare, quam exerta, & semper aliquid velut temere agentia. His enim tanquam à modestia abeuntibus, ut plurimum levitatis infamia adhæret: è contrario autem languentibus, & reconditis mentibus, sapientiæ quædam imago populum conciliat, utrinq; non modice, sed nec sine argumento peccantem. Aperta igitur, & vigore perpetuo excitata ingenia, non arcanis odiis, non fraudibus satis idonea, ac nequidem ut plurimum ea procacitate cæterisque vitiis, quorum imaginē referunt, infesta sunt. Quippe in illis magis subitus loquendi aut innoxie lasciviendi impetus viget, quam in vitium provisa consilia. Ocium parum ferunt; sive magnis occupentur, sive levia placeant, serio semper intenti. Ita sordes, quæ segnibus animis per torpentes cogitationes subrepunt, illa sedulitas solet effugere; jocos ne in amicum quidem tenentes; sed plus in illis extemporaneam voluptatem quā ullius injuriam amant. Nam inire amicitiam faciles, nec solvere; illiusque dulce-

dulcedinis impetu non ducuntur, quæ plerosq; in rerum aut hominum novo usu vel consortio, tanquam inusitato gustu blandissime percellit. Rei cui incubuerint, si non exactam manum summeque felicem attulerint, saltem ex suo genio nescio quid quod placeat transfundunt; maxime quia quod agunt, non anxio labore perficitur, sed ipsa facilitatis gratia eminet; velut spontaneo naturæ ingenio in suum decorem productum. Si quid in litteris quoque tentaverint, nimii sudoris opinione legentes non offendunt; qui in laboris partem pæne videntur cum illis authoribus venire, quos constat non sine unguium vulnere, & pervigilii malo invitas sententias, aut verba, coëgisse.

His ingeniis nullo fuco obductis, semperque quid agant (nisi multum intersit celari) ingenua confessione prodentibus, ex adverso constituta est indoles, arcano pondere, velut prudentia, suos sensus & animi libidinem tegens. Et his hominibus haud pauci nomen virtutis, ac industriæ, nihil ultra exploratis ingeniis, concedunt; quoniam ingens modestiæ imago est, parce, nec aliter quam ex præscripto verecundiæ loqui, ad omne vitii nomen supercilium ducere, nemini, saltem palam & professo odio, contumeliam aut facere aut referre. Quid deniq; propius ad ampli ingenii speciem, quam videri recondito nec cessante commercio cum sapientia loqui? Ita enim dixeris factos, qui in istam quam describimus lenitatem, & solitaria consilia, producuntur. Sed hæc lenta gravisque tranquillitas ingentes latebras habet, quibus etiam vitia excipiat, quorum ne nomina quidem ipsi publice audiant absque pudoris horrorisque indicio. (teneras

enim

enim frontes, & suis animis dissimiles habent.) Illud tacitum, intraque se detrusum cogitationum examen, non potest continuis studiis in virtutis, aut industriæ laboriosam imaginem intueri. Nam cum omnium hominum impetus à labore in jucunditatem voluptatis declinat, tum vero præcipue istorum, quippe mollioris naturæ, & ad muliebrem lenitatem accedentium. Hinc omnium voluptatum ac vitiorum genera illorum animis subjicit hæc frequens & ociosa solitudo: cui fœdissimæ contemplationi ideo securius acquiescunt, quod sic impune liceat sibi unis consciis esse, palam autem non multum operosa pietate, sed ad cæterorum credulitatem idonea, virtutem adorare. Sed neque hos semper in sapientiæ, ac ne quidem in vitiorum imaginem esse defixos existimes. plerumque tardi animi ideo hærent, quoniam minus apte quod loquantur inveniunt. Ipso interim vultu, & nescio quo silentio, seu si mavis pondere, (quo ut gravissimi hominum ita pecudum insulsissimæ nutant) integritatis laude & industriæ censentur.

Est aliud ingeniorum genus, pæne cæterorum omnium discrimina, mira quidem, sed illaudabili varietate complectens, tamen in primis egregium si quam illi impetum tam frænum natura addidisset. Illud est hominum, ut quique affectus impulerint, ad extrema ruentium. Si pietas serio illis placet, & Numinis cultus, quasi nulla hilaritas intercedere tam sanctis officiis possit, fronte dejecta, & ad omnem remissionem irascente, supercilium induunt non duraturæ sanctitatis. Alienæ etiam vitæ superbi censores, cæterorum probitatem ex sua

sua extemporanea severitate metiuntur. Tunc priorum amicitiarum delicias solent abjicere; etiamque innocentem jucunditatem non ferunt, quæ in sapientium vita ad oblivionem vel patientiam laborum solet interseri. Mox nimia intentione fractum animi robur, ubi odisse incipit hanc ipsam cui inconsulte incubuit pietatem, non per gradus & reciprocantis æstus vices, sed in contrarium acto torrente, repetit quem omiserat luxum. Tunc vero tam immodice in voluptates solvi, quam eas inepte refugerant: tunc etiam ipsum nomen severitatis odisse, jocisque, & omni libertate cultoribus subhorridæ illius pietatis, quam modo reliquerunt, illudere. Dum hæc agunt, ecce tibi, revocata pietas adest, tristique pœnitentia lasciviam rursus expellit, donec etiam illius pœnitentiæ inceperit pœnitere. Nec in Numinis tantum cultu frequens illa, atque immodica mutatio; ubique pari impetu errant. A summi amoris consuetudine eos in extrema odii velut aliquis turbo agit. Nunc assiduus labor placet: statimq; sine nervis segnities. Iam mite literarum studium, jam amorum exultans cupiditas; & quæcunque præterea in contrarios motus mortalium mentes agunt. Loquendi etiam tacendique studium non satis adgubernant: Si incitantur fervore dicendi, quemcunque cœtum iniverint, sermonem universis præripiunt, solique audiuntur: Mox hilaritate destituti, quæ in verborum luxuriem diffuderat mentem, ægro silentio contabescunt; secumq; velut ad internum colloquium collecti, ita lumina defigunt, ut vix præsentes agnoscere, aut rogati audire videantur; Pari utrobiq; flagitio in humani consortii venustatem,

in quo

in quo & commode loqui & tantum per spatia tacere conceditur.

Illis autem hominibus tanti erroris causa est, quædam interna suavitas cui se totos permittunt. Hac auspice, quid fugiant aut sequantur constituunt. Et is motus in quamcunque rem istos agat, etiam curis aut labore plenissimam, eam primum blandissima specie fictam animo offert: quem mox dulci amænaq; violentia victum rapit, & omnia credere sibi cogit. Vbi autem ille fucus evanuit, & hæc mutabilis ac fugitiva dulcedo se in aliam partem vertit, hanc etiam isti sequuntur. Sunt enim non tantum laboris impatientes, sed & ipsius voluptatis, statim ac lenocinium istud abest blandientis intra pectus cupiditatis. Est autem hæc læsi, nec se regentis judicii, nota: Indoles facta virtutibus, sed tantum ad virtutum initia: non ad fidem, non ad amicitiam fortis, sui dissimilitudine prorsus ingrata. Nec sibi imperare, nec negare quicquam potest. Tristissimum autem fatum est, & populis grave, si quos natura in hanc infelicitatem ediderit, iidem extra metus, & propemodum verecundiæ leges, ad imperãdi fastigium producti sint.

CAPVT XII.

De animis Amori obnoxiis. Hos affectus singulorum temperari, & interdum mutari, à fortuna, & vel splendida vel obscura vitæ conditione.

SEd in recensendis mortalium affectibus, præter fas ac humanitatem esset Amoris oblivisci, qui in omnium animis, nisi prorsus barbaris, regnans, tamen quosdam vehementius suis curis imbuit, sibique propius addicit. Est autem blanda & irrequieta cupiditas, iis ipsis pla-

placendi, qui nobis sive forte, sive sua virtute, sive nostro denique errore placuerunt. Et is quidem, velut insidiis, ita irrepit, ut nos ante sentiamus amare, quam instituamus de amando consilium. Neque arduum in ipsis initiis esset excutere tantum pondus; nisi sensim neque sine suavitate incumbens ita eos ipsos suis lenociniis caperet, quos affligit, præsertim inexpertos, ut putent inhumanum facinus fore, sibique omnino incommodum, si influentis mali dulcedinem ausint à se severo imperio arcere. Hoc autem affectu, si institutio recta accesserit, nihil in mortalibus magis eximium. Namque & omnibus virtutibus quandam ex se venustatem concilians, interdum ipsa vitia excusat. Male nihilominus severi homines Amorem aversantur, eumque fœda & enervi imagine sibi fingunt: quo nihil in humanis rebus syncerius, modo in justis limitibus, & à virtute factis, ardens, non etiam suo incendio quæ vetantur corripiat. Neque in adolescentibus tantum, aut maturæ ætatis hominibus, blanda illa cupiditas concitatur; sed & pueros in innoxiis solicitat ännis, ut intelligas hunc ignem dignis pectoribus pæne non tam accedere quam innasci. Et quoniam minus se regere, curisque, etiam supervacuis, moderari pueri & adolescentes possunt; ideo magis anxia in ipsis hæc solicitudo solet incumbere. Indeque illis animus ad eximia consurgit, & suam ætatem supergressa; tanquam ipsis hoc experimento probaturis, an digni sint qui jam ament. Adolescentulus quidam in Scholis agebat, multa cura monitisque magistrorum in pares suæ ætati disciplinas solicitatus. Sed ingratæ litteræ erant ludi otiique libertatem amanti: cum

ecce ad idem oppidum forte matrona nobilis, cum duabus ex se natis virginibus divertit; & quoniam necessitudo inter utramque familiam erat, statim iste in diversorium mulieris, ad salutationis officium, deducitur. Nec mora, cum alteram ex puellis intentius mirari, mox inhærere sermonibus, ad extremum eodem ipso die afflictim amare. Tum primum rudis & solutus animus ad curas adactus est. Itaque postero die repetit ignoti vulneris conscium locum, & ægritudinem suam diu protracto colloquio ita pavit, ut deinde pejus doleret. Nam ut tertius dies illuxit, Matrona cum omni comitatu profecta pæne vivũ adolescentulum non reliquit, cui, ne aliquod solatium haberet, premendum quoque erat tantiincendii malum, ne vel parentis supercilium cogeret, vel inter æquales traduceretur. Diu intra se collecto consilio, nihil utilius vidit, quam ut studiis literarum totus incumberet: ita quippe parentem conciliari sibi posse, qui non tantæ in studiis diligentiæ suum ludum negaturus videbatur. Ab hoc igitur, in recte collocati temporis præmium, veniam exorare statuerat, visendi celebrem in proximo urbem. Ea erat in qua puella habitabat. Hæc non perfunctorie agitantem, maxime præceptores, æqualesque, mirari; subindeque requirere, quæ illa animi mutatio, quis subitus ad literas ardor, paulo ante ipsum scientiæ nomen fastidiose damnantis. Quippe adhuc quiescentibus cæteris in studia surgebat, nec aliter quam sæpius jussus secedebat ad ludum. Amoris impetus, cui hæc diligentia dabatur, ita sensum laborum mitigabat, ita Musas adornabat, ut nec cogitans puer illarum dulcedine

caperetur. Mox, ut solet, in ejusmodi præcipue annis, cum conceptum de puella judicium, & quicquid ille ignis insanienti subjecerat, longiore absentia jam torperet, hæsit acris sciendi cupiditas: & ipse liberalibus stimulis serviens adeo in hæc Musarum studia subvectus est, ut deinde litteræ huic etiam non pauca debuerint.

Cæterum pertinax Amor, nec qua reliqui motus facilitate sanabilis, nisi in cunabulis pereat, vix aliter submoveri quam tempore potest; dum lassus scilicet expiret. Cum enim in cursu est, semper habet quo sui imperii atq; jugi fastidium tollat. Nam si amanti per ægritudinem, malorumque perpetuam faciem, aliquo modo successerit, omnino sibi crudelis videbitur si illam amœnitatem à se velit abigere. Sin vero fortuna severior aut spem in longum produxerit, aut hanc quoque sustulerit, tunc etiam dolor placet, & sibi ipsi miserabilis animus suam cladem inter suspiria recognoscens, liquescit in delicatæ tristitiæ voluptate. Sed maxime tectus ignis duraturo spiritu viget, sive furto inter duos jurato ipsa secreti & conjurationis dulcedo placet, sive ne mutuus quidem amor sit, ipso duntaxat supplicii sui conscio qui sentit se ardere. Nec existimes, in dispari tantum sexu hunc affectum convenire. Nam & Alcibiadem Socrates amavit, nec Lycurgus in turpem instituit disciplinam ne quis juvenum suo amatore vacaret. Pudicitia Naturæ ad justos & egregios amores ducentis sæpe hæc discrimina non videt, multosque ex probissimis cernas, ipsa juvenum cura, id est, si rectam rationem ponimus, amore macerari. Et hic amor, est quidam benevo-

lentiæ

lentiæ nexus, quem amicitiam, sed ardentem appellaveris: tum morum in iis quos amamus formandorum studium; perpetua denique vota pro eorum gloria ac salute, etiam quicquid egerint ne non succedat, timor: & semper quantumcunque fortuna indulserit, visa illorum virtutibus esse iniqua. Acris illa est, neque minus irrequieta cupiditas quam quæ venustatem alterius sexus in licentiores usus conciliat. Sed nec putes eximiæ castitatis exempla inter disparis sexus amantes durare non posse. Licet res periculi plenior eos ipsos sæpissime fallat, qui paulatim se invitis, vel nesciis, aliter amant quam aut velint aut credant.

Est autem hominis animus, quem ad amandum natura produxerit, præcipue mitis, ipsoq; oris habitu modestiam & simplicissimæ virtutis speciem gerens, clementibus magnisque spiritibus factus: neque vindictam contemnere, neque iram supplicibus donare difficilis; cum quid ipse peccavit, in pœnitentiam pronus; humanitatis officia amans, impatiens ocii, & omnium quæ in segnitiem solvunt: modo non, tanti muneris oblitus quod à Natura accepit, suæ indolis felicitatem lasciviæ malis, & veluti veterno, corruperit.

Vanum esset totum Naturæ ingenium in mentium humanarum multiplici sorte ludentis persequi velle. Quæ hic tamen posuimus, præcipuorum fontium instar sunt, unde mox rivuli in vitia & virtutes secantur: ut ex eorum notitia intelligas qui homines regi possint, qui ad amicitias & consuetudinem vitæ apti, denique qui timendi, aut infra curarum gravitatem sua inertia, vel etiam levitate, ponendi sint. Quippe probitas, atque nequitia,

veræ aut fucatæ sapientiæ indoles, liberalis etiam & angusta, & quicquid in rebus publicis privatisque potissimum eminet, per horum affectuum fortunam generi humano dividitur. Ex hac autem contemplatione animorum, justa quædam virtutibus & vitiis merces accedit: Nisi enim curiose in hæc Naturæ penetralia spectemus, sæpe se turbulentum ingenium pro forti atque læto ostentabit: tardus animus, aut inanis, debitum maturæ gravitati aut eloquentiæ suæ precium inveniet: vicissimque jacebit incognita virtus, quam sæpe prima fronte quædam vitiorum opinio, aut imago, infra justi decoris fastigium premit.

Sed ingenium, ut plurimum multo recessu abditum, non utique potest sine longæ prudentiæ sedulitate deprehendi. Ideoque qui ex primis indiciis de hominum moribus ac indole judicare non verentur, ipsi se in longissimos errores plerunque impediunt. Certe ut in gladiatoria arte nihil periculi plenius, quam si cum homine cui torvi oculi exerrant dimicandum sit: (quia quo ictum destinet, deflexis, ut videtur, in contrariam partem luminibus, vix conjici potest:) Ita cum illis acturus, qui suum ingenium, vel arte, vel corporis beneficio prorsus dissimulant, debet longa severaque disceptatione à se ipse quid de illis sentiendum sit exigere; ne si eos iniquo suffragio, aut inconsulte propitio, æstimet, etiam omnium primus suæ sententiæ pœnas luat. Frontis præcipue imago sæpe inexpertos decepit.

Quam multos truci vultu, ipsoque supercilio timendos, humanitatem credas abigere, quos si propius adire contigerit, jam ex prima colloquii lenitate placatus humanissimos esse

non

non dubites? Alios ipso corporis motu, mensuraque suspensi vestigii, se in superbiam componere putabis, qui ad illam tumoris speciem, vel natura, vel innocenti consuetudine facti, mite ac facile ingenium in omnes humanitatis leges sub hac larva instituunt? Neque in contrarium desunt, in quibus præter corpus in simulachrum virtutis effictum, nihil quod ames invenias: Nunc quietæ lenitatis specimen quam vultu exhibent, tristissima iracundia corrumpunt; nunc vividis oculis impar ingenium subest: denique velut insidiis, interdum vitia collocantur sub earum virtutum levi bractea à quibus potissimum divertunt.

Hæc autem tam immensa ac perplexa animorum cognitio non potest præceptis definiri, neque aliter quæri, quam ejusmodi hominis longo usu, qui tam sua prudentia, quam erroribus in ista arte promoverit.

Illud vero cavendum est, ne ex una virtute, vitiove, de indole atque animo universe sententiam feras. Multi enim adeo felici ad disciplinarum aliquam ingenio nati sunt, ut quandiu in illa versantur, nulla prudentiæ atque industriæ signa desint; In cæteris autem rebus inepti insulsique, ne bonæ quidem mentis vestigia unquam prodant. Aliis suus duntaxat nævus ita additur, ut in reliqua vita sapientissimi, in una tamen parte aut studio videantur delirare. Ne ex ipsa quidem consortii, & convictus suavitate aut elegantia, de ingenio, aut sapientia judicandum. Sæpe enim in quotidianæ vitæ consuetudine minus offendunt angustæ indolis homines, quam quos magnitudo Naturæ lætioris laxavit; Dum hi scilicet sibi diffisi timide custodiam sui agunt, vel æterno

studio hos publicos mores (nempe ad majora non idonei) consectantur: illi autem capaciori ingenio aut hæc vulgaria minus curant, aut admittunt etiam vitia non raro virtutem stipantia.

Sed nec satis est hos Naturæ impetus vestigare, animos mortalium in diversa destinantis. Adhuc aliquid ultra est quo ingenia perficiantur, aut mutentur: nimirum sors vivendi, squalorve, vel dignitas, in quam casu aut virtute unusquisque pervenit. Quot enim ad ingenium rectum ac mite geniti, vitio nimiæ felicitatis ipsi suam indolem afflixerunt? Quot mentium læta sublimitas, &, si fortuna sineret, in exemplum omnis virtutis suffectura, ubi pertinaci egestate, aut fortunæ iniquitate premitur, suæ præstantiæ oblita etiam in contrarios affectus degenerat? Athenion tamdiu mores ad publicum probitatis exemplum componens, quandiu in Academiarum spaciis inter famem & centones pro virtute dicebat, nactus tyrannidem statim cum viliori pallio etiam Philosophiam excussit. Abdolominus quotidianum victum ex hortuli cultu quærere suis manibus assuetus, cum destinaretur ad Sidoniorum Regnum, optavit ut qua modestia inopiam tulerat, ea sceptrum pati posset. Nunc igitur & hos quoque videamus affectus, qui ex conditione fortunarum, & genere vitæ, hominibus accedunt, & nonnunquam enecant mores, quos simplicitas Naturæ nullis obruta cladibus, aut illecebris corrupta tradiderat.

CAPUT XIII.

Diversos affectus esse, Tyrannorum, & legitimorum Principum: Rursus Regum qui successionis jure, & eorum qui suffragiis ad regnum perveniunt. De Procerum, qui apud Principes gratiosi sunt, ingenio.

POpuli qui in neminem jus regnandi contulerunt, licet ab omni nomine servitutis abhorreant, tamen synceram libertatem non habent. Magistratibus enim opus est, quibus ipsi se tradant, vim publicam, quam toti genti inesse gloriantur, in paucissimis hominibus adoraturi. Adeo illic etiam ubi omnes regnare existimes, magna pars servit; arcana rerum lege ita nexûs & seriem universi dispensante, ut ad divinitatis imaginem, unius capitis nervis multa membra temperentur. Paulo illustrius in Optimatum imperio elucet hæc dominandi vis, utique paucos amans; maxime autem in regno, ubi omnia unus potest. Illa autem potentiæ magnitudo, cui Numen arcana vi mortales subesse imperavit, non in illorum gratiam qui ad hoc fastigium legerentur, instituta est, sed in eorum qui parerent. Itaque vel Regum libidine ad voluptatem & ambitum suæ dignitatis utilitatem corrumpente, vel ignoratione populi sua cômoda non semper capientis, Regium nomen sæpe invidia afflictum, sæpe in variis regionibus ingenti clade eversum est, ac deinde restitutum. Respublicæ quotquot olim viguerunt, primum Reges habuere; quibus expulsis, & per veræ libertatis imperitiam devotis, successit aut cœcæ popularitatis imperium, aut permissa proceribus potentia, id est, multiplex pro unico

quod expulerant regnum. Ac ut membra quæ violentia de naturali sede dimovit, non nisi per violentiam in articulos suos redeunt, ita provinciæ quæ hoc modo ab optimo genere gubernationis diverterant, prius errorē multis cladibus expiarunt, quam antiquæ, & à se projectæ, rectitudini redderentur. Quippe in illis Rebuspublicis cives multo ambitu provecti, sive armis suum nomen inclytum fecerant, sive plebis errore nimis amplis aut diuturnis magistratibus assueverant, sæpe occupatæ Reipublicæ vires ad se traxere, Regesque se dixere. Sed necessaria, in novis omniumque odio flagrantibus rebus, atrocitate terribiles, scelere quæsitum imperium adeo fœdaverunt, ut pejus plerique populi de Regibus inde sentirent, nomenque Tyranni, quod olim insigne regnantibus, in publicam infamiam odiumque concederet.

Cæterum in eos affectus inspecturus, quos Regibus fortuna sui fastigii suspirat, non sub uno velut fato omnium Regum purpuram cogere debet. Diversæ ad idem fastigium viæ non unam omnibus mentem injiciunt: seque longe aliis consiliis regere solent, qui novas habenas in rudem adhuc ejusmodi imperii populum moliuntur, quam qui jam assuefactis gentibus, tuto, & per ipsarum vota regnant. Rursus alius sensus est hominis sceptrum per suffragia adepti (ut in Pannonibus, Sarmatisque fit, & ipso nomine Romani Imperii) alius paternas atque avitas opes tenentis cum hæreditate imperandi. Nova regna, nec constantia populorum nec adhuc vetustate inolita, Principes suspicionibus assidue perurunt. Adulari illi ultimæ sorti, timere magnates, maxime

cum

eum timeri se putant: reputare assidue, nondum constitutas res sub ipso fortunæ motu posse quam condi tam facile everti. Neq; modo his cogitationibus inquietari quos ad purpuram occupatæ tyrannidis nefas provexit, sed & quibus insuetæ regio nomini, atque imperio, gentes bono jure traduntur. Acrior tamen in Tyrannos hic pavor; quod sive Rempublicá oppresserint, vindices libertatis Optimates timeant, (quos antea sibi pares ægre servire non dubitant) sive in regnum invaserint, iis expulsis quibus illud debebatur, populum in veteres dominos pronum, assiduæ cogitationis molestia sibi fingant. Itaq; nec amicis satis fidi sunt, quod, ad notitiam consiliorum admoti, sciant quoque, à quo latere sua tyrannis peti possit, & lædi; & fidem in nemine expectant, quam ipsi violarint. Palam tamen, & ex composito, sub ornata benevolentiæ materia, integritatis famam, amorisque in Rempublicam ambiunt. In egenos liberalitatis effusæ. Vltores vitiorum quorum ipsi exemplum fecerant; legum denique optimarum, onerumque publicorum, ad civitatum ornamenta, vel authores, vel vindices. Ita præsentem invidiam, & apud posteros infamiam, amolituri. Hoc modo tyrannus ut plurimum sortis suæ, non ingenii, vitio peccat, aut necessitate probus est. Illius animus, immodice austerus; & blandus intuitus, erectus ad omnia, præsertim quæ formidat; synceræ voluptatis ignarus, cujus spe diducitur; vano decore atroces molestias permulcens, velut fuco; & ipse sibi imponens. At justus Rex, seu comitiis, [illegible] sorte nascendi, admotus imperio, ipsa majestatis conscientia elatus, mi-

nus in ignobiles metus, aut scelesta remedia demitti consuevit: etiamsi turbulentum forte tempus, & populi nanciscitur insaniam, cæteraque quæ Tyrannus semper timet. Et hi quidem qui suffragio debent fortunam Principatus in sua familia non hæsuram, adhuc aliquo modo privati, nempe qua eos posterorum cura tangit, publica commoda non videntur tam vera totaque diligentia procurare, quam qui suum jam à majoribus regnum etiam nepotibus adornant. Itaque illas curas quæ populo debentur, privatis suorum affectibus impendunt excusabili pietate, modo partita mens se utrinque respiciat, ita cognationis memor, ne obliviscatur & Regni. Quod si aliquem forte ex suis spe votisque in successionem regni destinant, tunc precio & adulatione emenda suffragia, tunc omittenda vis, & veluti supercilium majestatis. Ita serviet per occultam solicitudinem animus, iis ipsis à quibus publicæ venerationis cultum accipiet. In has suæ familiæ curas sæpe periit absumpta eorum sedulitas, qui publicis antea virtutibus imperare meruerant: Nonnunquam & in pejora rapti suos mores corruperunt, veteris odii aut æmulationis memoriam exercentes: cum scilicet quos iniquos ante experti sint, quorum prona ad regnum suffragia non habuerint, ex animo minus delent; novaque potentia & seipsam nondum capiens, in ultionem intumescit.

Quod si nulla ex his ægritudine laborant, illos tamen ut plurimum solicitat magna ac memorabilia audiendi cupiditas; ut per ingentes illas res sibi suisque temporibus apud posteros nobilitatem dent. Tam hi autem impetus incommodi publicis rebus, quam utiles esse possunt.

possunt. Nam ut in pomis baccisque, coacta, & præter assueti temporis legem maturitas, insolentia quidem rei jucunda est; cæterum ipsæ arbores, medicamine, aut admoto æstu præcipientes maturitatis tempus, hoc edito spectaculo marcescunt: ita publicis rebus, & præsertim gravioribus, quidam ordo dictus est, quem qui pervertunt, salutem provinciarum videntur enecare. Nihilominus Reges, qui per comitia id nomen adepti sunt, dum æterni nominis ambitione flagrant; aut temere externam militiam, aut intra patriæ viscera novas res esse molitos omni ætati conspexeris; ex sua audacia, & periculis suorum, famam comparaturos, forte etiam æstimantes. Pauci cum Polonorum Rege, Stephano Battorio, quid agant, non ex se, sed ex salute patriæ metiuntur. Extat sententia illius, efficax ad tanti animi imaginem; Efficiam vero, dicebat, ut intelligat Orbis quam præstet Rex suæ virtutis merito in tantum fastigium à volentibus provectus, iis Regibus quos invitis populis jus successionis obtrudit.

Reges autem, in quos verissime hoc summæ majestatis nomen cadit, perpetuam potentiam quam à parentibus acceperunt in stirpem transmissuri, jam non suffragiis populorum obnoxii à quibus olim omnia habuere, longe alio genio videntur ad regnandum instituti. Sed hanc mentem illorum, se ipsam uni Numini debentem, explorare fortassis sacrilegæ sapientiæ esset, neque fas nobis deprehendere illos motus, quos ad gubernationem Orbis, & mutationem rerum, ac præcipua humani generis fata, illis divina vis ingenerat. Quærant licet curiosi, an sit utilius Reges à puero in

sceptra

sceptra venire, & huic magnitudini assuescere, tanquam simul secum natæ, quam sub paterno cognatove imperio adolescere, tantæ demum fortunæ hæreditatem adituros: Num pacati, nec quidquam detrectantis populi obsequium, frangat mollitie Regum animos tam secura potestate luxuriantes: an potius ille amor civibus Regem, veluti patrem familias charissimorum domesticorum officiis conciliet: Deniq; si aversis civium animis bello occupatus fuerit legitimus dominatus, utrum post victoriam Princeps odio contemptuque grassaturus videatur; an vero experta pericula, nec aliter quam gravius reditura, eum ad alternam placendi solitudinem deductura sint: Vtrinque argumenta exemplaque non deerunt, quæ (per vicissitudines mortalium rerum) quamquam sub iisdem sæpe causis non eosdem tamen exitus sortita sunt.

Sed frustra est hæc Numinis consilia explorare. Sit à curiosis cogitationibus intactum Regum culmen, ac, ut arcana in sacris vetustatis, non nisi ad adorationem suspiciatur. Nam optare bonos Principes pietas est, damnare etiam nocentes religio. Ac cum præterea non tam ipsi se regant, quam ducentibus fatis permittant, (quæ per illorum effectus Imperiorum inclinationes & incrementa constituunt) omnis ars atque prudentia inspicientium in eorum genium, & de illo conjicientium, sæpissime fallit.

Primus ab hoc summo fastigio gradus est Optimatum, tam horum in quos divisis Regni curis Principes acquiescunt, quam eorum qui summa dulcique amicitia eorundem Principum animis inhærent. Per utrosque, veluti

ostia

estia fluminum ad ingens pelagus pertinentia, vota civium spesque feruntur. At ipsi diversis rationibus ad magna producti, ne iisdem quidem studiis nituntur. Illis igitur qui flore ætatis, vel generis sorte, aut vivendi discendique comitate, se eximie Principibus commendarunt, institutus ad placendum animus esse solet; quem scilicet propriis affectibus negatum, domini ingenio comparant. Mirum quidem, artisque plenissimum hoc genus servitutis, vilem demissumque animum interdum adumbrans, nunc procax liberumque ingenium. Interdum voluptatem consectari, jocis, ludisque incumbere, fœcundissimi laboris instar est. Etiam supercilio in dominos uti, & pœne repugnare (modica tamen nec longa contumacia) Principes haud raro accendit, quam amare volentes tam amari. Quippe Proceres in tam altum lubricumque producti, si Dominum mollis animi esse cognoverint, nec earundem voluptatum consuetudinem ferentis, parce suos aspectus, jocosque, aut quicquid in ipsis illi placet, indulgent; ita dispensante prudentia, ut amor sæpe, & per intervalla, incitatus, nec fastidium sui faciat, nec torpore aut oblivione deleatur. Quod si Princeps facilis quidem sit in diversos affectus amicosq: transire, sed quocunque se applicet, ut brevi, ita cerca & vehementi amicitia incumbat, qui ab eo amantur, memores inundari se altissimo æstu, sed in suum Oceanum stata mutatione redituro, quam avidissimis pectoribus de illa felicitate bibunt. Neque enim lassare hunc amorem flagitatis muneribus timent, qui etiam nisi tempestiva celeritate excipitur, ut vina ætatem non ferentia, inutili veterno consenescit.

Longa

Longe alia ratio cum Principibus ineunda, qui amoris torrente non perditi, illi suavitati qua ad amandũ impelluntur consilium quoq; addunt. Nam hæc vera, &c, si mereris, perpetua benevolentia, ut nunquam omnia, ita semper aliquid poterit; nec tam spolianda illa arbor, quam carpenda cum delectu, scilicet in proventum reditura. Igitur ejusmodi Dominis gratiosi Optimates dare se totos solent, nec unquam in amando majestatem dediscentes mitigare obsequio; jus libertatis in loquendo, aut monendo, verecunde usurpare; sæpius meminisse hos esse Principes, quam se amicos. Iis autem ut est prima & assidua cura, locum quem propitiis gratiis obtinuerunt semper insistere; ita proxima solicitudo, opes interim cumulare, præfecturas, aut perennes inire magistratus: Vt si à tanto apice excidant, saltem felix pristinæ potentiæ monimentum ad reliquæ vitæ securitatem duret. Qui vero vel suorum immemores, vel fortunæ confisi, illas opes, & tam splendidæ amicitiæ quæstum nihil parcente luxu aut incuria consumunt, dignissimos putes qui intempestivum tandem ludum, in egena senectute, inutili pœnitentia damnent.

Est & cautio Proceribus illis ingens, & quæ sæpe negligentes pervertit; non se Domino anteferre, in rebus utique quibus ipse excellere aut credit, aut contendit. Subtilitatis gloriam amat, eloquentiæ, fortitudinis, venaticæ artis, militaris peritiæ: Non vereatur concedere etiam qui sentit se victorem; ne Princeps in æmulationem exardeat, quæ amicitiam extinguere solet, & præterea pervicacibus odiis fœde sævire. Sæpe enim non ... modo

modestaque ambitione, ac nec pro materia, occupatus Principum animus, ejusmodi gloriæ cupiditatibus incumbit, doletque à palma excidere. Nec est aliud, quo certius sibi dominorum animos purpurati isti parent, quam si eos mirari assimulent; sed cum arte, & quæ fidem inveniat. Non enim iisdem adulationibus omnes patent. Vt quisque Principum aut sibi maxime virtutis est conscius, aut vana credulitate elatus, potissimum iis blandimentis decipi amat, aut potest; tot omnium votis ad placendum laudandumque coëuntibus, expugnantibusq; verecundiam de se magna credendi. Nec minor ars extorquendæ benevolentiæ, est amoris simulatio, quadam Venere insinuante officiosam gratiam, & pares affectus reposcente. Adhuc vivit, adhuc tantæ fortunæ præmiis incumbit, qui incipientem domini charitatem ejusmodi casu felicissime fovit. Princeps cum equo in itinere prolapsus, afflicto latere febriculæ horrore tentabatur; ipse tristi perculsoque, ut videbatur, vultu tota nocte insomnis astitit. Sive ars, sive pietas fuit, ita domini animum permulsit, ut nemo deinde gratiosior haberetur.

Nec dixeris ejusmodi felicitatis arbitrium (qua tot veluti rivalibus summas illas amicitias ambientibus, pauci quidam suis votis potiuntur) uni Fortunæ credi. Nam ut illa sua sponte non paucos Principibus conciliat, ita multi artificio & calliditate destituti de tanto fastigio solent excidere: Vt quidem fortunæ interdum est, ad hæc culmina quos placet subvehere: plerumque autem prudentiæ, in ea felicitate positos posse servare. Ideo autem formidolosior res est hoc gradu prolabi, quia ad

tantæ

tantæ amicitiæ sacramentum admissi, vix possunt ab eo vestigio nisi in odium, aut certe fastidium, recidere. Non tam quippe aboleri amor solet, quam contrariis affectibus marcescere.

Hi vero optimates, per quos Princeps præcipua momenta Reipublicæ procurat, quibus externas res, atque civiles credens, in arcanis consiliis potissimum fidem habet, dignitatis suæ nervos longe solent in alios concentus temperare: scilicet ad se sic trahere, ac propemodum suas facere, altas illas, & salutis omnium curas, ut non tam Republica egeant, quam suis officiis deinde Respublica. Hoc autem assequuntur, assiduo in hæc negotia studio, cæterorumque, ac nonnunquam ipsorum Principum, ingeniis ab intima illarum rerum cognitione quam maxime possunt exclusis. Nam tunc quidem tutissime omnia possunt, cum Principes suarum rerum ignoratione & credulitate in ipsos laborant. Sed ignari suæ famæ veras voces non sæpius quam ipsi Reges exaudiunt. Non peculatus, non superbiæ invidiam, non cætera facinora, si quorum infamia graves sunt, licet publica indignatione jactata, ante de suis penetralibus emanasse cognoscunt, quam ipso pondere obruti, simul se esse invisos, & castigari intelligant. Vultus ipsis ut plurimum ad gravitatem compositi; non promiscui accessus, brevia alloquia, tædiique aut majestatis specie vibrantia. Inter hos pauci, nec negotiis confusos, nec marcentes superbia vultus servant: digni hi quidem laude; sed nec cæteri accusandi, qui mores ex dignitate instituunt, & fortunæ suæ accedût. Quippe necessaria quoq; interdum est sublimis hæc

maje-

majestas, & de populi commercio excedens, in illis utique hominibus per quos Reges præcipua suæ potestatis momenta exequuntur: cum maxime hæc aditus loquendiq; ambitiosa difficultas reverentiam conciliet, quo freno cohibentur vulgi animi, aut timere assueti aut spernere. Sed & illa strictæ frontis asperitas, sive fastus est, sive justæ potentiæ indicium, indulgeri facillime illis potest, qui in tot curarum præmium hoc honoris potissimum ac reverentiæ specimen habent. Etiam perpetua negotiorum serie & fastidio attriti, non utique possunt eosdem semper vultus, nil mutata aut afflicta serenitate obtinere.

Quid si illa potentia, simulque juvandique fallendi solertia, in impias mentes inciderit, ac, dum se suaque respiciunt, publicæ interim salutis oblitas? tunc, licet in suis flagitiis virtutem solertissime adumbrent, tanquam rei domesticæ negligentes, & unum Principem, remque communem, videantur respicere: interim autem negocia eo flectant, unde potissimum suæ dignitati incrementum aut incolumitas allucebit? Si impeditis Principis rebus plurimum possunt: dum eas omni diligentia videntur exsolvere, novis nodis colligabunt, & veluti superfusa caligine imbuent. Quod si in placida utcunque Republica securius regnant, tunc etiam necessario oderint motus, sinentque sui temporis pacem in occulta malorum semina adolescere, & nepotes fortasse perditura. Quæ denique Reges suffragiis ad sceptrum vocatos, hos quoque Optimates, cupiditates torquent: subita utrinque potentia, nec ut plurimum in sobolem transitura.

Quis eos igitur non miretur, qui in hac immensa

mensa potentia tam facile tantoque præmio, si vellent, peccaturi, tenere vestigium tamen possunt, rectæq; virtutis meminisse? quales in generis humani subsidium aliquot omni ævo ad hanc orchestram subvehuntur, in se rigidi, candidaque & innocente gloria omnem ambitum reipublicæ donantes. Sed nec ejusmodi viros illa probitas ab invidia præstare tutos solet. Nam ab ipso dignitatum lubrico (cui duntaxat pauci satis fortes insistunt) vitioque sociorum, sæpe eorum virtus infesta est: Neque maledicorum licentia amat ab illis culminibus abire in quam potest meritissimo sæpe indicio, nunquam autem sine suspicione, grassari.

Fructus porro tam ambitiosæ dignitatis eximius: quod tuti, & extra teli jactum positi cæterorum in se invidiam contemplantur, iis quoque ad se colendum coactis, quos sciant non aliter quam à maligno pectore, & æmulationem cælante, imaginem benevolentiæ extorquere. Nam hæc admirationi conjuncta invidia, & in solam felicitatem exerta, nescio quo sensu ambitiosæ voluptatis solet hos ipsos quos petit permulcere: Quippe eos magnitudinis suæ admonens, & humilitatis cæterorū.

Est & eorum alia, sed multo præstantior, in gerenda Republica prærogativa, posse magnis & virilibus ingeniis, quæ rei familiaris angustia aut aliæ difficultates præmunt, propitiam manum dare, & veluti adesse naturæ imploranti. Quod ut illis facere est decorum, ita nec impune possunt omittere, scilicet vel tacita indignatione bonorum castigati, vel assidua exprobrantis virtutis imagine apud se hanc culpam luentes: Cum enim hoc ipso attolli meruerint, quod aut sint, aut credantur, primæ

illæ

illius & prudentis industriæ viri; quid morantur suam sortem agnoscere, & ingenii similitudine junctos cognata charitate complecti? Nec ignorant qui ii sint, aut unde petendi. Nam ut omnium animalium oculi, nisi cæcitate damnati sint, sui generis consortes & vident & agnoscunt; ita animi caligine exuti, in ingentis judicii felicitatem diffusi, suæ sublimitatis socios non dubia contemplatione deprehendunt. At nec dicant se multitudine hujusmodi ingeniorum premi. Iis omnibus neque se, neq; rempublicam sufficere posse. Bene consultum generi humano, si tanta præstantium animorum messis esset, ut distributis inter illos rerumpublicarum negotiis, superessent adhuc vacui aliquot superfluo & inutili munere à Numine Orbi donati. Multo parcius cum felicitate hominum actum; rarumq; in omni ætate ac populo fuit altum ingenii acumen, purum, aptumque omni vitæ cuicunque incubuerit; excultum disciplinis, exerta fortique verecundia natum omnia nec quid nimis audere. Illas mentes cum Optimates vocant in publicæ felicitatis partem, seipsos quidem primum, quasi illius genii participes, commendant, tum Reipublicæ nervos addunt, nec unquam pulchrius quam à sapientibus gubernatæ. Sane ut artium quæcunque eminent, famam, multitudo artificum, & imperitia sæpe afflixit, plerisq; ad ea quæ promittunt rudibus, sed vanum modo nomen quo commendentur quærentibus: Ita sapientiæ gloriam, atque scientiæ, haud raro indigni homines, nec quid minus quam cum Musis ant prudentia loquuti, corruperunt. Sed incumbit summis hominibus fictæ & adulteratæ virtuti illudere: veram autem industriam

impe-

imperitorum præjudicio non obruam, à ju-
stissimis præmiis non arceri.

CAPVT XIV.

De studiis Aulicorum. De diversis generibus & affectibus egenorum: itemque divitum.

PRæter hæc duo genera Optimatum, jam propitia fortuna felicium, ingens est in Regiis multitudo, novi atque patricii, omnis census ætatisque homines, illic opes, famam, amicitias, quærentes. Et hæ quidem Principum domus, licet ad speciem publicæ hilaritatis luxusque compositæ, nunc choreis exultantes, nunc ad mutationem ludi venatico sudore confusæ; plenæ honoribus, omni vestimentorum pompa & epularum spectabiles: singulis, qui in iis agunt, magnificentiæ specie adornatis, & plerunque suam sortem supergressa luxurie: Tamen diligentius intuenti videbuntur nundinarum instar esse, ubi homines laboriosissimum negotiationis genus exercent. Quot artibus quotque molestiis constet hæc vita, quot curas simulatio miserrimæ frontis obducat, ne ii quidem satis dixerint, qui diu suos ambitus illis malis luerunt. Neque alius in hoc fretò portum meretur, nisi qui adeo intelligat sibi curam laboremque assiduum esse debere, ut hæc ipsa quæ in ejusmodi vita (ut solet) molli jucunditate blandiuntur, in severos usus flectat, & semper in illis deliciis inveniat industriæ curarumque materiam. Nam ut acerrimus quisque labor sæpe ad oblectationis dulcedinem mansuescit; (ut cum immodica venatio, aut studia plus justo pervigilia, acrem animum, nec habenas scientem, delectant) ita ludus etiam omnis potest severiori inten-

tione temperari, ut divertat in justi laboris gravitatem. Igitur illa remissio atq; ocia, quibus aularum luxus vibrat, non tenent eorum prudentiam, qui minus egestatem ambitumve expleverunt, ne inter hæc fugitivæ felicitatis simulachra, oblivifcantur se felices nondum esse, omittantque fortunam, quæ ut plurimum non se tradit, nisi in mercedem impigræ fortisque diligentiæ.

Quæris itaque, quo vultu aut quo more illas Seirenes excipiant, ne vel auditæ noceant, vel si ab iis rustice contemnantur, hos proscribant tanquam intempestive Philosophos? Non opus est truci vultu, barbarisque præceptis. Si ejus conditionis sunt, ætatis, habitus, ut per has pompas & lepiditatis nomina felicius credant emergere, tunc arte hanc magnificentiæ speciem adgubernant, quæruntque comitatis publicam famam, ad illum quoq; luxum suam larvam inflectunt qui potissimum Principi placet. Sed nec egestis patrimoniis longæ spei miserias emere debent, nec frangere animum lenocinio tam lubrici motus, & voluptates iniquatis: qui inter hæc assidue monendus est, se venationi, non prædæ incumbere. Cæteri autem qui ad hanc deliciarum speciem non eadem fortuna invitantur, (seu corpore, seu moribus, aut generis sorte, ad eam incommodis,) illo errore se capi non sinunt, qui sæpe incautis persuasit, non posse fortes esse, aut in aulæ cultoribus numerari, nisi qui emineant per audaciæ titulos, vel omnem ociosæ voluptatis luxuriem. Sciunt, alios & securiores aditus illic ad opes honoresque per ingeniosam virtutem aperiri. Quippe conscii hominibus suæ sortis, ac indolis, eique absque fuco aut superbia

bia obsequentibus, multo certiorē apud Prin-
cipes reverentiam esse, quam ambitiose effin-
gentibus mores, quos suo censui corporive
fortuna negaverit. Hanc igitur moderatio-
nem illi prudentes tenent, ut, qui ad istas il-
lecebras, velut ad aliquam artem, coacti sunt,
his utantur, non fruantur: quos vero fortu-
na tam luxurioso sumptui non damnavit, has
si placet ad sobriam voluptatem delibent, sed
veluti in requiem curarum graviorum, ma-
gisque ut spectent, quam ut ipsi impleant sce-
nam: his denique quibus jam facta res, sive sua
sedulitate, sive majorum, fas est consectari pa-
res illas suo fastigio voluptates.

Neque mirum si hic ad magna sint inepti,
quos velut aliquo carmine attonueris ignara
& se unam contemplans luxuries; cum non
alii magis vitæ, quam quæ in Regiis ducitur,
necessaria esse soleat, vigil quædam, nihilque
omittens sedulitas. Nam ut plantas arbores-
que exigua semina concipiunt, & modico lap-
su ingentes fluvios emetimur in fontibus: ita
sæpe ad felicitatis incrementum in Aulis suffi-
ciunt parva initia, & quæ oculos facillime la-
teant ludo aut ocio intentos. Metellam jam
imperantis Syllę matrimonio conjunxit, quod
theatrum pertransiens, & ad sedentis hume-
rum leviter manu nixa, addiderit, velle se cum
tanto viro in felicitatis partem venire. Adhuc
jacenti Mario primos animos addidit fortuita
Scipionis oratio, illum ad militaris scientiæ fa-
stigium, velut aliquo vaticinio destinantis. Sol-
vit enim audientium animos illo præjudicio
sibi paratos acerrima diligentia servare, na-
scentisq; illinc famæ magnitudinem imple-
Adeo sæpe levi, subitoq; susurro, admone-

commodi venti, qui, si audiamus, navem impellat ad vota supra spem ac pæne invidiam sublimia: Illos juvit viro illustri occurrisse per soluta & incuriosa gaudia diffuso, & ad primam quæ obvia fuerit amicitiam aperto: hos aut sententiam aut jocum tempori invenisse: indicium fortitudinis vel industriæ temere elapsum, aut laudatio fortuita, nec juvare credentis sæpe grandis auxilii vicem obtinuit.

Est igitur in dignis hominibus qui Regiam propitiis fatis colant, non præceps animus, non impatiens lentæ ac multiplicis spei, sed compositus, semperque in Fortunam intuens, ne incuriosos effugiat, si quid illa etiam perplexe annuerit. Sed nec expectant in ocio, donec ultro illa felicitatis semina occurrant. Magnis artibus juvant fortunæ favere volentis industriam: quarum fortasse præcipuam dicas, quamplurimos amicitia complecti, aliquem autem mutuo cultu demereri ex iis quos Princeps ad gratiam primæ familiaritatis admoverit. Nam & illa succrescendi ratio apertiori invidiæ est subducta, & sæpissime regni opes minus Regis quam suorum amicorum beneficium fiunt. Sed sit ille cui se addicunt ejusmodi qui clientes publicis commodis possit attollere. Privatas enim opes neque volent purpurati effundere; nec, si velint, tanti ex illis rivuli æstus exudent, quanti ex ipsorum Principum mari.

Ex his illum quem sibi propitiaverint, nolint fatigare frequenti aut inutili voto, ne jam ei graves sint vel ipso conspectu, quasi novam subinde per preces molestiam allaturi; aut temere, & in exiguis rebus favore consumpto multum ipsi debeant (utpote ad preces in-

nuenti

nuenti) parumq; fortunæ. In fabulis quoque videmus illius prudentiæ expressam imaginẽ. Neptunus Theseo filio tria optare indulserat: sanxeratque summa religione deorum in iis compotem voti fore. At ille bis experta jam numinis fide, cum restaret ultimum munus, adeo non prodegit certum nec rediturum beneficium, ut inter Plutonis vincula, cæsoque Pirithoo, non invocaret Patrem ad promissæ opis officium, timeretq; (quasi aliquid ulterius morte esset) tanto pretio salutem redimere.

Est & alius in Regiis labor multa utilitate spectabilis; versatilem animum in diversa componere; & motus affectusque, quicunque juvabunt, saltem in speciem, induere posse: quod vix tamen commode ullus unquam perfecerit, absque sedula austeraq; diligentia, aut summo in suas cupiditates imperio. Ea arte multis hominibus parta res, atque decus; sive in liberis civitatibus, in quibus una virtute aut vitio tot dominis non placebis; sive in Principum familiis, ubi non modo simulatio ad eorum studia flectenda est, sed etiam ambiendi qui gratia apud illos excellunt; quos sæpe varios ingenio diversis obsequiis mitigabis.

Hæc & similia anxiæ diligentiæ studia sunt illorum quos spes & præcepta rectæ prudentiæ tenent in aulis: cæterum eadem aut illic non videt, aut pejore quam cæcitatis malo juventus inconsulta aspernatur, & sæpe parentum indigna laboribus, à quorum opulenta modestia luxurioso & mox egeno ambitu divertit. Illis pulchrum ipsum Regiæ nomen, & in proceribus numerari; credo, maxime quia hæc prima libertas est à Scholis aut magistrorum supercilio exeuntium: neq; desitat,

qui

qui hos novitios ad inexperta vitia propellant. Quod si illos perfunctorio Principis nutu, aut verborum comitate, beari contigerit, tunc vero solutis superbo gaudio articulis pæne labare: qui adfuerint, quos tantæ gratiæ testes habuerint, vix se tenentibus oculis perlustrare. Sed maxime lasciviæ ludorumque famam amant, quasi in nobilitatis, & quidem jam virilis, indicium. Nec pro sua se fortuna, sed ex magnatum sumptu regunt. Ita cursum supra se euntium æmulati, nec vestigiis tantis pares, exhausto spiritu deficiunt. Hinc interim alieni acerbitas æris, & indigni questus in Principes ab his ipsis qui peccarunt: quasi suorum omnium ingeniis sapientiam possint infundere, debeatve sacrum ærarium, & per hoc Respublica, tantæ libidinantium insaniæ pœnas dare. Sunt non in Regiis modo, sed in omni genere vitæ, diversa quam divitum tam egenorum ingenia; Egenos autem putem, non modo quos inopia ad vestium ciborumque miserabiles curas adegerit, sed quibuscunque opes desunt ad illam quam instituerint vitam, & à cujus claritate, nisi pudenda confessione paupertatis, non possint recedere. Igitur ex incpibus aliqui apertis doloribus gemunt, & queri de iniquitate suæ sortis, quam excusare aut tegere eam malunt. Ita magno calamitatis solatio, palam possunt fortunam objurgare, fugiuntque majus inopia malum, simulare divitias. Etiam assuescere incommodis suis possunt, professisque laboribus remedium quærere in ægritudinem quam non tegunt. Et hi quidem sunt, vel humilitate parentum ita facti, ne ad egestatem erubescere jure possint; Vel (quod vitiis pæne annumerem) iniquitate fortunæ

Y velut

velut verbere domiti, nec spirare altius ausi; Vel denique pulchro rerum humanarum contemptu, nequaquam eam sortem indignati, in quam à fatis collocantur; & magna regere idonei, & in parvis non dejecti.

Est aliud egentium genus contumaci Spartanaque patientia ictus fortunæ ferentium. Hi anxios animos, curisque divulsos, læti vultus imagine obducunt; visi quoque sibi felices, si hoc aliis videantur. Ita ad suarum miseriarum silentium obstinati, verecundiæ pœnas luunt, de publica soliciti fama, nec de domesticorum voce securi, quibus hæc privata vulnera magis patent, & interdum ferenda sunt. Qui ex illis inopibus in vicino opem vident, & certa (quod interdum ad obsessarum urbium pertinaciam sat est) auxilia, ubi aliquamdiu paupertatem ficta hilaritate contexerint, non modo non insimulandi superbiæ, sed ingentis virtutis conscii, dignique sunt in quorum auxilium felicitas festinet. Hi vero qui in sua paupertate, perpetui supplicii imaginem quidem vident, vix aliqua exspectatione fortunæ spem saltem subvehente, possunt tamen in hunc modum suas opes dispensare, ut inter domestica mala semper ad hanc publicam divitiarum larvam sufficiant, miseratione prorsus digni, illum ambitum quem tot angustiis emunt, certe absq; invidia habent. Sunt denique quos tanquam in extemporaneis torrentibus aquæ, ita opes per hanc inanem & suis rebus imparem magnificentiam tandem in totum defecturæ prætereunt. Ingens illorum animis supplicium subest, & amentia sua dignum, neque est alius majoris piaculi furor, quam nolle de certo exitio declinare matura confessione tu-

rum

rum fortunarum, quas dum sumptu non diu sufflecturo vis à populo summas credi, in perpetuum sic affligis, ne vel possint in mediocribus deinde consistere. Hic magnatum juvenumque præcipue error est, in paternas succedentium opes, acerbis adhuc ingeniis, & nescientibus frugalitatem, vel supra rem fortunamque majorum ex profusis divitiis quærentium famam.

Iis animus longa tabe inquietus, & sæpe ab ea quam præfert magnitudine excidens; quippe vix ulla humilitas, ac nonnunquam fraudis genus, in quod non se secreto dimiserint, si inde intercipi nummi possint, quos postea publice per turbinem inconsultæ temeritatis profundant. Neque quidquam periculosius, quam aliquid publicum illis ingeniis credere, omni precio redimentibus inopiæ moram, quam anxia, sed pœnitentiam abnuente, sui erroris notitia semper expectant.

Nec pauciora sunt in opulentorum sorte quam egenorum discrimina. Quidam scilicet in cumulatas à majoribus opes nascuntur. Sensim alios divitiæ attollunt, docentque paulatim esse felices. Horum utrique nec se mirari solent, nec immodice exultare, scilicet per ipsam consuetudinem pæne fracto quotidianæ lætitiæ sensu, quæ & nunquam nimia est, ubi per gradus expirat & assurgit. Sunt deniq; qui repente prodigentis felicitatis munere inundantur, uno curriculo viam in cælum è terra emetiti. Et hi inassueta dulcedine sui quoque obliti, deducuntur in superbum sortis illius de qua exiere contemptum.

Nuper fuit ut ejusmodi animum adhuc recentibus bonis ebrium liceret contueri, & visa res

sa res quæ referatur digna; quoniam ex unius pictura plurimorum imagines possunt effingi.

Adolescentes duos earundem scholarum commercium non vulgari necessitudine conjunxerat. Nomen huic Mellæ, illi vero Cœpioni, in cujus patria hæ scholæ, amorisque exordium. Exactis temporibus quæ in ejusmodi ætate litteris dantur, recessit in patriam Mella, arctis primum fœderibus in æternitatem amicitiæ cum Cœpione compositis. Nec virilia deinde studia hunc adolescentiæ animum mutaverant. Crebris litteris, invicemque arcana prodentibus, veteris amicitiæ consuetudinem alebant. Interim Cœpionem inopinata hæreditas in altiorem extulit sortem. Et Mella in Cœpionis patriam quibusdam negociis vocatus est. Quem ut Cœpio adventasse audivit, nó tam amicitiæ memor, sed testem felicitatis habiturus, haud mora visere properavit. Mellæ syncerus amor erat, nec paribus machinis expugnatus à fortuna. Fit igitur bona fide obvius Cœpioni, amplexumque salvere multum jubet, & cætera quæ post longi temporis absentiam primo impetu amici meminerunt. At Cœpio tardos oculos graviter adgubernans, arguta quoque voce, tanquam diducere timeret compositi oris formam, pæne occœpit modulari. Invitatus in triclinium succedere, ad quod, ut in modicæ fortunæ domibus solet, utcunque angusti gradus ducebant, Quid tu, inquit, Mella, in carcerem me an thalamum rapis? Offenderat Mellam tam contumax majestas Cœpionis, sed ne ex adverso quoque peccaret, se in conducto habitare respondit: limen, gradus, triclinia, advenis tam toleranda locari, quam utenda. In cubiculum pervene-

rant,cum Cœpio in lectum negligenter procubuit, frontemque permulcens, iterum incommodos ædium gradus rustica urbanitate derisit : elicuitque indignationem Mellæ,quam tamen (veluti Cœpioni annueret) alio risu texit. At ille ubi cubiculi cultum circumactis oculis, tanquam perfunctoria gravitate, lustravit, convertit ad ipsum Mellam vultus, visisque ocreis, Equum vero, inquit, habes, an potius equos ? Iis quidem est precium qui à vobis advehuntur, nec aliis pernicius fugam cervorum in nemoribus meis premo. Abnuente Mella sibi patrios equos esse ; quippe avectos quidem à se, sed nescio qua tabe sub inassueto cœlo interiisse : Cur igitur, refert, ocreas geris ? Mella contemptim, has sibi in hyemem esse quæsitas. Hic Cœpio ; Rheda autem quam sub primo liminis tecto vidi, scis cujus sit? Cum suam Mella assereret, At tibi (ait Cœpio) negabas equos esse. Patrios negavi mihi esse, inquit Mella. Sed me putas tantæ urbis compita peditem posse obire ? Germanicis ad rhedam equis utor. Bigæ ne,subjicit Cœpio,an quadrigæ rhedam hanc trahunt ? Iam fastidium indignationi accesserat. Sed voluit Mella in totum huic scenæ sufficere. Itaque placide, se bigis vehi, dixit. nam quadrigas illis beatis, qualis erat Cœpio, relinquere. Dic autem, inquit Cœpio, Regi tuo sæpe ades?quis agri tibi modus? num habes tui juris oppidanos ? Ad hæc Mella pæne professo risu,nihil aliud quam se majorum fortunas ita regere ne aut illis dedecori, aut exitio posteris vivat. Iterum qui annui census essent importuna sedulitate rogatus, dixit hos sibi, & interdum amicis sufficere. Hinc se divitias potissimum metiri. Sed cum obrui tot

quæstionibus tæderet, tandem onus respondendi in cupidissimum Cœpionem rejecit, cœpitq; rogare quot domesticis ad familiaria obsequia uteretur, tum de equorum numero, & quam esset in aula gratiosus. Nec ille de se moderatior, quam in alios prudens. Sed præcipue de studiis aulæ egit. Procerum multos ineptissimum genus esse; Hos se non multum operosa calliditate tenere: alios suæ fortitudinis gloria capi; jam bis enim descendisse in arenam: alios gratia qua apud Principem valerent adductos, quicquid in eis est in amicitiæ precium polliceri. Stupebat attonitus Mella, tantæ dementiæ verba nisi à furioso posse effundi. Tædio igitur in admirationem, & voluptatem, verso, instare acrius cœpit, & sponte ruentem, per insanas quæstiones præcipitare. Forte modica quies erat, utroque post tot deliramenta in silentium composito, cum Cœpio, tanquam acri subeunte memoria, exclamat: At quam putas ingens esse ferarum desiderium canibus meis? Nam hos vetui in sylvam me absente produci. Accipitres quidem jam opportune cessant, abeuntibus hac anni tempestate, & in successionem renascentibus pennis. Nec interposita mora. Sed jam flectit in vesperum dies, inquit; Papæ! me jamdiu Principi adesse oportuit; habeo objurgatorem desidiæ, quod in hoc lucis protraxerim absentiam meam. His dictis velut altiori amplexu in procumbentem Mellam incubuit, invitatumque domum, fastu ad blanditiem accommodato, rogavit, fidissimæ amicitiæ & favere cupienti, saltem si quid opus haberet, postulando ne deesset. Experturum beneficio, nihil pollicitationibus suis integrius esse. Hic fuit colloquii finis,

finis, quod attonitus Mella, impensæ subitas divitias devovit, si cogerent ad hunc modum insanire.

Huic vitio immodicæ jactationis videntur obnoxii, non ii tantum quorum sapientiam subitis muneribus fortuna obruit, sed & qui militares disciplinas in præcipuam parté gloriæ ponunt. Rudes enim ut plurimum animi, & vel in castris eruditi, vel inter hos qui castrensibus vitiis ipsam pacem imbuunt, nihil credunt præstantius quam timeri; fidem autem facere de se quoque dicentes, insulse arbitrantur. Inde jactationis audacia, tumorque verborum, quasi omnium gratiam & crudelitatem à ferro suo imperraturus. Hinc Pyrgopolinices, hinc Thraso, instituti in veterum scenis, in documentum ferociæ, plus tormento verborum, quam inter vera belli discrimina vibrantes. Sed in senibus præcipue, & quidem ducibus, securius, & majori venia, hic procedit; factis illis ad gloriam animis, sed nonnunquam inconsulta vanitate errantibus.

CAPUT XV.

De Magistratibus. De causarum Patronis.

AB Aularum Principumque fastigio statim prima est Magistratuum dignitas, quibus fortunæ litigantium sunt cõmissæ, sontiumqꝫ ultio, & quæ munera jam in judiciis numerus candidatorum, & quærendæ pecuniæ causa, in varia nomina exegit. Hi plerumque vel nihil dissimulata emptione, in hos gradus ascendunt; vel, ubi hæc mercatura de publico arcetur, privata, & sæpe rigidiore cum Proceribus pactione, illic quoque, quei Rempublicam vendant, inveniunt. Tanto, & sæpe immodico

sumptu provectos, palam est ambitionis studiis, aut spe prædæ attineri. Nam duntaxat Reipublicæ velle prodesse cara illa & patrimonium destruente sollicitudine, non istius seculi virtus est; & nec forte, post Curios aut Fabricios, quærenda. Sed quoniam nulla jam virtus gratis & ob suam pulchritudinem colitur, sed unaquæq; suis præmiis conciliatur hominibus, ideo hæc bonorum opumve in Magistratibus libido facile ferri potest, modo contenti publico & veluti permisso more peccandi, synceris deinde animis in munus quod emerint incumbant.

Cæterum ut ab illo quod ineunt jugo, moderari subjectis gentibus possunt, &, si placet, illudere: Ita nisi maturis ingeniis, & quæ non pro solo tribunali sapere possint, cupiditates castigent, ne ipsi quidem ludibria aut convitia effugiunt. Sed hæc tecta, & maxime in absentes ingesta. Palam enim adulantium verbis solicitantur in superbiam, suique inanem fiduciam; tot litigantium turbis, multo cultu, sed non diu duraturo, illos propitiantibus: cum nemo in discrimen fortunarum vocatus, supplicare Iudicibus dubitet, & vel torvos asperosque mulcere, vel dulcedini ambitionis apertos, multa laude, & venerationis gestu, tanquam cibo aliquo satiare. Iam olim illam artem Roma monstravit, cum reos, sordentibus togis, neglectuque comarum viliores, Iudicum pedibus reverentia metusque affunderet. Sed ejusmodi supplicium cœtus, in quemcunque deinde exitum dimittantur, ubi primum extra judicantium conspectum possunt consistere, hanc timidam placendi larvam ponunt; & quas adhibuere blanditias, interdum

nec

nec modico risu inter suos recensent, etiamq; illorum quibus adhibebantur credulitatem. Iudices enim succedentium clientum agminibus semper pleni, se haud raro ex eorum adulatione metiri non dubitant; omnesque revera suo fastigio concedere arbitrantur, qui sibi composita humilitate eorum animos parant. Illos judices dico, quorum ambitio nostri seculi moribus & callidioris vitæ peritia destituta est; sive nihil viderint præter Scholam, Curiamque, illic nugari assueti, hic habere cultores & decipi; sive angustis aut inanibus animis ad facilitatem facti sint, ut pro se dicentibus avide credant. Sed tunc maxime populari risu jactantur, si, tanquam suæ sortis puderet, in militares animos & sermones erumpant, si in corporis cultu aularum adumbrent delicias, cæterasque voluptates consectentur, togarum & tribunalium majestati non concessas; Quæ nonnunquam vitia inexpertam adhuc fallunt (nam & sæpe ad has dignitates subvehitur) juventutem.

Sed nihil publicæ utilitati magis infestum, quam cum Magistratus, Iudicesque, obliti nominis Deæ illius, cujus titulis, & veluti vicaria fide, jus dicunt, ex magnitudine munerum aut litigantium gratia, affectum componentes, ipsis legibus imponere non verentur. Nec facile dixerim, utra pernicies Rempublicam pejus infestet, cum amicis, aut cum pecuniæ indulgent. Quippe illa facilitas nihil familiaribus negandi, Iudicis animum impietati aperit, per hos flagitiorum gradus ita assuefactum, ut excusatis specie amicitiæ sceleribus, postea ubicunque odium aut spes impulerit, peccare non dubitet, id tandem

pro se ausus, quod amicis primum indulsit.

Quod si acriter divitiis incumbunt, si quærunt de populi malis opes, tunc omnino Reipublicæ corpus sub illis medicis plus remedio quam vulneribus laborat. Pauci tamen aperto facinore audent vel suæ cupiditati, vel amicorum servire. Sed est lentior pestis, aut si mavis modesta crudelitas, & jam ipsa consuetudine excusata, longis scilicet nodis impedire productas in forum suum causas, & infinito, ac veluti religioso ordine, ad exitum sero producere. His artibus regnum suum producunt in miseros; & vastandos uberius ministris suis tradunt; patronosque, & jam magnam illam gentem, quæ clientum miseriis saginatur, perenni pastu implent. Quis ferat & quorundam malas artes? Iudicia quæ ipsi vendere palam timent, sub aliis sectoribus prostituunt; Ministros suæ domi, à memoria, à scriptionibus habent: qui digerere, qui servare relata ita in scriptis disceptantium argumenta & instrumenta litium solent. Hos autem ad tam ambitiosam servitutem non ante admittunt, quam ingenti, & per licitationem crescente pecunia, servire meruerint. O ludibrio habitas fortunas miserorum, qui se tribunalibus credũt! Ministraturos judicibus non operã suam locare, sed & magni emere, in familiam & ad servilia officia illic admitti, quid est aliud quam veniam scelerum comparare, ut furtivis inde prædis grassentur in supplices, venditisque suffragiis, & libellis vel celatis, vel obtrusis, ipsi domino, aut æquitati ausint imponere? Multis tamen Magistratuum candidæ mentes, potiorque tam avaris artibus sanctitas & justi honores, mercesque quam leges constituunt. Graves illi, &

intra fortunæ suæ magnitudinem modeste compositi; neque hos magis adulatio implorantium opé, quam justitiæ & famæ pietas laudibus impiet. Si vero hos Magistratuum cœtus, non ex singulorum moribus, sed ex totius collegii gravitate æstimes, mirum quantam sui reverentiam statim infundant; ut in eorum conspectum admissus, omnino sentias, Cyneæ verbis dignos, qui in Romanorum Senatu quot convenerant Patres tot se Regibus circumsideri dixit. Sed hæc tamen tanta majestas longe gratiori spectaculo hos mulcebit, qui forensi negocio vacui, nihil ex judiciis aut sperabunt aut metuent, ac veluti in portu considerint, mare procellis æstuosum, hosque Neptunos omnem fluctum suo nutu temperantes, intuebuntur. Carthagine Romaque in fœdus compositis, Regi Numidarum Masinissæ, qui & ipse Romanam amicitiam colebat, cum Pœnis dissidium fuit. Iam in castris utrinque exercitus erant, dictus etiam certamini dies, cum Scipio minor, forte ad alia negotia in Africam missus, pervenit ad castra Masinissæ, tantique prælii spectaculum cepit. Tuta illi res, quocunque se fortuna inclinasset, Romani nominis majestate. Successit ergo in tumulum, viditque certantes, & impune licuit tot mortalium periculis frui. Et visa res tam ambitiosæ voluptatis, ut negaret hanc ante se contigisse, nisi Iovi ab Ida, Neptunoq; è Samothracia, extra aleam Græcorum & Trojanorum bella cernentibus. Idem in fori Iudicumque spectaculum convenire non dubites, quo scilicet vix quicquam jucundius, si non in discrimen adductus sis, ut nec preces admovere necesse sit, nec timere. Nam & excultis (ut multi sunt) Iudicum animis

animis potes interdum jucundissima familiaritate misceri, aut horum in variis litibus sensus saltem, neque ineloquentem eruditionem percipere, ac de ipsis judicantibus ferre sententiam. Aut si gratum est in tumultu fori esse, ipse discursantium fremitus, vultusque diversi, hi exanimati metu, spe alii exultantes, ita animum oculosque abripient, ut te utilissimam humanæ dementiæ scenam intueri existimes. Ac præcipue Patronorum calliditas (ubi eloquentia est in pretio) ostentatione scientiæ & verborum pompa vibrans sufficit ad lepidam nec omnino ociosam voluptatem; qua perfusus, tamen securis suspiriis ad aliena mala interdum ingemisces.

Quippe animus & sors ipsa Patronorum (ut genus humanum etiam sua auxilia in perniciem detorquet) longe à prima tam officiosæ pietatis institutione divertit. Causas apud Iudices orare, & vel nocentes accusare, vel adesse sordidatis, olim magnificum & liberale munus fuit, etiam hominum quibus summam rem in castris aut Senatu Respublica credebat. Non sæpius in acie Pompeius, quam sub Iudicibus stetit; Primique Cæsares, cum jam omnia possent, tam reis interdum advocatione malebant, quam summæ authoritatis suffragio, adesse. Merces autem, præter gloriam, magnificæ rei adeo nulla erat, ut afflicta deinde illius nobilitatis rectitudine, & Oratoribus jam operam nec occulte locantibus, leges primum rogarentur, quæ tam periculosam mercaturam infamia notatam arcerent; mox publico vitio hos quoque obices proruente, saltem modum constituerent, certamque pro mercenaria eloquentia pensionem. Iam insanientε

niente Orbe, & in immensum litibus auctis, gens illa quæstuosa, etiamque populosissima, vix ferendo agendoque clientibus sufficit, suas exuvias ad certamen tradentibus.

Patronis causarum, ut ubique unus spiritus, ad opes famamque properandi, ita pro conditione regionum sunt varia studia atque gradus, per quos destinata perficiant. Leges ut plurimum, non nudo & candido genio perceptas, quo ducebantur qui illas condiderunt, sed deflexas per innumeros anxiosque calliditatis articulos, in præcipuæ scientiæ partem habent. In iis aliquid invenire, quo eludi simplicitas possit bono jure utentium, gloriosissimum putatur. Apud plerosque populos illa jura obtinent quæ Romani sibi olim condiderunt, & civilia appellamus. Et quoniam eæ leges, à peritis olim authoribus sancitæ, robustam & variam eruditionem habent, ideo earum studium, non solum diffundere ingenia solet, per ardua ac molesta juris factique argumenta, sed & pulchra antiquarũ rerum scientia imbuit, quæ ad humanæ vitæ culturam preciosa est, in foro saltem ad ostentationem valitura. In illis autem gentibus, apud quas non ex Romana sapientia, sed ex municipali, & nonnunquam barbaro gentium scito, jura descripta sunt, vix aliquid humanitatis ingrata Causidicorum ars habet, & nisi promitteret quæstum, iis quoque invisa, qui studiosissime eam colunt. Ibi enim Patroni causarum ingenia non exercent per Romanæ Græcæque sapientiæ aut facundiæ venustatem, sed inhærentes aliquot vocibus, conceptasque rudibus verbis leges, nunc in cautionem, nunc in dolum contemplati, vix unquam puriori scientia

animos

animos mitigant aut attollunt. Anglia, quæ Musas, & studia literarum, superbissimis Academiarum tectis excepit, quæ opulenta hæreditate hæc scientiarum domicilia, velut in æternitatem eruditionis, ditavit, legum suarum studiosos, patronosque causarum, ideo non potest Latinæ eloquentiæ aut Philosophiæ humanitate adornare, quia in iis legibus nullum Romani juris inest aut peritæ antiquitatis vestigium. Gallico sermone cõceptæ sunt, prisco illo, & quem in antiquissimis authoribus aut negligimus aut ridemus. Si quid scriptum est verbis in hodiernos usus durãtibus, hoc ipsum imposito duntaxat accentu, & pronunciandi errore, suum fecerunt. In hanc artem institutis raro majoris scientiæ cura est, & ut plurimum nec latini sermonis eleméta perdiscunt. Satis ad advocationis rudimentum putatur, priscos illos codices legere posse, & loquendo corrumpere. Ita initiati adolescentes in collegiis ejusmodi argutiarum agũt, multoq; tempore, provectiorum colloquiis, & usu, edocentur: nam nec modico ætatis dispendio tam laboriosa ars, & tot diffusa ingeniis, constat. Non in ea regione certior ad divitias via est. Quippe Anglia ab externis quieta terroribus, seipsam contentionibus fori, haud multum impari cladi, permisit: At cum præterea eximii magistratus in præmium illius scientiæ destinentur, nil mirum est ingenuos adolescentes ejus studio capi; adeo ut nulla sit patriciorum gens, quæ non cognationis jure à quoin litibus sublevetur inveniat. Ejusmodi Advocatis, vestis est in specimen suæ artis, ad pedes pertinens, toto margine, quantum in conspectum prodit, gentilis cuniculi pelle suffulta.

Hanc

Hanc & domi subsidium, & ornamentum publice habent; nec dubitant in publicum ocreati procedere, etiam calcaribus verberantem pulsantibus togam.

Gallia aliis virtutibus, vitiisque, suarum causarum oratores instituit. In Academiis nomine Iurisprudentiæ aliquandiu degunt. Illic quidam literis propitio genio incumbũt. Alios putes in veternum, aut immodestiam natos. Vtrisque (proh tempora!) inde abeuntibus idem honos, eorundem titulorum promiscua merces. Qui enim inutili lascivia aut torpore lusere, nihil minus modicæ pecuniæ ope ad munus advocationis perveniunt; emptis scilicet Iurisperitorum suffragiis, quibus de discipulorum eruditione testantibus, Magistratus & Iudices credunt. Iam olim ita tradito more, ut is honor ejusmodi testimoniis haberetur, nondum eruditorum & quidem jura docentium animis ad facilem & promiscuam mercaturam prostantibus. Et hi immerita dignitate sublati, in ignobilibus deinde coloniis agunt, & inter parem animorum cæcitatem, obscuro tribunali ad miseram clientum advocationem sufficiunt; vel si inter divitias nati sunt, paternis opibus statim excepti, proh nefas! & in Magistratum quoque excrescunt. Qui vero lętum ingenium Iurisprudentia primum, mox eloquentia perfecere, ii sua virtute totum ordinem Patronorum in amplissimam laudem attollunt. Vix in aliis hominibus tam sincera humanitatis studia, tanta cura aut tam felix literarum; adeo ut simplicitatem Musarum (quas austeri, rudesve Philosophi, pæne rusticas extra hominum consortium tenent) erudiisse videantur ad civilis vitæ astus, & de-

ductas de suorum montium secretis, veræ luci aptavisse. Quidam tamen ex illis nimiæ eloquentiæ studio peccant, & juventutis stimulis, aut gloriæ ferventes, à commisso patrocinio deflectunt. Iudicum quippe & auditorum auribus ad voluptatem servire adeo curant, ut ex omni numero, neminem minus juvent quam clientem: &, quod Poëta olim risit, dicturi de capillis, amant ab Hannibalicis ordiri furoribus, luctumque Cannarum, & rubentem Romano sanguine Aufidum memorare. Alii exercitis per fallendi consuetudinem animis regnant, venalemque in quodvis patrocinium fidem, malo innocentiæ exercent. Ita obruere veritatis indicia, ita magna specie inanes induere umbras, & plus juris in foro, suo ingenio quam legibus facere. Documentum tam publici mali; Nullæ lites, nulla in judicium vocata flagitia, quæ non Patronum inveniant; modo sit advocationi pretium, cui tanquam omnis patriæ charitatem vincenti obsequium nunquam deest.

CAPVT XVI.

De divinarum scientiarum peritis: deque Præfectis Religionum.

ELudant ut volent majestatem Scientiæ, per contemptum atque jocos, quidam barbaris aut incultis ingeniis horrentes, & hunc demum virilem animum & nobilitate dignum existiment, qui Musas omnes, ut viles ineptasque, refugerit; certe nihilominus sub ictu literarum per omnia pæne regnantium haud raro res eorum sunt, & in judiciis (quæ utique ex præscripto scientiæ regi debent) tremere solent, suæ audaciæ & stirpis obliti. Sed & alia

prætere-

præterea, majorque vis, eruditionem toti generi mortalium præfecit: Religionum scilicet & Sacrorum procuratio, quæ excultis inter studia literarum ingeniis creditur, & plerisque hominum animis vere imperat; cæteros, necessaria simulatione impietatem tegentes, non minus in obsequium sui tenet. Nec tam ulla demissa, seu paupertatis, seu ignobilitatis fortuna est, quæ arcere hominem à celebritate famæ possit, qui supra probitatis aut nequitiæ vulgus semet religionis specieatque argumento extulerit. Et ne usu, aut effectu, hanc literatorum potentiam carere existimes; quam facile inermium hominum, & inter solos valentium libros, nomina percensebis, qui hoc seculo sub angustiis compositi tectis, & de religione certantes, hos ipsos scilicet superbos Musarum contemptores inter se commiserunt; Principibus, populisque velut ignum ferentes ad exitiabilis belli cladem, quæ necdum consumptis acerbitatis seminibus (ut videtur) nostris malis in totum contrita est?

Nulla igitur utilior animorum inspectio, quam eorum qui in hac Orbis tam multiplici tempestate ad religionum clavum sedent. Et hos optime in varias classes distinxeris. Quidam veluti duces, novis sacris initium faciunt, sive veram sapientiam habent, sive ambitioso errore præcipites. Ita ille qui ab Ægypto Iudæos remeantes acceptis à cœlo legibus composuit. Ita postea Sanctus ille terrarum ac siderum Author, qui hominibus sponte annumeratus, nostro generi sua morte ad vitam iter fanxit. Et (quoniam non hic tantum probitatem, sed & fortunam, qualis in humanis rebus ludit, describimus) proh nefas! ita ille qui Ara-

bas primum & Syros, postea quicquid ab India ad Hellespontum jacet, & nunc inde omnes terras ad citerioris Pannoniæ fines, suo scelere amplexus, Lybiam quoque pęne quanto ambitu circumfusa maria extendit, sacrilega superstitione corrupit. Et hos quidem quos vera & cœlestia auspicia ad eam legum ferendarum majestatem deducunt, nobis haud licet nisi ad fidem aut adorationem suspicere. Cæteris qui nomine cœlestium in re tanta abuti non verentur populisque imponere, eum animum esse necesse est, qui nec ipsis suis legibus, nec omnino de divinis quidquam credat, non virtutibus parcat, nõ flagitia, nisi ad speciem forte, refugiat; Id quidem potissimum curans, ut sibi venerationem conciliet, legesq; quas condit ad libidinem vel superstitionem suæ gentis inflectat. Neque (ut in aliis sceleribus interdum fit) qui sic peccant, decipi ipsi possunt, & vel suæ sententiæ, vel rerum amore quæ in quæstione versantur, cæcari, sed suæ improbitatis conscii, se impios, & pestes mortalium non ignorant; maxime cum ad persuadendam populo insolentiam tam seriæ novitatis, sit subtilis ingenii exerta procacitas; Sed & mentiri multa oporteat; Visum scilicet, vel auditum sibi Numen; communicata cum illo consilia, & quæ cætera pestiferi nugatores laborant astruere. Sed hæc non omnium sæculorum labes est. pauci enim, neque semper cum successu, ad tanti flagitii audaciam provecti sunt. Est aliud hominum genus, longeque frequentius, profitentium non abire à patriis sacris, neque aliquid novi afferre; sed tantum errores, humano vitio, & præter authorum mentem, in Religionem illapsos, purioribus documentis

velle

velle exscindere. Et his quidem magnifica species probitatis, ingeniorum reverentia, (nam qui tantam rem nisi industrii subtilesque audeant?) denique ipsa novandi, & à cæteris dissentiendi cupiditas, pæne semper sequacium hominum turbam invenit. Ejusmodi interpretum lites Ottomanorum gentem multo acerbius diversitate superstitionis, quam æmulatione imperii, in Persas incenderũt. Sed quid interest quo potissimum modo pereant illi populi, qui quamcunque elegerint suæ legis semitam errabunt? Nos ipsos in lucem, quæ hominibus una est, missos, quis non maxime indignetur his eruditorum discordiis tam funesta pernicie posse rapi? Quippe sedecim secula, quibus nostræ Religiones viguerunt, plus centum ingenia peperere, novandi studio, & nostris deinde malis insignia; quorum quidem exitus ut nunquam excusem, (quippe nimiæ pertinaciæ vitio à justo & qualem exorsi videbantur modestia aberrantes) ita primos impetus odisse non utique semper licet. Nam & opes, & veternus, otiique securitas, sæpe solutam apud nostrorum aliquot disciplinam impotenti superbia & aliis plerisque vitiis obruerunt: & inde tam indignatio peritorum excanduit, quam specie pietatis dissimulata inquietorum hominum superbia exarsit. Quidam enim justis doloribus victi detonuerunt. Alii seculi vitia tacito ambitu amavere: quippe occasionem suis questibus & secessioni præbitura. Utrisque idem initium esse solet. Parce primum neque multa exagitant, votis quoque & exhortatione optimorum provecti: nec tam videntur irasci quam monere, & gemitibus dolorem profiteri. Sed ubi ad factionis magnitu-

gnitudinem processerunt, tunc & ipsi lacessere inimicos impunius, & utrinq; partium studia æmulatione accendi. Tunc vero nec tantæ celebritatis fortunam satis regunt, nec in vestigiis hærent, per quæ antea ire ad pulcherrimum facinus videbantur. Sed majori supercilio assurgentes, plura in adversariis & atrocius damnant. Sive quo suum nomen illi sectæ quam effinxerint miserrima ambitione relinquant: sive quod olim agitatum tantæ defectionis consilium nisi sensim prodere non sunt ausi: vel denique odio in illos incitati, qui prima, & adhuc sancta illorum consilia, nimis acri & intempestivo certamine exceperunt. Ita multos piis initiis in hanc emendandi provinciam ingressos, deinde superbia, vel æmulationis acerbitas prodidit.

Sunt denique quibus vera fortisque sapientia mentem dedit ea vitia insectandi, quæ nescio quam ipsis religionis umbram faciunt, culpa Mystarum. Iis tam casto impetu à modestia non aberrantibus, sublimis fortisque indoles esse debet, &, quod rarum est, nihil pro se, sed pro publicis commodis laborare; Contumeliis, inimicitiis, maledictis, nec in odia rapi, nec à cœptis abstinere. Eximium prorsus munus, arduæque virtutis. Raro enim qui ab iis sic carpuntur deesse suis vitiis videas, aut æquo animo pati censores. Sed flagitiis fucum inveniunt, vel quod pejus est, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitant; conanturque hos ipsos monitores, licet intus justi officii pietatem compositos, apud populum perpetrati sacrilegii opinione evertere.

Cæterum ut nascentium Religionum ritus, suorum Autorum industria & genio nituntur

ha postquam à populo probatæ sunt, Præfectos suos habent, per quos rite dispensentur: Hos aliæ aliæque gentes diversis nominibus insigniunt: nos Pontifices, Præsulesque & cæteris in eum sensum vocabulis appellamus. Servandarum religionum non alius utilior illo regimine modus; qui etiam à cœlesti præscripto est. Ex iis qui eruditæ & laboriosæ virtutis sunt, reipsa Sacrorum incolumitatem sustinent; improbi, saltem specie & virtute dignitatis. Munus quondam laboris plenissimum, & dum publicæ leges nostra sacra vetabant, etiam in extremum periculi excurrens: mox domita extinctaque inimicorum sævitia, congestæ passim opes in tanti officii reverentiam, pæne causam reverentiæ extinxerunt. Nam additis (& addi quidem decebat) ad illa divina humanis opibus atq; officiis, tantum onus vergere in terram cœpit, eorum vitio quibus in hac utrarumque rerum mixtura tellus potior cœlo fuit. Triste afflictæ probitatis argumentum est, quod tanti laboris curarumque provinciam, quæ olim ministros quærebat, jam multo ambitu sibi deposcunt homines nihil minus quam de pietate & laboribus cogitantes. Ita hæc eximia cœlestisq; dignitas plerumque suis ipsa opibus & ornamentis concedit; Et animum ad hæc munera applicare, est ut plurimum in splendidæ illustrisque opulentiæ cupiditatem incumbere. Tum potiti tam ambitiosi nominis, illas gazas in humanitatem hospitii, & spem egenorum collatas, permittunt privatæ lasciviæ, nunc inani picturarum studio, nunc cumulatis variorum artificum laboribus indigne ludenti. Nam has opes prodigentem per pejora scelera nequitiam,

modesti

modesti doloris verecundia omittit. Cujus autem dementiæ putes, non modo tantorum facinorum audaciam habere, sed & sæpe quantum peccent, ignorare? Habent quippe præscriptas ad Numen sibi preces, quas effundant in quotidianæ pietatis officium; sanctas has quidem, neque illis omittendas; sed tantillo penso defuncti, credunt se nihil cœlitibus debere, opesque suarum insularum bono jure sibi emptas. Larvæ illæ, & vecordium furor! quod munus assiduo labore ægre perficias, id credere levi & perfunctoria opera rite absolvi. Quod si suas delicias hac saluberrima cogitatione distinguerent, se in specula positos, dicique pastores; si quæ ovium sua ignavia in prædam concesserint, in extremam sui perniciem hoc futurum; fortasse interdum devoverent illam ipsam qua exultant ocii lasciviæque licentiam.

Sed non omnes paribus deliciis, & ignavia marcent. Nõnulli de voluptatum sumptu detrahunt quod in literatos collocent, ipsi quoque literas brevi impetu, tædiumque non ferente, vel in speciem saltem colunt. Alii ad eruditionem perveniunt, felici mentis impetu evincente ignaviam. Sed & ipsi in nulla re magis eruditione utuntur, quam asserendis illius qua potiuntur dignitatis prærogativis. In infinitam sui libertatem argumenta inveniunt, facitque dissimulata cupiditas eloquentes. In modo videntur unum cœlum intueri, unius causam agere; tunc etiam à terra vix recedunt.

Qui vero hæc mala eluctati, in dignam suo fastigio mentem consurgunt, & publico splendore, ad commodum populi, decusque Sacrorum, uti amant, (& vero nunquam ejusmodi

desunt)

desint) Illi nec sui ordinis libertatem sustinent violare, nec extorquere alienam; quantum possint, quantumq; debeant, solicita contemplatione conjungunt. Et hi demum sunt ad priscæ sanctitatis imaginem facti, iisdem curis, vivendique ratione, quæ priscis temporibus opes meruit quibus hodie perfruuntur. Absit omnis invidia; hi demum sunt antiquitatis beneficiis & nostra veneratione dignissimi.

Populus Antistitum voce, ut est eorum exiguus numerus, nõ satis semper potest de cœlestibus erudiri. Hinc doctorũ hominum ingens turba, & ubique divinarum scientiarum candidati, quorum aliqui vere, ac cum sapientia, ei quam profitentur scientiæ insistunt. Cæteros verius dixeris pro factionibus suis quam veritate depugnare; adeo torrentis animi æstu rapti omnis generis patrocinium probant, quò Religionis sanctitatem possint populo commendare; amantque pietatem etiam impia ratione provehere. Suas igitur sententias asserturi, pulchre, & cum laude decipere credunt, etiamsi evidentibus argumentis illi rei faciant fidem quam duxèrint esse veram. De adversariis porro dicturi, vix sincere illorum sententiam produnt, sed deflexam in odium, & pæne de sensu autoris exeuntem. Vesana autem repugnandi cupiditas eo æmulationem deducit, ut à quibus diffidere inceperint, in omnibus divertant; & hoc solent in pietate numerare. Tum quasi nihil probe aut astruere ii homines possint aut carpere, qui semel erraverunt, nefas quoq; existimant, ejusmodi adversariorum judicio proditos in se nævos agnoscere, & salubri mutatione eluere. Hæc itaque propugnando quæ non posse defendi satis constat, iniquissimo

simo præjudicio onerant justam in cæteris rebus litem.

Magni nexus inter omnis eruditionis partes sunt; & affectus, qui divinarum rerum peritos exercent, sæpe cadunt in cæteras Musarum disciplinas; maxime illa consuetudo litterarias lites, ac pæne odia, agitandi. Iurisconsultorum quidem rixæ etiam ad inhumanitatem verborum descenderunt, nostro sibi seculo scuticam flagellumque minantium. Abiit in sectas Medicina, magis etiam pervicaces: quod illis non in gloriam tantum fama, sed & in opes quæratur, & vix unquam ludicrum aut ad solam voluptatem in ea arte certamen fit, ægris quodcunque isti male senserint immerita calamitate luentibus. Cæterum omnium litteratorum genus in duas rite classes distinxeris. Quarum illa sit hominum multa quidem eruditione felicium, sed qui præterea civilibus disciplinis imbuti, incuriosam scholasticorum morum vilitatem effugerint. Alia vero illorum qui animum unis literis impenderunt, diutius inter extinctę vetustatis rudera quam cum suo seculo viventes, ut plurimum foris inepti, & domesticis sordibus viles. Neq; etiam aliam elegantiam aut noverunt, aut curant, quam illam solitariam, qua à Musis ad contemplationem accepta frui quam uti magis possunt. Et hos tamen maxima utilitate colueris, si scias ab hac cruda informique arena exprimere aurum, & nitere illo ipso ornamento, quod in iis, velut multo pulvere obrutum, lucem amisit.

FINIS QVARTÆ PARTIS.

PARS V.

ALITHOPHILI VERITATIS LACRYMÆ, SIVE EVPHORM. LVSININI CONTINVATIO.

HENRICO BORBONIO GALLIARVM PROTOPRINCIPI, Alithophilus perpetuam fœlicitatem.

Commendo tibi Veritatem, quam hominum malitia nescio qua iniquitate, & ad malum pravitate naturæ, damnavit exilio. Vt possis æstimare, quantum te amet Dea illa Iovis filia quæ tibi tantum supplicat: Arrexere fugitivam ad magnas spes dexteræ tuæ fulminantis robur, vigor animi, & ingenii felicissimi liber impetus, quæ tria solum paria imperiis suo Galli habent. Sensisti quibus injuriis emetetur rarissima mortalibus Veritas, quæ suis miserabilis, non alias magis oblectat cultores suos, quam cum per calamitates venit. Si reddideris libertatem quam nondum inter cædes & supplicia totam projecit: dabit tibi præter immortalitatem nominis, quam jam tuis factis meruisti, gloriam restitutarum Musarum, quæ una cum Veritate dudum exulant: effœto nimirum & intermoriente ad studia ævo. Non possum amplius indignationem infra me tenere, & dolorem meum continere, quem graviorem illud maxime facit, quod libere queri non liceat. Quod si tu quondam Veritatis partes sequutus, audeas imperare manus suas & arma promittentibus, quæ hodie in processu sunt vitia, postmodo velut in solitudine & situ jacebunt, adoratura virtutes; quæ nunquam magis fulgent, quam cum

Veritatem comitantur. Quid enim aliud totos homines includit tumulo, quam mendaciis infamis historia, quæ laborantem in sectatione veri posteritatem ad ludibrium antiquitatis astringit, dum miracula describit & fabulas etiam pristinis indignas. Ideoque male vivimus, quoniam sævi mores, & infensa tempora, vera dicentes non tolerant. Sed lachrymæ, suspiria, & querelæ super ejusmodi malo hactenus frustra! cum jampridem disciplinarum studiosos (quibus etiam suam famam bene nati principes debent) aspernentur, & pervicaci contumelia rideant meliores litteraturæ sectatores, quorum tantum beneficio ipsi vivere diutius possunt. Vetus sane in hoc regno malum! Vnde mirum est, inter magnatum inscitiam, artium, linguarum, & eloquentiæ contemptum, posse te inveniri qui scientias ames. Adeo pauci sunt qui Musarum decus, & Apollinis sequutores possint sustinere. Sic in monumenta & libros clarissimorum virorum alias non parce sævitum, cum nomina eorum, typographorum loquacitas vulgasset, aut audacia scribentium, quos bona conscientia contemptores fecerat comminata necis. Igitur, AVGVSTISSIME PRINCEPS, *tuæ istæ partes erunt, errores publicos, ignorantiam, & mendacium deprimere. Veritatem à servitute vindicare, fugare dolentis mœstitiam, tergere lachrymas, levare planctus. Pro quibus officiis famam vocabimus in laudem tui, quæ virtutes tuas differat per totum terrarum orbem. Mutuo ista fiunt; juvabimus, si juveris.* VALE.

QVærebam quod miseriis meis finem faceret. nam & hilarior fortunæ vultus jampridem suos in perniciem meam condiderat, & vix inveniebatur nomen aliud quod Alitophili meminisset: adeo etiam

Verita-

Veritatis nomina Dii odere. Cum vox inter sylvosas convalles audita, à solitis querimoniis, importunis terroribus, & erroribus inexpletis, calamitosissimum hominem ad nescio quod solatium vocavit: si conjuncti gemitus, & iniqua miserorum paritas, Fatorum acerbitatem, & invidiam mortalium, aliquo modo lenire possunt. Turris erat tam conjuncta lapidum serie, ad æternitatem durata, ut etiamsi Iupiter aurum esset, illum tamen incorrupta non timeret. Crebri ferreorum radiorum nexus, & quibus cum sua Venere Mars turbulentior inclusus, nec armis suis locum inveniret, nec fugæ. Non illam suis brachiis æquoreus Neptunus cinxerat, aberant fluviorum Dii omnes, nymphæq; tremulæ loci horrorem fugientes lymphas suas alio deduxerant. Dura solitudo exesos telluris amfractus, & tenebricosas voragines, habitabat sola, nisi quod senex mulier hac quotidiana querela sanctam simul caniciem & solitarium silentium rumpebat.

Quod possum, furtim lachrymas male invida mater
Nate tibi comitique tua, fero, consecro, dono.
Te patria pietas, te livida turba potentum,
Te veri sincerus amor, justumque, fidesque,
Perdidit; hanc tua sors: ambo periistis in uno
Crimine, si scelus est qua quōdam numina fecit
Immanis probitas. Sed non periistis & ambo,
Aut libertatem melior sententia reddet,
Aut si fata negant, adeone relanguiit ardor,
Quo geminam gemino partu dedit Ilia prolem,
Quo fœcundum uterum generoso semine nuper
Cōjugis implevit Mars Gallicus, ut sua damnet
Facta miser, timeatque sua superesse querela,

Qui rediviva suis restauret Pergama Gallis.
Nescio quid spondet mansurũ hæc turris imago.
Iam ferit Illyricum remis velocibus æquor,
Tyrrhenosque sinus. illum Galathea salutans
In tenero vultu vultus miratur avorum.
Ardet, amansque sui tum deserit Acidos ignes.
Ille quid? in dubio est! ejus connubia poscunt
Mille Deæ. Vellet cunctas, & in omnibus errat.
Hinc Arethusa suis suspirat blanda sub undis,
Illinc Stymphalides malesano vertice currunt,
Et Melas, & Cyaneænymphaq; Symætidos amnis.
At parte ex alia turrito vertice Divum
Vesta parens, lento incedens per littora passu,
Volvitur ante pedes, supplexq; affata silentem est.
Innuba restabam, sed tanta potentia formæ
Virtutisque fuit. Protagonis imagine capta
Succubui. sensit victam, thalamisque recepit.
Post illum, mi crede, places. sed tæda jugalis
Non patitur sincera duos. tua cætera sunto.
Elige de multis. Tibi jam sua brachia tendens
Mitior occursat discusso Roma pudore.
Hinc Solymæ matura thoris, ac vestibus atris
Et laceris petit amplexus. Cui proxima fulget
Parthenope, & roseo spirans Bisantia vultu,
Innumeræq; urbes, quarum vel mœnia quondã
Borbonidum fregere manus, vel bellica virtus
Cognita disjecit trepidis à civibus hostes.

Dum loquitur, mentem fatidicus furor, membra omnia sui motus deseruere. Nusquam post verum de Euandri successu vaticinium altiore somno Carmentam Tyberino in littore Deus oppressit. Accessi; qua manus brachio committitur, indicem admovi; defecerat omnis arteriarum pulsus, succedensque in ejus locum glacialis sudor, pertinaci glutino totum corpus irroraverat.

Ecce

Ecce dum sudorem extergo, frontem frico, pectus detego, deficienti spiritui ventorum spiritus præbeo, superveniens militaris cohors interrupit humanitatem meam, & quasi non liceret esse pium, in ignoto damnavit officium quod Romulus olim civica corona sine plebiscito donasset. Interim marcentes oculos quæ jam jacebat aliquantulum allevans reviviscere cœpit, sive illam tumultus hostilis, sive frigidioris aëris libertas excitabat. Tum demum convertens in me pallidos vultus, nutu servitii mei continuitatem interpellabat, & voce nondum firma ut sciret cui beneficium debebat, de sævitiis præsentium querebatur. At illi maritimis saxis surdiores, & crudeliores Siculorum tyrannorum satellitibus, ne supplicantis quidem voto responderunt, sed infestis manibus ori oculisque impositis, vocem simul & nutus cohibuere.

Trahitur publica via caducum annis & mœstitia corpus, exitium virtutis & regni ingens plaga, cum sub justo principe severitate dominantium ne verba quidem & lacrymæ impune essent. Et ne me lateret tantæ ferocitatis causa, inventus est aliquis paululum à turba seductus (dum matronam mœrentem & crines cum veste lacerantem alii advehunt) qui stuporem meum hac oratione discuteret.

Nullum unquam seculum hoc isto pluribus vitiis restagnavit. Verum, cum cæteræ virtutes pari fere sententia exulant; inventa est una Veritas, quæ catenis onerata, flammis tosta, rotis collisa, oleo ebullita, in perniciem suam subtilissima quæque ingenia invitet & acuat. Mirum tamen; tam cruenta virtus cultores invenit. Iam plures familiæ sanctis parentibus

desolatæ, Deam colunt, quam in publico damnant: aut, suis tectis exclusæ, in sylvis delubra extruunt, & aras, *Veritati*. Iam rari nobiles priscæ libertati qua maxime Gallia commendatur, non valedixerunt: hujus funus plangore & veris fletibus persequi, ne potentioribus quidem fæminis licitum est. Hæc justissimi mœroris impedimenta, quæ miraris: ipsaque, ut audisti, regii sanguinis femina saxeo carcere serviliter inclusa, exemplo sunt, quam periculosum sit hoc tempore Veritatem sectari. Et ne me putes in depravatos seculi mores illegitima invectiva excandescere, nondum repertus est, qui uberiori suorum sanguine Veritati parentaverit. Capiluporum gens, integritatis suæ fama totam Germaniam impleverat: & quod rarius est, bonam mentem comitabantur nobilitas, & ingenium. Avus meus cum corpus suum ubique terrarum circumtulisset, nihil inertius tot insolentibus variisq; monachorum sectis judicavit. Itaque centone è Virgilianis carminibus confecto, monastica otia, simulatam sanctimoniam, ingluviem, avaritiam, libidinem, ambitionem, petulantiam, & reliqua religionis prætextu inulta scelera stylo alieno solertissime confodit. Plebs, quam nulla catena arctius superstitione constringit, non tulit ejus authores mordaci dente lacerari. Ruit impatiens iræ, caputque veridicum Rheno mersit. Extimuit fluvius, proque sanguine timidas aquas contrahens, pallentes submisit fluctus, & Orpheo suo pepercit. Hic postmodo relicta patria, cum duobus filiis in Galliam venit: sed & illa Germanica contagione vexata, nuper Mendacio sacrificaverat. Non potuit tamen, vir innocuus, inter tot fortu-

fortunæ minas, & ingruentia undique pericula, libertatis suæ non recordari. Igitur, conversus ad antiquæ Satyræ morsum, doctissimo & jam suo versu Veritatis hostes perstrinxit. Cujus exemplum filii sequuti, pertinacissimis argumentis Romanæ lasciviæ bellum indicendo, videbātur immortalitate digni, cum idem ventus & navigationis auxilium, & naufragii causa fuit. Breves & mutabiles sunt humanarum rerum vices, & conditionis nostræ Fatum rectoq; nunquam simpliciter indulget. Celebritas nominis, invidiam parit, invidia inimicos, mortem inimici, & nihil est tutius ignorantia. Parcite dolori meo victrices umbræ: has lacrymas, desiderium vestri; hæc suspiria, posthumi pietas foras evocat! Absit, ut gloriæ vestræ invideam, quæ plus posteritatis est, quam vestra. Pro Veritate cadendo, fecistis ut hæres laudis, non bonorum, essem. Sub oculis meis, avus, pater, avunculus jugulati, minus amicorum officiis, quam inimicorum crudelitati debent. illa, vitæ incommoda mitigaverunt: hæc, mortis ludibria simul abstulit, & immortalitatem largita est. Quid faciam? si Germaniam repetiero, ut extraneum, abdicabit. Quisquis enim miser à suis solatium exspectat: nescit quam levi momento mutentur hominum ingenia: & quam repentino ab animis absentium memoria deleatur. Si in Galliis diutius moravero, ipsa me meorum funera docent quid timere debeam! nemo bene vivit inter parricidas. At ille optime Fortunam adversam sustinet, qui calamitates suas abscondit. Nullum solum infœlici gratius, solitudine: in qua, nec parricidæ inveniuntur, nec alius, qui miserias exprobret.

Hac deliberatione ferox, tantis casibus adspirantem reliquit: sed dum fugit, nescio quæ vox auxilium implorantis fugam ejus inhibuit. Conversus itaque ad notissimum sonum videt amici corpus vulneribus lacerum, & tam continuis fustium ictibus intumescens, ut ne Chiron quidem attonitus ad tot ulcera, homini pessime affecto auderet sanitatem polliceri. At ille qui jacebat, undique circumlatis oculis, ubi in Capilupum incidit, quis crederet? tam pertinaci constantia in Onosandrum declamavit, ut facile esset conjicere, eum plus de ultione, quam de salute propria cogitare. Potens, & efficax nomen est, vindicta: quod quisquis amat, & vitam simul spernit, & bona Fortunæ. Male sine stimulis satyras scribimus; admovenda sunt Poëtis infœlicibus calcaria, & atrocibus injuriis excitandus furor. Pace tua, Botris, quod nuper Onosandrum poëma arguit, enervi, & flaccida facundia languebat: nunc, quod offensus exclamas, mirandum sapit, & aliquid majus Hipponactis carmine. Cæterum, quoniam hoc & illud typographorum curiositas in publicum misit, hunc libellum aliena sarcina exonerare volui, ne quis aut extra rem procaciter immissa poëmata putet, aut Onozandri odio invidiose deductum opus. Iam vulnera declamantis frigescente sanguine recruduerant, jam pallor suffusus totum corpus occupaverat, & qui jam victor adversus iram Deorum placebat sibi, intercluso spiritu, in sua potestate vocem non habebat, qua constantiam suam extolleret. Proh superi! quã facili ratione barbaris etiam precantia verba necessitas suggerit. Ille, ille Capilupus, qui colloquium meum, & amicitiam nascen-

nascentis jura contempserat, ut primum Botrida expiranti similem vidit, tam humano sermone, & miserabili gestu, perfricuit indignantem animum, ut ne dubitaverim quidem subvenire auxilium meum suis & amici miseriis imploranti.

Dum semicadaveri fletu magis, quam fomentis succurrimus, inter plures domos adverto chirurgi tabernam, & è fenestris dominum ædium subterlabenti fluvio purgamenta ejicientem. qui ut ad indicis vocantis signum cucurrit, tam facili medicamento fugientem animam, sensusque morientes revocavit, ut æger confestim salubritate toto corpore percepta itineri suffecerit, quod ad beatas ædes salutaris hominis ducebat. Vbi jussi consedimus. Tum novus ille Æsculapius ad nos.

Hactenus humanæ fœlicitati quodcunque illud est inimicum numen quibus suppliciis potuit desæviit: tum demum ferocitati suæ habenas injecit, & minus hostiliter peccat, & occidit. Levis mors est, quam gladius alienus infert; at illa miserabilis, & deploranda maxime, quæ alium percussorem præter moriturum non invenit. Biduum est à quo hospitem extuli, quem sua manus repugnantibus fatis abstulit. Causa violentæ necis, Veritatis amor. Et ne vos alioquin sititores novitatis male textâ narratione diutius detineam, hæc epistola (è sinu chartam producebat) quam ad amicum scripsit, antequam suis vulneribus generosum efflaret spiritum, totam tragœdiam curiosos docebit.

PERCAS EVPHORMIONEM VLTIMVM SALVTAT.

VTinam & Fibullius conditioni meæ invidisset, & ego libertati. Aliquid erat, inter serviles notas quas olim fronti tuæ, jussus, inussi, quod festinantibus divitiis anteferrem. Irarum ministros dominorum favor, dum evehit, strangulat. Ambitio, & luxuria, & libido, scenam desiderant: scena, catastrophen. Non imus in servitutem, sed cadimus. Tamen inter sordes & paupertatem securitas habitat. At quidquid in altum casus elevat, aut alienis dolis concessum in dubio manet, aut statim festinat ad ruinam. Non pronum tantum iter est ad interitum, sed & præceps. Felicioribus etiam lubricum. Neque enim corpora modo, sed & ingenia, illis debemus quos sequimur: & nulla est deterior servitus illa quæ nos crebris muneribus, & iniqua secretorum vulgatione obligat. Alienum est, quod gerimus. Consilia nostra, & res per nos fœliciter gestas, jubentium potentia sibi vendicat: injurius est, quisquis agnoscit quod suum est, &, ut infidele mancipium poscitur ad supplicium, rapitur ad pœnam. Quo tandem (inquies) tuæ querelæ? Anemon à Callione injuriam acceperat. Provocatur Callion ad certamen. Dum dubitat provocatus, ire, an recusare malit: solus invenitur Percas qui evidenti periculo, Anemonis generositati pro Callione objiceretur. Scis, opinor, quam æquis lineamentis utriusque faciem Natura distinxerit. Pari igne oculi fulgent, frons armatur ad severitatem, aduncatur ad audaciam nasus; & reliquæ oris partes dum in

utroque simili proportione noscuntur, non invenirent qui sine errore à Percante Calliona sejungeret, si capillorum & barbæ color unus amborum vultus confunderet. Hoc nimirum restabat ut Callion essem; & sola pilorum caducitas, canescentisque calvitiei squalor horridus, ignobilem à nobili separabat. Itaque novo capillamento quod colore Callionis crines referret oneratur innocens caput: & barbæ fictitia supponitur barba, deducor in arenam, componor cum Anemone, in statu sto, petor, excedo, persequor; non animo, non arte vincebam; casu vici. Anemon quippe verum me Calliona existimans, dum magno impetu ictus ingerit, attrito in lapidem pede, excussisque è manibus armis, in terram ruit. Non insolenter usus sum victoria; contentus hostilibus spoliis, sine cæde domum revertor. Timuit Callion, ne vulgata pugna, nomen suum ad infamiam vulgaret. Summoveor domo, & prisca familiaritate in odium versa, hoc mihi cum multis commune præmium fuit, ut satis esset fugitivo si viveret. Quam repente rerum facies immutatur? ecce victor supplex à victo vitam petit. Ad Anemonem confugio, & illi ut acciderant singula fideliter exponens veniam merui, & quod venia dulcius est, amicitiam. Iam non servus, sed comes, & aliquanto etiam Anemone major, si ad illius humanitatem mea in ejus domo perpendatur authoritas. Tum denique inquirentibus quænam sors me cum Callionis hoste conjunxisset, placuit mutationis meæ causas ad hanc historiam referre, ne quis aut ut malæ frugi servum contumeliis lacesseret, aut Callionem ut Anemonis victorem laudaret. Non distulit rumor timiditatis

tatis suæ testem ad Callionis aures inconsulta diligentia perferre. Tum demum vehementissime exarsit, & ad fugitivum persequendum crudelissimam lictorum manum misit, quæ captivum quia comperta & vera narrasset per tormenta laceratum cruci infringeret, & publicum spectaculum ad crudelitatis etiam satietatem rotæ impositum populo exhiberet. Non hostem indignantem, sed potentiam indignantis verebatur Anemon, qui sacrum jus hospitii ad ultimum servasset, nisi Callionis domesticos, & assectarum numerum timuisset. Vt ergo & nomen meum morti eriperem, & corpus barbaræ multitudini, derelictus ab omnibus, à meipso tandem petii auxilium, ut doceam omnia illi patere, cui aditus restat ad mortem, modo in extremo libertatis osculo velit expirare. Hæc ista qua ad te scribo manus, ut epistolæ simul & vitæ finem faciam, invitat, & armata ferro, atramento deficiente, dum sanguinem poscit, solum hoc permittit ut inseram. Vale.

Adhuc extremæ tabulæ à legentis dextra pendebant, cum cubiculum in quo eramus senex canus intravit: hunc clypeata publicorum satellitum phalanx, cum plebis infimæ turba miscellanea, sequebatur. Tum ille proclamare cœpit, majestatis reum hospitem nostrum esse, qui tabernam suam contra Divorum Marci & Commodi edicta fugitivorum asylum fecisset; sit, legis Faviæ & Senatusconsulti Modestiniani authoritate ad Percantem inquirendum missum. Nec quæri, an domini pecuniam servus interverterit: constare è voluntaria fugitivi nece, majus admissum crimen. Nimirum, maleficum, proditorem, non tantum Callionis

vitæ

vitæ insidiatum, sed & in gloriam famamque integerrimi & generosissimi hominis imprudentissima calumnia invectum. Illum, & scelera simul sua, & supplicia quibus destinabatur, transtulisse in fautorem & celatorem nocentissimi mancipii.

Dum rabiosa voce in transfugam, & hospitem transfugæ perorat, injectæ chirurgo nequicquam reluctanti catenæ, & in proximos hortos impetu facto, nuper inhumatum Percantis cadaver cum hospite quondam suo publico plaustro, quo damnati ad supplicium vehuntur, barbara feritate imponitur: interque nostras, & bonæ viciniæ lacrymas, eodem funere, mortuus & vivus inferuntur. Cui demum (inquam ego) futura est secura quies, ubi fato functis denegatur? quæ tranquillitas sapientum animis, ubi locus non invenitur quem tuto incolant? umbræ fœlices ab Elysiis eruuntur, & inter beatorum sedes nondum Veritas effugit pœnam? Blandum subrisit Botris, & exclamationem meam orationē tam placida suscepit, ut videretur Phœbus inter nubes nitidum coruscare, aut in tempestate tranquillū Neptunus apparere. Et tu etiam (inquit) ex illis es, qui mortalium crimina Deorum exemplis nesciunt in virtutis locum transisse? hodie non meretur hominis nomen, quisquis erubescit cum Diis peccare. Authores scelerum facimus Deos: & nullum numen superstitiose colitur, nisi prius hominum nefariis cupiditatibus, suis vitiis authoritatem fecerit. Impii parricidæ Saturni exemplo destant, perjuri amatores Iovem imitantur, Venerem improbæ meretrices, Mercurium oratores ampullati, Apollinem multiloquaces

Poëtæ,

Poetæ, Æsculapium impostores medici: & quicunque in hanc lucem blandiente Fato venit ut aliquid male faceret, nihil unquam sine suffragio Deorum immortalium fecit. Desine mirari incredulis satis esse ad mendacium fidei, ubi fabulæ ad religionem simul, & ad præsentis vitæ felicitatem conferunt. Hic, luctante lingua osculum illi adfigit, quem mox occisurus est: ille dum deum Fidium invocat, amicitiam violat: alter, effuse mœret adversam in alio Fortunam, quam ipse dedit; & sera indicia ambitiosi affectus, à lacrymis quærit: sævi judices eodem momento quo cuncta litiganti promittunt, mendicitatem minantur: advocati, nunquam sine spe clientes suos decipiunt: illudunt credulis procuratores: imponunt Theologi omnium animis, docentque nulli timendos esse Deos, hoc dilemmate: Si Dii sunt, inquiunt, & ipsi salutares, nemo nisi furiosus veretur salutaria: Si non sunt, stultum est timere quod non est. Quid plura? ad eum gradum pervicax seculi perversitas venit, ut humillimi etiam spiritus homines in perjurium loquaces sint, & in alienum damnum facundi. Inter male sana parentum præcepta crescimus, pueri auditione fabularum delectamur, senes narratione: inter lusus & seria inserimus falsum, & tantis injuriis emitur ambitio, ut sine homicidiis leves sint rapinæ, & extorsiones sine querela, ubi miseris etiam omnia præter vitam eripiuntur. Avidum est humanum genus, & invicem sibi obstat; quicunque rapuit, alienæ aviditati exponitur: nulla felicitas in tuto est. Pessime quippe cum virtute vivimus, & quisquis in solitudine sibi contigit, languere in otio dicitur, & inerti ani-

mo ea de causa tranquillitatem quæsisse, ut se civilibus negotiis eriperet, & imminenti tempestati timide subduceret. Negant mortales cæteri, philosophum illum esse, qui à terrenis animum dimisit ad divina: & inter plausus quibus mendacium excipitur, luget Veritatem nondum postliminio rediisse. Dialecticam eam tantum admittunt, quæ luci tenebras ingerit, ut fallat: quæ ratiocinationibus, ut vocant, suis obruit rationem, & intentum vanissimis syllogismis auditorem ad decipulam ducit. Laudant Physicam è nugis Poëtarum ortam, quæ dum solo Naturæ spectaculo respirat, non invenit Deum: & à feris, quas suus instinctus ad omnia movet, didicere violentiam, cædes, furta, & alia scelera quibus maligna mortalitas ubertim restagnat. Quid dicam de Metaphysica? quam ideo recepere, non ut Deum esse ostenderent: sed ut simplicitati delirantis populi obscurissimis nominibus, & nunquam intellectis, insidias struerent: & ideas, materiam, formam, transcendentia, introductiones formarum, essentiam, & similia, vitiis suis accommodarent. Quæ omnia facilius creduntur, quia non videntur: & fortius inconsultas aures implent, & rapiunt, quoniam humana fragilitas ad dubia & falsa sua sponte inclinat.

Accedit ad ea & quartum genus Philosophiæ, quod Morale appellatur: & cum multi sint, qui variis præceptis tenera formaverint ingenia, solus Theodorus in pretio est, qui affirmat, omnia crimina in sapientem etiam cum laude cadere posse: oris & habitus modestiam, famamque affectatæ sanctitatis, non modo sceleratissimos excusare, sed & contentiose,

tiose, antequam fata poscant, adscribere eos cœlo. Improbos mores tristitia vultus, & religionis obtentu quasi tenebris obvolutos, per virtutis speciem expirare. Tegenda obsequiis frequentibus odia, ut per servitii & familiaritatis jura tutiori fraude quodlibet perficiatur scelus, cui & ipsa Fortuna peccatrix fœlicitatem solet indulgere.

Hæc ut palam prædicabat, publicum odium in se convertit. neque enim magistratus tantum cum sua turba hanc declamationem cum fastidio audiebat, sed & quisquis in eam tabernam confluxerat spectator pendentis exitus, aspernabatur importunũ oratorem. Iam murmur, jam clamor, minæ, injuriæ, ictus, & quidquid aut tumultus, aut furor, iratis suggerit. Tardum est, differre, quod expedit. Inter tot hostes Hercules sine vindicta cecidisset; & quicunque alius à suis viribus auxilium expectasset, aut à mora, hellebori potione sanandus erat. Igitur fugimus non inviti, sed ab ingruentibus undique periculis invitati. Per amfractus deinde obscurissimos, & deserta sylvarũ egressi, in eum locum descendimus, quem Apollo, si viveret, præferret Parnasso. Nemus præaltis densisque frondibus umbrosum, nivatas fontium lymphas, & numquam sitientes arenas, sua opacitate veluti propugnaculis tegit, exclususq; dies dolet lumen suum ad interdictum venisse. Sparsi tamen flores, qua subtilissimis radiis Sol penetrat, viride gramen prætexunt, & zephyris dulce errantibus odores præbent quibus nutriantur. Præterea, arborum radices musco circumlitæ suas vires adhærente humiditate temperant, & erumpentes certatim truncos lætioribus ornant brachiis. Tota sylva

arguto lusciniarum cantu perstrepebat: quem simul aura levis commotione foliorum, & placide manantium fluviorum loquacitas suavi murmure interrumpebat: quibus cessantibus, sub platano, quæ in immensam altitudinem surrexerat, bonus Tamias hac cantilena antiquis delirantium Amorum flammis valedicebat.

Adhasi quondam domina vultibus
Servus Cupidinis.
Solutus vinclis satis est. Impetus
Invenit exitum.
Beatus quisquis placido naufragus
Dat vota littori,
Procellas temnit Veneris perfida,
Ridetque turbidos
Amoris fluctus. Metus ut spes abit:
Nec liber invidet
Amantum veris querulus gaudiis.
Hinc pulcher ingerit
Cupido lusus: valida dextera
Illinc necem ciet.
Facessant arcus, pharetra, & spicula
Sæva libidinis.
Procax juventus reperit torridis
Ferveribus modum.

Tam leni concordia ad vocem pulsabat resonantes citharæ nervos, ut Sirenum contemptor Vlysses, arbori navis alligatus, vincula dirupisset, etiam cum periculo novum Arionem propius auditurus. Oculi ad sinistræ manus motum adhærentes addebant cantûi gratiam, Musarum & Charitum dulce temperamentum. His, aut similibus modis, à Deidamia gaudium Achilles extorsit. Tum demum languente brachio citharam demisit in terram.

ram, complicatis deinde pedibus, & dextero cubito genui impresso, sic ad Daphnidem (qui sub ejusdem arboris umbra sedebat) cum lacrymis infit. Mille nos casus quotidie collidunt, sed generosus animus concitatus ad honesta, aut nihil timet, aut si ad aliquid expavescit, malum illud est. Nescio an adolescentiæ meæ vigor, an naturalis impetus, ad libidinem proclivior fuerit. Iam sero, immo vero jam nunc, stultitiæ meæ me pœnitet, & pallido horrore ad omnia blandimentorum nomina contremisco. Sed quoniam jubes me, Daphni, delirium meum meminisse; vel iratis etiam Cupidinibus, & mirum & sævum sine mora memorabo.

Ilium ex negotio petebam. Forte Pactoli fluminis in ripa Ilienses mulieres Iunoni sacrificaturæ exierant muris; omnes si non Deæ, credi tamen poterant: & forsan inter tot calentes formosarum fœminarum sinus, melius quam in Cypridis gremio nondum satis defletus Assyriis Adonis latuisset. Cunctis eximium pulchritudinis aureæ decus, amantius tamen in una nitebat. Vtpote cujus genis nix inhærens purpureo madefacta sanguine, extinguebat rosarum & liliorum nativos colores. Collectam frontis modestiam duplici semicirculo instar crescentis Lunæ æquabili meditullio supercilia nigra cingebant; radiata lumina imminebant naso, & veluti è vallo in aggeres, inevitabile Amoris telum vel & in innocentem spectatorem sine delectu torquebant. Iam crines ad captivitatem flexi, quot orbibus vibrabantur ad gratiam, totidem laqueis hominum libertati insidias fecerant: & ipse purpureus in libeis color, videbatur, humani cruoris

ris continuo potu in tantum ruborem veniſſe. Cervix alba, & ſine gemmarum fulgore ſatis ſuis deliciis ferox. Infra gemini folles, Cupidinem undequaque ſpirantes, incentivo & ad pruritum etiam frigidos invitante motu ſororiantes pulſabant papillulas, & à ſuo ſubſultu lumborum levitatem indicabant amatoribus. Nihil vetabat advenam cultorum turbæ adſcribi. Etenim ſicut divinitas, ſic forma (cœleſte donum) laudatorem nullum à cultu ſuo ſemovet.

Contremui, ſenſere novas præcordia flammas;
Hæſit & in vultu, qui fuit intus, Amor.
Haud aliter nivea depaſtus amore juvenca
Taurus agit ſpumas, & pede ſaxa ferit.

Nec mora, ſtimulatus ardore, acceſſi, atque ita compellavi. Crede mihi domina, fax recens ad illud incendium parat ſe. Quod ſi negligis, vel poſt morulam non poterit extingui. Quod ſi peregrini vota admittis, ecce tibi duo magna Numina concilio: Amorem ſcilicet & Apollinem. Illum tui oculi è cælis ubi æque ac in terris imperat, eripuerunt, ut mihi traderetur, & ego illi viciſſim. Hunc vero tua iſta facies formata ad invidiam Dearum litigantium in Idæo monte è conſortio Muſarum ad laudem ſuam vocavit, ut ſcires, tantum ſpeciei miraculum unius viri cuſtodia tegi non debere: nullum eſſe bonum, quod commune non ſit: & formoſitatem ideo dari à Diis, ut à pluribus ametur, & plures amet.

Quocunque aſpicias, nil toto majus in orbe
Collucet Phœbo: tamen hic communia vulgat
Lumina, & incertis inconſtans ignibus errat.
Aureus huic color eſt, & ſunt argentea Lunæ
Cornua, uterq; tamen non æquo lumine flagrat,
Vertim-

Vertentemque suis definit cursibus annum.
Lympha fluis, formosa fluis: seu dædala rupes
Findis, & irato pertundis marmora fluctu:
Seu tu prata rigas, Cereremve inducis in arvis.
At formosarum tamen est communis aquarum
Vsus, & astricta nulla sub lege vagantur.
Sola nocens, ingrata viris, ingrata puellis,
Perque nefas, & triste decus, male ficta, reliquit
Lex thalamis speciale malum, quo frigidus olim
Tutior in domina conjunx amplexibus esset.
Hæc inter morimur, sævaque Cupidinis ira
In vetitũ ruimus. Nam quẽ non improba carpit
Forma, vigorque animi? sic Tantalus imminet unda,
Quæ refuga ora senis nullo pro crimine ludit.
Impia quid damnas tam justas Iulia flammas?
Quid terres fidei & probitatis imagine vana
Fœmineam mentem? Furor est, cõcedit, & offert.
Quæ quia jussa negat, cur sic sejungis amantes,
Et concedentem secludis barbara cunnum?
Quem fastidito demulcens vore maritus
Ad plenos acuit coitus, optataque furta.
Quid non cessantes custodis in arbore fructus,
Dure marite, ferox, & sævo sævior Euro?
Ille tuus selectus ager, sulcatus aratris
Pluribus, uber erit; non illam deteret usus.
Deperit inde nihil; contra fœcundior alto
Imbre tumet, largoque potens in semine surgit.
Quam misera est natura hominum? mortalis iniquas
Cura dedit leges, & quod tot furta Deorum
Ostendunt, audire pudet. Sic Iuno Tonantem
Lusit, & accepto decepit adultera flore.
Qui flos in teneris secretus fingitur hortis
Impragnasse Deam, & thalamos læsisse pudicos,
Mentula erat, duplici turgens plus cornea bulbo

Labro

Lactens huic caulis, sed quem pro stipite posses
Accipere, & firmum duris æquare cupressis,
Aut nisi purpureo vertex fulgeret ab ostro
Totus ebur nitidum, cujus vel lilia possent
Intactæque nives tantum cupiisse colorem.

Cuncta Clio nosti. tu, quæ Iunonis amores
Vidisti, narrare velis, quo Iupiter igne
Arserit, an stricto trajecerit ilia ferro,
An frendens fulmen dextra librarit ab aure,
Setosamque ferox injecerit Ægida tergo.
Risit: & immunda tractando virilia palma,
His quoq; furta placent, conjux, ait. utere donis
Quæ natura dedit: nō sum tam tetricus, ut, quos
Sensi ignes, damnem: brevis est injuria nostri
Et secreta thori: meus est genitricis in alvo
Imperfectus adhuc infans. Tu nate parentem
Aut sequere, aut penetra Stygias injurius undas.
Dixit, & in medio placidus consedit Olympo.
Tantorum miseri cur non exempla Deorum
Mortales sequimur: cur non communia tecta,
Communesque thori, sævum de corde dolorem
Depellunt, demptisque solers clementia sulcis
Zelotypas mulcet frontes? Hoc itur ad astra
Limite: quid Divum donis fœlicibus obstas
Iulia? & ingratis servas tua jura maritis?

Ad hæc illa; Bono animo esto, inquit: neque enim huc sine Numine venisti. en, & Amaryllis Tamiæ mutuo amore mancipata est, & jamdudum pari cupidine ad integram voluptatem suspirat. Facito ut probus miles ad excubias hac proxima nocte in connlventi lumine agendas cum armis venias; non ultra differo, quod petis: Veneri sacrificaturæ minima est de Iunone cura. Effice tantum ut memineris domicilii mei quod peto, ne cum abierit dies & tu sine lectulo vigiles, & ego sine ama-

amatore. Processit deinde per amplissimam civitatem, pererratisque pluribus vicis, ingressa est domum tam multis insignem ædificiis ut oppidum sola facere posset. Quod si ab ædium fronte interiora conjicere licet, in his majus erat aliquid aurea Neronis domo.

Commodum Sol ad Oceanum cursus præcipitabat, & minori lumine inter diem & noctem Vesper nitebat, cum felices tenebræ intenderunt se cælo, & patentes fores in ipso limine mulierem excepere furtivo susurro, & qui tamen audiri à vicinia posset. Tamiam appellantem. Non dubitavi me meamque fortunam ad vocantis arbitrium credere. Nimirum Amor ex hominum animis timorem expectarat. Illa manu prehensum ubi per flexuosos sinus amplissimæ domus pertraxit non repugnantem, eo se mecum cubiculo inclusit quod luxus, credo, speciale sibi domicilium elegerat. Ibi nive candidiores cereæ faces sua multitudine immiserant diem, & eas brachia per ditissima aulæa exerta tota ex argento sustinebant. Ebore candidissimo, testudinibus cupressinis, & jaspide, summa parietum refulgebant. Lectum circumdederant parapetasmata phœnicei coloris, aureis limbis ad immane pondus onerata; aureæ quoque fimbriæ stragula cingentes totum fere tegebant pavimentum, quod varii marmoris solerti conjunctione ad Veris etiam invidiam & reddebat omnis generis flores, & servabat. Adeo vitia ad virtutis speciem ornantur, ut qui quondam in Cincinnatis & Fabriciis Virtus fuit divitiarum contemptus, ille hodie inter luxuriem sæculi usque ad nauseam calcantium regnet.

Tum mensam illa quæ mihi itineris dux fuerat

sat ante focum erexit, impletamque selectissimis bellariis, & poculis Liberum patrem spumantibus, indixit postcœnium: interque mutitationes Veneris hortatrices, cui serviret, exposuit.

Iam octavus est annus, à quo Amacho ditissimo homini, sed ad fastidium stolido, Amaryllis nupsit. Caveant puellæ quæ fœlicitatem suam ad numorum mensuram metiuntur, ne inter devotam amatorum turbam eum conjugem eligant, quem splendor auri, non virtus, non ingenium, non inguinis indefessi grave pondus etiam ultra desiderium commendant. Inter aurum & argentum jacet Amaryllis, & in nuptiis vidua, ignorat quem habitura sit hæredem. Tamen, castissima mulier, tanto ardore ad quæsitionem liberorum fertur, ut nihil sinat intentatum, quo prægnans uterus expectatissimo partu aliquando successorem resolvat. Absit, ut de tua forma tantum præsumere velis, ut credas te ab Amore ad tantæ fœminæ amplexum vocari! quoties ardere se dicit, toties fumum dat, non fidem: scilicet ex ambitione audientis, non ex cupidine suo jurat; neque enim habet pulcherrima mulier quod diligat; nec magis formosa quam pudica, sine crimine oscula dat, & accipit; interque varios concubitus non invenit adulterium, quod non coitus, sed ad libidinem æstuantis mulieris voluntas facit. Pridie dum ante aras staret, & mellita oratione sollicitaret in auxilium suum salutarem Venerem, visum est Deæ simulacrum annuere voto precantis. Crepuere injectæ foco laurus, & splendidissimo nitore colluxit templum, subridensque amico numine Venus, nunquam

quam minus dubia voce hoc oraculum expressit.

Qua largus diti restagnat Pactolus unda,
Et qua luce Dea Iunoni sacra parantur,
In Tamiam saevi flammas jaculabor Amoris:
Cor grave vulnus alet: subitus rubor ora notabit,
Praebebitque suos ad verba precantia vultus.
Sustine; quodq; petet, facilis concede precanti,
Non ante exerto sua cornua Luna reducet
Vertice, quā tumido tua viscera pondere crescit.
Mater eris, gravidaque tibi Lucina favebit.

Ne mirere igitur, amatorem te tam cito receptum, quem Dea (sub cujus tutela totus orbis agitur, & quae jura pariter caelis & terris dat) jussit in pudicos thalamos admitti propagandi generis humani causa. Cura Numinum si non maxima, tamen aliqua sumus, & quodcunque sine illorum arbitrio fit, inutile putatur. Amachus infaustis ominibus quo die Amaryllida duxit, frigido congressu interfecit cum virginitate foecunditatem. Successere in illius locum quatuor fratres, & Amachum dum à sterilibus thoris arcent, conturbatis fedminibus illuserunt sorori. Istorum impotentia totam familiam in solatium vocavit; sed inter tot futurorum millia nondum inventus est, qui desideratae sobolis impraegnatione reparaet labentis domus ruinam.

Ea adhuc loquente, in cubiculum in quo eramus praecipiti passu venit Amaryllis: excussae fores stridenti cardine converterunt ad sonum suum oculos narrantis facundia paene obseratos in somnum. Collucentes faces ad ejus conspectum visae sunt majoribus flammis ardere. Nimirum ipsos etiam ignes geminus ille ocellus mortalis nymphae urebat. Qui postquam

postquam moras suas importunitate mariti, & familiæ vigilia excusavit, Amatores, inquit, & tenebras quærunt & secretum. Statim reducti postes, & janua, admotis repagulis ad securitatem, laxata. Omne deinde nocuum lumen extinctum, & rorans balsama lectulus ad gaudium semiapertus. Crediderim illum poëtas olim speluncam fecisse, in qua Dido tantum Æneam sustinuerit. Delectata illa ancillæ sedulitate multum risit, & brachiis huic collo injectis, & ad osculum sese ore ultro offerente, Torus, inquit, iste latebras suas debet hujus vernæ officiis: at tu, dum quas sensurus es flammas imperant abscondere, illis silentium. Hoc dicto sæviit arctius in amplexum, & hiantibus labellis tremulam linguam in os stupentis condidit, interque gannitus pertraxit in torum amatorem jam cadentem.

Scis, Daphnis, quæ bella tanta libido lasciviente lumbo suscitet; qua amantum voluptate succubæ mulieres crebris subsultibus & lubrico spinæ motu amori indulgent; quæ petulantia ad reciprocos morsus soleat in ipso profluvio seminum jacentes efferare; quæ salacitas varietate congressuum Spintriarum inventa superet, aut Elephantidis libros? Crede hæc omnia in thalamum nostrum venisse, & tandem longo & repetito certamine fatigatos, in altum somnum descendisse: postera die, refectas cibis vires, ad hujuscemodi colluctationes conversas; & durasse ad confinia mensis voluptatem solidam, donec in fœtum obstipato Amaryllidis utero Veneris oraculo fidem fecerim. Ipsa tandem consuetudine satur petii missionem, cum illa & languori jam meo irata, & puto ad novitatem erecta, quod pe-

tebam etiam ultra expectationem facili [illegible] conceſſit; addita hac monitione.

Si, inquit, tam proſpere Dii tecum egerunt, ut poſſis inter virtutes tuas taciturnitatem numerare, inveniſti, quæ fidelitatem ſilentii tui inſperatis honoribus aliquando remunerabit. Si vero tua iſta lingua importuno motu ſecretum revelaverit, ſcias te certiſſima nece ejus temeritatem luiturum. Longæ ſunt manus & implacabiles mulieri læſæ, utpote quæ nunquam torpent niſi poſt excidium provocantis excitatur deſuetudine furor. cumque alii mentis impetus, & violenti affectus animi, tempore, longaque abſentia, veluti tectus enſis, rubiginem contrahant, ſenſimque minuantur; ira cui loquacitas male ſani amantis cauſam fecit, non invenit in fœmina modum. Et, ne me putes ad minas inanes & fictum ſupplicium deſcendere, advocetur hic Hippocomus, ut traductus lanienæ, doceat Tamiam quid timere debeat. Pervicax eſt in famam meam Fortuna, & in ipſa domo dudum invenit qui pudicitiæ meæ noceret. Nimirum quem è ſtabulis, & ab Hippona, ad domeſtica ſervitia contuli, quem in hunc recepi torum ut per luxum & illecebras conditionis ſuæ oblivisceretur, gratiam meam tradidit, & nefario ſermone tot mea in ſe beneficia ingratiſſimæ loquacitatis ſcelere polluit. Adeo etiam in ſerviles animos virilis ſexus conſuetudo deſcendit; qui ubi ad ſatietatem libidinem explevit, ludibrio habet amatam, & ſuperbo faſtu negligit Cupidines nuper pernoctationibus, lacrymis, ſuſpiriis, & exitiali pæne inedia quæſitos. Letius in Africa qui ros ad medelam corporum inter Auroræ roſas è cœlo ſalutaris [illegible]

dit,

dit, ad primos nascentis Solis radios expirat.

Sub illo fine sermonis perductus est Hippocomus, homo lascivæ frontis, oculis petulantibus, nigro crine, barba primula, & nondum ad mentum delicato & tenello vellere descendens. Solũ pectus, quod ad inflatorum utrium speciem protuberabat, deformaverat formosissimum corpus. Quod Doris ministra ubi ad infelicem trabem arcte colligavit, egit retro cubitum vestes, & alte succincta supposuit patientis pedibus argenteum labrum. Nec mora; quem tenebat gladium tam alto vulnere in Hippocomi pectus condidit, ut sanguis erumpens uno impetu pæne totum labrum impleret. mox inter cruorem evulso corde aperuit os nil reclamantis, & extracta viscera carnifice manu præbuit ut manderet; addita etiam hac imprecatione, Pari nece damnatum spiritum ejiciat, quisquis impudicam quam fecit insolens diffamat probris, & in bonam amatæ famam dedignatur mentiri. At ego ut eram semimortuus; eamdem crudelitatem frigido horrore expectabam: eratque summum trepidantis votum, mors mitior; quam in pretium præcipitis obsequii serio advocabam: sciebam quippe raro subsistere lassam feritatem, pantheræ in modum, quæ plus, quam exigit fames, devorat: Cum sæva Amaryllis, & sævior Doris Amaryllide, monitum meminisse Hippocomi supplicii, expulerunt domo.

Tandem resũmo animos, & domicilium Circes & Sirenum insulis crudelius pernici fuga relinquo; quæsitoq; diversorio & invento, per totum triduum inclusus quæ videram identidem replicabam. O Dii! rem perditam; matronarum noctes morte emimus, aut exilio omni

nece pejore. Inter delicias eo sensu venit homicidium, ut ad illud publicus minister pallesceret? Quid me crudeles fœminæ jam Stygiæ paludi innatantem momentariæ luci restituistis, ut sævius postmodo peream? Hæc vestra benignitas inofficiosa est, quæ dum parcit differt supplicium. Permittite me in quietem, & sine mora expectanti orco paratam victimam reddite. Quo enim pertinet Hippocomi pœnæ novitas, nisi ut moneat, impudicam dum formam prostituit, ad omnia scelera sine lege ferri? Atenim ille in tormentis non modo vocem sed & gemitus habuit in potestate? Præcipiti cursu profluens è visceribus sanguis, inter saniem tabumque elapsus, veternum olebat? Audaci ancillæ dextera cor extractum, minus humano erat, & pectora cum acuto stridore rupta, fidem etiam istis oculis negant? Omnia hodie in mendacium effinguntur: mutuatam personam ne quidem ante Deos exuimus, &, nisi quod humanæ fragilitati divinitas accommodatur, jampridem vacua fulminibus manu inter nubes innocuus Iupiter spectaret crimina, non puniret.

Hæc ut sæpius repetebam, exsonuit ostium, mira res! præbuerat aures querelæ Hippocomus cujus funeri condolebam, jam non cruentus, nec gibboso pectore; cæterum timidiore vultu quam nuper evulsionem cordis viderat: qui ut deprecanti similis sese ad genua mea incurvavit. Parce, inquit, in tantam fœminam invehi, cujus iras & ipsa cœlestia corpora sentiunt. Minus est, quidquid de Medea dicitur; etiam in cogitationes hominum furtive irrepit, & absens audit absentes. Quod ante perfusum alieno sanguine, & sine vulnere in ostentatio-

tationem venit. Quippe pellis ovis innocuæ, cum visceribus, cruore, & corde suo, firmo adhærens ad hoc pectus glutino, & cultrum Dorìdos excepit, & dissimulatum Amaryllidis furorem in exemplum luit. Dii melius quam ut fictum supplicium vera cæde caput tuum respiciat: nescio quid in salutem tuam hoc amico ore Deus agit, admonetque veloci fuga certissimam necem vitare. Neque sum tam effera barbarie ut patiar eum, quem fata eodem amoris fructu satiarunt, indignissima morte perire. Quis scit, an ille Amor qui nos in eundem thalamum compulit, ad eundem tumulum aliquando feret?

Gratias egi inexpectatæ hominis humanitati, & verbis ad communem urbanitatem expressis, ubi vitam monitioni suæ debere me longa confessione monstravi, juravi illam redditurum quandocunque voluisset: & data invicem acceptaque fide, in hanc solitudinem veni.

Ad istum modum suam Fortunam memorabat Tamias: ecce dama famelicorum luporum rabiem fugiens, visa est à nobis auxilium deprecari. A cursu anhelabant pectora, & os supplex extremam lassitudinem despumabat, quod lacrymæ ab oculis cadentes sine missione humectabant. Dum surgimus, pedum attritu quæ jacebant folia fragorem fecere, qualem Zephyrus arboribus obstrepens in sylvis amat. Vt vero in eam in qua eramus partem contemplationem Daphnis injecit, quasi monstro perterritus diriguit: laxata postmodo voce, tam validum intonuit, ut crederes ad imperium Iovis fulminantis totam Mundi compaginem divelli. Quæ tandem (inquit) causa in has terras descendit Alithophilus? quæ illum numina reddidere quon-

dam misero, nunc demum beato Daphnidi? longam moram fecit properanti amicitia quisquis Deus tam amica lumina istis oculis tandiu negavit.

Non erat dilectus sodalis tantum sibi, sed exilii sui tædium spargit in amantis corda, & maximam partem miseriarum quas sustinet transfert in absentem. Teneo te Alithophile, & nunc osculis tuis ad satietatem fruor. Venit simul in amplexus tam arcte hærentes ut spiritus libertati tormentum facerent. Excepit alios liberali salutatione Tamias, & sinuato corpore ubi utriusq; vestigia inutili urbanitate pæne vultu pressit, invitavit ad proximos lares.

Iamque illis præcedentibus, è collo meo Daphnis brachia dimoverat, languidumque corpus eo liberaverat onere, quod nec Atlas ferret, nec Hercules humeris suis imponi pateretur.

Dum præeuntes sequimur, advertimus casam, quam in Philemone Iupiter damnaret, & Romulus inter paupertatem nascentis regni fastidiret: tamen Daphnidis & Tamiæ domicilium. Rami pingui argilla obducti muros faciebant: ad eandem æqualitatem dispositi junci palustres tectum fecerant, imbribus repentinis decursum, & quotannis renascentes subsidium hiemis. Ianua pluribus palliis simul junctis stabat, ventorum ludibrium, & quam suum limen nondum senserat. Intus vero variæ picturæ, ea manu natæ, quam Apelles quondam suæ prætulisset. Supra tabulas pittacium erat cum hoc titulo :

LABORES ACIGNII.

In prima ille dolorum artifex suam vestem indutus, superstitioso passu religiosam majestatem tentabat. Sol nunquam magis lucidus

dus vultus hominis quasi persona tegebat. Micabant in omnem partem contorti radii, oculosque ingentis turbæ suo fulgore perstringebant. Hic, elatis in sublime manibus, ascititiam gravitatem mirabatur : ille, pronus in ora, alius genuum flexu : quidam, votis: erant etiam qui donis & humili cultu quasi Deo supplicarent : Præcipue sordidæ conditionis viri, effœti senes, simplices puellæ, puerique ferulis objurgari soliti : Adulteræ quoque matronæ, lenones impuri, spintriæ famosi, & quisquis alius aut aquis ablui crimina putat, aut tralatitia confessione tolli. Infra isti versus legebantur:

Quid solis radiante [illegible]tatem
Flamma fingis ? iniquus es. Deam illam
Iampridem gemina Deus catena
In cœlis retinet, negatque terris.

In secunda tabula subigebat Acignius clune agili & crissantibus lumbis nequicquam reluctantem Deam. Reliquerat flammeum pudicos oculos, & aridam terram diruptum sparserat. Circa geminæ lances inæquali pondere arenam urgebant, & omnia quondam Iustitiæ ornamenta velut in fornice jacebant. Mirum ! Protagon eo vultu quo quondam serenitatem nubibus dabat, & tranquillum pelago, spectabat inter malignum robur & leges iniquas, virginis ejus infamiam, cujus ope nuper avitum regnum receperat, & vim male imperatam cum proceribus & senatu ridebat. In ista breve carmen erat :

Olim Tota Themida jurant virginem.
Sed mentiuntur; passa jamdudum est nefas.

Tertia notissimorum hominum etiam ultra naturam reddebat imagines. Dolæus, Ro-

 bertus,

circumjacenti telluri & Neptuno videbatur inferre bellum. Dabat se curiosorum oculis hoc epigramma:

Sarmaticis victor spoliis exultat, & inde
Moscovios, Turcas, Herciniosque petit.
Menti avidæ facile est montes contemnere, sylvas
Tollere, & irato mittere vincla mari.
Illius omne solum est, illi nimbique, geluque,
Flamina, tempestas, flumina, flamma, patent.

In penultima cessabat ingens illa regnorum aviditas; premebat resolutis pedibus acervatim jacentia sceptra, coronas, paludamenta; innixusque fortissimæ arboris trunco tergeminam coronam ab eminenti cacumine crebris succussibus petebat. Vacillabant potenti motu excitati rami, &, incurvatis brachiis, dubitabant an fructus suos permitterent æstuantis desiderio.

Regna jacent, steriles prædæ: contempta colorem
Ponit ab insano purpura pressa pede.
Sola per hostiles petitur tua Petre tiara
Successus. minimum est: si cadit, ipse cadit.

Claudebat extremum parietem ultima pictura, quæ Acignii validis humeris sphæram totius orbis imponebat. mille vestes oneraverant hominem, & Sol nunquam magis fervidus flammatos radios in ambulantem vibrabat: inter hæc sine sudore, sine anhelitu, sine labore, contemnebat onus suum, & Solis flagrantis invidiam cachinnatim ridebat. Aderant & isti versus:

Invalidus restans Atlas sub pondere cœli,
Sudat, & Alcidem poscit in auxilium.
Ast ego, quẽ Phœbus, quem millia plurima vestiũ,
Terra, Polusq; premunt, omnia vinco, ferens.

Ambitio

Ambitio humanas cũ lancinat improba mentes,
Omne onus, omne nefas, dum fruitur, patitur.

Dividebat in æquales partes labores duodecim tabula lignea, medio infixa parieti, quæ encausto literata hanc inscriptioné reddebat:

ACIGNIO,

Neque viro, neque mulieri, neque hermaphrodito, neque seni, neque juveni, neque puero, sed omnis ætatis Deo, neque mortali, neque immortali; qui neque cœlo, neque terra, neque mari, neque inferis, sed ubique regnat, sine diademate, sine sceptro, sine bilance, sine lege; Theompolitanus Daphnis, neque hostis, neque necessarius, neque flens, neque ridens, hoc neque marmor, neque monimentum, neque trophæum, sciens & nesciens cur hoc fecerit, ę. non P.

Dum singula perfunctorie delibo, ecce caput humano majus, sine humeris, sine pectore, querulo stridore subjacentem huic inscriptioni aram percurrit. Tremulo motu subsiliebant labra, dentesque inter se collisi minabantur morsum. In fronte hoc erat malleolo & celte incisum: OS VERITATIS. Circa collum vero istud: TANTVM HOC MENDACIA PVNIT. Et ne quid sine linea vacuum esset, superiorem aræ marginem hoc distichon implebat:

Curarum Verum pater est, materque doloris.
Qui caret hoc, malus est; qui tenet, hic metuit.

Inferiorem pone basim, sequens:

Seu sequeris Verum, seu damnas, pessime vivis,
Odia Divorum contrahis, aut hominum.

Ad singula velut ad miracula stupebam, & jam

bertus, Durantius, & Martilierius, hiantibus labiis putabantur declamare. Scribebant Carmina Douzæ, Scaligeri, & Lermæi. Ad solutæ orationis licentiam calamos torquebant Casaubonius, Pascalius, Barclaius, Grotius, & Hogerbeetzius. Pyramidem cadentem sustinebat valida manu Servinus. Torquebat fulmen in subjectas aquas Atlæus, & per Styga jurabat nunquam se permissurum quidquam de Senatus amplissimi fama diminui. Agebant alii alia. Interim vertebatur in fontem pyramis, & expatiatum flumen in maris speciem spargebatur. Solus Acignius obtentu virgæ quam dextra tenebat, imperabat æstuanti undæ. quæ videbatur mandatum ejus audire, & iratis fluctibus indicere reliquis exitiale bellũ. Vnde fons incipiebat, hæ literæ erant, AQVA VIVA. A latere vero ejusmodi epigramma:

Hic vere est Moses dum saxis exprimit undam,
Et frangit sæva Gallica jura manu.
Sancta patrũ decreta jacent, Deus author in illis
Læditur: offenso quis dabit arma Deo?
Vos estis fortes animæ: Vulcania tela
A vestra tantum sunt fabricata manu.
Excutite infestis hostilia spicula dextris;
Victima non fuerit gratior ulla Deo.

Aperiebatur in pratum quarta, quod penicilli luxuria diversis floribus impleverat. Hic serenæ tempestates disjectis nubibus reservaverant diem, qui ab excussa terra candidissimum lilium accipiebat. Erumpenti flori imminebat Acignius, & jam duobus attritis, irascebatur in obitorum loco pullulanti. Hoc erat in ista scriptum:

Gallia suspiras tacito collisa duello,
Et neglecta tuis fascibus orba jaces.

Sume animum, renova fessus sub pondere vires,
Et tua vesano lilia deme pedi.
Iam periere duo; de tot modo floribus unus
Restat, & hostili sub pede colla refert.
Vive precor, Clodovae, tuis maturior annis,
Et repara nutu saecula nostra tuo.
Si peris, ecce perit tecum tua Gallia: saltem,
Si tibi nolueris vivere, vive tuis.

In quinta, ingeniosus pictor efferaverat raræ magnitudinis leopardum, qui pæne extincto igni capacissima urna injiciebat aquas. Inter hæc volvebatur mons in Ætnæ formam, & per Oceanum sua mole tutus urgebat obstantes undas. Infra, reciprocante fluctu excussa alga vicinum littus candidissimo humore texerat. Supra denso fumo & velut in nubem coagulato atramentum obscurissimum tegebat lucem, nisi quod cessabat nox à dextro latere, & dubiam diem admittendo præbebat oculis hanc lecturam: SVPEREST ADHVC SCINTILLA QVAE ARDEAT. Quam sequebantur isti versus:

Quod cupit est: facies velox mutatur in omnes,
Qui modo fons fuerat, tam cito flāma furit.
Flamma furit, violenta furit, facibusq; cruentis
Indicit bellum Rex Iacobe tibi.
Detegitur crimen, fluctuque immergitur ignis,
Et tamen ultrices ridet iniquus aquas.
Scilicet ille doli fabricator & improbus hostis,
Dis terra pariter jura dat, atque maris.
Quoque refert fumo nubes mortalibus agris,
Vrit, ut indicio est proxima flamma latens.

Post hanc picturam, serico fune ducebat Acignius victum leonem; cui alter, jubis inhorrentibus servitium fugiens, terga dabat. Pars adhuc catenæ dirupta sequebatur collum,

perque os fulminantis attrita videbatur ad annulorum excussus spectantium aures vocare. Adeo ad omnem sensum ducitur pictura, &, præter oculos, invenit auditum cui placeat. Non deerat huic tabulæ suum epigramma:

Belga quid expectas? tenet heu, tenet ecce leonem.
Ni fugis, istius protinus alter erit.
De geminis saltem servato leonibus unum.
Optima vindicta proxima quaque dies.
Diffuse rictus crescent, crescetis & artus;
Quique suos hostes terreat, unguis erit.
Ille erit, ille tua salus & tutela senectæ:
A forti non sic Hercule tuta fores.

Septimam plures Italiæ civitates impleverant. Venetia placido natatu Oenotrium mare findebat, quatiensq; sanguineum flagellum, ja ctabat se de Acignio sumpsisse pœnas, eumq; exillio mulctasse. At ille vulneribus suis gaudens inter pulcherrimas nymphas beatus conviva discumbebat. Lances onerabant muri, castella, propugnacula: fontes vero, flumina, & mare ingentibus poculis servabantur: hæc, ad sitim, illa, ad famem insatiabilis hominis levandam. Quæ omnia depilabat avidissime, perque tot fercula potusq; grassabatur innocue. Pro bellariis, mitræ, redimiculata peda, & galeri coccino tincti. Pro ministris, præsto erant Fortuna, & Abundantia, quæ dudum curiose providerant ne quid deficeret. Circum sedebant, Ferraria, Mediolana, Florentia, Luca, Ancona, Parma, Placentia, Genua, Verona, Bononia, Sena & Parthenope, duodecim celeberrimæ nymphæ, quæ virgineo pudore permittebāt sua munera depasci, nihil sibi præter paucissima palatia reservantes, & quę è verticibus suis in præceps posita minabantur ruinam.

Supra caput Acignii, hoc erat: PLVS-QVAM SPERO. Infra, istud:

Non est forma satis. Sors blandior omnia donat.
Sis licet ingrato corpore, gratus eris.
Vna negat, risit volucer cum matre Cupido,
Proque illa, dixit, jam tibi mille cadent.
Nil metuas, molles venient tua præda puellæ,
Injicientque tuis basia longa genis.
Mœniaq;, & turres, & quodcunq; hospita portat
Terra, dabunt. dic mi, num placet exilium?

In proxima super stemmatibus Hispaniæ exonerabat ventrem, cum hoc disticho:

Monstrat quam late diffusa potentia regnet,
Stemmata dum occidua concacat Hesperia.

Sequens pennis labentibus aquilam humile volantem, laqueoque pedibus inserto monstrabat. Demiserat caput Acignius, genibusque flexis dum repugnantem prædam sine missione trahit, permittebat exire ab ore suo tria verba, NON SVM DIGNVS. Hinc isti versus:

Excute divulsas bellis Germania plumas,
Et filum validis frangito verberibus.
Si perstas misera vires attundere pugna,
Exuvias de te qui ferat hostis adest.
Qui cum se dignum præda negat esse, severius
Attrahit immiti lubrica lora manu.
Sic meretrix certo cuivis mercabilis ære,
Se, capiendo, negat quod capit, accipere.

Accedebat istius lateri tabula altera, in qua ille idem rotundo pileo, & qui pilis nigricantibus assurgebat in tumorem, grave caput incluserat. Collum, linteum amiculum in sese pluribus nodis complicatum, & in formam radiantis Apollinis effigiatum, cinxerat. Pallium, tunica, ensis, Cracovitarum vestitus & arma. Dextera vero torquebat hastam, qua circum-

jam venerat in mentem inquirere quid ultima vellent, cum me meus Daphnis hilari intuens vultu, excitatum benigna manu invitavit ad paratas dapes, postera die satisfacturum se curiositati meæ promittens.

Iam diei senium indixerat Vesper, & geniales tenebræ irrepentes suadebant voluptatem. Iam lautiores epulæ, gannitus, mussitationes, somnus, nox cadens, horæ matutinæ,& quidquid à Tithoni toro Auroram vocat. Tum demum juvit repetere Veritatis oraculum, & à Daphnide rei rarissimæ narrationem extorquere. Nec istud, inquit, potens Dea sinat, ut sine illius nutu detegam mysteria Eleusinis taciturniora; annue sacratissimum Os orationi purissimæ, & in Alithophili favorem redde te expectantibus propitium numen. bene est; contortis molliter oculis approbat religiosum propositum, inq; desiderium nostrum descendit; & puto veniret in familiare colloquium, si ultra reges inveniret quem dignaretur alloqui. Vnum illud quod nobis vel invidentibus satis restat, exequamur; digitoque indice hoc sacrosancto ori inserto illæsi probemus vera omnia esse quæ sumus dicturi. Si fallo, sæviant ut solent justissimi dentes in exitiales morsus, & temere mendacem meritissima pœna puniant. Ac primo de Protagone quod bene memini referam, postmodo vobis qui hic sedetis audituri mirantibus, pandam calamitates quæ vitam meam continuo nubilo turbarunt. Sed antequam causas justissimi doloris accersam, quid sollicitanti fatum suum Protagoni nondum adhuc barbato quondam responsum fuerit, edocebo.

Ante hanc aram pronus in ora jacebat longi tu-

gi temporis abstinentia purus, cum placuit tibi, ô veridicum caput, obsequium generosissimi regis, & in illius potentiam per frequentia verba jurasti. Orbem terrarum Borboniacæ genti jampridem fatum debet, sed Fortuna Virtutum inimica nondum se illi tota permisit. Ivit quondam in avorum tuorum sinus per partes velocissima Dea, & nunquam ex integro cucurrit: tandem contumaci rebellione lassata, te in regnum Galliæ, & filios tuos ad Imperium totius Mundi vocat. Io tunc exilia, io cædes, io luctus, & quidquid inquietum Numen, ut tot heroibus obsisteret, contrarium invenit. Post turbidum mare placidi fluctus excipiunt navigantes, bellis pacem necessitas alligat, & melioribus auspiciis finitur victoria quam inchoatur.

Sed ante valida bella tractabis manu.
Pavebit amplas Coltrasius turmas videns,
Primusque cinget hoc tuum lauro caput.
Virtus jacebit principis Ioisii
Toto sepulta flumine. hinc ferox Iber
Periturus amnes discat & fontes tibi
Prabere fluctus, & tuas partes sequi.
Iam video, scuta commovet, profert, quatit,
Et bella sumit infidelis Allobrox:
Fervent minaci milite Alpium juga
Fato jubente: postmodo victus cades
Cruore multo purpurans patrias nives:
Tusque cedet Gallico Chiron Herculi;
Quem fulminantem vidit irata manu
Arquensis acies, quemque Lotharenus feri
Obscura sensit regna complentem Ditis.
Timuere cuncti, quosque supremus cadens
Apollo lustrat, quosque radianti face
Ad solita nascens opera de thalamo vocat;

Dubiumque

Dubiumque an idem presserit Deos timor.
Post tot labores, parta Pax regnum premens,
Gallica quietis reteget arva messibus:
Venient vocata Numina, Cupido puer,
Zephyrusque Veris nuntius, Charites, Venus,
Et Iuno forti conjuges jungens jugo,
Cynthiaq; & Hymen, cumq; Partumna potens
Vacuna, & omnes præsides partus Dii.
Iam vota properant; Hernicis exit vadis
Maria Medices, Francicum littus sonat
Frequente plausu: gaudium lacrymas habet
Quas fecit amor; haud aliter excussus cadit
Ros ante radios Solis instanti die.
Nimium moramur, uterus optata tumet
Iam prole, totis lateribus rimas agens:
Aurata crescunt lilia; hac pater pius
Miratur, & fœcunda mater sex Deum.
Quos inter annis major infanti manu
Pertractat arma patris, & gladio minax
Amoris ore Martis abdit impetum.
Sapiunt Deorum filii ante annos quoque,
Cunisque ab ipsis inferunt caput polo.
Illo decenni, Parca properanti tuos
Secabit annos dextera; bino cades
Confossus ictu: causa tum cadis latens
Alto stupore territum Mundum premet,
Hostisque fama victus haud credet neci.
Di nempe terris Numen humanum invident:
Hinc te à beatis Iupiter cernens locis
Populo quiete jura præbentam tuo,
Sui reposcet æquus in partem imperi:
Cœlum nequivit. præbuit parem Iovi
Gallica patentis terra populatrix poli.

Non passus est Botris Daphnida Protagonis victorias diutius memorare; sed postquam negavit tantis præconiis satyram convenire, jussit

sic narratorem sui promissi memorem ad secundum experimentum descendere, & liberiori stylo Acigniorum crimina confodere. Fecit quod jubebatur Daphnis sed ante in profunditatem marmoris patentis immisit digitum, permittensque vultum suum ruborem (indicem pudoris, qui formam ejus egregie decebat) palam facere, sustulit è terra modestos oculos, & moderatissimo gestu, insigni facundia, suam historiam ingressus est.

Raram facit mixturam cum fœlicitate forma: adeo male nati sumus, ut si quid in occasionem superbiæ Natura dedit, Divorum invidia, aut injuriis hominum soleat excæcari. Non sum quidem tam temerarius æstimator mei, ut de me ultra quod est, præsumam. Hæc ista facies nondum decore suo Venerem movit ad amorem, nec Gratias accivit ad cultum sui. Et tamen, proh pudor! placuit ultra quam debuit, & quod maxime mirum, etiam me invito Cupidinis improbi imperiũ exercuit, & in adorationem sui mortalium scelestissimũ vocavit.

Studiorum causa Theompolim veneram, in qua pater meus plurimos magistratus cum laude gessit; enimvero quod æquis judicibus solet, pauper mortuus est. Poteram tunc temporis ejus ætatis esse, qua fabulantur Poëtæ raptum Ganymeda, & qua plerique hodie mancipatione corporis præcipuos honores, & maximas opes lucrantur. Forte, ut mos est Aciguiis qui inanibus spectaculis illudunt populo, juventutem ad theatralem majestatem induerant. Argumentum fabulæ erat, NATIVITAS CVPIDINVM. Cui turbæ multiplex causa me dedit: nam præter natalium splendorem & integritatem patris quæ mirum in modum

tes: ſed inter inquiſitionem clamoris evaſit fu-
turus ille corporis prædator. Quid facerem?
domum peto, patris genua complector; & per
Naturæ jura, per ubertim cadentes lacrymas,
per familiæ decus, & innocentiam depreca-
tis, de vindicta ſollicitudini meæ ſolatium po-
ſco. Statim rumor percrebuit, veniſſe exitio-
ſum Acigniis diem, eumque orbi univerſo la-
tum & ſalutarem. Sævit vulgus; & ad novum
ſpectaculum converſis omnium animis, ædes
undique vacuantur, complentur roſtra: pa-
tenſq; Curia populi frequentia laborat. Iamq;
ſublimi ſuggeſtu multo magiſtratu reſidente,
produxit me in mediam orcheſtram pater, &
illo ore quo ſæpenumero plebis furorem com-
peſcuerat ita declamavit in Acignios.

Scitote P.C. hodierna mala quæ me infelici-
ter premunt imminere capitibus veſtris, & fa-
milias veſtras pari contumelia reſpicere. Clau-
ſum eſt Acigniorum malignitate non mihi
tantum ſed & urbi univerſæ ad antiquam li-
bertatem ſuum iter. Quare magis congruit,
ſingulos vos & univerſos pro ſalute veſtra ſe-
rio providere, ne ſceleratiſſimi homines tot
damnatæ libidinis ſtupra commiſerint impu-
ne. Perierunt omnia, ubi quidquid potentia
ſuadet, indulgentia permittit. Vnum hoc com-
munes miſerias ſolatur, quod diu non perdu-
rat imperium quod multorum damno exer-
cetur. Faveat quantum voluerit Fortuna, rum-
pet plurimorum metus odioſam felicitatem;
& quod à ſingulis fieri non potuit, teretur per
turbam. Vivunt etiam nunc alieni raptores
honoris; & ſaginati beneficiis quæ nos ipſi lar-
giter injecimus, uxoribus liberiſque noſtris
inhiant. Miſcetur in unum utriuſque ſexus cu-

pido

pido; & jam posthabito fœminarum pudore, nova luxuria litant aversæ Veneri; & formosusculorum adolescentum pudicitiæ attentantes, multos Pigiciacis sacris initiant. Taceo Ralladevii, Rillarvii, Naimurdi & aliorum notissimas scortationes; ultra calamitatem publicam pungit me domesticum malum. Hic filius, qui, propter me, fletu madens, adstat, in se unum sensus meos trahit, & animum, alioquin boni publici superstitiosum amatorem, sanguinis proximitate prævertitur. Expectatis ut palam faciam inique tentatum scelus? desint senectuti meæ verba quibus nefas coarguam: ab hac epistola (porrexit epistolam quam ad me pro carmine scripserat Nometus) lascive obsignata causæ meæ sumite argumentum; satis illa pro me loquetur, dum Nometum nefarii sceleris reum à sua manu damnabit.

Cum isto fine sermonis, resolvit vincula amatorias tabellas non sine luxu sub secretum tenentia, & altiori quam antea voce, quod sequitur legit.

NOMETVS DAPHNIDI S.

Ustrina tua major est flammis Cupidinis. enimvero te dissimilem Veneris filio fecerunt Fata. inter vos nihil cõvenit, nisi quod æque formosi sine delectu spectantium pectoribus passim & ubiq; atrox movetis incendium. Sed ille sævus Deus aliis ignem suscitat, tu tibi. Numquam Amori contigit amari: te vero amant quos amare torques; nec fugit ille, quem fugis, sed delectatur vulnere suo, & ab ictu tuo gaudet perire. Moriar si quod sentio, scio; adeo sititum, mel est: & illi flammei oculi tui, ex

occulto dulce lædunt. Hoc unum te tamen effictim deprecor, ne mortalis hominis illius obsequium fastidias, qui pro te paratus assari, omnem alium cultum ponit in fastidio. Vale.

Interim sævire vulgus, & injuriæ atrocitate in seditionem ferri: ebullit murmur,& inconcinnæ voces vario fremitu rostra feriunt. Cum ille qui senatui præerat, postquam mutuis susurris à circumstante magistratu suffragia excepit, jusso silentio, prætextu noctis adventantis in crastinum diem causam distulit. Ah, quam securus est, quisquis nocere potest! istæ induciæ Acigniorum potentiæ suffragantur? istis impunitum manet scelus, & liberum iter reo ad fugam relinquitur? Vsus est judicum benignitate Nometus, & per tenebras elapsus eripuit se pœnæ. Quærite nunc qua parte terrarum Iustitia regnet! cum in illa urbe in qua major Divorum turba sibi domicilium selegit, judices in facinus non modo consentiant, sed & in auxilium facinorosorum impias sententias & senatusconsulta sceleratissima pronuncient! Quicunq; ab hominibus justitiam expectat, nescit à quo tempore Themis ascenderit cœlum. Nimirum, humana fragilitas ut inclinat in vitium, ita in gratiam vitiosorum iniquè clementiam induit, & nunquam severius insanit, quam cum dicendum est in probitatem.

Hæc res bonos omnes movit qui etiam sese non norint, exercent tamen amicitiam conciliante virtute. Solus pater inter manifesta scelera seculi immotus restat, & illo animo quo fœlicitatem solebat accipere, eodem infamiam familiæ suæ sustinet, & à causa sua ad patientiam respicit. Neque defuerunt Poëtæ qui in istos judices scriberent. Cæterum è tot carminibus

minibus unica satyra venit in hanc manum, quam assidue mecum porto, quamque hæc argentea pyxis, huic collo suspensa, & à furto vendicat, & ab injuria temporis tenuissimam papyrum surripit: in qua sint licet plures versus, non dubito tamen quin omnes placeant. Iam pyxidem veluti cistam secretorum Palladis capacem Daphnis revelaverat, jam explicaverat chartam, jam satyræ lectionem inceperat, cum Tamias: Et quæso te Daphnis absiste conviciis quibus insanum carmen judices nostros lacerat, quos commune Eleutheriæ malum mille criminibus damnavit ab eo die quo magistratus & clavus latior ad licitationem venerunt. Cum & habeam quæ de Nometo tuo referam, & pati nequeam contumelias quas insolens poëta in parentes meos invenit, dum in omnes Theompolitanos senatores malo temperamento vitia digerit & ministrat, ne fervidus stylus aliquem videatur omisisse non confossum.

Nuper cum in illa urbe forem in qua Rhodanus novissimos Araris fluctus præcipitatis aquis frangens subtrahit nomen nobilissimo amni, & à bibliopola quærerem librum, quo Garassus umbram Paschasii misere premens, in clarissimi viri monimenta jaculatur fulmē, quod statim deficit authoris invalentia, & argumenti fœditate; intravit mecum bibliothecam scholasticus, qui Petronii Arbitri satyricon peteret. Miratus inquisitionem nobilis pueri, petii ab illo quibus præceptoribus instrueretur tam teneris annis & tantæ formæ? Ad hæc ille, Dubia, inquit, & languida Philosophia invenit tandem validam soliditatem, & in hodiernos homines tam altum penetravit.

vit, ut jam antiquam animorum noctem clarissimis facibus resolverint. Summum mirandæ scientiæ, reciprocus masculorum amor! quo quondam Orpheus muliebres blanditias, & imperfectam libidinem abdicavit. Hujus doctrinæ memorant authorem Iovem, qui Iunone contempta in plumatam aquilam mutatus durum oris cornu intrivit Ganymedis ori, & petulante lingua osculum fixit melius ave. Apollo deinde contemptâ philosophiam coëgit recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omissumque, dum spretis Daphnidis ignibus in Hyacinthi vultibus exarsit. Invidere Dii philosopho, & amicum necavere. Inde deserta habitanti, tristes diræque noctes in memoria amissi pueri vigilatæ, & mala vita æternitatis munere pejor. Taceo Heroas illos, Herculem, Agamemnona, Achillem, Alexandrum, & alios, quibus ista scientia plus ipsis imperiis placuit. Quid putas Socratem fecisse? quid Platonem? quibus Philosophi immortalitatem suam debent, dum rigidam hactenus scientiam certis legibus vinxere, & raram in amicitiis fidem consolidavere mortalitati, animosque agrestes certis formaverunt præceptis ad bene beateque vivendum. Quantus de prioris sinu Alcibiades surrexit, robore, virtute, ingenio? Qualis à posterioris amplexu Phædrus ille, cujus nomine libros suos nobilitavit. Et ut cæteros omittam philosophos qui mentes hominum ad perversa degenerantes ad virtutem reduxere, unus Arbiter instar mihi omnium; ne me putes inepte quæsisse quem diligo. Hic pro Aristotele in Acigniorum scholis hodie legitur, interpretatur, laudatur; non temere & ubique (neque enim omnes ad hoc

genus exercitationis accedunt) sed inter privatos parietes selecti ad audiendum adolescentes, quos facile ingenium & formosum corpus ad omnes humanitatis leges detorquent. Et si me nondum nosti, Philosophus sum. Plerumq; enim solers gymnasiarcha pueris adhuc nascentibus induit philosophiam, & adolescentes juvenibus mixtos eadem vivendi regula componit. Nomen gymnasiarchæ ubique locorum celebratur; adeo eum luxuria sua manifestum fecit. Nometum appellant. Homo ille quidem rigidi vultus, & corporis obesi: ceterum inter Acignios amore puerorum, & professione venerabilis doctrinæ notissimus. Hinc Philosophorum ordinem triplicem statuit, audientium, profitentium, docentium: quorum tria exempla in uno Petronio putat imitanda. Pueros & adolescentes, quos in auditorum numerum reponit, ad Gytonis mores instruit. In eo laudans officiosam pueritiam, cum se servilibus inquinaret obsequiis ut fratri suo placeret. Patientiam, qua viderat sine murmure Quartillæ Circesque concubitus. Audaciam, qua cum virgine luserat. Generositatem, precesque, & lacrymas, quibus Ascylti, Eucolpii, & Eumolpi fregerat iram, discordiam sedaverat. Blanditias, quibus cum offensis redibat in gratiam. Formam, qua excæcaverat nautas. Mollitiem, & nequitias, & quidquid ephebos ad patiendũ gestientes commendat amatoribus. Iuvenes & agere & pati doctos, Ascylton & Eucolpion, imitari jubet, & profiteri virtutes quas olim in cinædis & exoletis antiquitas rudis vitia putabat. Et primum in his fortitudinem extollit, qua dispositis ad prœliandũ gradibus currebant ad mor-

tem, nisi intervenisset Gyton. Mox constantiam, qua mutationem & injurias fratris sustinuerunt. Sagacitatem præterea, qua tunicu-lam recuperavere, simulque vitaverunt judicem, & leges quas grassatores nocturni timebant. Humilitatem tandem Encolpii, qua defectus suos apud Circem excusavit. Seniores vero quos magisterium decorat, ad Eumolpi vitam reformat: Simulationem in eo commendans, qua ubi de usu formosorum mentio incidisset excandescebat severa tristitia, neque violari aures suas sinebat impudico sermone. Subtilitatem, qua Pergamensi puero gaudium extorsit. Sapientiam, qua populi contumelias & missos in se lapides contempsit. Robur, quo in insula M. Mannicii concursus iratæ familiæ, & hospitum armatorum impetus retudit candelabro. Solertiam, qua serviles notas ingenuis vultibus inscripsit. Eloquentiam, qua Licæ & Triphænæ furorem compescuit. Facilitatem, qua mendacia & inveniebat, & promebat. Prudentiam, qua & conjugii damnationem laudabat, & pœnas uxoratorum. Solertiam, qua personam principis viri sustinebat, & divitis, & sapientis: donec cumulatus ingentibus divitiis illuderet Crotoniensibus.

Sic apud Orpheotelestas omnes virtutes invenit, quibus melior Philosophia constat; ingesque in Petronio, & præcepta, & exempla salutaris scientiæ.

Inde Celtarũ, Cretensium, & Chalcidensium philosophorũ legitima in fæminas odia magnis encomiis noster Nometus celebrat. Melius quidem fecisse Thracas qui ulciscentes Orphei necem stigmata mulierum frontibus inusserunt. Spartanos, Romanosque, masculam Venerem

coluisse.

coluisse. Ludos bene celebratos apud Megarenses in Dioclis puerorum amatoris honorem. Multa per sacram Thebanorum cohortem felicissime gesta. Athenienses libertatem suam Harmodio & Aristogitoni debere: Agrigentinos Charitoni, & Melanippo; quos idcirco fortunatos Delius dixit, quod cultores & duces fuissent divinæ & optabilis amicitiæ. Solos Tyrannos vetuisse puerorum amorem, quia virtutes odissent. Meruisse statuas & sua templa Cratinum, Argynnum, Antinoum. Hinc cum Zenone Cittiensi concludit, Amorem ejusmodi Deum esse, liberalitatis, amicitiæ, concordiæ largitorem & procuratorem: auxiliatorem in his quæ ad Rerumpublicarum & Imperiorum salutem pertinent; Fortem, eloquentem, & prudentem. Vnde & illi statua una cum Pallade, Mercurio, & Hercule in Academia & gymnasiis. Eundem vitiorum hostem, virtutum hospitem, formosissimum, omnipotentem: sine quo nec Mundus esset, neque staret. Inventorem legum, morum præceptorem, & disciplinarum; per quem & vitæ tranquillitas quæritur, & mortis timor adimitur. Fæminas, imperfectum animal, secludi ab istis bonis, quæ eo citius petentibus occurrunt, arctiusque adhærent, quo perfectior est quisquis ad tantam Philosophiam enititur pervenire. Viros indignos nomine suo, ubi mulieribus blanditiis permittunt se, & inquinantur amplexibus; cum ad eum finem nati sint, ut ad meliora semper suspirent, gaudeant æqualibus, inferiores contemnant. Neque solum pulchritudinem corporis expetendam, sed & animorum, quos sapientia plurimis dotibus feliciter aspersit. In hac Formarum mixtura ha-

bitare ſummum mortalitatis bonum, quod vel amans ingerit amato, vel amatus amatori, vel in reciproca ſpirituum communicatione nutritq; & accendit corporum contrectatio: juxta illud antiquorum dictum, Inter amicos omnia communia. Cum hæc cingenti vocos Iubilitate verborum ſcholaſticus effudiſſet; Et ut video, inquam, multum etiam impubes profeciſti, qui tam alte, tam perſpicue novæ Philoſophiæ partes enumeras, & declamatorio ſtylo nihil omittis eorum quæ hactenus inauditum ſapientiæ ſtudium commendant. Minime, inquit ille; utinam maturius ingenium meum ad tantam diſciplinam miſiſſem, quæ eo blandius nos delectat, quo pauciores tot virtutum oblectamento delectantur. Totum quidem tam puer, tam formoſus & quidquid volueris addere, abſolvi ſatyricon, hoc eſt Philoſophiam: ſed adhuc me decipit carmen, & Heliconis aſperitas terret, qua ſcientia noſtra ſuſtinetur: neque enim unquam melius ducitur Amor quam Apollinis manu ad loca pura & innocentia, quæ Dii habitant, & mortales in quorum pectora noſtrum ſapientiæ ſtudium influxit. Vix dixeris quam facile Poëtæ ingenii ſui viribus ad magnas ſpes pervenerint: & niſi Eumolpus tentâſſet verſum, nunquam illum Eucolpius audiviſſet, adoraſſet Triphæna, aut Crotonienſes ceu miraculum ſapientiæ ſpectaſſent, & tot ephebi attoniti ad auſteritatem rigidi vultus ſua corpora ſummiſiſſent imperanti. Iam vero quæ in publico ſpecies, quæ veneratio? coire populum & circumfundi, & accipere affectum quemcunque juſſerit: ſive ille Tragicus iterum capiat Trojam, aut civile bellum heroicus cant.

seu ludat Lyrico, aut mordeat epigrammate. Vnde non mirum si Musas & Gratias comitari Cupidinem Hesiodus scribat, & Pausias redimitum lauro & cytharisantem pingat. Si enim ab Amoris oculis detraxeris velum, putabitur esse Apollo; aut iste Amor, si illud flammeis luminibus applicaveris. Quid enim aliud magis amantes facit, quam Poësis? aut Poëtas, quam Amor? Orpheus, Sappho, Ovidius, Catullus, & alii, quod vivunt, quod leguntur, quod laudantur, Amori debent, sicut iste quod celebratur Poëtis: adeo provide & prudenter æqualem æquali, impuberé impuberi Deum Deo necessitas conjunxit, ut mutuis egentes auxiliis, nunquam nisi mutua & in reciproca concordia perdurent. Hoc jamdudum Nometus sciebat, qui postquam totam Philosophiam expedivit, statim scholasticos suos ad licentiam carminum detrusit, implevitque auditorum pectora pulcherrimo Musarum furore. Nam præter Eumolpi versus sua ingenuitate fluentes, etiam Petronii fragmenta notis instruxit, descenditque ad Catalecta: hærentiq; & attonito similis hodie à nobis petiit sensum distichi; quem si dederis, adorabo te: nam & illud totam scholam in incerto detinet; & ille qui invenerit, solidum amplexum accipiet à magistro. Cum me Oedipum jactassem, sumpto libro invitavit ad lectionem, tam abstrusi ut putabat carminis. Hoc erat;

Dum loquor, una mihi peccatur littera; nam T,
P, dico semper, blæsaque lingua mihi est.

Paravi, inquam, multo dilucidius epigramma, à quo hujus distichi lucem facilius eripias quam Prometheus olim ignem de cœlo.

Susceptus nuper superis Acignius orbis,
In Ganymedæis vultibus omnis erat.
Altum stertebant consumptis Numina mensis,
Et positis circum securbuere toris.
Non est passus Amor prima mala tædia noctis,
In teneris pueri clunibus inguen agit.
Vt sensit non esse Iovem puer, excutit illum;
Fit sonus, illatis ignibus acta patent.
Hunc prædicantem Lethæas misit ad undas
Iupiter, ut Stygium rumpat amore Deum.

Contraxit Scholasticus frontem, &, O, clamat, mendacium mendacissimum! nunquam enim Acignius pervenit in cœlum: sed cum in Capitolio per Pontifices inter alia Gephyriorum numina nuncuparetur, recusavit divinitatem; & ante oculos spectantium, cum via sacra (qua quondam Claudius Imperator visus est ire ad Deos) traheretur in altum, ipse sua sponte delapsus ab aëre, humanas voluptates prætulit immortalitatis bonis. Remunerabo te nisi fastidis totidem versibus, ne aut tu ingrato possis beneficium exprobrare, aut ego non probare quæ dico.

Quod ruit e prima cœlorum Acignius arce,
Non fuit hoc sortis, sed pietatis opus.
Dum pietas decepta, Deos & sidera donat,
Fit pius, & superas sponte recusat opes.
Impius ante obitum, pius est post funera, cœlo
Decidit, & casu noluit esse Deus.
Quantū humilis simplexq; fuit, data sidera terris,
Et non concesso maluit esse solo.
Roma cave; nostrum cœlis qui prætulit orbem,
Romanum mavult quam Iovis imperium.

Risu excepimus Tamiæ de scholastico narrationem; cum Botris veluti lymphatico percussus morbo, se extra tugurium Daphnidis misit.

misit, & cum silentio incepit præire sequentes: eo truculentior, quo & Acigniorum scelera tolerare non poterat, & timebat Onosandri potentiam, quam extra Eleutheriam risurus erat, si illum Dii in aliena terra servatum vellent, & nos nihil omitteremus ab officio & sacramento quod nos una vinxerat.

Declinabat Sol diem, cadentibusque radiis summa montium libabat instabili fulgore. Proxime antrum fecerat Natura eo aspectu, ut crederes inde erupturam Sibyllam, quæ quondam Æneæ posteris fatum fecit. Vertex in præceps positus mox casurus putabatur. Hunc densum vimen tegebat, & inter caducitatem veteris saxi uberes aquæ volvebantur, quas gramen excipiebat, tam lento strepitu, ut ne cadere quidem eas putares. Intus tenebræ sepulcralibus formidabiliores, nisi quod in intimo secessu apparebat exiguum lumen, & inter fragmenta rupis, vivum cadaver.

Hærebamus ante aditum speluncæ, horrore noctis & novitate rei stupidi: cum sese exeruit homo senex, humano major; gracile corpus, & adeo decrepito squalore incultum, ut tacitis concatenationibus singula membra moveri viderentur. Testudineos & vacillantes gradus sustentabat baculo: tristis vultus; oculiq; sulcatis per ætatem genis, disco, quo fingunt olim Hiacynthum cecidisse, grandiores: spissa barba & ea illuvie obsita, ut inter album & nigrum esset. Os deductum, apertæ nares & musco horridæ: glabrum caput: tota deniq; corporis compages quasi signum pictum in pariete ad terrorem puerorum. Quis fuerit, & quid dixerit, accipite.

Novi jamdudum (inquit) quibus tempesta-

modum civitati placebat, ætatis quoque delicatæ flos primævus, & jam ab illa die Sors maligna, inter eos pueros locum fecere quos vere Venerem peperisse non pœnituisset. Itaque corymbio caput adornatur: cujus aurei capilli calido ferro vibrati in undas, imaginem præbebant inquieti maris; volsellis in semicirculum æqualem ad confinia malarum finguntur & producuntur supercilia; cerussa delinitur facies; purpurisso in rosæ matutinæ colorem genæ labellaque premuntur; lacteas cervices cæsaries vario unguento fragrans, & liquore pretioso madida pererrabat: aureæ pinnulæ, pharetra ex auro, & sagittæ aureis pennis ad impetum efficiæ, circa humeros sonabant, mutua lascivia tremulum resultantes; oneraverat sinistram arcus corneus, dexteram fax igne corusco splendida. Quis inter tot arma sævientium Cupidinum sine ictu ab ipso spectaculo & scena remeasset domum? Quidquid in contrarium nuditatis amatores ingerant, juvant nos ornamenta, & ipse habitus cultior multum addit ad formam.

Inde mali labes, nostraque injuria gentis.

Hoc telum fuit quod Nometum Acigniorum præfectum fixit, huic ille cultus animam abstulit, crines emptitii servitutem fecere, vultusque fucis blandior dedit audaciam jam per se satis impudenti suas flammas ad ostentationem traducere. Non habet verecundiam qui inverecundum Cupidinem suscepit hospitio; non enim putat se peccare, quoniam sui incendii habet authorem Deum. Passim itaq; regnant amatores, & sine timore Orphei sacra colunt. Quod si atrocitate legum, & vigiliis judicum, vindicaretur scelus, otiosi juve-

nes aut supplicii metu abstraherentur à culpa, aut aliis exemplo essent quam funestum foret ultra fœminas peccare, quas in sodalitium nostrum Natura dedit ne periret.

Ac primo ingredientem theatrum, Platonico dogmate invitavit me, actiones verbaque omnia ad corporis elegantiam metiri; pulchritudini favere Gratias, & morosiora quælibet Numina currere in auxilium formosorum. Deinde, ut intellexit me totum pensum peregisse, extra scenam non reluctantem in secretum traxit, tabellasque serico filo obseratas condidit in puerilem sinum, mentitus in his natum sub manum carmen in laudem meam scriptum; cæterum amoris nefandi indicia continebant.

Nondum insidias senseram. itaq; inter nolle & velle, qui mos est virginum, subducebam importunam manum, cum ipsa colluctatio accendit pereuntis desiderium; dicunt enim ab ipsa rixa Amorem vires sumere. Vtitur occasione solitudinis Nometus. & postquam oculis libidine marcidis super faciem meam diu hæsit, forti amplexu corpus meum misit in obsequium sui. addidit petulantia verba, intempestivum murmur, crebra oscula, petulantes gestus, & quidquid impatientiam Veneris notat. Iamque paulisper inguinum laciniam removerat, officium corporis extorsurus, cum ego ad tantum nefas exhorrens exclamo in auxilium, nusquam infamiam passurus.

Commodum inter altercandum sodalium aures verberavere voces querulæ: fit concursus, relaxantur claustra, & januæ repagula ad primum impetum dirupta admisere venientes:

tibus acti, reliquistis mare, quod hi soli navigant, quos humana caducitas delectat, & servitutis exitiale jugum. Fœlices animæ; quæ fucis relictis, ultra humanitatis leges præoccupastis cælum, & in Deorum beatitudinem ante mortem venistis. Enimvero metuunt omnes, & nullus est qui verum sciat, nisi qui seipsum negligit. Parum est minas ferre; prævertistis supplicia, & tormenta velut exhibita in theatralem scenam risistis. O liberi liberalium artium liberi, qui eas animas quas dudum precarias inter aliena vitia traxistis, parati estis in extremo anhelitu morientis libertatis exhalare! ô constantia! Plures hodie Hispane dominantur, pauci Gallice restitistis: Ingredimini penetrale istud, & secretis meis participes futura discite.

Divinum putabamus, & si falcem habuisset, erat in animis mirantium pro vetere Saturno venerari, nisi quod fabulis non credimus. Cæterum colore eodem quo nos viderat, placido vultu, quieto pectore, non tumultuarie ut Bacchantes & Deliaci, postquam baculo quem gerebat, rupit funem quo sustinebatur lapis qui latum speculum tegebat, in quo plures imagines videbantur; sic ad nos:

Omnis anima Dei filia cœlos habitat, sciens eorum omnium quæ hic, & apud superos sunt: mox corpori inclusa, in capacitate organorum languet. Tepet in pueritia, oppressa contrario calore: in adolescentia, per ratiocinationem enitescit: in virilitate, crescit per judicium: in senectute, per prudentiam emicat: post senectutem tandem, seipsam reminiscitur, & excusso servitutis humanæ jugo, quo minus corpori debet, eo excelsior fertur per aëra, & quid-

quidquid ubique fit uno instanti pernicitate sua videt. Hinc illæ frequentes in decrepitis vaticinationes. Etenim spiritus promptior est, quo tardiora membra, & carnis titillatio remotior est. At præter ista quæ mihi cum ejusdem ætatis hominibus communia sunt, ipsa solitudo & silentium, à quibus Monasonis nomen mihi restat, alas addidere ad futurorum cognitionem, quam per repræsentationem earum rerum quæ passim aguntur, ex isto quod videtis VERITATIS speculo, accipio.

Anus mulier, quam hic cernitis longo morbo & ætate macilentam in lecto jacere, in cujus salutem aliquot medici pharmaca miscent, GALLIA est, cujus membra per diversas seditiones distracta antiquum robur videntur amisisse, & Proserpinam expectare, quæ jam sua vetustate cadentes crines impavida secet. Aliquot regna fœlicitas loci tutata est: multa gentis robur in sublime erexit: sunt quæ prudentia in consiliis servavit: Alia opibus suis debent quod perdurant: nec desunt quæ senectutem Fortunæ beneficio retineant. Nimirum ab externis ruinis surgunt imperia: primis duobus sæculis adolescunt, totidem crescunt, totidem integre & cum gloria servantur, septima & octava ætate labant, nona & decima fatiscunt, cadunt, pereunt, & cinis est ubi Troja fuit. Pauca excessere mille annos, & illa sine decore, frigidis viribus, pigro situ, & quotidie novis doloribus aggeratos dolores ad ultimum spiritum ferentia. Subitum Mortis venenum est, nihil stabile quod in Mundo, nec perpetuum quidquid mortalium luminibus videtur. Hispania augetur ambitione & constantia. Roma quod claves hodie etiam ha-

bet, facit superstitio. Reliqua omnia dehiscent in Europa, & singulis paucæ Olympiades restant pro termino. Italiæ principes timore vinciuntur. Veneti vicinis propugnaculis coërcentur. Cotzii paupertate, Subalpini sanguinis proximitate domantur. Rheti largitionem sequuntur, rupturi fœdus ad Hispanici auri fulgorem. Belgæ hostili exercitu teruntur indies pavet Anglia; Germania discors in præda est. His omnibus inhiat Hispanus, & brevi, si Deus sinat, franget. Fatum est in partibus illis. At promptior Galliæ ruina imminet: florentissimum regnum, & nisi quod viribus suis rumpitur super alia duraturum.

Hactenus evitata favore Deum pericula & succussus historicis relinquo: sola mihi de futuris cura, ut & quæ prævideo sciatis, & tantum Imperii corpus naufragio & sepulturæ detrahatis: Sin minus, idem vos æquor fluctibus mergat, ne patriæ vestræ dedecori superstites servitutem, quam fugitis, inveniatis.

Dudum est à quo Hispanus peregrina libidine ad furorem usque æstuat, obliviscitur Ibericarum formarum, & in una Gallia patentibus votis suspirat. Nihil auro efficacius, præsertim in amore, ubi & Cupido aureus nominatur & aurea Venus. Vsus est communi amantium remedio, & pecuniis per servos & ancillas matronæ vetulæ attentavit pudicitiam. Major pars corrupta cessit juvenis petitoris dolis, & ipsi quorum tutelæ Gallia committitur proditores veteris castitatis vendunt dominæ secreta, & suis inimici, hostium amici fiunt. Adeo in exitium nostrum feroces sumus, degeneres fidelitatis antiquæ, & corruptione sæculi ad omne scelus parati. Hinc domesticæ exasp-

exasperationes, & inter potentiores diffidia, cum alii pro libertate pugnarent, alii privatis commodis publicam utilitatem postponentes in patriam suam arma tollerent.

Neque tum exciderant omnium animi, restabant sublimia ingenia, quæ nullo pretio delinita sustentabant deficientem Galliam, donec gliscente adulatione, & timore mortis deterrerentur. Minima turba & ea fugitiva rixata diu cum incommodis suis callum per injurias duxit, & adhuc infracta malis de genu pugnat. Multi ad virtutem nati ne pauperes esse cogerentur deseruere naturam. Aliqui quia probi esse non poterant, sequuti sunt perversitatem, & in commune malum juravere. Illos ambitio ad magistratus evexit, quoniam per scelus compendiaria via est ad honores, longa & ardua virtuti. Illos ad avaritiam impulit Latium necessitas. Hos pauperis nobilitatis titulus, & gloria proavorum hæreditatibus major, Postvertæ addixerunt. Plures pugnandi aviditas, & incerta vitæ securitas, armavere in regnum, ut certius & citius perirent; cum ab his qui res imperii administrabant, ne sperare quidem strenuo militi fas esset beneficium quo gloriosis vulneribus posset mederi. Omnes in diem vivunt, & stipendiis suis exuti cum nihil accipiant, rapere coguntur.

Iam vero reducite oculos ad speculum, & tricipitem istum Geryona qui ægrotanti Galliæ medici pallio tectus assidet, curiose contemplemini. Ille est, qui tot sanguisorbas adhibuit ægrotæ venis, ut sine sanguine membra restent, simulatis medicaminibus vexata ad desperationem salutis. Ille, ille est, qui in propositum vestrum accenditur, & Veritatem fo-

ras migrare jussit, quæ vos aliquando cultores sui numinis, insulæ suæ longis peregrinationibus fessos excipiet.

Ecce autem nascitur Hercules, & victor tot laborum, fautorem Hispaniæ Geryona clava cædit. O ineluctabilis Fatorum vis, ô fœcundum germen ad spem nostram natum, o restituta libertas, & brevi, favente tanto principi fortuna, ab exilio reversa Veritas, & sedibus suis restituta! Quid igitur patrio sanguine cruentamus manus? quid paucorum crimina innocentum punimus suppliciis? Quorsum bella civilia & prætextu religionis impune patratæ cædes ad barbarorum etiam satietatem? Societas Gallica fornicationi simillima est: fatiscit detracto lapide, & in unius aut paucorum nece volvitur in ruinam. Cur non succurrimus vicinis, & facta concordia in peregrinos iras transmittimus? cum sciamus nostrorum cruorem in nos verti, & illum saluti suæ male consulere qui proximi vitæ non consuluit.

Hinc Geryon innocenti gladio & nunquam evaginato quasi Iupiter alter funestum tonat. Hunc ingens corona nobilium & popularium cingit, à quibus veluti rerum author & naturæ tam crebris precibus in favorem supplicantium vocatur, ut & templa vacua sint, ædes publicæ non secus ac in pestilentia desertæ, & ipsæ celebres olim curiæ, sine voce, destitutæ potestate sua, serviant alienis imperiis.

Eia quis percussor pessime authoritate sua utenti manum præbet? quis eversorem Galliæ humi sternit, & Plutoni consecratum mactat? Herculem video clavæ suæ pondere monstrum umbris immolantem. Tollite Galli victorem, canite Pæana Galli, & conservatorem vestrum

rapite ad triumphum. Rideat jam fortunam Virtus, interque sacros lares, & ultra Pyrenæos montes eniteat, tanto acrior, quanto suppliciis & opprobriis fuerit amplius fatigata.

Hæc ut dixit, lassi sua senectute poplites reliquere membra, animus quoque vacuum calore corpus in conspectu nostro reliquit. Dubitantibus nobis quo hypogæo fatis functum conderemus, supervenit adolescens figulea lagena & pera quæstuariis cibis turgida onustus. Qui postquam levibus suspiriis mortuum prosequutus est, tam constanter peroravit ut nec ipsi Dii æquiore animo mortalium casus ferant quam iste sustinebat senis expirationem.

Vitio, inquit, gentis humanæ ad improvisa deficitis; vultibus ad marmoris tincturam pavidis consideratis novos casus, & veluti monstro turbati qui sitis vix recordamini. Scitote igitur me hic favore Deum venisse, ut & ægris mentibus solatium adferrem, & vacuis jejunio corporibus precariis ciborum reliquiis auxiliarer. Quid timore supervacuo exulceratis pectus, & noctem deducitis inter lacrymas & stuporem? Omnes eodem cogimur, sed plures alieno ictu mortem inveniunt quam suo. Hunc ad sublimia tendentem inimicorum ventus rapit; alium deserit sua sors longa obstinatione satiata: multos inter convivia casus strangulat: aliquos facinorum conscientia ad interitum præcipitat: furiarum stimulos ipsa morte graviores putant, cum illam quæ aliis supplicio est, in remedium poscant: sed multo plures obsequium & potentiorum amor perdidit. Et ne peregrinis exemplis ultimum istud probem, hærebo in Monasonis fortuna, & luctum vestrum illius laudibus levabo.

Mona-

Monason pueritiam & adolescentiam sub Meleandro prospere & cum gloria egit: apparebat præcox & prudens in puero ingenium: hinc regis amicitiam promeruit. Crescentibus annis virtutũ omnium domicilium existimatus, armis audaciam inimicorum compescuit, amicorum benevolentiam firmavit eloquio. Tandem perfidia suorum Meleandro uno vulnere in mortem per cucullatum sicarium affecto, Protagonis partes sequutus pericula omnia dubii Martis tentavit. Verebatur Fortuna ne caderet, & ille Genius tutor Gallici regni qui Protagonem ad imperium suum vocabat, exarmaverat Parcas ne nocerent Monasoni. Quid plura? placuit & huic regi. Ecce pacato orbe suo geminatis victoriis sibi pacem fecerat Protagon: risit Cupido victorem, & vario vulnere invictum bellis principem sub jugum suum misit. Nihil tam secretum quod jam Monasonem lateat: adit regem, invehitur in amoris impudici flammas, laudatoque legitimo hymenæo ægre persuasit ut nuberet. Velox est Amoris flamma, hærent primæ species amatorum animis, & tarde vulnus deponitur quod licentia consuetudinis in longum patorem crevit. Non se tenuit pruriens natura: ut enim Lucillam suam vidit, sequutus est corporis impetum, & admonitu Monasonis extincta pæne favilla acrior revixit. Sensit hoc Monason, itaque subtili arte aggreditur Lucillam, percontatur de amore regis, pollicetur se utrumque matrimonio juncturum. Faciles sunt ad credulitatem, puellarum animi: rescribit regi, & Monasonem rogat ut epistolam suam ad Protagonem perferat, quæ de nuptiis loquetur. Erat autem ejusmodi:

LVCILLA PROTAGONI S.

LAus minima est decepisse puellam: nunquam fortuna tua aut gloria crescet ab Amoris ludibriis. Si vis uxorem, habes me longa tibi obsequii laude cognitam. Sin minus, fugiam ego à vultu tuo: ut per meam absentiam oblivium mei te sequatur. Deforme nomen est amicæ: prævaluit jam atrox fama: & nisi me ad thalamum tuum vocas, vocabo te ad tumulum meum. Vale.

Postquam legit Protagon ambitionem mulieris, hæsit aliquandiu. Mox conversus ad Monasonem; Abeat, inquit, insolens mulier; ruptum est vinculum quod me illi ligabat: & quoniam dulce numen meum sustinere non potuit, discat perferre contrarium.

Tunc Monasoh cælibis vitæ incommoda argumentis pluribus regi demonstravit: eo illum inter homines loco esse, ut quidquid fuerit acturus singulos tangat. Seligendam quidem uxorem quæ legitimis amplexibus vagum amorem retineat, det liberos se & conjuge suo dignos. Inter nobilitatem vetustissimi regni plures fœminas aspirare ad tantum matrimonium, quarum omnium quæcunque semel degustaverit imperium, alienaturum à principe insolentia sua subditorum animos. Nunquam bene universis Gallis imperaturam quæ inter mediocritatem Penatium vix duabus aut tribus ancillulis etiam male imperaverit. Diverso ambitu ardere principes fœminas virginesque, pudicitiam, modestiam, majestatem, & pulcritudinem, cum maximis dotibus ab omnibus Europæ partibus allaturas. Seligeret modo quam vellet: has scilicet regni fortuna dignas,

gnas, quæ præter probatos mores ab ipsis cunis didicere quid esset imperium. Oblivisceretur interim Lucillam suam, & cæteras formas, quarum corpora lex illi eadem subdebat, quæ regni Gallici habenas tradiderat.

His monitis ad novas curas accingitur Protagon, dedignatusque rescribere Lucillæ, se ipsum consulit quam ab exteris regnis in partem regni & curarum suarum deduceret. Iam Lucilla Protagonis animum à se alienatum senserat, fraudeq; Monasonis comperta, iram suam consulebat qua ratione ulcisceretur injuriam. Desideriis nostris quæcunque illa sint præsto sunt studia & ministri, sceleribus aliena ingenia accommodantur: nimirum certa sunt tum veneficis, tum percussoribus præmia; sola virtus sine pretio est.

Erat quidam Pantomorphus miscendis venenis, falsis accusationibus struendis, necandis per ferrum hominibus æque solers: hujus opem cum Lucilla mercari destinavisset, amore simul & iracundia ferox, scripsit ad eum litteras, per quas Monasonis vita veluti subhastabatur, nullum nisi sceleratum emptorem repertura. Dudum me pater meus Lucillæ tradiderat, longa illius cum Protagone familiaritate adductus in spem maximæ fortunæ, quæ nunquam nisi fælicibus apparet. Creduntur mihi scriptæ ad Pantomorphum litteræ; neq; enim habebat Lucilla inter famulantes liberos quem præ me diligeret. Vix ædes reliqueram nescio quomodo etiam errore meo sævus, occurrit mihi Monason: & postquam in celeritatem meam inquisivit, lenocinantibus verbis fregit fidelem pertinaciam, extorsitque à manu mea secretas dominæ litteras. Ille ut sibi parari

insi-

insidias cognovit, exuit sub honoribus laborantem nobilitatem, & sibi deinceps victurus, vocavit me in sodalitium suum. Verebatur Protagonis cum Lucilla redintegrationem, sciens iram in amoribus flammas augere, & fœminas vindictæ appetentes ubi semel consensere in unius mortem, eadem contumacia ad sepulchrum usque deferri, nec unquam parcere illis quos semel timuere. Ah! quam honesta res est paupertas læta! quam nubilis fulgor eorum qui reges sequuntur! Ridiculum est mortali inter tot vanitatum ludibria perpetuam fœlicitatem expectare; vocant nos undique in amplexum suum molestiæ, & inter delicias semper aliquid sævi nos strangulat. Nulli contingunt magna bona & diuturna. Ridet fatum quos subito evexit, & si non misereatur rapit. Pertinax est qui non cedit sortis suppliciis, neque eam excusat quæ perpetuo movetur. Habemus solatia miseriarum nostrarum illius inconstantiam, & quod ad omnes injurias nascentes exponimur.

Vixdum secretum hoc speluncæ silentium ingressi eramus, cum Protagon conciliatus Lucillæ suis quoque incommodis lætabatur, præsentium cupidine accensus, & oblivione amicitiæ qua nuper Monason gloriabatur etiam in illis damnum velox. Inimica magnæ potentiæ res est, nimius erga dominos amor; & nulli miserius vivunt, quam qui maxime regum suorum non modo incolumitati sed & gloriæ student. Quæritur ad omnia tormenta Monason, non quia peccaverat, sed quia expedivisset peccasse. Nimirum omnes hodie Cares sumus; & veteris conditionis obliti, degeneres majorum libertatis sponte nostra deposuimus

Gallicam

Gallicam licentiam. Iam superstitio objiciebatur absenti Monasoni, jam ille damnabatur odii in illud imperium cujus tranquillitatis partem suo sanguine fecerat, jam philtris traxisse regem in amicitiam suam dicebatur, objiciebanturq; ejusmodi alia scelera, quæ quondam virtutes fuissent. At Monason sua conscientia securus ridebat atrocitatem famæ, & nihil aliud Deos rogabat quam quod fœlicitati Protagonis arbitrabatur conducere. Vtpote cui flebile fuisset deserere tot per annos continuum vitæ ordinem, finemque suum novis simul vestigiis & motibus polluere. Excusabat velocium Cupidinum motus, & nihil minus querebatur quam exilium suum.

Interim rediere priores animi Protagoni; reminiscitur Monasonis prudentiæ, fidelitatis, roboris. Nimirum præsentem virtutem odimus, ardemus in absentem! O acies, o fulgor! nictant ad illius aspectum mortalium palpebræ, & oculi veluti radiis æstuantis solis tacti, triste putant lumen, quod ubi amotum est videre gestiunt. Debebat hoc patriæ officium Monason, ut Protagone justis nuptiis vincto, regiam familiam generosa conjuge, mox liberis augeret. Nec mora; exerit caput è latebris, acceptamque ab Etruscis Reginam thalamo Protagonis locat, primo partu Clodovæum Galliis daturam. Hoc, & aliis beneficiis obligatum regnum reliquit; priscaque solitudine lætus jamdudum, cavit'ne novis aulæ incendiis implicaretur.

Pronus erat ad vesperam proxime præteritus dies, cum Monason repentino somnio turbatus insolitum excussit torporem, & magna voce appellavit me in opem suam. Tandem u

ægre proximo gramini incubuit, sudore manu detersо, Iamdiu (inquit) Philesitere sumus experti, quos fœtus mentes criminibus gravidæ in manus obstetricatis invidiæ mitterent, quo aculeo foderent incautos, qua fraude & insidiis circumvenirent eos quibus palam blandiuntur. Cecidit Tolmites ejus perfidia quem sibi amicum credebat, & vix placide quiescit Ajacis umbra in hoc concussi regni motu. Desiderabimur aliquando etiam à pessimis, ubi Parcæ suo ictu imperaverint mori. Ibo inter hæc obviam morti pervertenti ordinem naturæ, & minorem fratrem major annis sequar. At postquam Iovi liberatori, & Proserpinæ libavero, suadeo, Philesitere, ne spem tuam desperatione dones. Venient verarum virium viri in defensionem tuam, & illa turba Veritatis assecla te cum Pinotidio in tutelam suam accipiet. Illa sapientiæ præceptis animos tuos componet, illa blandiloquo monitu severos mores mitigabit, & innato jampridem in vitia odio à conscientia tua indefessam probitatem extorquebit. Incipe itaque eorum providere receptui, quos præceptores habiturus es, & à proximorum hortulanorum liberalitate quære convivium peregrinantibus.

Hæc ultima ad me Monasonis verba fuere, neque ego dubito quin singula eveniant, cum à præsentia vestra in partem jam Veritatis inquiram. Omittite itaque pavorem; & sine funeris sumptu, sine pompa, mortuo subvenite, vacuum animo corpus tralatitia humanitate tumulaturi. Prævisum exitum fortiter tolerate, ne constantiam defuncti impatientia vestra maculetis. Relinquite præficis commendatitios fletus, cum sciatis verum dolorem lacrymis

mis indicere ne cadant, & egesta muliebriter suspiria detrahere de generosissimi ducis laudibus. Vocant ad se Dii quos amant, subtrahuntque eos hominibus, ut & nomen eorum ab oblivione vindicent, & permittant eos à cœlo securos inquirere in laudes & præconia sua, & patientiam nostram.

Igitur composuimus tumulo Monasonis corpus, & lapidibus quos solos crudelis fortuna fugitivis reliquerat aggessimus sepulcrum. Iam manes ultimum proclamati in Elysio fruebantur fama sui, jam ad solitas operas reducti modestis vultibus desiderium tegebamus absentis. Vt enim solet discussis imbribus redire pristinus ætheri nitor, sic fletu detumescente nova tranquillitas roseum colorem revocavit in genas, quem nuper pallor mœstitiæ comes expulerat. Nimirum umbræ fœlices tranquillitatem amant animorum: quoniam ipsæ in tranquillo sunt, delectat illas ex alto bona nostra respicere: cæterum illæ nobis nusquam condolent, quoniam beatitudini contraria est cõdolentia.

Commodum, multiformes dapes fecerãt Hecates cœnam, hinc placentarum lautæ reliquiæ oneraverant terram, inde frusta secundarii panis, cum vetusto caseo, & nucibus & castaneis pæne moretũ fecerant. Hac omnes copia læti destruebamus congestos temere cibos, cum colonus quidam furtive speluncam nostram ingressus ad Philesiterum sic ait; Plures Monasonis æquitaté ante has fores opperiuntur: nam & nostri, illius beneficiis ad servitutem usq; devincti, tanti hominis famam ultra miraculum posuerunt: unde hodie quasi ad sacrarium Veritatis immixti plebeiis, rusticisq;, nobiles ad illius tribunal ab omni terrarum parte studiosi

celebritate congregantur, malis suis, & jurgiis, à divino Monasonis ore remedium petituri. Laudata Philesiterus clientum frequētia, Proclamabis, inquit, Monasonem nobilitatem animi deduxisse in cœlum; quod longa probitate vivens meruerat; mecum tamē esse juvenes qui occupare possint vacuum Themidis sedile, orbisq; totius discordias certo judicio componere. Abierat rusticus: neq; Philesiterus expectavit invitationem audientium, sed lætissima fronte antecessit curiositatem nostram. Quoties (inquit) Diana cursum suum æquali semper investione perfecit, junctisque cornibus reparavit orbem, toties Monason circumfusa villicanorum multitudine cinctus varios casus audiebat, & è Veritatis speculo quid decerneret accipiebat. Quisquis enim ante ora veteris cavernæ sedens judicaturus oppositum sibi consulit speculum, certissima lege mendacium à veritate secernit. Quippe in eo verissimi vultus, habitusque loquentium, accuratius exploranti referuntur, exuunt omnes mutuatam personam, & ementitos cultus ponunt. Cæterum suus color veracibus permanet, quem confundit mendacium, & fuligine teterrima maculat in speciem Mauri. At glacies speculi puro fulgore nitida imitatur tranquillitatem maris, ubi Veritas fabulis obtegitur, & velut ventis undique cessantibus tacita silet. Quod si levibus mendaciis verax narratio coinquinetur, differtur aliquantulum serenitas, & exiguis nubibus speculi candor obducitur, donec iterum erumpat Veritas, quæ sicut flabris spirantis Zephyri impurum aërem, & pestiferam contagionem, suaveolenti flatu depellat. Restat, ut judicem sortiamur, qui expectationi con-

confusæ multitudinis respondeat, & constanti judicio admirationem mortalium simul trahat, & sequatur Monasonis famam.

Necdum finierat, cum Tamias inclinavit in electioné meam: & quamvis ignorantiam timidissima deprecatione damnarem, accessere ad illius sententiam cæteri, simulque consensere in authoritatem meam. Dum efferor sodalium manibus, dum propter puteal Libonis componor, dum mihi saxea sedes pro sella curuli paratur, dum Veritatis speculum ante oculos vicina in nocte figitur, & cavetur ne prima & male fida umbra speluncæ dicturis secretum detegat: memineris (inquit ad me Daphnis) ô Alithophile Prætoriæ gravitatis, ut & tardo sermone ascititiam hodiernorum judicum majestatem possis testari, & insolentem severitatem vibranti supercilio fingere. Ista, plures judices fecere, quam scientiæ aut probitas; quarum illi consuetudinem eo insolentius ejuravere, quo jactantius æquitatem mentiuntur, aut sanctitatem profitentur in publicum.

At ego veritus ne coeuntium clientum animi longiore mora solverentur ad confusum murmur, eriperentque mihi impatientia sua libertatem ex præscripto judicandi, tacui ad querelam Daphnidis, ut & alienis querelis me permitterem, & operam meam litigantibus addicerem gratis.

Vix pro tribunali sederam, cum juvenis rusticus ad eum quem manu ducebat, Heus, inquit, commilito, cavesis ne dicentem interturbes; nam & tu crassis auribus, & tarditate loquutionis jampridem meruisti ut taceres. Tum alter, At tu ne absurda mentiendo narrationis veritatem inani fraude jugules; nam & amissurum

teret oratio leporem suum, & ab una lite veluti ab hydra litium mille capita succrescerent. Isto accepto responso, subjecit alter, Viderit cui contentionis nostræ judicium permissum est, ne contumaci corde respuat orationem in speciem Græcanicæ fabulæ compositam: quam tamen si bonis oculis & aure fideli exceperit, inveniet omnia, licet primo supra captum cogitationis humanæ ardua videantur, factu facilia, auditu grata, eruditione plena.

In Arvernia qua collibus asperioribus assurgit, ursus & asinus, hic calce, ille unguibus infesti, in mutua vulnera sæviebant. Forte viator tam immanes feras miseratus ad extremum vitæ periculum ferali bello deduci: Avete (exclamat quo maximo poterat nisu) fortissimi Martis clientes, & generosæ bestiæ, ad imperium etiam hominum lætis sideribus advocatæ: horret animus contemplando fortitudinem qua libentius lethiferos ictus corporibus excipitis quam aurum alii utraque manu. Nec me putetis huc sine causa venisse; fœdus inter vos perpetuum sanciturus. Ad hæc quieverunt bellaces feræ; & reductis in suam gratiam superciliis, hinc asinus prævalida juventa, inde ursus suis unguibus fidens placati audiebant consulentem.

Sic ubi stelliferum linquens Cyllenius axem
Per totum descendit avum, cognata reponunt
Numina funereas iras, tristemque remittit
Quisque metum, belliquæ sui medicamine viso
Miratur virgam, qua vincula ferre leonem
Cogit, & imbelli tigres albescere victu.

Neque ille tardavit reliqua adhortationis suæ pertexere. Postquam, inquit, Doromisus Fortunæ Iliensis templum deseruit, omnia in

deterius

deterius mutata artes hominesque sine mercede reliquere. Suffectus est in illius antistitis locum tardissimus equus; Tasticium vocant. Hic grato hinnitu quos meliore vultu Fortuna respexit salutat, & gazæ regiæ malus administrator non nisi bestiis felicitatem ostendit. Nam neque thesauros sibi commissos gloriosis militibus, aut probis judicibus dispensat, utpote qui stoliditati suæ male conveniant: sed è sylvis, stabulisque, & stercore, eligit bruta sibi simillima, quæ in contumeliam Bellonæ & Apollinis deducat ad divitias & honores. Quid vetat & vos ad hunc beatorum numerum adoptari, cum cætera animalia membrorum fortitudine præcellatis? Hoc dicto ingressus in horrorem vicinæ sylvæ, ursum asinumque reliquit magnis cogitationibus spes suas ad ambitionem torquentes. Tandem inter utrumq; convenit, ut asinus per villas, oppida, & urbes ursum suo tergo deferret, hac novitate stipes aliquot æreas argenteasq; in mutuum subsidium aggesturi: ea conditione, si ursus ad fortunam festinans expectatas opes à Tasticio acciperet, ut in asini quoque lucrum æqua pars cederet. Itaque aggrediuntur iter quod ad Eleutheriam ducebat. Ac ut primum steterè propter Ligeris aquas, qui præcipiti cursu instabilem volvit arenam, & incerto alveo spaciosas planicies percurrit, metu horridi imminentium calamitatum omen putavere occursum irati Dei, qui tum etiam vicinorum terras sua colluvie deterrebat. Neque ego, inquit asinus, ominibus crediderim. quid interest infelicibus, an fluctus absorbeant perituros? An melius nos excipient terræ si fatorum acerbitas peregrinis indixerit mori? saltem crurum longis

volu-

voluminibus ligatos, juncta mors feret, umbrasq: felices uno cymbæ tractu portitor Charon Elysiis reddet, ubi magni spiritus bestiæ laureta, & victricibus palmis loca consita obambulant, & à Plutonis imperio summotæ inter amoris leges & delicias melioris naturæ indulgent immortali genio. Aude aliquid natalitiis tuis dignum: nam aut necesse habes cum insaniente furere, aut malo augurio detentus frangere propositi constantiam, & audaciam tuam subita verecundia destruendo, priscas latebras repetere, ubi lento otio saginatus damnes primam ambitionem. Nihil te morari debet; magnanimi est, adlatrantes Scyllas contemnere, & exemplo Lunæ quæ dispendiis Phœbi lucet nocturnos canes irridere. Et ecce nihil aliud expecto quam communionem periculi, imo præcedo te, & si me vectorem non fastidis, mihi Ligeris pro Hellesponto erit, asinus tibi pro ariete; forsan in Eleutheria Colchidem inveniemus, & in æde sacra Fortunæ Iliensis, vellus aureum.

Incredibile dictu qua audacia bonum socium ursus superascenderit, qua levitate sessorem per rapida fluenta minacis fluvii asinus texerit, quo impetu cavatas prioribus ungulis undas fregerit, quam molliter crura in ulteriorem ripam reposuerit. At posteaquam de fluctibus extulit se pæne ad necem laceratus unguibus ursi, (qui ne arietem suum inter undas novus Phryxus desereret, fortibus uncis adhæserat asini tergo) vulnera fortunarum ingentium prænuncia existimans, nihil de sævitia sessoris conquestus, ne alter exprobraret ignaviam, fortiter casus suos toleravit.

Inter hæc ausis ulterius progredi omnia ex

ſpe proveniunt; agreſtes oppidanique deſertis velut in ſolitudine ædibus, intentis ad lætum ſpectaculum animis, variis muneribus onerant urſigeruli dorſum, gratis aſino ponderibus, qui ad miraculum ſimul incedebat & theſaurum.

Ad iſtum modum à ſingulis aliquid corradentes Eleutheriam, mox Ilium perveniunt, ubi largiore quæſtu gravati, & fœcunda accretione læti, pinigero diverſorio ſe ſuaque bona commiſerunt. Vt intellexit ſtabularius cauſam quæ utrumq; ad ampliſſimam urbem vocaverat, delectatus novorum hoſpitum contubernio in hæc prope verba cœpit.

Noviſſimis temporibus quando Protagon per mortalitatem commeabat, patebat in honores merentibus via: nam & Doromiſus artes amabat, & ſimilitudine morum Protagoni gratus malebat emere ingenia quam corpora. At hodie qui regnat Geryon, ſimul atque præfecit ærario non ſuo Taſticium, oſtendit noluiſſe Virtutem auri gravitate onerari, aut inquinari ſordibus male cumulatæ pecuniæ, quæ homines ſcarabæis ſimiles facit, quos fimi guſtatus vitiat. Quicunque igitur ad ſumma vota properant, ut inter cultores Fortunæ reperiant locum, ad illud tantum ſtudium ſeſe applicant ut ſentiantur ſe nihil ſcire. Hoc præceptores, hoc parentes liberos docent; & ſi quando ignorantiæ fortior natura repugnat, otio & præmaturis voluptatibus ſepeliunt incautos, & magnos ſpiritus per ſe ad æternitatem aſſurgentes inſtabili divitiarũ fulgore præcludunt, exiſtimantes in eo ſummã doctrinæ conſiſtere, ubi elementarius juvenis infideli lectura litteras in ſyllabas, ſyllabas in verba cogmen-

gmentat, aut componit. His ſtat in templi ſui limine felicitas, & ultro blandiente nutu in oſculum ignavos pariter & ſtolidos applicat. Plerique inter mortales diverſis ætatibus ante fores templi Fortunæ liberalis præcepta chartis mandant, ſerviuntq; beſtiis, quibus pro manibus pedes, pro digitis obtuſæ ungulæ dudum fecere ut ſcribere neſcirent. Nam in collegium ſacerdotum qui dant operam ſacris inconſtantis Deæ, muli tantum, aſini, equi, & boves aſcribuntur: feras quippe non patiuntur tam manſueta animalia, ſed eas ad bellicas dignitates ſervant, & ſupervacuos honores ſupra ſummum quam ſideribus elementum mi- cantes.

Pro Fortuna in ſublimitate aræ ſtat monſtrum ferocius Ægeo, qui centum enſibus minabatur Iovi cum Titanes affectarent cœlum. Huic pedes ſex diverſis motibus inſtabiles, ita ut facile hinc detrudi poſſet ſi aliquis inveniretur quem fatigaret vita ad deſiderium laudabilis exitus. Totidem manus vario geſtu accipiunt ingentia munera, aut exigua concedunt. Multi nobiles confuſa veſtium permiſtione deformati in ſpeciem pumilionum quos annuo prælio grues infeſtant, aut errantes Geryonis pedes ad ſtabilitatem componunt, aut podicē lambunt noviſſima exoneratione ventris fœdatum: ſimulque cum excrementis aurum liquatum combibunt: neque enim aliud metallum calidus ſtomachus ſuſtinet & concoquit. Multi à ſura pendent, à tibiis alii; beatiores de genibus expectant crepitum deflavii aurei præcurſorem. Nunquam ſcilicet grata expectantibus tempeſtas erumpit niſi ante colliſæ nubes dulce perſonaverint.

Hic ubi placatur supplicantium precibus, concutit triceps caput, & statim in orantis sinum tænia serica Neptunii coloris descendit. Ad quod signum Tasticius paululum in pedes assurgens, priorum crurum vinculis implicat exoratum, aurasque hinnitibus crebris pulsans, aut eum vacuas sedes occupare imperat, aut è templi tholo inter sartim pendentia nobilitatis insignia rapere equestrem torquem qui solus nobiles bestias facit, atque illo vincire collum quod melius ad scalas gemonias, & deforme bustum, Plutonius funis strangularet.

Finierat diversitor, & jam nox altior suaserat somnos, cæterique sub eodem tecto quietis se reposuerant: neque tamen cum alii hospites altum sterterent, sollicitæ bestiæ membra lassitudine fessa lecto permisere. Damnabant Auroræ moras, & Lathmo tenebris ultra Cimmerias inhorrente abdicabant diem, quod tamdiu inter rubentis Deæ amplexum Cephalus retineretur. Longum est omne compendium, & tardum omne momentum sperantibus: ipsæque voluptates timentur ab his quos cupido, & desiderium expectati eventus, ad impatientiam obligat. Neq; longe lux aberat; mota est Aurora sollicitudine bestiarum. Præluxerat jubar, & ingentem Phœbum ab undis Hispanæ Doridos eduxerat. Quis, inclamat ursus, stabuli fores janitor absolvit? summus dies est; etiamnum tacent cardines, & nullus est qui januas reseret? Vbi chlænici, sartores, lacernarii, subucularii, solearii? Accurrit ad illius imperium numerosa familia: hic, præpeditum multiplici penna pileum imponit capiti immanis feræ; ille, carbasum æqualibus spi-

ris & ſinubus rotundum ornamentum collo aptat: alii caligas conchyliatas, holoberum thoracem, enſem, balteum, tibialia, periſcelidas, calceos, palliumque è purpura bis cocta auro intertextum induunt.

At parte ex alia generoſa ſtirpis aſello
Auribus è geminis circum cava tēpora pendent
Auro durata phaleræ, cui plurimus ore
Oſtri fulgor abit, fulvum ſub dentibus aurum
Manditur, & rigidi gemmis micuere tapetes
Inſtrati dorſo: non fortius æthera luſtrant
Solis equi, quando fraternas languida flammas
Luna fugit, mergitque vadis luctantia contra
Sidera, & immenſo condit ſua lumina Ponto.

Itur ad conſtitutum templum ſequentibus mercenariis ſatellitibus, cum fæce populi proſequentis conductitiam pompam; quæ ubi pulvinaribus ſeſe intulit, urſus humi projectus adoravit Geryonis ſtatuam, & votum quod ſpes incitabat per tot pericula conſtanter ſervatum fortunæ tanti numinis perſolvit.

Per te ego fœcundiores Amaltheo cornu dexteras, per Danaës imbrem deprecor, per meſſes aureas, per tot exempla felicitatis quæ ubertim circa pedes tuos repullulant: patere beſtiam in hoc tuo ſacrario ſubſiſtere, & inter tot famulantium greges urſum numerari, qui rictu cruento nihil niſi invidentium tuæ gloriæ cædes deſpumabit, & quod hic apud vos nobiles multum æſtimari intelligo, qui per fas & nefas iram tuam vindicabit etiam innocentum ſuppliciis.

Nunquam humanior fuit Geryon; continuo cærulea faſcia evolavit in ſupplicantis ſinum. Senſit urſus divinæ providentiæ beatitudinem, & illico equeſtri torque donatus deſe-

ruit testudinem templi, novis honoribus tu-
mens, & ab innocentia sylvarum, voluptat-
levissimi muneris corruptus, in superbiam &
insolescentem fastum degenerans.

Dum hæc agebantur, asinus è spatiosa por-
ticu contemplabatur scribarum veloces ma-
nus, qui sedentes in atrio, Fortunæ præmia
variis voluminibus inserebant: & alia omnia,
qualia omnino diversitor descripserat. Invi-
tatus locorum splendore, & prolectante sp-
optimæ hæreditatis quam jam tacitus devo-
rabat, propius accessit; mox paulo fidentior
intra limen fani sese faciens, nixus posterior
genu, priore vero amplexatus aram, sic ad
precatur. Tu qui Parcarum fila, & imperia
fatorum pro arbitrio regis, qui exemplo cre-
scentis Iovis inter pastorum casas educatus pa-
rentum inopiam pæne sceptro mutasti, &
nunc benefactorem Saturnum de cœlo detur-
bare cogitas; Tu qui libertatem hominum
longa annorum præscriptione super animalia
cætera superbientem exitiali servitio premis
Qui tot insignes bestias sub quarum onere cir-
cumjacentia tribunalia gemunt humanitati
præfecisti: Veteris fœni & segnium carduo-
rum cibo remoto assere me in aureum convi-
vium tuum, & istis bestiis immanitate corpo-
ris, tum Arcadicis etiam grandiorem asinum,
ascribe in cultorum tuorum gaudia, ad qua
non modo se favens Fortuna, sed & homi-
num quoque studium inclinat.

Non segnius dexter Geryon asini devotio-
nem optata tænia comprobavit; assurgunt
Fortunæ antistites, detractisque hyphippiis sa-
cerdotium cum tribunali asino dari jubent:
quod ubi per scribas publicis instrumentis re-
latum

latum eſt, confuſis ruditibus, mugitu, atque hinnitu antiſtitem novum ſalutavere; junctisque cum fide pectoribus, tumeſcentia palearibus pectora, & oſculum ſimul miſcuere.

Cæterum ſuis muneribus ſors laſſata (quæ nunquam magis clareſcit quam per publicam aut privatam calamitatem, bonæ ſtabilitatis impotens) urſum ad graviores priſcis miſerias improba manu reduxit. Etenim ſicut inanium ſpicarum caſſi vertices per ventorum ludibria ubi ſemen amiſere cœlum ſuo cacumine ſpectant, ingrata altitudine agricolarum ſimul ſtudia & turbinum impetus deludentes: ſic illi quos paupertas inter inutiles honores implicat, nullo divitiarum pondere gravati inferunt quidem ſideribus caput, ſed tam moleſto dignitatis fulgore, & ſuperflua magnorum nominum meſſe, ut nihil aliud præter auras & infortunia redivivo ad miſerias corde percipiant. Inde, plerique cum incommodis ſuis pertinaci modeſtia luctati, permittunt ſe communibus vitiis, & vitam ſuam ad alienas injurias, & ſicariorum officia præcipiti commodant. Hoc ſenſit urſus, quem familiarium rerum neceſſitas inter ſteriles nobilitatis titulos opem nuper vectoris expoſtulare coëgit; neque enim poterat longis jejuniis extenuatum corpus ad extremam neceſſitatem durare. Verum aſinus mutato genere vitæ mutaverat mores: & quamvis aurum modio metiretur, malebat accipere, quam dare.

Querebatur urſus ruptam tam cito ſocietatem, quam volebant leges ſemel contractam non aliter quam mutuo conſenſu reſolvi. Eam conditionem qua vocaverat vectorem ſuum in partem ſperati lucri ſi à Fortuna reciperetur,

reciprocam intelligi. & tacite cautum ut asinus pari obligatione teneretur, si spes decepisset ambitionem suam, & ille vector asinus expectatam Fortunam occupasset.

Mirabar superficiem speculi pererrantes umbras, faciemque dicenti eamdem permanere, diverso tamen habitu, & vestibus longe aliis quam uterentur hi quos rusticitas ad stivam & boves damnat. Etenim de cæruleo serico per latus columba aurea discurrebat. Micabant circum simplicem avem aureæ quoque flammæ, quæ fluctus suos vario lapillorum colore crispaverant. Eodé insigni coruscabat notabile pallium in ea parte qua capulus argenteus ingentis gladii sinistram manum superbe suspendit. Hoc ludibrio mens attonita dum diversas species concipit pæne oblita est quod suggereret. Revocavi tandem spiritum ad tot miracula fugientem, & judicium velut ad Philadelphicam Pharon, aut Herus lucernam, in hanc sententiam decenter retorsi: videlicet, non teneri asinum pro socio, cujus servitium curasque cæca etiam Dea æquissima liberalitate donasset: lucra penes eum esse debere qui incertam fœlicitaté & nullo voto conceptam per certissima mala quæsivisset animis ad calamitatem obstinatis. Videri tamen tum demum ad bonorum communionem vocandum ursum ab asino, si summitteret corpus asini obsequio, & pari viarum laborumque discrimine quo nuper fuerat exceptus, sustineret sessorem.

Tunc vero recepit intermissam orationem ille idem qui paulo ante loquebatur. Et, Per fidem (inquit) in conditionem belliarum sincerum judicium fecisti. Nam cum inter has altercationes asinus ad Gephyrium nescio cur lega-

legaretur, promisit in ursi manum se omnia quæ à Gephyrio acciperet fidelissima sorte inter utrumque partiturum, modo se tergo admitteret duraturo obsequio donec ad eam terram venissent quæ quondam erroribus Æneæ requiem posuerat. Etiam generosas mentes sortis melioris expromissio ad servitutem domat; omnia fiunt ut paupertas fugiatur: nec iste regii ordinis ursus recusavit extremum servitii genus, quod in miserrimum canterium torquatum equitem ignominiosissima metamorphosi vertebat. Venalis est omnium vita, etiam eorum qui se à libertate vindicarunt: infamiam consuetudo sustulit. Neque dedignantur Sabæorum reges, ubi odorata messe camporum hilaritas exultat, in fimeto consistere. Cum ergo pars eorum qui asino serviebant præcessisset, ut diversoria in adventum celebris legati quam humane pararentur; Alii itineris impedimenta, auream argenteamq; supellectilem, peristromata, mensas, lectos, & quidquid ad magnificum apparatum luxuria & ambitio invenere, mulis, plaustrisque inveherent; Nec deessent qui comitarentur insidentem urso legatum: Commodum, superatis Alpium jugis (ubi nives illudentes calori Solis frigore suo radiorum flammantium impetum retundunt) ad Rubiconem venere fluvium,

Qui Gallica certo
Limite ab Ausoniis disterminat arva colonis.
Tum latus in niveis fuscum deponit arenis
Ursus, & obstantes infringit pectore lymphas.
Inde abit ulterius, mediique per æquora tantum
Torrentis defert equitem, qui pallidus ora
Vertit ad oblatum littus, pedibusque recurvis

Versi terga premit. Stant circum brachia collo,
Cornea qua duro devinxerat ungula cornu:
Succutiturque tamen, nec certo pondere fluctus
Sustinet: & membris victoris lubricus errat.
Quid faciat nescit. Multum post terga relictum
Fluminis, & totidem fallaces computat undas
Ante oculos. Tentat suprema pericula mortis
Evitare miser; flexisque utrinque lacertis,
Inter gannitus, vastum genitale natantis
Condidit in clunes, fœmori quo junctior esset,
Haereretque magis: rabidoque hac addidit ore.
Hi tibi sint fluctus multa pro Ligeris unda,
Proque tuo amplexu cruta hac, proque ungui-
bus inguen.
Ausonias addisce pati nexusque jocosque,
Queis robustus Amor, queis gratia mascula
forma,
Et melior Cypris fœlices ingerit ignes.

Interrupit dicentem adversarius qui hactenus tacuerat, tam blanda oris severitate, ut sævientibus Iove & Neptuno in varias tempestates posset indicere pacem. Noli, inquit, suggillare vitia mea, & inutili deprecatione exigere à judice invidiam. Iampridem litis hujus infamiam sustulit procera potentia. Sicut napelli aut aconiti flos lethalem torporem inter rosas & lilia perdit, sic inter suaveolentes divitias non invenit fœtens scelus supplicium. Quidquid supra nubes evexit Naturæ aut Fortunæ imperium, placide regnat, & quiescit; infra nocuum frendent fulmina, corrugat aëris frõtem spissius cœlum, aut cum grandine lacrymas exprimit. Ista non tangunt Deos, quos humana superstitio temere fecit. Quidquid Poimenarchi peccamus, castigat auri fulgor, & occupatæ per timidam mortalium pietatẽ vires, quibus

quibus etiam in animas iniquissima pœna sævimus. Non dedignabor mores meos ad censuram traducere, & summoto fabularum velo aperire scenam vitæ meæ. Statim reliquit rusticas vestes, ingens pallium cum purpurea tunica defluxerat in pedes; petasoque capiti imposito, & compositis circa pectus sericis nodis qui de pileo tremuli pendebant, postquam expuit longa tussi marcorem, omissum sermonem sic retexuit.

Quod alter sub asini nomine lusit, transiit illud omne in partes meas. Illuxit nascenti mihi pestiferum sidus, & contumacem ignorantiam animis ad scientias obductis insevit. Sed nihil est ab omni parte miserum. Pro solertia ingenii floridum corpus, & membrorum omnium gratia, benevolentia sortis minor, quæ literarum gloriam pertinaci mendicitate vendens, eos tantum amat, quos solutum naturæ robur ad Musarum & Apollinis odium reliquit. Hinc inexpectatus honor divinæ ad Gephyrium legationis, & subitus in me Geryonis favor procacem ad opes aviditatem antecedens. Hinc servile Philoceni officium, quod ab equite regio necessitas, & anhelantes sub paupertatis pondere nobilitatis tituli extorserunt. Satis sub ursi fabula & persona villici delituit: prodeat jam totus & suus in theatrum, ut ante istud Veritatis & Iustitiæ sacrarium agnoscat me indulgentissimum patrem, festinata adoptione præoccupantem Naturæ leges, & prodiga liberalitate parentales curas prævertentem. Nam cum ex Eleutheria discederem, oneravi eum ingentibus donis, & ingratum juvenem ad partem lecti recepi, in his locis, in quibus olim Cæsar maluit occupare Imperium Mundi,

Mundi, quam relinquere. Nemo dixerit deformem rosam quia colorem suum induerit à cruore insidiosæ matris Cupidinis: sic neque vituperaverit puerorum amorem quod ubiq; fœminæ sint. Nam neque corrumpit amabilem puerorum formam usus, neque illud exoticum scelus vitiat duras Naturæ leges quæ ultra Græciam utramque masculum cupidinem truculenter fugavere.

Perit Gratiarum pulchritudo quando Vulcanus atra fuligine obsitus ministras imperitantis sibi Veneris quærit ad amplexum; & nihil est quod homines magis à beneficiis deterreat quam ingratus accipientis animus. Plures hic turbo de sublimitate Fortunæ discussit, quam ignavia, aut ignorantia. Non cessavi tamen immerentem amore simul & munere prosequi, pretia voluptatis externæ; quæ raro Eleutherianis nisi per insolentiam & crimen placet. Vt vero me Gephyrius pallio coccineo donavit, Flaminemq; fecit Dialem: quæstuosissima quæque sacerdotia in Philoceni sinum congessi, quorum redditibus insolens inter nobiliores regni in laude & gloria vivit; cum apud eos divitiæ inter potentiam & virtutes numerentur. Deridet tamen alumnus infelix liberalitatem meam, præscriptosque ambitioni suæ fines superbissima temeritate contemnit: Petitque hanc purpuram (quæ de Regum imperiis disceptat) in auctionem & licitationem substerni: Vt hoc ultimo beneficio saginatus nomen meum traducat ad infamiam, & celeberrimam authoritatem per confragosa paupertatis præcipitia ad exemplum innocentis Hippolyti lacerer.

Nullæ nubes exasperaverant splendorem speculi

culi, & constans loquentis imago quidquid postremus dixerat demonstrabat à Veritate comprobari. Sed jam juraverat Philocenus in benefactoris obsequium, fidemque: exhortatione mea adductus ad aliquam rei familiaris curam, vitaturus deinceps prodigalitatis scopulos, ad quos plures juvenes impingunt quam cadaverosi senes in avaritiam.

Tum vero movit obstantem turbam validis pulsibus Acignius; & corpus inter frequentiam audientium impeditum velut è vinculis expediens; celerrimo cursu sese intulit in os speluncæ, proculdubio præda insequentis militis horrendæ proceritatis, & qui pannucius totus nihil magis ostendebat præter ossa extuberantia quam gladium, quem obducta ad crudelitatem fronte intentabat in Acignii latus, nisi rusticus æque laceris vestibus percussum fuisse militem ad aliam pugnam revocasset: qui novam cædem videbatur facturus, nisi astantes respexissent ad pacem, & impetus furiosorum repressissent: Non aliter æris sonus incitatos venantium clamore canes à morsu feræ reducens, sævire eos ultra latratum non sinit. Prior temperavit ab ira rusticus, & candida fame labra ad hanc querelam deduxit,

Vt in corpore invalidum membrum continuis fluxibus debilitatur, & in lacunam omnia purgamenta pestiferæ domus ingeruntur: sic nos quasi sentinæ & debilia regni membra contagione & morbis civilibus atterimur. mortuum mare, sterile sibi! undas nobis inutiles summittimus alienis navibus, & ambitionem magnatum augemus nostra ruina. Vetat hyems prominere herbescentes segetes, aut obterit eas ingrata glacie, aut

aut immoderatis imbribus annuo naufragio mergit. Gemmas quas in vitibus benigno flatu excitavit Zephyrus, nascentes urit Aquilo, vel adultas grando prosternit. Spes omnes nostras aut rubigo vitiat, aut Syrius consumit, aut venti proterunt, aut lues tabida corrupto cœli tractu enecat. Vt in domo vetere omnes lapides excidium minantur, & amnium cunctorum cursus ad Oceanum: sic nos innumeris malis affligunt mutationes temporum, & hominum ad aliena ingluvies cœli injuriis major. Pro crimine omni paupertas nondum satis extrema. Præter tributa & decimas quas injurii domini pro reditu habent, damnamur ad insolitas operas, & ad culturam alienæ glebæ inviti deducimur: Dum squallent pauca agrorum jugera, antiquum patrimonium; quod nondum omne perdiderunt avaritia pacis, & licentia belli. Sic nos miseræ servientium animæ ignobili morte deficimus, nec aliud effusi toties sudoris sanguinisque pretium expectamus, quam virgas, secures, catastas, cruces, & alia pro dominorum ingeniis supplicia, quæ humana malignitas inferioribus intrivit.

Accedunt damnosa fœnora, quæ pecuniæ cumulandæ causa intulit ingeniosa nimium & solers in splendorem suum ambitio, quorum fœturis citius otiosi in civitatibus ditescunt, etiam his quos cupido gloriæ, aut utilitas mercium ultra Herculis columnas advectarum rapuit ad aliquam fortunam:

Hoc usura vorax avidumque in tempora fœnus.

Post hæc, inæquali sorte exactiones crescunt: modo per capita, modo pro censu inferuntur, inveteratum malum, & quod in singulos dies fit robustius, dum speciosis nominibus venena

ſta teguntur, quibus minus vetus imperii ærarium quam paucorum qui male ſub regibus regnant polluuntur arcæ : qui falſis titulis ſuam crudelitatem, avaritiam, rapinas remedia, ſubſidia, vectigalia, & erogationes vocant : nota publicarum cladium nomina. Hinc fit, ut princeps pecuniis deſtitutus ſine authoritate reſtet ; quæ nunquam bene ſervatur, ſi deſint Virtuti ſua præmia, & militibus ex laboribus ſpes. Aurum enim in Republica idem eſt quod in humano corpore vitalis ſpiritus, quo cum ſanguine egeſto membra omnia in mortem patent. Tot in exercitu millia ſub paupertate laborantia onus ſunt & prædæ. Tum demum ærarium incuria & prodigalitate exhauſtum per ſcelera ſupplendum eſt. Empti milites inſtabili in imperantes fide, ubi ſtipendiis fraudantur, feruntur in furorem: & ſi qui denique probi ſint, illos contagione ſua ad inſaniam rapiunt. Noſtra bona, quaſi hoſtile ſpolium, venum dantur. Fœlices qui guſtavere tot mala, nondum autem fæcem omnem ebibere. Omnia ſunt in bellis civilibus miſera, ſed nihil eſt miſerius quam bene partis non poſſe frui. Gemunt percuſſi ſecuri boves, & inexpletos diurno labore novalium ſulcos implent cruore ſuo. Pelluntur oves à paſtu, & nuſquam redituris veſtibus exuuntur jugulatæ. Relinquunt ſub ipſis caulis dulces animas nutrices pauperis familiæ vaccæ, & ab uberibus ſuis lac extremum ſuffundunt. Cuncta deniq velut pulchritudo floris matutini uno momento vaneſcunt, & nihil miſerorum oculis ſupereſt ultra cinerem & favillas.

Quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames, & amor ſceleratus habendi?

Non

Non tantum segetes alimentaque mitia poscunt
Ad jugulum gladiis, scrutantur viscera terræ,
Quasque recondidimus, Stygiisque admovimus umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Nec iste miles tot damnis meis satiatus pepercit liberis: temperavit quidem à mucrone, sed tam improba humanitate, ut spiritum adempto victu lento effugio tenuatum pejus solverent, quam si eos ensis dedisset neci, Diis infernalibus votum. Vtinam tam in potestate mea esset acceptarum cladium oblivisci, quam tacere! vel si negaret recens dolor silentium, vita me infelix cum voce nihil profectura relinqueret! Similes sumus serpentibus quorum morsus torpent sub frigore; nos nostra imbecillitas arcet à nocendo, & nunquam nisi cum anima exertum aculeum relinquimus, quem aliena injuria in sui ultionem expressit.

Ad hæc miles; Quod, inquit, in cœlo primum mobile, hoc apud nos Acignius civilium motuum causa omnis & origo. Alii istius agitatione insaniunt, hic sua: nunquam cessaturus nisi Eleutheriam in ditionem Liphippi miserit. Etiam in sudo pacis grassatur inimicus ignis varia face, quæ flammas suas in plures species mutat, & multivago fulgore coruscans pro tempore colorem induit & cum tempore deponit. Iactamur interim civilium bellorum tempestatibus, & ut in irato mari fit, diversis flatibus turbarum seditionumque; quæ prudentibus eo apertius videntur, quo teguntur secretius. Neque enim moveri potest & contundi hoc imperium, nisi ante cives cum civibus concertarint, & sic defessi ac exangues inhiantibus Iberis tradantur. Relinquo anno-

rum præteritorum tristia monimenta, hoc Infructuosissimo exemplo contentus quod me ad paupertatem duxit per eandem viam qua reliqui regni nobiles ad certissimum exitium inconsulto præcipitantur. Quid aliud Retiarius ad Gephyrium missus legatione sua peregit, quam ut invicem bellaremus? Quid aliud Acignius cum Geryone, quam ut Eleutheria gignendis inimicitiis per se nimium fœcunda ignotæ potentiæ subderetur? Pudet referre aviditatem innocue prędantis, ad quam nauseant etiam hi qui ignominiam cōsumpserunt. Hoc, quodcunque est, Acignius fecit; sive ille Geryonem ad odium vocare voluit, & Liphippum ad regnum: sive male quæsitæ potestatis fautor, maluit Eleutherianos perdere, quam servare. Verum est, aguntur bella istius ductu, & nondum tamen infamia pessimi excidii cessit in authorem. Per hunc Geryon regnat; per hunc Geryonis parentes affinesque assequuntur periculorum præmia etiamsi periculis non affuerint. At reliqui magis inopia quam laboribus fessi in scelera ruunt; cumq; videant interclusum sibi ad honores & divitias iter, credunt innocentibus aliquando licere nocentes esse. Hinc seditio, libido, sævitia, & quidquid privati hominis nomen supra principem elatum contumacibus in gloriam animis immittit; impatientes obsequii ubi eum imperare vident quem ad servitium & dedecus natura genuerat. Ab eo fonte ira & questus, & postquam non subvenitur, quisque sibi remedium quæritâ licentia, ad quam facile ducuntur juvenes quos penuria à virtutibus sejunxit. Eos amici pariter & inimici per colonias, municipia, urbesque, atque oppida dispersos nun-

quam

quam tuto excipiunt: spoliant, rapiunt, non sacro, non prophano abstinent: feruntur in omne nefas, cunctis obnoxii. Non enim habet legem necessitas, & jejunus stomachus, & corpus petitum sæpius telis; quod pestilentia & fames citius hoste corrumpit. Hæc si me (ô Alithophile) ab accusatione rustici non liberant; si nocens est, qui non sponte est nocens; si paupertati frænos imponitis quicunque aut auditores hic adstatis aut judices; si auxilia vitæ miseris militibus erepta, etiam merentibus denegatis; si vobis ignotum est,

Quid cade calentibus armis,
Quantum ira liceat, motusq; quid audeat ensis
Si vobis sceleris tanta est injuria nostri:
Mergite me fluctu. vel si suprema recusant
Fata moras, juvat hoc scrutari viscera ferro.

Demiserat in terram capulum, compositamque aciem gladii ad pectus tentabat, cum sic orsus est Acignius.

Quotquot orbis terrarum reges tenet, hos omnes Gephyrio subdidit religio, & fortuna in illius imperium obstinata. Metus, & terror & severitas, vincula sunt authoritatis, quam in omnes principes sparsam dudum agnovimus, exuta libertate, & adempto per inquisitiones loquendi audiendique commercio. Sic paulatim refracto pudoris claustro in populorum animos irrepsit adoratio Gephyrii, & eos in Imperatores armavit quibus audacia fuit recusare servitutem. Data deinde imperia, & immutato ordine naturæ Gephyriani ad externa sceptra vocati: inter quos etiam vetere instituto delectus fuit. Vt enim aquila pullorum generositatem experitur ad radios Solis: sic Gephyrius principes, prolem suam, si ad lumen

lumen religionis male fideli oculo cōniveant, præcipitat è Solio regali, veluti adulterinos & degeneres. Vnde fit, ut ille plerunque in primogeniti jura succedat, cui reverentia major & constans in patrem obsequium. Et jamdiu est, à quo minorem natu Liphippum fratribus præposuit. Frangit nimirum naturæ leges paternus amor quem gratia filii, & pietas, & probi mores fecere. Fateor, vehemens olim fuit in Eleutheriam Gephyrii affectus: sed ut solent mobiles esse hominum voluntates, illius inclinatio in Liphippum cessit: pro quo laboramus, ut fractis per bella civilia Eleutherianis, irrumpat in florentissimum regnum Europæ caput, & si sorti placeat, post paulo umbilicus Ibericæ dominationis. Nec iste miles & rusticus quod querantur, habent, tot actos labores, tot damna passa: quos pro religione bellantes æternitas excipiet, & certissima felicitas, quæ tantum illis patet, quos ad utilitatem Liphippi, & Gephyrii nomen mors funerata est. Non sustinuit insolentiam Daphnis, sed Acignii intempestive mentientis vultum excussissima palma percussit: justisque injuriis incitatus, in alias quoque corporis partes sæviisset, nisi Acignius relicto inter manus verberantis pallio, per mediam turbam fugere cœpisset. Neque diu moratus Daphnis relictum pallium in militis faciem misit, hostile spolium. Sed & hic, ut justam rustici litigantis querelam leniret, abstinuit Acignii pallio, & reliquis permisit judicium.

Tunc Botris pro præcone agens, Si qui, inquit, restant litigatores, hos universos & singulos ad hoc tribunal sisto. Nec mora; vir quadragenarius, ut apparebat, paululum semotus à turba,

à turba, ejulans, ac dilanians impexos crines, ut ante me ſtetit, in hunc fere modum declamavit.

Quod adhuc ſpiro & vivo, fecit mendacium: quod hodie vobiſcum mori geſtiam, Veritas faciet. Intus eſt accuſator qui me ad tribunal veſtrum traxit. Lancinat me conſcientia mea, & internas lites movens, petit à juſtitia veſtra ſupplicium dignum criminibus meis. Cruentus enſis jam ſuper impia cervice pendet. Omnia lacera ſunt, perdita omnia, ſi ſemel ſemoverimus probitatem, & ab horrore imminentis necis ſubtraxerimus corpus alias pro Veritate moriturum. Neque ego à benignitate veſtra licentiam dicendi depoſcam. Licet enim magnitudo rei grandia verba detrahat, quibus deberem loqui, ipſa tamen hiſtoriæ novitate ſecurus, judicio meo demerebor ſilentium.

Nondum Clodovæus Typhone perculſo exuerat ſervitutem: nondum imperium Protagonis receperat: & jam tamen nuptiæ, jam prolis ſpes, & omnia futuræ regni fœlicitati accommoda: Circenſes ludi, ſcenicæ artes, & loquacia per lationes & mutos motus tripudia. Inter quæ nobiliores Eleutherianorum equis invecti Sybariticam ſaltationem explicuere. Intentæ ſublimioribus palatii tectis nubes ſpatioſam aream tegebant: Pone feneſtram è qua ſpectabat cum conjuge ſua Clodovæus theatrum vacuum erat. Ac primo ſimulata fulmina cum ſtridore è ceraunoſcopio excuſſa: mox disjectæ nubes loco ſiderum varia lumina aperuere. E ſummo deinde projectu verſatiles machinæ deſcendentes Venerem cum Cupidine ſuo, Gratiiſque, Polymnia, ac Pallade,

Pallade, vacuo hactenus theatro tradidere. Nec mora; acido cantu cœlestis turba hoc versa regni numina salutavit.

Nos vestro famula iugo
Orbis quidquid habet congerimus Dea,
Et palmis tegimus thorum,
Quem non tempus edax destruet, aut sequens
Ætas. Iam veniet cohors
Multa gente gravis, fertilibus comis
Excussura ferociam:
Qui Syrtes Libycas, qui Tanaim colunt,
Aut Tigrim rapidum bibunt:
Parthique, atque Arabes, Æthiopes quoque,
Et Pœni fragili fide.
Hos nunc vestra vocat copula, non mala
Vestris abstrahet imperii
Sortis ludibrium, non necis impetus.

Sequutus est cantionis dulcedinem tubarum streperus clangor, & in hippodromum cum equitibus suis educti equi, revocantibus interim Parcis cantatrices Deas in suum theologium. Hinc Assyrius eques compositus in majestatem equum suum ad concordiam præcinentium turbarum regebat. Proxime, laxatis frenis in speciem pugnæ, volitabant Maurus, Medus, Parthus, Arabs. Non deerat equiti Persico quem Tolmites, non Ibero quem Ajax, non Germano quem Enedrevus repræsentabant, gentilitius tumor; Scytha veloci actu percurrebat omnem aream. Tardum Suevus itabat. Lasciviebat Gaditanus. Convolabat Syrus cum Turca. Finiebant agmen Græcus, Thrax, Polonus atque Italus: omnes ad eumdem concentum momentumque diversis itineribus ad varias figuras revertentes, tam facili equorum recursu, ut putares universos agi ab eo-

ab eodem rectore. Diversas quippe singulorum actiones, motusque, sub iisdem indicationibus ultimus numerus terminabat.

Jamque humiles, jamque elati sublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque assurgere in auras:
Nec mora, nec requies. At fulva nimbus arenæ
Tollitur, humescunt spumis, flatuque sequentum:
Tantus amor laudum, tanta est victoria curæ.

Tandem ad carceres suos revocati glomeratis gressibus equi, documentum spectantibus præbuere, generosum animal ideo socium hominis nominari, quod polleat ratione, Martis simul, & Musarum cupitor.

Hic finis saltationis Sybariticæ præbuit initium proditionis in Enedrevo; nō aliter quam pestilens ventus civitatis minatur desolationem ubi ab excisione unius familiæ funestus incepit. Singuli eadem persona in quà saltaverant suas domos petiere, uno Ajace excepto, qui audito lucis propinquantis gallicinio, in proximo angiportu quo reliquum noctis duceret, elegit Timandræ domicilium. Erat illa nationis Iberæ, tam commendato sermone ut speciosissimam etiam formam extingueret mirabilis facundia: neque uxor erat Ajaci; nam & Monasonis soror quam justis nuptiis sibi junxerat nuper reliquerat vitam. Vt Enedrevus cui sola Ajacis gloria ad honores obstabat, hominem contrarium fortunæ suæ vidit tam dudum retibus implicatum, ad palatium accurrit, monetque regis oculum, (sic ille vocabatur qui stipatoribus corporis regii imperabat) infidum Ajacem eo cultu, quo Liphippi cultores uterentur, Timandram nocte intempesta petiisse; proculdubio insidias ab utroque in Clodovæum strui, nec aliud agi in tam sce-

lesto

lerato colloquio, nisi ut Gallia Iberis in prędam caderet. Statim viri fortes qui pervigili custodia fores palatii servabant, irrumpunt in Timandræ domum, divellunt claustra, & resistentem insultantibus Ajacem vario vulnere confodiunt. Includitur robori Timandra; & illi robusti latrones postquam ædium omnium secreta vestigavere, nudato Ajacis cadavere, ruptisque vestibus in quibus saltaverat, imaginē Liphippi inter thoracis suturas inveniunt, in ea parte, quam si viveret, concuteret cordis spirantis subsultus. Sed neq; existebant qui Ajacis fidem labefactatam, corruptumve ad scelus pecuniis animum dicerent. Vnum illud mortuo objiciebatur, familiaritatem cum Timandra, imaginem Liphippi intra vestes inventam, & quod inter tot larvatos Iberico habitu visus esset in celeberrima saltatione. Cuncta, si abfuisset invidia, vix digna levi castigatione. Sed Enedrevus Typhonis gratia subnixus singula in deterius vertebat. Hinc inscio Clodovæo faucibus oblisis Timandra cum Ajacis cadavere deturbata in gemonias.

At Tolmites Monasonis frater exasperatus supplicio pro fratris, & imminentis exitii intelligens si negligeret bonam mortem, juravit se omnia potius toleraturum quam se summittere per execranda facinora quæsitæ Enedrevo fœlicitati. Potuisse eum per oscula & complexus insidias suas tegere, jampridem aulica consuetudine exercitum celare odium fallacibus blanditiis. Ajacem pridie quam necaretur cœnasse apud Enedrevum, post cœnam induisse Ibericas vestes, quibus per famulos suos Liphippi imaginem insuere potuit Enedrevus. Hactenus infractam fuisse Ajaci erga principem

pem suum fidem, in eo virtutum & ingenuarum artium perfectam fuisse collectionem, incultas urbium insidias, incultarum villarum intaminatos affectus, & ingenium ad bona natum. Semper aliquid habere ex iniquo omnem necem jussam aut perpetratam de nocte, sine legibus, sine defensione. Neque jam dubium erat Enedrevi fraude interemptum Ajacem. Itaq. Tolmites spem in virtute sua ponens, & salutem in victoria, jubet me appellare Enedrevum ad singulare certamen. Assistebat ei Tarsias, qui dudum Typhonis voluntatem veneficio quæsierat; hic casum eundem cum Enedrevo poposcit, deformi humanitatis jure, quod nos vitæ commodis sejunctos, ad idem genus mortis vocat. Ridebat uterque periculum ad quod ducebatur. Sed neque Enedrevus naturam suam exuerat, comi extrinsecus ingenio, & eo etiam jactantius generosiore, quo facilius tegeret novæ fraudis destinationem. Ac primo Tolmitis quasi amici dextram complexatus, juravit se puris manibus ad invisum certamen accedere, malle tamen sontem existimari quam supplicem. Experiretur, si vellet, innocentiam loquentis; recepturum se arma in tutelam fidei suæ quoties provocanti placeret. Tum securior de facilitate credentis, addit amplexum, quo impeditus Tolmites certius caderet: quippe clam educto pugione Tolmitis transadigit latus, nihil ejusmodi in tanta ostentatione amicitiæ metuentis. Nec ille mortali vulnere accepto sine vindicta cecidit: irruit in Enedrevum, fortique ictu ensem evaginatum perfido pectori condidit. Statim et pressere spiritum, & simul inter homines agere desierunt.

Ecce, dum in auxilium Tolmitis convolo, insequitur Tarsias, & à tergo incautum transverberat. Solutæ venæ egessere maximam partem vitalis spiritus, & nisi hyems frigida coagulasset per profundum patorem erumpentem sanguinem, pari cum Tolmite exitu lethæos tentassem fluctus, & Cerberi latratus audivissem.

Sic cochlea contis
Torta retorta gemens tardantia vina repellit,
Quæ capiant laxo pendentia vimina labro.
Fit fluvius rubei laticis, quem lenta refundunt
Torcula supposito lacui: stagnantia donec
Munera Divorum desertis uva racemis
Comprimat, opposita molis qua mollius altas
Vimen agit rimas, quo Bacchi defluat imber.

Hic fortuitus casus pro medicina corporis fuit, & membrorum omnium ignavus torpor animi solatium. Tandem velut somno excitatus intelligo me Tulliano clausum. Dum vulnera mea obligata, dum carcerem miror, dum sordis parietibus insidias Enedrevi detego, dum me indicio sceleris relictum conqueror, proxima grabatulo in quo jacebam janua tenui stridore reseratur. Intravit in cubiculum miles ignotus, & adducta poste, pessulisque firmata, silentium in hæc verba rupit.

Via unica est, Pinotidi, qua effugere potes alioquin inevitabile supplicium. Semper leges in duellatores armavere se atroci sævitia, sed illis nunc edicto Clodovęi exasperatis metuentior metus, cicutaque & cruce mors violentior. Vt umbræ terminus lucis est initium, sic timoris excussio, libertatis. Nusquam bene liber est, qui robore tenetur. Aude aliquid animo tuo dignum, & spiritu meis monitibus

rior ætas nondum virorum notam insevit, misellis colligabimus crines, annulis aures onerabimus, & varia mulierum veste ad exemplum servientis Herculis fortia evirabimus membra. Sic vos titulo negotiationis tuti, ad mercatum cæteris expositis, mox vænum datis, reparato navigio invisetis iterum amicas terras; mox plurima nave, selecto milite farta, reduces vindicabitis servitutem nostram, & periculo imminentis necis commilitones vestros præcoci celeritate & intrepida virtute liberabitis.

Simul raptim ad hanc simulationem immutato habitu, compositisque gestibus ad faciliorem propositi successum, pars impositam mercatorum personam mentita est, reliqui muliebrem lasciviam induimus. Tum vero invasere littus Locri, sciscitantes quod genus hominum & unde essemus. Cum asseverassent simulati mercatores sponte se in illorum plagas incidisse pretiosissimas merces sub hastam missuri, formas nimirum quibus liberi homines parerent: expediunt decepti hostes pretium servitutis ingratæ, & me cum Apolide aliisque imberbibus sociis (qui ementito sexu fœmineis vestibus delitescebant) emptoribus tradunt. Sic captivi Danai in voto latentes stipabant equi Trojani recessus, ut per fraudem finito decenni prælio aliquando Trojam caperent.

Iam nostri mercatores artis fallacis prospero eventu lætati, & pecunia satiati quæ nos servitio proscripserat, vela ventis dederant. Iam Locrorum regis hortis inclusi expectabamus commilitonum reversioné. Iam singuli custodum moliebamur gratiam, ut relaxatis claustris mutuo alloquio servitutis tædium posse-

mus

mus eludere: & si ita expediret, juvare nos consilio & ope reciproca.

Adventabat sacrificii dies quo Phæstio Apolline humano sanguine placato per sortes eligenda erat inter captivas fœminas quæ prostitutione sua parentaret oraculo. Quid debent expectare scelerati, ubi innocentes ducuntur etiam Deorum jussu ad pœnam? Intelligo nihil magis obesse duraturæ fœlicitati, quam prudentia, aut castitas. Hoc argumento incidi in miserrimam conditionem, quæ me in proximam noctem de turba captivarum selegit cōtra naturam ut masculus parturiret. Cæterum benignior ventus distulit recens propositum, & miseriarum pelago vagum ad humaniorem portum per varios anfractus deduxit.

Erat inter principes regni corporis mei custos Gnosius quidam, qui longa mecum assuetudine amorem hauserat, deceptus muliebri stola, & in omnem patientiam ad imperium meum contumax. Non passus est vocari me ad alienum complexum: & ut fugæ prospexit, præcipiti deliberatione quam libido faciebat ante ipsum Apollinem Locrorum regem molestum rivalem immolavit: acceptoque fratre cum pretiosissimis sarcinis miserum me criminis sui præmium paratæ ad fugam navi reddidit. Scilicet plerique hominum irascuntur illis vitiis quibus suum sæpissime nomen maculant, & omnes præposteri motus numquam bene sustinent alienum exemplum. Volunt soli peccare, quibus insolitum scelus pro gloria est, aut ipsa potentia, impunitas. Sic recedente paulatim littore in altum componimur, incerti quo nos fata ferant, & ubi quietem ad colligendum spiritum promittant. Septimus Sol Dianam

innumerabili siderum caterva comitatam relegabat Lathmon. Gnosius amoliri à se fratrem cogitabat, & sopitum somno de puppe in fluctus dejicere; facilitate credendi, quæ zelotypo persuaserat eum qui amat ne fratrem quidem tuto sustinere posse. Cum diu per diversa maria jactati innatantem insulam prospeximus, nullis fundamentis telluri cohærentem, sed communibus radicibus avulsam, fluctuantemque, in modum Delus Latoniæ: Haud mora ingressis errantem terram, mira omnia provenere. Deposuit Gnosius cæcæ libidinis vulnus, & fraternum odium in amicitiam vertit. Neque ego illi amplius interni causa morbi, aut spes incolumitatis: momento fœnilis flamma disparuit: & me non dominam, non Vindocinã, sed socium & Vindocinũ cœpit appellare; ignotũ illi hactenus nomen, & quod ultra natale meum solum sine reverentia est. Fecit idem & hic piscator, qui hodie me in thalamum poscit, & connubiales leges. Nam cum inter insulares pisciculos vimine inclusos, aut hamis dependulos, duceret in littus: occurrit stupentibus nobis, singulisq; nostrum suis nominibus salutatis, agnovit hominem eum quem hodie nimium pertinaciter credulus in uxorem ambit. At enim nondum Lethæos fluctus potaverat, qui illi dudum mei suiq; cognitionem subtraxere. Reddideramus salutem, & ille, miseratus stuporem nostrum, humanissime visa miracula, & quonam terrarũ essemus, exposuit.

Nondum, inquit, hæc Veritatis insula eruperat in mortalitatem quando Saturnus incolebat terras. Homines Diis æquales ignorabant vitia, usque dum fœcundum malis vas male curiosus Epimetheus in humanam perniciem aperuis-

aperuisset. Tum demum mortalium contubernium dedignavere Virtutes, & paucis hominum secum raptis (quos nondum auri fulgor ad omnem pravitatis licentiam obcæcaverat) separavere has terras à continente: quas in speciem ratis vagas incertis cursibus agunt venti, & undæ sub tantæ molis pondere laborantes. Hac nave, prudentissimi mortalium vitavere cataclysmum, cujus damna Deucalion cum sorore jactis post tergum lapidibus reparavit. Inde inter utramque sobolem mira disparitas, & dissimilitudo. Pars, incrementa saxorum, prodigiosa pullulatione quotidie crescit in immensum, & nunquam nisi ad scelera movetur. At hi, quos Veritatis insula in probitatis semen nutrit, paucissimi numero, conservant aurei seculi gloriam, & nunquam nisi ad rectum suspirant. Tuti, sine legibus, quoniam sine scelere viventes æmulos patientiæ & constantiæ omnes accendunt, & hominum mentem ad perversa facile degenerantē suo exemplo ad rectum detorquent. Fit tamen aliquando ut longo discursu insularibus actis, vel morte diminutis, ad novum germen sponte sua insula ista cohæreat continenti, mox probis incolis exculta, recedat ab alieno agro, & antiquam navigationem interfuso mari repetat.

Ac primum impacta Pyræo continuo terrarum tractu occupavit Græciam: quo tempore celebres illi septem sapientes orbis miraculum credebantur. Hinc aquis restagnantibus oppressa pars Siciliæ, & Brutium solum à Trinacria divulsum. Post Socratem tandem & Platonem rediit Ionium mare, cavique arenarum gurgites recepere fluctus, qui supernatantem Veritatis insulam quæsitis diu terris Latio stitere.

tere.

tere. Suscepit lassatam Tyberis, & vicini ponti spretis imperiis de perpetuo tributo aliquantulum remisit.

plenas capit alveus oras,
Subsidunt lympha, colles exire videntur.
Surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis.

Vivebant hoc seculo Curii, Fabriciique, & nisi Iulius occupasset regnum, etiam Catone fatis functo, in celeberrima urbe permansisset Veritas, neque hodie distracta à Romanis sedibus vaga tellus, ageretur ad Neptuni libitum, & ventorum licentiam. Sed ubertas & affluentia antiquissimam civitatem totius orbis dominam enervaverunt; ubi maxime urbanitas fuit, & eloquentia, sustinere mendacium: antea scurrarum vitium; quod postea Consulibus etiam in laudem & lucrum cessit, ubi Imperatores proborum studia adulantibus postposuerunt. Postremum delata qua Rhenus prorumpit in Oceanum, Gallicum littus subiit regnante Philippo Pulchro. post paulo levitatem gentis exosa deseruit Belgas, & locum quo nuper adhæserat permisit incrementis liquidæ Amphitrites.

Intremuit, motuque vias patefecit aquarum.

Nunc quo se sistat, non habet; adeo nationes omnes ad verum nauseant. Hoc unico remedio reparatur, si inter profundum descendant in hanc insulam navigia, & onus suum fluitanti terræ committant.

Sed neque durat omnibus Veritatis amor. Animus à pueritia corruptus malis semper delectatur, & ad omnem virtutis splendorem expavet. Plerumque initiorum acerbitas delicata ingenia deterret. Alii, paupertatis tædio quæ hic religiosissime veneratur, steriles terras & impor-

importunis senticetis horrentem insulam, ad commodiorem culturam relinquunt. Aliqui in tantum profecere, ut contra mundi illecebras audeant attollere oculos; sed non pertinaciter. Cedunt innatæ imbecillitatis vitiis, & dubio itinere inter bonum pravumque ducuntur, oppressis aliquantum affectibus, nondum tamen bene firmatis, ad perseverationem veri. Paucissimi à pravitate naturæ degenerant, & temporariam quietem æternæ commutantes, per corporis incommoda animi tranquillitatem emunt; quibus est quædam paupertatis suavitas, & solitudinis solatium, humanis negotiis non sollicitari. Isti excedentem ab orbe ingeniorum fertilitatem sustinent, & lento tepore non augent literarum nomen, sed conservant; mortem omnibus ab utero æqualem oblivione apud posteros aut posthuma laude distinguentes. Soli omnium sine timore pœnæ sequuntur rectum, solis mortalium recondita quælibet patent. ut enim quisquis venit in hanc insulam perpetuus incola futurus, simul induit omnes scientias; & qui sint, quid velint, unde veniant qui hic rate devehuntur, certissimo norunt. Revelat nimirum Veritas cultoribus suis secretiora, ut non ex oculis, sed ex mente judicent.

Præter hæc quæ tunc narrabat piscator, notavimus insulares unum tantum Deum agnoscere; cultumque tanti numinis incorruptum nunquam ad statuas & inania simulacra trãslatum. Non ibi aræ, non templa non sacrificia; abhorrent ab illis ceremoniis per quas superstitio animos hominum ad terrorem devincit. Orientem adorant Solem, & in illa luce authorem universi æterna sobole huma-

num

num genus propagantem. Vivunt aut vento chamæleontis in morem, aut herbis lethaliter amaris, quas tellus arida inter arenas & vepres emittit. Alii maris & aquarum vapore faturantur, tam pestifero halitu graves, ut ne Mephitis quidem fœtidius oleat. Multis pabulo sunt scarabæi, fuci, cicadæ, formicæ, vermes, & alia sectilia. Plerique loligine, sepiis, polypis, ozæna, locusta & aliis piscibus vescuntur, qui sanguine carentes, vel rara carne sunt, vel tenuitate pellis conspicui in modum crystalli translucent. Omnes aut abstinentia solvit, aut sua mors trahit in tumulum. Summa macies renudat ossa, alimentique penuria quidquid de corpore deducit impendit in animi vigorem. Et quia maxime laudari merentur, nulli patientius reprehendi sustinent, neq; mitius alienis criminibus irascuntur. Cunctis unica toga, & pileus unus: hunc & illam initiatorum exemplo nunquam deponunt; nam quod vetustas absorpsit, centonibus resarciunt; velut olim Argon Æmoniam Athenienses, quam perpetua reparatione conservatam ter mille annos post Iasonem durasse historici tradunt.

Ibam per totam insulam lento gradu, & corpus jejuniis grave modo per arenarum deserta, nunc per squalentes littorum sinus circumferebam: cum intentum piscationi & scaphæ inhærentem implacabilis ventus distraxit in mare. Fugerat à longe natans tellus, & nihil aliud in conspectu meo reliquerat fortuna præter cœlum & undas, & istum, qui nunc importunus litigator prisca solatia in injuriam vertit. Ecce! omnia alia timebam prçer homines: cæterum plerumque initium calamitatis est securitas. Expedivit se de fluctibus nova in-

sula

sula: visos intravimus recessus, & per flumen (quod ibi aquas suas æquori maritabat) devecti, in ripam secessimus. Vt vero bibit iste argenteas lymphas, oppressit eum ferrea oblivio, & in stupida ignorantia statim conquievit. Putares Cydni qui Ciliciam interfluit liquore diriguisse, si aut Alexander fuisset, aut rigore fluminis frigidum corpus summovisset spiritum. Contra vitalis calor crevit, & me (novo monstro turbatus) fœminam existimans populante altus flamma incaluit primo, mox junctis mala fide pectoribus, si negligerem succurrere furori, videbatur ruiturus in mortem.

Terrebant me, solitudo loci, & sine rectore sutilis cymba, si desperarem insanientem amatorem. Promisi nuptias meas, modo resumeret vires, & me natalibus oris redderet. Hac conditione placuit piscatori matrimonium. Fecit quod promiserat, hodie fidem meam poscit, & à te cui data est causæ nostræ cognitio, inutilis stipulationis utilem expectat eventum, quem impossibilitas negat, & fiduciam delusi hominis in irritum transformat. Ardet nimirum mas in marem, & furiosum amorem desperatione auget, cui promissis meis Natura potentior, & cœlicolæ, qui facta impia detestantur, remedium recusant.

Finierat. Contra piscator respondit. Non esse omnino circuitu agendum, maxime in illis caulis in quibus veritas facto staret. Produceret adversarius partes quibus viri sumus, & ab oculis suis quæreret sibi judicium. Nec minus alter revelatis cruribus sexum suum aperuit, manumque dexteram ingenti feminum sarcina complevit. Hoc aspectu verberatus pisca-

excitato, subtrahe te à forcipibus jam capiti tuo imminentis Proserpinæ, & à Charontis cymba refer pedem. Certum est, fatales Parcæ undequaque imminent: sed fugienda est crudelitas, & tortor, & rota. Valet etiam apud posteros memoria honesti exitus: at omnis pœna manu carnificis publico spectaculo inflicta, semper aliquid habet ab ignominia. Neque me tibi implacabilem faciat quod Tarsiæ amicus sim: causa vestra separari non potest. cũ in eadem nave têteris Acroceraunia, eadem vos Scylla, eadẽ Charybdis aut absorbebit, aut evomet. Quis in judicio innocentiam Tolmitis ab Enedrevi fraude sejunget? Quis Tarsiam percussorem dicet, absoluto Pinotidio? Veritas in judiciis nunquã nisi testibus quæritur; reliqua vana & reo nusquam profutura, maxime ubi generosioribus etiam exitium jus præscribit. Nemo miser mentiri recusabit, cui ex mendacio supererit spes. Hoc unicum iter est quod te ad salutem ducit. Finge ergo, male præviso Enedrevi & Tolmitis certamine accurrisse te, animos exulceratos ad amicitiam reducturum, cæterum, malo tuo fato invenisse in necem furentes, adeo ut te amicorum vulnera impedire volentem demerso per costas gladio capulo tenus prosternerent. Excipiet loquentem Tarsias, jurabitque visa sibi fuisse terna cadavera, cum in eum locum venisset quo duellum inter Tolmitem & Enedrevum rumor popularis vulgaverat: nec potuisse uti animo suo ad amborum concordiam quando conatus suos antevertisset fatum, utroque jam mortalitate exuto. Cui judici videberis falsa dicere, verisimilia proferendo? eritne aliquis damnaturus jactatam amicitiam? quænam tam effe-

ræ leges invenientur quæ supplicium bonis civibus inferant? nimirum peribis tu qui mortem contempsisti ne alii perirent. Iam libertas in arduo montis supercilio attollit signa, claroque tubæ sono ad osculum suum te vocat. J. erige te: & horrore carceris mortisque fugato restitue te tibi, & in spem melioris vitæ utili mendacio marcenté animum demulceto.

His dictis, reliquit cubiculum, & me sititorem libertatis in suas rationes traxit, quibus mitigati judices, me, Tarsiamque, per eandem mendacii januam incolumes dimisere.

Statim ab ipsa Pinotidii querela ignari Acignii irarum multa militum manu cingimur, quam offensus ducebat Acignius per sicarios Geryonis vindicaturus injuriam suam. Vndiq; stricti gladii comminabantur mortem. Cesserat omnis miseratio indignationi, & nihil inter tot imminentes neces certius ad salutem fuga. Primi omnium clientes manifestis ictibus attriti suo damno sensere quantis periculis Veritas quæreretur. Mox explicata latius pestis in socios meos grassata est varia clade. Quippe hostilium armorum diversitas diversum vulnus fecerat. Talis in Pirithoi nuptiis pugna fuit, ubi non una nece centauri cecidere. Et jam nescio quis immensi corporis miles vitam meam elato mucrone pretium sceleris sui petebat: Deus, profecto Deus, divertit ictum, & nondum Veritatis aris debitam victimam ad novissimum sacrificium servavit.

Commodum Acignii crudelitatem aliquantulum evaseram, solus: nisi quod timor, & pallor, & trepidatio, & in fatigato per ardua montium & lubrica vallium corpore horror necis, nondum deseruerant fugientem. Desecerat

cerat membrorum robur, & cespes in ignotis agris ad lassitudinis solatium pone fluvium torum fecerat. Assurgebant humili fastigio ad dextram colles in quibus generosissimis vinetis Bacchus triumphabat. Qua campus æquior, flavescebat messe spississima Ceres: eo formosior, quoniam à pluribus annis jejunium posuerat quod olim indixerat raptus Proserpinæ. Neque minore cultu fonticulos dulce manantes sequebatur Flora, quæ florida veste in suavissimam sessionem nymphas invitabat.

Lucebat tertius post fugam meam vesper, & ut alter Hercules pluribus catenis attonitum facundia populum, sic ille præcoci lumine sequentia sidera trahebat. Nec jam instabili face fulgebat Luna; coierant in orbem suum cornua, & sine nubibus in speciem dubiæ lucis coruscabat. Neque somnus dulcedine soporis inquietas palpebras gravabat, sed eas ventorum susurri, & foliorum motus ad perpetuas excubias aperiebat. Dum ausculto si quid solitudinem loquacitate sua frangeret, & arrectis auribus ad omnem strepitum vigilo: proximus sonus pavidam mentem confudit: Donec inter virgulta enituit virgo, tam facili cursu, ut aut Camillam, aut Peneiam, aut Atalanta velocitate superaret. Insequebatur festinantem piscator in senilem ætatem jam vergens, qui labore anhelo lassitudinem populum ad victoriam corrigebat. Vt me aspexit: Ne, inquit, quisquis es, mendacem fœminam sine pœna permittas elabi, quæ datam fidem ideo violavit, ut & sibi libertatem profligandi pudoris faceret, & misero mihi moriendi necessitatem indiceret. Remisit illa de celeritate

sua: &, Si, ait, huic placeat de causa nostra cognoscere, extra invidiam crimenque nomen meum ponam, & validis rationibus promissum meum liberabo. Cum annuissem de patientia mea, collegit altius spiritum, & mox verecundos gestus in hæc verba composuit.

Ratum erat in litem nostram Monasonem pro judice accipere, aut alium quemlibet ad antrum Veritatis populis responsa dantem. Sed illi qui inter solitudinem sapientiam quærebant, per Acignii potentiam in excidium petiti, & plerique eorum semineces, fracti alii, fugatique festinatione, victoriæ relicti.

Geryon Albam obsederat; Albanique per exploratores acceperant, partem exercitus ad vindicandam Acignii injuriam deseruisse castra. Erupere omnes per obsessæ urbis portas, & incautos hostes trucidavere, onustique præda redierunt victores in urbem suam. Iratus Acignio Geryon quod milites sine imperio suo de vallo & aggere traxisset, putavit eum acceptæ cladis causam; & insolentem hominem, qui de fortuna sua tantam licentiam usurpabat, jussit à vultu suo secedere.

Videbatur oppressa Veritas sub Acignii authoritatem, resumptura vires, & desideratam tandiu pacem oculis amabilibus prospectura. Sed obstitit Geryonis furor, cujus sævitia veluti procella concussi Veritatis sectatores, qui Acignianam feritatem effugerant, sub vinculis habentur. Ista bonum hunc piscatorem ad impatientiam obligavere, qui petiturus erat à Veritatis judice, aut mortem suam, aut nuptias meas. Cæterum plerique Deorum etiam extra cœlum suum regnant, neq; omnes qui verum amant sacrariis Deæ retinentur. Patet omni-

 bus

bus coruſcans numen, & ſi quando aliquid diſtulit, tandem cumulate reponit. Quandoquidem autem te diva illa (quæ larvales impetus & mendacia comprimit) fortis ſuffragiis ſelegit arbitrum cauſæ noſtræ, permitte narrationi meæ tuas aures, pro qua laboraturus ſum ne non placeat.

Hominem me natura creavit, ejus ſanguinis, quem ſi vellet renaſci Iupiter Saturni antiquitati præponeret. Sed nemo ab omni parte fœlix de cunis ſuis ſurgit; inſipientia fortunam antevertit, aut ſequitur: & niſi iſta ſint, quoniam nullum præcoquum durabile eſt, cito virtutum ſemina crudeſcunt, & nunquam perveniunt ad frugem niſi per injurias aëris & hominum invidiam.

Hoc, & ætatis ſimul paritas, Clodovæo me junxit. Enimvero nullus inter ambitioſos & invidos bene quieſcit. Et quia principum amicitiæ lente augeſcunt, ſubito extinguntur, ubi inſuſurravere inimici in regis aurem, ut adoleſcentis admonitus contemneret, ſtatim regno depellor & avidis imperandi ſucceſſoribus juvenem principem relinquo. Diu per Italiam exilium meum circumtuli, per Tuſcum tandem, Siculumque mare, devectus Melitam, (quam perpetuum bellum ſupra omnes Europæ inſulas evexit ad famam) ibi prima militiæ ſtipendia ſub Apolide merui. Dein auſpicio facto, votiſque in littore Neptuno reduci ſolutis, armati ingredimur navem, numeroq; potiores hoſtes primo congreſſu fœlici temeritate ſuperamus. Non durat ad extremum ſors faventior, immutat vultus, & maligno aſpectu terret, quos celeri gradu ad læta promovit. Aurum & gemmas ad ima viſcera telluris fæx obducit,

ducit, & nunquam bene fulgent nisi istas & illud ignis examinaverit. Inhorruit æquor, adverso flatu verberati fluctus impediunt remos: nunc velut è scopulo pendemus, nunc reductis undis arenam pulsamus, & ipsa Tartara trepidi intuemur. Donec diu per Acroceraunia jactatos ad Locrorum terram impulere venti. Iam ratis laxatis compagibus aperuerat costas, & per plures rimas acceperat mare: Cum Apolis imperterritus Tyndaridas in tempestate ostendit, tempestiva oratione animos suorum militum ad tranquillitatem reducens.

Scitis (inquit) non aliis hostiis placari Phæstium Apollinem, qui hic pietate cæca colitur, quam humanis: & his masculis quos aut fortuna belli, aut ventorum iræ permiserunt Locris. Tantum externæ fœminæ in oraculi fidem servantur, quod ab amplexu Locrorum regis & alienigena muliere dudum prædixit nasciturum principem, sedem imperii orbis terrarum aut Oeanthen aut Argon Eupaleam facturum. In eam spem ab omnibus universi partibus conquiruntur puellæ & matronæ expectatam sobolem daturæ. Quærendum est effugium quo Cyclopum carnificinas, & Phorbantis implacabilem sævitiam vitemus. Certum est; videbimus Tænarum, & victimæ infelices ante aras Apollinis sine vindicta jugulabimur, si recusetis consilium cujus salubritas non aliter quam per exitum comprobari potest. Quotquot hic viros esse ostendit barba, induite illico mercatorum habitus, & fingite vos per sinum Crissæum in hanc oram sponte descendisse, ut speciosissimas formas per varia maris terræque pericula quæsitas addiceretis emere volentibus. Nos, quorum vultibus tene-

includuntur: domus Eurybati infamis piratæ vicina maria terrasque deprædantis: eruentarum prædarum receptaculum, & spoliorum infœlicium ærarium. Infra, plures sinus errore multiplici per concava telluris currentes. Supra, os arctatum, decrescente paulatim itinere quod ab imo ad exitum cavernæ ducit. Hinc Eurybatus injecto in intima terrarum fune, Stentorea voce, Alliga captivos, Atrax, quos hesterni diei fortuna victori permisit. Statim de abscondito tenebrarum recessu educti adolescens & adolescentula, tam fœlici pulchritudine, ut putares inter arenas surgere lætissima rosarum liliorumque vireta, nisi quod demiserant in terram vertices quos captivitas languidos fecerat. Tunc invocato prospero eventu sic ad adolescentem victor.

Soror tua inter catenas & vincula libertatem sibi fabricata est, & victorem me traxit in sui adorationem. Vbi Zephyrus tota rupe sepultus dudum temperavit à flatu, irascitur Æolo, & motu suo terrarum itinera interturbans, blanditur Veneri, quam ad fontium murmura, & graminis lasciviem vocat. Cessant nimbi, pruinæ, glacies, & meliore vultu collucet serenitas cœli. Non es primus, cui maximæ fœlicitatis exordium Fortunæ crudelitas attulit. Parum absunt ab extremis calamitatibus inexpectata salus, & gloria & divitiæ. Ego vero, quamquam alias imperare possum, deprecor in matrimonium sororem tuam. Si facis hoc, utere omnibus quæ in potestate mea sunt, & famosissimum ducem, tibi amicitiam & duraturum obsequium conciliantem, dignare affinitate tua.

Non vacabat respondere ad cuncta timenti lingua

lingua quippe vim suam perdit in eo qui ultra spem beatus est. Silebat adolescens, cum sic ad Eurybatum adolescentula. Immoderatas miserias excipiunt plerumque tranquillitas & lætitia; non habent extrema modum. Fulmina prærapida celeritate excussà dissipantur illico, & eo minus perdurant quo ferocius micuere. Tot casibus calamitosissima capita inundantibus succedit Amor, nostris injuriis iratus, &, quam conditionem in libertate sperare non audebam, captivis ingerit. Nunc secura libertatis, ad genua tua deposito capite compendium breve necessitati deposco: liceat uxoris nuncupationem sacrificio prævertere. Silentium fratris pro consensu est, qui fugientis comes,& infortunii socius, gentilitiis ceremoniis totus incumbit, & Iunoni jugali meditatur votum. Accendere tædas, constrepere hymenæum, immolare victimas Eurybatus cœpit. Simul clamoribus inquietis miscentur omnia, sævit armatorum manus feroci eruptione, festique diei hilaritatem in horrendam faciem transmutat.

Liphippi recens edictum, impunitatem, bonam famam, reversionemque in patriam latronibus piratisque concesserat, qui piratæ latronisve absciſsum caput detulissent in curiam. His præmiis excitatus Celadon Melandriorum secundus terror, suam infamiam aliena morte liberare voluit, & commilitonis cæde salutem emere. Tentata itaq; militum fide validiorem prædonum manum armavit in ducem. Crudescere interim seditio,& ab inconcinno murmure ad gladios & tela transire. Pavens Eurybatus, & ad repentinum tumultum desperabundus, timensque ne quod etiam post suam

mortem

mortem spolium rebellibus relinqueret, quæ natura trepidantium est: intentusque captivæ nuptiis: inter ancipitia belli pactam uxorem perdere maluit quam Celadonti reservare. Commeavit ad novam conjugem, & inter ultimum osculum inseruit ensem amato pectori, idem bonus maritus, & cruentus percussor. Tum vero omni timore calcato, & eo generosior quia jam charissima quæque perdiderat, irruit inter spicula gladiosque hostiles, certus effundere spiritum, aut retinere per virtutem. Adest plerumque temerariis victoria. Ceciderc cum Celadonte rebelles, & validas manus quas ad erogandam stipem aperire non potuerant, post ereptum spiritum armatas ferro retinebant: ea etiam cura prædonibus honesti exitus fuit.

Cæterum Eurybato Martis Dei blanditiæ pro sævitia erant, & hostium cædes, invidia. Ejulare, singultibus assiduis illa quatere, dolere, lamentari, nemo latronem crediderit, nisi prius in barbaris adoraverit humanitatem. Frons, oculi, vultus, persæpe mentiuntur. Domat feras mentes Cupido, ubi ab aureo arcu dulces sagittas decussit. Immitem Polyphemum ad suspiria coëgit pulchritudo Galateæ, & inter horrorum sylvarum, Deorum contemptum, hominum necem, à puella victus fletus uberrimos ab oculo misit.

Cædis amor, feritasque, sitisque immensa cruoris
Cessant, & tuta veniunt abeuntque carinæ.

Traxit ab inferis Plutonem Proserpina, Tantaloque atque Ixioni remisit pœnam.

Agitur novis furiis Eurybatus, & lymphatico ritu torquet se ad insanos motus. Periit, quia perire non potuit, & inter victrices pa-

mas renuntiat saluti. Tinctus hostili sanguine, suum amisit, totque infestis spiritibus ad Acherontem missis, non retinet suum. Vt vero ad mortuam (quæ ante ora speluncæ in cruore suo jactabatur) rediit, questus de crudelitate fatorum laceravit vestes, amplexatur avide corpus exanimatum, furentiq; osculo adhæret cadaveri quod ipse fecerat: & tanquam suum crimen excusare vellet, dedit domum suam conditorium defunctæ, positoque ad antri aditus immenso lapide, diu multumque defletam dimisit, & casum suum insana voce queritans, egreditur de Pyrenæis montibus, solatium in ignotis terris præsumens, inque horrida solitudine pii sceleris supplicium. Vagum tamen hominem comitabatur luctus, & quia cum aliena desereret inferebat sese, amor conjugis, & furor, & insania, trepidum pectus occupabant; adeo pauci sunt qui se in potestate habeant, & facilius est totum populum servitio premere, quam erigere animos supra minas & tumultus fortunæ. Tandem post errores diuturnos venit in has terras; &, extructo in proximis collibus tuguriolo, radicibus diu pastus, corpus semivivum ægre licet traheret, ægrius tamen mentem, cujus ærumnas cumulabat tempus, & otium, & amissæ conjugis desiderium. Vnde & hodie in limine eremi simulacra Mortis & Amoris, hic arcu protenso, illa concussa falce, ad æternam facti memoriam stantia visuntur. Legiturque hoc Eurybati epigramma; nam & ipse componebat carmina ubi aliquid de impetu suo furor remiserat.

Quid fugis, ah demens, comitantes pectora flammas?
Sævus habet pennas, spicula sævus habet!

Præ-

Prævenit celeri fugientes improbus ictu,
Et volucri penna, quod fugit, assequitur.
Si vitare velis durantem in vulnera dextram,
Ad qua confugias brachia Martis habes.
Vna est, & verax summa virtutis imago,
Vivere cum possis, non timuisse mori.

Concluserat epigramma; subiit intemperans humor, qui sensibus immoderata insaniæ permixtione vitiatis totam mentem præcipiti & extremo corrupit exitio. Non potuit pati diutius indomiti mali vulnus saucium pectus: domesticis Eurybatus concitatus furiis egit se de saxo, quod impactos vicini fluminis fluctus elidit. Vastus ruentis fragor aures nostras invasit. Accurrimus, occupaverat jam canum litus exangue corpus, cum mox inter obluctantis animæ moras, & crebros singultus, jam sanus & fœlix, experientiam fecit aliquid esse quod insanos Amoris affectus sanet. Hæc aliquando Apolidi narrabam juveni nobilissimo & formosissimo, qui casas nostras hospitio suo dignatus fortunatos nos solebat dicere, qui remoti ab ambitionis studiis otium & vitæ tranquillitatem sequeremur unico mortalitatis incommodo à Deorum vita discrepantem. Tum ille, post longa suspiria & lacrymas in Eurybati casum miserabiliter ejectas: Hæc, inquit, vis vorticis quæ cupidinem in frænis habet majore diligentia contemplanda est, & ad aliquam naturalem causam indagatione solerti deducenda. Hanc ego de frigore natam ausim asserere quod rigore suo contrarium ignem depellat, & pæne cum amore summoveat animam.

Sub ipsis fluvii aquis exprimuntur gelidi fontes, qui pluribus venis eluctati acceptas vir-

tutes & potentias receptaculis suis inferunt. Saturnus, sive plumbum viscosæ materiæ impactum nexumque, subtilibus fibris quod minus concretum est eliquat. Illud si præteriens unda secum trahat, proculdubio qualitates induit Saturni, qui siccus & frigidus fugit coitum, & maligno aspectu Venerem premens ostendit odium quo in sequiorem sexum crudeliter inclinat. Similiter argentum de sympathia Lunæ quæ frigida, & humida est pruritus venereos necat: unde & casta Diana à Poëtis vocatur, & abscissa Saturno genitalia fabulæ referunt. Itaque, si per minera plumbi aut argẽti colãtur fontes qui occulto itinere subeunt terras, statim exuunt nativum saporem, & insertas metallorum potentias verberatione crebra motuque suscipiunt, rigorem materiæ, per quam fluunt, beneficio trahentes; frigusque Saturni aut Lunæ, aquis in quas descendunt penetrabili gelu inurunt. Hinc contra faces Cupidinis virtus, & frigidus torpor, & insperata quies æstuanti animæ concessa. Quod apertius videtur in lapidibus quorum vires utrunq; sidus auget recondita communicatione aspectuum, qui procul à sublimi ætheris vertice discretas gemmas celeri transcursu corroborant. Inferiora quippe superioribus per mutuam applicationem copulata miraculorum speciem exhibent. Hinc turchesia, androdamas, chalcedon, enydros, exebenus frigidissimi lapides, de utriusque sideris aspectu amentiæ amoris medentur, & libidinem frænant: cum ex mixtione terreæ qualitatis in concoctione sua nihil obtineant de qualitate ignea. Hæc conservat terra, & emittit. Videamus quid aquæ ut medicatæ sint sorbeant, ut ex-

cludant desideria libidinis & omnem pruritus titillationisque affectum.

Vestiunt aliquando fluminum fontiumque ripas gramen; & herbæ, cupidini medicamina: inter eas, hastula regia, sabina, ruta, vitex, sylvestres lactucæ, cunila, & nymphæa. Quæ omnes aut vires suas transmittunt, affunduntque fluviis per radices ad ima subeuntes, aut folia, floresque, ventis & autumno excussos permittunt subjectis fluctibus; quorum humore corrupti ponderibus suis deprimuntur; hos unda tandem devorat; quæ novis succis imbuta, pari cum littore suo medicamine superbit.

Erat aliquid quod ultra malorum meorum partem inquirerem; laborabam in Apolide; & ipsa cupiditas sciendi quis ille esset, fletus meos, & lamenta tardabat. Prævenit Vindocinus desiderium meum, & ad anum, Rogo, inquit, mi parens, noli destituere cupidum adolescentem sua spe; perge ulterius, & istum Apolidem describe mihi, ut sciam an sit ille quem quondam apud Locros in fœmineas vestes insertum & absconditum deserui. Pluris hoc faciam, quam si omnes ab occulto latentes Naturæ potestates in apertum exercitata subtilitate produceres. Istæ, inquit puella, meæ partes erunt, si lassata mater subsistat & scenam mihi longioris calamitatis permittat extendere. Concessit mater. Tum illa; Mediocris Apolidi statura, moderatus gestus, singultus frequens, capilli nigri, & in modum corvorum quoties ad solem convertuntur deflexi, varie pro sua nitentes agitatione.

Sic picturato prætexens aëra limbo
Ducit ab adverso speciem Thaumantias astro.

Frons porrecta, arcuata supercilia; cærulei oculi,

oculi, & fulmina subinde torquentes; nasus neq; in labra depressus, neq; recurvus in frontem; osculum quale Venus blandiebatur Adonidi; genæ, mentum, cervix, manus, rosarum liliorumq; cognatione notabiles. Hem! adest, exclamat Vindocinus: agnosco ducem meum, & jam reducem lubens amplector. Prope etiam erat ut exclamarem, Et hæc quoq; Chloris mea est: nisi recepisset interruptum sermonem virgo; &, Hoc, ait, in posterum probatæ humanitatis erit si sine exclamationibus facili patientia loquenté velitis audire; ultro etiam vestros affectus excuso, qui ab auribus ad oculos deduxerunt audita, & præsentes vultus finxerunt quos à nobis tanta maria & circumfusæ terræ revellunt. Paruimus imperio. Tum illa factum silentium historia memorabili remuneravit.

Tantæ pulcritudinis adolescens istius domunculæ latebras inviserat. Illusit Cupido simplicitati meæ, & rusticam puellam sævienti face irritavit. Cessabat antiquum in tædas jugales odium, & modo quæ tot petentes eram aversata, nuptias ultro petebam. Restitit Apolis, & blandiente dicto revocare me ab inutili amore conabatur. Ignis repulsæ crevit, & in imo corroboratus membra omnia in maciem & languorem trahebat. Monuit tandem ut propinqui vorticis experirer potentiam, & morbum quem sanare non poterat aliena medicina expellerem. Ratum erat uti consilio temere amati si ultimam querelam contempsisset. Ingredior de die Apolidis cubiculum. Cubabat ille meridie, & solis æstus humenti somno demulcebat.

Invado dormientem effusissimo amplexu: &, Teneo te, inquam, qualem jamdudum pe-

 tieram.

piscator in proximum gurgitem quem vicini fluvii rapidior impetus faciebat sese non tardatus immisit. Percussi recanduerunt fluctus: discessere primo in exiguos orbes, deinde in latiores, qui post paulum evanescentes in planitiem fluentis aquæ soluti sunt. Exeruit postremo naufragum caput ab amne, qui repetitum circumactumque infestis vorticibus corpus sicco littori reddidit.

Promittebat domorum vicinitatem circumjacentium agrorum cultura ad proceritatem segetùm vinearumq; luxurians. Humeris piscatorem imponimus, iter ad ostia fluvii carpentes; ac momento temporis in humilem ascendimus collem, è quo vimine obducta tecta prospicimus, tuguria agrestium quæ sequuta fluvii amœnitatem ripis insistebant, in monticulo sita, & clivo adeo fallente assurgentia, ut alias quam cum ascenderis, non sentias te ascendisse. Stabant ante fores mater & filia diurno penso fusos implentes, qui filo tenui de proximis calathis subinde ducebantur. Sed filia suum opus morabatur, intenta carmini quod suavissima voce canebat.

Oschara qui placido cursu, crispantibus undis,
Volvis lapillos aureos:
Et dulci retinens defessam murmure Lunam
Ad littus invitas tuum:
Carpere seu malit somnos, seu clune procaci
De nocte nymphas ducere
Ad numeros agili ferientes ter pede terram.
Hac inter attriti gemunt
Per riguum nati gramen sub pondere flores
Quos unda nymphis educat.
Venit & ad turbam satyrorum læta juventus,
Meroque Silenus gravis.

Quique

Quique colit vineta jugis innata propinquis
Lyaus invectus cado.
Et succincta caput flava Trinacria messe.
Num juvit & me ponere
Quas Amor accendit duras in pectore curas
Molli sub alga littoris,
Quod ver perpetuum vestit florentibus herbis?
Hem duco mecum numina,
Per quorum jurare faces arcusque severos,
Mortale formidat genus,
Cum videat non ferre pios sua vulnera Divos.
Si scire qua sint expetis;
Durus Amor, comitesq; Dei, luctusq; dolorq;
Hac turba lecto me trahens
Excutit è somno, & secum mea gaudia defert:
Vrit medullas acriter,
Et flammas animi repetitis ignibus auget.
Quid lentus expectas tuam
Si nunc fata sinunt Alitophile visere Chlorim,
Multum furentem fundere
Quidquid habet rabidi flammarum in sanguine amoris
Lauroque myrtum jungere?

Vt exposuimus piscatoris casum orantes extremam defuncto humanitatem, sexagenaria mulier minus polita quam sincera responsione animorum perturbationes fregit.

Raritas conciliat rebus admirationem: sub oculis posita solemus negligere, pro incertis maria transmittimus, & in extremo orbe stulti tum mentis, tum corporis ægrotationibus, quærimus remedia quæ Natura ante pedes posuit. Seu quod omnium rerum desideria languescunt ubi vicinitas & occasio utendi facilitatem fecere, seu quia differimus videre quod quoties placuerit possumus. Permulta in solo nostro

nostro nata negligimus, quæ si portentosa servaret Ægyptus, aut Græcia miraculorum ferax, singula jamdudum lustrassemus, longinquorum nimium curiosi. Quid juvat currere per Ionium mare ut Amoris flammas extinguere possis, premere Deucalionis exemplo Actæas aquas, & præcipitem se dare per sinum Ambracium, quem in similitudinem jacentis totæ Leucates promontorium circumscripsit? quid Anterotos numen agnoscere, & apud Eleorum gymnasium sacrificare oblivioni? Melius Selemni aqua præterlabentis Achaiam fluvius iste ab amore liberat, & Cupidineis affectibus abstinentiam inducit, coërcetque suo frigore voluptuarios motus. Hoc docebit vos iste, qui mox cum somno relinquet antiquos ignes, ostendetque nondum se mortalium numero decidisse.

Vt flores relaxata hyeme in tepore inchoantis Veris frangunt terram, & debili fastigio micant, postmodo calefacta humo vernant, surgunt, aperiuntur: Sic piscatoris pectus extolli primo cœpit, & spiritus alte conditus emergere, postea fortius egeri, pulsari salubri pulsu tempora, assurgere demum cadaver, & ut antea solebat, loqui: nisi quod omnia alia meminerat præter amorem, cujus flammas inter nivales aquas venerabilis fluvii reliquerat.

Tacentibus nobis ad hoc miraculum, repetiit mulier quod omiserat. Et nihil magis, inquit, in Poëtis condemno, quam quod fabulis Naturæ providentiam tegunt, & occultas vires cuncta moventis ad inanes causas & ridicula facta referunt. Sic Selemnum in Argyræ formam æstuantem deformatum in flumen fabulantur quod Cupidineos ignes fugat

Sic Salmacidem oblaqueatam amore Hermaphroditi Cariæ fonti mollitiem dedisse. Anigrum induisse pestilentiam de cruore centaurorum quos Hercules interfecit. Clitorium abstemios facere de facto Melampi Amithaonis filii. Arethusam Alphei flammas vitasse mergendo se in specum, ut per obscuros terræ meatus concavasq; partes errando, insinuante se fluctu telluris angustiis, adveheretur Ortygiam. Citius anhelos equos æquore Phœbus tingeret, quam Poetarum figmenta super ejusmodi fluminibus dicto assequerer. Fragilis & laboriosa mortalitas in Naturæ secreta raro pervadit, ideoque miracula putat illa quorum rationes causasque ignorat, & cum veritatem occupare non potest, recurrit ad fabulas.

Sic fractis publicorum ingeniorum aculeis hebetantur mortalium sensus, & cum ultra capacitatem suam inquirant, contra Naturam furente zelo torquentur. Ridet ejusmodi deliria sapiens, quæ pervicax superstitio & scrupulus innocens invenere. Aut enim veræ rationis scaturiginem novit, aut alium novisse existimans, ingenue fatendo inscitiam suam, non erubescit hæsitare ad abscondita. Habent omnia proprietates suas, & ab illo momento quo creata sunt, summi numinis munera conservant, quæ per experientiam & tempora in apertum proferuntur. Pauci anni sunt, à quibus istius gurgitis mirabile frigus quod Amorem extinguit, hoc casu revelatum est.

In faucibus Pyrenæi montis qui inter Hispaniam & Gallias jugum suum extendit, nivesq; & nimbos sublimi vertice suspendens inculta vastitate horret, spelunca collibus affixa respicit mare, qua Gades & Calpe Euripi angustiis inclu-

mas de rupibus dependuli immiti lumine spectabant, quos in carcerem & tenebras celebri supra noxiorum reatum ignominia socii pessimi trahebant.

Præibamus nostris vinculis triumphum gravem, & suspensos ad lenta supplicia spiritus torpore magis quam metu premebamus. Tunc ego non inscia periculi quod utrique imminebat, osculo Eurybati genu adorato, præcocia fata & salutarem sola celeritate mortem mihi fratrique (sic Alitophilum appellabam) deprecata sum. Eurybatus expalluit ad constantiam meam, & blandiore vultu ne desperarem de pietate sua monuit: vocatoq; Atrace imperavit ut utrumq; diligenter procuraret, & eximium (ut ajebat) par formæ in crastinum reservaret sibi. Sed jam Atrax conceperat flammas, & subitæ miserationis affectione permotus, misereſcere se simul & amare sensit. Amor enim plerumque à miseratione venit. Vt in tristem & ignavi frigoris plenam speluncam descendimus, per obliqua devexa in imum deducti, cedente solo instabili vestigio, & refugo lapsu onus suum male sustinente: Atrax qui nobiscum descenderat nostris miseriis adsuspirans, & novis Cupidinis ignibus ad misericordiam motus, sic in[illegible]it.

Coacti estis vela venienti tempestati aperire, & iratos fluctus sequi quamcunque vos in plagam detulerint. Miseret me conditionis vestræ! & vellem, si liceret, mille pœnarum indagine irretitos etiam meo sanguine liberare. Nisi credideritis suadenti, sero lamentationes illicitas refricabitis, & ad cruentum supplicium expositi, nequicquam movebitis ad redemptionem vestram prædon[illegible], quos mixta tabo,

saniequе,

sanieque, & planctibus carnificina suavius unguentis delectat. Palam est; Chloridem amat Eurybatus, & occulta libidine demorsus, per vestrum ludibrium quærit irritatis ignibus satietatem. Videris Alitophile an malis sororem tuam concubitui quam justis nuptiis exponere. Ingeniosus est ad medicinam suam Cupido; semper aliquid honesti prætendit, sub quo lateat inverecundus furor, excitatus ad opprobrium verecundissimi sexus. Plures puellæ nuptiarum spe delinitæ prostituuntur infelici patientiæ, quam lenonum astu fornicibus inter sellas & meretricios titulos, quibus captura sua nisi postquam deceptæ sunt manifesto apparet. Deposcet Eurybatus in jura maritalis tori sororem tuam. Cæterum nihil aliud quærit, quam perditæ & jam sibi expositæ corpus objicere publicæ luxuriæ, militesque suos in prædæ partem & novissimas delicias vocare. Sed si tibi placeat melioris fidei nec minoris vivacitatis volens, volentem adoptare fratrem; habes me meditati ultorem opprobrii; sine vestro periculo sumpturus de barbaro duce pœnas, & vos incolumes quocunque jusseritis deducturus. Sanguis ille ab hostilibus venis tractus, cementum erit perpetuæ affinitatis indefessa thalami copula inter nos coalescentis ad perfectam concordiam.

Talibus dictis, stetit mutus, & similis alta cogitanti. Cumque mentito sermone approbasset Alitophilus affinitatem suam, osculatus est dexteram victoriam salutemque pollicentis: laudataque pietate propositi, socium quocunque sese facinori appararet humanissima urbanitate obtulit. Nec mora; conclamat Atrax mitterent in subterraneos recessus funem.

Statim

tieram. Dimovit ille somnum, & obstantes libertati suæ manus de pectore suo decussit. Dii boni! quæ rerum facies? quod formæ monstrum? Pendebant è collo inornati capilli, & sideribus similes oculos veluti nube tegebant. Pars avulsa candidissimos flores ad miraculum aperuit. Protuberabant gemino colle lactei sinus, qui nudi ementitum sexum cum stupore meo vulgaverunt. Vix me suspexerat, consedit prior impetus; servataque suavitate purpuræ quam fecerat ira innata modestiam verecundissimo rubore notavit; & quas ad supplicationem porrexeram manus suis interserens, Vides, inquit, ut miserabili ureris flamma, quam virilis habitus mendacium suscitavit. Ardebas hactenus in muliere virgo, & nisi prodigioso cupidini medelam casus attulisset, manebat te tristis exitus, & adductum ad desperationem vivendi tædium.

Quid sis nata vides, nisi te quoq; decipis ipsam.
Et pete quod fas est, & ama, quod fœmina debes.
Spes est quæ capiat, spes est quæ pascat amãtem;
Hanc tibi res adimit.

Quandoquidem autem tibi sexus meus patescit, nolo te fraudare majore cognitione vitæ meæ, cujus recordatio præteritorum malorum gravitatem obruit, & lento torpore solvit molestiarum sollicitudinem ad quam miseram me Fortunæ crudelitàs reservat.

Nolens deducta de viri manu ad invitum torum, postmodo sum experta quas inimicitias male contracta matrimonia parerent; quam injuste lex regni divortia sustulisset, & impio vinculo retinuisset quos hymen male invocatum funerali face lustravit. Multi hodie mariti vivunt pudoris illius beneficio qui raro

sexum

sexum nostrum nisi cum virtute omni deseruit. Illos tamen creberrima vota pulsant ad tumulum, & nisi nos reverentia famæ contineret, plures Medeæ, & Clitæmnestræ, quam Alcyones & Alcestes invenirentur. Omnino displicebat maritus: sed neque tunc erat alius qui placeret. Post quinquennium viso Alitophilo exarsi, & nondum corpore adultera innuptam me desiderabā, ut amatori meo præter ætatis florem totam me & ex voluntate traderem. Cæterum intempestivo connubio sociatæ sola corruptarum nuptiarum vindicta supererat. Adjuvabat desiderium soror mea provectioris ætatis, quæ marito meo infensa per reatum meum quærebat illius contumeliam.

Sed si jam vellem fines transire pudoris,
Hic major culpa causa futurus erat.

Marito castellum fuit ad Oscharæ ripas, quas altiori culmine tegit, & pressos lapides sublimi mole patefaciens in palatii superbiam elevat. Illic sæpius convenimus conciliatrice sorore, quæ eo ardentius sequebatur Alitophili partes, quod aliquando simili adultero mancipata, delectabatur adolescentis imagine, qui vultu & voce, & gestu amatorem suum referebat. Interim, si quid ab amplexu vacabat, scribebam versus, qui absentem Alitophilum revocarent. Hinc illi quos habes à manu mea; & quorum concentus dulcedinem si servaveris, habebit aliquid Arion quod invideat.

Timendum erat ne voluptates satietate languescerent; providit casus ne impune liceret esse beatis. In suspicionem quippe Alitophili maritus meus nescio quo modo inductus ultionem parabat. Expugnaverat zelotypiæ dirum venenum otiosum hominem, & incer-

tum spiritum ad crudelitatem verterat. Nactus deinde occasionem vindictæ, homicidio quod cogitarat accingitur. Vtebatur adolescés contigua domo. Ecce, dum de nocte dormitionem capessit, improvisum adoriuntur armati, & circumfusi per latera male resistentis insiliunt, premunt, vulnerant: & nisi prosternatus moribundo similis pedibus pulsasset terram, nunquam sicarii temperassent ab ictibus; contra glomerata procella procidisset amatum caput, & ad necem non dubiam vapulasset.

Hujus cruenti facinoris fama totam civitatem pervagata, non alium nocturnæ cædis authorem quam maritum meum faciebat, eo manifestius, quod in fuga inter jacentis pedes pileum reliquisset. Hoc, ut infœlicis aures percussit, denegatæ voluptatis indignatione furens, incensos animos ad scelus acuebam: cum litteræ mihi ab Alitophilo redduntur, in hunc modum scriptæ.

ALITOPHILVS CHLORIDI S.

Nondum me pœnitet usurpatæ per furta licentiæ. Firmissimum vinculum erit geminatæ affectionis, si nos dissociari non sinas. Minus me mariti tui vulnera quam tua cruciant. Ista, æterna erunt; illa, jam evanuere. Adeo Marte acrior est Cupido, & periculosius ferit. Præclusit aditus rumor in castellum tuum, opportunum tamen clandestino colloquio locum inveni, si nihil omiseris de amore tuo. Cras me reperies in templo Veneris Hetæræ quod ultra urbem est. Illic consilium quod utrique expedit aperiam. Omnia salutaria & commoda si mature veneris. VALE.

Placuit invitationem sequi, cum jam expe-

ſtatione turbida etiam de momenti mora conquererer. Deceſſit nox, & ut ſequens dies Solem Mundo reddidit, ſacrario Veneris illabor. Prævenerat Alitophilus diligentiam meam, & ante pulvinar Deæ procumbens, ſolitariam complexatus ſtatuam propitium conſiliis ſuis invocabat numen, & hoc votum inſerebat ſaxo quod divinam imaginem ſuſtinebat.

Dea, quæ flaminibus ſiccis inducta fugas nubila, quam cum gaudio elementa omnia ſuſcipiunt, quæ tempeſtates revocas, coërces inimicos ventos, deſolatam terram reparas, extinguis diſcordiæ ſemina, concordiam ingeris; permitte nos aliquando quieti noſtræ, & cœptis meis aſpirando famulos tuos conſerva, quos ferventior in numen tuum cultus ad odium mortalium crudeliter expoſuit. Si tuis precibus, Deorum Dearumq; iræ remolleſcant, inviſemus ſaluberrimam illam tuam ædem, quam Pyrenæus in arduo montis ſuſpendit, & initiati ſacris tuis, ſoluti voto quod ſyncera fide ſignamus, docebimus alios, per te ſolam genus humanum conſervari.

Vbi nos voti reos fecit, deſeruit ſtylum, & lento ſermone cunctabundus ad me, Vt, inquit, mea Chloris, effugiamus mortem, tibi moriendum eſt. Cum devoviſſem caput pro ſalute loquentis, ille pauca quæ ad rem noſtram pertinebant, ſic profatur.

Ea volui ſcire, quæ non modo ab Europæ terminis disjunxit Natura, ſed & ſecreta illa quæ ubique terrarum penetralibus ſuis reſervat. Cum enim denegetur nobis diu vivere, diſcendum eſt aliquid quo nos vixiſſe teſtemur. Cita morte præoccupati terram relinquimus. Minus tamen queruntur hi quos philoſophia ad

ad reconditarum rerum miracula vocavit. Hoc adminiculo multa percepi quæ vitam melius sustinerent, & mederentur periculis, quæ reliquos ad desperationem per compendium ducerent. Videmus firmiora quælibet præcipiti velocitate labi, & ortus occasusq; intra momentum temporis revolvere. Perficiendum est, ut purgata caligine, qua mortalitas hominum mentes inficit, serenitatem subinducamus, & imminentium malorum revocata per prudentiam procella conquiescat. Inter alia, vires herbarum occultas quæ de telluris gremio surgunt apprime novi, quarum spiritus nescio qua contagione naturam ipsam videntur corrumpere, & ad humanum exitium noxaliter nasci. Ejusmodi venena sunt, quorum frigore velut hostilibus flabris inhorrescit sanguis, & animam indignatione vehementi verberatam de corpore suo plenissime discutit. Inveniuntur tamen herbæ succis minus noxiis, quæ gelato quidem rigore speciem mortis inducunt, & elisis pulsibus inferentes torporem medicatos homines mortuis similes reddunt; cæterum, post longum somnum refunduntur per membra vitales spiritus, & torpente veneno depulso, ereptam pro tempore cum motu & sensu remittunt animam. Hac potentia nobilitatur inclusus huic pyxidi pulvis. (porrigebat pyxidem.) cujus vim soporiferã quicunque per suffitum hauserit, tolerare non potest; sed statim solutus in somnum, per totum biduum obdormit, donec remeante per artus calore qui circa pectus servatur, iterũ resurgat. Fit autem ejusmodi pulvis, de lactuca sylvestri, absynthio crambe, melanthione, papavere, rosa, narcisso, croco, ligustro, baccare, hedypnoide, & cytino:

cytino: pinnis dextris vituli marini cum corallio & melle demersis in ollam ad ignem ferventem. Hunc si aspersum ardentibus favillis olfeceris, confestim succumbent oculi venienti somno, tam arcto torpore, ut interclusi spiritus non vini odore, non aspersione aquæ, non fomentis ullis in venas remeare possint. Sic Orci victima credita, funus eris, feralem pompam prosequente populo, & exoso illo marito tuo, tum multis amicitiæ & pietatis supremæ nominibus, tum mœrore squallido, & immoderato planctu, ad sui spectaculum spectantium oculos evocante. Providendum tamen est commoditati nostræ antequam ad sepulturam & manes descendas. Conficies testamentum sorore tua hærede nuncupata, ea tamen prius clam admonita ut bonorum tuorum semissem ad te procuret pervenire quocunque rediviva jusseris. Cavebisque speciali mandato, ne illa ex ornamentis tuis quidquam detrahi permittat. Velle te inferri sepulturæ tuæ pretiosissimam vestem, margaritas, monilia, & alia mundi muliebris quorum affectus ultra mortem etiam ambitiosis perdurat. Ut vero gravitate somni discussa sese in venas refundet renascens calor, & recuperabit vires vigoremque suum creditum nuper cadaver, revolvam ego de monumento tuo lapidem, & te desiderium meum de Acheronte revocabo in vitam. Frustra quæ subsequuta sunt per partes narraverim, ne tristi & mœsto sermone veluti pestifero alimento patientiam tuam detineam. Accepi pyxidem, deserui Veneris templum, feci quæ dixerat. Obdormio, ornataque gemmis deferor meorum manibus ad nobile sepulchrum, quod solutæ jam in fœto-

rem parentum reliquiæ formidolosum fecerant.

Non aliter Dido summas in sede sub auras
Erecta ingenti, crinem de fronde coronat
Funerea: pendent gemmata monilia collo,
Involvit tum compta comam; mortemq́, serenis
Depascens oculis, varios per brachia flores
Texuit; arsuroi committens ignibus artus
Sidonio projecta toro. Stant corpora circum
Educti tenebris manes, & funera lambunt
Telluris permissa sinu; descendit ad umbras
Infælix anima, & populos per inane volantes
Mœsta timet, trepidatq́ novu simulachra figuris
Cernere, nec notos olim cognoscere vultus.

Is honor ad tumulum per alienos pedes eunti fuit, adjectis corpori ornamentis quæ in nuptiarum superbiam venerant. Sic officiis feralibus peractis, & imminente hora salutari, qua recuperare vigoré suum corpus debebat, rediture salubritatis expectatio Alitophilum campo steterat, in quem extra civitatem de Senatus consulto Duelliano quicunque de familia nostra finissent mortalitatem non sine pompa deferebantur. Vt venit ad tumulum revoluturus saxum quod aditus obserabat, patere jam sepulcrum offendit, & intus murmur, quale latronum spoliantium sepultam. Quo percitæ mentis torquetur furor? minimum malorum mors illi est qui semel contempsit mori. Descendit ad imas tenebras, & fulgore gladii, facisque, quæ omnia utraque manu simul rotabat, umbrarum & tumuli violatores ad trepidum pavorem perstrinxit. Sic arbores vibratæ véto tremiscunt antequam fulmine feriantur; illud enim præmittit spiritum, & agit ante se dum rupta nube pervolat. Cecidere de mani-
bus

bus impiorum novissima defunctorum spolia, & territas suo scelere mentes fortuitus horror turbavit. Improvisa raro moram patiuntur ad recolligendum se. Reliquere arma nocturni grassatores quibus sepulcrum ruperant, & ut effugerent pœnam quam Constantii & Iuliani leges ut sacrilegis minabantur, deseruere naturam suam, horrendumque propositum quo manes inquietaverant, inusitata verecundia & incognito metu mutavere.

Nondum bene exierant, pertentat Alitophilus partes omnes subterranei specus, & ut me dormientem aspexit, totum se labante spiritu super meum corpus effudit. Inter hæc allevatis luminibus agnoscere amplexantem incepi. Iam mihi, jam illi reddita refici, & relaxata potionis vi ad superos remeare, nisi quod adhuc claudebar tumulo. Rediere quoque vires Alitophilo, assurgimus; & ornamentis quæ passim circa cadavera jacebant (nuper spolium latronum) requisitis, sublatisque, mortalitati nos reddidimus. Putares Eurydicen de Tænaro tractam Orpheum sequi, si aut Alitophilus tenuisset citharam, aut ego relapsa sub umbras & iterum obvia Cerbero ad geminatos irascentis latratus palluissem.

Sic ab inferis remeantes, obducto tumulo soluturi votum antelucio petebamus ædem Veneris Pyrenæis jugis sacratam; & jam multum itineris emensi eramus, cum latronum (qui sub Eurybato militabant) manus effera decepit pietatem nostram, & incautos catenis oneravit.

Insidebant sublimioribus locis incultorum montium prædonum reliquorum examina, & veluti piaculares damnatæ solicitudinis victi-

mas

Statim ab alto arripuit demissum, & simul de nocte speluncæ rediit ad Solis lucem.

Erat Celadon corpore vastus, strenuaq; manu, & ad quem, si Eurybatus non fuisset, communi consensu ducatum latrones detulissent. Vbique terrarum invidia regnat, & ipsa imperandi licentia inter prædones æmulos habet. Illum Atrax in solitudinem traxit, ne aures alienæ venirent in secretum, & inconsiderata prudentia in exitum consulentium verteretur. Obsequium, inquit, quod arctissime tibi devovi, non patitur silentii crimen. Ne Mercurius sinat ut quod revelatam gloriam tuam spectat dissimulem. Quæ scio, timeo. Et hoc pii timoris officium erit, si illud impia taciturnitate non corrupero. Fraudare te præda tua Eurybatus destinat, & quam captivam fecisti, suam facere. Vt intelligas, quam nullam occasionem ostentandæ ambitionis licentia contemnat. Procedit in dies immodestius, & male data authoritate, vitiisq;, melius ducem agit, quam justitia, & virtute. Sic impunita luxuria, vel dissimulata incrementum accipit, ut collegium nostrum tyrannica potestate oppressum, nihil jam aliud quam humilem servilemque metum suspiret. Ita dum Eurybatus in eundem hominem non putat convenire potestatem & moderationem, duas res diversissimas junxit, contemptum, & temeritatem. Nunquā bona valetudo est in corpore tyranni, perpetua febris venarum temperiem perturbat, micant in vultu novi subinde flammarum fluctus, audiuntur suspiria, & anhelitus laborantis, aut aliorum quos ipse ad luctum cogit. Amat expressas metu voces, & coactam laudationem sui; ubi multum risit, nece remuneratur. Sed solvit

tan-

tandem sacramentum omne, & sodalitatis vinculum, tristis illa patientiæ ancillantis necessitas: & licet indomita potentia aliquot horis regnet, postmodo tamen debilitatur, & frangitur, ubi generosi spiritus bene concitati laxavere tempestatem, & indignationis suæ ventos dudum timoris carceribus clausos ad libertatem emisere. Macte animo; expiabitur si jusseris cogitata contra prædonum leges voluptas: unco, laqueo, & ignibus, & strage sua, si volueris, Eurybatus publico latronum generosissimorum gaudio litabit.

Non dissimulavit Celadon sibi placere ejusmodi consilium, quod laudabilem audaciæ suæ mortem aut imperium intra momentum temporis promittebat. Simul cum amicis super ea re clandestino colloquio disseruit. Quibus ubi periculorum societas, & loquentis gloria placuit; Martiæ cohortis majore parte ad concionem vocata, vim & robur circumstantium laudavit, apud eos spes omnes suas & salutem residere. Si annuerent de bello quod parabat, proximum diem Eurybato extremum futurum. Plus esse fiduciæ & secordiæ quam magnitudinis emollito per delicias duci. Quo sublato, prædas omnes & spolia communia fore. Sibi nomen imperii, illis laudem concessi, & fructus relicturum. Pararent desides manus, & gladios rubigine infectos ad pugnam acuerent. Neque se injuriam suam queri, quamvis Eurybatus Chloridem laborum suorum præmium rapere cogitaret. Omnibus fraudationem prædæ & pecuniarum per pericula petitarum pro injuriis esse; mox, si surgere ad ultionem properarent, illis solatium. Necessitatem impositi silentii manu redimerent. Daturum prælii

prælii signum, si se sequi destinassent, & vestigiis ad salutarem victoriam properantis insistere. Præmia virtutis geminata, spolium cæsorum, & libertatem. Illud ante oculos esse: Hanc ab edicto Liphippi pendere, quod latronum percussoribus postliminii jura dedisset. Periculum in mora esse; laudabile, si aggrederentur; securum, si occiderent.

Assensere milites loquenti, murmure, clamore, pulsu, sonituque, & affrictione clypeorum; verum virum, ducemque, spreta alterius libidine ingenti laude efferentes.

Dum hæc agebantur, Alitophilus alligatus collo meo sine intermissione flebat. Ergo, inquiebat, non licebit mihi tecum mori? Nunquam ex animis fatorum discedet furor infœliciter pertinax? Relinques consuetos sinus, & æterno dissidio æternum amorem in te meum damnabis? Velut in solitudine squallebit amatum pectus, & nova face per calamitates & servitium subdita deflagrabit alienis flammis? Quidquid erit, crudeles Dii, forti viro licebit honeste mori. Ingemui: &, Ne, inquam ego, antiquam constantiam descivisse credas. In animi bona Fortuna nullum jus habet. Mens interna virtute freta rebus adversis opitulatur. Premitur, non opprimitur; imo fortior assurgit. Inter procellas, tot bellis domesticis, tot externis lacessita, extra turbam & tumultum est. Sibi semper vacat. Excitātur motibus ignes reciproci, & cum urendo clarescant, fortis ludibrium pro materia & alimento demordent. Constantius per miserias amor surgit, & fidelius corroboratur. Quidquid sit: nunquam me Atrax aut Eurybatus in torum suum deducet.

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores

Auferat,

Auferat, ille habeat secum, servetque sepulchro.

Iuvabit aliquando libertatem redditam experiri. Tristitiam, risus excipiunt. Ad defectum noctis, dies socialis properat, & ubi collisæ nubes inferunt obscuritatem, semper aliquis fulgor murmurantes undarum pulsus oculis navigantium ostendit. Maximum solatium est ferre sortem suam. Plerumq; auxilium ab abscondito temporis mora profert, semperque aliquis de Diis mortalium casus blandum dignatur aspicere, nec eos patitur ad occasum suum labi. Et si ista non sint, more scorpionum inter excitatas flammas contorto ad pectus aculeo meo vulnere cadam. Apage istos qui amorem utilitate metiuntur, quæ sordidissima cauponatio est! Nunquam dilucescet mihi nisi ante vultus tuos; quos monebo in silentio, non alias, (si removeris, obscurata manes petam,) & toto Acheronte delapsa, quam ad ortus tuos resumptura lumen.

Audiebamus murmur, removimus amplexus; lacrymisque detersis dissimilem malis nostris induebamus vultum, ad illorum vicem qui degustatis Sardois herbis feruntur in morte ridere: Cum Atrax per funem ad nos relapsus, quæ pro incolumitate nostra peregerat sedulo narravit. Nam (inquiebat) aut mutuis ictibus virtute numeroque pares sternentur, aut lassos vulneratosque intacti bello adoriemur: cædem cæde, sanguinem sanguine expiabimus. Præbebunt vigentibus nutantia ad casum corpora, & apertis ad vindictam nostrâ pectoribus demergemus ultrices gladios, donec omnes vastis vulneribus perforati incertas diu qua exire velint animas ejiciant. Et ne nos

nos tumultus irrepens, nox obscurior, casusve dissociaverint; proximum est quod solemni voto petebatis Veneris templum; illluc conveniemus, seu nos idem dies dicto loco assignabit, seu mora tardior in aliam lucem distulerit congregationem nostram.

Dum ejusmodi colloquiis tristissimam producimus noctem, Eurybatus ab aditu speluncæ jussit educi captivos. Evanescebant extrema Lunæ cornua, & jam montium vertices ad Auroræ rosas rubebant. Ego cum Alitophilo assenseram Eurybati nuptiis, & post dilatione[s] aliquot matrimonii solemnia celebrabantur. Præcipitata rursum dies tegebatur aquis, & fe[...] rales tenebræ ab iisdem surrexerant. Incepta est per Celadontem seditio, & omnia secun[...] dum narrationem matris tuæ subsequuta sun[t] nisi quod adhuc vivo extra ludibrium morti[s] & extremam vim Eurybati. Enimvero def[e]ctione Celadontis vulgata, crescente tumult[u] suspicatus Atrax cuncta in deterius lapsura [...] me præmium victoriæ & causam belli an[te] oculos rivalis superstitis reliquisset, tonso ca[...] pillo, caligis, pallioque, & pileo, in mascula[m] me reformavit faciem, præsentium calamit[a]tum sociam, comitemque servi domini fer[o]ciam fugientis. Quis enim miser recuset pe[ri]culum quod salutis spem ostendit? E diver[so] formosissimum adolescentem (quem licen[tia] stupri Atracis fratrem fecerat) meas vestes [in]duit. Et ut arbitror Eurybatus inter insul[tus] hostiles, & proprios metus, mendacium n[on] sensit. Deceptus noto habitu, ira, desperatio[ne] & tenebris, cum omnia alia curat, præter[...] tam meam animum etiam perdidit, ut me p[...] deret. Sic perculsus & attonitus adolescent[...]

pro conjuge, Orpheotelestam pro Chloride furori suo mactavit.

Ad hæc inquietatus piscator, Ergo, me, inquit, Atrax impune deluserit! ille filium meum, ille deficientis solatium, rapuerit, perdiderit! Vivit adhuc, & sceleratum animum scelerato corpore circumfert! Aliquando me totum vicerunt miseriæ, & Dii malorum authores! Iam fractus dilabatur orbis, & si mortalibus licet beneficia Naturæ corrumpere, recedat vita, quæ calamitosis hominibus pro supplicio esse solet! Hac exclamatione lacerata rustica virgo, juravit relicturam se invidiosam narrationem, ne forte recentia mala novis augerentur, & hospites suos odioso turbaret officio, ad quod se mente simplicissima, & bona fide, faciliorem se futurorum nescia præbuisset. Renunciare se niale fidelibus armis, & nudas manus pectusque inerme ad pœnam proferre. At ego qui in Chloride mea laborabam, hortari cœpi piscatorem, ne perseveraret in supervacuo gemitu. Temporis moram solere mentes doloribus exulceratas ad sanitatem revocare. Scenam muneribus gladiatoriis frequenter distingui, ut voluptates nece & sanguine condiantur. Cito subrepere infortunia. Bonam fortunam, difficilem inventu, rectorem ducemque desiderare, adversam venire ultro etiam contra miserorum votum. Daret hoc extremo dolori ut aliquantulum taceret, cum in summis calamitatibus silentium melius fletu, verbisque, affectus vere mœrentis exprimat. Evaporationes humidi splendores tantum minaces citra sonum ictumque movere. Exhalationes vero sicciores terrarum, fulmina facere, & exprimere. Vbi consumserit aculeum suum recens dolor,

lor, & primus torpor reddiderit sensus, usurum illum ratione sua, & si tunc placeat dicturum in præsentem calamitatem quidquid animus dilatione remissior afflicto minus, minusque commotiori suggeret. Quod, inquit ille, expositionem calamitatis meæ in aliud tempus differo, præterquam quod sub recentis mali pondere lingua torpet, facit etiam reverentia sacratissimæ Veritatis quæ virginis narrationem per totum comitatur. Bene est, infit puella, jam recipiam cum voce interclusos tua confusione spiritus, & præter spem misericors indulgebo tibi, ubi de Atrace ultionem sumpsero injuriis tuis parem. Attendite itaque, & avidis auribus ebibite Chloridos sermonem reliquum, qui per miras calamitates veluti fractus saxis torrens in maligniorem impetum transibit, & per violentos fluctus crescet in speciem turbidi maris. Sic ergo sequuta est historiam suam.

Igitur inter nudos gladios & mortales ictus (quibus circumstantis sylvæ confraga resonabant) intrepida, tantum pro salute Alitophili laborans qui certamini intererat, ingenio sicut habitu masculo omnes ærumnas sustinebam, parum semota ab illo loco in quo sine misericordia pugnabatur: quantùmque plus spei ad refugium nox dabat, eo majorem animum ad extrema quæque fortiter ferendum faciebat. Vt vero rediit dies, & ad ingentis cladis spectaculum oculos vocavit; crevit audacia cum luce, & jam plus fortitudine quam vestibus fœminam virum ad jacentia cadavera pertraxit, ut scirem an inter mortuos latrones habitaret Alitophilus, eum simul & volens & timens per cruentum prælio campum reperire. Et quia

barbari

barbari illi, & immanes homines, acceptis forti pectore vulneribus honesto morsu ad novissimos anhelitus tellurem presserant, singula cadavera prensis capillis converti ad infamem exitus notam; qualis esse solet eorum qui rotis impositi, & universa membrorum fractura laniati, laborantes animas inter carnificum amplexus & aspectum cœli decutiunt. Frustra tot efferatos vultus aspexi. Non erat inter eos amata mihi multum facies; & quoniam non erat, insano pavore mortuum arbitrabar, quem tot corpora cruentis spiritibus spoliata vivere ostendebant. Adeo sollicite timet quisquis bene amat. Quid scio (clamabam) an Alitophilus Eurybati hostis eum extra hanc pugnam ad aliam compulerit. Ambo scilicet communem stragem vitavere, ut melius & honoratius perirent. Hunc igitur amorem meum virtus sola peremerit: ego, vidua, & extorris, & fœmina, mihi metuens revocabo fessos ad vitam spiritus, ut inter speluncas ferarum, & cadaverum acervos, delitescam.

Volebat Atrax parata oratione demulcere furentem, nisi vetuisset fortuna turbari aures meas inviso sermone. Neve bellum tam vili cruore & inexpleta cæde desineret, Dea illa misericors procuratorem illius provinciæ cum lictoribus & militum sequentium turba campo stitit, in quo victores simul & victi omnes indiscreto ordine jacebant. Venerant illi ad famam pugnæ, ut superstites latrones vi domitos, vinctosque, carcere, mox patibulo donarent. Cæterum Atrax de tot modo prædonibus solus sed non ignavus hæres, visis hominibus armatis confinium instantis periculi morte voluntaria prævertit; Sat se beatum dicens

qui

qui ante oculos meos virtutis suæ præcipuum & laudabile specimen præberet. Nolle se supervivere fortissimis sociis, quos publicis patibulis mutuum robur abstulisset. Precari Martem & Mercurium, suos Deos, ut me captivitate liberarent, & spontali parricidio satiati, abducerent à sævitia cœlum, quod immerenti mihi injungeret æternas ærumnas. Vltima vox ejus hæc inter homines audita est, & statim cum magno sonitu animam per patens vulnus ebulliit. Accurrunt Melandrii, & ne mihi etiam violentas manus inferrem imminentis periculi metu, dubitantem an mori aut vivere mallem catenis impediunt. Sic ad Liphippum deducta, prudentissimi Regis venerata majestate (quam nimio fastu profitebatur ad nauseam Gallicæ libertatis) quæ nunc intellexisti fideliter exponens, sævum fatorum vultum ad aliquam clementiam reduxi, nisi quod aberat Alitophilus, & secum majorem mei partem deferebat.

Pependerant jam occisorum latronum cadavera, ad reliquorum horrorem: ne viderentur fato functi ignominiam omnem consumpsisse, & legum pœnam voluntario parricidio fugisse, qui semel meruerant publice mori.

Humanarum rerum culmina constantiam non inveniunt: omnes fœlicitatis nostræ inimici sumus ubi nulli sunt qui nos ab alto dejiciant. Cum tantum lucet ignis, placet; ubi altius volumina sua detorsit, exurit trabes, & corruptis quæ superioribus firmamentum dabant, agitata diu ad ruinam fastigia divellit. Libera sub Apolidis nomine inter Melandrios fortunam meam non ingratis oculis aspiciebam, eratque aliquid quod Alitophili leniret absen-

absentiam. Vbi Liphippus dignatus est servitium meum, & libertatem suam in ignotam fœminam exercuit: jam mihi gravis, jam impatiens exilii inexpectata beneficia pro suppliciis ducebam. Mentes longa fœlicitate saginatæ multum de natura stomachi sumunt, cui ciborum lautitia & abundantia fastidium inferunt: illæ nauseant ad florentiorem statum, & iniquis luminibus ubertatem cernunt, quæ alias earum fuit impudens votum. Ipse corrupi fœlicitatem meam, & ne diutius beata inter gloriam & divitias dilectum meum ad injurias cœli & terræ relinquerem, ad fugam animum deliciis fessum commasculavi, & de nocte aulam Liphippi deserui, ut Alitophilum meum in templo, quod Eleutheriam à Melandriis distermin at, convenirem.

Trigesimus à pugna prædonum dies cum totidem noctibus spatium mensis compleverat, & nova Luna recurrebat ad orbem suum. Video fanum solerti fabrica constructum, valvasque ingentis populi frequentia laborantes; dona quoque cum titulis suis pendentia, qui litteris aureis testabantur cur singula Veneri sacrata forent. Tunc ego concito gradu per mediam turbam viam ad aram mihi facio, positoque genu uberi fletu simulacrum Deæ rigans, notavi Pario marmori quod basim faciebat quæ sequuntur minori caractere litterata. *Alitophilus soluto huic Numini voto, ne cogeretur deserere sororem suam, proximum ingressus est xenodochium, quo includuntur hi qui insaniam suam Amori debent, ut mentita amentia, sibi liceret quod amat expectare.* Cum petiissem ab uno supplicantium an ibi tuto habitarent qui mentem ab ictu Cupidinis amisissent, ubi narravit

pere-

peregrinos per novem tantum dies sacris operari solitos, quibus præteritis cogerentur de templo discedere, pollicitus est rectoris officium si auderem præeuntis gressus premere; & illico præcessit.

Ædes pluribus fenestris conspicua tot aditibus accipit solem, quot ille diebus revolvit anni cursus, & tempestatum mutationes inchoat. Aëris mira libertas captivitatem animorum aliquo modo reparat. Placidi fluctus inquietam domum grato circuitu coronant. Cerebri quoq; calorem temperat arborum frigus, & certas cujusque spes aut desideria partiuntur varii flores, quos, ad animos incolarũ avertendos à perturbationibus, ars solertior Natura patentibus pratis inseruit, ut interna vulnera gratus aspectus & odor suavis mitigarent. Ibi senex castigabat canitiem suam, quæ sibi fabricata fuerat repudium. Prope matrona intermoriente vultu querebatur hæreditates ætatis officio quæsitas cito consumpsisse. Feralis zelotypia fuscabat adjacentis membra, & jam frontem ad desiderium necis contraxerat. Lugebat adolescentula virginitatis florem gratis extinxisse. Ille inconstantiam muliebrem damnabat. Alter parabat se ad desperationem, & de sinistris circumstantium lateribus cæca manu quærebat gladium ad quem confugeret. Puella contemni formam suam dolebat. Fugiebat Pigiciaca sacra candidus puer, & trucem dominam vocabat in auxilium suum. Adolescens exanimato similis audiebat alium commemorantem præterita gaudia, & in præsentia mala triste mœrentem. Alloquebatur nudas alter, & ruptis induciis quæ pugnam suspenderant irritata manu vellebat capillos qui fimi-

fœminam inconstantem male tenuissent. Erant qui per dilucida furoris intervalla cantu & nervis dolorem suum fallerent. Qui lugubre carmen scriberent. Qui auras invectiva in amicas exarata turpiter onerarent. Qui desilirent in fluctus. Qui præcipitia quærerent, quibus Sappho flammas suas extinxit. Qui genas lacrymis madentes unguibus lacerarent, manibus vincirent collum, & de funesta cupressus fronde velut ab infami ligno penderent. Putares hæc supplicia Virgilium vidisse, dum ait:

Hic quos durus Amor crudeli tabe peredit
Campus habet: non hos cura cum mente relinquunt;
Luctus & ultrices posuere cubilia morbi,
Et metus, & durum redivivo funere lethum,
Cinctaque sanguineam demens discordia pallam.
Hinc exaudiri gemitus, & sæva sonore
Verbera, tum stridor ferri, tractaque catenæ,
Iammanisque Dei fulmen, facundaque pœnis
Pectora, non ullo requiem sumptura tumultu.
Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes furiarum dicere causas,
Omnia pœnarum comprendere nomina possim.

At enim mortalibus de possessione rationis dejectis, & tanquam bello captis, liberum suppliciorum arbitrium mastigophori denegabant, qui amoris ægritudinem voce, & verberibus, & obscuris carceribus miserantes, frangebant nobilem amentiam, quã fecerat otium magister sceleris, & malorum omnium ingeniosus artifex.

Inter eos qui curabant ne insanientes vel insomnio vel injuria ante diem suum præcipitata morte decumberent, nescio quis benignioris vultus petiit è me an aliquem eorum quos

eadem insania diversis motibus agebat, mercari destinassem, qui laudabili furore, & grato mentis excessu, mœstitiæ hominibus semper insidiantis rubigine animum detergeret. Scis, inquam, unumquemque concivibus suis delectari, sive nativus sermo conciliet homines invicem, sive ejusdem aëris haustus inducant paritatem morum. Sero placebit ille quem non intellexeris. Horror transpyrenæi sermonis Eleutherianorum faciles mentes turbat, cum isti simplicitatem & civilem mollitiem loquendo profiteantur, illi, quasi in imperandi sortem geniti, barbaris vocibus, & absurdis in suam aut patriæ laudem laudibus effusi, cum multo fastidio confodiant aures audientium. Præterea ubi nobis humanitas nostra satisfecit, quærimus in vicinia nostra quem in partem divitiarum nostrarum vocemus, quem sine fuco dilectum in distributionem beatitudinis nostræ arrogemus: non specie rigidioris patris familias auspicium adoptionis per servitutem adoptati inchoantis; sed amicitiæ jucunda familiaritate, & consuetudine pulcherrima, qua senes lætis auguriis in jura sua juventutem deducunt. Placet itaq;, per Eleutherianum, si eorum aliquem locus hic habeat, voluptatem ridendi emptione parare, & innoxiis jocis excutere tristitiam quam fecit longior peregrinatio. Sustulit ille onerosum supercilium, &, Ne, inquit, tam barbari simus, ut nos nostrorum amentia delectet. Quis ferat hoc patriæ suæ ludibrium, ut eas delicias pretiosas existimemus quæ per concivium calamitates distributæ, graves animos lugubri & mœsto intuitu subducunt? Viscerales miseriæ melius nos movent, quam ut tristissimos rideamus

casus quibus infœlix aliorum voluptas blanditur. Liceat Eleutherianis in omnibus delirare: dum Melandriis sufficiat non aliis quam Amoris spiculis de mente sua perire. Omnibus gentibus cælestia sidera varias plagas intulerunt, multumque interest ad vitia quo cœlo soloque nascamur. Cum cœlestes causæ præter morum discrimina, morborum etiam animi pariter & corporis varias species inferant; utraque Græcia de cœlo suo masculorum amorem trahit. Melandria turbatur zelotypis ignibus, & tot montibus, tot æstibus Oceani, tot Tyrrheni maris littoribus ab hostibus tuta, in unius Cupidinis vulnera ad insaniam patet. Taceo reliquarum nationum collapsi aut excisi cerebri vitia, dum in Eleutherianis omnia condemno quæ singula in omnibus sunt. Nos lamentis & miseratione tristi prosequimur in hoc xenodochio furentes; illi ludibriis eosdem, tumultu quoque, & injuriis in publico, & frequentia. Vnde fit, ut in aulis Melandriorum magnatum non alii amentes frequentis familiæ subjiciantur opprobriis, quam quos Eleutheria ad nostros risus educat: qui de mœsta sollicitudine,& gravi superbia,nunquam exeunt,nisi antea arcanam sapientiam fregerint externa mala quæ jocus inconsultus facit, & pervicax reliquorum hominum insania. Neque mirum est vacuam hodie civibus illis domum quos Eleutheria infœlici genio ad voluptatem nostram gignit: cum ut quisque in has ædes venit, statim in potentiorum numero servitia transscribatur,ut innocenti furore domino suo placeat. Sic nuper Axonius præfectus Parthenopes, & Insubriorum rector, Eleutherianum quemdam Alitophilum emotæ mentis inquie-

 tudine

tudine jucunda commendabilem satellitio suo cooptatum secum in imperium suum deduxit, qui nescio cujus Chloridis amore flagrans mentis salubritatem perdiderat. Quid facerem? nisi Divis irascerer, qui ærumnas veteres tristioribus cumulantes, aut non exaudire velle miserrimæ preces videbantur, aut contempsisse mortalitatem importunis vel intempestivis votis lassatam patientiam turbantem. Nimirum cœlestium vigilantia periculorum humanorum negligens esse cœpit, vel usu & assuetudine fatigata, hebes & detrita restat. Etiam mala Numina reliquistis terram? & senio sicut negotiorum mole fessa, stupida & incuriosa negligentia subsidium denegatis orbi, & mortalibus precarium spiritum inter miserias producentibus; adeo difficile est etiam infœlicibus mori. O calliditas futilis, calamitosum commentum, mendacium fallax! Per speciem violati Iudicii illusistis fœlicitati meæ, & arcanis affectibus junctos interfuso mari disjunxistis. Nec plura; vere furens exero me de domo insana; & vagos gressus ad iter incertum compono. Iamque planitiem camporum provecta, sylvosi montis asperum jugum metiebar: obtulit sese mihi inertissimorum hominum tristissimum spectaculum. Armati juvenes pone adolescentem stabant, qui catenis vinctus supposuerat candidum collum invisæ carnificinæ. Huc, inquam, conferto agmine socii concurrite, sceleratissimis latronibus mortem daturi, quam minantur. Dum accurro nece mea geminatura sacrificium quod parabant, & sicariorum sitim sedatura insperato sanguine: credidere illi missum militum agmen in perniciem suam. Igitur distulere supplicium,

plicium, & sacram victimam intactam relinquentes, spississima quercuum nocte fugam suam condidere.

Ceu lupus, aggressum quem nocte mapalia fidi
Latratu pepulere canes, vestigia retro
Pressa refert, nemora alte petens, caudamque remulcet
Hirsutam, vacuoque dolet discedere rictu.

Simul adolescentem de funesta morte ereptum ad salutarem libertatem ruptis vinculis remitto. Retexit ille jugulum quod lictoris manus nudaverat, & supplicii quod exierat causas blandissima voce in hunc sensum palam fecit.

Quoniam magnæ urbes & opulentæ in vitia sceleraque magis patent, vilescente inter politiorem vitam infamia peccandi: recenti edicto Tarentini prohibuerunt, ne quis ante nuptiarum diem virginibus misceretur; quarum antea stupra tam grata licentia placebant hominibus, ut illi nihil minus probarent quam matrimonia & nuptias. Sed jam necessitate coacti ad conjugales leges eo libentius feruntur, quo vident eos qui nunquam uxores duxerunt omnibus commodis prohibitos, interque ignominiosos latitantes, excludi theatro, & illis honoribus ad quos militari gloria & eloquio indistincte quondam perveniebatur. His repagulis juvenes suos impetus coërcent, quibus non licet nisi cum timore infamis exitii peccare. Inveniuntur tamen puellæ quæ per pericula mortis alienæ ad vetitas delicias ardentius suspirent. Vt enim febricitantium sitim interdictus potus accendit, ut ignis aspergine modica lympharum ferocius augetur: Sic coacta probitas acuit aviditatem je-

junæ mentis, & inconsultam juventutem ad mala furta imprudenter propellit: quæ ventura in maturitatis & prudentiæ adoptionem, illo tamen insolentis ætatis lubrico si non cadit, titubat.

Antequam vulgaretur edictum, assueveram Polinices amplexibus, quæ de summa regni nobilitate in ministerium Tarentinorum reginæ accita, præcipua erat à consiliis regalis formæ, ornatrix ingeniosa, quæ variis flexibus torquebat capillos, ornabat vestes, vultus componebat, ne naturalem formam indecenti & adscititio cultu excæcaret. Exasperat homines imperata correctio, & melius jubetur licentia. Enim ut flammas suas ad interdictum vocari vidit, non contenta vulgari complexu ad alios etiam amores crescentes contra novum imperium flammas sustulit, & statim in viro principe arsit, qui cælibis vitæ voluptatibus lassus, jam ad nuptias suspexerat.

Non puduit infelicem puellam mihi quoque furtivum dolorem credere: pollicita si ad Machimi matrimonium pervenisset, præter corporis sui continuatum usum, daturam se munera ultra meam spem, sortemque, quibus videri possem sibi gratissimi lenocinii officium magno emisse. His promissis inescatus, laxavi pectus venienti calamitati, quæ me ad hunc lucum perduxit, tristissima morte nimium laxæ bonitatis & imprudentis obedientiæ luiturum pœnas, nisi te in meam & Machimi salutem huic loco sors stetisset. Nam cum arcani incendii faces quibus Polinice deflagrabat Machimo detexissem, & ille quæsitum ardorem amore Aglaiæ excusasset, quam petiturus erat à regina in connubium: addidissetque pœnam

legis

legis novæ quæ stupra ulciscebatur capite; turpissimo illa inhorruit odio, & totam ingenii solertiam ad crudelissimam vindictam convertit. Ea est natura mulierum, ut suas inimicitias dissimili vultu tegant, cum amicitias celare non possint. Scilicet infidelis sexus licet loquax esse amet, quoniam tamen facillime ad mala movetur, verborum occultorum viam, & secretas iras, improba faciei serenitate & robusto silentio tegit, constans in arcanum dolum.

Igitur ut me lateret feralium insidiarum deliberatio, Nihil magis, inquit, amentes oculos recreat, quam paria aut similia in alio intueri quæ in amato videntur, vel creduntur. Placebis mihi si gestibus, & voce, & vestibus ingrati Machimi effingere coneris imaginem. Hac nimirum similitudine veluti pabulo saginatus amor statim crudescet; hoc mendacio satiatus excitabit nauseam, & celeres animi æstuantis motus ad facilem tranquillitatem reducet. Sic bellariorũ luxuria suaviore quam necesse est condimento consumunt famem, cum languentem gustum nihil magis excitet acri & solido cibo. Summa erit infelicis consolatio esse miseram nec videri. Promisi quod volebat; nec secius illa opulentum ad fraudes ingenium in Aglaiæ perniciem laxavit. Adiit amantem, & castigata ad hilaritatem fronte, fractoque in malignam contumeliam vultu, Non possum, inquit, simulationem intra me diutius sustinere. Fugandus est amor qui pectus tuum insana spe demulcet, & contumacissimo vulneri cicatrix inducenda. Pessimus ille Machimus, quem sacramentum solemne, quem reginæ consensus, quem corporum ani-

morumque legitima mixtura fecere meum: insidiatur pudicitiæ tuæ, & infamiam tuam sub sterili nuptiarum titulo sollicitat. Si sapis ergo, de visceribus tuis luctantem Cupidinem decuties, & famosum impudicæ quod imminet nomen natalium tuorum decori reddes.

Cum Aglaia negasset dicenti fidem, Peream, inquit, nisi & illos tuos oculos in testimonium deliciarum mearum vocem: si per tenebrarum secreta in furta nostra audeas inquirere, & in opprobrium tuum aperire vultus, quos ille decipit. Annuit illa, suo malo. Silebant cuncta, & nigræ nubes fulgorem siderum tegebant. Latebat Aglaia ad limen cubiculi quod ad amplexus nostros dudum elegerat Polinice. Quæ ubi me pari habitu, & voce in Machimi speciem effigiatum vidit, verum Machimum arbitrata, quem in Polinices osculo diutius hærentem conspexerat:

— illi
Poplite succiduo genua intremuere, fugitque
Et color, & sanguis, Machimi ad crimina mœsta:
Illaq; quo propior sceleri est, magis horret, & ausi
Pœnitet, & visi testes sua lumina damnat:
Armassetq; suam contra sua viscera dextram,
Ni vellet perisse simul quo flagrat, & odit.

Initio nondum maturus dolor leni tractu ad requiem fertur. qui ubi frangitur velut fluvius occurrentibus saxis, per angustias eluctatus excitat sese, & jam dissimilis sibi, & in torrentis modum violentus, in alienam perniciem per malignos transitus prosilit, cæco impetu, & tumultu impacato obstantia quæque convellens: & nisi vincitur, vincit. Hoc agitatur Aglaia, pacatis primum fluctibus: ubi tran-

tranquillitatem ..egere venti, aut obvia rupes in turbidi maris speciem volvit aquas, & occisas spes in tumulum secum tractura truculenta celeritate Machimum adhuc suum in jus vocat, postulat nomen ejus recipi, edit subscriptionem, & accusationem violentam de stupro movet.

Statim injecere lictores Machimo manum: & judices de tribunalibus pendentes, quia præter eam quæ accusaverat testes non erant, de vetere instituto Reipublicæ reo concessum est, ut innocentiam suam alieno gladio tutaretur: & nisi intra mensis terminum inveniret equitem qui se defenderet, ut in convictum secundum patrias leges animadversuros.

Verebatur Polinice, ne tenera mens innocentis supplicio ad pietatem & misericordiam commota, fraudes suas vulgaret; placuit etiam, sanguine meo maculare ferinas manus, perque conductos qui ante te fugere sicarios, insidiarum suarum solum testem subtrahere innocentiæ Machimi, qui per te licet in meliorum fortunam surrecturus est, si generosissimi hominis salutem mei capitis periculo velis emere.

Talia divino decore venerabilis adolescens Chloridi narrabat, illa mihi. Nunc vero quæ vidi ipsa, sub Apolidis nomine paucis accipite, ne suspendam diutius cupiditatem vestram, & nimiam auditionis patientiam inutili loquacitate frangam.

Vt in hanc casam cum illo adolescente venit Apolis, statim in Machimi libertatem intentus familia nostra subsequente Tarentum ingreditur, suscepturus innocentis defensionem. Assignatus est itaq; pugnæ locus, & educti in campum hinc Apolis, inde Aglaia. Non

omnes Amazones Phasidis ripas colunt, nec in totum vires & animos mater natura muliebri sexui subtraxit. Plerisq; puellarum tantum generositatis in corde, quantum sanguinis & pudoris in ore: ubi maxime contumaces in amorem aut odium zelotypia succendit. Sæpius enim læsa ingenia in periculum tam ferri quam ignium misit derisus amor, ipsa gloriæ cupiditate. Virtus tamen hic in parte est, quæ non patitur innocentem proteri; & alienis injuriis gravis, quidquid obstat ultore gladio prosternit. Cito deformitas exprimitur certis sui notis ad imitationem facilis: ardua res est pulchritudo, & ipsa raritate difficilis; nunquã nisi lento sermone, & ab humili stylo suscipitur. Sic quoq; communis virtus subtili calamo delineata invenit imaginem sui: ubi vero sese ultra miraculum egit, non habet nisi vilem & sordidum suarum laudum narratorem; materia sua quam arte felicior. Faciam itaque quod historici etiam solent: ubi tenuitatem suam ingentia facta excedunt, ad inventa Poëtarum animos & verba contorquent. Nec longe est ab illo more, istud quod dico. Palluit ad tantum certamen Thetis, & argenteum pedum colorem deduxit in vultum. Ipseque Neptunus alias inter tempestates intrepidus, ad tantorum ictuum formidabiles auditus, permisit pavidæ albedini undas suas, & ne oblivisceretur imperium suum, ad Oceanum patrem descendit, jura Nereidibus daturus. Sola Venus in mortem pugnantium demiserat de cœlo in terras lætos oculos, & ad cruoris mutuo vulnere crudeliter manantis aspectum grata titillatione lubricum corpus agitabat: timens nimirum ne suum Martisque numen, cum mor-

talibus

talibus puellis partiarium esset, cum venerationis suæ præcipuam vultibus imaginem, & validis membris robur Martis, utraque circumferret.

Credas ad Tanaim, ferumque Phasin,
Thermodontiacas calere turmas.
Edunt vulnera, conseruntque dextras,
Et mortem sibi qua manu minantur
Ridet Mars pater, & cruenta Cypris.

Vtramque tandem par rabies ad exitium usque temerasset, nisi adolescens ille qui Apolidi suam vitam debebat, ante Reginæ pedes prolapsus, sustulisset duellum, & certantes ad querelam suam ab ictibus vocasset: qui ubi fraudem Polinices manifestam fecit, ingenuitate sua meruit veniam professi stupri, & in pœnam Machimi tradidit exosam Polinicem, quæ de Senatus decreto cremata, ostendit non longe eos à naufragiis esse qui sereniore tanquillitate in altum provecti improvisis turbinibus agitantur, ubi maxime timere desierunt.

Hoc eventu Machimus & Aglaia spiritum, & sanguinem, & libertatem recepere; quæ omnia recens calamitas utrisque per muliebres insidias abstulerat. Perfregit interim Apolis circumstantem turbam, & per obstructos aditus non secus ac per apertas planicies & invitantia limina rediit incognitus in hanc domum. Permansitque in ea pauperis turgurii comes, donec eum obducta vulnera & liberior aër, & vicini maris commoditas, ad Alitophili quæsitionem revocarent.

Videbatur exiguam nubem fax componere, cujus lumen vespertinas epulas inchoaverat: & illico longiore patore vibrata flammula sub historiæ finem cecidit, donec tristissimis tenebris

bris illi somnum labentes obrueret. Tunc vero dejectis luminibus mœstus crebro in singultibus eram: Nunquam exegi noctem tam amaræ sollicitudinis, & nisi jamdudum fuisset à quo amare noveram, à corpore meo quæsissem valetudinem. Sed animus miris cogitationibus territus irrequietam cupiditatem augebat ad Chloridis vestigationem, & jam certum erat transmittere maria, & terras omnes circumire: cum in hoc cogitationum salo & mentis æstibus fluctuantem dies invenit. Sumo sarcinulas, & iter ingredior quod ad mare ducebat. Nec mora; Vindocinus sequebatur desertorem. Ecce senex rusticæ anus maritus cum filio Tarento reversus querebatur de fuga nostra, hospitiumque suum tanto scelere pollui dolebat. Rediimus; & postquam ille largioribus epulis excepit fugitivos, absentiam suam à domo bonus paterfamilias sic nobis excusavit.

Recurrebat magnus ille annus qui sæculum novum incipit; & in urbe Tarentinorum Heterjdio Iovi sacra fiebant quæ nullus hominum bis videt. Vitæ meæ tranquillitatem sollicitavit curiosa pietas, ut & recalesceret per ferias pristinus labor, & ad rarissimum spectaculum rustica mens perculsa, ultra delicias ruris aliquantulum respiraret. Igitur ego & filius venimus in forum quod in altitudinem montis porrectum faciebat urbis umbilicum.

Surgebat ab ortu
Lucifer, & pulsa Phœbo concesserat umbra
Ithomes sublime jugum; simulataque magna
Flumina clepsydra vitrea pellucida lympha,
Quæ per claustra ruens montis crepitante lapillo
Ludebat, fluctusque suos miscebat amaris.
Stabat & effigies Cretea nobilis Ida

Infestil

Infanti reptata Iovi, quem Neda paternis
Fancibus ereptum caeco celaverat antro.
Hoc super impositum nascentis lumina Phœbi
Spectabat templum, quod per miracula lassos
Ducebat diversa oculos: seu gemma lapillis
Intermissa novis, seu vultibus æris & auri
Mixta simul, seu marmor erat, seu concolor atro
Vena mari, Phrygiusve silex, aut durus iaspis.
Huc oculis, huc mente trahor. Diversa figuris
Viva metalla micāt, fulget quoq; picta per artes
Tellus partitas, & opes quas porrigit optat
Calcari, & placida venientes luce salutat.
Iupiter ipse alto celsum caput aëre septus
Templa superfulget. tanta sub pondere molis
Ara gemit, pressusq; tremit mons sub Iove tanto,
Quantus erat cum Phlegrais Titanes in agris
Sublimi de nube tonans ad Tartara misit.
Mitior ille tamen blando spectare videtur
Intrantes risu: neque enim sua dextra minatur
Fulmina, nec sævum consurgit ab ægide pectus.
It tergo demissa chlamys, dextraque quietam
Mulcet avem, gaudetque suo quo nubila pellit
Pulcrior aspectu fulgere, & ponere curas.

Lignatores varia congerie ilicis & myrtus oneraverant Doricas aras. Æditui lectisternia fecerant. Pulvinaria struxerat curio. Simul virgines verno florentes coronamine, & humum flosculis sternentes, æquali cum Musis numero ad musicos modos saltantes occupavere medium templi. Præibat intonsus juvenis Apollinis specie venustissimam puellarum turbam, ad citharæ nervos tam blando concentu digitos infringens, ut eum patrem suum crederet Æsculapius, si aut sagittas habuisset, aut arcum. Cōsumptis carminibus quæ celebris poëta Iovis laudibus mpleverat, intravere in templum virgi-

virgines aliæ miniſtræ ſacrorum, invitante ad-
ſtantes præcone ut facilem ſacrificio viam da-
tent. Hæc æneum vas exanſatum præferebat.
Illa ſimpulum dextra tenebat. Inferebat altera
myrrhas, caſiam, crocum, & libanoton. Suc-
cedebat lectiſſima adoleſcentula bellaria vimi-
ne clauſa capite ſuſtinens. Erat quæ caniſtro
hordeum cum ſale deferret, quæ gereret acer-
ram, quæ candelabrum, malleolum, ſeceſpi-
tam, pateram, diſcum, enclabrin, dolabrum,
vaginam, & ollam. Poſt hæc turbæ divinis ſa-
cris initiatæ ſacrificuli, & ſacerdotes, & flami-
nes querneis frondibus evincti tempora, ni-
veaſq; induti veſtes, gallum gallinaceum ad arã
trahebant, ornatum tæniis, vittiſque diverſi
coloribus. Exornabat põpam regina eburneo
curru vecta, tam grata forma, & læto habitu
congruente formæ, ut eam pro vero numine
coluiſſes, niſi quod ſuaviſſimo colloquio blan-
diebatur hominibus quod à Iovis ſtatuis tor-
pens marmor removerat. Iam Pontifex Max.
ambabus manibus fluvialem aquam recepe-
rat, & extremis digitis avulſas de victimę fron-
te plumulas merſerat in rogum: annuerat
quoque ſacrificio gallus, & effuſum ſupra ſe vi-
num fluctuante ſpinula, & capite ſuaviter
commoto, paſſus, ſuccincto popæ præbebat
jugulum. Deſpumabat interim ſanguis, & vivi-
dũ corpus vario ſubſultu geſtiebat in mortem.
Cremata demum victima, vinoque & thure in
flammas profuſis, continua menſa diſcubuere
ſacrificantes. Epulum autem illud Philitium
vocant, id eſt, ſociale, ſive amicum, Iovi Hete-
ridio, qui & Philius dicitur, ſacrum. Poſt hæc
gratiis Deo peractis, receptiſque noviſſimis
verbis, ſinguli domum diſceſſere, omnibus in-
mes

men ante aqua cum sanguine victimæ in chernipem missa lustratis, dimissisque.

Impleverat omnes sacrificii partes rusticus, cum ego ad eum, Scis, inquam, pater, cur Iovi Hetæridio mactetur gallus, quem non alias ad aras jugulatum legimus, quam ad eas, quas Æsculapio, aut Somno, aut Morti, aut Mercurio, sacravit antiquitas? Et quid ni, inquit, sciam, cum nihil aliud magis in hac terrarum ora jactetur, quam illa solemnis sacri longæva pietas, & incorrupta tot seculis ceremoniarum observatio.

Erant in Tarentina civitate Rex & Regina, præcipua licet forma commendabiles, magis tamen amore mutuo. Non satis fuit juveni regi amoris vinculis pari nexu cum amante conjuge copulari; quæsivit inter subditos quem diligeret, & in strictioris consilii pertraheret arcana. Sed amicitia inter dispares contracta deformi exitio plerũq; fœdatur, & nihil est tutius in societatibus æqualitate. Subditi in quorum auxilium fœlicitas festinat, familiaritate principis male utẽtes aut capiuntur, aut capiunt. Et siquando Reges in eam humilitatem venere ut dignati fuerint impotentem amicitiam, statim eos aut perfidia malorum amicorum subvertit; aut invidia reliquorum qui ad eamdem authoritatem suspirant, quos amant, præmaturis funeribus involvunt. Quid vos ad exempla propositionis certissimæ mittam, quæ aut facilitatem regum oppresserunt ineluctabili fato, aut amatos subditos in vota paupertatis coëgerunt, & mortis, extra calamitatem infamiæ? Inter alios placuit huic regi Apistum quemdam in familiaritatem suam devincire, partiri cum eo curas imperii, & crudeliter ingratum

gratum obligare secreto quo naturam etiam corrumpebat. Vtpote qui quoties vellet in omne animal intra momentum temporis reformaret sese, & extincto corpore suo in alieno viveret. Hunc itaque secum cubiculo includens, Age, inquit, aufer formidines pueriles, & amicum tuum suos spiritus alienis membris inducentem mirare. Simul extinxit passerem, & supinus in terram mortuæ avis rostrum inseruit ori suo. Iacuit regium corpus exanime, & redivivo tinnitu passer, vario subsultu Apistum repentinæ visionis stupore turbavit. Nunc insultabat mirantis capiti, nunc irrequieto volatu interturbans aërem huc atque illuc prosiliebat, nunc lasciviente pipillatione illudebat in horrorem defixo. Rediit tandem volucris ad humanum cadaver, iterumque inserto pallidis labris rostro reddidit mutuatam animam, suisque spiritibus jacentes venas implevit. Arrexerat animos ad tantum miraculum Apistus, herbulaque morsa, & alia pectori imposita, tentavit scientiam regis. Nec mora: spiritus sui sufflatione animavit passerem, & modo huc, modo illuc circumsiliens, ubi audaci volatu lætatus est, rediit ad suum cadaver. Hujus secreti assiduitate regi carior indies factus, occultato sceleris quod parabat consilio, amici fidelissimi personam mentiebatur. Intus enim ambitione regnandi & reginæ amore tenebatur ad desperationem salutis, si perfidiam neglexisset. Nova nimirum varietate morum, confusaque vitiorum temperie; ut idem est ferocissimus hostis, ita & mitissimus amicus.

Spectate quæso quo furiosæ libidinis & insana regnandi desideria prorumpunt. Forte

mole

mole negotiorum pressum animum juvenis rex venatione laxaturus assumpto Apisto in sylvas exierat.

Ecce fera saxi dejecta vertice capra
Decurrere jugis, timidaque in cade patentes
Transmittunt cursu campos, montesque relinquunt.

Venatores ad latratus canum per avia sylvæ secesserant, solus cum rege Apistus in fugitivam caprarum turbam spiculum contorsit. Hæsere utriusque sagittæ fugientium pectoribus, & in certissimam necem vulneratas capras transfixere. Ille vero nactus fraudium opportunam occasionem, regem ad experientiam notissimi secreti compulit. Desiliit uterque ab equo ut alienæ cædi totus immineret: sed prior rex in perniciem suam super capræ quod fecerat cadaver porrectus, in momentariæ vitæ officia quam occiderat feram reduxit. Hebetes artus & pigra frigore membra recepto spiritu in antiquam celeritatem torquentur, & ad obsequium inexpugnabibis artis de terra resultant. Ridet Apistus innocentiam regis, & de capra sua surgens regio corpori totus incumbit. Accepere fibræ indignum spiritum, & honestum pectus ad coactam arcani violentiam infeliciter surrexit. Dedignata est cadaver Apisti regalis capra; quæ eo miserius sensum retinebat humanum, ut sciret fera quantum homo peccaverat. Fugit per nemora quo natura ferialium exuviarum ducebat animam rationis compotem: & jam non suam manum timens ante suum cadaver celeri fuga pervolat.

At regina nescio quo infortunii sui præsagio pæne ad desperationem perterrita, mirari

cœpit

cœpit in corpore conjugis sui dissimilem mentem, & eo exploratius falsi regis sermones excipere quo dudum insidias Apisti senserat. Iidem proditori gestus, eadem vox quæ quondam conjugi suo: Sed mentis actus, alloquii, & affectuum dissimilitudo, augebant sollicitudinem; quod erat suspicantis. Ecce peractis inferiis, & suo corpore ditissimis marmoribus incluso, venit ad reginam Apistus, & veluti sedaturus dolorem, quem pro amici morte alieno vultu simulabat, amplexum petit. Sed illa distulit desiderium petitoris ad nonum diem, quoad ultimum proclamatus Apistus mortuorum quieti concederet. Interim sylvestris capra necessitati succumbens contumeliæ suæ serviebat, & per solitudines nemorum discurrens, luctu ac mœrore carpebat animum virilem. Forte recenti ictu decussus ab arbore psittacus vitam amiserat; statim reliquit diram quadrupedis imaginem regius animus, & sese psittaci viduis calore membris inspiratione mirabili intrivit. Vix efflaverat humanum spiritum, sublimatur avis in cœlum, & expansis alis mutuatum corpus puriori aëri credit. Tum visis desuper retiis quæ avibus auceps tetenderat, spontanea captura implicatus, prudenti loquela meruit benevolentiam magistri, qui ab auribus suis interioris hominis internum & purissimum quærebat sensum. Neque sapiens avis respuit aucupis amicitiam, sed promisit insperatas opes si se reginæ donasset. Certe illa cubiculo suo inclusa, tenebris imis abscondita, dies noctesque lamentis cum ancilla fidelissima ducebat: accepit aucupis donum, & silentem ad aspectum suum avem priorum dierum incuria pæne sepelivit in mortem. Tunc inter

has

has moras blandissima voce infit psittacus. Corcule mi, quid affligas te, & sine alimento corpus trahis, cujus contrectandi desiderio flagrat Apistus sub illo meo vultu quem crudeliter induit. Depelle hostis ferocissimi nece feralem hanc faciem; redde me tibi, aut si quod offensum numen implacabili me furore premit, mori saltem liceat, si tecum non licet vivere. Noli, mi conjunx, toro acquiescere cum Apisto illo; qui amicitiam nostram per scelus violavit ut te frueretur; quique parricidio meo nuptias tuas auspicatus, ab imagine mea quam male circumfert quærit insanis ignibus subsidium.

Horruit regina, & veluti fulmine icta decidit in terram: Sed intervallo revalescente corpore animam quoque repentino dolore obnubilatam reduxit ad lucem: Cum Apistus cubiculum ejus ingrediens pervicaci prece à regina quærit, quid doleat. At illa turbatam se somnio simulans ne mœrorem suum exulceraret invisa narratione precabatur. Sed eo causas præsentis doloris instantius quærente, non tardata est Regina nocturnas imagines in hunc modum mentiri.

Videbatur mihi secundum quietem Venus dicere: Deridet rex Cupidinem tuum, & jam, perdita, tuis votis inexorabilis, mancipavit ingenium extraneæ pulchritudini. Quid importunis sacris sollicitas divinitatem meam? tibi præcipitium capessendum est, aut venenum, aut laqueus, ne fidelibus oculis infidelem videas ad latus suum concubinam applicantem. Hujus vocis horrore commota, funesto somno pavens excussa sum. Sed nunquam impune ad mala mea turbatus animus de nocte mise-

rias

rias meas conſpicatus eſt ; ſuas iſta cauſas habent : aut ex vitio meo, aut ex imperio fatorum ſæviunt : & iſtæ viſiones certis eventibus corroboratæ, quod prædixerunt calamitoſa divinatione, ſæpiſſime ſanxerunt. Cumuletur precor prædicatum infortunium confeſſione tua. Si enim contempto caſtiſſimæ conjugis amore deliberaſti de domo & thalamo tuo deturbare conſtanter amantem, parata ſum imperium crudele ſequi, & per avias ſolitudines ferarum clementiam in meam mortem deprecari. Quod ſi falſa ſint ſoporis infortunatiſſimi præſagia, & in meliorem ſortem anxiatum ſpiritum Dii noctis præſides vocant : per ego hanc tuam dexteram cui ſincerum oſculum pono in ſolatium meum placeat tibi experiri ſecretum, quo ſæpius mutatus in alitem demulſiſti ſolicitudines meas. Reddes me mihi, triſtitiem animi, corporis languorem avocabis, ſi mœſtæ deſiderio ſatisfeceris, quod à te ſolum hoc infracti Cupidinis tui teſtimonium quærit. Neque enim reor in tam ſancto pectore omnis prorſus exaruit miſeratio, nec ingrata levitas caritatis antiquæ fœdus rupit.

Nunquam ardentius ad alienas preces ſuccubuit ſimulatus rex, quam ad iſtas, quarum ope non ſui tori petitor deteſtabilis, reginæ, odium ſuum diſſimulantis, irrequieta libidine deſideratos devorabat amplexus. Sed hominibus certa & perpetua ſibi promittentibus Deus illudit; qui varietate tempeſtatum, æquoris inquietudine, elementorum converſione oſtendit, etiam id omne quod ſupra nos eſt, ſtabile non eſſe ; omnia in ſervitutem fati venire, & omnes mortales ad caducitatem naſci. Eliminantur ancillæ cubiculo, gallus infertur, & ille ca-

le execrabilis parricida vigilem avem premendo suffocat. Delabitur in terram, & ut animam exhauriant consentiunt in voluntariam mortem regia membra; spiritusque proditoris Apisti de alieno corpore exiens generosæ volucris cadaveri gaudet inseri. Nec sequius de cavea sua psittacus erumpens alienatum per plures dies spiritum fibris suis reddidit. Tunc rex & regina apertis cubiculi foribus numerosissimum famulitium intro vocarunt. Latebat gallus exitii sui intelligens nunc hoc, nunc illo angulo; & timore diro frendens demissis in terram luminibus expectabat omnes injurias. Singuli sollicitati sententiam suam dicere, in execrandi mancipii necem judicium tulerant: Sed tam vario supplicio, ut neque Perillus ingeniosior in pœnam fuerit. Decretum tandem ut Iovi Hetæridio (qui propitiis nutibus involuntarium regis & reginæ dissidium in melius vertisset) templum construeretur; mactaretur ad illius aram gallus; & Apisti anima illa quæ per fraudem insinuaverat se regalibus venis, in alieno sanguine funderetur, incertoq; cursu erraret inter terram & cœlum; detracto nimirum è sepulchro suo fraudulenti hominis cadavere, ut inhumatis cineribus, animus circum littora Stygiæ paludis annos centum volitaret. Vnde non ante renovatur sacrificium galli, quam Sol in sese per totidem annos rediens impleverit seculum.

Dum hæc diligentius audimus, filia rustici ad patrem, Homo, inquit, ante fores casam tuam pro diversorio petit, & puto ad lassitudinem pedibus æger, quærit humanitatem stabuli, quo absumptas per iter vires resumat. Subjecit rusticus: An etiam tu ignoras, hanc casam viato-

viatoribus patere quo se omnium externorum fortuna conjiciat, quæque omnes divitias suas ultro peregrinis accommodat, ut cæteri mortales sciant, antiqui hospitii religionem terras nondum reliquisse. Hoc dicto regressa puella patefactis ædibus introduxit Theophilum, ita lurore & misera macie deformatum, ut rogare in triviis stipem putares: qui ubi super me contemplationem injecit; Hem, inquit, Alitophile mi, fidelis ille comes & socius olim tuus, qui fortunæ bona maluit perdere, quam animi.

Audito Alitophili nomine variis gestibus in admirationem effictis omnes quærebant, quomodo in Chloridis historia tacuissem, & tot exantlatas ærumnas, tot labores lubricis ambagibus instabiles, tot vicissitudines malarum rerum mulieris amantissimæ siccis oculis audivissem. Sed Theophilus aliarum miseriarum recens spectaculum, scissili centunculo obvelavit faciem pudore & iracundia punicantem, uberique fletu ad miserationem compellens astantes, tenui & elisa jejunio voce, Alitophile, inquit, ne tu larvale simulacrum è nudis ossium compaginibus æstimes. Idem ingenium inter paupertatis incommoda subest, quod olim mihi inter opum luxuriem saginato ad terrorem improborum inevitabilia tela resignabat. Dulce est irasci vitiis, & pro Veritatis defensione quærere hominum tutelam. Crescit per clades suas velox animus; & extranei odii suique mali recognoscens, in delicata satyræ voluptate corroboratur. Sive enim celebri carmine detonueris in scelera, sive libera oratione læsæ Veritatis querelas exposueris, conciliata improborum quotquot ubique sunt in-

vidia.

vidia, & inutili pauperum laude defensus; jacebis potentiorum victima, & incertus salutis. ut fugias mordaci stylo perstrictam potentiam, conversatio amicorum relinquenda est, & patrimonium, & parentes, ut in solitudinem eas, inter deformia paupertatis oscula, & infructuosum amplexum victurus.

Cæterum effervescit pulcherrimæ naturæ robur per injurias & vulnera, eoque acrius ad interdicta torquetur, quo amissis sortis bonis solius ingenii divitias retinet. Macte animo, Alitophile, juvat immortale nomen mortalium inimicitiis comparare, & certam solidamque posteritatis memoriam in admirationem constantiæ tuæ devincire. Sursum ingentia sunt, in quorum possessionem illi tantum admittuntur qui sua conscientia contenti neglexerunt mendacium, & terso animo emicuerunt, ad conservationem veri. Ideo virtuti serio incumbe, & illa te vel ultra regum famam post obitum extollet, aut ultra tela inmstabilitatis & temporum positum, consentiet te de tranquillo spectare reliquorum naufragia. Extrema mihi paupertas est, spiritus tamen alacer, & spontaneo eloquii flumine in suum decorem productus, eaque facilitatis gratia fluens, ut quicquid conceperit impetu vivido sine sudore perficiat. Sed infortunium meum auxit maxime Acigniorum invidia, qui fictæ sanctitatis induentes supercilium, in plenos innoxiæ jucunditatis versus totam Eleuteriam armavere, & pro sua Gephyriique potentia natalibus me pepulerunt terris, comminantes infamem mortem si quid postea lingua vel calamo in Deos hominesve peccarem. Adeo etiam vitiorum tenaces sumus, ut nolimus

mus ea crimina reprehendi quæ leges sacratissimis sanctionibus puniri severe volunt. Videritis an hodie infelix sit virtus, quæ dudum amisit illum gloriæ titulum quem incastigata sibi scelera vendicant, dum virtutis gloriam intercipit sicut fortuita, sic & insolens felicitas. Igitur fruatur inimica sors illo suo trophæo quod ipsa de me fixit; silebo mutus, & similis otioso mordebo fræna quæ libertati meæ & innocentiæ intrivit Acigniorum immortale in litteratos & Veritatem odium, quod omne studiorum genus paulo liberius & erectius servitute vel nece castigat. Neque ego in ista tempora atrocem ingrati actionem movebo, cum & præterita secula virtutibus inimica fuerint. Cernite nunc quantum impossibile sit bene nata ingenia deducere ad captivitatem. Nondum Veritatis amor ab hoc pectore per tot ludibria & calamitates evanuit: & licet ejus defensionem neque verbo neque scriptis audeam suscipere, est aliquid tamen melioris industriæ & laboriosæ artis, quo torpentibus lingua & manu satisfaciam Cupidini meo qui me contumacibus fatis ad scelorum vindictam animavit.

Simul de tergo capsulam ligneam decussit, infraque insertis clavibus, ad internos motus funes tetendit. Hanc cum Theophilus abjecisset supra mensam, scissa in diversas partes capsula varias imagines ostendit. Percurrebat ingens fluvius immensam planiciem, & innumerabilem piscatorum turbam sustinebat scaphis. Saliebant circum littora pisces, ad quorum capturam omnis generis homines accurrebant. Pars vestium sinus aquatili præda impleverat, pars canistris detinebat subsilientes,

tes, alii de vimine pendulos imposuerant collo, sed omnes ad Geryonis statuam quæ in throno erat captos pisces reddebant. Ille in omnem partem vibrabat oculos, manusq; ad tot divitias extendens, concatenatione mobili diversas figuras exprimebat. Tum ex parte altera, valvis excussis, de templo Ver exiit, & ad æquales numeros excitato saltu, ante Geryonem provectum, corollis frondibusque & vario flore pedes ejus aspersit. Sequuta est Æstas saltitantis Veris iter; & postquam vertebrarum tacito motu expressit plures gestus, flava messe exoneravit manum. Processit Autumnus quoq; de templo, & vindemiam suam fructusque ante Geryonem abjecit. Tunc tardo passu, iisdem gradibus, exportata genialis Hyems pervenit ad adorationem, fertilemque dexteram laxavit ad ludum. Ridebat Geryon totius anni munera; sumptoque inter hyemis dona fritillo tentabat aleam. Cucurrit ad jactum lignea larva, & flexis retro brachiorum articulis in Geryonis necem falcem intendit. Scissum caput stridorem fecit: madebant proxima capita fraterno sanguine; & afflictum in uno vulnere triforme corpus ægre se sustinebat, amissa scilicet anima, cujus vi cætera membra stabant. Clausæ signa lætitiæ per vultus indices spectantium exibant. Supra titulus erat, *Nihil tam utile, quam brevem potestatem esse, quæ magna sit.*

Post hæc, per nigras Stygis undas ludebant Heroum animę quas ante diem Geryon ad Æacum miserat. Perire festinaverant, & se lethalibus obtulerant vulneribus, ne servire cogerentur. Vt prospexere venientem tyrannum, exsonuit multiplicato per rupium amfractus cla-

more palus Cocyti, manusq; & pedes ad prælium composuere. Prior Typhon ad raucam & implicatam vocem stimulatus horrendum monstrum pugno contudit. Hector, & Cæsar, & Paris, & Alexander, plebeios spiritus in vindictam suam incitavere, dedignati celebres tot triumphis dextras polluere tam vili sanguine. Distrahebat servilis manus Geryonis spiritum Ixionis rotæ porrectum, & in omne supplicium lacerum ducebat: legebaturque ea parte carmen istud Virgilii:

Discite Iustitiam moniti, & non temnere divos.

Prope scribebat Clodovæo Gephyrius ut in Eleutherianorum rebellium pœnam vocaret Melandrios, & Liphippum arrogaret. Sed ille qui quieti suæ & gloriæ studet, recusabat auxilium infame, & arrogationis male imitantis naturam consilium damnabat. Iamq; suis comitatus, intrepido vultu palantem hostem sequebatur: mox calcata capita supervolans & consternatas gentes, docebat annorum cursum non expectandum in festinatione virtutis. Iuxta tellus instabilis, supernatante pingui luto fluctu, vestigia morientium fallebat: pars hostium inter ferrum & undas obruta, pars receptam mortem trahebat in vicinos lucos, pars deferebat in flumina semivivum corpus: hi dolore vulnerum furoris sui admoniti in detestatione sceleris fundebant animas; aliqui sequebantur fugitivos, & integri eadem ruina mergebantur paludibus. Reliqui omnes morituri nisi reorum timorem decepisset clementia regis: qui de gravium armorum pondere blandos expediens, sidereos luminum ignes ad serenitatem contorsit. Hoc aspectu supplices conservati aliena pernicie sensere quæ fulmina

Clodo-

Clodovæi juvenile brachium in inimicos suos torqueret. Io nunc cruentæ mortes, & quidquid ad miserias nostras contumacia rebellis invenit; redit ecce Mercurius, & caduceo suo potens iratas mẽtes ad blanditias reducit, quas intermiserat temporis mœsti deforme justitium. Vocem gaudentis opprimit miraculi magnitudo, quod tot cruentas incruentasque palmas Clodovæi fronti venerandæ congessit. Sequebantur triumphum furor vinctus, cruenta crudelitas inani rugitu frendens, superbia debellata, arrogantia catenata, nexuque ferreo constricta rebellio. Sed nondum sævitiem omnem, & horrendas minas captivitas vicerat: clausum pectoribus incendium revelabat rubor vultus, & feroci ignominia furens oculus male demissus in terram. O sententia mirabilis, Nihil gloriosius est principe impune læso. Quis bene describet classem toto mari supernatantem? quis tot triremes per varios æquoris tractus remis ventisque volitantes? quis Oceani tranquillitatem tanto vectore stupefacti? quis contumacem irredivivo furore civitatem, quam nõ magis à nostris terris amnis & mare, quam ingeniorum diversi contrariique motus dividunt? quis præterea terrorem sese hostium mœnibus includentem, fugasque, & trepidationes, & vincula? Omitto regentis celeritatem occupatam etiam victoria: nimirum truces animos præsentia regis debilitat, & inter suos illud agit quod in primo momento mundi nascentis Amor, qui de tenebris excutiens sese, miti lumine tumultuantia elementorum officia pacavit. Hostium duces magna suorum clade rejecti in mœnia, aut incerti veniæ, bellorum avidiores quam salutis

sunt. Pars in montibus pendet sollicitatura procellas, nisi maturaverit Phœbus qui mala nubila tenui radio solet excutere. Reliqui melius consilium sequuti rediere ad tentoria Regis, & hodie strenue agentes notabili virtute abscondunt ignominiam præteritorum scelerum. Gaudet ab Olympo in Eleutheriam suam respiciens Protagon, & pridem vocatus ad beatitudinem, crescit etiam in fil[illegible], & tot victoriarum laudibus ingentia sua facta libenter accommodat. O vera Protagonis progenies; non magis sanguine quam trophæis æqualibus comprobata. Tu [illegible]dquid titubat in firmitatem reducis, si [illegible]tat, aut ruinam minatur. In medio periculi & hostium minantium improvisus appares, & diligentiam magni parentis nescio magis imiteris, an vincas. Sed aliquando sit aliquid, ô felix anima, in quo filius tua gesta velit destituere; temperet fulmineæ dexteræ, & sanctissimum caput quo salus Eleutheriæ servatur de periculis tractum consiliis reservet: Cautius deinceps dubio se credat Marti, ne, quem tot faciles victoriæ complexæ sunt, laborantes in unius incolumitate Eleutherianorum curas per incerta discrimina bellorum juvenilis audacia traducat. Sit perpetuus hominum recreator, comes vero tardissimus Deorum.

Cum exclamarem, Theophilus machinator fabricæ, astuta conversione tot expugnationes & pugnas absorbens, ad novas imagines spectantium oculos pertraxit. Stabat ad lances Tallicius, & ad momenta ponderum, trutinarumque motus, aurum exigebat, quod in militum stipendia contulerant provinciæ. Sed iste cum purpuratis nescio quibus partiebatur

batur regni totius spolium: veniebantque ad lances bona eorum qui pro patria ceciderant, viduarum hæreditates, pupillorum pecuniæ, ornamenta matronarum, extractæ puerorum cervicibus bullæ, argentum dominorum cruore perfusum, & magistratuum nobiliumque insignia. Pone centuncii milites, qui plus vulnerum quam stipendiorum acceperant, rogabant eleemosynam, & trunca membris corpora cum his literis ostendebant: Hac mercede calamitas placet.

Alii tentabant hostium patientiam, & apertis pectoribus inermes, fortem exitum precabantur, cum hac inscriptione, *Qui mori didicit, inter inopiam vivere didicit.* Hic mirari cœpi Eleutherianorum veram virtutem, quæ sine præmio tam altum isset; ut ne tum quidem post mortem memoriam sui speraret. Militum enim generosissimorum laus omnis intra diem [illegible] sicut rosarum flos extinguitur; nec illi au[illegible]riam suorum inde referunt, nec mansurum in animo cujusquam desiderium sui, sed oblivionem facilem, & ducum ambitione nomen obscurum, etiam apud eos qui fortiter cadentes viderunt. Neque minus hi, quod querantur, habent: quos virtutum & scientiarum splendore notabiles à magistratibus egestas exclusit. Vident nimirum ignominia celebri notatos, & inter angustias natalium fœda ingenia eluctantes, dignitates occupare licitationi patentes, eosque vincere pecunia, qui sibi in cæteris cedunt. Et isti plerunque dum in vitia seculi excandescunt, laudabilem alioquin sui famam includunt tumulis, antequam ipsi ad veram notitiam sui descenderint. Igitur si in apparatu virtutis au-

rum & gemmæ non fuerint, arcebitur à magistratu quisquis altius suspexerit, & inerti diligentia veluti antiqua pictura ab annorum injuriis infecta jacebit in situ & pulvere, quo facilius appareat quibus gradibus animi dona fuerint diminuta.

Hæc indignatio pæne oculos meos condiderat in soporem, cum Torrentii & Ianicularis ligneolas figuras, & jam ad ruinam nutante gradu, juvenes de ponte dejecerunt qui novis suffragiis ambiebant facilitatem regis. Vtriusque casus, expressius arte mira, ita manus ad salutem corporum intenderat, ut putares posse adhuc vivere, quos tamdiu fata ad Eleutheriæ tutelam ultra solitos ætatis cursus servaverant. Iuxta, illinc Marcianus, hinc Rhetus civile Eleutherianorum bellum damnabant, & surgentia ab obscuris recessibus propugnacula quæ Liphippum in possessionem orbis inducebant, taciti mirabantur. Ac primo incrementis fallentibus apparebant fastigia turrium; mox in arduo montium munitissima castella repebant, quibus Europa veluti frænis coërceretur. Quaq; deficiunt montes, lacus ingens loci munimentum objicitur, ubi profunditatis immensæ tristis aspectus inhorrescentes circa latera scopulos suscipit. Inde legatum rigore frigidi & venenati aëris extinctum efferebant pullati, & fastuosam pompam ad defuncti mores assimilabant. Suscipiebant alienos cineres Alexandrini, & legatum olim suum in Hectoris famam per contemptum vitæ & solatium mortis æquabant: quoniam Melandriorum potétiam, ad humanum imperium negligentia nostra properasse, & futuras clades, non sustinuisset aspicere.

Hunc

Hunc patria incensa Rhetiis montibus actum
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo,
Fœlicem ante alios; qui non hostilibus armis,
Nec prece, nec pretio victus, virtute severa
Maluit obscuras Acherontis visere ripas,
Cernere quam sævi funesta trophæa Liphippi.

Claudebant scenam Geryonia, quæ de regia Alexandriæ depulsa Hermaphroditi consilio in Licinii connubium de nocte veniebat. Præsto erat ad ministerium dextera maritalis, & ille torta ad nutum cervice accipiebat uxorem. Supra caput Geryoniæ duo verba legebantur. *Equus Sejanus.* Nec longæ ab eo loco de ferrato carcere in libertatem exibant Veritatis sacris per longas calamitates addicti. Inter eos, & Botris, & Capilupus, & Tamias, & quisquis in seditione Acigniana ut ictus effugeret saxeum robur invenit. Prope, vicini æquoris undis innatabat divulsa suis radicibus insula Veri; ad quam festinantibus remis navigabant illi omnes qui Geryonis carnificinam opportuna tyranni morte vitaverant. Et statim interno motu cessante, quietis rotis, fidibusque per operta reductis, posuere signa concessam ad ludum vitam, & crescente tabulato obducta, in capsulam suam redicre.

Transierat in stuporem automatorum spectaculum, cum Theophilus; Quid agimus? inquit; patet etiam elementum commune ausuris navigationem? expectat nos insula fœlix, quam divortio suo totus Oceanus pro muris amplectitur ad incolarum tutelam? Occidit quidem Geryon, sed neque omnes placida indole crudelitatem eluctati, odium suum in cultores boni numinis deposuerunt. Hæc

nostra tranquillitas, & à cædibus cessatio, omnino syrtibus similis est, quæ brevibus lymphis oppressæ solent in immensum subsidere, ubi vestigium fugientibus arenis credideris, & absorbere calcantem. Quin igitur compositis sarcinulis ad amicam terram transimus, quæ sola omnium terrarum, feritatem mortalium fugientibus, pro asylo esse potest.

Hoc dicto, obversantis imagine periculi turbidus, præcessit nos; & statim cum illo, ego, piscator, & Vindocinus, in Tarentino littore adoratis sideribus, intravimus navigium, quæsituri Veritatis insulam, quo sese veluti ad securitatis portum implacabilis Fortuna conjiceret.

FINIS.

SERIES

SERIES PATEFACTI DIVINITUS
PARRICIDII,
IN
Ter maximum Regem regnumque Britanniæ cogitati & instructi,

Nonis IXbribus M. DC. V.

Illo ipso Novembri scripta, nunc demum edita.

AUTH. ARGUM.

Sæpe divinitatis opera hæc sunt ut Furias in ipso jam successu securas subita ultio excipiat: ne vel umquam improbis timor, vel spes absit calamitosæ virtuti.

Series patefacti divinitus parricidii in Maximum Regem Regnumq; Britanniæ cogitati & instructi.

DVbitatum jam olim ab Antiquitate est, utrum omnibus sceleribus indicere pœnam, an omittere præstaret ea quorum immanitatem natura refugit: Credo quod male ominari nollent plerique de genere humano, aut etiam admonere hæc fieri posse scelera quæ damnarent. Sed hæc ætas & nefandum hujus diei parricidium dubitantibus scrupulum ademit; ostendit, corruptos animos licentiam sibi facere, quantam rivuli crepidinibus ruptis, qui neque alvei meminerunt, nec nisi per montium insperatos obices castigantur. Ingens, atrox, horridum facinus, quale nec antiquitas vidit, & ægre posteri credent; denique velut omnium flagitiorum compendium in hanc diem fortuna contulit. Non ulciscar atrocitate verborum quod nulla unquam supplicia digne vindicarint. Rem aperiam tanta fide quanta perfidia gesta est. Populi Nationesque vel stupore damnabunt vel atrocioribus lacerabunt pœnis quam quas styli iracundia profunderet. Augustissimo *Iacobo* tertium jam annum imperante agebat in alta pace *Britannia*; nihil tumultus domi, cum externis

ternis fœdus. Non videbatur posse tentari fundamentum tam bene vallati Imperii. Cujus ut certius securitas viveret, erant dictæ publicis *Comitiis Nona Novembres*; (incidit ille dies in 15. Novemb. Stylo novo:) id est, vocati Ordines Regni qui de negotiis publicis cognoscerent. *Westmonasterium* est oppidum ita *Londino* continuatis domibus annexum, ut ea sola appellatio disjungat. In eo, & Regia ad amnem sita, & secundum eandem ripam paulo superius *Curia* quæ hos *Regni Conventus* accipit. Sacratissimis Regibus digna tanta Majestate sedes. Ad eorum pedes serenissimi liberi. *Cum Rege* sacrorum *Antistites*, & quos *Britannica* lingua *Dominos* appellamus, nempe *Duces*, *Marchiones*, Comites, Viceeomites, & Barones, purpureis vestibus, & capitibus ex antiquissima consuetudine tectis. Civium mox delecti. *Iudices* deinde ac *Magistratus*, & *Regis* beneficio exterarum Gentium legati. Regiis etiam domesticis certa sedes. Iam reliqui discriminibus confusis, quot capacissima sedes accipere potest: neque enim melioris notæ quisquam excluditur ab oratione *Regis* quo initium *Concilio* facit. Non est celebrior in orbe terrarum consessus. Igitur, quum jam instaret illius diei pompa, forte vir ipsa celeritate ignotus *Nobilissimi Baronis Montaquilii* puero literas porrigit: eas *Domino* suo reddere jubet. Nec ulterius cunctatus quam ut Epistolam traderet, quod est facile in tam populosa urbe, præsertim nihil sollicitante puero, se per transeuntes hominum globos confudit. Servus, ut erat imperatum, Montaquilio literas tradit: quas aliquandiu neglectas tandem in hæc verba conscriptas legit.

Amic-

Amicitia quæ mihi est cum tuorum aliquot, facit ut tuæ salutis curam habeam. Ideo monitum volo, ut, quo studio vitam amas, eo incumbas prætexendis excusationibus quæ te à publico Ordinum conventu eximant. Numen enim & homines conspirarunt in ultionem scelerum quæ hæc ætas tulit. Neque præcautionem spreveris, sed discede ab urbe ocius in aliam regni partem, ubi rei exitum securus expectes. Etenim licet nulla mortium initia se prodant, dico, terribilis ictus in hunc *Conventum* incidet, neque erunt in læsorum conspectu hi qui lædent. Non est quod consilium temnas, quod prodesse tibi potest, nocere minime potest: quippe periculi nihil erit his exustis literis. Eo te recte usurum spero beneficio *Numinis*. Cujus tutelæ te resigno.

Literæ istæ erant Anglico sermone scriptæ, eo charactere quem vulgo Italicum dicimus. *Montaquilius* rei novitate perculsus, epistolam ad nobilissimum *Saluburiensem Comitem* defert, quid facto opus censeat, consulit. Hic fidelissimus & sagacissimus Purpuratus agitare secum varia. Modo cogitare, nihil inausum sceleri esse: impia facinora tam mirabiliter aperiri quam flagitiose concipiuntur: Nunc otiosas populi voces reputare & inanes vaticinantium metus, qui sæpe nullo argumento calamitates publicas portendant. Inter hanc animorum jactationem pæne factum ut nullius fidei literæ haberentur. Tamen ne quid etiam tutum in tanto negocio non timerent, placuit de ea re ad nonnullos sanctissimi *Concilii* referri. Lecta epistola in aliquorum cœtu pluribus risum quam securitatem excussit. Evincebat opinio refutantium hos timores,

quum

quum in tanta tranquillitate rerum nec timendum censerent, nec excitandos divulgatis suspicionibus rumores qui distraherent populi mentes & ineptis terroribus consternerent. Quem enim jam in *Britannia* rebellare? quem habere comparatam in *Insula* manum? aut cujus vires instar hyberni torrentis, ut in ipsa Satellitum turba *Regem* opprimat? Iterato tamen de eadem re actum. Excussæ diligentius timoris caussæ, tandemque decretum ut de eo negocio *Rex* ipse cognosceret. Is perlectis diligenter literis, haud secus quam pro re motus, *se vero non contemnere*, dixit, *hanc vocem quam ipsi sceleri bona fortuna extorserat.*

Voluerunt fata, ut suorum quidem fidelitati, suæ vero prudentiæ vitam *Rex* tantus deberet. Cum enim diligentius inhæreret illis literis, subito exclamavit, (diceres hanc chartam plus illi quam cæteris dixisse) aut nihil se videre, aut facinorosos destinasse sulphurei pulveris tormento grande scelus exequi: nec dubitare se quin ipsam *Curiam* cum Purpuratis omnibus hoc fulmine humano velint de sedibus suis movere, & *Regnum* in suis capitibus exterminare. Iam subita *Regis* divinatio omnibus incusserat metum, & quoniam illius constantiam noverant, & quia iis argumentis nitebatur quæ necdum alius adverterat. Quid enim, ajebat, quod scribunt non fore in læsorum conspectu hos qui lædent? quid est aliud quam hos machinas & sulphuris violentiam minari? Quod deinde exustis literis cessare, periculum ajunt, numquid obscure dictum est subitam fore flammam quam qui evaserint in securo consistent? Obstupescentibus ad tantam solertiam cunctis, tamen factorum

fatorum iniquitas pæne tanti consilii prudentiam extinxit. Etenim cum pridie illius diei qui & publicis Conventibus & tanto sceleri erat indictus, *Rex* delegasset provinciam, perscrutandi omnes latebras unde hæc tempestas posset erumpere, Nobilissimo Suffolciensi Comiti Summo Regii Cubiculi Præfecto: Ipse, investigatis diligenter omnibus, retulit, non esse certum tanti facinoris indicium, nec in inferiori sede ac velut subterranea, quæ *Curia* subjacet, advertere aliud potuisse præter struem fascium quos in hyemem conductor reposuerat, in quibus tamen posset aliqua suspicio delitescere. Tum *Rex* generosum *Equitem* delegat, *Thoma Knevetto* nomen est, qui excuteret suspectam fascium fidem, videretque ne quid insidiarum illa sedes reciperet: Ratus callidos homines sibi destinasse hanc ultimam noctem in qua suæ nequitiæ instrumenta ad *Regni* interitum expedirent. Hic aliquando victa virtute impietas est, & mala *Regni* fortuna manus dedit. *Thomas Percius* erat Regi & naturæ jure & magnis beneficiis devinctus: Quippe etiam in *Pensionariorum* numerum receptus. Ita vocant selectos ex amplissimis familiis ad illustrem & præcipuam *Britannicorum Regum* custodiam. Is cum immane parricidium animo destinasset, admissis aliquot in tanti facinoris communionem id hoc ordine explicare decreverat. Accitus erat ex *Belgio* vir qui in *Anglia* natus duodecimum jam annum Hispanis operam dabat. Hic conjurationis minister, ut melius falleret, se pro *Percii* dudum famulo gesserat. *Guido Faux* parricidæ nomen erat. Pæne à biennio conduxerat hanc *Curiæ* partem: credo ne suspecta novitas,

vitas; & ut tanti apparatus obscurius cogerentur. Ibi sceleris velut domicilium constitutum. Vim in eo ingentem sulphurei pulveris detruserat. Cum primo in diversis consciorum domibus sine suspicione duceretur: ac ut omnem scrutantium eluderet curam, composito lignorum acervo supposuerat fatalem illam mercem. Sed illo demum tempore curatis diligenter omnibus, cum inde paulo post mediam noctem digrederetur, *Knevettus*, ut erat imperatum, hominem adoritur, &, quid eo præcipue tempore ibi ageret, quærit. Ille nescio quæ mentitus se in crastinum usum adornasse, jubetur reserare ostium, quod in illam sedem ducebat. Erat cum *Knevetto* & Magistratuum manus & satellitum. Fingebatur nescio quos Regios tapetes è proximo subtractos esse; eos hac diligentia quæri. Igitur quum amoveri cœpisset lignorum strues, occurrit primo dolium mediocre, mox vis tanta tormentarii pulveris ut non domum evertere sed corrumpere Civitatem posset. Dolia erant triginta duo, in iis electissimi pulveris pondo pæne millia novem. Super dolia ferreæ massæ, quæ flammæ viribus elatæ ultra fulminis impatientiam sævirent. Etiam lapides & ingentia velut rupium fragmina, quæ ædificii moras suo impetu tollerent. Sed in eam rem maxime intenderant curam ne Regem incolumem hæc tempestas omitteret.

Infra Regiam cellam dolium erat positum multo cæteris capacius: quia etiam inermem Majestatem sine magno apparatu aggredi timebant. Nec dubitatum est, quin si hoc scelus exitum habuisset, cecidissent ultra triginta millia mortalium, eversis compluribus ædifi-

ciis, ne misera civitas unica clade deformaretur. Etiam periisset augustissima sedes (*Westmonasteria* appellant, unde & oppido nomen) tot Regum inaugurationibus solemnis, tot tumulis religiosa: Ibi Regni insignia: ibi memorabile solium propter subjecti lapidis famam & de ea Patrum fidem: Templum; præter auri marmorisque precium & *Henriciani facelli* decus, quo elegantius Europa non habet, ipsa antiquitatis majestate spectabile. Ac ne perduelles sanctitati umbrarum parcerent, quieta omnium pæne Regum ossa eo facinore lacessebantur. Iacuissent eversa monumenta vetustatis, & prope pulcherrima memoria triumphorum. Huic templo vicinum ærarium & tot in eo arcana eadem clades petebat. Nec supervixisset incendio *Curia* ubi jus populo dicitur, ne scelus & perfidiam posset ulcisci. Ita complectebantur omnia uno facinore. Non reliquerant novo sceleri locum, & ipsam *Furiarum* inventionem fatigaverant. Igitur, cum loquentibus rebus ille nefarius nihil amplius negaret, concubia adhuc nocte in Regiam ducitur. Is collecto spiritu animosus, Scio, inquit, & mihi instare mortem, nec quid ea gravius in me posse decerni. Itaque non expectabo ut tormenta confessioné exprimant. Etiam hoc cum laude dicendum est. Fuit mihi is animus quem ex tanto apparatu colligere potuistis. Regem, Principem, optimates, una cæde tollere volui: nec quærite quid me ad illius consilii magnitudinem extulerit. Sacrorum meorum amor & meriti gloria hunc animum immisit, ut in adversarios quacunque audacia sævirem. Nec degenerabat à verborum constantia interritus vultus: credo, quo-

niam spes aberat scrupulosæ trepidationis parens. Et vero maximum in præcordiis dolorem sævire dicebat, quod non processisset cogitatum facinus, & tam grande consilium fortuna prodidisset.

Erat palam, ab altiori fonte decurrere hanc conjurationis stygem. *Thomas Percius*, eo die qui noctem pæne fatalem præcesserat, velut ad negotia excedens diversis labyrinthis turbaverat vestigia fugæ suæ: Cum subito eum in armis esse nunciatum est, & collecta conjuratorum manu, huc illuc diversis voluminibus circumferre contemnendum agmen, ut quod vix sexaginta equites implebat; Peditem in iis neminem esse. Generosos aliquot *Nobilissimi Harringtonii* equos rapuerant, fures magis quam hostes. Et pæne parricidarum consilium palam erat, voluisse sublato Rege & confusis miserabili calamitate omnibus, Serenissimam *Elizabetham* Regis filiam quæ *Burlii* educabatur, in potestate sua esse, eam deinde collocare nuptui, prout rerum status & vel exterorum exigeret favor, vel metus urgeret. Sed populus ab eorum scelere aversus, quocunque se contulerant aut oppidorum aditu prohibebant, aut etiam infestis armis abeuntes prosequebantur. Itaque tertio die, postquam aggregari cœperant in ipso *Britanniæ* sinu, ingenti miraculo oppressi sunt. Regionis quam infestabant *Index*, quum necdum emanasset *Westmonasteriensis* sceleris fama (quippe ultra centum millia passuum *Londino* aberant) tantumque audiret esse armatos qui homines publice ad Romanæ fidei professionem vocarent, misso ad eos nuncio significari jubet, quia cædibus hactenus

abs-

abstinuerant, si recederent ab amentia, armaque ponerent, ultro se pro illis suppliciorum deprecatorem fore. Mallent clementiam Regis experiri quam fortitudinem. Illi gnari præcisam spem veniæ magnitudine facinoris, superbis etiam verbis cunctantem judicem exasperant. Neque se illo advocato egere, &, si ad eos veniret, aut hoc firma manu faceret, aut ipsius damno fore. Sane videbantur majorum virium quam ut imperita oppidanorum manu premerentur. Sed ibi etiam fortuna & Regis & *Britanniæ* vicit. Rusticus villæ familiaris, in quam se receperant, in pulverem sulphureum quem ipsi pluvio äëre corruptum ad ignem siccabant scintillam imprudens immittit. Illa statim correpta flamma dominorum suorum scelus ulciscitur, in vultus invadit. Aliquorũ frontes exustæ, aliquorum membra. Et invadendi facultatem & sustinendi hostis robur idem casus sustulit. Aliqui profugerunt, nocentiores restiterunt velut ad supplicium. Interim villa, ubi se condiderant, oblato ab oppidanis incendio cœpit ardere. duplici malo circumventi quum & arma foris & intus incendium urgeret, maluerunt ferro cadere quam solvi lentioribus flammis. Desperatione itaque pleni in medium prodeunt, non aliqua spe vitæ, sed tantum mortem mutaturi. Ibi primum omnes in genua procidunt, cum *Percius Virginis* imaginem prompsisset. Ea adorata ad prælium accenduntur. *Percius* & *Catsbeyus* juncto inter se dorso circumvenientem multitudinem submovent. Sed glans plumbea transverberato *Catsbeyo* etiam *Percium* sauciat. Necdum audiverant oppidani, perfidiæ Authores ex Regio præcepto vivos capi oportere.

tere. *Catsbeyus* cecidit: *Percius* vivus quidem in manus venerat, sed biduo deinde ex vulneribus consumptus est. Facile deinde profligati perduelles. mox alii ut quemque fuga & metus abstulerant per diversa dissipati. Plurimi tamen capti, publicis custodiis & mox suppliciis servabantur. Nec abstinuerant hoc flagitio fœminæ, quasi sequior sexus timeret esse innocens corrupto meliore; Illæ quoque detecto facinore in carceres missæ sunt, dignæ misericordia nisi omnes miseros esse voluissent.

Quid huic par sceleri? aut quæ cum eo componenda crudelitatis atrocitas? *Mithridatis* furor una nocte in cives *Romanos* tota Asia sæviit. *Siculi* suam vesperam cæde *Gallica* nobilitaverant. Vtrobique hominum genus quærebatur. Isti specie quidem partium, sed velut æquali odio id videntur quæsiisse, ne quis esset qui non eos victos lætaretur. Sed præcipuam in hoc facto prudentiæ gloriam nec auferre homines Regi possunt, & videtur optimum *Numen* approbare omnibus voluisse eum suo fastigio dignissimum esse. Quum erupisset ex tanto incendio non tam scintilla quædam quam fumus & nebulæ, id est, argumenta sed illa perobscura destinati facinoris, hæc omnibus pæne infra curam ponentibus solus Rex non contempsit. Iussit indagari sceleris vestigia, ne aut sua culpa moreretur, aut fortunæ beneficio viveret. Quæ illic prudentia, quæ omnibus sceptris digna sagacitas? Quum deinde proditorum facinus ita esset ex tenebris extractum ut nondum periculi moles cervicibus depulsa videretur, solus ille cui omnes maxime timebant, solus Rex inturba-

ta

ta fronte conſtitit. Quæ demum iſta animi magnitudo, & digna *Heroum* virtus! Tibi Patriæ Imperium quod hodie tua virtute vivit, fata diutiſsime ſoſpitent. Tibi vitam quam tot hominum millia immortali tuæ prudentiæ debent, omnes *Gallicæ* devotionis exemplo deſtinent; *o Auguſte, o Britannice, o Rex*, cujus vitam in hoc ſeculum fata diſpenſarunt, ne periclitanti Patriæ ultimum eſſet.

O ſcelus! o veterum proles veſana Gigantum!
Iamne juvat bellare Diis? jam turbine diro?
Iam revocare chaos? patriaq; indicere mortem?
Sacula tot, ſtirpeſque Deum, patrumq; labores
Vna cade rapi? Furiaque Erebuſque negarent
Hoc tantum dictare nefas. Exhorruit æther,
Et fremuere Dii, ſtupuitque exterritus orbis.
Regem etiam vis illa petat, quo ſydere mundus
Purior, & noſtras melior lux aſpicit oras?
Hunc Regem vis illa petat, quem Marte *ſecundo*
Nunc iterum tegit iſta dies? Quid perfida tela
Abdere, quid tanto componere ſulphure fulmen?
Quid juvat occulta tot ſemina condere flammæ?
Ah miſeri prohibete minas. Sua numina novit
Fulmen, & in magnū neſcit peccare Tonātem.
Ergone conſilium, Civeſq;, Homineſq; Britanni,
O dolor! hoc ineant? lacerumne per æthera Regē
Spargere, quem melius cælo feret ardua virtus?
Purpureœſne Patres alio nunc tingitis oſtro,
Sanguine, cade, rogis? cunctos diſcrimine nullo
Tollere decretum eſt? iraſcique omnibus annis?
Non eſt non hominum ſcelus hoc, ut Tartara *cernas*
Id molita nefas; imo de pectore terra
Impetus, eque fero veniſſet flamma Barathro.

FINIS.